תלמוד בבלי · ראשונים · מאירי · סדר מועד

מאירי על עירובין

רבנו מנחם לבית מאיר [המאירי]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מאירי על עירובין

רבנו מנחם לבית מאיר [המאירי]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מאירי-על-עירובין/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 7
דף ב. 9
דף ב: 15
דף ג. 16
דף ג: 18
דף ד. 20
דף ד: 21
דף ה. 24
דף ה: 27
דף ו. 30
דף ו: 34
דף ז. 37
דף ז: 39
דף ח. 40
דף ח: 45
דף ט. 50
דף ט: 52
דף י. 54
דף י: 56
דף יא. 60
דף יא: 62
דף יב. 66
דף יב: 71
דף יג. 73
דף יג: 74
דף יד. 75
דף יד: 78
דף טו. 80
דף טו: 82
דף טז. 85
דף טז: 85
דף יז. 87
דף יז: 89
דף יח. 94
דף יח: 94
דף יט. 95
דף יט: 95
דף כ. 96
דף כ: 99
דף כא. 100
דף כב. 101
דף כב: 102
דף כג. 102
דף כג: 106
דף כד. 106
דף כד: 109
דף כה. 111
דף כה: 116
דף כו. 118
דף כו: 120
דף כז. 123
דף כז: 124
דף כח. 125
דף כח: 125
דף כט. 126
דף כט: 128
דף ל. 129
דף ל: 130
דף לא. 132
דף לא: 133
דף לב. 134
דף לב: 135

דף לג. 144
דף לג: 144
דף לד. 146
דף לד: 147
דף לה. 148
דף לה: 149
דף לו. 150
דף לו: 153
דף לז. 154
דף לז: 155
דף לח. 156
דף לח: 158
דף לט. 160
דף לט: 161
דף מ. 161
דף מ: 162
דף מא. 164
דף מא: 164
דף מב. 170
דף מב: 171
דף מג. 172
דף מג: 179
דף מד. 182
דף מד: 183
דף מה. 186
דף מה: 189
דף מו. 190
דף מו: 191
דף מז. 192
דף מז: 193
דף מח. 195
דף מח: 197
דף מט. 199
דף מט: 201
דף נ. 207
דף נא. 208
דף נא: 209
דף נב. 209
דף נב: 212
דף נג. 216
דף נד. 216
דף נד: 217
דף נה. 217
דף נה: 222
דף נו. 223
דף נו: 225
דף נז. 230
דף נז: 234
דף נח. 236
דף נח: 239
דף נט. 242
דף נט: 245
דף ס. 249
דף ס: 253
דף סא. 255
דף סא: 259
דף סב. 263
דף סב: 264
דף סג. 266
דף סג: 266
דף סד. 267
דף סד: 268
דף סה. 269
דף סה: 271

דף סו. 276
דף סו: 278
דף סז. 283
דף סז: 284
דף סח. 289
דף סט. 293
דף סט: 294
דף ע. 297
דף ע: 297
דף עא. 300
דף עא: 303
דף עב. 305
דף עב: 307
דף עג. 308
דף עג: 311
דף עד. 313
דף עד: 313
דף עה. 315
דף עה: 317
דף עו. 318
דף עו: 325
דף עז. 329
דף עז: 330
דף עח. 333
דף עח: 335
דף עט. 340
דף עט: 342
דף פ. 345
דף פ: 347
דף פא. 352
דף פא: 354
דף פב. 357
דף פב: 363
דף פג. 363
דף פג: 365
דף פד. 370
דף פד: 371
דף פה. 375
דף פה: 377
דף פו. 381
דף פו: 386
דף פז. 386
דף פז: 393
דף פח. 396
דף פח: 402
דף פט. 404
דף פט: 411
דף צ. 414
דף צ: 415
דף צא. 416
דף צא: 417
דף צב. 418
דף צב: 421
דף צג. 422
דף צג: 424
דף צד. 426
דף צד: 429
דף צה. 431
דף צה: 436
דף צו. 439
דף צו: 440
דף צז. 440
דף צז: 440
דף צח: 443

דף צט. 446
דף צט: 447
דף ק. 451
דף ק: 452
דף קא. 453
דף קא: 456
דף קב. 457
דף קב: 459
דף קג. 460
דף קג: 460
דף קד. 463
דף קד: 464

הקדמה

מס' עירובין בעזר הצור ובישועתו

אמר מנחם בן שלמה לבית **מאיר** זאת המסכתא ר"ל **מסכת עירובין** היא מסדר מועד והורגלנו בלמודה אחר מסכת שבת לסבה אשר זכרנו בפתיחת זה החבור והיא כוללת עשרה פרקים וסדרם לפי שטתנו. א' מבוי. ב' עושין פסים. ג' בכל מערבין. ד' מי שהוציאוהו. ה' כיצד מעברין. ו' הדר עם הנכרי. ז' חלון. ח' כיצד משתתפין. ט' כל גגות. י' המוציא תפלין. וענין המסכתא כלו אמנם הוא בא להשלים עניני הלכות שבת והוא שבמסכת שבת התבארו עניני המלאכות האסורות הן מדברי תורה הן מדברי סופרים והאריכו בה בפרט בעניני ההוצאה מפני שרוב עניני שבת תלויים בה. הן הוצאה מרשות לרשות. הן הושטה. הן העברה ארבע אמות ברשות הרבים. הן זריקה. הן טלטול שאף הוא מעין הוצאה. וכמו שאמרו באחרון של ביצה ובפרק כל הכלים אטו טלטול לאו משום הוצאה הוא כלומר שאין עיקר איסורו אלא שמתוך שהדבר שהוא מטלטל אינו ראוי לו לתוך ביתו שמא יוציאנו וכן בדברים שאדם מוציאם איזו נקרא הוצאה ואיזו נקרא דרך מלבוש או תכשיט. וכן התחיל לבאר שם ענין הרשויות ר"ל מהו רשות הרבים ורשות היחיד וכרמלית ומקום פטור אלא שלא נשלם שם ביאור זה אלא שביארנו שם ענינם דרך כלל על הדרך שכתבנו בראשון של שבת. וכן ביארנו שם דיניהן. איזה יש בהוצאתן וטלטולן חיוב. ואיזה פטור אבל אסור. ואיזה מותר להשתמש בו לכתחלה. ולא נתבאר שם דין קרפף שלא הוקף לדירה וחביריו שנשתנה דינם משאר הרשויות עד שמתוך כך שאלו חכמי התוספות למה לא מנאוהו ברשות חמשי כמו שביארנו שם. וכן לא התבאר שם דין גגות וחצרות ואכסדרא ומרפסת ומבוי ודיר וסהר וגינה וכל כיוצא באלו:

וזאת המסכתא כלה אמנם באה להשלים ביאור המקומות שהוצאתן אסורה ותקונן עד שיוכשרו להוציא ולטלטל בהם וכן איסור יציאה חוץ לתחום ותקון הכשרו. ועל זה הצד יחלקו עניני המסכתא לארבעה חלקים:

הראשון לבאר תקוני המבואות הן סתום הן מפולש בתקון עצמם וכן החצרות בתקון עצמם ר"ל הכשר לחיים וקורות ופסים וצורת פתח הן תקונם מתחלתן הן תקונן לאחר שנפרצו ודין פרוץ מרובה ועומד מרובה ומהו נקרא מבוי ומהו נקרא חצר וכן תקון רשות הרבים והרבה דינין שבענינים אלו:

השני בתקון הצריך להם מצד אחר כענין (דיני) עירובי חצרות ושתופי מבואות להכשר הוצאה וטלטול. ועל איזה צד יערבו חצרות הרבה ביחד. ועל איזה צד אין יכולות לערב

אלא אחת אחת. ובמה מערבין עירוב זה. והיכן מניחין אותו. ומי אוסר עליהם במבוי או בחצר אעפ"י שעירבו או נשתתפו. ועל איזה צד ובאיזה [צד] יכשירו את איסורו הן בשכירות מקומו הן בבטול רשותו להם ושאר דינין שבענינים אלו:

השלישי בענין עירובי תחומין להכשר יציאה חוץ לתחום. ובמה מערבין עירוב זה. ובענין התחומי' עצמן. ודרך קניית שביתתם. והיאך אלפים נמדדות ומהיכן. ודין קידורי ההרים ורבועיהן ומדידתן ועבורי הערים והצדדים המפקיעים ממנו את תחומו מצד שביתתו ושאר דינים ארוכים שבענינים אלו:

הרביעי הרשויות על איזה צד נאסרו ומהו רשות הרבים ומהו רשות היחיד או כרמלית ומקום פטור וגנה ודיר וסהר וקרפף ודין גגות וחצרות ואכסדרה ומרפסת ומבוי. ואיזה מהם מותר לטלטל בכלן ואיזה בבית סאתים ואיזה בארבע אמות לבד ועל איזה צד מטלטלין מזה לזה. ודיני חצרות ובתים הנפרצים למקום האסור להם על איזה צד נאסרו ושאר דינין שבענינים אלו. וכבר הותחל ביאור זה החלק במסכת שבת כמו שהקדמנו:

זהו יסוד המסכתא דרך כלל. ועניניה באו בערבוב ושלא בסדר עד שאין לברר בחלקי' שהזכרנו איזה מתברר בפרק זה. ואיזה בפרק אחר אלא שהסדור יחייב להגביל מקומם מעט כפי היכולת. והוא **שהחלק הראשון** אמנם רובו יתבאר בפרק ראשון. וקצת ממנו בפרק פסים בענין עירוב רשות הרבים ובפרק (עבור) [מעברין] בענין עיר של יחיד ונעשית של רבים. ובפרק הדר בענין חצרות הפתוחות זו לזו אם נעשית כאחת להפקיע הכשר מבוי בלחי וקורה אם לאו. ובפרק גגות בענין חצר שנפרצה לרשות הרבים וכן חצר שנפרצה משתי רוחותיה ובית שנפחת ומבוי שנטלה קורתו. ובפרק שתוף בענין אמת המים עוברת בחצר. ודברים מפוזרים ממנו בקצת שאר הפרקים. **והחלק השני** יתבאר מקצתו בפ' פסים ובפרק הדר ובפרק חלון ובפרק שתוף ודברים מפוזרים ממנו בקצת שאר הפרקים. **והחלק השלישי** יתבאר בפ' פסים ובפ' שתוף ובפרק גגות ובפ' תפלין ודברים מפוזרים ממנו בקצת שאר הפרקים אלא שיתערבו בהרבה מקומות החלקים אחד בגבול חברו:

זהו שרש המסכתא דרך כלל. אלא שיבאו בה דברים שלא מן הכונה על ידי גלגול כמו שיתבאר. **והפרק הראשון** אמנם יסוד ענינו להתחיל בביאור ענין החלק הראשון ובפרט בתקוני המבוי ורובו יסוב על שני ענינים. **הראשון** לבאר שיעור חלל המבוי ואם יש בחללו יתר מכשיעור כיצד מתקנין אותו ואיזה מבוי ניתר בלחי או קורה ואיזה צריך להכשר יתר ממנו וביאור עניני הקורה והלחי והצורת פתח ושאר דברים שבתקון

המביאות. **והשני** הוא ממין זה החלק גם כן ובפרט בעניני חבלים שהוקפו למחיצות על איזה צד מטלטלין ביניהם:
זהו שרש הפרק דרך כלל. אלא שיבאו בו דברים על ידי גלגול כענין סוגיית התלמוד על הדרך שקדם:

דף ב.

והמשנה הראשונה ממנו אמנם תיוחד לבאר שיעור חלל המבוי. וקודם שתכנס בביאורה צריך שתדע דרך הקדמה שיש לנו בדין הוצאה דינין מן התורה ומכח הלכות סיני ומבית דינו של שלמה. ולפי מה שנפרש במשנה השניה יש לנו בה דין רביעי לאיסור חכמים בשתי מחיצות דעריבן כמו שיתבאר שם והענין הוא שמן התורה אין איסור הוצאה מרשות לרשות אלא מרשות היחיד גמורה לרשות הרבים גמורה וכן אין איסור טלטול והעברת ארבע אמות או יתר מארבע אמות בתוכו אלא ברשות הרבים גמורה ורשות הרבים הוא דרך שיש ברחבה שש עשרה אמה ומפולש משני ראשיו עד שיוכל אדם לעבור ביושר בלא עכוב ושאינו מקורה. וכן הצריכו בו גדולי הרבנים שיהא בו דריסת רגל לששים רבוא ולא שיהו ששים רבוא יכולין לעבור שם ביחד אלא שיהא דרך מצוי לששים רבוא ורגילים לעבור שם. ורשות היחיד הוא כל רשות גבוה עשרה או עמוק עשרה ורחב ארבעה. ויש דעות אחרות בענין רשות הרבים ולקצת רבותי הצרפתים יתבארו במסכתא זו וכן רמזנו עליהם בראשון של שבת. ולא באנו עכשיו לבאר אלא שלא נאסר מן התורה אלא הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים או הכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד או טלטול והעברת ארבע אמות ברשות [הרבים] ואין צריך לומר שמן התורה כל חצר שמתחלקת בדיורין אעפ"י שיד כולם שוה בחצר מותר לטלטל מחצר לבתים ומבתי לחצר. אין צריך לומר טלטול והעברה (לחצר) [בחצר] עצמה. וכן מדינה המוקפת חומה עשרה ויש לה דלתות נעולות בלילה. וכן הדין במבוי הסתום והוא שיש בו כותלים משלש רוחותיו ופתוח מצד רביעי לרשות הרבים וכל שכן לכרמלית אעפ"י שאין בו כלום מצד רביעי רשות היחיד גמורה הוא בין לזרוק בין לטלטל והלכות סיני החמירה להצריך מרוח רביעי לחי או קורה להיתר טלטול. וזו היא שיטת בית הלל שהלכה כמותו ואין צריך בה ללחי או קורה כדברי גדולי המחברים. שלדעת בית הלל מן התורה שלש מחיצות הוא דבעינן בין לזרוק בין לטלטל כמו שכתבנו ואתאי הלכתא לאוסופי אטלטול ברביעית לחי או קורה כל זה היה בדין תורה עם צירוף הלכה. והוא שאמרו [ד'.] מחיצין הלכה למשה מסיני. ואעפ"י שלדעת בית

שמאי מן התורה אין רשות היחיד אלא ארבע מחיצות והלכות סיני באה להקל לאוקומה לרביעית אלחי וקורה ותרוייהו בעינן. וכן שיש מי שסובר שתי מחיצות גמורות רשות היחיד מדאורייתא ואף במחיצות דלא עריבן כמו שיתבאר לדעת ר' יהודה בפרק גגות מכל מקום הלכה כבית הלל. ושלמה ובית דינו תקנו עוד שלא לטלטל מבתים לחצר אלא בעירוב לרמוז שכלם שוים באותו אוכל וכן יהו כלם שוים באותו הרשות כברשות אחת והוא הנקרא עירובי חצרות וכן לא מחצר למבוי אלא אם כן בעירוב גם כן והוא הנקרא שתופי מבואות. ועכשיו אנו עסוקים בתקון המבוי הסתום שמן התורה הוא רשות היחיד גמורה לטלטל בתוכו ולחייב בזריקה מתוכו לרשות הרבים ומכח הלכה לדעת בית הלל שהלכה כמותו נאסר שלא לטלטל בתוכו עד שיעשו בו דופן רביעית אלא שדיה בלחי או קורה מפני שאין הענין אלא משום היכר שאם לא יראו סתימה מצד רביעי יחשבו שאף [דרך המבוי מרשות הרבים ויבאו לטלטל (מתוכו לרשות הרבים] ואעפ"י שהיא מכח הלכה קראוהו לפעמים מדברי סופרים כמו שאמרו בסוגיא זו מבוי דרבנן אחר שאינו מן התורה ולפעמים קורא הלכות סיני דבר תורה כמו שיתבאר למטה בענין רובו המקפיד. ועל ענין זה באה משנה זו ר"ל **מבוי שהוא גבוה** ומלת מבוי הוא מענין מבוא וכמו שאתה מוציאה בלשון קבוצה בלשון מבואות ועל שם שכל בני המבוי נכנסים דרך שם הוא קרוי כן כמה דאת אמר את מבוא העיר וכל השביל הוא קרוי מבוי ולפעמים הוא קורא חלקי המבוי ותקוניו בלשון מבוי כמו שקצת פרטים נקראים לפעמים בשם הכלל ועל דרך זה הוא קורא במשנה זו קורת המבוי בשם מבוי. והוא שאמר **מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה ימעט**. כלומר שאם עשה בו קורה לתקנו לטלטל בתוכו אלא שהיא גבוהה מעשרים אמה. ר"ל שחלל שמפי הקורה המביט לארץ עד הקרקע הוא גבוה מעשרים אמה והרי נמצא שאין העין שולט בו ואין כאן היכר ולפיכך ימעט ר"ל שישפיל הקורה עד שלא יהא בחללה יתר מעשרים או יעשה איצטבא למטה הן בסתום הן במפולש שכבר הכשירו מן הצד השני בצורת פתח.

ור' יהודה אומר אינו צריך. שהוא סובר שזה שהזקיקה הלכה למשה מסיני בקורה זו לאו משום היכר הוא אלא משום מחיצה. ומעתה הואיל ויש כאן מחיצה מכל מקום שהרי פי הקורה יורד וסותם אינו צריך כלום ואתה צריך לומר לענין פירוש שר' יהודה סובר שכל שיש שם שתי מחיצות חשובות אין רגל הנכנסים והיוצאים מבטלת מחיצה על הדרך שאמרה בשני בתים בשני צדי רשות הרבים ואף למעלה מחמשים או כמה כשרה לדעתו אבל לדעת חכמים אילו היתה קורה באה משום מחיצה לא היתה מועלת כלום שהרי הם סוברי רגל הנכנסת והיוצאה מבטלת מחיצה בכל שאין שם שלש מחיצות

של תורה ורביעית של הלכה. ומתוך כך נחלקו בפרק גגות שלר' יהודה מערבין במבוי מפולש ומטלטלין בתוכו ר"ל בהכשר לחי או קורה משני צדדיו שמאחר שיש קורה בשני ראשיו ופי תקרה יורד וסותם הרי יש כאן ד' מחיצות אבל לדעת חכמים שלש מחיצות בעינן והרביעית אינה אלא להיכר בעלמא ואין הלכה כר' יהודה לא בסתום ולא במפולש אלא כחכמים:

והרחב מעשר אמות. וכו' ומכיון שהוא רחב יותר מעשר אמות אין זה קרוי פתח אלא פרצה ואינה ניתרת בקורה שאין כאן היכר ומתוך כך ימעט. והוא שיסתום בראש המבוי קצת הרחב בכותל או בפס ארבעה עד שיעמידנו על פחות מעשר או בעשר ויעשה שם קורה או לחי ור' יהודה חולק אף בזו כמו שאמרו בבריתא לומר שאינו צריך ואין הלכה כדבריו.

ואם יש שם צורת פתח. ר"ל קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן. **אפי' רחב מעשר אמות אינו צריך למעט**. שאין לך היכר גדול מזה. אלא שמכל מקום צריך שיהא ראוי להחזיק דלת של זמורות או של הוצין מגעת מן הקרקע עד הקורה כמו שיתבאר. וצורת פתח יתבאר בגמרא שכשם שמועיל לרחב יתר מעשר כך מועיל בגבוה יתר מעשרים שהרי יש כאן היכר. ורבותי נסתפקו אם צורת פתח מועיל לפחות מעשרה גובה שאף בו המבוי פסול כמו שיתבאר. וגדולי המחברים כתבוה כן אף בפחות מעשרה אלא שאנו מתמיהים בה מצד שאין צורת פתח מועיל במקום שאין מחיצות שכל מחיצה הפחותה מעשרה אינה מחיצה. וגדולי הדור ראיתי שמתמיהים בה מצד שאין צורת פתח מועיל יתר ממחיצה ומחיצה שאינה גבוהה עשרה אינה כלום. ואיני מבין שאף גדולי המחברים לא אמרוה אלא בשהפתח גבוה עשרה כמו שיתבאר למטה אלא שכותלי המבוי נמוכות מעשרה. אלא שאף בזה הדברים מתמיהי' כמו שכתבנו. ואם היה מבוי זה רחב עד עשרים אמה או יותר עושה פס ארבעה במשך ארבע אמות שהוא שיעור ארך מבוי ומעמידו לארכו של מבוי באמצע ונעשה כשני מבואות ואין כח באויר שמשני צדדיו לבטלו אבל בפחות מכאן אויר שמכאן ומכאן מבטלו. וכן יתבאר בגמרא. וסתם מבוי למדת ממה שכתבנו שהוא גבוה עשרה וארך ארבע אמות ומהם ולמעלה ורחבו גדולי המחברים נראה שכתבוהו משלשה ולמעלה שהרי הם כתבו מבוי שאין ברחבו שלשה טפחים אינו צריך לא לחי ולא קורה ומותר לטלטל בכלו שכל פחות משלשה כלבוד דמי למדת שבשלשה מיהא צריך הכשר ומכל מקום יש פוסקים דוקא בארבעה טפחים כמו (שהתבאר) [שיתבאר]. **זהו ביאור המשנה ופסק שלה. ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן**:

סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה כמו שהתבאר במקומו. ושאלו בסוגיא זו מאי שנא דגבי סוכה תני פיסולא ומאי שנא דגבי מבוי תני תקנתא ר"ל ימעט דהא סכה נמי אית לה תקנתא. (ותירץ) [ותירצו] סוכה דפיסולא דידה דאוריתא תני פיסולא מבוי שכל עצמו אינו אלא מדברי סופרים תני תקנתא. אי נמי דאף בדאוריתא כל דאית ליה תקנתא אית ליה למתנייה אלא דסוכה נפישן מילה בההיא מתני' גבוהה למעלה מכ' ונמוכה למטה מעשרה ושאין לה שלש דפנות. ושחמתה מרובה ואלו היה שונה תקון לכלם היו הדברים יגיעים מצד שהיה צריך לשנות תקון מיוחד לכל אחד מהם [פסק ותני פסולה] אבל במשנתנו לא שנה אלא שני פיסולין ואף הם שניהם מתוקנים בתקון אחד:

כבר ביארנו בראשון של יומא סדרי בנין בית המקדש בהר הבית היאך הוא עשוי וביארנו בכלל אותם הדברים שמפתח עזרת ישראל עד פתח האולם שבעים ושש אמה ומפתחו של אולם עד סוף העזרה מאה אמה ובשבעים ושש אמה הראשונות הם י"א אמה לדריסת רגלי ישראל וי"א לדריסת רגלי הכהנים עם הדוכן ושלשי' ושתים למזבח ועשרים ושתים משפת המזבח החיצון עד האולם ומפתחו של אולם ולפנים נקרא היכל ששם היה המזבח ושלחן ומנורה ושיעורו מאה אמה עם עובי הכותלים כיצד אולם רחבו עשר אמות וכתלו שש אמות וכותל ההיכל המבדיל בין האולם למקום שנקרא היכל בפרט שש אמות וארך ההיכל ארבעים אמות ומחיצה המבדלת בין ההיכל לדביר ר"ל קדש הקדשים אמה ונקראת אמה טרקסין ובית קדשי הקדשים עשרים אמה וכותל בית קדשי הקדשי' שש אמות וחלל התא שאחריו חמש אמות וכותל התא שש אמות הרי מאה אמה ומכותל זה של תא עד כותל מערבי של עזרה י"א אמות אויר והוא אחורי הכפרת ונמצאו מאה ושמונים ושבע אמה ממזרח למערב ט"ו מעזרת ישראל עד האולם ומאה מהאולם עד כותל התא שהוא סוף העזרה והם מאה ושבעים וששה ועם האחת עשרה אמה הם מאה ושמנים ושבעה וכל הקפ"ז בכלל נקראים עזרה אבל עזרת נשים שלפני עזרת ישראל לצד המזרח והחיל שלפני עזרת נשים אינו בכלל העזרה הכל כמו שביארנו שם:

פתחו של אולם גבהו ארבעים אמה ורחבו עשרים ולא היו בו עשרים וחמש אמלתראות של מילה והוא עץ הנקרא גוונ"ץ היו על גב הפתח זו למעלה מזו והתחתונה שבהן עודפת על רוחב הפתח אמה מכאן ואמה מכאן וכל אחת מן העליונות עודפת על שלמטה הימנה אמה מכאן ואמה מכאן נמצאת התחתונה ארכה הנתון לרחב הפתח כ"ב אמות והסמוכה לה כ"ד אמות והשלישית לה כ"ו והרביעית לה כ"ח והעליונה ל' ונדבך של

אבנים היה בין כל אחת ואחת ופתחו של היכל לפנים מן האולם גבהו עשרים אמה ורחבו עשר אמות. ולפי מה שיתבאר במקומו לא היו שם אמלתראות ואעפ"י שאמרו בכאן דילמא תבנית היכל כתבנית אולם אינה אלא למה שעשוי לנוי:

משכן שעשה משה ארך החצר שהיה בנוי בה היה ארכו מאה אמות ורחבו חמשי' והיה המשכן בנוי בשפת חצי החצר ונשאר לפני המשכן חמשי' אמה על חמשי' אמה אויר וארך המשכן שלשי' ונשארה לאחריו רחבה עשרים ורחב המשכן היה עשר אמות לרחב החצר ונשארו בסביבות החצר רחבה עשרים לצפון (ועשאם) [ועשרים] לדרום נמצא למשכן לפניו רחבה חמשים על חמשים ובכל שאר סביבותיו רחבה עשרים אמה וגבהו היה עשר אמות והיו לסביבות החצר כלה קלעים בארך מאה אמה וברחב חמשי' ובצד שלפניה היו הקלעים מזה ומזה וריוח באמצע לצרך פתח ליכנס בחצר שלפני המשכן והיה רוחב קלעים שלפני החצר ט"ו אמה רחב מכאן וט"ו מכאן ונמצא פתח באמצע ברוחב עשרים וגבהן של קלעים חמש עשרה אמה ומה שנ' ארך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים וקומה חמש אמות שפירושו שגובה הקלעי' חמש אמות פירושו משפת מזבח ולמעלה שהמזבח גבהו עשר כגובה המשכן וקלעים חמש עשרה ונמצאו עודפות על גובה המזבח חמש אמות. ואעפ"י שנ' במזבח ושלש אמות קומתו פירושו מן הסובב ולמעלה אבל גבהו מן היסוד עשר אמות. והוא ששנינו בסדר משנת המשכן ויעש את מזבח העולה חמש אמות ארכו וחמש אמות רחבו רבוע ושלש אמות קומתו ממשמע שנ' חמש אמות ארכו וחמש אמות רחבו איני יודע שהוא רבוע אלא נאמר כאן רבוע ונאמ' במזבח הקטורת רבוע שנ' אמה ארכו ואמה רחבו רבוע ואמתים קומתו מה רבוע האמור במזבח הקטורת גבהו פי שנים ברחבו אף במזבח העולה כן ונמצא גבהו עשר אמות. וכן שנינו מזבח שעשה משה גבהו עשר ושעשה שלמה גבהו עשר ושעשו בני גולה גבהו עשר ואף לעתיד לבא גבהו עשר אם כן למה נאמר שלש אמות קומתו מן הסובב ולמעלה עד מקום המערכה והוא ששנינו במסכת מדות [פ"ג מ"א] על מזבח של בית המקדש מזבח היה שלשים ושתים על שלשי' ושתים עלה אמה וכנס אמה זהו יסוד עלה חמש וכנס אמה זהו סובב עלה שלש וכנס אמה זהו מקום מערכה ומקום קרנות אמה נמצא גבהו עשר אמות ולענין רוחב המזבח נמצא היסוד שלשים ושתים על שלשים ושתים ומן היסוד ועד הסובב עשרים ושמנה על עשרים ושמנה ומקום חלק שבין קרן לקרן עשרים ושש על עשרים ושש ומקום מערכה עשרים וארבעה על עשרים וארבעה כמו שביארנו במסכת מדות. וזה שלא דברו אלא מן הסובב ולמעלה מפני שכשהיה הכהן נותן דמים על הסובב היה עומד וכמו שאמרו עלה בכבש ופנה לסובב ובא לו לקרן

דרומית מזרחית וצרף גובה קלעי החצר על גובה המשכן הוא שאם לא היו גבוהות על גבי [גובה] המשכן והמזבח היה מתן דמים של כהן נראה מבחוץ ומתוך כך היו גבוהות חמש אמות יותר ודעת זה לדעת ר' יוסי שהלכה כמותו שנחלקו הוא ור' יהודה בענין זה במסכת זבחים [נט:] שלר' יהודה דברים ככתבן ר"ל שגובה המזבח שלש אמות לבד וגובה הקלעים חמש אמות לבד ואעפ"י שהיה הכהן נראה אמה שהרי גבהו של אדם בינוני שלש אמות מכל מקום עבודה שבידו לא היתה נראית שהרי הקלעים עודפות על גובה המזבח שתי אמות ומכל מקום אין הלכה כן אלא כר' יוסי ועל הדרך שביארנו:

מקום שחיטת הזבחים אינה שוה בכל הקרבנות והוא שקדשי קדשים שחיטתן בהיכל לצפון המזבח בתחום שביארנו בראשון של יומא. וקדשים קלים ר"ל שלמים והדומים להם שחיטתן בכל מקום בעזרה שהרי נאמר בהן ושחטו פתח אהל מועד ולא ייחד להם רוח ושמא תאמר (הם) [הא] מכל מקום צריך לשחטם בסמוך לפתח שהרי כתי' פתח אהל מועד לא נאמר מקרא זה אלא ללמד שאעפ"י שאין לשחיטתם מקום ידוע אינו שוחטם עד שיפתחו דלתות ההיכל שנ' בהם ושחטו פתח אהל מועד בזמן שדלתות ההיכל פתוחות ולא בזמן שהן נעולות ולמדת לפי דרכך שפתחו של היכל דלתות היו שם אעפ"י שפתחו של אולם לא היו בו דלתות ואם שחט את השלמים בנעילת דלתות ההיכל פסולים וכל שדלתותיו (מונפות) [מוגפות] הרי הן כנעולות אבל אם היו הפרכות עליו אינן פוסלות ושמא תאמר ומה הוצרכה לכך והרי כל שהדלתות נעולות עדיין לא קרב תמיד של שחר וקיימא לן אין לך דבר קודם לתמיד של שחר אלא קטורת ונרות ולא מתאחר על תמיד של ערב אלא פסחים אפשר שזו אינה אלא מצות עשה וכמו שאמרו [פסחים נח:] העולה עולה ראשונה וכן עליה השלם ולא נפסלה בדיעבד אלא מצד נעילת דלתות בהיכל משכן שעשה [משה] ארכו שלשים ורחבו עשרים ופרכת היה מונח לסוף עשר אמות למערב ונמצאו עשרים אמות מפרכת ואילך כנגד הפתח ושם היה המזבח ושלחן ומנורה וזהו בדמיון היכל למקדש ופתחו הוא הנקרא פתח אהל מועד והחצר. וכבר ביארנו שפתח משכן גבהו עשרה ורחבו עשרים:

פתח זה של מבוי שביארנו שכל שהוא גבוה מעשרים אמה אינו קרוי פתח לדעת חכמים ולדעת ר' יהודה אף למעלה מעשרים הוא קרוי פתח. בגמרא שאלו מהיכן יצא לנו כן ואמרו על זה בשם רב. חכמים לא למדוה אלא מפתחו של היכל שהיה גבהו עשרים ורחבו עשר והוא הנקרא פתח ממה שנ' פתח אהל מועד ואעפ"י שבמשכן הוא כתי' מכל מקום הרי הוא בדמיון פתח היכל למקדש והרי מצינו פתח גבוה עשרים ורחב עשר שנקרא פתח והוא שאמרו מצינו משכן שנקרא מקדש ומקדש קרוי משכן. ואין

לומר שנלמוד מפתח משכן שהרי מכל מקום מצינו פתח היכל שנקרא פתח הא מכאן ואילך אינו קרוי פתח. ואעפ"י שפסוק זה בשלמים כתי' ושלמי' אינן צריכים פתח שהרי שחיטתן בכל מקום בעזרה. מכל מקום הרי פרשנו עליה בזמן שהפתח פתוח וכו'. ור' יהודה שמכשיר ביתר מעשרים למדה מפתחו של אולם ומאחר שפתחו של אולם נקרא פתח אין עוד שיעור לפתח אלא בגובה כמה ורחב כמה ואעפ"י שפסוק של פתח אהל מועד בהיכל כתי'. הוא סובר קדושת היכל ואולם חדא הוא ומכל מקום לא לענין קדושה הוא אומר כן שהרי משנה שלימה במסכת כלים [פ"א מ"ו] עשר קדושות בירושלם זו למעלה מזו ונכללו ביניהם בין האולם והמזבח מקודש הימנו שאין בעלי מום ופרועי ראש נכנסי' לשם אלא לומר שכל עבודות הכשרות בהיכל כשרות באולם ואעפ"י כן חזר בו לומר שקדושת אולם לחוד וקדושת היכל לחוד אם מפני שקדושת היכל חמורה אם מפני שהדברים שבתוך ההיכל כגון מזבח ושלחן ומנורה בכלן נאמר פתח אהל מועד. וכן שמא עבודות הראויות להיכל אין כשרות באולם עד שהביאה מאמרו פתח אולם הבית (והשים) [והשיבו] לו שר"ל הבית הפתוח לאולם והוא ההיכל.

דף ב:

והקשו לשניהם לילפו מפתח שער החצר שהיה סבור מפשוטו של מקרא שלא (יהא) [היה] גבהו אלא חמש ורחבו עשרי' ולא בא לשאול לפסול ביתר מגובה חמש שהרי לא הקשה לרבנן מפני מה לא למדוה ממשכן שהרי על גדול שבשיעורין הם הולכים הואיל וקרוי פתח אלא להכשיר רחב עשרים. ואעפ"י שר' יהודה מיהא מכשיר ביתר מעשר הרי אמרו למטה שלא הכשיר ר' יהודה ברוחב אלא עד שלש עשרה אמה ושליש כענין פסי ביראות עד שפירש בהם שלא נקרא פתח סתם אלא פתח שער ואין זה כענין פתח אהל מועד שזה ר"ל פתח אהל הוא כמי שאומר פתח של בית זה אבל פתח שער אינו כן ואם אתה קוראו פתח אף אני מפרש וקומה חמש אמות משפת מזבח ולמעלה וקלעי' חמש עשרה לכתף על גובה הקלעים ולא דבר על קלעים שבצד הכניסה להיות קלעים חמש עשרה אמה מכאן וכן מכאן ופתח עשרים אלא קלעים חמש עשרה על הגובה ולא דבר על הפתח כלל אלא לא היה שם אלא פתח עשר. ומכל מקום תירוץ זה האחרון אינו לפי פשוטו של מקרא אלא גבהן חמש עשרה אמה וכן צדי הפתח לכל צד רחבן חמש עשרה אמה. ומכל מקום חזרו ושאלו לדעת חכמים אי מהיכל גמרי לא תיהני ליה צורת פתח להכשיר רחב מעשר שהרי היכל צורת פתח היתה לו ואעפ"כ לא היה בו אלא עשר אמות ריוח וכן חזרו והקשו ממקום אחר ולא נאמרה אלא משום היכר ולמעלה מעשרים

אין כאן היכר. ומה שאמרו בברייתא מבוי שהוא גבוה יותר מעשרים יתר על פתחו של היכל וכו' לא נאמר אלא לסימן בעלמא וכן הלכה כמו שביארנו במשנה ולא כרב שלמדה מהיכל והיה סובר בה שמשום מחיצה היא ואין מחיצה כזו למעלה מעשרים מחיצה עד שאינה נתרת אף באמלתרא וצורת פתח שהרי על כרחך צורת פתח מועלת כמו שביארנו ואמלתרא מועלת כמו שיתבאר עכשיו:

דף ג.

מאחר שביארנו שהקורה משום היכר וכל שגבוהה מעשרים אמה פסולה מפני שאין כאן היכר אם היתה אמלתרא על הקורה אעפ"י שהקורה למעלה מעשרים אמה כשרה שהרי האמלתרא הבאה אחר הקורה נותנת היכר שיש שם פתח ואמלתרא זו נחלקו בה בסוגיא זו והוא שאמרו חד אמ' קיני ר"ל כמין חלונות קטנות בצורת קנים של יונים וחד אמ' פסקי דארזא ר"ל חתיכות של ארז תחובות בכותל ולא על אמלתרא של היכל שאלוה שהרי של מילת היו אלא על של מבוי. וכל שיש שם אחד מאלו אעפ"י שהקורה למעלה מעשרים כשר שהאמלתרא נותנת היכר ולא סוף דבר כשהאמלתרא בשפת עשרים אלא אף למעלה מהן הרבה שהרי הקשו למאן דאמ' פסקי דארזא וכי איזה היכר יש בהן אי משום דנפיש משכייהו ושלטא בהו עינא אע"ג דגביהי טובא והא (סכ') [סוכה] דנפיש משכה ואפי' הכי פסלינן לה למעלה מעשרים אמה אלמא אף כשהאמלתרא והקורה גבוהה כמה ומכל מקום אמלתרא בלא קורה אינה מועלת כלום ואפי' היתה מכותל לכותל הואיל ולמעלה מעשרים היא. נמצאת למד שכל שהקורה למעלה מעשרים ימעט ואם יש שם צורת פתח כשר אף בלא קורה ואם יש לו אמלתרא כשר ודוקא עם הקורה שתחיבת האמלתרא עם הקורה היא הנותנת היכר ולא סוף דבר בקורה שאין רחבה אלא טפח אלא אפי' ברחבה ארבעה צריכה אמלתרא אחר שהיא גבוהה למעלה מעשרים שכך אמרו רחבה ארבעה אעפ"י שאינה בריאה כלומ' שהיא דקה ואינה חזקה לקבל אריח ולא שאלו בריאה לקבל אריח אלא בפחותה מארבעה ועליה אמרו ואם יש לה אמלתרא וכו' אלמא אף ברחבה ארבעה צריכה אמלתרא. וגדולי הדור שואלים בה אחר שרחבה ארבעה הרי יש לה חשיבות מקום ואף בלא אמלתרא ראוי להתירה משום מחיצה לומר פי תקרה יורד וסותם וכמו שאמרוה באכסדרה בבקעה בסוף פרק פסין [כה.] ופרק גגות [צד.] וכן בראשון של שבת בענין אסקופה משמשת שתי רשויות שכל קורה רחבה ארבעה אומרין (כל) [בה] פי תקרה יורד וסותם. ותירצו בה שמאחר שאינה בריאה לקבל אריח אינה נדונת משום תקרה (שאי) [שאין] תקרה אלא הראויה למעזיבה.

הא למדת שרחבה ובריאה מתרת משום מחיצה ונתרת בלא אמלתרא. ומכל מקום דוקא במבוי שאינו רחב יותר מעשר [אבל רחב יותר מעשר] ואין לו גפופין אין אומרי' בו פי תקרה יורד וסותם כמו שיתבאר.

אף הם חזרו ושאלו עוד בה הואיל והקורה אין ענינה אלא משום היכר למה הוצרכו למעט אף למעלה מעשרים אמה שהרי הקורה סמוכה היא למבוי וכמו שאמרו קורה על גבי מבוי בעינן. וכן שנינו היתה קורה משוכה או תלויה שלשה צריך להביא קורה אחרת והואיל וסמוכה למבוי הרי שולטת העין בה וכמו שאמרו בסכה לדעת הפוסל בה משום דלא שלטה בה עינא שאם דפנות מגיעות לסכך כשרה. ותירצו שהסוכה הואיל ורחבה שבעה טפחים כל שדפנותיה מגיעות לה שלטה (ביה) [בה] עינא אבל קורה שקצרה טפח או אפי' רחבה ארבעה לא שלטה בה עינא. והוציאו מזו שאם היתה רחבה שבעה אפי' דקה שאין ראויה לקבל אריח כשרה ואינו צריך למעט. ואני תמה אם כן היאך נשמט התלמוד מלהזכירה. אלא שזו של סוכה אני מפרש בה שמתוך נויין שבה אדם נותן עיניו בכותל ואינו מפסיק בהבטתו עד שיראה את כלה וכשהוא מביט בראש הדופן המחובר לסכך קצה הסכך הסמיך לו נראה עמו וישיבתו תחת הסכך ניכרת לו. ואין לתרץ סוכה דלישיבה שלטא בה עינא מבוי דלהליך לא שלטה ביה עינא שהרי בסוגיא זו אמרו לרב נחמן דאמ' משום היכר אי סבירא ליה לגבי סוכה הא [דרבה] כלומר שלא פסלוה למעלה מעשרים אלא משום דלא שלטא ביה עינא למה ליה לאפלוגי בתרתי. ותירץ צריכא דא' אשמעינן סוכה בהא אמ' ר' יהודה דכיון דלישיבה עבידא שלטא ביה עינא אבל מבוי דלהלוך אימא לא צריכא ואי אשמעינן בהא דילמא בהא קאמרי רבנן אבל בהך מודו ליה לר' יהודה צריכא. אלמא שדינן שוה אעפ"י שזו להלוך וזו לישיבה. ולענין סכה מיהא יש פוסקי' כרבה אלא שגדולי הפוסקים פסקוה מטעם דירת עראי ואף בדפנות מגיעות פסולה כמו שיתבאר במקומו:

אמלתרא זו שביארנו וגדולי המחברים כתבו שהדין כן בכל שהוא נותן היכר לקורה כגון שהיו בה ציורין וכיורין שהרי מחמת הציורין אדם מסתכל בה ונותנת היכר אעפ"י שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה שהוזכרו לשיעור גובה בין בסוכה בין במבוי. מעתה מקצת קורה למעלה מעשרים אמה ומקצתה למטה מעשרים וכן מקצת סכך למעלה מעשרים ומקצתו למטה מעשרים שניהם כשרים אעפ"י שאלו (תשעה) [תעשה] הגבוה מעשרים כנטול משם נשאר הקורה (דלה) [קלה] וניטלת ברוח ואינה ראויה לקבל אריח והסכך חמתו מרובה מצלתו. ולאו דוקא מקצתו למטה אלא אפי' כל הקורה וכל הסכך למעלה הואיל והחלל נשאר בגובה עשרים בצמצום (ולא עוד) וכן בגובה עשרה כל שאין

בחלל גובה עשרה פסול אעפ"י שמקצת הקורה והסכך למעלה מעשרה. כלל הדברים חלל סוכה תנן חלל מבוי תנן. ובסוכה מיהא יש שואלין והרי בגבוהה מעשרים והוצין יורדין לתוך עשרים הוצרכנו להיות ההוצין מרבים עד שתהא בהם הסוכה צלתה מרובה מחמתה משמע שכל שאתה רואה מה שלמעלה מעשרי כנטול (חמת הסכה) [יהי' חמתה] מרובה שהיא פסולה. ואין זה כלום שההוצין בדלי' מן הסכך ואין דומין לסכך אבל בזו הרי הסכך מחובר לסכך של מעלה הימנו. ואין לבא עליו מטעם מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר שאין זה סכך פסול (כלך) [כלל] שאין אנו אחראין אלא להיות תחתית הסכך בשפת עשרים ולמדת שאפי' כל הסכך למעלה מעשרים מכשירי' אותו ואלו אתה קורא אותו סכך פסול היאך היינו מכשירין והרי כלו פסול אלא כל שתחתיתו בשפת עשרים סכך כשר הוא לגמרי. ויש דוחקים בה בקצת דרכים משבשים לא נתנו ליכתב אלא שאעפ"כ כבר רמזנו עליהם במקומה בראשון של סוכה:

דף ג:

אמה האמורה לענין מבוי ולענין סכה נחלקו בה בסוגי' זו שלדעת אביי בשם רב נחמן שיעורן בחמש' טפחים ושל כלאים בששה הכא לחומרא והכא לחומרא וכשהקשו עליו שאין כאן חומרא אלא לגובה המבוי שלא יהא חללו גבוה מעשרים באמה בת חמשה וכן בפרצת מבוי ר"ל מבוי שנפרץ בראשו מצדו האחד שעד עשר אמות נחשב פתח וביתר מעשר פסול ונמצאת מדידת שיעור זה בחמשה טפחים חומרא הא לענין משך מבוי ר"ל שלא להקרא מבוי להכשירו בלחי וקורה אלא במשך ארבע אמות אם תשערם בחמשה הרי זה קולא תירצו בה רוב אמות קאמ' כלומר שלענין משך מבוי מודה הוא שבששה הם נמדדות ומכל מקום לענין סוכה אין בה קולא שהרי לענין גובה ולענין דופן עקומה נמצאת מדידתם בחמשה חומרא ורחבה אינה משוערת באמות שאין הלכה כר' שאמ' כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה אלא כרבנן שאפי' אינה מחזקת אלא ראשו ורובו ושלחנו כשרה.

ומכל מקום רבא בשם רב נחמן אמ' שכלן משוערות בששה אלא של סוכה ומבוי מצומצמות ושל כלאים שוחקות וכמו שאמרו אמת כלאים בת ששה ובלבד שלא יהו מצומצמות. והיתרון שבין עצבות לשוחקות יראה לגדולי הדור שהוא חצי אצבע לאמה ממה שאמרו בפסח שני פרק כיצד צולין שתי אמות היו בשושן הבירה אחת על קרן מזרחית צפונית ואחת על קרן מערבית דרומית. ושושן זה הוא מקום שהיה על חומת שער המזרחי של הר הבית ושושן הבירה היה (מצוייה) [מצוירת] שם ואמר עליהן אחת

היתה יתרה על של משה חצי אצבע ואחת יתרה עליה חצי אצבע ונמצאת יתרה על של משה אצבע ואותה של משה ודאי היא היתה המכוונת והבינונית ועשו בשושן זה האחת שוחקת בערך לראשונה ומתוך שהיו אלו יתרות היו אותן של ששה נקראות בינוניות. ולגדולי המחברים ראיתי בקצת חבוריהם שפירשו במצומצמות שיהיו אצבעות מהדקים זה עם זה בשעת המדידה ובשוחקות שיהו נוגעות זו בזו ולא בהדוק אלא בדרך שיכנס האויר ביניהם. ומכל מקום אתה צריך לחקור במשך מבוי מיהא אם נשערם עצבות או שוחקות שהרי השוחק בהם חומרא. ותדע שגדולי המחברים מזקיקים בה לשוחקות ולגובה ופירצת מבוי עצבות הכא לחומרא והכא לחומרא וכן כתבוה גדולי הראשונים שבקאטאלונייא. ומכל מקום יראה לגדולי הדור שכל לענין מבוי בששה מצומצמות ואף במשך מבוי שצמצומן קולא והניחום על שיעורן שאם לא כן הרי אף לרבא יכול להקשות הכא עצבות מאי טעמא משום חומרא הא איכא משך מבוי דקולא והיה לו לתרץ רוב אמות קאמ' ולהודות במשך מבוי ששיעורן בשוחקות אלא כל שבמבוי שיעורן בצומצמות הואיל (ורבן) [ורובן] צמצומן חומרא אין לחלק במין אחד בין מצומצם לשוחק והדברים נראין. ומכל מקום בכלאים נראה לי שאין משערין אותן בשוחק אלא במקום שהשוחק בו חומרא שאם אמרוה לענין סוכה ומבוי ולענין העמדתן על מתכונתן יאמרו להרבות במדתן להקל הא ודאי לא. ושיעור הטפח לא נתבאר כאן ובמנחות פרק התכלת התבאר שטפח של תורה ארבע בגודל חמש באצבע שש בקטנה:

יתבאר במקומו לענין כלאי הכרם שהבא לזרוע בצד הכרם מרחיק ארבע אמות מעיקרי הגפניי וזורע. הא בתוך הכרם מיהא אסור אף בהרחקת ארבע אמות כל שהוא בכלל שם הכרם וגפן יחידית אינה נקראת כרם ומרחיק ממנה ששה טפחים ודיו (ממטה) [מעתה] קרחת הכרם והוא כרם שחרב באמצעו ונשאר שלם בגפניו בסביבות הקרחה משני צדדיו ר"ל למזרח ולמערב נחלקו בה בית שמאי ובית הלל שלדעת בית שמאי אין קרוי שדה אלא בשמנה אמות וכל שאינו קרוי שדה בטל הוא אצל הכרם ונקרא תחום הכרם ואסור לכתחלה אף בהרחקת ארבע אמות אבל כשקרחתה בעשריי וארבע אמות [שכשתטול ארבע אמות לכל רוח] משני צדדיו ר"ל למזרחה ולמערבה לעבודת הכרם שהיו רגילים לחרוש בשוורים נשתיירו שש עשרה שמנה למזרח ושמנה למערב והרי הוא שדה ואינו בטל לגבי כרם. ועל הדרך הזה אתה מפרשה אם נשתייר שלם בגפניו בכל סביבותיו ולבית הלל ארבע אמות חשוב שדה ודיינו בקרחת שש עשרה שכשתטול ארבע לכל רוח לעבודת הכרם נשתיירו שמנה ארבע לכאן וארבע לכאן וזורע בהן אחר

שהניח לכרם כדי עבודתו הא פחות מיכן אסור לכתחלה הא בדיעבד הואיל והרחיק ארבע אמות לכל רוח לא קדש אעפ"י שהוא בתחום הכרם והלכה כבית הלל:

היתה קרחה זו שלא באמצע הכרם אלא בין הכרם לגדר והוא הנקרא מחול הכרם ואף הוא צריך ד' אמות לצד הכרם לעבודת הכרם וארבע לצד הגדר שאין דרך לזרוע ולנטוע בה אלא שאדם מניחן לילך סביבותיה ולהעמיד שם בקר וכליו וכל שיש שדה באמצע שהוא שמנה לבית שמאי וארבע לבית הלל זורע. וזהו שאמרו בית שמאי אומ' שש עשרה ובית הלל אומרי' שנים עשר והלכה כבית הלל. ואם היתה הקרחה בין הכרם לגדר אלא שיש בסביבותיה גפנים לשלש רוחות ר"ל לצד מזרחה ומערבה וצפונה והגדר לצד הדרום אתה (משמר) [משער] שישתיירו ד' אמות לכל רוח וד' אמות שדה ונמצאת משער בהן שש עשרה על שש עשרה שכשתטול ארבע לכל צד ישתיירו שמנה ארבע לכאן וארבע לכאן שאין אתה צריך ליתן ארבע לכל צד אלא מצד הגדר ובצד שכנגדו וכן הדין בקרחת אמצע הכרם שיש גפנים לכל ארבע רוחותיו אי אתה צריך ליתן ארבע לכל צד יתר על כדי עבודתו אלא לשני צדי אורך הכרם ויש חולקים בזו:

דרך הכרם להיות שורותיו נטועות ברחוק ארבע אמות ביניהן כדי להלך עגלה ביניהן וכל שנטע בפחות מכן אינו כרם אם מצד שאין לו צרכו להלוך עגלה אם מפני שיונקים הם זה מזה וכמתים הם חשובים ואם כן אינו נקרא כרם ודינו כגפן יחידית ומרחיק ששה טפחים וזורע ואין הלכה כדברי האומר רואים את האמצעיים כאלו אינם:

ולענין ביאור מיהא אתה צריך לשאול לדעת האומר כן תינח בכרם גדול אבל בכרם קטן והוא שנים על שנים ואחת יוצאה זנב שאם אתה אומר רואין אין כאן כרם כלל הרי מכל מקום שיעורן בשוחק קולא. אפשר שלא דברו אלא על הרוב. ומכל מקום אחר שפסקנו שאינו כרם ולקולא צריך אתה לשערן בצמצום ולהעמידן על (מתקונתן) [מתכונתן] כמו שכתבנו למעלה:

דף ד.

עשר אמות של מדת גובה המזבח מהם באמה בת חמשה טפחים ומהם בבת ששה כשאר האמות שהרי נאמר בכתוב ואלה מדות המזבח באמה אמה וטפח וחיק האמה ואמה רחב וגבולה על שפתה סביב (זרד) [זרת] האחד וזה גב המזבח ופי' הדברים מדות המזבח באמה שבשאר אמות צריכין בשיעורן אמה וטפח ואמר שחיק האמה ואמה רוחב וגבולה אל שפתה כל אלו היו באמה זו ר"ל אמת חמשה וחיק האמה הוא היסוד שנאמ' בו עלה אמה וכנס אמה זהו (יכוד) [יסוד] ואמ' שאמה זו בבת חמשה וכשעלה

חמשה טפחים כנס חמשה טפחים וזהו יסוד. ואמר רחב זה סובב האמור עליו עלה חמש וכנס אמה זהו סובב ועליית החמש וכניסת האמה (סלן) [כולן] באמת בת חמשה וגבולו אל שפתה סביב אלו הקרנות שגבהן (אמן) [אמה] ורחבן אמה ובבת חמשה אבל הגי אמות שמשפת הסובב עד שטח המערכה בבת ששה ולא נאמר סובב לחמשה אלא בכניסתו. ומה שני בכתוב על הקרנות זרת האחת אין הענין ששיעור הקרן זרת שהוא חצי אמה אלא שיעור אמה בין בגבהו בין ברחבו ומה שאמ' עליו זרת האחד פירושו כשתחלוק הקרן מרחבו ליחשב אמצעיתו ברוח זה ואמצעיתו ברוח זה הוא זרת לכל רוח שהזרת חצי אמה וכן אמה על אמה שבמזבח הזהב היתה של חמשה ועליו נאמר וזה גב המזבח:

זה שכתוב בתורה לענין ארץ ישראל ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש אעפ"י שנדרש במס' ברכות [מא.] לומר שכל הקודם במקרא קודם לברכה יש בו רמז לענין אחר לשיעורין. חטה לבית המנוגע. שעורה לעצם כשעורה. גפן לכדי רביעית יין לנזיר. תאנה לכגרוגרת להוצאת שבת. רמון לטהרת כלי לבעלי בתים. זית לרוב שיעורין של תורה. דבש לשיעור כותבת הגסה ביום הכפורים. וכבר ביארנו פרטי עניניהם במסכת ברכות פרק כיצד מברכין:

דף ד:

כבר ידעת ששערו חכמים במי מקוה אמה על אמה ברום שלש אמות הוא שיעורו של אדם בינוני אמה על אמה לעביו ושלש אמות לקומתו וכל הטובל צריך שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין המים וכל שחצץ איזה דבר בינו לבין המים לא עלתה לו טבילה. ומדברי תורה אין חציצה אלא בשחופה רוב האדם או רוב הכלי וכן שיהא מקפיד על חציצתו ליטלה הא כל שבמיעוטו אעפ"י שמקפיד עליה או אף ברבו אם אינו מקפיד עליה אינה חוצצת. ומדברי סופרים לחוץ אף במעוטו אם הוא מקפיד או אף כשאינו מקפיד אם הוא ברובו הא אם אינו מקפיד ובמעוטו עלתה לו טבילה אלא שלכתחלה הצריכו לדקדק בכך:

היתה נימא אחת קשורה בה הואיל ושערה אחת קשרה (מהודן) [מהודק] ביותר הרי הוא חוצץ אם היא מקפדת עליו הא שתי שערות נקשרות אינן חוצצות מפני שאין קשרן מהודק ונמצאו המים באין בהם ואם אינו מקפיד על קשריהן אף בקשורים אחד אחד עלתה לו טבילה עד שיהו רוב שערות קשורין אחד אחד כך כתבו הגאונים מפני שהם מפרשים רוב רוב שערו וכן בשאר מקומות רוב האבר וגדולי המחברים מכשירין אף

ברוב שער וקשר אחד אחד מפני שהשער נידון כגוף ואפי׳ רוב שערות נקשרין אחד אחד הואיל ורוב הגוף בלא חציצה כשר אלא אם כן מצטרף עמהן חציצה אחרת לרוב הגוף. ומחלוקת זו תלויה בביאור הסוגיא. והוא שגדולי הרבנים אין גורסין בזו כי אצטריך הלכתא [לרובו] ומיעטו אלא כך הם גורסין אלא לרובו ומיעוטו ומפרשים רובו רוב שערו. והם מפרשי׳ דבר תורה הלכה למשה מסיני. ואעפ״י שלמעלה הוא קורא הלכות סיני דרבנן פעמים קורא אותה דבר תורה פעמים דברי סופרים כמו שכתבנו למעלה. ונראה לדבריהם שמן התורה לא היה שער חוצץ אלא בכולו ואתאי הלכתא לרוב שער וגזרו על מיעוטו המקפיד והוא שאמרו בפרק הערל [עח.] לענין גופו שמן התורה אעפ״י שברובו שאינו מקפיד אינו חוצץ כולו מיהא חוצץ ובאה הלכה לרובו ויש מפרשי׳ דבר תורה תורה ממש וגזרו אהלכה. ואין נראה כן שאין ראוי לומר בהלכה שלא לגזור בה גזרה לגזרה ולא לשון גזרו. ואף אלו מפרשין רובו רוב גופו ולא רוב שערו ולא ששערו לבד יחוץ אלא אם כן בהצטרפות שאר הגוף. וכן נראה מפרק הערל במה שאמרו נכרית שנתגיירה והיא מעוברת אין בנה צריך טבילה והקשו שם אמאי לא ואי משום דאמ׳ ר׳ יצחק דבר תורה רובו שאינו מקפיד אינו חוצץ הא אמ׳ רב כהנא לא שנו אלא רובו אבל כולו חוצץ ותירץ שאני עובר דהיינו רבותיה. וזו ודאי בכל הגוף נאמרה:

שיעורין חציצין אלו שהזכרנו כלן הלכה למשה מסיני הן וכן המחיצין כגון מחיצה עשרה וששה טפחים לאמה בינונית וגוד (ולבון) [ולבוד] ודופן עקומה ושאר דיני המחיצות כלם הלכה למשה מסיני הם. ויש פוסקין שמחיצה עשרה מן התורה היא וכמו שהביאוה מן המקראות בראשון של סוכה:

כבר ביארנו במשנה שהמבוי הגבוה יותר מעשרים יתקנהו ר״ל שישפיל הקורה לשפת עשרים ומכל מקום אם בא למעטו בהגבהת הקרקע שתחת הקורה שאלו בגמרא כמה יהא רחבו של מיעוט זה לארך המבוי והלכה שדיו בטפח רוחב לארך המבוי כרוחב הקורה שמאחר שאין קורה אלא היכר הרי היכר של מטה כהיכר של מעלה מה היכר של מעלה ברוחב טפח כדי לקבל אריח כך בהיכר של מטה ואין חוששין שמא יפחת בדריסת רגל העוברים אלא לכשיפחת יפחת וירגישו בו:

ולענין ביאור סוגיא זו יש בה בלבול בנסחאות ופירושין במה שאמרו רב יוסף אמ׳ טפח ואביי אמ׳ ארבעה. שיש גורסין לימא בהא קמפלגי דמאן דאמ׳ טפח קסבר אסור להשתמש תחת הקורה ולמאן דאמ׳ ארבעה מותר ופירשו גדולי המפרשי׳ לשטה זו מאן דאמ׳ טפח קא סבר אסור להשתמש תחת הקורה והילכך מה שתחת הקורה אינו מכלל המבוי ודיו בטפח ולמאן דאמ׳ ארבעה מותר והאי מה שתחת הקורה מכלל המבוי

הילכך צריך שיהא ראוי להשתמש בו כעין מבוי וזהו ארך ארבעה. ויש מפרשי' לשטה זו מאן דאמ' טפח אסור וכו' והילכך לא יעשה (סטו) [מעוטו] רחב ארבעה טפחים כדי שלא יהא בו מקום להשתמש בו ומאן דאמ' ארבעה קסבר מותר וכו'. וזה שבוש שלא בא רב יוסף לפסול ביתר מטפח אלא להכשיר אף בפחות מארבעה וכל שכן שמכשיר בארבעה אעפ"י שיש כאן מקום להשתמש בו. ויש מפרשי' מאן דאמ' טפח אסור ואין לחוש שמא יפחת מאן דאמ' ארבעה מותר ולכך צריך שלא יפחת. ואין זה כלום שאם כן (היני) [היינו] מסקנת השמועה. וגדולי הרבנים גורסי' בהפך ר"ל מאן דאמ' טפח מותר להשתמש תחת הקורה והילכך מה שתחת הקורה נחשב מבוי. ונמצא המיעוט במבוי עצמו ומאן דאמ' ארבע' סבר אסור להשתמש תחת הקורה ואינו נחשב מבוי וצריך ארבעה שמאחר שאתה מוציאו מטפח אתה מניחו בדין ארבעה.

ואחר כך אמרו דכולי עלמא מותר להשתמש תחת הקורה שכך הלכה כמו שיתבאר למטה לדעת גדולי הפוסקים אלא שהמכשיר בטפח סובר קורה משום היכר וברחב טפח נתקן מקום ההיכר. (המזקיק) [והמזקיה] לארבעה סבר קורה משום מחיצה ואין שם מחיצה נופל אלא למקום ארבעה שאין מחיצה אלא לרשות היחיד ואין רשות היחיד בפחות מארבעה. ויש מפרשי' בהפך שהאומר טפח [סובר] קורה משום מחיצה שפי הקורה יורד וסותם כל שיש תחתיו מקום טפח. והמזקיק לארבעה סובר קורה משום היכר ואין היכר בפחות מארבעה. וכן פירשוה גדולי המפרשי' ושמא תאמר לדעת האומר משום מחיצה האיך מותר להשתמש תחת הקורה והרי במחיצה עצמה אסור להשתמש שאין מקום המחיצה בכלל היתר טלטול. אין זה כלום שלדעתו חודו החיצון של קורה יורד וסותם ואחר כך שנינו דכולי עלמא קורה משום היכר ובהיכר של מטה כשל מעלה קמפלגי וכו'. ויש שאין גורסין חד סבר קורה משום היכר וחד סבר קורה משום מחיצה וכו' אלא שגורסי' דכולי עלמא מותר להשתמש תחת הקורה והכא בדרב דימי קא מפלגי דאמ' מקום שאין בו ארבעה מותר לבני רשות היחיד ולבני רשות הרבים לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו על הדרך שביארנוה במסכת שבת. רב יוסף לית ליה דרב דימי ואפי' טפח הוי מיעוט ומפסיק בין שתי הרשויות ואביי אית ליה דרב דימי ובהיכר של מטה כשל מעלה קא מיפלגי וכו' ואיבעית אימא דכולי עלמא של מטה כשל מעלה ובגזרה שמא יפחת קא מפלגי וכו' וכבר ביארנו שהלכה כרב יוסף ואפי' במיעוט עפר שעשוי ליפחת שאם בדבר שאין עשוי ליפחת אף אביי היה מודה לכך למסקנא זו וכן נראה לי. וגדולי הפוסקי' כתבו בזה דברים זרים שהם פירשו מיעוט זה בקורה אחרת למטה מן העליונה. ואינו מחוור שאם כן היאך יחלוק אביי וכי משום שיש

אחרת למעלה הימנה בטל היכר של תחתונה ועוד איזה חשש פחותה יש כאן. ואף שאר הסוגיא אינה מתבארת יפה לדעת זה. ואף בתלמוד המערב שנאוה כפי׳ שכתבנו כיצד הוא ממעט עושה איצטבא על פתח המבוי כמה יהא בה ר׳ אחא אומר ארבעה כדי מקום ר׳ יוסה אומר טפח כדי קורה. ומה שאמרו למעלה כיצד הוא עושה מניח את הקורה מעשרים ולמטה פירושו בהשפלת אותה קורה עצמה ולא בנתינת קורה אחרת. ואעפ״י ששנינו בתוספתא כיצד ממעטו נותן לו קורה מעשרים ולמטה לא שיהא צריך לה על כל פנים אלא מיני הכשר הם ותפש אחד מהם. ומכל מקום גדולי המחברים כתבוה גם כן (בדברי גדול) [כדברי גדולי] הפוסקי׳. ונסח דבריהם היה גבהו יתר מעשרים ובא למעטו בקורה שהניח למטה צריך שתהא אותה קורה גם כן רחבה טפח. והדברים נראין מתמיהים אלא שיש לפרש לדבריהם שלא באו לפסול בהכשר הגבהת עפר ברחב טפח אלא שאין לעשותו (להתחלה) [לכתחלה] מחשש פחותה והביאו ההכשר הפשוט שאין לחוש בו כלל:

דף ה.

היה המבוי פחות מעשרה טפחים גובה ונמצא שאין הקורה מונחת על דופן שאין מחיצה פחותה מעשרה ונמצא שהוא צריך להניח את הקורה למעלה מעשרה עד שישאר בחלל המבוי עשרה טפחים אם בא לחוק את הקרקע עד שישלימנו לעשרה צריך הוא להמשיך את החקק לארך המבוי על פני כל רחבו ונחלקו בה אביי ורב יוסף שלרב יוסף דיו בהמשך ארבעה טפחים לארך המבוי ולאביי צריך ארבע אמות לארך המבוי ודיו בכך אפי׳ היה רוחב המבוי יותר מארבע אמות ששאר ארך המבוי מצטרף להשלים ארכו יתר על רחבו. ופסקו גדולי המחברים והפוסקים כאביי שהרי כל הסוגיא מעידה במשך מבוי שהכשרו בארבע אמות וכל שאין ארכו ארבע אמות הרי הוא כחצר ואינו ניתר בלחי וקורה ואעפ״י שלענין מיעוט דיינו בהגבהת טפח שוויי דפנא שאני שאין נעשה דופן מתחלה אלא במשך ארבע אמות. ומכל מקום לרחב מבוי יראה שהוא צריך על פני כל רחבו ואעפ״י שהכשר רחבו בארבעה טפחים מכל מקום בזו צריך שיהא כל רחבו בחקק זה עד שיהו שני שפתי הקורה על דופן וכן למעלה בענין מיעוט יראה שצריך ארך טפח על פני רוחב כל הקורה וגדולי הפוסקי׳ שכתבו בחקק זה ארבע אמות על ארבע אמות לא נתבררה כונתם ונראה שאינו אלא שגירות לשון. ויש אומרי׳ שברחבו דיו בד׳ טפחי׳ ואין נראה כן:

וצורת פתח כבר ביארנו שאינו מועיל לפחות מעשרה אלא שגדולי המחברי׳ כתבוה. ואין הדברים נראין כמו שביארנו במשנה. ויש מגיהים עליהם משמועת כיפה שאין ברגליה עשרה ויש בה לחוק עשרה ומשום חוקקין להשלים כמו שיתבאר הא כל שאין שם טעם זה לא. וכן כתבוה גדולי הדור. ואני תמה על דבריהם אלא שגדולי המחברים לא כתבוה כשהצורת פתח פחותה מגובה עשרה שאף הם כתבו שכל פתח שאין בה רחב ארבעה בגובה עשרה אינו פתח וכמו שהתבאר במסכתא בכמה מקומות אלא שכונתם שצורת פתח ר״ל העשוי כתקנו בגובה עשרה ורחב ארבעה מכשיר במבוי אעפ״י שאין כותלי צדדיו גבוהים עשרה אלא שאף בזו הדברים מתמיהים אעפ״י שגדולי המגיהי׳ מחלו להם בם:

מבוי שנפרץ מצדו כלפי ראשו ר״ל שנפרץ פרץ רחב מן הכותל שבצדו מאותו צד שכלפי הראש לא שכלו נפרץ שאם כן הרי הוא מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר אלא שנשאר כלפי הראש מקום שהקורה קבועה בו ואמר שאם נשתייר באותו קצת שנשאר כלפי הראש פס ארבעה בארך המבוי ר״ל שנשתייר מן הכותל עצמו כשיעור זה וראש הקורה מונח עליו אותו משך של ארבעה מתיר הפרצה עד עשר אמות שמאחר שיש הכשר ארך מבוי מן הקורה עד הפרצה לא בטל תורת פתח מפתח המבוי והקורה מתירתו שעדיין קורת מבוי היא ואף אותה פרצה הואיל ואינה יתרה מעשר תורת פתח עליה ואין מבוי נפסל ברוב פתחים ולא שתאמר שהקורה מכשרת אותה פרצה הואיל ואינה יתרה מעשר שאילו היתה הפרצה צריכה הכשר אעפ״י שאינה ביתר מעשר לא היו הלחי או הקורה מכשירין אותה שאי אפשר להם להכשיר שני צדדין אלא שמאחר שאינה ביתר מעשר עדיין סתומה היא וכפתח גמור הוא ואפי׳ היו בני המבוי מניחים הפתח הראשון ר״ל פתח המבוי והולכים בזה לקצר דרכיהם אעפ״י כן לא בטל תורת פתח מן הראשון הואיל והקורה עומדת על כותל שלם ואע״פי שבמבוי עקום אמרו תורתו כמפולש כבר פרשוה בבקעי לה רבים וזו אין בה בקיעת רבים כגון שהיו במקום דריסת הרגל גידודי ר״ל גבשושיות מעכבות את הדריסה במקצת ואינו כמפולש לשם לגמרי ואעפ״י שביארנו בסמוך שאין הכשר ארך מבוי אלא בארבע אמות דוקא בתחלת מבוי אבל סוף מבוי ר״ל שתחלתו נעשה כתקנו במשך ארבע אמות כל שארכו עכשיו בארבעה טפחים לא נפקע ממנו דין ארך מבוי. ומכאן למדו קצת גדולי הדור שאם נפרץ קודם שתבא הקורה לשם צריכים להיות העומד כלפי הקורה ארבע אמות כשיעור מבוי וכן בלחי ודנין ממנה לקורה גבוהה עשרה טפחים ונתמעט חללה שאם נשתייר כלפי קורה חלל עשרה במשך ארבעה טפחים מותר שסוף מבוי בארבעה ואם אין בשיור זה

של כותל ארבעה טפחים אם אין בפרצה שלשה טפחי' ניתרת מדין לבוד וכל שיש בה שלשה אינה ניתרת שאין זו קורת מבוי להתירה והרי הוא מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר שאין מניחו אלא כנגד הקצר. וכן הדין אם הפרצה גדולה מעשר בטל ממנה דין פתח ואין הקורה מכשירתו ואם בא להעמיד מתחלה פס ארבעה צריך לגדור עד שלא תהא הפרצה שלשה. וגדולי הרבנים כתבו שאף במעמיד פס ארבעה מתחלה סוף מבוי הוא:

ומבוי שנפרץ מצדו שכתבנו [1] ולקצת רבני צרפת ראיתי שלא הותרה פרצת עשר שבכותל המבוי או החצר בפס ארבעה אלא בשחצי הכותל עדיין עומד לארך המבוי שאם לא כן הרי הוא פרוץ מרובה על העומד וכל שהדופן פרוץ שבה מרובה על העומד הוא כנפרצה כלה ואין פס או לחי שבפתח שבמבוי מתירין אותה ואפי' העמידו פס או לחי באותה פרצה אינו כלום שהרי הוא כמבוי עקום ויתר הימנו ואפי' אין באורך הכותל אלא חמש אמות ורובן נפרצו והעמיד בו פס ארבעה ועדיין הוא נפרץ הרי הוא כנפרץ במלואו ונאסר אבל כשעומד שבה מרובה או כפרוץ הרי הוא עדיין כמבוי סתום הואיל ואין הפירצה יתרה מעשר ולחי שבמבוי מתיר כל המבוי. וכללו בזה בין במבוי בין בחצר שכל מן הצד בשני כותלי ארכו אם הפרוץ מרובה על העומד ארבעה טפחים אין שום פס בחצר ושום לחי וקורה במבוי מתירו אחר שהפס או הלחי אינו מוציאו מידי פרוץ מרובה הא כל שבמשך הכותל עומד מרובה על הפרוץ או כפרוץ נתר עד פרצת עשר אבל יותר מפרצת עשר לא ויש מהם שהצריכו בזו לעומד מרובה ואין זה כלום:

אין המבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהו בתים וחצרות פתוחות לתוכו ושיהא ארכו יתר על רחבו וכל שאין ארכו יתר על רחבו וכן שאין פתוח לו אלא חצר אחת אין לו דין מבוי אלא תורת חצר וכן כל שאין בארכו אלא ד' אמות כמו שביארנו למעלה. ובתים וחצרות אלו פרשו בו שתי חצרות אחת מכאן ואחת מכאן או אפי' שתיהן מצד אחד כמו שיתבאר בפרק הדר בשמועת חצרות הפתוחות זו לזו שכלם מצד אחד וכל שאין אתה חושבו (בחצם) [כחצר] אחת אתה מכשיר וכן צריך שיהו שני בתים בכל חצר וחצר והוא שאמרו בתלמוד המערב מבוי אין פחות משתי חצרות חצר אין פחות משני בתים. ויש מפרשים שתי חצרות ושני בתים בשתי החצרות. ואין הדברים נראין. יש בדינין אלו תנאים אחרים והן שיהא כל בית מהן של ארבע אמות על ארבע אמות וכן שיהו הפתחים הן של בתים לחצרות הן של חצרות למבוי ברוחב ארבעה טפחים ושיהו שני בתים לשני בני אדם החלוקים בדיורין וכל שאינו כן דינו כחצר ובפרק הדר ובפרק גגות

1

יתרחבו הדברים בענינים אלו בע"ה. ומכל מקום לענין ביאור הסוגיא למדת ששמועה זו מוכחת כאביי להצריך ארך מבוי לארבע אמות שאם בארבעה טפחים הרי אין פתח בפחות מארבעה ובארך ארבעה היאך יעשה פתח ברוחב ארבעה והרי צריך לפצימין מכאן ומכאן ואם אתה עושה בלא פצימין הרי מכל מקום כלו פרוץ ואם תאמר שפותחה באמצע המבוי שהוא רחב הרבה והרי לארכו יתר על רחבו אתה צריך ואם תאמר בקרן זוית והוא שיפתח בזוית כותל האמצעית טפח ושלשה בדופן המשך וכן בצדו השני דברים רחוקים הם ואין לסמוך עליהם:

לחי הבולט מדפנו של מבוי ר"ל שיוצא מן הכותל (שהפת) [שהפתח] בצדו בליטת אבני' שסותמת קצת הפתח ולא נעשית אותה בליטה לשם לחי אלא לחזוק כעין בנין עבה שעושין בפאת הכותל לחזק הכותל שקורין לה פילאר [2] אם אורך אותה בליטה לצד רוחב המבוי נמשכת פחות מארבע אמות הרי אותה בליטה נידונת משום לחי ואין צריך לחי אחר להתירו ואעפ"י שמאליו נעשה שהרי לחי העומד מאליו הוי לחי כמו שיתבאר. ומכל מקום דוקא בשלא נשארה שם פרצה יתרה על עשר שכל פרצה יתרה על עשר אין לחי וקורה מתירין אותה כמו שיתבאר אבל אם נמשכה בליטה זו ארבע אמות לרוחב. המבוי יצא מתורת לחי הואיל ויש ברוחב זה הכשר ארך מבוי אף הוא נקרא דופן מבוי וצריך לחי אחר להתירו ואף מזו למדת שהלכה כאביי בארך מבוי שהוא ארבע אמות ואעפ"י שאפשר לתרץ לדעת רב יוסף שכל להוציאו מתורת לחי צריך ארבע אמות אבל לענין שיהא קרוי מבוי דיו בארבעה טפחים. דברים רחוקי' הם ואינן כדאי לסמוך עליהם ואעפ"י שאם עשאה לשם לחי מיהא כשר שהרי לחי משום מחיצה וכל (שרבה) [שרווח] במחיצה תקן מכל מקום הואיל ומתורת לחי אתה בא להתירו אתה צריך לאחת משתים או שיעשה לשם לחי או שיהא בו היכר לחי וכל שהוא כותל גמור אף לארך מבוי אי אתה דנו במחשבה ללחי ושמא תאמר ומה לנו בה לארך מבוי והלא בליטה זו לרוחב המבוי היא ורוחב המבוי הכשרו בד' טפחים ואם כן אף בליטה ארבעה תהא צריכה לחי אחר. אין זה כלום שכל רוחב ארבעה היכר לחי יש בו אבל כשמגיע לשיעור שיש בו הכשר לארך מבוי אין כאן לחי ולא היכר לחי וצריך לחי אחר.

דף ה:

ולחי זה מניחו לצד האחר ר"ל באותו הצד שאין בו בליטה ואם רצה להעמידו סמוך לבליטה ישנה בו לעשותו גבוה מן הבליטה או קצר הימנה או עבה ממנה או דק ממנה

[2]

שיהא ניכר שלשם לחי נעשה שאם יעשה שוה בשוה כל שכן שהוסיף במשך בליטתו ואעפ"י שעשאו לשם לחי בטל הוא אצל הבליטה שלא נעשית לשם לחי. ויראה לי שאם עשה הלחי מדבר אחר שלא ממין הכותל אינו צריך לכל אלו שחדושו נותן לו היכר:

זה שהוצרכנו בענין זה ללחי אחר דוקא כשהמבוי רחב יתר על שמנה אמות שכששערת הבליטה בארבע אמות עדיין הפרוץ מרובה על העומד אבל במבוי שמנה אין צריך לחי אחר ויש כאן עומד כפרוץ שהרי הלכה עומד כפרוץ כשר ומתיר בלא לחי אחר וכל שכן בפחות משמנה שהרי עומד מרובה על הפרוץ. ואעפ"י שסוגיא זו נראית בהפך שהרי אמרו לא אמרן אלא במבוי שמנה אבל במבוי שבעה אינו צריך לחי אחר (אחר) שנתר הוא בעומד מרובה על הפרוץ הא משמע שכשעומד כפרוץ מיהא צריך לחי אחר. אין זה אלא לדעת הסובר עומד כפרוץ אסור ואנו כבר ידענו שהלכה כרב פפא שסובר עומד כפרוץ כשר ואם כן מה שאמר ר' אשי במסקנת סוגיא זו אפי' במבוי שמנה אין צריך לחי אחר מה נפשך אי עומד נפיש הרי עומד מרובה אי פרוץ נפיש ר"ל שאין בבליטה ד' אמות שלמות נידון משום לחי ואם כן אתה מתירו או משום עומד או משום לחי שהרי אי אפשר לצמצם ואם על כל פנים אתה רוצה להחמיר ולאמר שמא צמצם ספק דדבריהם הוא שטלטול מבוי דרבנן הוא דבר זה לא נאמר אלא לדעת הפוסל בעומד כפרוץ אבל לדעתנו אין אנו צריכין לכך. ומכאן תמהנו על גדולי הפוסקי' שהביאוה. אלא שראיתי לגדולי הדור שתירצו בה שלמדין ממנה לבליטה שיש בה יתר מארבע אמות ואנו מספקים עדיין אם יש בו עומד כפרוץ שכל שיש בה ארבע אמות אינו נדון משום לחי ואינו מכשיר עד שנדע שיהיה בה עומד כפרוץ או יתר ובא ללמד שאין מדקדקין לטרוח ולמדוד ומכל מקום אף הם מפקפקים בה שמא לא אמרו להקל במה שאפשר למדדו אלא במקום שיש להתירו משני צדדין או בעומד מרובה או מתורת לחי אבל זה שאין בו תורת לחי ואי אפשר להתירו אלא בעומד לא וכל שהתרנו בעומד כפרוץ וכל שכן בעומד מרובה דוקא בשלא נשארה שם פרצה יתרה על עשר שכל שיש בו פרצה יתרה על עשר אינו ניתר אף בעומד מרובה ולא בלחי וקורה כמו שביארנו אלא בצורת פתח:

יראה מכאן שאפשר לצמצם כל שבידי אדם כגון זו וכך יראה במסכת חולין [כח:] שאמרו מחצה על מחצה כרוב ואם כן מה שאמרו במסכת גיטין בענין מחצה על מחצה מגורשת [ואינה מגורשת] שהקשו והא אי אפשר לצמצם בזו אין הענין במדידתו אלא בידי שמים ר"ל שבא דרך הזדמנות ולא שאדם מכוין בו למחצה על מחצה וכן אמרו ביבמות פרק

ארבעה אחים לא סתם לן תנא כרי יוסי דאמ' אפשר לצמצם כמו שהתבאר בבכורות פרק הלוקח:

לקצת רבותי' הצרפתי' ראיתי שכל שיש בבליטה זו ד' אמות מצד אחד ולא מצד אחר כשר כגון שיש בה ארבע אמות לארכו לרוחב המבוי ולא ברחבו לארך המבוי או שיש ארבע ברחבו לארך המבוי ולא בארכו לרוחב המבוי (שהראשון) [שהשני] נתר בנראה מן החוץ שהרי מבפנים שוה הוא כשיעור מבוי ונראה ככותל עבה (והשם) [והראשון] ניתר בנראה מבפנים ולא נפסל בארבע אמות אלא במרובע ר"ל שיש ארבע אמות בין בארך בין ברחב ומכל מקום אנו קבלנוה ארבע לרחב המבוי. וכן ראיתי מיי שפירשה לארך המבוי ואני תמה שהרי למטה אמרו לחי המושך עם דפנו של מבוי פחות מד' אמות נדון משום לחי ומשתמש עד חדו הפנימי ארבע אמות [נידון] משום מבוי ומותר להשתמש בכלו וצריך לחי אחר להתירו. ולחי המושך פירושו שבליטתו לארך המבוי [3] אלמא שלחי הבולט הוא בבליטה ברוחב המבוי אע"פ שאין בו ד' אמות לרחבו אלא אין ספק שכל שבארבע אמות ברחבו אעפ"י שאין ארבע אע"פ שאין בו ד' אמות לרחבו אלא אין ספק שכל שבארבע אמות ברחבו אעפ"י שאין ארבע אמות לארכו או בהפך צריך לחי ושאר הדברים אין להם שום שרש וענין. ומכל מקום זה שביארנו בלחי המושך עד חדו הפנימי הוא לדעת האומר בין הלחיים אסור ולדעת זה הוצרך לומר בארבע אמות שמשתמש בכלו שאלו היה נדון משום לחי היה אסור להשתמש בינו לבין כותל שכנגדו אבל לדעת האומר מותר וכשטת גדולי הפוסקי' כמו שיתבאר משתמש עד חדו החיצון ואפי' לא היו בו ד' אמות וכל שכן כשיש בו ד' אמות שהוא בדין מבוי והכשרו בלחי אחר אלא שראיתי מפרשי' בלחי הבולט שבולט בארך הכותל על שכנגדה [4] ואף מקצת הרבנים פירשוה כן ואינו כלום שאם כן היאך אמרו ארבע אמות [נידון] משום מבוי ומותר להשתמש בכלו והרי אין כאן [אלא] מחיצה אחת. אלא שיש לפרשה [בשכותל] שכנגדו ארוכה אף כנגד הלחי ואין ביניהן אלא שבזו הלחי מסויים בעצמו וניכר שהוא לחי [5] וכן פרשוה גדולי הדור שלא אמרו משתמש בכלו אלא במבוי עצמו וכן צריך לחי אחר להתירו ר"ל להתיר את המבוי ולא להתיר בין הלחי ובין שכנגדו מן הכותל ואעפ"י שלשון משתמש בכלו מוכיח שאף על הלחי ושכנגדו הוא אומר כן אפשר שדוקא על המבוי ולא עוד אלא שהעידו שמצאו גירסא מדוייקת שאין בה מותר להשתמש בכלו אלא ארבע אמות אינו נדון משום לחי וצריך לחי אחר להתירו. ולגדולי (המרפש) [המפרשים] ראיתי שפירשו

3
4
5

בו שיוצא מאמצע הכותל [6] ואותה כניסת הכותל שבפתח המבוי נדון משום לחי לאותה הבליטה והבליטה נעשית לחי לשאר המבוי. וגדולי מפרשי' הלכות נראה שאין גורסין שם צריך לחי אחר ומקשין ממנה על זו שהצרכנו ללחי אחר ותירצוה בדברים רחוקים. וכן יש גורסין שם נדון משום מבוי אסור להשתמש בכלו ואין אנו צריכין להם שהגירסא הנכונה היא כמו שכתבנו:

חצר אינה ניתרת בלחי וקורה ונתרת בעומד מרובה על הפרוץ ר"ל שאם צד הפתוח שלה יש בה עומד מרובה אינה צריכה הכשר וכן בעומד כפרוץ ואין פרצה פוסלת בה אפי' בעשר אמות כל זמן שישתייר בה יתר מעשר ואינה צריכה הכשר אחר אבל פירצה יתר מעשר פוסלת בה ומבוי פרצתו גם כן מצדו בעשר כל שעד עשר ועשר בכלל כשרה מכאן ואילך פסולה:

דף ו.

ומראשו בארבעה ר"ל שנפסל ביתר מארבעה והוא שאמרו כאן אמ' רב חנן בשם רב מבוי (שנפרש) [שנפרץ] מצדו בעשר ור"ל שנשאר פס ד' לצד הלחי כמו שביארנו למעלה. מראשו בארבעה טפחי' וראשו זה אי אתה יכול לפרשו לצד הלחי שאם כן הרי זה צדו אחד ארוך וצדו אחד קצר. וכן אין לפרש מצדו כלפי ראשו ובלא שיור פס ארבעה שהרי אינה מתרת אלא בפרצה בפחות משלשה כמו שביארנו. וגדולי המפרשי' פירשו בו מראשו צד הפתח וכגון שהיה רחב עשרים (עשר) אמות ומיעטו בסתימה ונפרצה פירצה באותה סתימה. ואני תמה מה ענין לשער בפירצה זו כלל והרי (הצל) [הכל] תלוי אם עדיין נשארה ממעטת יתרון שעל עשר האמות או אם פירצה זו החזירה את הרוחב ליתר מעשר ואם שנפרצה הסתימה באמצעה הכל תלוי בעומד שלה אם הוא מרובה על הפרוץ אם לאו. ויש מפרשים מראשו בדופן האמצעית ואמר שפירצה יתר על ארבעה פוסלת בו והוה ליה מבוי מפולש הא בארבעה ולמטה מהם ניתר בלחיו שפתח הוא הואיל ולא נפרץ במלואו ופרשוה בשנפרץ בקרן זוית אם לפי' ראשון [8] ואם לפי' שני [7] ויש מפרשי' מראשו שנפרץ דופן של אורך מצד דבוקה עם דופן האמצעי בלא שיור מן הכותל עם דופן אמצעי פס ארבעה ואמר שפרצתו בארבעה ר"ל ליפסל ביותר מארבעה והוא מקשה נימא נמי פתחא היא ופירש לו שנפרץ בקרן זוית ר"ל בלא שום שיור אצל כותל האמצעי [9] ואין דרך בני אדם לעשות פתח בקרן זוית ומתוך כך אין מכשירין בה

6
7
8
9

אלא פרצת ארבעה טפחי' ואעפ"י שלמעלה תירצו לדעת רב יוסף דפתח לה בקרן זוית מכל מקום פתח הבא מאליו בקרן זוית אין שם פתח חל עליו הא כל שעשו בו פתח חשוב ומתוקן פתח הוא קרוי וכן כתבו גדולי המפרשי' למטה. ובתוספות ראיתי שתירצו שבאותה של רב יוסף אין אנו צריכין אלא לחצר פתוח למבוי וכל שהוא פתוח מכל מקום דיינו אבל בכאן לפתח גמור אנו צריכין ואין כאן פתח:

מבוי עקום נחלקו בו רב ושמואל בסוגיא זו שלדעת רב תורתו כמפולש ולדעת שמואל תורתו כסתום ועקום זה גדולי המפרשים פרשו בו שהוא עשוי כמן גאם וכן פירשו שלדעת רב שאמ' תורתו כמפולש וכבר ידעת במבוי מפולש שהכשרו בצורת פתח מצד אחד ולחי או קורה מצד אחר והם פרשו בכאן שהצורת פתח צריך במקום פילושו לחברו ואחר כך לחי או קורה בכל אחד משני ראשיו היוצאים לרשות הרבים או לבקעה ולשמואל שאמר תורתו כסתום דיו בלחי בכל אחד משני ראשיו שכל אחד עקמימותו עושהו סתום ולדברי הפוסקים במפולש דלת מכאן ולחי או קורה מכאן אף אתה מצריכו לשטה זו לדעת רב דלת בעקמימותו ודבר זה אף בשאין ברחב פלושו יתר מעשר שאלו היה בפלושו יותר מעשר לא היה שמואל אומר תורתו כסתום שאין הכשר לחי וקורה ברחב יותר מעשר אף בסתום אלא אף בעשר ולמטה מהם ואעפ"י כן אין אומרין שיהא פלושו לחברו כפירצה פחות מעשר שהכשרנו בצדו של מבוי שאין זה פרצה שהרי בקעי בה רבים. ומכל מקום אם לא היו בוקעים בה רבים כגון שהיה פילושו למקום המטונף או מקולקל באיזה צד דינו כפירצה ליכשר בעשר שפירצת מבוי בעשר פתח הוא [10] מבוי עקום לשטה זו וכבר אתה מבין שפירוש זה נופל יפה לשטת גדולי הרבנים שכתבנו בסמוך בענין נפרץ מראשו לגמרי והיה דינו ליפסל בארבעה אף בלא בקיעת רבים ואף לשטה זו גדולי הדור תמהים בה היאך יהא עקום זה לרב חמור יותר ממפולש דעלמא להצריכו צורת פתח ושני לחיים ולשמואל כסתום להכשירו בלחי. ואיני רואה בה תמה שהרי לשמואל מכל מקום אתה מודה שלשני לחיים הוא צריך הא למדת שכל אחד מהמבואות נדון כמבוי אחד בפני עצמו להצריכו לחי אחד ועקמימותו סותמו מצד השני ואף לרב הואיל והוא קורהו מפולש הרי הוא כשני מבואות מפולשים ונכשר כל אחד בלחי שבראשו וצורת פתח שבעקמימותו שעולה לכאן ולכאן ומכל מקום הם מפרשי' לשטה זו שלדעת רב אין צריך כלום בעקמימותו אלא צורת פתח בראשו האחד ולחי בראשו האחר ורואין אותו כאלו נתפשט ולשמואל לחי מכאן ולחי מכאן ונסתייעו להם ממה שאמרו בירושלמי מבוי עקום ומפולש ר' יוחנן אמ' נותן לחי או קורה וצורת פתח

10

מכאן ור' שמעון בן לקיש אמ' נותן לחי או קורה ומתיר רב כר' יוחנן ור' (שמואל) [שמעון ב"ל] כשמואל:

ומכל מקום אפשר לי לפרש בה לחי או קורה מכאן ר"ל בכל אחד מן הראשים וצורת פתח מכאן בעקמימותו ואף הם מקשים לעצמם ממה שאמרו למטה [ח] ההוא מבוי עקום דהוה בסורא כרוך (בוריא) [בודיא] ואותבוה בעקמימותיה. אלמא צריך הכשר לעקמימותיה אלא שהם גורסי' ואוקמוה בשפתיה וכן גורסין אותה גאוני הראשונים וכן יש גורסים בעקמימותיה אלא שמפרשי' שלא הוצרכו להכשיר אלא עד מקום העקמימות:

ונשוב למה שפירשנו בענין נפרץ מראשו שעל כרחך אעפ"י שמבוי העשוי על הדרך שכתבנו דינו כן לענין פי' מיהא אתה צריך לפרש ענין מבוי עקום בדרך אחרת. ומצאתי לקצת חכמי שפרשו אותו בשעקמימותו לצד המבוי [11] וצריך צורת פתח בעקמימותו ולחי בכל א' משני הראשים א' בפתח הישר היוצא לרש' הרבי' וא' בפתח העקום היוצא לרשות הרבים גם כן ולשמואל דנין שניהם כסתום שעקמימות סותם ודיו בלחי בכל אחד משני הראשי'. יש מפרשים מבוי עקום עשוי כמין ח' והוא ששביל אחד הולך בארך בסופה מתעקם לשביל אחד וסוף השביל מתעקם לשביל שלישי ונמצאו שני פתחי המבוי יוצאים לרשות הרבים אחת [12] ולרב צריך צור' פתח מצד אחד ולשמואל לחי בכל צד ולא בעקמימותו כלום ויש מפרשים לשטה זו לרב צורת פתח בכל עקמימות משני העקמימיות ולחי בכל אחד משני הראשים כדין מבואות המפולשים ולשמואל לחי בכל אחד משני הראשי' היוצאי' לרשות הרבי' והעקמימיות סותמין כל אחד במבוי שלו. והביאוה ממה שאמרו למטה ההוא מבוי עקום דהוה בנהרדעא רמו עליה חומרי דרב וחומרי דשמואל חומרי דרב לידון כמפולש וחומרי דשמואל להצריך דלת במקום צורת פתח ואמר על זה ואצרכוה דלתות ר"ל דלת לכל אחד מן העקמימיות. אלמא לרב מיהא צריך צורת פתח לכל אחד מהעקמימיות. ומכל מקום אין נראה כן ולא עוד אלא שרבותי' הצרפתים כתבו שמבוי כזה אפי' לרב תורתו כסתום ודיו בלחי לכל אחד משני ראשיו שלא נאמר תורתו כמפולש אלא העשוי כמין גאם שרבים מצוים לבקוע בהם לקצר את דרכם שכל שהוא כמין גאם אחד מן הדרכים שכתבנו יש בהם קצור אצל קצת אבל זה העשוי כמין ח' אין בו קצור לשום אדם אלא עקום לכל ואין דרך לעקם בפנים ליכנס בזה ולצאת בזה אלא הולכין מבחוץ דרך ישר מפתח זה לראש השני ודיו אף לדעת רב בלחי בכל אחד משני הראשים הן שיהא המבוי על הצורה שהנחנו הן

11
12

שיהא על צורה אלכסונית [13] וזה שאמרו במעשה שהזכרנו ואצרכוה דלתות הם מפרשי׳ אותה בעקום כמין גאם וגורסין ואצרכוה דלת וכן גורסין גאוני׳ הראשוני׳ ואף לגרסת ואצרכוה דלתות מבוי עקום זה שהזכרנו גדולי מפרשי הלכות פירשו שאם עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן אין אוסרין זה על זה (ומכל מקום) אעפ״י שלא עירבו שניהם עירוב אחד ואעפ״י שיש לבני מבוי זה רשות להכנס במבוי האחר מכל מקום הואיל ועירבו כל אחד לעצמו נתברר דעתם שסלקו דריסתן זה מזה וכופין זה את זה ממדת (סתום) [סדום] שלא לעבור זה על זה בשבת על הדרך שיתבאר בפרק מי שהוציאוהו בחצר שבין שתי מבואות כמו שיתבאר שם. ויש אומרים שלענין עירוב מבוי אחד הוא ואם יערבו בשנים אין שתופן שתוף על הדרך שיתבאר:

כבר ביארנו בראשון שלשים ושנים זרתות ושפתחי שני ראשיו מכונים זה כנגד [זה] עד שהדבר מצוי לרבים להיות בוקעין בהם מפתח זה לפתח זה בלא שום עקום ושלא יהא מקורה ורשות הרבים זה אין לו תקון אפי׳ בצורת פתח משני ראשיו אלא בדלתות גמורות ומכל מקום בדלתות ודאי הוכשרו ומה שאמרו בסוגיא זו ורשות הרבים מי מערבא והתניא יתר על כן אמ׳ ר׳ יהודה וכו׳ ואמרו אין מערבין רשות הרבים בכך [וכ״ת בכך] הוא דלא מיערבא הא בדלתות מיערבא וכו׳ שמשמע שאף דלתות אין מועילות בה תדע שפירושו בתורת דלתות שהרי בדלתות גמורות אף הוא מודה שמתערבת בכך אלא פי׳ כתורת דלתות ר״ל צורת פתח ולתנא קמא הוא מקשה שאמר כיצד מערבין רשות הרבי׳ עושה צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן וזהו תורת דלתות אבל לחנניה שאמ׳ בשם ב״ש עושה דלת מכאן ודלת מכאן ובשם בית הלל דלת מכאן ולחי וקורה מכאן אינו מקשה עליו כלל ומצד שנאמרו דברי תנא קמא בסתם ושראוי לפסוק כן הוא מקשה עליהם היאך רשות הרבים ניתר בתורת דלתות ר״ל צורת פתח והא אמר ר׳ יהודה מי שיש לו שני בתים בשני צדי רשות הרבים עושה לחי מכאן ולחי מכאן ואמרו לו אין מערבין רשות הרבים בכך וכי תימא בכך הוא דלא מערבא ר״ל שאינה מתוקנת בכך הא בדלתות פי׳ בתורת דלתות ר״ל צורת פתח מיערבא והא אמ׳ ר׳ יוחנן ירושלים אלמלא שדלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים אלמא שאין תורת דלתות מועלת לרשות הרבים. ומכל מקום למדנו שבדלתזת (ונעלות) [נעולות] בלילה מיהא יצאו מתורת רשות הרבים בין ליום בין ללילה ולהוציא מדעת האומרים עליו שאף כשננעלות בלילה אין נעילת דלתות מועלת אלא לזמן נעילתן שאין אלו אלא דברי תמה שאין הדבר מצוי לינעל שערי מדינות ביום וכבר הגיהו עליהם גדולי הדורות משמועת

13

של פטמין האמורה בפרק אחרון כמו שיתבאר במקומה וכמו שביארנו במסכת שבת. וענין ירושלים הוא שמבואותיה רחבים שש עשרה ומפולשים בכוון זה כנגד זה ואעפ"י שהיא מוקפת חומה מכל מקום יש בחומותיה שערים גדולי' שהם שערי העיר שכל א' מראשי המבוי מפולשים לאיזה מן השערים ונמצאו רבים מצויים לבקוע ליכנס ולצאת ביושר בלא שום עקום ולמדת שאעפ"כ דיו בדלתות נעולות שמשננעלה אין כאן בקיעת רבים ואף בזו גדולי הדור סוברים שדיו בדלת אחד מצד אחד ננעלת שמאחר שאין הדבר תלוי אלא במניעת רגל רבים הרי משנסגר שער שאצל ראשו האחד מנעו רבים רגלם מנתיבתו. ויש מפרשי' שאף לחנניה הוא מקשה ולדעת בית הלל שלא אמר אלא עושה דלת מכאן ולחי וקורה מכאן ולא גלה בה שיהא (נועלה) [נעולה] אלא שדי לו בעשיית הדלת. משמועת ירושלם למדת שצריך לדלת ננעלת בלילה ומכל מקום בדלת אחת ננעלת דיו ויש מצר יכין לדלתות דלת מכאן ודלת מכאן וכן כתבוה גדולי המחברי' ועוד כתבו שדלתות אלו לא שיהו ננעלות דוקא אלא ראויות לינעל שכל שראויות לינעל רבים סבורים שהן ננעלות ואין בוקעין בה ונסח דבריהם שניהם כותלים ברשות הרבים והעם עוברים ביניהם עושה דלתות מכאן ומכאן ואין צריך לנעול אלא שיהו ראויות לינעל אבל צורת פתח אינו מועיל לרשות הרבים ואני תמה שהרי בגמרא לא אמרו (להקל) [להקל] בראויות לינעל אלא במבוי לדעת המצריך בו דלת אבל לא ברשות הרבי' וכמו שאמרו בירושלם דלתותיה נעולות ושמא הם סוברים שלא הצריכו ננעלות דוקא אלא במדינה שאעפ"י שמוקפת חומה עשרה אינה רשות היחיד עד שיהי' לה דלתות ונעולות בלילה ויראה שכן הדין לדעת המכשירין בדלת אחת. ומכל מקום מסוגית הגמרא נראה שרשות הרבים גמורה צריך לנעילה דוקא ולא הקלו בראויות לינעל אלא במבואות המפולשין ולדעת המצריך בהם דלת:

דף ו:

מבואות המפולשים לרשות הרבי' הכשרן בצורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן כתנא קמא ומבואות אלו פירושן שאינן רחבין שש עשרה אמה ובתוספות שואלין בה אחר שאתה מפרש בראש השמועה כששאלו כיצד מערבין רשות הרבים שפירושה שרחבים שש עשרה אמה ומה (היאך) הוצרכו להקשות עליה משמועת ירושלם והיה לו להביאה ממשנתנו שאמר והרחב מעשר אמות ימעט אף במבוי (סתם) [סתום] שאין לחי או קורה מכשירי' בו אעפ"י שרוח שכנגדו סתום ואם כן היאך עלה על דעתו להכשיר בכאן בצורת פתח מצד אחד ולחי או קורה מצד אחר. ואעפ"י שאמרו ואם יש לו צורת פתח אינו צריך

בזו הוא שסתום משלש צדדיו ורביעית דיו בצורת פתח ובזו היאך אתה מתירה בצורת פתח מצד אחד ולחי מצד אחר ומתוך כך הם מפרשים שאף בשאינו רחב מעשר היא שנויה ויש לך צד שאף בפחות מעשר נקרא רשות הרבים הואיל ויש בה בקיעת רבים כגון שפתוח מכל צדדיו לסרטיא או פלטיא וארך המבוי לארכן שנמצאו רבים נכנסין בה מכאן ויוצאין מכאן בלא שום עקום [14] ואף על פי שאמצעו מתקצר לפחו' משש עשר' אין בכך כלום כלומר אחר שהיא ישרה שאי [אפשר] לרשות הרבים להתלקט במלקט וברהיטני שלא יהא בו קצת מקום קצר משש עשרה אמה ושמא תאמר ומה בין זה למבוי המפולש לרשות הרבים שהכשרנוה בצורת פתח הם פרשוהו בשאורך המבוי יוצא לרחב רשות הרבים שנראה המבוי כרשות לעצמו [15] ועקר הדברי' כדעת ראשון ומשנתנו שאמ' הרחב מעשר אמות ימעט אף זו פירושה שימעט הפתח עד עשר ואח"כ יניח את הלחי או את הקורה וצורת פתח שבצדו האחר במקום סתימה וחזרה לה כמבוי הסתום וכמו שפירשנו בראשון של שבת וכן מה שהקשו על מה שהביאו זו של ר"יהודה והרי אף ר' יהודה לא התיר ברחב מבוי אלא בשלש עשרה אמה ושליש. אפשר שלא נאמרה בפסי ביראות אלא דרך דחייה שרב (אתי) [אחי] הוא שהיה סובר לאמרה ר"ל שלא אמ' ר' יהודה אלא בשלש עשרה אמה ושליש כפסי ביראות ורב אשי דחאו לאמר שאין ללמדה מפסי ביראות או שמא עדיין לא שמענו לאותה של רב (אתי) [אחי] או שמא מקל וחומר מקשה כלומר שר' יהודה ודאי לא אמרה ברשות הרבים גמורה שהרי אף במבוי סתום אינו מכשיר פתחו בראשו אלא ברוחב שלש עשרה אמה ושליש אלא לא אמרה אלא במקום שרבים בוקעין בו והוא דרך סלולה להם ואף בזו נחלקו עליו חכמי' מפני שדינה כרשות הרבים וכדעת קצת מפרשי' ופרשוה במבואות המפולשים אלא שאין בהם דרך סלולה שאם בדרך סלולה אף מחיצות לא יועילו לדעת הפוסקים אתו רבים מבטלי (מחיצאחא) [מחיצתא] כמו שיתבאר. ומכל [מקום] רשות הרבים גמורה אין הכשרה אלא בדלתות ולא עוד אלא שגדולי הרבנים מוסיפין בו שאין נקרא רשות הרבים אף ברוחב י"ו אלא (בדלתות) אם כן רגילה בו דריסת ששים רבוא. ואם כן נמצא לדבריהם במבואות שלנו (שכלם) אין להם אלא דין מבואות ואפי' היו רחבים שש עשרה אמה אלא אם כן מצויה שם דריסת ששים רבוא. אלא שזו קולא יתרה: זה שכתבנו שהלכה כתנא קמא שמבוי המפולש הכשרו בצורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן כך כתבוה גדולי הפוסקים ומצד שכך הוא דעת רב (במקום שמואל) ורב ושמואל הלכתא כרב באיסורי ואעפ"י שהוזכר בגמרא מעשה שעשאוה כשמואל כבר

14
15

ידעת שנהרדעא מקומו של שמואל היה ואין כאן ראיה. וכן מבוי העשוי כנדל הכשירוהו בצורת פתח כמו שיתבאר אעפ"י שהמבוי העקום דינו כמפולש. ומכל מקום גאוני הראשוני פסקו כשמואל הואיל ונשאו ונתנו לדעתו אם צריכות לינעל אם לאו. ומה שאמרו במבוי העשוי כנדל פרשו בו גדולי הדור שמא צדו אחד פתוח לכרמלית כגון שהיה פתוח לבקעה שאין שם איסור הוצאה אלא מדברי סופרים ואף חנניה מודה בו שדיו בצורת פתח וכמו שאמרו מחלוקת בסרטיא או פלטיא מכאן וסרטיא או פלטיא מכאן אבל סרטיא או פלטיא מכאן ובקעה מכאן עושה צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן. ואף הם סוברים שגדולי המחברי' סוברים כן בענין שני כותלים ברשות הרבים עד שמשבשים את דבריהם במה שכתבו בה דלתות מכאן ומכאן שהרי אף לחנניה דיו בדלת מצד אחד. אלא שנראה לי שדבריהם ברשות הרבים גמורה כמו שכתבנו למעלה ואעפ"י שכתבו בה ראויות לינעל ולא מצאנוה כן ברשות הרבים גמורה לא החמירו בנעולות דוקא אלא במדינה כמו שכתבנו:

יש למקצת גאוני' שטה אחת בזה לומר שאין רשות הרבים מתערבת בשום ענין ואף בדלתות ננעלות ומה שהקשו ורשות הרבים מי מיערבא הקשו אפי' לדעת המצריך דלת מכאן ודלת מכאן ושיהו נעולות בלילה וכמו שאמר וכי תימא וכו' הא בדלתות מיערבא והא אמ' ר' יוחנן ירושלם וכו' והם מפרשי' בשמועת ירושלם אלמלא דלתותיהן ננעלות בלילה חייבין עליהן משום רשות הרבים הא מכל מקום בדלתות ננעלות אינו רשות הרבי' גמורה אבל מכל מקום יש בה איסור ואין בה תקון חכמי' והרי היא ככרמלית אלא שלדעתנו לא נאמר אלא מפני שצריכה עדיין לעירוב פת כמו שידוע בכל תקוני המבואות שאעפ"י שהוכשרו צריכים הם לעירוב פת ואף גדולי המחברי' הזכירו מדינה המוקפת חומה שדלתותיה ננעלות בלילה ומבוי סתום המוכשר בלחי כאחד אלמא שבדין אחד הם. ואעפ"י שאמרו אין עירוב לכרמלית מכל מקום לא כרמלית גמורה כוונו לומר אלא לענין זה וכעין מרשות היחיד לרשות היחיד שבלא עירוב אסור לטלטל מזו לזו ככרמלית ואף הם החמירו לומר שמבואות שלנו רשות הרבי' גמורה הם שהם מקשים כדעת התוספות שהזכרנו אם ראש השמועה ר"ל כיצד מערבין רשות הרבי' אתה מפרש בשיש בה רחב שש עשרה היאך הכשירו צורת פתח מכאן ולחי מכאן והרי אמרו הרחב מעשר ימעט אלא בשאין בהם [שש] עשר' אמרוה ואעפ"י כן קראוה רשות הרבי' ולא שנצריך להיותם פתוחות לרשות הרבים ארכן לארך רשות הרבי' על הדרך שהזכרנו בשם רבותי הצרפתי' אלא אף בפתוחות לרשות הרבי' ארכן לרוחב רשות הרבי' הואיל ויש שם בקיעת רבים ואם כן לא הוכשר מבוי המפולש בתקון צורת פתח מכאן ולחי מכאן

אלא במבוי ואעפ"י שרשות הרבי' עוברת משני צדדיו מכל מקום אין דריסת הרבי' בתוך המבוי ואין בו אלא דריסת רגלי יושביו. ודברים אלו מפריזים על המדות הרבה ואעפ"י שהם מביאים ראיה משמועת עיר של יחיד האמורה בפרק שני יש לפרשה לשיטתנו כמו שיתבאר במקומו:

משטתנו למדת שברשות הרבי' גמורה צריך דלתות וננעלות בלילה ומכל מקום יש פוסקי' בה שהכשרן בראויות לינעל ולדבריהם מיהא צריך שלא יהא דבר מעכב נעילתם וכל שיש שם דבר שמעכב נעילתם אסור לטלטל בו אלא אם כן מוגפות כלומר שרובן סגורות אעפ"י שלא נסגרו מכל וכל וכן למדת שמי שיש לו שני בתים מכוונים זה בצד זה ורוצה להעביר מזה לזה בשבת אם הם ברשות הרבי' צריכים דלתות ואם במבוי המפולש לרשות הרבי' צריך צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן ואם הוא מבוי סתום דיו בלחי או קורה מצד הבית החיצון ולמעלה ואעפ"י שאין הכשרו לכל המבוי שמכשירין לחצי מבוי ובלבד שיהא לחצי המבוי תורת מבוי כמו שיתבאר:

דף ז.

כבר ביארנו במסכת ראש השנה שכל מחלוקת שנזכר בתלמוד ונתלים באותו מחלקת דברים שהאחד הפך לחברו עד שנמצאת סברת כל אחד מהם קולא אצל דבר אחד וחומרא אצל דבר אחר כגון חסרון בשדרה הנזכר במסכת חולין [מב:] שלבית שמאי אינה חסרון עד שתחסר שתי חוליות ובבהמה אינה טרפה אלא בשתי חליות ולענין אהל לא נפקע ממנה תורת טומאת אהל אלא בשתי חליות ולבית הלל באחת וכן בגולגולת לבית שמאי כמלא מקדח ולבית הלל כדי שינטל מן החי וימות והוא כסלע והוא שיעור קטן (ממקח גדול) [ממקדח] כמו שיתבאר במסכת (ברכות) [בכורות] שנמצא לענין אהל המת בית שמאי לחומרא ולענין טרפות שבבהמה לקולא ובית הלל באהל לקולא ובטרפות לחומרא אעפ"י שבזו אין ראוי לו לעשות אלא כבית הלל הואיל והדבר ידוע שהלכה כמותו במקום בית שמאי בכל כיוצא בה מיהא ר"ל בשאר תנאים או אמוראים כל שלא נפסקה הלכה (באחד) [כאחד] מהם יש בחירה ביד התלמיד לפי שקול דעתו לפסוק כאחד מהם באחת ובשני לו באחרת [אבל לפסוק בשניהם להקל] הואיל והדברים תלויין זה בזה אינו רשאי שהרי נמצאו עכשו דבריו סותרים זה את זה ואם עשה כן אם פסק בשניהם להקל נקרא רשע ואם בשניהם להחמיר נקרא כסיל ואף במחלקת שאינה בדרך זה אלא ששניהם מצריכים איזה דבר זה לפי צד אחר וזה בא ועושהו לפי שני הצדדין שאף זה נקרא כסיל אלא יברור לו דעתו של אחד מהם הא אם בירר לו דעתו

של אחד לפי מה שהוא יודע במעלתו אלא שנסתפק איזה הוא דעתו של זה ומצד אותו ספק יוצא ידי שתיהן אין זה בכלל המוזהר כיצד אתרוג הנכנס משנה שניה לשלישית שנחנט קודם שבט ונלקט לאחר שבט והרי שנחלקו בו חכמי' ור' אליעזר שר' אליעזר סובר שדינו כאילן לילך בו אחר חנטה ומתעשר כדין שנה שניה למעשר שני וחכמי' סוברי' שדינו כירק לילך אחר לקיטה ומתעשר כדין שלישית למעשר עני אם היה זה בא ומעשר שני עשורין אחד בשניה [שני'] כר' אליעזר ואחד בשלישית כחכמי' אין זה נכון והרי הוא בכלל המוזהר כמו שזכרנו הא אם דעתו לפסוק כחכמי' לפי מה שיודע ממעלתם אלא שהוא מסופק בהם היאך אמרוה אם כאילן אם כירק אין בזה כלום שכל שנולד לו ספק בגוף הדבר כך הוא ראוי לו לעשות. וכן אם נלקטו אתרוגין אלו מאחד בשבט שהוא שנה שלישית לבית שמאי עד חמשה עשר בו שהוא שנה שלישית לבית הלל והוא בא ומעשר כדין שניה למעשר שני וכדין שלישית למעשר עני הרי זה בכלל המוזהר ואפי' היה המחלקת לשאר חכמי' שלא נודע בהם הלכה כאיזה מהם הא אם הוא רוצה בה לעשות כבית הלל אלא שהוא מסופק בבית הלל היאך אמרוה כך הוא ראוי לו. וזהו שאמרו בר' עקיבא שלקט אתרוג באחד בשבט ונהג בה שני עישורין מעשר שני כדין שניה ומעשר עני כדין שלישית מפני שנסתפק לו בבית הלל אם באחד בשבט אמרו אם בחמשה עשר בשבט אמרו והיה דעתו לפסוק כבית הלל על כל פנים לפי מה שהיה יודע ממעלתם:

ולעיקר הענין מיהא יש לשאול היאך אפשר להפריש שני עישורין שאם הפריש את של עני תחלה ואחר כך הפריש השני לפי חשבון הנשאר אחר עשור ראשון הרי פחת במעשר ואם עשרו לפי חשבון ראשון הרי הרבה במעשר ונמצאו פירותיו מתוקנים ומעשרותיו מקולקלים וכן שאם הפריש תחלה את השני שמא שנה שלישית היא והראשון לעניים ונמצא אוכל ממון עניים בירושלם ומה שהוא נותן להם אחר כן מתנה אחרת היא ואף במפריש את של עני תחלה יש לחוש בכיוצא בזה שהרי הראשון שני ונמצא מאכיל שני לעניים. ומתוך כך פרשוה שהפריש מעשר שני ופדאו והעלה המעות לירושלם ואחר כך נתנו לעניים ר"ל אותו מעשר הפדוי וכן היא שנויה בתלמוד המערב בשני של בכורים. ומכל מקום לענין פסק בית הלל בחמשה עשר בו אמרו כמו שביארנו במסכת ראש השנה. וכן לענין חסרון שדרה וגלגולת הלכה כבית הלל וכבר ביארנו הענין במסכת חולין:

מבוי המפלש מצד האחד לרשות הרבים וצדו השני כלה לרחבה אינו צריך כלום מצד הרחבה ורחבה זו פרושה בשהוקפה לדירה ואם שמא לא הוקפה לדירה אתה מפרשה

בבית סאתים שהוא כרשות היחיד שאם לא הוקפה לדירה והיא יתרה על בית סאתים הרי הוא פתוח לכרמלית והמבוי הפתוח לשם או שנפרץ לשם במלואו ר"ל כותל רוחב אמצעי שלו על פני כלו נפרץ הוא למקום האסור לו וצריך הכשר אבל רחבה זו פירושה רחבה המותרת על הדרך שביארנו. ואי אתה מפרשה ברחבה שלא נפרצה כלל אלא שמוקפת ארבע מחיצות שאם כן מבוי סתום לגמרי הוא ולא הוצרכה ללמדה ואי משום רחבה סתם רחבה אין בה דיורין ואינה אוסרת על המבוי עד שנצריכהו אפי' עירוב ממנה למבוי אלא אף בנפרצה כותל של רחבה לרשות הרבי' הואיל והרחבה מותרת לטלטל בה בבית סאתים כמו שביארנו אע"פ שפתוחה לרשות הרבי' אף המבוי מותר ואף ראשו המפלש אינו צריך אלא לחי או קורה כתורת מבוי סתום ואין צריך עירוב בין רחבה למבוי הואיל ואין בה דיורין ומה שאמרו למטה בשעירבו פירשו בו שכיון שאין בה דיורין הרי היא כדיורין שבמקום אחד ועירבו. זו היא שטת גדולי הרבנים ויראה שפירשוה כן מפני שאם יש בה דיורין הרי היא כחצר וצורת מבוי זה הוא [16] וגדולי המפרשים פירשוה בשיש בה דיורין שהיא כחצ' אלא שאין לה דין חצר אלא דין רחבה מפני שבני המבוי נכנסין ויוצאים דרך עליה וכן שאין לה דלתות ובית שער כחצר ולפי זה צריך עירבו ממש מרחבה למבוי:

דף ז:

מבוי שנפרץ במלואו לחצר ר"ל כותל אמצעי על פני כלו ונפרצה חצר כנגדו בעשר או בפחות מעשר מבוי אסור וחצר מותרת אעפ"י שלא עירבה עם המבוי שהרי החצר אינה נפרצת במלואה שרחבה היא מן המבוי ונשתיירו שם גיפופין מכאן ומכאן שהם לחיים אצלו ומתירין אותה אפי' לא נשאר אלא משהו מכאן ומכאן ואם לא נשאר אלא מרוח אחת כגון שנפרץ המבוי מצדה של חצר דוקא בשנשאר שם פס ארבעה ואפי' דורסין בה רבים ועוברים בה מכאן ויוצאים מכאן וכמו שאמרו למטה לאו מתני' היא וכו' אי מהתם הוה אמינא דוקא היכא דלא דרסי בה רבים אבל דרסי בה רבים לא קמ"ל ואין בני מבוי אוסרין עליה שאין מבוי אוסר על חצרות אבל חצרות אוסרות במבוי שדריסת רגליהן עליו וכן רשות הרבי' אינו אוסר בחצר שהרי פתח הוא והמבוי מכל מקום אסור: **ולענין** ביאור הסוגיא סבור היה שאיסורו מפני שהוא כמפולש מצד פרצת החצר לרשות הרבי' ולא משום דריסת רגלי בני חצר (ואם) [שאם] כן יהא מבוי [מותר] בעירבו בני חצר עם בני מבוי (עד שיכשירוהו) עד שהקשו ממנה לכלה ברחבה שהזכרנו שאם כן

16

יהא מבוי זה שנפרץ לחצר כפתוח לרחבה שהרי חצר זה מקום המותר כרחבה וכמו שביארנו. ותירץ שלא מצד הפרצה נאסר שאין הפרצה אוסרת כלום כמו שביארנו ברחבה אלא מצד שהחצר אוסרת למבוי מצד דריסת רגלי בני החצר למבוי ולא נאסר אלא בשלא עירבו הא עירבו מותר והחצר מותרת אף בלא עירבו שאין מבוי אוסר על חצר אבל מבוי שכלה לרחבה הרי הם כעירבו כמו שכתבנו למעלה לשטת גדולי הרבניי הואיל ואין בה דיורין ולשטת גדולי המפרשי' דוקא בעירבו ונמצא כלה לרחבה או לחצר הכל אחד ואין הפרצה אוסרת כלום אלא שצריך שתדע רוב מפרשי שזה (שאי) [שאנו] מצריכים עירבו במבוי דוקא בשכותלי המבוי נכנסין לחצר ונמשכין שלשה טפחים או יותר לתוך החצר וכן מופלגים מכותל החצר שבצדדין ששלשה שיצאו מתורת לבוד וכדתנן חצר קטנה שנפרצה לגדולה קטנה אסורה וגדולה מותרת והעמידוה שבכותלת קטנה נכנסי לגדולה ופירשוה במופלגין מן הכותל שלשה אבל אם אין כותלי המבוי נכנסי לחצר ביתר משלשה אף בלא עירוב מבני חצר למבוי מותר החצר והמבוי הואיל והמבוי נשאר בהכשרו באותם הגפופין מתורת נראה מבחוץ ושכבר עירבו לעצמן ולא הוצרך עירוב אלא למבוי שלא נשארו שם גדודים כגון שנכנסו כותליו לחצר בשלשה שנמצא הוא צריך הכשר אלא שיש חולקי' לומ' שאף בזו צריך עירבו וסוגיא זו מוכחת להדיא שלא כדבריהם כמו שיתבאר. וגדולי הראשונים אשר בגירונד"א פרשו בה בהפך שבשלא עירבו מותר מפני (שאחר) [שמאחר] שלא עירבו נעשו חצר ומבוי כל אחד בפני עצמו ואין פרצת החצר נחשבת כאילו היא במבוי והרי היא כמבוי שכלה לרחבה אבל כשעירבו הרי הם כאחד ורואין פרצת החצר כאילו היא במבוי עצמו והרי הוא מבוי [שנפרץ] לרשות הרבים ואסור:

דף ח.

ולענין ביאור הסוגיא מה ששאלו ולמאי דסליק אדעתין מעקרא דבין עירבו בין לא עירבו פליגי כך פירושו כלומר שלפי מה שתרצנו אין מחלקת בין שתי השמועות ושניהם לדבר אחד נתכונו שאין פירצת [חצר] אוסרת כלום אלא שהאיסור מצד רגל בני החצר וצריך עירבו ואין הענין תלוי אלא בעירבו ובלא עירבו ונמצא כשצרפת מה שהיינו (כדבורים) [סבורים] תחילה [שמצד] הפירצה נחלקו ואפיי בעירבו עם מה שאתה אומר עכשיו שאף במקום שאין שם פרצה או שאין פרצה אוסרת נחלקו ומצד שלא עירבו למדתי מדבריך (שדבר) [שבדבר] זה אפשר לחלוק בו בשני ענינים אם בשאין שם פירצה ומצד שלא עירבו אם בשיש שם פירצה ומצד הפירצה ומאחר שכן כל שאני סבור כרב ושמואל

שנחלקים בה אף אני אומר הואיל ובסתם נחלקו שבכל מה שאפשר להם לחלוק בה נחלקו ורב אוסר בנפרצה משום פירצה ובלא נפרצה מצד דריסת החצר ובלא עירבו ושמואל מתיר בשתיהן אם נפרצה לומר שאין הפרצה אוסרת ואם לא נפרצה אעפ"י שלא עירבו מצד שאין דריסת החצר אוסרת. ומעתה הרי אני צריך לידע טעם מחלקותם. בעירבו במאי פליגי ובשלא עירבו במאי פליגי. ותירץ בשלא עירבו כלומר כשמחלקתם מצד שלא עירבו ר"ל שאין הרחבה או החצר נפרצת לרשות הרבים פליגי בנראה מבחוץ ושוה מבפנים שגידודי הרחבה העודפים על רחב פרצת המבוי נראין מבחוץ ר"ל לאותם העומדים בחצר ואינו דומה להם ככותל פרוץ במלואו אלא שהוא שוה מבפנים ר"ל שהעומדים מבפנים במבוי אין רואין אותן ונראה להם הכותל פרוץ במלואו שלדעת רב היינו אומרים שאינו לחי ופרצה היא ואינו (נחון) [נידון] בפתח מבוי ואעפ"י שעירבו בני מבוי לעצמם דיורי חצר אוסרין עליו אלא אם כן עירבו בני חצר עם בני מבוי אבל חצר מותרת שאין דיורי מבוי אוסרין בחצר ולשמואל דינם כלחי ובלבד שלא יהו רחבים ארבע אמות שיצאו להם מתורת מבוי והרי פירצה זו פתח למבוי ואין דיורי חצר אוסרין למבוי אעפ"י ששאר חצרות הפתוחות למבוי אוסרות למבוי דוקא בפתח ראוי אבל זה הואיל ואין רגילה בו שהרי סתום היה מתחלה אינה אוסרת עליו ואין צריך עירוב ממנה למבוי הואיל ובני המבוי עירבו לעצמם ובזו מיהא הלכה כשמואל שהרי אף רב מודה שאלו נשאר המבוי בהכשרו אין צריך עירוב אלא זולת בנראה מבחוץ שאינו לחי וכבר פסקנו למטה בהדיא שנראה מבחוץ הוי לחי ואין צריך לעירבו אלא בנכנסים כותלי המבוי לחצר אלא שיש חולקים לומר שאף בזו צריך עירבו שדירת החצר אוסרת אף בשאין רגילה ואין דבריהם נראין לפי סוגיא זו ובעירבו שנמצא המחלקת תלוי מצד הפלוש ובנפרצה הרחבה לרשות הרבים שלדעת רב נקרא פלוש וצריך הכשר אעפ"י שעירבו ולדעת שמואל לא נקרא פלוש ועירוב מועיל בו כשהיה לא שיהא רב עושהו מצד הפירצה כמפולש אלא שכלה באמצע רחבה אבל כלה בצדי רחבה אסור כלומר זה שאמרו בכלה לרחבה שאינו צריך כלום בשכלה לאמצע רחבה על הדרך שציירנו ומותר המבוי אחר שהרחבה מותרת שמאחר שכותלי הרחבה עודפין על המבוי משני הצדדין נראה לכל שהוא כלה לרחבה ויכיר הרואה שאינו נמשך עד רשות הרבים שכנגדו ולא יבואו להתי' מבוי מפלש דעלמא אבל כלה לצדי רחבה אסור ואעפ"י שעירבו [17] שהרי הוא נראה כמבוי ארוך ומשוך עד רשות הרבים ונראה כמפולש שמואל אית ליה דרב יוסף והרי לאמצע הרחבה מיהא מותר ורב לית ליה דרב יוסף אלא אף לאמצע רחבה

[17]

אסור הואיל ומכל מקום העומד במבוי רואה רשות הרבים משני צדדיו ובוקעים רבים מזו לזו אסור אף בעירבו מפני שיש לגזור אטו מפלש בעלמא. ויש מפרשי' בענין אחר כמו שיתבאר בסוף הסוגיא ובזו הלכה כרב יוסף ר"ל שאם כלה לצדי רחבה אסור הא לאמצע רחבה מותר על הדרך שביארנו אם בערבו לדעת גדולי המפרשי' ואם אף בלא עירבו לדעת גדולי הרבנים.

ומכל מקום נולדה בו אחר כן מחלקת אחרת שלדעת רב יוסף זה שהתרנו באמצע רחבה אפי' היו הפרצות זו כנגד זו מותר ובצדי רחבה מיהא אסור אפי' זה שלא כנגד זה ולדעת רבה אף באמצע רחבה אסור אלא אם כן זה שלא כנגד זה ואעפ"י שלא ראינוה לרב יוסף בהדיא עד שנראו דברי רבה כבאים לפרש את דברי רב יוסף אינו כן שהרי למטה אמר עליה רב ביבי בר אביי אי מהתם הוה אמינא זה שלא כנגד זה אבל זה כנגד זה לא קמ"ל כלומר שאף זה כנגד זה מותר ואחר כך הקשה ולרבה דאמ' זה כנגד זה אסור מאי אלמא דעתו של רב יוסף כנגד דבריו של רבה הוא והלכה כרב יוסף הואיל ורב ביבי סובר כמהו שהרי נעשה רבה אחד אצל שנים ואם מפני מחלקת רבה ורב יוסף שהלכה כרבה כבר כתבנו במקומו שלא נאמר אלא בשמועות של בבא בתרא. ונמצא כל שכלה באמצע רחבה שהתרנו דוקא ברחבה של רבים שאין עשוין לימלך לבנותה אבל של יחיד הדבר מצוי שימלך לבנותה בתים והרי היא כמבוי שכלה לצדי רחבה ואסור בלא הכשר כמפלש וכן מבוי שצדו אחד כלה לאשפה של יחיד אעפ"י שאשפה גבוהה עשרה הרי הוא כמפלש מאותו צד שמא תנטל האשפה ובאשפה של רבים מותר שרשות היחיד היא והוא שאמרו אשפה ברשות הרבים גבוהה עשרה חלון שעל גבה זורקי' ממנה לאשפה שהרי הכל רשות היחיד ואין חוששין שמא תנטל אשפה ואם צדו אחד כלה לים אעפ"י ששפתו גבוהה עשרה הרי הוא כמפולש מאותו צד שהדבר מצוי להיות הים מעלה שרטון ר"ל חול ואבנים ונעשה קרקע. וזה שאמרו (מרימר) [מרימר] פסיק ליה באזלי ר"ל שמפסיק בינו ובין הים ברשתות של פשתן לסתימה:

ולענין פסק למדת שכל מבוי הכלה לאמצע רחבה או שנפרץ במלואו לאמצע חצר אעפ"י שנפרצה חצר או רחבה לרשות הרבים ואפי' כנגד פרצת המבוי מותר בין מבוי בין חצר אם הרחבה או החצר של רבים ואם של יחיד מבוי אסור ואם כלה לצדי רחבה או חצר ונפרצה חצר לרשות הרבים מבוי אסור אפי' לא נפרצה חצר כנגדו וחצר מותרת אפי' נכנסי' בה בפתח זה ויוצאין בפתח אחר. וגדולי המחברים פסקו שהים אין חוששין לו לשרטון. והילכך [אם כלה] צדו אחד לים וצדו אחד לאשפה של רבים אינו צריך כלום וכן פסקו כרבה לפסול זה כנגד זה אף באמצע רחבה ואין כאן היתר בחצר או רחבה

הפרוצים לרשות הרבים אלא באמצע רחבה ושהפרצה שלא כנגד זו. ונמצאו שלשה דינין במבוי. הראשון מפלש לרשות הרבים משני צדדיו. והשני מפולש מצד אחד לרשות הרבים וצדו אחד לכרמלית וזה צריך צורת פתח ואף לחנניה דיו בכך. והשלישי כלה לרחבה ואינו צריך כלום מצד הרחבה אלא לחי מצד האחר באמצע רחבה הא בצדי רחבה צריך מיהא לחי שכל שאמרו בכלה לרחבה או לחצר שאין מתירין בו מכל מקום דיו בהכשר לחי לצד החצר. היה מבוי זה פתוח לרחבה או חצר שיש לה ד' מחיצות ואין הרחבה או החצר נפרצים לרשות הרבים אין צריך כלום מצד הרחבה או מצד החצר ואפי' נפרץ במלואו לחצר הואיל והחצר רחבה יתר מן המבוי שגיפופי החצר עולין למבוי הואיל ונראין מבחוץ ואם אין לחצר גיפופין אלא שרחב החצר כרחב המבוי ונפרץ במלואו שנראה הכל כמבוי אחד אם עירבו בני החצר עם [בני] המבוי מותר ואם לאו אסור. ולקצת גדולי הדור ראיתי שכתבו בזו שזה שאמרנו אסור דוקא כל זמן שעירבו בתים זה עם זה או נשתתפו בני מבוי במבוי שחוששין שמא יוציאו לשם כלי הבתים אבל אם לא עירבו ולא נשתתפו מותר שאין זה אוסר על זה שרשות אחת לטלטל מזו לזו כר' שמעון שאמר גגות חצרות וקרפיפות רשות הרבים לכלים ששבתו בתוכן והוא הדין מבוי עם חצר:

חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת לטלטל בכלה מפני שהיא כפתחה של גדולה אעפ"י (שדורחין) [שדורסין] בה רבים וכמו שאמרו חצר שהרבים נכנסי' בה בזו ויוצאין בזו רשות היחיד לשבת שאין בקיעת רבים מבטלת מחיצות של רשות היחיד כמו שיתבאר. ורשות הרבים לטומאה. והקטנה אסורה:

כל שהכשרו בלחי צריך שיהא הלחי יכול לעמוד וכן הדין בכל מחיצה הא כל שהרוח באה ועוקרתו לשעתו אינה מחיצה ואם חברה עד שתעמוד בפני הרוח הרי זה כשר:

לענין פירוש מה שכתבנו למעלה בשעירבו קמפלגי בדרב יוסף ופרשנוה לענין אמצע רחבה והוא מה שהעמיד בו רב יוסף דברי ר' יהודה ולא בצדי רחבה שהוא מה שאמ' רב יוסף מצד עצמו יש שפרשוה בדרך אחרת להעמיד מחלוקתם בדברי ר' יוסף ר"ל צדי רחבה אסור אף המבוי מפני שהרחבה אסורה שאין פרצתא חשובה פתח. שמואל לית ליה דרב יוסף אלא אף בצדי רחבה מותר המבוי אם עירבו ורב אית ליה שהרחבה אסורה לדעתו ואין עירוב מועיל בה וקשה לפירוש זה שהרי למה שהיינו סבורים מתחלה רב יהודה ושמואל בחדא מחתא נינהו וכמו שאמ' הא דרב יהודה דשמואל היא והיאך נאמר ששמואל שהוא כרב יהודה עצמו לא סבירא ליה כרב יוסף לענין זה והלא רב יוסף כל עצמו לא בא אלא לבאר דברי רב יהודה אלא ודאי באמצע רחבה

נחלקו ושמואל כרב יהודה. ומכל מקום קשה לי אף לדעת זה שהרי אמצע רחבה הן הן דברי רב יהודה לפי מה שפירשנו עכשו בדבריו והיה לו לומר בדרב יהודה קמפלגי שמואל אית ליה דרב יהודה וכו' אלא שראיתי לגדולי המפרשי' בדרך זה לא (שאנו) [שנו] אלא שכלה באמצע רחבה וכמו שפרשנו אבל לצד רחבה הכל אסור ר"ל המבוי והרחבה שהרי פתוח לרשות הרבים משני צדדיו והרחבה שהיא פרוצה למבוי המפלש וכן שהרחבה כמבוי עקום וצריך צורת פתח לפתח הרחבה ואין עירוב מועיל בזולת הצורת פתח כלל וכן שהוא כצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר אבל לאמצע רחבה מותר לשמואל ורב יהודה אף בשהפלושין זה כנגד זה ואף אם לא עירב עם בני הרחבה שהרי הלחיים נראין מבחוץ וזה שהם מכשירין אף בזה כנגד זה ראיה לדבר הואיל ופוסלים מן הצד ואם זה שלא כנגד זה מן הצד מאי טעמא אחר שאין המבוי נפרץ לרשות הרבים ושכותל מגין לפלושו אלא שלא כנגד זה אף בצדי רחבה מותר אם עירבו ועוד שמאחר שרבה חולק להפריש בין זה כנגד זה לזה שלא כנגד זה למדנו על רב יוסף שאינו מפריש ביניהן אלא לדעת רב יהודה לאמצע וזה כנגד זה מותר אף בלא עירבו בני מבוי עם בני רחבה שלחי הנראה מבחוץ לחי הוא ולרב אסור שאינו לחי הילכך רחבה מותרת מצד מחיצותיה ומבוי אסור אף בעירבו מצד פלושו ולמדת מדבריהם שאף בערבו הם מעמידים דברי מחלוקתם בנראה מבחוץ ומה שהיה קשה לי לפרש על שלא אמרו בדרב יהודה קמפלגי מפני שרבה מפרש דברי רב יהודה בדרך אחרת לומר שאין רב יהודה מתיר אף באמצע אלא בזה שלא כנגד זה דהואיל וניחא תשמישתיה בקעי בה רבים ומבטלי' מחיצתא. ופסק הדברים לדעתם שבאמצע רחבה של רבים בזה שלא כנגד זה אף בלא עירבו הכל מותר שהנראה מבחוץ לחי ולצדי רחבה בזו שלא כנגד זו מותר בעירבו ובלא עירבו מבוי אסור ורחבה מותרת מבוי אסור מפני שנפרץ במלואו ואינו רשות אחת עם הרחבה ושאין לו לחיים לא מבפנים ולא מבחוץ ורחבה מותרת שהרי יש לה ארבע מחיצות ואי משום פרצתה הרי זה שלא כנגד זה הוא ואעפ"י שבמבוי עקום אמרו תורתו כמפלש אעפ"י שפרצתו זה שלא כנגד זה טעם הדבר מפני שאין שם ארבע מחיצות והואיל ודופן שלישית נפרצת אף בעשר לבד הואיל ובקעי בה רבים הם מבטלים את המחיצות אבל חצר שיש לה ארבע מחיצות הואיל וזה שלא כנגד זה ולא ניחא תשמישתייהו לא בטלי מחיצאתא ובאמצע רחבה בזה כנגד זה כתבו הם בשם גדולי הפוסקי' שרחבה מותרת אף בבקעי בה רבים ומבוי אסור מפני שהוא מפולש עד שמתמיהים עליהם מדבריהם שהרי סוברים להיות רב ורב יהודה חלוקים זה עם זה ופוסקים כרב והרי לפי המסקנא אינם חולקים אלא רב יהודה בעירבו ורב בלא עירבו

ומאחר שאף רב מודה בעירבו ששניהם מותרים למדנו שכשאסר במבוי בלא עירבו לא מצד פלושו שאם כן מה הועיל בעירוב וכי ככר עושהו רשות היחיד אלא מפני שבני חצר אוסרין על בני המבוי ובעירבו הוכשרו והואיל וסבירא לן כרב יוסף אפי' זה כנגד זה באמצע רחבה מותרין חצר ומבוי בין עירבו בין לא עירבו. זהו יסוד גדולי המפרשי' לענין ביאור ולענין פסק והן הן הדברים:

דף ח:

מבוי העשוי כנדל נחלקו בו אביי ורבא שלדעת אביי צריך צורת פתח בראש המבוי הגדול היוצא לרשות הרבים ולחי או קורה בכל ראשי המבואות הקטנים אחד לרשות הפתוח לרשות הרבים בצד ימין ואחד לראש הפתוח לרשות הרבים בצד שמאל ולדעת רבא עושה צורת פתח בראש המבוי האחד וכן לכל ראשי המבואות הקטנים היוצאים לרשות הרבים בצד ימין למבוי ולחי בראשיהם היוצאים לרשות הרבים בצד שמאל או בהפך וכן לחי לראש המבוי הגדול השני והלכה כרבא ונדל זה הוא שיש כאן מבוי גדול מפולש משני צדדיו לרשות הרבים ומבואות הרבה מפולשים לו בצדו מכאן ומכאן (ברגלי) [כרגלי] הנדל ואין פלושי המבואות הקטנים זה כנגד זה שא"כ הרי הוא מפלש בפני עצמו אלא מפולש שבצד ימין כנגדו בצד שמאל סתום ומפלש שבצד שמאל כנגדו בצד ימין סתום ואף רגלי הנדל כך הם שאין רגלי הצד האחד מכוונים כנגד רגליו שבצד האחר [18] ומבואות אלו כולם יש בתי' וחצרו' פתוחו' לתוכו ויש מפרשים בכל מבוי עקום דיו שבין כלם יהו בתים וחצרו' פתוחו' לתוכו ומכל מקו' הרי אתה מבין בצורת הנדל שהנכנס דרך פתח המבוי הגדול ויוצא לו דרך אחד המבואות הקטני' הולך כמין גאם ודינו דין מבוי עקום לגמרי הן לצד ימין הן לצד שמאל ואם נכנס דרך מבוי אחד קטן ויוצא דרך מבוי קטן שכנגדו הולך כמין [למ"ד] שזויותיה נצבות [19] ואם נכנס דרך מבוי (אחר) [אחד] קטן ויוצא דרך מבוי אחר קטן שבאותו צד עצמו הוא הולך כמין ח' [20] וכבר ידעת שמבוי העקום פסקנו שתורתו כמפלש ואם כן אף זה דינו ודין מבואותיו כמבואות העקומים לדעת רבא וצריך צורת פתח לראש המבוי הגדול על כל פנים ולחי מצדו האחר בהכשר מבוי מפלש וכן המבואות הקטנים צריכים צורת פתח מצד אחד ולחי מצד אחר ונמצאו כלן בהכשר מבוי מפולש אם שילך כמין גאם אם כמין למ"ד על הדרך שפרשנו. וראשיהם הפתוחים למבוי פטורים מכלום ושמא תאמר והלא בהולך

18
19
20

כמין ח' מיהא שהוא ממבוי למבוי שבאותו צד בעצמו אין כאן צורת פתח כבר ביארנו לדעת התוספות שכל העקום כמין ח' אינו צריך צורת פתח שמאחר שהכל יוצא לרשות הרבים אחת אין דרך העוברים להתעקם בחנם לסבב המבוי אלא הולך מפתח (לזה) [זה] לפתח זה בכוון וכן שמא תאמר והלא הנכנס למבוי גדול מצד הפלוש שבו הלחי ויוצא דרך הפלוש בו בצד שמאל שבו הלחיים אין בו צורת פתח נראה שכל שהולך ממבוי גדול למבוי קטן כשנכנס במבוי גדול צורת פתח שבראשו האחר עולה לו שמאחר שהוכשר בדינו אין לנו אם נכנס דרך צורת פתח אם לאו ומכל מקום יש מפרשי' אותה בסתום ואומרים מתוך כך שאם הוא מפלש צריך צורת פתח משני ראשיו ואין הדברים נראין. וצריך שתדע שלדעת הפוסקים כחנניה להצריך דלת מכאן אתה צריך לפרש בכל המבואות שאין פלושן לרשות הרבים אלא מצד אחד אבל הצד השני בכלם פתוח לכרמלית כגון בקעה והדומים לה שאין חנניה מודה בה שדיו בצורת פתח מכאן ולחי מכאן כמו שביארנו ואפי' היה מבוי הגדול סתום כך דינו שהרי מכל מקום מפלש הוא מצד המבואות הקטנים שכלם מפלשים לו ואין סתימתו עולה אלא ללחי שהיה צריך לו אלו היה מפולש ולא עוד אלא שלענין ביאור גרסת גדולי הרבנים מוכחת שהמבוי הגדול סתום שהם גורסים אמ' ליה רבא כמאן כשמואל דאמ' (תורתום כסתום) [תורתו כסתום] למה לי צורת פתח אלמא שלא היה מפלש מצד עצמו ועוד שלדעת שמואל מפלש לדלת הוא צריך שהרי הוא פוסק כחנניה ולא עוד אלא שיש פוסקי' שאם היה מפלש צריך צורת פתח משני הצדדין כמו שביארנו.

ויש שמצריכין במבואות הקטנים לדעת אביי בכל המבואות הקטנים לחי בראשן היוצא לרשות הרבים ולחי בראשן היוצא למבוי ולרבא צורת פתח לראשן היוצא למבוי שהוא מקום העקמימות ולחי מצד האחר ויש לך נדל שכלו מצד אחד [21] ולשטה ראשונה שכתבנו יראה שדיים בלחי בכל אחד מראשיהן היוצאים לרשות הרבים וראשיהן הפתוחים למבוי פטורים מכלום מצד צורת פתח שבגדול ולשטה שניה צריך צורת פתח בכל אחד מן המבואות לצד עקמימותם והוא הראש היוצא למבוי ולחי מצד האחר היוצא לרשות הרבים וכן פרשוה גדולי הרבנים:

מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר כשבא להכשירו בקורה אינו מתיר אלא כנגד הקצר ולא סוף דבר כשיש בשיור הארוך על הקצר ארבע אמות שאותו השיור כמבוי בפני עצמו ואינו מכלל המבוי אלא אף אם לא היה שם ארבע אמות שהיה לנו לומר שמכלל המבוי הוא והיה לנו להניח בהכשר את הקורה באלכסון [22] כל זמן שלא יהא

21
22

רחב כל כך שיהא באלכסונו. יותר מעשר לחשבון כל אמתא ברבועא אמתא ותרין חומשי באלכסונא אין אומרין כן אלא דוקא כנגד הקצר שהקורה אינה משום מחיצה אלא משום היכר ובאלכסון אינו היכר והרואים אותו משתמש בצד הארוך יותר על מה שהוא מכוון כנגד הקצר יאמרו שברשות הרבים הוא משתמש. וכתבו גדולי המפרשי' דוקא בקורה אבל צורת פתח מכשירו אפי' באלכסון ואפי' ברחב מעשר ואפי' היה משוך העודף ארבע אמות ומכל מקום בלחי אעפ"י שהוא משום מחיצה כתבו גדולי מפרשי הלכות שאינו מכשיר אלא כנגד הקצר כיון שהוא יוצא חוץ למבוי מצד אחד שמחיצת לחי אינה חשובה מחיצה לענין זה:

קורת המבוי מותר להשתמש תחתיה שאם תאמר קורה משום מחיצה אף אני אומר חדו החיצון יורד וסותם ואם תאמר קורה משום היכר אף אני אומ' שאין צורך היכר אלא לבני רשות הרבים וצד החיצון הוא היכר להם. ומכל מקום הלכה קורה משום היכר ולמדת שאין צריך היכר אלא לבני רשות הרבים:

בין הלחיים ר"ל מבוי שאין בו קורה והכשרו בלחי ולא נאמר בגמרא בין הלחיים בלשון רבים אלא על לחיים של כל מבואות וכל שהכשרו בלחי כתבו גדולי הפוסקי' שמותר להשתמש כנגד הלחי וראיה לדבריהם מה שאמרו בסוגיא זו תני ר' זכאי קמיה ר' יוחנן תחת הקורה ובין הלחיים נדון ככרמלית ודחאו ר' יוחנן ואמ' לו פוק תני לברא ואמ' אביי מסתברא לי הא דר' יוחנן תחת הקורה כלומר שאין ראוי לדחותו אלא מתחת הקורה שאין זה כרמלית אלא הכשר גמור כשאר המבוי אבל בין הלחיים ודאי אסור ויפה שנה ר' זכאי משנתו לענין בין הלחיים ורבא אמ' אף בין לחיים מותר. ונמצא שבין הלחיים מחלקת אביי ורבא הוא. ואעפ"י שאפשר לפרש שלא נחלקו אביי ורבא אלא על דעתו של ר' יוחנן היאך היה ואין זה מחלקת של עצמם מכל מקום הואיל וכל אחד מביא ראיה לדבריו נראה שמחלקת על עצמם הוא והלכה כרבא. וגדולי המגיהים עליהם פסקו שזה תלוי במחלקתם שבלחי העומד מאליו שטעם אביי בו שהלחי משום מחיצה ולרבא משום היכר ואף כאן נחלקו בטעם זה שלאביי אחר שהוא משום מחיצה כל שהוא משום מחיצה חדו הפנימי סותם ולרבא משום היכר ואין היכר צריך אלא לבני רשות הרבים וצד חיצון נותן להם היכר ומאחר שפסקנו לחי משום מחיצה וכאביי אף בזה ראוי לפסוק כאביי ובין הלחיים אסור בין בפתוח לכרמלית בין בפתוח לרשות הרבים. ומכל מקום גדולי הדורות מסכימים שאין מחלקת זו תלויה באותה של לחי העומד מאליו ואעפ"י שהלחי ודאי הלכה רווחת שמשום מחיצה הוא אף לדעת זה רבא מתיר בכאן אם שנאמר חדו החיצון סותם או שאף לדעת האומר חדו הפנימי סותם מתוך גריעותו

בטל הוא לגבי מבוי ועל הדרך שאמ' ר' יוחנן במקום שאין בו ארבעה על ארבעה כמו שיתבאר ואעפ"י שבקצת ספרים גורסי' במחלוקת לחי העומד מאליו ואזדו לטעמייהו לא על מחלקת זו הוא חוזר אלא שאף בקורה ראינו שאביי סובר משום מחיצה למעלה בשמועת מבוי גבוה מעשרים שבא למעטו ואם כן הדבר פשוט שאף בלחי הוא אומר כן ואף רבא ראינו לו בשמועת מבוי העשוי לשתוף שקורה ולחי משום היכר ומאחר שכן הדבר פשוט להם שאביי סובר לחי וקורה משום מחיצה ורבא משום היכר והלכה כאביי בלחי וכרבא בקורה ועל סמך אותה ידיעה הוא אומר ואזדו לטעמייהו ולא על שמועה זו אלא רבא חולק בזו אף לדעת לחי משום מחיצה ולא עוד אלא שגאוני ספרד אין גורסי' בה ואזדו לטעמייהו והילכך בין הלחיים מותר ומכל מקום לא חלקו בה גדולי הפוסקי' בין שהלחי רחב ארבעה לשאינו רחב ארבעה נראה דעתם שאעפ"י שהלחי מחיצה הם מכשירים מטעם חדו החיצון סותם שאלו תכשירה מטעם שמתוך גריעותו בטל הוא היאך נאמר כן בשיש בה ארבעה. וגדולי הדור שלפנינו מקשים שהרי רבא אף הוא בעצמו לא הביאה אלא ממקום שאין בו ארבעה על ארבעה וכמו שאמרו (אמא) [אמר] רבא מנא אמינא לה דאמ' ר' יוחנן מקום שאין בו ארבעה מותר לבני רשות היחיד ולבני רשות הרבים לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו וביאור הדברים מפני שהוא מקום פטור ושתי הרשויות יכולין להשתמש בו ובלבד שלא יחליפו ר"ל שלא יטול אחד מהם מרשות היחיד ויתן לאחד מבני רשות הרבים דרך הנחה ממקום פטור וכן הלכה על הדרך שביארנו בראשון של שבת. אלמא אף רבא לא היה מביאה אלא ממקום שאין בו ארבעה על ארבעה אלא שאף הם תירצוה שמא לא הביאה מזו אלא כנגד אביי כלומר (דויי) [אודי] לי מיהא באין בו ארבעה ודחאו אביי התם בגבוה שלשה ורשומו ניכר שהוא מקום פטור ואין (בחיובו) [לחוש] לידי מכשול אבל כנגד הלחי אם תתירהו בתשמישו יבא משם להשתמש ברשות הרבים.

ולעיקר השמועה פירשו בה גדולי הרבנים שמאחר שבמקום פטור אמרו שבטל לשתי רשויות אף בין הלחיים כן ולמדו רבים מדבריהם שבין הלחיים מותר הן לבני רשות הרבים הן לבני המבוי ובזו תמהו עליהם גדולי הדור והיאך לחי בא להקל לבני רשות הרבים והרי אינו בא אלא להשלים מחיצה רביעית למבוי הסתום אלא לא בא רבה להוכיח ממנה אלא שמתוך גריעותו אינו חשוב לעצמו ובטל אצל כל רשות ואף זה מתוך גריעותו בטל אצל המבוי וזה כדינו וזה כדינו:

ונשוב לדברינו הוא שעדיין יש לפקפק על מה שהתירוה אף ביש בו ארבעה ממה שהביאה אביי מדאמ' רב תוך הפתח צריך לחי אחר להתירו כלומר מבוי שיש בו פצימין

רחבים בפתחו מכאן ומכאן והם לחיים שלא צריך להעמיד לחי אחר מבחוץ אם ירצה להשתמש בין הפצימין ואמר עליה וכי תימא דאית בהו ארבעה על ארבעה והא אמ' רב אע"ג דלית בהו ארבעה על ארבעה אלמא שאלו היה בהן ארבעה על ארבעה אף רבא מודה באיסורן. ואף בזו הם מתרצים וכי תימא בשיש בהן ארבעה ותודה לי בה אלא שתחלוק עדיין באין בהן ארבעה ולא עוד אלא שהם מחזקים בראיות לומר שרבא אף ברחבים ארבעה מכשיר כמו שיתבאר בפרטים שבסוגיא זו ואין הדברים נראין כן אלא בין הלחיים שהכשיר רבא דוקא באין רחבי' ארבעה ולקושיית אביי מכל מקום תירץ שזה שאסרוה אף באין רחבים ארבעה דוקא בפתוח לכרמלית ואעפ"י שהיה לנו להחמיר ברשות הרבים יותר מבכרמלית מצא מין את מינו וניעור שאף בין הלחיים ככרמלית הוא. ומכל מקום בקורה אף פתוחה לכרמלית משתמשין תחתיה שלא אמרו כן אלא בבין הלחיים וגדולי המחברי' השוו בה תחת הקורה לבין הלחיים לאסור בפתוחה לכרמלית אלא שגדולי המגיהים כתבוה כדברינו ומכל מקום דוקא בקורה שאין רחבה ארבעה אבל ברחבה ארבעה ובריאה הכל משתמשין. אף בפתוחה לכרמלית שפי תקרה יורד וסותם ברחבה ארבעה כמו שביארנו באסקופה בראשון של שבת:

מי שנעץ שתי יתדות על שתי כותלי מבוי מבחוץ. ר"ל דבוקות בעובי הכותל לצד רשות הרבי' והניח קורה על גביהן אין זה כלום ואף לדברי האומר קורה משום מחיצה ושחודו הפנימי סותם עד שאוסר להשתמש תחת הקורה אין אומרין מאחר שחדו הפנימי סותם הרי נמצאו אלו דבוקות למבוי אלא קורה על גבי מבוי ממש בעינן אבל כל שאינה על המבוי אעפ"י שהיא סמוכה להם בפחות משלשה ואפי' דבוקה מכל וכל למבוי אינו כלום. ובסוגיא זו הקשו עליה ממה שאמרו היתה משוכה או תלויה פחות משלשה אין צריך להביא קורה אחרת והיה המקשה סובר שהמשוכה פירושה מבחוץ ועל גבי יתדות כמו שפירשנו שנעץ יתדות בצד הכותלים והניח הקורה עליהם ותלויה מבפנים כגון שנעץ שתי יתדות סמוך לכותלים מבפני' לא בצדן והניח הקורה עליה' [23] או שנעץ קנה באמצע המבוי ונתן קורה על גבו [24] או שנמצא בעובי הכותל בראשונה אלא שאין היתדות משלימות לקורה כגון שאין עובי היתדות טפח. ותרצה ששתיהן מבפנים שמבחוץ ודאי אינו כלום אלא משוכה מרוח אחת ר"ל שראשה האחד על הכותל וראשה השני אינו מגיע לשכנגדו ותלויה משתי רוחות ובא ללמדנו שאומרי' לבוד אף משתי רוחות וכל שהקורה מבפנים אעפ"י שאין אחד מראשיה מגיעין לכותלים כל שהיא קרובה לכותלים בפחות משלשה כשר וכן הלכה:

23
24

דף ט.

ומכל מקום לענין ביאור השמועה תירצה רב אשי בדרך אחרת ופי' משוכה והיא תלויה ר"ל שהיא קצרה עד שאינה מגעת לכותלים לא מכאן וכן שתלויה על גובה כותלי המבוי ונמצאת רחוקה לכותלים מצדן ומשטח עליונותן והוא שנעץ שתי יתדות עקומות על שני כותלי מבוי ועקמימותן נוטה זה כלפי זה ואין ביתדות רחב טפח עד שיהו סניף לקורה ובא ללמדנו שמאחר שאין בעקמימותן שלשה וכן אין בגביהן שלשה אומרין לבוד משני צדדין שמצד הגובה אומרי' חבוט ומצד הרחב אומרי' גוד ושתיהם מתורת לבוד ואלו היו לשם שלשה הן מן הגובה הן מן הרחב פסול שקורה על גבי מבוי ממש בעינן הן. כנגד הן עליהן [25] וכן הדין אם יוצאות שתי קורות אחת מכאן ואחת מכאן ואין נוגעות באמצע זו בזו שאם אין ביניהן שלשה כשרה ובשלשה פסולה ולמדת שקורה צריכה להיות לפנים מכותלי מבוי ממש אבל חוצה להן אפי' בדבוקות פסולה הא כל שהוא בפנים מכשירין אותה בלבוד הן בצדי הכותל הן על הכותל ובתוספות מצריכין כן אף בלחי ר"ל להיותו בתוך חלל המבוי. ומכל מקום לגדולי הדור ראיתי שמכשירין בו אף בחוץ לכותל כל שהוא בתוך שלשה וראיה להם מלחי המושך עם דפנו של מבוי לפי מה שפירשו הם בו על הדרך שביארנו למעלה בסוגית לחי הבולט שהוא מניח חודו של לחי לחדו של ארך הכותל שכל שהוא פחות מארבע אמות נדון משום לחי וכן ענין נראה מבחוץ ושוה מבפנים. ומכל מקום אפשר שבזה הוא מפני שהוא מן הכותל ממש ובצורת [הפתח] מיהא אין הקנים שמכאן ושמכאן צריכים ליגע לקנה העליון אלא כל שהלחיים שמכאן ומכאן גבוהים עשרה אעפ"י שאין הקנה שעל גביהן סמוך להן אפי' בגובה כמה הרי זה צורת פתח:

מבוי שרצפו בלחיים [26] בפחות מארבעה הואיל ואין תורת לבוד אלא בפחות משלשה אין כלם נחשבים כלחי אחד אלא הולכי' אחר הראשון ואם פתוח לכרמלית אין משתמשין כנגדו ואם רצפן בפחות משלשה הרי הכל נדון כלחי אחד ואין משתמשין ביניהם אם פתוח לכרמלית. ויש לך צד שאפי' פתוח לרשות הרבים אסור והוא שרצפו בלחיים בפחות פחות משלשה במשך ד' אמות שהרי כלם לבוד והרי הלחי נמשך לארך המבוי ארבע אמות והרי יצא מתורת לחי ונכנסה עליו תורת מבוי וצריך לחי אחר. ולפי דרכך למדת בלחי הנמשך ארבע אמות שאין בו תורת לחי ואעפ"י שכתבנו בשמועת לחי הבולט שלא נאמר כן אלא בעומד מאליו שאין המחשבה מוציאתו מתורת כותל להכניסו

25
26

בתורת לחי אבל כל שעשאו לשם לחי כל שכן שהכשיר ובזו הרי לשם לחי עשאן שהרי אמר רצפו בלחיים מכל מקום בזו הואיל ומונחים לארך המבוי אפי' קבעם לשם כך אינו נראה לחי כלל אבל לחי הבולט הואיל וברחב המבוי הוא כל שקבעו לכך מכשיר:

ואף זו שביארנו שבארך המבוי אינו לחי דוקא בשהלחי החיצון נבלע כלו בתוך דופן המבוי שאין כאן נראה לא מבפנים ולא מבחוץ אבל אם היה מעט ממנו נמשך כלפי חוץ ניתר באותו משהו היוצא שהוא נדון כלחי מתורת נראה מבחוץ אעפ"י שהוא שוה מבפנים ודבר זה אתה למד ממה שהקשו כאן ולרבן שמעון בן גמליאל (והוי) [ליהוי] כנראה מבחוץ ושוה מבפנים. ופרשו בו גדולי הרבנים שהרי מן הסתם כל מעמידי לחיים מושכים קימעא כלפי חוץ כדי שיראה מבחוץ ומבפנים שלשם לחי הוקבע. ותירצה על דעת האומר שנראה מבחוץ ושוה מבפנים אינו [נידון משום] לחי וכבר ידעת שאין הלכה כן כמו שיתבאר:

כבר ביארנו למעלה שקצת גדולי הדורות מפרשים שבין הלחיים לדעת רבא מותר אף ברחבים ארבעה וייעדנו שהביאו ראיה לדבריהם מקצת שמועות שבסוגיא זו תדע ששמועה זו של רצוף לחיים היא אחת מהן שאלו היה רבא מודה לאסור ברחבי' ארבעה והרי יש כאן ארבעה שפחות מארבעה במשהו נאמר ולחיים משהו הרי כאן ארבעה ואין כאן ראיה שהרי רבן שמעון בן גמליאל בכל שהוא פחות מארבעה אמרה ומתורת לבוד ועיקר המחלקת בין רבן שמעון בן גמליאל וחכמים הוא משלשה פחות משהו ולא הקשה ממנה לרבא אלא מפחות מארבעה כל כך שלא יהא הלחי משלימו לארבעה ואף הם חזרו והביאו ראיה לדבריהם ממה שאמרו למטה אמי ליה אביי לרב יוסף את אמריתה ניהלן ואהא אמריתא ניהלן לחי המושך עם דפנו של מבוי פחות מארבע אמות נידון משום לחי ומשתמש עד חדו הפנימי ואמרת לן עלה שמע מינה תלת שמע מינה בין הלחיים אסור וכו' וודאי אביי לאפוקי מדרבה אמרה ותפשה בפחות מארבע אמות אלמא ברחב ארבעה טפחי' היה רבא מכשיר. ואף זו אינה ראיה שהרי אביי לא על רבא אמרה אלא שהזכיר לרב יוסף שכך היה הוא אומרה ושמא רב יוסף שמע בה על אחד שהיה מכשיר אף ברחב ארבעה ולא כנגד רבא אמרה ולא עוד אלא שאף בזה הוא תופש בין לחיים כל שמארבע אמות ולמטה ואוסר בכלל זה הוא ממשהו עד ארבע אמות פחות משהו והרי אף ממשהו עד פחות מארבעה כדין זה שאינו משתמש לדעתו אלא עד חדו של פנימי אעפ"י שסתם לחי ראוי לעשותו בדרך שיהא נראה בין מבפנים בין מבחוץ מכל מקום כל שהוא נראה מצד אחד כשר כיצד נראה מבפני' ושוה מבחוץ כגון שעשה הלחי ממין הכותל והעמיד רחבו של לחי לצד ארכו של מבוי ולא המשיך כלל רחבו

של לחי כלפי חוץ אלא שהשוה חדו החיצון על רחב הכותל. והוא בולט בפנים (לאור) [לאויר] שבין כותלי המבוי [27] שנמצא עיקר ההיכר לבני המבוי וכן נראה מבחוץ ושוה מבפנים שהמשיך כל הלחי לחוץ וחדו הפנימי שוה לכותלי המבוי ואינו נראה מבפנים אלא דומה כמוסיף על ארך המבוי [28] שנמצא עיקר ההיכר לבני רשות הרבים ושניהם נידונים משום לחי:

דף ט:

ומעתה כותל שצדו אחד כנוס מחברו ר"ל שחודן של כותלים האחד עב ובאחר כנס הבנין ומיעטו מעביו עד שהוא נראה כעין בליטה בין שבליטתו נראית מבפנים ושוה מבחוץ [30] בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים [29] נדון משוי לחי:

חצר קטנה שנפרצה במלואה לגדולה ונשארו לגדולה גיפופין מכאן ומכאן מרוח רביעי שבה ובקטנה לא נשארו כלל אלא כל כותל רביעי שלה נשאר במלואו [31] גדולה מותרת שהרי נשארו בצד רביעי שלה גיפופין ואין בני קטנה אוסרין עליה שפרצה זו לגבי גדולה פתח הוא הואיל ויש לה גיפופין מכאן ומכאן והרי הענין אצלה כשתי חצרות ופתח ביניהן. והקטנה אסורה שהרי במלואה נפרצה ואין בה גיפופין ופרצה זו אינה פתח אצלה ונמצא שאין בפרצה זו לא פתח ולא לחי. ושמא תאמר והלא גיפופי הגדולה אצל הקטנה נראין מבחוץ אעפ"י ששוין מבפנים והיה לנו לומר שאעפ"י שאין הפרצה כפתח אותם הגפופי (מכל מקום בלחיים) [יהי' נדונים כלחיים] באמת כך הוא ולא נאמר שהקטנה אסורה אלא בנכנסים כותלי קטנה לגדולה בארך שלשה טפחים שאין להתירן משום לבוד והרי אין כאן לחיים נראין הואיל ואין גיפופין שבכותל החצר מחוברים לראשי כותלי הקטנה [32] וכן שיש שלשה ריוח בין כותל קטנה הנכנס לאויר גדולה לכותל הגדולה ונמצא שאין דין לבוד לא מראש כותלי הקטנה הנכנסים לאויר הגדולה ולא מאחורי כותלי קטנה הנכנסים לפנימיות כותלי הגדולה שכנגדם כגון שהקטנה בחלל עשר וגדולה בחלל שתים עשרה הא כל שיש לבוד משני צדדיה כגון שהקטנה בחלל עשר וגדולה בחלל אחת עשרה הא הקטנה נתרת באותן הגידודים ואעפ"י שהוקשה ממה שהעמידה (רבא בר מניומי) [רב אדא בר אבימי] בשהיתה קטנה בעשר וגדולה באחת עשרה עד שלדבריו נדחה על כל פנים מה שכתבנו. אין סומכין על דבריו שהרי

27
28
29
30
31
32

בלשון ברייתא שנאה וכבר אמרו כי ברייתא דלא מיתניא בי' ר' חייא לא סמכינן עלה. וכן אתה מוצא אסור בקטנה אף בשגיפופי הגדולה מחוברים לכותלי הקטנה על הדרך שציירנו תחלה בשגיפופי הגדולה יתרים על הקטנה ארבע אמות שיצאו מתורת לחי ואפי' היה עומד שלהם יתר על חצי רוחב הקטנה כגון שאין רוחב המבוי שמנה אמות ולחי הנראה מבחוץ ארבע אמות אעפ"י שאלו היה כנגד פתח חלל המבוי היה ניתר בעומד מרובה על הפרוץ בזו הואיל ואינו כנגד פתח חלל הקטנה אלא לאחריו אין עומד מרובה על הפרוץ מתיר בו שאחר שמבחוץ הוא אינו מועיל למבוי כאלו נראה מבפנים אבל לעשותו ככותל מבוי להתירו בעומד מרובה על הפרוץ לא. כך כתבוה גדולי המפרשי' ונתנו טעם לדבריהם שגידודין אלו (הפקר) [היכר] הם ולא מחיצה שאם תאמר מחיצה אין לך מבוי שאינו ניתר אף בלא לחי ואף מפולש לרשות הרבים שהרי כותלי פני המבוי הנמשכים לרשות הרבי' יחשבו כמחיצת המבוי אעפ"י שאין נראות לפנים. אלא היכר הוא ולא מחיצה. ומכל מקום קצת רבני צרפת כתבו שאפי' רחבים כמה מתירין ואין דומה לכותלי פני המבוי ר"ל צדי כותלי בתים שבמבוי הנמשכים לרשות הרבים שאותן הכותלים אין מועילות להתיר רשות הרבי' עצמו והיאך יתירו את המבוי אבל כאן שהגיפופין נעשו לשם דירת הגדולה ומצילין אותה דין הוא שיצילו את הקטנה:

זהו פסק הלכה של שמועה זו ושאר דברים שבאו בה כלם נדחים. ומכל מקום לענין ביאור הסוגיא הוא היה מחזר לומר שאף בנראה מבחוץ לא היתה הקטנה מותרת והוא שאמר ואם איתא קטנה נמי תשתרי בנראה מבחוץ וכשהעמידה בנכנסין כותלי קטנה לגדולה ר"ל בארך שלשה הקשה לו ונאמר לבוד מצד צדי הכותלים זה כנגד זה על הדרך שהתבאר ואם תעמידה בשצדי הקטנה הנכנסין רחוקים שלשה מצדי כותלי הגדולה והא תני אדא בר מניומי שהיתה קטנה בעשר וגדולה באחת עשרה והרי שאין רחב הגדולה יתר על חלל הקטנה אלא אמה שהיא ששה טפחים וכשתוציא מהן שני טפחים טפח מכאן וטפח מכאן לעובי מחיצות אותם ראשי הקטנה שהם בתוך חלל הגדולה ישארו מכאן ומכאן שני טפחים אויר לבד בין כותל הגדולה לכניסת כותל הקטנה והרי יש כאן דין לבוד ואם נראה מבחוץ לחי יש לך להכשירה. ופירשה רבינא במופלגים מכותל זה בשנים ומזה בארבעה ר"ל שלא הורחקו כותלי הקטנה מכותלי הגדולה בשוה אלא רחוקה מצד זה ארבעה טפחי' ומצד אחר שני טפחי' וכשתוציא לעובי כותלי הקטנה הנכנסים בתוך חלל הגדולה טפח מכאן ומכאן נשאר אויר מצד אחד טפח ומצד אחר שלשה טפחים והרי אין כאן לבוד אלא מצד אחד וחצר אינה ניתרת בפס אחד אפי'

בנפרצה שהלכה כר' שאמר בשני פסין כמו שיתבאר. והלכך גדולה מותרת שיש לה שני פסין אחד מטפח ואחד משלשה טפחי' [33] קטנה אסורה שאין לה אלא פס אחד. ולפי דרכך למדת שאין ר' סובר כר' יוסי שמצריך ברחב לחי שלשה טפחים שאם כן לא היה מתירה בפס האחד שאינו אלא טפח ונמצא נראה לחי ולא נאסרה הקטנה אלא מפני שאין בה לחי אלא מן הצד האחד.

ועכשו הוא חוזר ומקשה אם כן מה הוצרכנו להיות חלל הגדולה באחת עשרה אי אמרת בשלמא שבמכוונת קטנה כנגד אמצעית הגדולה עד שנשארו מהאמה היתרה שלשה לכאן ויש בו נראה מבחוץ אף משתי רוחות וכגון שלא נכנסו כלל כותלי קטנה באויר גדולה ואעפ"כ פסלנו את הקטנה מטעם שנראה מבחוץ אינו לחי היינו דבעינן גדולה באחת עשרה שיהו הגיפופין שלשה מכאן ומכאן ור' סבר לה כר' יוסי דבעי שלשה בלחי. אלא אי אמרת נראה מבחוץ לחי ועל כרחך אין לך אסור בקטנה אלא בנכנסין כותלי קטנה לגדולה ושיעור אחת עשרה שבגדולה אתה צריך להעמיד במופלגים (לכותל) [מכותל] זה בארבעה ומכותל זה בשנים מה הוצרכנו לחלל הגדולה באחת עשרה שחלל הקטנה ודאי צריכים אנו שלא להיות יתר מעשר שפרצה יתרה מעשר אינה ניתרת בלחיים אבל אחת עשרה לגדולה למה אם להכשר גדולה הוא בא די בעשר ושני משהויין שישאר משהו מכאן ומשהו מכאן לגיפופין ואם ללמדנו אסור הקטנה בריחוק ארבעה טפחים מצד אחד עם עובי הכניסה לשמעינן דמפלגי טובא כגון שרחבה יותר הרבה ומהו דקדוקו באמה יתרה ואם (בה) [בא] להשמיענו פחות שבשיעורין הרי אף בפחות הוא מוצאה וכגון שמופלגת (בחצר) [בחצי] טפח ובשלשה וחצי מכאן שהגדולה נתרת בגפוף חצי טפח מכאן וג' טפחי' וחצי מכאן וקטנה אסורה שאין כאן לבוד אלא מצד אחד. אלא ודאי לא (שעה) [באה] אלא להכשר גדולה ואמה דוקא ובשאין נכנסי' כותלי קטנה לגדולה וקטנה אסורה מפני שנראה מבחוץ אינו לחי:

זהו ביאור הסוגיא וכבר כתבנו שברייתא זו של אדא בר מניומי (אנן) [אין] סומכין עליה לדחות מה שתירצו ר' זירא ורבינא ולעולם נראה מצד אחד לחי כמו שביארנו ושיעור הלחי מצד רחבו במשהו כמו שיתבאר:

דף י.

לחי המושך עם דפנו של מבוי לארך המבוי על הדרך שציירנוהו בסוגיית לחי הבולט. פחות מארבע אמות נידון משום לחי ומשתמש עד חדו של חיצון לדעתנו שבין הלחיים

33

מותר אלא שלדעת האוסרים בין הלחיים אינו משתמש אלא עד חדו הפנימי. ארבע אמות נידון משום מבוי וצריך לחי אחר שכבר יצא מתורת לחי. ויש גורסין בה ומותר להשתמש בכלו ואין צרך בכך שהדבר פשוט שבלחי אחד מותר להשתמש בכלו. ומכל מקום יש מפרשי' מותר להשתמש בכלו בשאר המבוי אף בלא [לחי] אחר ולא בא לחי אחר אלא להכשיר הלחי שהוא בארבע אמות. ולדעת זה גורסין בלא לחי אחר ואף בשאר המבוי וגורסין שמע מינה נראה מבחוץ אינו לחי. וכבר ביארנו בכדי הצורך בסוגית לחי הבולט. ובמשך מבוי כבר פסקנו גם כן שהוא בארבע אמות:

לענין פסי ביראות יתבאר בפרק שני שאעפ"י שהבור רשות היחיד ממלאין ממנו בהיקף ארבעה פסים שהם שמנה והם שני פסין דבוקין בכל זויות ומארבע זויות גבהן עשרה ורחבן ששה ביניהן מלא שתי [רבקות] של ארבע שתהא אחת נכנסת שנמצאו שמנה פרות נכנסות באויר שביניהם ורוחב כל אחת אמה ושני שלישי אמה ונמצא אויר ביניהם שלש עשרה אמה ושליש. ואעפ"י שנמצא בכל אויר מהם פרוץ מרובה על העומד לעולי רגלים הקלו כמו שיתבאר:

מבוי שהוא רחב עשרים אמה ונתן קנה באמצעיתו אפי' נתן קורה מכותל לכותל על גבי קנה שנראה לכל כעין שני פתחים כל אחת מעשר מצד הבדל הקנה שביניהן אין זה כלום וכמו שאמרו אתי אוירא דהאי גיסא ומבטל ליה וכיצד הוא (עושה) מכשירו [עושה] פס גבוה עשרה במשך ארבע אמות ומעמידו לארכו של מבוי בנקדת אמצע רחב המבוי ונמצא הפס מחלק המבוי בשיעור ארך הכשרו לשנים ואין כח לאויר שבצדדין לבטלו אחר שהוא בשיעור ארך מבוי אעפ"י שבסוף הפרק בשמועת שלש מדות במחיצה אמרו כל שהיא ארבעה ומארבעה ולמעלה צריך שלא יהא בין זה לזה כמלואו ואם היה כנגד העומד מותר אלמא מחיצות ארבעה אין אויר שמזה ומזה מבטלה. לא נאמרה אלא לענין כלאים. ומעתה אתה צריך לעשות כדרך שכתבנו ונמצא כל צד וצד מבוי בפני עצמו ואין באחד מהם יתר מעשר ואחר כך נותן לחי בכל אחד מהם או קורה מכותל זה לכותל זה וכתבו גדולי המפרשי' שאם מכשירו בקורה צריך להניח את הקורה מכותל לכותל ועל גבי הפס וזה שהוא תופס בלשונו פס גבוה עשרה מפני שהכשר דפני המבוי אין פחותים מעשרה אבל אם כותלי המבוי גבוהים מעשרה אף הפס צריך להגביהו יותר עד שיניח את הקורה על הפס ממש או סמוך לה בפחות משלשה ובדרך זה נראה כשני מבואות. ומכל מקום יש מפרשים שאינו צריך קורה מכותל לכותל אלא מכותל של צד אחד לפס איזה צד שירצה ויחשב אותו צד שהקורה עליו מבוי והצד האחר יקרא פתח. ובשם תוספתא כתבו הרחב מעשר אמות מעמיד (שם) [פס] באמצע ונותן קורה על

אחד מהם ודיו ומאחר שאמרו באמצע ודאי ברחב עשרים אמרוה. ויש מכריעים לדעת שלישית שקורה צריכה (לכא) [לבא] מכותל לכותל אבל אינו צריך להגביה את הפס עד שתגיע הקורה עליו שפס זה מחיצה גמורה וכגון זה אומרין גוד אסיק מחיצאתא הואיל וגבוה עשרה במשך הכשר מבוי. ויש אומריי שכל שיש שם שני פתחים על (הדרחיס) [הדרכים] שאין לומר בהם אתי אוירא וכוי אם בא לתקנו לכתחלה צריך הכשר בכל אחד מהם ולא הקלו אלא בנפרץ. ומכל מקום בתוספתא שכתבנו נראה כן אף בתחלת מבוי: **משך** ארבע אמות שהזכרנו לא סוף דבר בשאין ארך כל המבוי אלא ארבע עשרה אמות שכשסלקת ארך הפס לא נשאר מחדו הפנימי של פס עד כותל אמצעי אלא עשר אמות אלא אפיי היה ארכו עשרים או כמה שהרי למדתה לוי שאמר בתחלת הסוגיא נועץ קנה באמצע ברחב עשרים אמרה וכל מבוי שרחב עשרים ארכו יתר מעשרים שהרי (מתלא) [מתנאי] המבוי להיות ארכו יתר על רחבו ועליו אמרו עושה פס גבוה עשרה במשך ארבע אמות וכן כתבוה גדולי הדור. ולענין ההכשר יש שואלין היאך לא נחשב מחדו של פס הפנימי לשני צדדיו כמבוי עקום שתורתו כמפלש ושאין לו הכשר כל שיש בעקימותו יתר מעשר. כבר פירשנו שאין תורת עקום אלא בעקום כמין גאם אבל בעקום כמין ח' לא. ויש אומריי שאף לדעת הקוראים מבוי עקום בעקום כמין ח' כזה מכל מקום אין ספק שמבוי אחד הוא אלא שרחב יותר מן הראוי וכל שמעטו בדבר החשוב מחיצה דיו וכן אומרים מטעם זה שאין מזקקין בכל אחד מן הצדדים בתים וחצרות פתוחים לתוכו ודיו שיהו בתים וחצרות פתוחים לו בין שני הצדדים וגדולי הדור חולקים בזו:

דף י:

מבוי זה שרחבו עשרים יש בו צד אחד בהכשר על הדרך שאמר במבוי שרחבו חמש עשרה אמה שמרחיק שתי אמות מן הכותל האחד [ועושה פס שלש אמות] ועומד מרובה על הפרוץ נדון אף הפרוץ כעומד ונמצאו כל אותן חמש אמות כאלו נסתמו ואין צריך באותו צד לא לחי ולא קורה שהרי הכל נתר בעומד מרובה ולא נשאר מצד הפס לרחב המבוי אלא עשר אמות והרי הוא פתח ונתר בלחי או קורה מונחת מן הפס לכותל ואף במבוי הרחב עשרים עושה כן משני הצדדין ולא (ישראר) [ישאר] באמצע אלא עשר ונותן לחי או קורה ודיו או שירחיק ארבע אמות ויעשה פס שש אמות והרחקה ז' שהוא תופסה בשתי אמות אויר ושלש עומד לאו דוקא אלא שיהא בעומד יתר על הפרוץ משהו. ומכל מקום צריכים אנו לעומד מרובה אעפיי שבעלמא הכשרנו בעומד כפרוץ כמו שכתבנו למעלה שכל שיש אויר מצד אחד כעומד ומצד אחר אויר יתר על העומד אומרין עליו

אוירא דהאי גיסא דכותיה ואוירא דהאי גיסא דטפי מינה מבטל ליה וזהו שהקשו בכאן יעשה פס אמה וירחיק אמה ויעשה פס אמה וירחיק אמה שאין כאן פרוץ מרובה במקום אחד אלא כל המקומות שוים לפרוץ כעומד שמעת מנה פרוץ כעומד לא הוי עומד ותירץ בעלמא הוי עומד ושאני הכא דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה והוא אויר הפתח הסמוך לו שהוא גדול ומבטל לעומד הסמוך לו אחר שבצדו האחר אויר כשיעורו. ואף בשאר ענינים שבסוגיא זו יש קצת דברים שאתה צריך בידיעתם לענין פסק והוא שתחלה שאלו ויעשה פס אמה ומחצה סמוך לכותל וירחיק שתי אמות אויר ויעשה פס אמה ומחצה ויצטרפו אותם שני פסין עומד להיות עומד מרובה על הפרוץ ואעפ"י שמכל מקום היה לו לומר חדא מניה נקט יש מתרצים דמכל מקום בדרך זה תשמישו דחוק ביותר וראוי ליחשב כסתום יותר. ולי נראה שמכל מקום דרך התלמוד לחקור עד שיראה אם יצא לו שום חדוש בכך והוא שדקדק מדבריו מדלא נקט הכי שמעת מנה עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות אינו עומד הואיל והפרוץ מרובה מכל אחד מהם ותירץ לו בעלמא הוי עומד ושאני הכא דאתי אוירא דהאי גיסא וכו' שבכל צד יש לו אויר גדול הימנו וצריך לפס שלש שלא ישאר מצד אחד שלו אלא אויר פחות מן העומד וצריך שתדע שאין הלכה כתירוץ זה אלא עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות אף בעלמא אינו עומד הואיל והפרוץ מרובה מכל אחד מהם וכן יתבאר בסוף הפרק בשמועת הכלים. ואם כן תירוץ זה אתה מפרשו על הדרך שאמרו בכמה מקומות מהכא לית את שמע כלום.

וחזרו והקשו ויעשה פס אמה וירחיק אמה ויעשה פס אמה וירחיק אמה ויעשה פס אמה ונמצא פס שלישי הסמוך לאויר העשר אין מאחריו אלא אויר כמותו ומאחר שלא אמר כן נמצא שסובר שאין אומרין עומד כפרוץ אפי' מרוח אחת ואין גורסין כאן משתי רוחות ואעפ"י שעומד שבין כלם מרובה על הפרוץ מכל מקום עומד של פס שלישי אינו אלא כפרוץ ואף בזו אעפ"י שמכל מקום היה לו לומר חדא מניה נקט רצה לדקדק בה לדעתי כדי לחקור אם יצא לו ממנה שום חדוש. ויש מפרשי' דבהכי ניחא ליה טפי דכל (דאפש) [דאפשר] למעוטי פרצה טפי מעלי יתירץ בה דבעלמא עומד כפרוץ מצד אחד נדון כעומד ואעפ"י שהעומד באמצע והאויר משני צדדיו הואיל ואין פרוץ שבצד אחד מרובה הימנו וכן הלכה כמו שביארנו אבל זה שצד אחד שלו פרוץ מרובה ובצד שני פרוץ כעומד לא. וחזר והקשה וירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה [וירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה] שנמצא פס אמה ומחצה השני אין מצדו האחד אלא אויר (המה) [אמה] ותירץ בה אין הכי נמי אלא דכולי האי לא אטרחוה ויש חולקי' בקצת דברי' שכתבנו לומר

שזה התירוץ האחרון עולה לכל הקושיות ונדחה מה שאמרנו אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא מבטל ליה ונמצא שהוכשר בכל הצדדי׳ שהוזכרו כאן דרך קושיא וכן דוחים סוגיא של (הכלים) [חבלים] מפני זו ואין הדברים נראין וחזרו והקשו וליחוש דילמא (שבין) [שביק] פתחא רבה וכו׳ כלומר כשירחיק שתי אמות ויעשה פס שלש מניח פתח גדול והוא אויר עשר ונכנס בקטן שהוא אויר שתי אמות והרי הוא מבוי שיש לו שני פתחים הואיל ונכנס ויוצא בשניהם ואי אתה יכול לחשב מה שבין הפס ולכותל כסתום ונמצא צריך להניח הקורה מכותל לכותל כך פרשוה גדולי המפרשי׳ ויש מפרשים שמאחר שמניח הגדולה בטל ממנה תורת פתח וחזרה לה פרצה ונמצא פרוץ מרובה ואין הכשרן אלא בצורת פתח ותירץ לו שחזקה אין אדם מניח פתח גדול לילך בקטן אלא אם כן יש לו תועלת קצור בהלוכה כאותה של ר׳ אמי ור׳ אסי במבוי שנפרץ מצדו כלפי ראשו ולא נשאר בו פס ארבעה שאם הפרצה שלשה טפחים אעפ״י שנשאר עומד מרובה פסול משום דשביק וכו׳ שבזו יש תועלת קצור בהלוכה והדבר מצוי לעשות כן אבל זו שני הפתחים ברוח אחת הן כך פרשו גדולי הרבנים ומכל מקום אנו לא פרשנוה משום דשביק וכו׳ אלא מפני שאין כאן קורה על המבוי. ולגדולי המפרשי׳ ראיתי בקושיא זו שפרשוה מראש השמועה ר״ל במה שאמר עליה שאם יש בה פס ד׳ טפחים מתיר פרצה עד עשר מפני שאותה פרצה נחשבת פתח אלמא מניח אדם פתח המבוי ויוצא בזה וכל שמניח פתח מבוי בשאינו ראוי כך הוא מניח פתח גדול בשביל קטן:

ולעיקר השמועה יש שואלים מה ענין שבמבוי הנפרץ מראשו פס ארבעה מתיר פרצת עשר ולמעלה במבוי חמש עשרה אמה מצריכין פס שלש אמות לבטל פרצת שתי אמות ויעשה פס ארבעה ויציל פרצת חמש אמות ויניח הקורה מן הפס לכותל ותירצו גדולי המפרשי׳ שבנפרץ כלפי ראשו עדיין כותל שבו הפרצה ועומד שלה מרובה על הפרוץ ומתוך כך ראוי לדון את הפרצה כפתח אבל מבוי חמש עשרה אמה אין כאן כותל רביעי כלל ופס ארבעה אינו מתיר ביתר מעשר אלא צריך הוא לסתום כל היתר מעשר ואף הם חזרו ותירצוה בפנים אחרים לומר שבזו שבכאן תחלת מבוי הוא שמאחר שאין מבוי זה ראוי להכשירו בלחי וקורה הרי הוא כמבוי פחות מעשרה שצריך לחוק בו ארבע אמות ומאחר שעכשו הוא נעשה מבוי מתחלתו אין תחלת מבוי בפחות מארבע אמות והילכך צריך לסתום בעומד מרובה על הפרוץ אבל נפרץ מצדו סוף כותל מבוי הוא שנפל שהרי עומד שלה מרובה על הפרוץ והמבוי ראוי להיותו נתר בלחי וקורה מן הפרצה ולפנים והלכך דיו בפס ארבעה כדין סוף מבוי על הדרך שביארנו למעלה. ולקצת גדולי הדור ראיתי שכתבו שפס ארבעה האמור לרב אמי ורב אסי אין ראוי לומר שיהא אויר הסמוך

לו מבטלו שאין לומר כן אלא בעומד שאנו צריכין לו לבטל את הפרוץ כגון עומד משתי רוחות או עומד כפרוץ אבל בעומד מרובה או שאינו צריך להצטרף בבטול הפרוץ כגון פס זה שאף בזולתו יש כאן עומד מרובה כמו שביארנו ואין אנו צריכין לפס ארבעה אלא להיות הקורה באה במקום חשוב אין אומרין שיהא אויר מבטלו ועוד כתבו בה שלא אמרו (עליה מצדי בארבעה) [בנפרץ מצדו דבעינן פס ד'] דילמא שביק אלא בהכשר קורה או לחי שכל שמניחין אותה בטלה מתורת פתח אבל בהכשר צורת פתח גמור לא אמרו ויש לחלוק בזו:

עור האסלא וחלל שלו מצטרפים לטפח ואסלא זו הוא עור כסא של בית הכסא ומקצת גאונים פירשו בו שמנהג בארץ יון שיש להם כסא של ברזל קטן שמוליכין אותו הולכי דרכים ומקיפין אותו ברצועות של עור ונשאר חלל באמצע מעט וכשיושב בו הרוצה לפנות מכוין להיות פי הטבעת על החלל ואף הרצועות מתפשטות מעט להיות הנקב מתרחב כפי צורך היושב ואמר שאותם רצועות וחלל שבהן מצטרפות לטפח שאותו חלל נידון כסתום והוא טפח לענין אהל לטמא כל המתאהל תחתיו ולחוץ על מה שעליו:

ולענין ביאור נחלקו בסוגיא זו בשיעור זה שלרב דימי יש שם אצבעים רחב של עור לארבעת צדדיו ואצבעים על אצבעים רחב באמצע ונמצאו בו שש אצבעות על שש אצבעות ולרבין אצבע ומחצה רחב לארבעת הצדדין ואצבע על אצבע חלל ונמצאו ארבע על ארבע והיינו סבורים שאין מחלוקת ביניהם כלל אלא שזה משער את הטפח באצבע קטנה וזה בגודל שכך אמרו במנחות פרק תכלת [מ"א:] טפח ארבע בגודל חמש באצבע שש בקטנה עד ששאלו התלמידי אם אין שום מחלקת ביניהם מפני מה לא שיער רבין את אלו בכוון אצבע ושליש מכל הצדדין ואצבע ושליש באמצע אלא שאעפ"י שאין מחלקת ביניהם בשיעור הטפח יש מחלקת ביניהם בעומד מרובה משתי רוחות שלרבין אינו עומד ולפיכך מצריך עומד מרובה מכל צד (והשיבום) [והשיבו] ואם בזה הם חולקים אף רב דימי היאך (תפשה במועד) [שיער בעומד] כפרוץ מכל צד והיה לו ללמדה בפרוץ שבמקום אחד מרובה אלא שהעומד שבין כלם מרובה כגון אצבע ושני שלישים מכל צד ואצבעים ושני שלישים באמצע והעלוה שאם נחלקו בפרוץ כעומד של (חדו) [רוח] אחת נחלקו שלרב דימי עומד ולרבין אינו עומד וכבר פסקנו שפרוץ כעומד עומד. ולענין האסלא יש חולקין שלא לדונו באהל אלא בסתום מכל וכל ואף זו אעפ"י שנאמר עליה תנן התם העידו עליה שאינה משנה אלא ברייתא בפרק י"ז של מסכת כלים אלא שיש מפרשי' דבר זה לענין מושב שכל פחות מטפח אינו ראוי לישיבה ולא

נאמר חמשה על חמשה אלא לענין משכב וכן עיקר וכן פרשוה גדולי המפרשים בכאן. וגדולי צרפת פרשוה כן במסכת כלים פרק כ"ב:

כבר ביארנו בראש הפרק שצורת פתח מכשיר את המבוי בין ברחב יתר מעשר בין בגבוה יותר מעשרים ושאמלתרא והוא הדין למיני ציורין וכיורין מכשרת בגובה למעלה מעשרים אבל אם אמלתרא ומיניה מכשירים ברחב מעשר נשאלה כאן ולא הוברר ואף גדולי הפוסקי והמחברי לא הזכירוה וגדולי המפרשי נוטים בה לקולא שהרי מחיצה רביעית מדרבנן וספק סופרים להקל וכמו שאמרו בסוגית לחי הבולט הוה ליה ספק דדבריהם ולהקל אלמא שכל ספק מחיצה רביעית לקולא. ויש מחמירין ממה שאמרו פרק גגות [צ"ה.] בעירובין אמרו ולא במחיצות שהמחיצות הואיל ועקרן מן התורה מחמירין בהן אף ברביעית שכל שעקרו מן התורה אין מקילין בספקו וכמו שאמרו בפרק שלישי [ל"ו.] שאני טומאה הואיל ויש לה עיקר מן התורה. וגדולי הדור נוטים לדעת זה ומפרשי במה שכתבנו מסוגיית לחי הבולט מפני שהוא כספק ספקא שאם עומד מרובה הוכשר משום עומד ואם פרוץ מרובה הוכשר משום לחי:

דף יא.

חצר שרבה פתחים וחלונות יראה מסוגיא זו בענינה קצת דברי שראוי לתמוה עליהם ומכל מקום צריכים אנו להעירך תחלה בביאור הסוגיא דרך קצרה והוא שאמר על מה שהיה רב אומר שאין צורת פתח מועיל לרחב יותר מעשר מדברי רבינו נלמוד על חצר שרובה ר"ל רוב ארבעת דפנותיה פתחים וחלונות שאינה נתרת בצורת פתח אחר שהפרוץ מרובה שהרי פרוץ מרובה בחצר (ברחב) [אוסר כרחב] יתר מעשר במבוי וכשם שיתר מעשר אין צורת פתח מכשירתו במבוי כך פרוץ מרובה בחצר אין צורת פתח מכשירו:

זהו תחלת השמועה וגאוני הראשוני דקדקו ממנה שיתר מעשר אינו אוסר בחצר אם עומד שלה כפרוץ. ומכל מקום גדולי הפוסקי והמחברי וגדולי המפרשי פסקו שאף חצר יתר מעשר פוסל בו אף בעומד מרובה שאין הכשר בצדי חצר ומבוי אלא בעשר ולמטה מהם ובעומד כפרוץ שכל יתר מעשר פרצה היא ואין פרצה נכשרת לא בלחי וקורה ולא בפס ארבעה ולא בעומד מרובה ואם כדבריהם היה להם ללמוד גם כן שפרוץ מרובה אוסר בחצר ולא במבוי וזה פשוט לאסור ואם כן אתה צריך לפרש שבחצר גופה היה יכול לומר הואיל ויתר מעשר פוסל ופרוץ מרובה פוסל מה יתר מעשר אין צורת

פתח מועיל בו אף פרוץ מרובה אין צורת פתח מועיל בו אלא אגב דסליק ממבוי נקט ליה מבוי וכן עיקר.
ואחר כך צריך שתדע שהרבה גאונים דקדקו מכאן. שמאחר שאין הלכה כרב אין הלכה במה שלמדים הימנו ואם כן אף פרוץ מרובה שבחצר צורת פתח מכשירו אף בכל צדי החצר ואם כן חצר פרוצה מד' רוחותיה ויש בה צורת פתח לכל רוח נתרת בלא מחיצה כלל וכמעשה של קונדסין דנזכר בסוגיא זו כמו שיתבאר. וקצת גדולי הדור מתמיהים עליה שאם כן פסי ביראות שלא הותרו אלא לעולי רגלים יעמידו קנה על גביהן ויותר לכל אלא שבתוספות תירצו אין הכי נמי אלא שהיה הרוח מוליכם לרוב גבהם ועוד שהיו נכנסין שם בגמלים טעונים ואף הגמלים היו נוגעים בהם במשאם ואף לענין שיירא התירו בחבלים על גבי קונדיסין. ומכל מקום הם מפרשי' בדרך אחרת וכתבו שלא נאמר דבר זה אלא בדופן רביעי שעליו אמרו ברחב מעשר ואם יש בו צורת פתח אינו צריך למעט אבל בכותלים שבצדי המבוי אין צורת פתח מכשיר ביתר מעשר והם מפרשים שדעת רב הועילנו לכך שמאחר שהוא מחמיר בה אף ברביעית דיינו שנחלוק עמו בה הא בשאר דפנות נודה לו במבוי וכן בחצר וכן הדין בפרוץ מרובה שלא יכשירנו צורת פתח ולעולם אין צורת פתח מכשיר אלא בעשר לבד ובפרוץ כעומד ואף בתלמוד המערב אמרו במתני' של חבלים אין פאה מצלת יותר מעשר אלא שאף בגבוה מעשרים אמרו שם שאינו מכשיר נראה שאינו הולך על שיטת גמרא שלנו. וגדולי המחברי' נוטים לדעת אחרת שצורת פתח מועיל ליתר מעשר אבל לא לפרוץ מרובה והוא שכתבו כל מחיצה שפרוץ שלה מרובה על העומד אינה מחיצה אבל פרוץ כעומד מותר ובלבד שלא יהא שם פרצה יתר מעשר אינה מפסדת המחיצות והוא שלא יהא פרוץ מרובה ומכל מקום בראש המבוי שהוא כותל רביעי על (כרכך) [כרחך] אתה מכשירו בצורת פתח ביתר מעשר ופרוץ מרובה. ומפלש שהכשרו בצורת פתח מכאן ולחי מכאן דוקא בשאינו יתר מעשר:
ונשוב לביאור הסוגיא והוא שהשיבו שאין לדמות יתר מעשר לפרוץ מרובה שיתר מעשר לא הותר לר' מאיר בפסי ביראות שהרי לא הכשיר אלא בשיעור של שני רבקים של שלש שלש ושיעור כל פרה אמה ושני שלישים ונמצא בין כלם רחב עשר אבל פרוץ מרובה הותר שם לדברי הכל ויהנה בו צורת פתח ואעפ"י שהשיבו הוא חוזר ומסייעו ממה שאמרו רבה בהן פתחים כשר ובלבד בעומד מרובה אלמא שבפרוץ מרובה אין צורת פתח מועיל אלא שהעמידוה בפתחי שימאי ר"ל שערים שוממין ונחלקו בפירושו חד אמ' דלית לה שקפי וחד אמ' דלית לה תקרה וענין שיקפי פירשו מקצת גאונים משקוף

למעלה כעין קנה על גביהן אלא שעקר הדברים כדברי גדולי הרבנים שפרשו כן בענין תקרה ופרשו בשיקפי שאין שם עמודים מכאן ומכאן כגון שנחלצו האבנים מכאן ומכאן ואין קנה שמכאן ומכאן אלא כעין גדודי עד שנפסדה צורת הפתח והרי בין זה ובין זה אין כאן צורת פתח ואתה צריך על כל פני בה לעומד מרובה הא כל שצורת פתחו כתקנה צורת פתח מכשיר אף בפרוץ מרובה וכן הלכה על הדרך שכתבנו.

וחזרו ומצאו שאף ר' יוחנן סובר כרב שלא להתיר יתר מעשר בצורת פתח מאחר שנעץ ארבעה קונדיסין בארבע פנות השדה ומתח זמורה על גביהן מזה לזה כעין צורת פתח והתירו לו לענין כלאים שאם יש גפנים תוך הקונדיסין יהא זורע חוצה להן בלא הרחקה ורואין זמורה המתוחה ככותל מפסיק שזה סומך (מגדר) לגדר [מכאן] וזה סומך מכאן שהרי מכל מקום אעפ"י שיש שם יניקה אין כאן מראית העין והתיר ר' שמעון בן לקיש כן לענין שבת לטלטל בתוכו כאלו היה הכותל בנוי ור' יוחנן אסר (ומאי) [ובמאי] כלומר זמורה זו [המתוחה] שנחלקו בה לענין שבת כיצד היא עומדת אילימא מן הצד ר"ל שנעץ הזמורה ומתחה על הקונדס וכן בשלשתם [ובכי] הא מי שרי ריש לקיש והא אמ' רב חסדא צורת פתח שעשאה מן הצד לא עשה כלום כמו שיתבאר בסמוך אלא על גבן ר"ל מזה לזה על הדרך שפירשנו על גבי כלן ובמאי כלומר כמה ריוח בין קונדס לקונדס אי בעשר לבד למה אסר ר' יוחנן אלא לאו ביתר מעשר ואף מכאן אתה למד מה שדקדקו רבים למעלה להתיר בצורת פתח אף פרוץ מרובה וזו נראית כראיה ברורה לדעתי אלא שלשאר דעות אתה דוחה סוגיא זו. ומכל מקום תירצה בעשר ומן הצד ונחלקו בצורת פתח שמן הצד אם מכשיר אם לאו.

דף יא:

ואחר כך מקשה לר' יוחנן ולריש לקיש מדי דהו אדידהו ממה שאמרו פאה מותרת לענין כלאים אבל לא לשבת ופאה היא אותה זמורה המתוחה על ארבע קונדיסין וקורא לה פאה על שם שמקפת את כלה ואינה מכסה את כלה ואמר שמתרת בכלאים לזרוע בחוצה להם אעפ"י שיש גפנים בתוכה אבל לא לשבת לטלטל בתוכה ור' יוחנן אמר אף לכלאים אינה מחיצה. ולריש לקיש מיהא אתה יכול לתרצה שזו השניה לדעת רבותי' אמרה וכדקאמר בהדיא משום ר' יהודה (בין) [בן] חנינא. ואף לר' יוחנן אם תפרש בראשונה על גבן ובשניה מן הצד ניחא אלא אי תרוייהו מן הצד קשיא דידה אדידיה ופירש שזה שאסר אף כלאים ביתר מעשר. והוא שואלו (נימנא) [ומנא] תימרא דשני לן בין עשר ליתר מעשר ר"ל לענין כלאים ומן הצד והביאה ממעשה ברי' יהושע שהלך

אצל ר' יוחנן ומצאו שיושב בין אילנות ומתח זמורה בין אילן לאילן ושאלו אם גפנים כאן מהו לזרוע כאן ואמ' לו בעשר מותר ביתר מעשר אסור ואי בעל גבן ביתר מעשר אמאי אסור והתניא היו שם גפנים הדוקרנים פי' המתפצלים כגון שפצל קנה ונתן אחד לכאן ואחד לכאן וקנה על גביהן כקונדסין שהזכרנו למעלה ואמר שאם עשה להם פאה ר"ל אף ביתר מעשר מותר אלא מן הצד ובעשר מותר יתר מעשר אסור ולמדת שהזמורה בין אילן לאילן או בין קונדס לקונדיס על גבן הוי צורת פתח ואעפ"י שהמבוי כשמשים הקורה על שני הכותלים אינו צורת פתח אינו דומה לזו שהאילנות והקונדסין דומין הם לקנה מכאן וקנה מכאן מה שאין כן בכותלים:

זהו ביאור הסוגיא וכבר הרגשת מדברינו מה שראינו לפסוק מתוכה ולפי דרכך יש לך ללמוד הימנה שאעפ"י שהחכם מרגיש בעצמו שהוא בקי ראוי הוא שיחזר להיות הדברים אצלו בקבלת חכם שאין ראוי לו לסמוך על עצמו אלא בקבלה והוא שאמרו שהלך ר' יהושע בן קרחא אצל ר' יוחנן בן נורי ללמוד תורה אעפ"י שבקי בהלכות כלאים: **זה** שייעדנו לבאר בצורת פתח שעשאה מן הצד שלא עשה כלום פרשו גאוני הראשונים שעשאה בצד הכותל סמוך לקרן ובאים עליה משום דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי וכן פירשוה גדולי הפוסקי' והמחברים. ואין הדברים נראין שאם כן היה לו לומר צורת פתח שעשאה בקרן זוית ועוד שאף רב הונא בריה דרב יהושע שהוא מריה דשמעתא דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי לא אמרה אלא באוכלת משתי רוחות [34] וכמו שביארנו למעלה במחלקתם של אביי ורב יוסף במשך מבוי ולא עוד אלא שלא נאמרה אלא בנפרצה הא כל שהוא עשאה ובצורת פתח ודאי פתחא הוא ואעפ"י שאמ' לא עבדי אינשי פירושו הואיל ואין דרך בני אדם לעשותה אף כשנפרצה מאליה לא יהא קרוי פתח וכן יראה ממבוי שצדו אחד ארוך וכו' שרבא אמ' אחד זה ואחד זה אינו מניחו אלא כנגד הקצר וטעמא קורה משום היכר ואין היכר באלכסון ואלכסון הוא קרן זוית וצורת פתח ודאי משום מחיצה הוא ונמצא שהוא מכשיר בקרן זוית וגדולי הרבנים פרשוה בשקשר הקנה הראוי להיות על גביהן מצדן ומשום דעל גבן ממש בעינן ולא מצדן וגדולי המפרשי' פרשוה שנעץ קנה באמצע המבוי וקנה אחד בצד הכותל וקנה על גביהן והניח שאר המבוי פרוץ בלא לחי וקורה שזה ודאי אסור ואפי' נכנס רוב המבוי בפתח זה רואין אותו כסתום עד שיהא עומד מרובה על הפרוץ ובשמועת קונדיסין אתה מפרש לדעת זה מן הצד שמתח זמורה בין קונדס לקונדס ונעץ ראש הזמורה בקרקע כעין קנה ונמצא הקונדיס קנה אחד והזמורה שבאמצע קנה אחר ומתיחת הזמורה למעלה קנה

34

שעל גביהן ונשאר השאר בלא זמורה. וגאוני הראשונים פירשו פתח' בלא צדדין. ואין זה כלום שאין צורת פתח בלא שיקפי כמו שביארנו למעלה. ויש מי שכתב שלא נאמר שאין פתח שבקרן זוית פתח אלא דוקא בקנים וכיוצא בהן הא בבנין הגמור בכל מקום הוי פתח וכן מה שאמרנו שאם נתן הקנה העליון באמצע אינו פתח דוקא בקנים וכיוצא בהן אבל בבנין או מחיצה גמורה אף בדרך זה הוא חשוב פתח. וכן יש מי שכתב שאף בכותלים שצריכין צורת פתח או קורה על גביו לאו דוקא תקרה אלא איזה בנין על עומד שבצדדין ואם היי פרוץ על גביו ואין בו אלא עומד שבצדדין צריך שיהו בו מזוזות ר"ל שלא תהא הכותל שוה במקום המזוזות ובזה הוא נדון בצורת פתח וכל שאין בו אחת מאלו אינו אלא פירצה בעלמא:

צורת פתח צריכה שתהא בריאה לקבל דלת [כל] דהו אפיי של קשין ואפיי קנה העליון דיו בכך הואיל ויש עומד מכאן ומכאן סותמין מעט במבוי אעפיי שהקורה המונחת עליהם דקה מן הדקה ושאינה בריאה לקבל אריח בבנין עם הטיט ואינה רחבה טפח שלא הצרכנו כל אלה (בקורה) אלא בקורה הנכנסת בכותלים ואין שם צורת פתח כגון במבוי שאינו רחב יתר מעשר:

צורת פתח צריכה היכר ציר שהרואים יכירו בקנה שמכאן ומכאן שיש שם מקום מוכן ליכנס בו דלת ומפני שבקנה מיהא אין מקום לציר הוא מפרש בכאן אבקתא כלומ' כעין עניבה של חבל או של גמי ודבר זה לא הזכירוהו גדולי הפוסקיי והמחברים מפני שהם גורסיי אשכחינהו רב אחא לתלמידיה דרב אשי אמ' להו אמר מר מידי בצורת פתח אמרו לא כלום והם מפרשי שאינה צריכה כלום ולדעתם על זו של היכר ציר נאמרה ולפיכך לא הזכירוה. ובתוספות כתבו שהדבר ספק אם על היכר ציר שאלוה אם על ראויה לקבל דלת שאלוה ומחמירין מספק וגדולי הדור נוטים לפרש שעל שתיהן שאלו ועל שתיהן השיבם ולא כלום. ולדעתם אין צריך לראויות לקבל דלת ולא להיכר ציר שהרי אחר כך אמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן וקנה אינו בר קבלת דלת ולא כן היכר ציר וכן שבירושלמי אמרו קנה מכאן ומכאן וגמי על גביהן ומכל מקום יש מפרשי ולא כלום כלומר אינו אומר בה כלום אלא שהדברים מוכיחים שזה שאמר אחר כן צורת פתח שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן נאמרה כנגד אלו כלומר ואחר שכן אין כאן קבלת דלת ולא היכר ציר אלא שראוי להחמיר בה:

קנה שעל גביהן אינו צריך שיהא נוגע בקנים שבצדדין אלא כיון שגבוהות עשרה אומרים גוד אסיק:

כפה הוא ענין שיש מזוזות ישרות מכאן ומכאן ומתעגלות בראשיהן ואותו עגול נעשה להם כמין (סריף) [צריף] [35] והעגול שלמעלה נקרא כפה וממקום שממנו ולמעלה מתחיל להתעגל היא מתקצר ואין בו רחב ארבעה והעמודים הישרים שמכאן ומכאן קודם שיתחיל להתעגל קרוים רגלים וכל שאין רחבה ארבעה בין עמוד לעמוד אינו פתח לא לענין שבת ולא לענין חיוב מזוזה ואם יש ברחבה ארבעה ואין רגליה גבוהים עשרה אינו פתח גם כן שאין פתח אלא ברחב ארבעה וגובה עשרה. ולא סוף דבר בשאין רגליה גבוהים ג' שהוא כארעא סמיכתא אלא אפי' גבוהי' ג' אע"פ שיש בכפה עובי גדול שאלו ירצו לחוק בו כדי להגביה יושר רגליה עד עשרה ישלימוהו לעשרה ועדיין כיפה תשאר קיימת אינו כלום שאין רואין את הסתום כחקוק כדי להשלים אבל כל שרחבה ארבעה בגובה עשרה ר"ל שרגליה גבוהים עשרה חייבת במזוזה אעפ"י שלמעלה מעשרה היא מתעגלת וכן לענין שבת פתח הוא ולפי דרכך למדת מה שכתבנו שאין הקנה העליון צריך ליגע לקנים שבצדדים שהרי הכשר הפתח ברגליה הוא והעגול מפסיק בין תקרה עליונה למזוזות:

המשנה השניה והיא גם כן מענין החלק הראשון והוא שאמר הכשר מבוי וכו' והיו סוברים בגמרא שהוא אמר כן אפי' על מבוי מפלש עד שהיו מקשים עליה כמו שיראה לך שם. והעלו בגמרא שמבוי סתום אמרה ואינו מפלש אלא מרוח רביעית ונחלקו בהכשר אותו רוח שלבית שמאי צריך לחי וקורה שהם סוברים שמן התורה אין רשות היחיד אלא בארבע מחיצות אפי' לזרוק אעפ"י שמדברי סופרים לזרוק מתוכו לרשות הרבים מתחייב בשלש ולהיתר טלטול מן התורה גם כן צריך ארבע והלכות סיני הידועה במחיצין באה להקל לטלטול ולהחמיר לזריקה והעמידה את הרביעית ללחי וקורה ולבית הלל שלש מחיצות רשות היחיד מן התורה ומדברי סופרי' מיהא בשתים חייב בזריקה ולטלטל שלש בדין תורה ובאה הלכת סיני להחמיר בטלטול ודיה שתעמידנה בלחי או קורה והלכה כבית הלל כמו שיתבאר. ולמדת שכל שאמרו בית שמאי לחייב הזורק משלש ולבית הלל משתים אין זה דוקא מן התורה אלא לבית שמאי מן התורה ארבע מחיצות בעינן ולבית הלל שלש אפי' לזרוק. ומה שאמרו בגמרא לבית שמאי לזרוק משלש מיחייב ולבית הלל לזרוק משתים מיחייב כך פירושו לימא לבית שמאי ארבע מחיצות דאורייתא ואף לזרוק לא נחמיר בהן ותירץ לזרוק מיהא מחמירין בהן ולא מיחייב דוקא. וכן ראיתי לגדולי הדור שגורסין לבית שמאי לזרוק משלש אסור לטלטל עד דאיכא ארבע ולבית הלל לזרוק משתים אסור לטלטל עד דאיכא שלש ושתים אלו

35

דוקא בעריבן ר"ל שנוגעות זו לזו שאם מכוונות זו כנגד זו הרי רשות הרבים כך הוא ור' אליעזר נוטה לדעת בית שמאי אלא שמיקל מלחי וקורה לשני לחיים.

משום ר' ישמעאל אמר תלמיד אחד שלא נחלקו בית שמאי ובית הלל על מבוי שהוא רחב פחות מארבע אמות שניתר בלחי או קורה על מה נחלקו על זו מארבע אמות עד עשר. ור' עקיבא השיבו שעל שניהם נחלקו ועל כלם הלכה כבית הלל. ולחי זה צריך שיהא סמוך לכותל או בפחות משלשה.

ובגמרא שאלו למטה עד כמה כלומר שנאמר שמאותו שיעור ולמטה לא יהא צריך (מחיצה ואין הלכה כר' אליעזר) כלום ופרשו בו ארבעה טפחים שעד כאן שיעור מבוי ברחב ומארבעה ולמטה אינו צריך כלום ומותר לטלטל בכלו שאינו חשוב פתח כלל וגדולי המחברי' כתבו שעד שלשה צריך הכשר וכל שרחבו משלשה ולמטה א"צ כלום שכלבוד דמי ונראה לדעתם (שתורת) [שמתורת] לבוד הם באים עליה ומה שאמר רב אהילאי בגמרא עד ארבעה מפני שהוא סובר כרשב"ג שבפחות מארבעה לבוד הוא. ונראה סעד לדבריהם בירושלמי ששונה לה בשמו והוא ששנו שם רבן שמעון בן גמליאל אומר מבוי שאין בו ארבעה טפחים רחב אין צריך קורה. ומכל מקום לדעתנו רב אהילאי אף לדעת חכמי' אמרה ולא משום לבוד אלא שכל שאין רחבו ארבעה אינו קרוי פתח וכתבו בה גדולי המפרשי' שאף אם היה המבוי רחב מבפנים הואיל ומתקצר והולך עד שפתחו פחות מארבעה אינו צריך כלום שאם תאמר דוקא בשכל המבוי בפחות מארבעה לא היו צריכין לאמרה שהרי מקום פטור הוא וכל שכן שלא נחלקו בה בגמרא אלא לא נאמרה אלא במבוי ר"ל שיש בו רחב ארבעה או יותר במשך ארבע אמות אלא שמתקצר כנגד פתחו עד שנעשה פתחו פחות מארבעה. וראיה ברורה לזה לדעתי מה שאמרו בגמרא אי בדופן שבעה (נסגי) [תסגי] ליה בשלשה ומשהו שהרי לא ישאר שם רחב ארבעה טפחים. והרי למדת שכל שאין בפתחו ארבעה אעפ"י שמפתחו ולפנים ארבעה (אפי' בפחות משלשה) אינו צריך הכשר אלא שמכל מקום תורת עירוב אינה נפקעת הואיל ודיורין חלוקין שאין העירוב בא אלא מצד חלוק הדיורין והרי הם חלוקים:

דף יב.

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן אעפ"י שמבוי סתום הכשרו בלחי וקורה חצר מיהא צריכה שני פסין ר"ל לחי מכאן ולחי מכאן או פס ארבעה ברוח אחת וכן בפרצתה ר"ל אם נפרצה לרשות הרבים במילואה אם נשארו לה גפופין מכאן ומכאן במשהו מותר לטלטל בכלה אם הגיפופין בגובה עשרה אין צריך

צורת פתח הואיל ואין פרצתה ביתר מעשר ואם לא נשאר לה גיפוף אלא מצד אחד צריך שיהו בו ארבעה טפחים ומכל מקום ברחב מעשר צריך צורת פתח וזה שהכשרנו חצר בפס ארבעה או בשני לחיים כתבו גדולי הדור דוקא בדופן רביעית כמבוי אבל בשלישית צריך לעומד מרובה ובפרצת עשר לבד ואם לא כן צריך צורת פתח (לדעת) [ולדעת] קצת אף צורת פתח לא יכשיר כדרך שכתבנו למעלה. וחצר שאינה רחבה בפתחה ארבעה אין אומרי' להתירה בלא כלום כדרך שאמרנו במבוי אלא צריכה שני לחיים במשהו או רוב דופן והוא שאמרו בזו כאן בחצר כאן במבוי כלומר שלא התירו פחות מארבעה אלא במבוי:

מחיצה תלויה והיא שאינה מגעת עד הקרקע בפחות משלשה אינה מחיצה ולא התירוה אלא במים בגזוזטרא שהיא למעלה מן הים על הדרך שיתבאר במסכתא זו קולא הוא שהקלו חכמים ואעפ"י שהקלו בה מכל מקום לשון ים שנפרץ החצר (לו) במלואו אין מקילין בהכשרו במחיצה תלויה אלא שבצדדין ידועים לא לענין למלא ממנה ולא לענין טלטול בחצר וכיצד הוא דין זה הרי אמרו לשון ים הנכנס לחצר אין ממלאין הימנו בשבת אלא אם כן עשו לו מחיצה עשרה ר"ל שנפרצה החצר מצד כותל אמצעי הסתום ונכנס בו לשון ים והרי שהים כרמלית והחצר רשות היחיד. ופרשוה גדולי הרבנים שלא נפרצה במלואה וראיה להם על שהפליגו בה בין עשר ליתר מעשר אם נפרצה במלואה אף בעשר דינה כיתר מעשר. ומכל מקום גירסת הספרים מימלא הוא דלא מלינן הא טלטולי מטלטלינן והרי (נפרסה) [נפרצה] חצר במילואה למקום האסור לו. ומכל מקום הם מפרשים שכל פרצה יתר מעשר מלואה הוא קורא לה ועוד שמאחר שהוא מחזר בקושייתו להיות לשון ים זה אוסר מה שבפנים הרי אין בין שפת הלשון הנכנס לחצר מחיצות כלל לענין מה שבפנים והרי שאר החצר (לענין מה שבפנים) נפרצה למקום האסור לה ופירו' הדברי' שלשון ים זה שנכנס לחצר דרך פרצתו אם פרצת החצר במלואה ר"ל שלא נשאר שם פס ארבעה או שני משהויין נשארים לכאן ולכאן אין זה פתח ואין ממלאין ממנה בשבת בחצר אלא אם כן עשו לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים בכניסתו שהיא מחיצה הנכרת שלשם המים נעשית והואיל ויש בה עשרה אעפ"י שרחוקה מן הקרקע שלשה מחיצה תלויה מתרת במים ואומרי' בה גוד אחית אחר שיש שם עשרה מה שאין כן בשאר מחיצות דגוד אסיק אמרינן גוד אחית לא אמרינן בזו אמרינן גוד אחית אחר שנעשית לשמה ושניכר לכל שלשם זו נעשית ושאינה משמשת לדבר אחר או שתהא שם מחיצה נוגעת בקרקע הא לא היתה שם מחיצה נוגעת בקרקע ולא מחיצה תלויה שיהא ניכר לכל שבשבילה נעשית אין ממלאין הימנה.

ויש שפרשו במחיצה זו לגדור בה את הפרצה עד שלא ישאר מן הפרוץ אלא עשר לבד וכל שאינו בדרך זה אין ממלאין ואפי' לא היה הלשון עמוק עשרה ורחב ארבעה שאינו חולק רשות לעצמו והיה לנו [לומר שבטל] אצל החצר מכל מקום אסור מפני שאף הלשון נפרץ במלואו לים ואינו מכלל החצר שכל מים הנכנסי' בפרצה היוצא מתורת פתח אין להם דין החצר אלא דין כרמלית עד שימעט הפרצה עד עשר או שיעשה צורת פתח ובפרצת עשר מיהא הואיל ויש בה פס ארבעה או שני משהויין אינו צריך כלום ומותר למלאת וכל שכן לטלטל בחצר הא בפס אחד של משהו [אינו] מתיר בחצר אפי' במים. וכתבו גדולי המפרשי' דוקא בשאין בלשון עומק עשרה ורחב ארבעה שהוא בטל אצל חצר כמו שכתבנו ופרצה אין כאן שפתח הוא אבל אם הלשון עמוק עשרה ורחב ארבעה הרי הוא חולק מקום לעצמו ואף בפרצת עשר לבד צריך מחיצה עשרה במקום כניסתו לחצר ואפי' נשארו משהויין מכאן ומכאן שהרי בפרק שתוף [פ"ז.] אמרו אמת מים העוברת בחצר ונחשבת לכרמלית אין ממלאין הימנה עד שיעשו מחיצה על פי רחבה בכניסה לחצר וביציאתה מן החצר כדי שיהא ניכר שבשביל המים נעשית ואין כותל החצר שהמים עוברים תחתיה מועלת לה אחר שגבוהה ממנה והיא אצל האמה מחיצה תלויה מפני שאין מחיצה תלויה מתרת במים אלא בשניכר שבשבילה נעשית וכשהקשו להם מאמת המים שהיא ממלאין ממנה על פי זקנים תירצוה שלא היתה בה עומק עשרה ורוחב ארבעה (אלא במחיצה) ואף בלשון ים האמור כאן אין משהויין הנשארים מועילים יותר מכותל החצר. ושאלו על הראשונה בפרצה יותר מעשר שלא אסורו אלא על המלוא אבל הטלטול מותר בכל החצר חוץ מן הלשון בלא מחיצה והרי נפרצה למקום האסור לה על הדרך שפירשנו. ותירצה בדאיכא גידודי ואי אתה יכול לפרש שני משהויין בבליטת אבנים הנשארות בפרצה מכאן ומכאן שאין אלו אלא כעין לחיים ולחיים ביתר מעשר מה טיבן. אלא שפרשו גדולי הרבנים שנשאר בפרצה כותל שלם בגובה עשרה למטה מן המים אלא שהים מכסהו ודנין אותו לטלטול במחיצה עשרה הנעשית לשמה ואוסרין את המלוא הואיל ואינה נראית טפח ובגלוי טפח היינו מתירין את הכל.

ויש מפרשי' גדודי אבנים גדולות ממעטות את הפרצה עד עשר בכל שלמעלה מן המים ואינה פרצה יתר מעשר מכל וכל שכל שמן המים ולמעלה מיהא אין בה פרצת עשר ולפיכך הטלטול מותר אבל המלוא מכל מקום אסור שהרי אף כשתאמר שלמטה מן המים גם כן אין שם פרצת עשר בקצת מקומות מכל מקום אינן מעכבין מרוצת המים וכל שכן אם משם ולמטה יש שם פרצת עשר. וגדולי המפרשים כתבו לא שכשאתה

סבור שאין מחיצה כלל בין החצר לאותו הלשון אלא שיש ביניהם מחיצה עשרה כגון שיש ללשון במקום כניסתו עמק עשרה למים שחוץ לחצר אלא שהחמירו ודנו את המים כאלו הם קרקע ליחשב כרמלית והקלו בהם בזו להיותם כמחיצות מיהא לטלטול החצר [36]. וכתבו בה גדולי המפרשי' כגון שהחצר כ"ז אמה ברוחב וארכה כמה שיהיה ונכנס בה לשון שרחבו י"א אמה ונשארו בחצר ח' אמות מכאן וח' אמות מכאן וגידודי ראש הלשון הפנימי גבוהים עשרה טפחי'. וראיתי בפירוש דבריהם שחצר זו הואיל ויש לשני צדדיה שמנה אמות מכאן ומכאן נמצאת חצר ראויה באותו מקום לשני פתחים אחד בכל צד שיהו בין שני צדדין שני פתחים שסתם פתח ארבע אמות וארבע אמות לפני הפתח ולא שנזדקק לפתחים ממש שכל שיהו בחצר שני שני בתים פתוחים די לה בכך אלא שיהו ראויות לפתחים במקום זה להחשיבה בו לתורת חצר ואם לא כן בטל חצר לגבי מים וכל שהמים אסורים חצר אסורה ונמצא אסור אף הטלטול אבל בדרך הותר הטלטול אעפ"י שנאסר המלוא.

ולמדת מדברינו בשמועה זו חמשה דינין. אחד שכל שנפרצה במלואה או ביתר מעשר אף במשהויין שבבליטת אבנים מכאן ומכאן אם אין שם גידודין אלו שהזכרנו אסור המלוא והטלטול אף באין עמוקה עשרה ורחבה ארבעה. והשני בגידודין אלו המלוא אסור והטלטול מותר. והשלישי שבעשר ובמשהויין מכאן ומכאן מותר המלוא והטלטול באין עמוקה עשרה ורחבה ארבעה. והרביעי שאם עמוקה עשרה ורחבה ארבעה המלוא אסור והטלטול מותר ובזו מיהא יש אומרים שהכל אסור. והחמישי שבמחיצה עשרה ניתר המלוא והטלטול אף בעמוקה עשרה ורחבה ארבעה ואף במלואה או יתרה מעשר ולשון זה אינו יוצא מן החצר שאלו היה יוצא ממנו היינו מצריכין מחיצה בכניסה וביציאה כאמת המים שזכרנו זו היא שטתנו. ולמדת ממנה שאין חלוק בין אמת המים השנויה שם ללשון ים הנזכר כאן אלא שבאמת המים צריכה מחיצה בכניסה וביציאה ובלשון ים אינו צריך אלא בכניסה. והטעם כמו שהזכרנו שהלשון אינו יוצא מן החצר ואין לנו קושיא מזו לזו כלל:

זהו עיקר מה שאני רואה בביאורה ובפסק שלה לדעתי ומה שחסר מכאן מדין עמק וגובה נתגלה שם ומה שחסר משם מדין מלואו ופרצה יתרה מעשר נתגלה כאן ומה שחסר זה גלה זה ואין ביניהם מחלקת כלל:

ויש מפרשי' באמת המים שאף ביתר מעשר מטלטלין בחצר הואיל ועמוקה עשרה מפני שהאמה עצמה מתרת החצר שעומק עשרה שלה הם גידודין לחצר אלא שהמלוא

36

אסור מפני שהוא כרמלית וכן בפחות מעשר שסתם נאמרה וכשאינה עמוקה עשרה מותר למלאת וכל שכן לטלטל ואף ביתר מעשר ובלשון ים מתירין בעשר בלא כלום אף בעמוקה מפני שהיא כבור שבחצר. ושואלין בה למה אנו מחלקין בה בינה ללשון ים שאם פרצתה יותר מעשר מפני מה התרנו אף המלוא והיה לנו לאסור אף הטלטול כמו שכתבנו בלשון ים אף באין עמוקה וכשאין בפרצתה יתר מעשר למה אסרנו המלוא אחר שהתרנוהו בלשון ים. וכן מקשים לעצמם ממה שאמרו בקרפף יתר מבית סאתים שהוקף לדירה ונתמלא מים אי חזו לתשמישתן אפי' יש בעמקן יתר מבית סאתים כלומר שאפי' יתר מבית סאתים במה שהם עמוקים עשרה מותר לטלטל ולמלאת שאינה אלא ככריא דפירי וודאי כל פרצה שאינה יתרה מעשר הרי היא כקרפף. ומכל מקום גדולי הדור תירצוה בשנתמלא מי גשמים שאינם מחוברים למים שבחוץ אבל הראשונה לא מצאו בה כדי להעמידה עד שחזרו לומר בזה שטה של שית והיא שבאמת המים ביתר מעשר אף באינה עמוקה אסור אף מן הטלטול שהרי מכל מקום החצר פרוצה ביתר מעשר למקום האסור לה אבל בעשר ובעמוקה באמה אסור המלוא מפני שהיא כרמלית והטלטול מותר ובלשון ים מותר אף המלוא הואיל והם מכונסי בחצר והרי [הם] כבור. שבחצר וככריא דפירי ואינם כאמה הואיל ועוברת מצד זה לצד זה עד שצריך בה מחיצה בכניסה וביציאה ולא עוד אלא שאפי' עשה בכניסת האמה שתי מחיצות ברחב האמה זו כנגד זו אחת לימין רחב האמה ואחת לשמאלה וכן ביציאה ולא חברן באמצע אם נשאר בין חדה של מחיצה זו לחדה של זו שלשה שיצא מתורת לבוד והמים נכנסין דרך שם אין ממלאין הימנה מפני שהיא כרמלית וכמו שאמרו אמת המים העוברת בין החלונות פחות משלשה משלשל דלי וממלא שלשה אינו ממלא ומכל מקום אמה זו אם אין עמוקה עשרה ורחבה ארבעה ופרצתה בעשר לבד מותר למלאת שלא נפרצה למקום האסור והרי היא כלשון ים וביתר מעשר אסור אעפ"י שאינה עמוקה עד שימעט את הפתח ואף הטלטול אסור אלא אם כן עשו לה גידודין על הדרך שביארנו בלשון ים:

גדולי הדור ראיתי שמפרשים בגידודין אלו שעשה גידודין סביב הלשון כדי להשלים עומק עשרה עד שנמצאת מוקפת מארבע רוחותיה על הדרך שאתה מבין [37] ואף לשון גדולי המפרשים הם מבינים אותה בענין זה והחצר מותרת לעצמה מתוך השלמת הגידודין ואסור מיהא למלאת מן הלשון הפרוץ במלואו לים שזו היא פירצה יתרה על עשר. ושואלי' בה אחר שאין הגידודין בעצמן גבוהים עשרה על החצר ניחוש שמא יעלה

37

הים שירטון לדעת הפוסקים כן ותירצו שהוא רחוק מן הים ואין זעפו של ים נכנס שם להכניס שם רפש וטיט ואין לחוש בה לשרטון:

זה שאמרו שם באמת המים עושה מחיצה בכניסה ויציאה גדולי הפוסקי' כתבו בה שהמחיצה צריכה להיות משוקעת בתוך המים עד שתחלוק בין מים שבחוץ למים שבפנים כמחיצה של בור שצריכה להיות משוקעת בתוכו לחלוק בין רשותו לרשות חברו וכן כתבוה גדולי המחברי' אבל גדולי הרבנים וגדולי המפרשי' כתבו שכל שהיא גבוהה עשרה מתרת אעפ"י שאינה נוגעת במים וראיה להם שהרי גזוזטרא שהיא על המים דיה במחיצה עשרה בין (שלמעלה) [מלמעלה] בין מלמטה. מלמעלה פירושו תחת הגזוזטרא ממש. ומלמטה פירושו במים. והעשויה תחת הגזוזטרא ממש בעשרה טפחי' ודאי אינה נוגעת במים וכל שכן שאינה משוקעת:

דף יב:

עירובי חצרות ושתופי מבואות אינם עושים לענין עשיית רשות הרבים רשות היחיד כלום. דרך צחות אמרו וכי ככר עושה אותו רשות היחיד כלומר אלו היה מצד עצמו רשות הרבים היאך היה הככר עושהו רשות היחיד אלא שלא בא אלא מדברי סופרי' לגדר וסייג שלא להוציא מבית לחצר ומחצר למבוי בזולתם ומכל מקום אף בלא עירוב ושתוף רשות היחיד הוא והוא שאמרו חצרות של רבים:

ומבואות שאין מפלשין ר"ל שסתומים משלשה צדדין בין עירבו בין לא עירבו הזורק לתוכם חייב ומבוי שאינו ראוי לשתוף כגון מבוי המפלש שהכשרו בלחי או בקורה אין זה רשות היחיד והזורק לתוכו פטור. והכשרו שאמרו לאו דוקא שהרי אין זה הכשר למפלש אלא כך הוא אומר שאין לחי זה או קורה זו נדון כמחיצה עד שנחשבהו כסתום משלשה צדדין ואעפ"י שפסקנו לחי משום מחיצה דוקא במבוי סתום. ולגדולי המחברים ראיתי שכתבו מבוי המוכשר בקורה אעפ"י שמותר לטלטל לזרוק פטור (וגדולי המגיהים). והרי הואיל ומותר לטלטל על כרחך הם סוברים שלש מחיצות מן התורה ואם כן היאך יפטר הזורק וכי חכמים להקל על של תורה באו. ונראה שגירסת גדולי המחברי' כגירסא שמצאנו בקצת ספרים שגורסין מבוי הראוי לשתוף והוא שאינו מפלש הכשירו בלחי הרי יש כאן ארבע מחיצות שהלחי מחיצה אבל הכשירו בקורה אין כאן אלא שלש מחיצות שהם סוברים שלא (כזה) [באה] הלכה אלא להקל להעמיד רביעית אקורה או אלחי להכשר טלטול אבל לא לחיוב זריקה ואני תמה שהרי לבית הלל שלש מחיצות מן התורה ואם לדעת בית שמאי אף הלכה אינה אלא [לרביעית] בלחי

וקורה ונמצא פוסקים כבית הלל לטלטול וכבית שמאי לזריקה. ולענין גירסא מיהא גאוני ספרד גורסין כן אלא שאין גירסא זו נכונה ואף רבא לא אמ' בזה לפטור את הזורק אחר שהוא סתום משלש צדדיו כמו שכתבנו אלא במפלש שעשה בו לחי אמרה. והוא שאמרו מבוי שאין צריך אלא לחי הזורק לתוכו חייב אבל הצריך לחי ודבר אחר ר"ל צורת פתח אפי' עשה בו לחי הזורק לתוכו פטור. ומכל מקום כל שיש בו שלש מחיצות רשות היחיד הוא מן התורה לחייבו את הזורק וכנגד סברת גדולי המחברי' וגאוני ספרד שפוטרין עד שיהיו שם ארבע מחיצות ומתוך כך מחייבין (פולחי) [בלחי] שהיא מחיצה ופוטרין בקורה שאינה אלא היכר עם שהם מודים ששלש מחיצות מן התורה תמה הוא והיאך יבואו חכמים להקל אלא שאפשר שהלחי מהלכה למשה מסיני ויפה כח הלכה שבאה אף להקל:

כבר ביארנו שהמבוי הסתום ניתר בלחי או קורה והחצר אינו ניתר אלא בפס ארבעה או שני לחיים משהו לכאן ומשהו לכאן איזהו מבוי ואיזהו חצר לענין זה כל מבוי שארכו כרחבו אינו ניתר לא בלחי ולא בקורה שדינו כחצר עד שיהא ארכו יתר על רחבו ויתרון זה פירושו במשהו וכמו שאמרו בסוגיא זו אמ' ליה רב הכי אמ' חביבי אפי' משהו. וארכו שאמרנו פירושו דרך כניסתו וכן אין מבוי נתר בלחי וקורה עד שיהו בתים וחצרות פתוחות לתוכו ואעפ"י שבפרק הדר נחלקו בו רב ושמואל ור' יוחנן ורב אמרה כן ושמואל אמ' אפי' בית אחד וחצר אחת ור' יוחנן אמ' אפי' חורבא מכל מקום הלכה כרב וכמו שאמרה רב נחמן בכאן שהוא בתרא וכן שאמרה בלשון פשוט ר"ל נקיטינן וכו' (לכן) [וכן] פסקו גדולי הפוסקים והמחברים ורוב מפרשים אלא שמגאוני הראשונים פוסקים כר' יוחנן ואין דבריהם נראין ואעפ"י שהלכה כדברי המיקל בעירוב הרי בעירוב אמרו ולא במחיצות. (אפי) [והך] בתים וחצרות פירושו שיהיו פתוחות לתוכו שתי חצרות ושני בתים בכל חצר וחצר. וגדולי המפרשי' כתבו שני בתים בין שתי החצרות. וראשון נראה עיקר שהרי בתלמוד המערב אמרו מבוי אין פחות משתי חצרות חצר אין פחותה משני בתים. ובדברי גדולי המחברים נראה בענין זה דברים זרים אלא שנראה שלא כתבום אלא דרך שיטפא והוא שכתבו מבוי שאין בתים וחצרות פתוחות לתוכו כגון שלא היה בו אלא בית אחד או חצר אחת נראה כמפרש בתים או חצרות ואינו כן אף הם כתבוה במקום אחר כדברינו. וכן צריך שיהא בפתחים אלו רחב ארבעה טפחים בכל אחת מהן שכל פחות מארבעה טפחים אינו חשוב פתח כמו שיתבאר וכן שיהא ארך המבוי ארבע אמות כמו שביארנו למעלה וכל שאינו כן הרי הוא כחצר. ומה שאמרו אי זהו חצר כל שהיא מרובעת לא להוציא את העגלה אלא להוציא את שארכה יתר על רחבה ומכל

מקום אעפ"י שאין חצרות פתוחות לתוכו הואיל וכמה בתים יוצאים למבוי דין מבוי יש לו שלא נאמרו חצרות אלא לענין הבתים כך נראה לי ואם לא כן כמה מבואות שלנו יוצאים מדין מבוי:

זה שכתבנו שכל שהמבוי ארכו כרחבו (דיו בחצר) [דינו כחצר] אינה מתהפך ר"ל שאין אומרין שכל חצר שיהא ארכה יתר על רחבה תידון כמבוי שאין החצר יוצאה מתורת חצר לעולם ולא נאמרו דברים אלו בחצר ולהקל אלא במבוי ולהחמיר וכן כתבו גדולי המפרשי'. ומכל מקום גדולי הפוסקי' כתבו בהלכותיהם ואי הוי ארכא דחצר יתר על רחבה הוה לה כמבוי ובלחי וקורה סגיא וכן כתבו גדולי המחברי'. ואף לשון הסוגיא מוכיח כן שאמר אי זהו חצר וכו' ואי ארכה יתר על רחבה הוה לה מבוי ובלחי וקורה סגיא אלא שפי' הדברים אי הויא ארכה יתר על רחבה עם שאר תנאי המבוי [דהא] בחצר אין חצרות פתוחים לתוכו והיאך יהא דינה כמבוי. אלא לא נאמרו הדברים אלא כמבוי להחמיר שכל שחסר אחד מתנאי המבוי דינו כחצר. ומכל מקום גדולי המפרשי' גורסי' אם ארכו יתר על רחבו ואמבוי קאי:

מקצת מפרשי' כתבו שמבוי העשוי כנדל דינו שיהו בתים וחצרות פתוחות לגדול וכן במבוי עקום שיהו פתחים במקצתו וכן כתבו שבחצר [פס] המכשירו אפי' מרובה מארבע אמות (ומכשירו שמאחר שהיא עומדת לגדור לא חשש) ופס העומד מאליו מכשירה כלחי במבוי על הדרך שיתבאר:

גדולי המפרשי' כתבו שאעפ"י שאמרו במבוי שכל שאינו רחב ארבעה בראשו דינו כסתום ואין צריך כלום אפי' רחב כמה בפנים כחצר אינו כן שמאחר שאין דרכה בפרצה כל שהיא רחבה שלשה ונפרצה במלואה אסור ומכל מקום דוקא שתהא בפנים ארבעה שאם לא כן מקום פטור הוא:

דף יג.

יתבאר במקומו שאין כותבין ספרים תפלין ומזוזות אלא בדיו וכבר ביארנו מעשה הדיו במסכת שבת. ומכל מקום כלל הדברים בו שהוא הרכבת דברים מהם שמשחירים מהם שמדביקים אלא שאין מדביקין כל כך שלא יהא יכול לימחות כלל אלא שלא יהא יכול לימחות בלא היכר ולכתחילה אין ליתן בו קנקנתום מפני שמדביק ביותר מדאי ואם נתנו כשר ובסוטה מיהא שכותבה במגלה של עור טהור כספר תורה ובדיו צריך שלא יהא שם [קנקנתום] על כל פנים שהרי עומדת לימחק וזהו שאמרו בסוטה פרק נוטל [כ.] בכל מטילין קנקנתום חוץ מפרשת סוטה. ותירצו שם שלא על פרשה שבתורה אמרוה

אלא על פרשת סוטה שכותבין במקדש לכל (שוטה ושוטה) [סוטה וסוטה] וכל שאמרה קודם שתמחק איני שותה מגלתה נגנזת ואינה כשרה להשקות בה סוטה אחרת שהרי מגילה זו צריכה ליכתב לשמה ואין צריך לומר שאין מוחקין לה פרשה ביריעה של ספר תורה שלשמה אנו צריכין בה כגט אשה כמו שיתבאר במקומו. וכן מה שנתגלגל כאן מענין מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית דברים פשוטים הן יתבארו במקומן בע"ה:

דף יג:

המשנה השלישית היא מענין החלק הראשון בביאור עניני הקורה והוא שאמר קורה שאמרו צריך שתהא רחבה בכדי לקבל אריח שהוא חצי לבנה כדי שיהא נראה שלקביעות הונחה שם כאלו רצו לבנות עליה מיהא (באין) [בנין] אריחים והאריח חצי לבנה ולבנה שלשה טפחים ונמצא רחב אריח טפח ומחצה ודיה לקורה שתהא רחבה טפח כדי שתקבל אריח זה לרחבו (ואע"ף) [ואעפ"י] שהאריח עודף אצבע לכאן ואצבע לכאן כך הוא ראוי לו כדי שימרח בטיט על רחבה של קורה ויניח האריח על הטיט ויעדיף מכאן ומכאן להגין על הקורה מפני הגשמים. וזהו שאמרו בגמרא מלבן לה בטניא ואעפ"י שאין אנו צריכי' לנתינת טיט ואריח מכל מקום לראוי לכך אנו צריכים ואחר שהזכיר שיעור הרחב חזר ודן על העובי שלא דבר עכשו בקורה (עגלה) [עגולה] אלא שטוחה ואמר (שהמבוי) [שהעובי] אין לו שיעור אלא בכדי אומד שתהא בה חוזק לקבל אריח והיא אמרו (בריהא) [בריאה כדי] לקבל אריח ואין אנו צריכים לשיעור עובי אלא בכדי חוזק זה שאם אינה חזקה בכדי שיעור זה לא יהא ניכר שלקביעות הונחה שם. וכתבו גדולי המפרשי' שצריך שתהא ראויה לקבל אריחים כשיעור כל הקורה עד (שלא) [שאם] היתה הקורה במבוי רחב עשר אמות שהוא גדול שבשיעורין תהא ראויה לקבל עשרים אריחין בארך שהאריח ארכו שלשה טפחים שהוא חצי אמה. וכן נראה בתלמוד המערב. ומכל מקום לאו דוקא כלה לגמרי אלא עד שני ראשיה בסמוך פחות משלשה שהרי אף אם אין מגעת כלל כל שהוא כפחות משלשה [כשר] במבוי כמו שיתבאר.

ר' יהודה אומ' רחבה אעפ"י שאינה בריאה שהוא סובר קורה משום מחיצה ובכל שהוא פיה יורד וסותם ולדעתו נאמר אחר כן היתה של קש או של קנים רואין אותה כאילו היא של מתכת וחזר ולימד כן לומר אעפ"י שאין במינה בריאות לקבל אריח. ואין הלכה כר' יהודה בזו אלא בריאה בעינן. ומכל מקום מפרש בגמרא שאם היתה רחבה ארבעה אין

צריך לבריאה וכן פסקוה גדולי המפרשים וגדולי הרבנים ואף גדולי הדור מסכימים בה אלא שגדולי הפוסקים לא הביאוה:

עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה עגולה רואין אותה כאלו היא מרובעת. רוב מפרשי הסכימו שאף לרבנן נאמרה שאם היתה עקומה באמצעיתה ושני ראשיה ישרים [38] ועקמימותה יוצא למקום פסול כגון למעלה מעשרי׳ או למטה מעשרה או חוץ למבוי רואין אותה כאלו [היא] פשוטה וכל שהיא בפחות משלשה לפשיטותה שהוא במקום הכשר כגון שאם ניטל העקמימות ישארו שני הראשים בפחות משלשה זה לזה כשרה וכן כתבוה בגמרא. וכן אמרו בתלמוד המערב ר׳ יוסה בשם ר׳ זעירא דברי הכל היא וכן עגולה שאין ראויה לקבל אריח שהרי אין האריח מתישב יפה על דבר עגול רואין אותה מרובעת וכל שיש בהקפה שלשה טפחים דנין אותה בטפח מרובע ואף זו לדעת חכמים וכן גדולי המחברי׳ הסכימו בה שפסקו בעגולה ועקומה להכשיר ואעפ״י שנחלקו חכמים בשל קש שלא לומר רואין פירשו בו גדולי הדור מפני שמחיצת קש אי אפשר להיות חזקה אבל עקומה ועגולה הואיל ובגופו של דבר אפשר לתקנו ואין כאן אלא חסרון מעשה כל שאפשר לבא לידי כך רואין אותו כאילו נעשה והדברים מחוורים. ובעקומה מיהא נראה שצריך שיהא רובה במקום הכשר. ויש מפרשים עגולה ועקומה לדעת ר׳ יהודה לבד וראיה להם מה שאמרו בגמרא עליה סבר לה כר׳ יהודה דאית ליה רואין. אלמא לרבנן לית להו רואין ואין נראה כן אלא מפני שר׳ יהודה אמרו על כל הדרכים ייחסו לו דעת זה ומכל מקום חכמים סוברים כן באלו:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה לשטתינו והוא הנכון ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

דף יד.

אף מעמידי קורה צריכים להיות חזקים לקבל הקורה ואריחים עליה. ומעמידי קורה הוא יתדות היוצאות מן הכותל והקורה קצרה ונשענת עליהם או אף הכותלים עצמן כגון שהיה כותל של קנים וכיוצא בו שכל שהקורה נסמכת עליו אינו ראוי לקבל הרי היכר הקורה בטל ונפקע. ויש מפרשים במעמידי קורה שנעץ קנה או עמוד וכיוצא בהן מכאן ומכאן וסמך קורה על גביהן. ואין נראה כן שהרי מכל מקום יועיל משום צורת פתח:

הניח קורה על גבי מבוי ופרס עליה מחצלת והיתה המחצלת גבוהה מן הקרקע שלשה טפחי׳ הרי יצאה מכלל קורה ולכלל מחיצה לא בא ופסול שהרי קורה אין בהן שהרי

38

(נתנסית) [נתכסית] ואין כאן היכר מחיצה אין כאן שמאחר שגבוהה שלשה הוי מחיצה שהגדיים בוקעין בה והרי היא כדין מחיצה תלויה ויש למדין מכאן שכשם שיש ללחי שיעור ברחבו שאם היה רחב ארבע אמות אינו לחי כך קורה כל שיש ברחבה עשרה טפחי׳ יצאה מכלל קורה ונעשית מחיצה ומפרשי׳ שמועה זו במחיצה (המשולשת) [המשלשלת] עשרה טפחים (אלא) [ולא] משום כסוי שלדעתם אלו נתכסית במחצלת שאין בה עשרה לא בטלה תורת קורה שאין הבטול אלא מצד שחזרה לה כמחיצה ומאחר שאינה מחיצה (מנמצא) [נמצא] שקורה (אין) [יש] כאן מחיצה אין כאן וגדולי הדור (משמים) [מגמגמים] עליה שאם כן היה לו לומר משולשת עשרה וגבוהה שלשה אלא אף בלאו משולשת עשרה נאמרה ומחצלת דוקא מפני שאינה ראויה לקורה שהרי אינה חזקה לקבל אריחין. ומכל מקום יראה כפירוש האחר שאם בלא (שלוש) [שלשול] עשרה הרי אין מחיצה כלל והיאך הוא אומ׳ עליה הויא לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה. ויש שואלין לדעת האומר קורה משום מחיצה היאך לא חששו לגדיים בוקעין בה ומכל מקום בזו סמכו על חודה יורד וסותם אבל כל שעשאה מחיצה שלא מחמת סתימת חודה אינו כלום אחר שהגדיים בוקעין בה:

קורה היוצאה מכותל זה ואינה מגעת לכותל שני אם סמוכה לכותל בפחות משלשה אין צריך להביא קורה אחרת ואם בשלשה צריך להביא קורה אחרת וכן אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל זה ואין נוגעות זו בזו אם בפחות משלשה אין צריך להביא קורה אחרת ואם בשלשה צריך להביא קורה אחרת:

התאים שתי קורות זו אצל זו ואין באחת מהן טפח אלא שיש בין. שתיהן טפח נחלקו בה רבן שמעון בן גמליאל ורבנן שלדעת חכמים צריך שיהו סמוכות באויר טפח לבד ביניהם עד שיהיו ראויות לקבל אריח לרחבו שכשינתן האריח שרחבו טפח ומחצה בין שתי הקורות יסמך באצבע לכאן ובאצבע לכאן וכל (שהחוקות) [שרחוקות] יתר מכן אעפ״י שהן בתוך שלשה צריך להביא קורה אחרת או לקרבם זו אצל זו ומתוך שהלשון שגור תמיד לומר צריך קורה אחרת ואין צריך קורה אחרת. וכן שאפשר לפעמים שהבאת קורה קל מקירוב הקורות כגון שקבועות בחוזק הוא תופס לשון הבאת קורה אחרת ולא קירוב הקורות ומכל מקום צריך להביא או לקרב ואין סומכין לתורת לבוד שבה שהרי לראיית קבלת אריח אנו צריכים עד שתדמה כמונחת לקביעות לבנות עליה ולרבן שמעון דיו שיהיו ראויות לקבל אריח לארכו והוא שלא יהו רחוקות זו מזו אלא שני טפחי׳ ומחצה אויר בינתים ויסמך אצבע לכאן ואצבע לכאן ומה שאמר שלשה פירושו אריח שהוא שלש וטפח הנזכר בדברי תנא קמא נאמר על טפח שבינתים ושלשה הנזכרים

בדברי רבן שמעון בן גמליאל נאמר על שיעור ארכו של אריח והלכה כחכמים. כך קבלנו פי' שמועה זו. וראיה ברורה בתלמוד המערב על מה שכתבנו למעלה שצריך שתהא כל הקורה בחוזק הראוי לקבל אמרו שם בשתי קורות המתאימות על דעתיה דרבנן עשרין ארחין ועל דעתיה דרבן שמעון בן גמליאל ארבעין ארחין פי' שלרבנן האריחין מונחים לרחבן על הקורה ונמצא ארכן לרוחב המבוי וכשהמבוי רחב עשר אמות שהוא גדול שבשיעורין צריך שתהא ראויה לקבלת עשרים ולרבן שמעון בן גמליאל שהאריחי' מונחין על הקורה בארך ונמצא רחבן לרחב המבוי צריך ארבעים. ומכל מקום גדולי המפרשי' כתבו בפי' דברי חכמים שכל שיש בין שתיהן טפח אעפ"י שהן מרוחקות יתר מטפח הואיל והם תוך שלשה כשר ופי' אם מקבלות אריח ענינו בין שתיהן אלו היו סמוכות ובלבד בתוך שלשה ומכל מקום בדבר רבן שמעון בן גמליאל פרשו כפי' ראשון ואין הדבר מחוור לפרש זה בדרך אחת וזה בדרך אחרת שדברי תנא קמא מפורשי' לדעתם ברחב עצמה ודברי רבן שמעון בן גמליאל בריחוק שביניהן וזה ראיה לדעת ראשון כל שכן שהסכמנו בו עם תלמוד המערב. ומכל מקום גדולי המחברי' כתבוה כדבריהם ולשונם בזה לפי מה שמצאנו בקצת ספרים אם יש בין שתיהן טפח כדי לקבל אריח ושאין בין זו לזו שלשה כשר ואין הדברים נראין:

היו שתי קורות אלו סמוכות בריוח שביניהם אלא שהיתה זו למעלה וזו למטה ומכל מקום שתיהן במקום הכשר זו למטה מעשרי' וזו למעלה מעשרה הואיל ושתיהן במקום הכשר ומכל מקום דוקא בשקרובות בפחות משלשה ומתורת לבוד וכמו שתירצוה בשני של סוכה עליונה למטה מעשרי' ותחתונה סמוכה לה בפחות משלשה או תחתונה למעלה מעשרה ועליונה סמוכה בפחות משלשה. ואעפ"י שבמתאימות לא הכשרנו מתורת לבוד הואיל ותחתונה סובלת העליונה אם ארחי מכניעים אותה די לנו בכך ורואין כאלו נסמכו ואעפ"י שמתוך (צרות) [דקות] העליונה אינה יכולה לקבל הואיל ומכל מקום הם בתורת לבוד ושאנו אומרים כן רואין מטעם שהזכרנו מה לנו אם עומדת זקופה אם לאו ועל זו אמרו נעשו כשפודין של מתכת. ויש חולקי' לפסול אף בזו ושלא לפסוק כרי' יוסי ברי' יהודה. ומכל מקום אף לשטתנו אחת במקום הכשר ואחת במקום פסול אפי' סמוכה בפחות משלשה אינו כלום ולא עוד אלא אף בפחות מטפח אבל כששניהם במקום הכשר (מתקרת) [כשר מתורת] לבוד הא כל שאין שם לבוד אין מתירין בדין חבוט רמי אחר שאין בה טפח כמו שיתבאר במסכת סוכה:

דף יד:

כל כלי המחזיק ארבעים סאה אינו קרוי מיטלטל מלא וריקן ואינו מקבל טומאה והוא שאמרו שידה תיבה ומגדל וכוורת הקש וכוורת קנים ובור ספינה אלכסנדרית והוא כלי שעושין אותו כמו בור ליתן בו מים מתוקים כל שהן מחזיקים ארבעים סאה טהורי' הא פחות מכן טמאין שמיטלטל מלא וריקן הוא שכך נראה ששערו בדורותיהם שהיו כתפים שלהם טוענין משקל שלשים ותשע סאין וכן כתבו גדולי המפרשים. וארבעים סאה אלו פירושם בלח שאין בו גודש והם כורים ביבש שהם ששים סאין שהגודש בכלי שגבהו כחצי ארכו וחצי רחבו שליש מה שהכלי מחזיק כמו שהתבאר בים שעשה שלמה שכתו' בה אלפים בת יכיל והבת הם שלש סאין ונמצאו ששת סאין שהם מאה וחמשים מקואות וכמו שאמרו ים שעשה שלמה מאה וחמשים מקואות היה מחזיק ואעפ"י שגבהו חמש אמות ברבוע עשר ונמצא שבורו חמש מאות אמה לחשבון ארבעים סאה לשלש אמות בארבע מאות וחמשים די למאה וחמשים מקואות אינו כן אלא במרובעות אבל ים זה עגול היה והמרובע יתר על העגול רביע אע"פ שלחשבון זה אינו מחזיק אלא מאה ועשרי' וחמשה כשתחסר משבור ת"ק אמות וישתייר שע"ה אמות אין שבור שע"ה אמות מחזיק אלא קכ"ה מקואות לחשבון שלש אמות תחתונות היו מרובעות שבורם שלש מאות אמה י"ב אמות עליונות עגולות שחזרו משבור ק"ק לק"נ והרי כל השבור [ק"נ] אמות והם מאה וחמשים אמות של טהרה והם אלפים בת ובדברי הימים נאמר שלשת אלפים בת יכיל אלא בלח הא ביבש עם הגודש על הדרך שביארנו:

המשנה הרביעית והיא מענין החלק הראשון בביאור עניני הלחי והוא שאמר לחיים שאמרו וכו' פרשו בגמרא לחיים שנחלקו בהם ר' אליעזר וחכמי' שר' אליעזר מצריך שנים וחכמים מכשירים באחד שיעור הלחי גבהו עשרה טפחים כשיעור גובה המבוי לפחות שבשיעורין אבל רחבו ועביו כל שהו אפי' דק כחוט הסרבל וצריך ליתנו בפחות משלשה ור' יוסי מצריך שלשה לרחבו ואין הלכה כמותו:

בכל עושים לחיים אפי' בדבר שיש בו רוח חיים כגון בהמה כל שהוא גבוה עשרה ודוקא בקשורה שאין לחוש שמא תברח וכן (שמתוכה) [במתוחה] מלמעלה בחבלים שלא תרבץ תחתיה ויפחת שיעור גבהה מעשרה וכן אין חוששי' שתכווץ מתוך מיתה ויסמוך עליה בפחות מעשרה שאין חוששין למיתה ור' מאיר פוסל ואין הלכה כמותו ואם עשה בעל חיים גולל לקבר יש לו דין גולל ומטמא טומאת שבעה. וכן בדופק והם הנסרים שהגולל ר"ל הנסר העליון נשען עליהם והגולל הוא כסוי הארון בשעת הקבורה או בשעת הכסוי אם דעתם שישאר בו (ור' יוסי) [במשנתינו הגי' ור"מ מטהר] מטהר

שאין בעל חיים מטמא בשום פנים אלא אדם ואין הלכה כרי יוסי אלא כחכמי. ויש לה דין גולל לטמא כדינו עד שיתירוה ומשהתירה טהורה כשאר הבהמות.
וכותבין עליו גיטי נשים ר"ל על בעל חיים כגון על קרן פרה ושיתן לה את (לה) [הפרה] שנמצא שאין הקרן מחסר (נתיצה) [קציצה] ורי יוסי הגלילי פוסל שהוא דורש מה ספר שאין בו רוח חיים אף כל שאין בו רוח חיים. ואף בזו אין הלכה כרי יוסי אלא כחכמים. וחסור קציצה פירושו במה שאם נקצץ דבר זה נשאר העיקר בחיותו כגון קרן פרה ועלה של אילן כמו שנבאר במקומו בע"ה אעפ"י שיש חולקים ובפרק חלון [פ:] נחלקו (רב) [שם בגמ' אי' רב חייא בר אשי] וריש לקיש רב אמי עושין לחי אשרה ר"ל שאינו צריך שיעור אבל לא קורה שהרי לשיעור אנו צריכים בה וכתותי מיכתת שיעוריה וריש לקיש מתיר אף בקורה. ופסקו גדולי המחברים כרב ומכל מקום גדולי המגיהים מתמיהים באשרה הואיל ואיסור אחר גרם לה על הדרך האמור [שם עח:] בעשה לאשרה (סלי) [סולם] בין שתי חצרות מערבין אחד. ומה שאמרו שם אבל קורה כתותי מכתת שעוריה (כאפשר) [באפשר] היא נאמרת כמו שאמרו מאן דאמ' לחי אבל קורה לא כלומר אפשר שלא אמרה בקורה שמא בזו נחלקו. ומכל מקום אינו מכוון שהרי גבהו מיהא צריך שיעור. ויש מפרשים שכל איסורי הנאה אין אומרין בהן שיהו כמי שאינן לגמרי אלא כתותי מיכתת שיעורייהו ומשום דלשרפה קיימי לא [נאמר] שיהו כמי שאינם אלא שהוא כדבר המכותת ואם כן כל שאנו צריכין בו לשלם כגון אתרוג ולולב ודומיהם נפסלו בו וכן קורה שהרי החוזק בטל בכתותה אבל לחי אף כשתחשבהו כמכותת במקומו אין זה פחות מתל עפר שכשר משום לחי. ומכאן דקדקו מקצת חכמי נארבונאה שאם סכך בעצים של איסורי הנאה כשר שאף לשכתחשוב את הסכך כמכותת מכל מקום צלתה מרובה מחמתה ויש לפקפק בה מצד שהרי יש כאן הנאת הגוף מישיבה לצל ואעפ"י שבשעת הנאתו מקיים מצוה אסור לדעת קצת כמו שיתבאר במקומו במדיר הנאה ממעיין. ועוד נראה לי דבסכך ודאי פסול שהרי הוא כעפר דלשריפה קאי ועפר פסול לסכך הא לדפנות כשרות שאף (כלי) [תל] עפר כשר בהן:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתי' בגמרא אלו הן.

מי שעשה לחי בחצי המבוי מותר להשתמש מן הלחי עד ראש המבוי הפנימי ואין אוסרין מחשש שמא יבא להשתמש בכלו. וגדולי הדור כתבו שהוא הדין בקורה ולא תאמר דוקא לחי שהוא משום מחיצה ומחיצה בכל מקום נמוקה עמה אבל קורה שאינה אלא משום היכר אין היכר אלא כשנעשית בראש המבוי שאם כן רבא מיהא שסובר בלחי משום היכר היה לו לחלוק. אלא ודאי הוא הדין לקורה וכן היא בתוספתא בהדיא

ומכל מקום דוקא בשיש לחצי מבוי זה המוכשר תורת מבוי והוא שלא יהא ארכו פחות מדי אמות ושיהו בתים וחצרות פתוחות לתוכו שאם לא כן צריך לחי מכאן ומכאן או פס ארבעה כחצר וכן כתבו גדולי הדור שזה דוקא בלחי הגמור אבל לחי הנראה מבחוץ ושוה מבפנים אעפ"י שהוא נדון משום לחי אם עשאו בחוץ מאחורי חצי כותל המבוי אין בו היכר כלל אף מבחוץ. וראיה להם מחצר קטנה שנפרצה לגדולה שהקטנה אסורה וגדולה מותרת ובאו ללמוד ממנה שנראה מבחוץ ושוה מבפנים אינו לחי והעמידוה בשכותלי קטנה נכנסים לגדולה ואם איתא אף בזו יתירו את הקטנה בגיפופי הגדולה הנדבקים לאמצע כותלי הקטנה מאחריה אלא שבזו ודאי אינו לחי:

עשה לחי גבהו מן הקרקע שלשה או שהפליגו מן הכותל שלשה לא עשה כלום שכל כשלשה הוא מחיצה שהגדיים בוקעי בה ואעפ"י שבפרק הזורק [קא.] בשמועת עמוד ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה ואין בעקרו ארבעה ויש בקצר שלו שלשה. יראה שאף בשלשה אין הגדיים בוקעים בה. לא נאמרה אלא מפני שאותו קצר משפע ויורד ואין הגדי יכול ליכנס למטה:

הילמי והוא מים שנותנין לתוכו מלח הרבה לעשותן כמין ציר מותר לעשות מהן מעט בשבת לפי שעה כמו שהתבאר במקומו במסכ' ברכות:

דף טו.

לחי העומד מאליו כגון שגדל לשם אילן או שנעשה שם תל או עמוד שלא לשם לחי אם הדבר ברור שלא סמכו עליו מאתמול [לא הוי לחי] אבל כל שאפשר שסמכו עליו מאתמול כגון שלא היה שם לחי אחר אלא זה בין שלא היה שם אחר מעולם בין שהיה שם אחר (ומכל מקום) ונפל (זה) מבעוד יום עד שאפשר שעלה על דעתם מבערב לסמוך עליו הרי זה לחי אעפ"י שלא הוקבע לשם לחי הואיל ועליו סמכו שמאחר שהוא [משום] מחיצה ולא משום היכר מחיצה מאליה מחיצה היא הא קורה העומדת מאליה כגון אלו שנותנין קורה מכותל לכותל לחזק אין זה כלום שהקורה משום היכר ואין היכר אלא כשהוקבע לכך. ושמא תאמר לחי מיהא (אויל) משום מחיצה היא ומחיצה העומדת מאליה מחיצה היא נתיר אף בשלא סמכו עליו מאתמול שהרי במחיצה אף בעשויה בשבת מאליה מתרת כגון מחיצה של בני אדם ושאר מחיצות נראה שמתוך שאינה מחיצה הניכרת החמירו בה הא במחיצה גמורה אין לחלוק בה בין סמכו ללא סמכו וכמו שאמרו העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשרה אעפ"י שלא נטעו האילנות לשם מחיצה. וכן בענין פסי ביראות אמרו שאם היה שם אילן או גדר או מחיצת

קנים בפחות פחות משלשה נדון משום דיומד על הדרך שיתבאר בפרק שני [יט:] אעפ"י שלא נעשו מתחלה לכך:

אילן המיסך על הארץ שיש תחתיו חלל בגובה עשרה והנופים מתעקמים בראשיהם וחוזרים ונוטים כלפי קרקע מכל צד (דיו) סביב אם אין בין ראשי הענפים ולארץ שלשה טפחים משתמש תחתיו שהרי יש כאן לבוד ונמצאת מחיצה עשרה ופרשוה במסכת סוכה בשעשה שם הוצא ודפנא בשתי וערב עד שתהא יכולה לעמוד ברוח מצויה שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה הא כל שעשה כן מותר שמחיצה מאליה מחיצה היא. ומכל מקום אם היה תחת האילן יתר מבית סאתים אסור לטלטל תחתיו שהיקף שאינו עשוי לדירה אלא לאויר שחוצה לה לשמור משם שדות וכרמי אינו היקף גמור ודינו כקרפף שלא לטלטל בו אלא עד בית סאתים שעד כאן דינו כחצר כשיעור חצר המשכן ואין נותנים לו דין הוקף לדירה שמטלטלין בכלו אפי' עד עשר כורים:

מי ששבת בתל גבוה עשרה ר"ל שקדש עליו היום שם וקנה שביתתו לשם אם יש באותו תל מארבע אמות עד בית סאתים וכן (בוקע) [בנקע] עמוק עשרה שהוא מארבע אמות עד בית סאתים וכן בקמה קצורה שהשבלים מקיפים אותו מקום הקצור ויש בגובה השבלים עשרה טפחי' ומלא את השבלים הוצא ודפנא שלא ינידם הרוח כמו שהתבאר בשני של סוכה [כה.] והחלל שבתוכו מארבע אמות עד בית סאתים מהלך כל אותו תל או נקע או מקום הקצור כברשות היחיד שמחיצה מאליה מחיצה היא והולך חוצה לה אלפים אמה. וזה שאמר מארבע אמות פרשו גדולי הרבנים מפני שפחות מארבע אין צריך תל או נקע ומה ענין לומר בו מהלך את כלו אף בלא תל ונקע אלא ברשות הרבים גמורה מקומו של אדם ארבע אמות הוא אבל גדולי מפרשי' כתבו (באבע) [בארבע] אמות אלו שהן בשפוען ארבע אמות היא רשות היחיד אבל בחמש אמות רשות הרבים היא אין לו אלא ד' אמות על דרך תל המתלקט עשרה כמו שיתבאר:

אבני גדר היוצאות בראש כותל המבוי ומובדלות זו מזו אם הבדלן בפחות משלשה יש כאן תורת לבוד ואין צריך לחי אחר אעפ"י שאפשר שלקשירת הבנין זה בזה הונחו ולא לשם לחי שהרי לחי העומד מאליו מכל מקום לחי הוא ואם יש ביניהם שלשה אינו כלום. וכותל שצדו אחד כנוס מחברו כבר ביארנו שנדון משום לחי בין נראה מבפנים ושוה מבחוץ:

דף טו:

כשם שביארנו שעושין אותו בבעל חיים כך עושין ממנו דופן לסוכה ופסים לביראות וכבר ביארנו שכותבין עליו גיטי נשים ובמקומו יתבאר שהאשה אינה מתגרשת אלא בשטר ושענין הגט צריך שיהא בו דבר הכורת בינו לבינה. אמ' לה על מנת שלא תשתי יין לעולם או שלא תלכי לבית אביך לעולם אין זה גט שהרי אין סוף לתנאי זה עד שתמות כל שלשים יום הרי זה גט (ותעמוד) כמו שיתבאר במקומו:

המשנה החמישית והכונה בה לבאר ענין החלק השני והוא שאמר שיירא שחנתה בבקעה שהיא כרמלית ואין שם מחיצה והקיפו את הבקעה מערב שבת בכלי בהמה כגון מרדעות ואוכפים והרי נשארו באותם המחיצות פרצות והוא החלל שבין אכף לאכף כשהוטלו זה על גב זה וכן שסופם שינטל משם ואעפ"כ מחיצות הן ומטלטלין בכולה אפי' היתה בת חמשת כורים ובלבד שיהיו אותם הגדרים גבוהים עשרה ושלא יהא הפרוץ מרובה מן העומד שלעומד כפרוץ מיהא אנו צריכים ולא לעומד מרובה וכל שעומד כפרוץ דינו כעומד מרובה לגמרי. ואחר כך מתנה בה גם כן שלא יהא שם פרצה יתרה מעשר שכל פרצה יתרה מעשר אף בעומד מרובה אסור לטלטל בה מפני שהיא כנפרצה במלואה וכן חצר שהכשרנו בפס ארבעה דוקא בעומד כפרוץ ופרצת עשר ודוקא שיהא עומד שבין פרצה לפרצה (עשרה) [ארבעה] טפחים אבל כל שהעומד פחות מארבעה במקום אחד אויר הפרצה מבטלו. ולמדת שכל שפרוץ מרובה אינה מחיצה אלא שאם הפרצות בפחות משלשה הרי הן כסתום וכן כל שאנו באים מכח פי תקרה יורד וסותם פרוץ כעומד מותר ובפרצת עשר אבל לא ביתר מעשר אלא אם כן יש לה צורת פתח או ימעט וכבר כתבנו שיש חולקים בזה בקצת דברים:

מקיפין שלשה חבלים זה למעלה מזה פי' שיירא זו שחנתה בבקעה (מתים מהם) [מותרים] להקיף בקעה גדולה במחיצה גרועה (במו) שיהו נועצים פסים לכל רוח ויקיפו שלשה חבלים אעפ"י שפרוץ מרובה על העומד הואיל ואין בין חבל לחבל אלא פחות משלשה אויר ומתורת לבוד והרי יש כאן לבוד בקרוב לתשעה טפחי' ושיעור רחב החבלים טפח ושלשה משהויין להשלים מחיצה עשרה ושיהא חבל התחתון בפחות משלשה סמוך לקרקע שאם לא כן הרי גדיים בוקעין בה. ולמדת במשנה זו שאעפ"י שמחיצה גמורה אינה אלא בשתי וערב זו כשרה אף בערב לבד והוא הדין בשל שתי לבד כגון הקפת קנים האמורה בסמוך. ולפי מה שיתבאר בגמרא אף ליחיד הותרה מחיצה זו אבל לא הותרה לו אלא בבית סאתים (עם) [ואם] הקיף יותר מבית סאתים אסור לטלטל בה אלא בארבע אמות ואם היו שנים רשאין להקיף בית ארבעת סאים אעפ"י שאין צריך

להם כל כך שטלטול בית סאתים אף בלא צורך הותר אלא שלא הותר להם יותר אף בצריכים לו. ויש אומרים שאף בשנים דוקא סאתים בין שניהם כמו שיתבאר למטה:
ובשיירא ר"ל בשלשה שהם שיירא הותר להם להקיף כל צרכם אעפ"י שמגיע יתר מבית סאתים לכל אחד אבל אם לא היו צריכים להקיף מרובה אין מתירים להם ללא צורך אלא בית סאה יותר ר"ל בית שבע סאין ואם היקפה שמנה ללא צורך אסורין לטלטל אלא בארבע אמות ואחר שהורה מחיצת ערב בלא שתי הורה הכשר שתי בלא ערב והוא חוזר גם כן על השיירא וכגון שאין להם כלי בהמה והותרה להם מחיצת קנים ובלבד שלא יהא בין קנה לחברו שלשה טפחים שתהא תורת לבוד עליו:
בשיירא דברו כלומ' שלא הקלו אלא בשיירה שהעמידוה על דין תורה אבל ליחיד (לו) [לא] דברי ר' יהודה. ודעתו שבשיירא התירו אפי' ביישוב. וחכמי' אומרי' לא דברו בשיירא אלא בהווה ואף ליחיד התירו כל צרכו. ופרשו בגמרא דוקא במדבר. ר' יוסי אומר כל מחיצה שאינה של שתי וערב אינה מחיצה ואפי' בשיירא ואין הלכה כמותו בשיירא. וחכמי' אומרים אחד משני דברים או שתי או ערב. ושאלו בגמרא היינו תנא קמא. ותירץ יחיד ביישוב איכא (במיהי) [בינייהו]. דלתנא בתרא אף יחיד ביישוב מתירין לו מחיצה זו לעשותה בשדהו לכל צרכו ולתנא קמא אין מתירין ליחיד ביישוב אלא בית סאתים והלכה כתנא (קמא) [בתרא] שאין חולקין בין יישוב למדבר אלא בשיירא הקלו לכל צדדין אף ביישוב וליחיד החמירו שלא להקיף אלא בבית סאתים אף במדבר ומתירין לו בית סאתים אף ביישוב. ויש חולקי' בה בקצת דברים וזו עיקר. ולגדולי המחברים ראיתי שהכשירו מחיצת חבלים וקנים ולא הפליגו בין יחיד לשיירא ולא בין סאתים ליתר מהן. ושמא דבריהם במוקף לדירה גמורה (ומשנתנו במוקף לדירה גמורה) ומשנתנו במוקף לאויר שחוצה לה כגון לשמירה מדבר הבא מחוץ או לשביתת עראי להיתר טלטול ושלא בקירוי וכל שהתרנו במחיצות אלו דוקא בשובת בהם ולקצת גדולי הדור ראיתי כך אף בבית סאתים ביחיד ר"ל במחיצות כאלו אבל במחיצות גמורות מתירין ליחיד כל צרכן בשובת בהן ובלא שביתה במחיצות גמורות מתירין לו בית סאתים וברעועות בלא שביתה ולא כלום שכל שלא לשום דירה ובמחיצות רעועות ובלא שביתה אינו כלום וכל שהתרנו בשיירא לא סוף דבר שהקיפו הם אלא בשמצאוהו מוקף הואיל ושבתו שם וכן יראה בפרק גגות.
ואחר שביאר דין שיירא והגלגל לדין מחנה היוצא למלחמה ופרשו בתלמוד המערב שאין מחנה פחות מעשרה שנאמ' ויבאו עשרה נערי דוד וינוחו מאי וינוחו נעשה מחנה ואמר שבני מחנה ר"ל אף במלחמת הרשות פטורי' מארבעה דברים. מביאי' עצים מכל מקום

אפי' בתלושים ויבשים ובכל עצים ואפי' התקינום הבעלים לעצמם ואלו תקנת יהושע הנזכרת בבבא קמא לא הותר אלא בקוצי' ובחרובי' ובלחים. ופטורין מרחיצת ידים בין לתפלה בין לאכילה ופרשוה קצת מפרשי' בסתם ידים אבל כל שיודע בהם שאינן נקיות חייבין שהרי פסולות הן לברכה. ויש מפרשי' שדי להם בקנוח ידיהם בעפר אעפ"י שאין המים רחוקים מהם מיל. ופרשו בגמרא [יז:] דוקא מים ראשונים אבל אחרונים חובה אף להם מפני מלח סדומית.

ומן הדמאי ר"ל אם מכר להם עם הארץ שאין מחמירין בהם יתר על אכסניים וכמו שאמרו [ברכות מז.] מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי. ופטורים מלערב פרשו בגמרא דוקא עירובי חצרות שכשהקיפו בקעה אחת מחיצה אעפ"י שנעשית הבקעה חצר שדיוריה חלוקין מטלטלין בכולה בלא עירוב אבל בעירובי התחומין הרי הן כשאר בני אדם אלא אם כן [הוצרכו] לגופה של מלחמה אם נתיראו מן האויבים:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה על הדרך שכתבנו. ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

כשם שהכשרנו פרוץ כעומד במבוי ובחצר כך לענין סוכה בדפנותיה ולא עוד אלא בפרוץ מרובה על הדרך שכתבנו במקומו ומכל מקום בסכך הואיל ולצלתה מרובה מחמתה אנו צריכים צריך שיהא בה עומד מרובה על הפרוץ וכל שסכך בדבר כשר ודבר פסול זה בצד זה אעפ"י שאין במקום אחד מן הפסול רחב שלשה אם לא היה הכשר מרובה פסול שהפסול כפרוץ. מעתה לא אמרו במקרה סכתו בשפודין שאם יש ריוח ביניהן כשר אלא כשהריוח הנשאר ביניהן יש בו מקום (שהשפות) [שהשפוד] נכנס ויוצא בו בריוח שהוא יתר ממקום השפודים מעט ואעפ"י (שאי אפשר) [שאפשר] לצמצם ר"ל (שאי אפשר) [שאפשר] שיזדמן שיהו השפודים מונחים בדרך שאויר שביניהם כמותם לגמרי למלאות כל הריוח יכוין בו להעדיפו מעט על השפודים או שאם השפודים ערב נותן הסכך שתי ואם השפודים שתי נותן הסכך ערב עד שיתפשט על השפודין:

מאחר שפרוץ כעומד מותר שיירא שחנתה בבקעה והקיפוה בגמלים באוכפות (במביטיף [בעביטין] והוא כר הגמל. בשליפין ר"ל במשואות. בקנים ובקולחות ר"ל קולחין של ירקות. מטלטלין בה ובלבד שלא יהא בין גמל לגמל יתר ממלא גמל והוא שיעור שיכנס בו גמל אחר בריוח שאין טפח נכנס בחלל טפח בריוח ומאחר שהגמל נכנס שם בריוח יותר ממלא גמל יש בו וכן כל כיוצא בזה:

דף טז.

כבר ידעת בענין כלאים שכל שאין שם מראית העין אעפ"י שיש שם יניקה זורעים בצד גפנים מכאן אמרו שתי מדות במחיצה לענין כלאים ולענין ביאור זה שאמרו שלש פירשו בסוגיא זו שלדעת רבן שמעון בן גמליאל נאמרה שסובר תורת לבוד בכל פחות מארבעה ואמר לדעתו כל שעשה מחיצה שאין רחבה שלשה כגון מחיצות קנים צריך שלא יהא בין קנה לקנה שלשה שאעפ"י שעדיין יש בה תורת לבוד לדעתו מכל מקום הרי הגדי מזדקר שם בבת ראש ר"ל בהדיא וזקירת גדי מבטלת תורת לבוד ואין דעתו לומר לבוד בפחות מארבעה אלא במקום שאין זקירת גדי כגון שתי קורות הסמוכות זו לזו שהוא מקום גבוה אבל כל שאין שם שלש אעפ"י שהפרוץ מרובה לבוד הוא וכל שמחיצתו ברחבים שלשה עד ארבעה אינה מתבטלת בזקירת גדי מפני שפרצתו כעין פתח ונקראת מחיצה גמורה להתיר זקירת גדי אלא צריך שלא יהא בין זה לזה כמלואו ר"ל בריוח עד שיהא פרוץ מרובה שאם היה פרוץ מרובה אף כנגד העומד אסור לזרוע ואם עומד כפרוץ מותר אף כנגד הפרוץ מארבעה עד עשר אמות צריך גם כן שלא יהא בין זה לזה כמלואו בריוח שאם היה פרוץ מרובה אסור כנגד הפרוץ וכנגד העומד מותר לזרוע הואיל והמחיצה מארבעה ולמעלה מה שאין כן לשבת ואין צריך לומר שבעומד מרובה מותר אף כנגד הפרוץ וכל זה דוקא בפרצת עשר הא יתר מעשר עד שיעשה בו צורת פתח וכמו שאמרו למעלה בקנים הדוקרנים עושה להם פאה מלמעלה ואף ביתר מעשר מותר ומכל מקום לדעת רבנן שאין סוברים תורת לבוד אלא בפחות משלשה אין כאן אלא שתי מדות הראשונה כל מחיצה הנעשית בפסים רחבים פחות משלשה צריך שלא יהא בין זה לזה שלשה כדי שיהא בו תורת לבוד וכל שהוא משלשה עד עשר אמות צריך שלא יהא בין זה לזה כמלואו בריוח שלא יהא פרוץ מרובה ויאסר כנגד הפרוץ ובפרוץ כעומד מותר אף כנגד הפרוץ:

דף טז:

ממשנתנו למדת שכל מחיצה העשויה בשתי ר"ל כדרכה פרצה שלה כשרה בעומד כפרוץ שהרי אמרו ובלבד שלא יהו פרצות יתרות על הבנין שסתם כלים קרויה מחיצה שתי שהרי כדרכן הם עומדים על הקרקע אבל במחיצת ערב כגון היקף חבלים לא למדנו אם פרצה [כעומד] כשרה בו שהרי משנת חבלים אעפ"י שפרוץ שלה מרובה כל פחות משלשה כלבוד דמי כמו שביארנו. ושאלוה בגמרא ובאו ללמדה ממה שאמרו שיעור חבלים עבין יתר על טפח ואם פרצה אינה פוסלת בו מה אנו צריכים לחבלים גסים

שיהא בעובי שלשתן [יתר על] טפח (יתר) יעשה אויר פחות משלשה וחבל משהו ואויר פחות משלשה וחבל משהו ואויר פחות מארבעה בעומד ששה. ונדחית ראיה זו שהרי פרצה זו אינה נתרת בעומד מרובה שאם יעמידנה מלמטה הרי גדיים בוקעין בה (ואעפ"י שהיא ברחב שלשה מכל מקום אין כל המחיצות כן שהרי לבוד מכשירן) ואם יעמידנה מלמעלה הרי אויר מכאן ומכאן ואוירא דהאי גיסא ואוירא דהאי גיסא מבטיל ליה אחר שאין כאן עומד בארבעה טפחים ואם מעמידה באמצע הרי אין עומד מרובה אלא משתי רוחות עד שפרשו שאלתו כגון שהביא מחצלת שבעה ומשהו והעמידו בפחות משלשה והרי היא מחיצה עשרה וחקק בה לצד ראש המחצלת תחת מסגרתה שלשה טפחים ונשאר מסגרתה למעלה להשלים עשרה והמסגרת מחוברת בצדדין והרי כאן פחות משלשה למטה שהוא כלבוד ומחצלת ארבעה טפחי' הרי שבעה טפחי' עומד פחות משהו והמסגרת משלמת אותו משהו ונשאר בה שלשה שלמים פרוץ שאין כאן אויר אלא לצד אחד והעומד מרובה מצד אחד. וחזרו עוד לומר שלא שאל אלא מחיצה שלימה של עשרה טפחי' אלא שהיא תלויה והוא שגבוהה מן הקרקע שלשה והשיבוהו שאינה מתרת אלא במים להתיר (מלואן) [למלאות] כגון גזוזטרא ומלמעלה מן הים אבל פרצת ערב לא נשאלה לא הוברר. ופסקו בה גדולי המפרשי' שאין פרצה פוסלת בה בעומד כפרוץ ודין ערב ודין שתי אחד הוא:

זה שאמרו יחיד נותנין לו בית סאתים יש מפרשים בית סאתים לכל אחד ואחד על הדרך שביארנו במשנה וגדולי הפוסקי' פרשו שמועה זו בהיקף העשוי לאויר ואינה מוקפת שתי וערב אלא שתי בלא ערב או ערב בלא שתי ומכל מקום יש (מוקף לאויר) [לומר] שלא להתיר אלא בבית סאתים אף בשתי וערב שהרי במסכת סוכה באילן המסך העמידוהו בהוצא ודפנא שהוא שתי וערב והקשו שם אם כן מחיצה מעליא היא כלומר והיאך אין מטלטלין בה אלא כבית סאתים ותירצו משום דהוי מחיצה שתשמישה לאויר וכן במסכתא זו אמרו אויר שתשמישו לדירה כגון דיר וסהר וחצר אף בת עשרה כורים מותר ודירה שתשמישה לאויר כבורגנין שבשדות יתר מבית סאתים אסור אלמא שאף בשתי וערב נאסרו וכן בגנה וקרפף אלא שיראה בפירוש דבריהם או זה או זה והענין שכל שהוקף לדירה אעפ"י שאינו מקורה הואיל והוקף לדירה ר"ל לכניסה וליציאת אדם תמיד כגון דיר וסהר ומוקצה וכן חצר שלפני בתים ורחבה הסמוכה להם אפי' בת עשרה כורים מטלטלין בהם ואם הוקף לדירה כגון גנות ופרדסי' ורחבה שאחורי הבתים אחר שאין עשויות לדירה ודירה שתשמישה לאויר אפי' היתה מקורית ואפי' בשתי וערב הואיל ולא נעשית אלא לשמירת מה שחוצה להן כגון צריפין ובורגנין אין מכשירין אלא

בבית סאתים וכל שהקפה יתר מבית סאתים אין מטלטלין בה אלא בארבע אמות ואף בזו יש אומרי׳ שאם הוקף לשם שבת ובמחיצת שתי וערב מותר אף ביתר מבית סאתים ומחיצות שתי או ערב לבד אף לדירה אין מטלטלין בהם אלא בבית סאתים ושיעור בית סאתים הוא מאה על חמשים כחצר המשכן שנקרא חצר כעמודים וקלעים כהיקף הולכי מדברות. ומשם למדנו שכל היקף שלא לשם דירה מותר עד בית סאתים ורבועם שבעים אמה ושירים על שבעים אמה ושירים והשירים הוא ארבעה טפחים כמו שיתבאר. ומכל מקום יחיד בכל שהוקף שלא לשם דירה נותנין לו סאתים שנים נותני׳ סאתים לכל אחד שלשה הרי הן שיירא ונותנין להם כל צרכן. ויש מפרשי׳ שנים נותנין להם סאתים דוקא בין שניהם והראיה מה שאמרו בסוגיא זו שלשה הרי הן שיירא ונותנין להם בית שש. ולשיטה ראשונה אף בלא תורת שיירא אתה נותן להם בית שש אלא שאף לשנים אין נותנין אלא בית סאתים וכן עיקר. וכבר ביארנו שכל שהכשרו בבית סאתים פירושו בששבת בתוכו:

דף יז.

כל שהתרנו בשיירא ליתן להן כל צרכן פירושו אף בנשאר מקום פנוי הואיל ולא נשאר בית סאתים פנוי שאם נשאר בית סאתים פנוי הרי יש כאן מקום חשוב שלא לדירה ונמצא חסר מחיצה רביעית ונמצא הכל כנפרץ למקום האסור והוא שאמרו בכאן בשיירא הוצרכו לשש והקיפו שבע מותרין שמאחר שאין שם בית סאתים שלא לצורך בטל הוא לגבי השאר אבל אם לא הוצרכו אלא לחמש הרי יש כאן סאתים פנוי ואינו בטל וזה ראיה גם כן שלשנים (ואין) [אין] נותנין להם אלא סאתים שאלו כן הרי הותרו להן שש אף בלא צורך. ומה שהקשו עליה אלא הא דקתני ובלבד שלא יהיה שם סאתים פנוי מאי לאו פנוי מאדם כלומר שאין יתר על בית סאתים לכל אחד ואם כן אף לא הוצרכו אלא לחמשה הרי מכל מקום עולין להם שש ונמצא שאין פנוי אלא סאה. ותירץ לא פנוי מכלים שאין מתירין ביתר מן הצורך אלא בית סאתים בין כלם וכשהוצרכו לחמש נמצא בית סאתים פנוי. כך היא שטתנו בענינים אלו. ולגאוני הראשונים ראיתי שלא הזקיקו שתי וערב במחיצה אלא בדירה שתשמישה לאויר אבל בדירה גמורה אף אחד לבד נקרא מחיצה וכן יש חולקין בה בקצת דברים וזה נראה לי עיקר:

שיירא זו שכתבנו אמרו עליה בתלמוד המערב אין שיירא פחותה משלשה ואין העכו״ם משלים בשיירא. קטן ישראל מהו שישלים בשיירא ולא הוברר שם. ויש מכשירין שספק סופרי׳ להקל. וגדולי המחברי׳ כתבו שאין הקטן משלים:

שיירא זו שמת אחד מהם בשבת או שנים שניתוסף עליהם אחד בשבת כגון שהיה להם בתוך התחום שבת גורמת ולא דיורין של עכשיו והילכך בשיירא שמת אחד מהם הואיל והותרה לכל צרכה הותרה לכל אותה שבת ושנים שנתוסף להם אחד הואיל ונאסרו משחשיכה אלא בבית סאתים נאסרו הכל הולך אחר השביתה. וכן לענין עירוב עירב דרך הפתח כגון שהיו שתי חצרות ופתח ביניהן ועירבו על דעת הפתח ונסתם בשבת כגון שנפלה מפלת כנגדו משתמש דרך חלון [עירב דרך חלון] ונסתם חלון בשבת משתמש דרך פתח שמאחר שהותרה הותרה. ומכל מקום לענין הכשר מבוי כגון חצר שנפרצה לרשות הרבים או מבוי שניטל לחיו וקורתו בשבת או פסי ביראות שיבשו מימיהן בשבת הואיל ואין בהן מחיצות אסורות אף לאותה שבת וזה שאמרו נפרצה משתי רוחותיה לאו דוקא שאם ביתר מעשר אף מרוח אחת ואם בעשר אף משתי רוחות כשר אלא שפירשוה בפרק גגות [צד:] בעשר ובקרן זוית והוא הדין לנפרצה במלואה לרשות הרבים:

כלל הדברים שכל מחיצת שתי או ערב לבד אעפ"י שהוקפה לשבות בתוכה וכן תל ונקע וגנה וקרפף ודירה העשויה לחוצה לה וכיוצא באלו לאחד או לשנים אין נותנין להם אלא בית סאתים וכל שהיקפו יתר מבית סאתים אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות לשלשה נותנין כל צרכן אפי' כמה כורים ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי. וכבר ביארנו שיש חולקים בקצת דברים ואף גדולי הפוסקי' כתבו בה דברי' שאיני יכול לישבן:

כבר ביארנו במשנה שבמחנה פטורים מלערב עירובי חצרות הא בשיירא לא הוזכרה וגדולי הרבנים כתבו בה בפרק הדר שצריכים לערב וגדולי המחברי' כתבו בענין זה הפך הדברים ונסח דבריהם יושבי אוהלים או סוכות או מחנה שהקיפוהו מחיצה אין מטלטלין מאהל לאהל עד שיערבו כולם אבל שיירא שהקיפוה מחיצה אין צריכין לערב ומוציאין מאהל לאהל בלא עירוב והרי זה הפך משנתנו ואף בתוספתא אמרו אהלים שבשיירא צריכים עירוב ושבמחנה פטורים ומכל מקום בתלמוד המערב מצאנוה כדבריהם שאמרו שם יש חצרות כמחנה להתיר אהלים שבמחנה כהדה דתני אהלים שבמחנה צריכים עירוב שבשיירא אין צריכים עירוב (ולשטתנו יש מפרשי' בו כן יש חצרות במחנה להתיר אהלים שבמחנה כהדא דתני אהלים שבמחנה צריכים עירוב שבשיירא אין צריכים עירוב) ולשטתנו יש מפרשי' בו כן יש חצרות במחנה להתיר אהלים שבמחנה שאם יש שלש חצרות של שני שני בתים מתירין כל שאר אהלים שבמחנה כלומר שאם רצה למוד אלפים אמה אין צריך למוד מפתח ביתו אלא מן הבית החיצון וכמו שאמרו בפרק כיצד (מערבי) [מעברין] ביושבי צריפין שאם יש להם שלש חצרות של שני שני בתים הרי כלם כאלו הם קבועים ומודדין מבית החיצון כהדא דתאני

אהלים שבמחנה צריכין עירוב כגון שקבעו עצמם במקום אחד אבל אהלים שבשיירא אין מצוים לקבוע עצמם במקום אחד שאין דרך הולכי דרכים לקבוע עצמם והילכך אין צריכין עירוב ומשנתנו הפוטרת במחנה פירושו בשאין שם אהל קבוע כגון שאין קובעים עצמם שם והוא הדין לשיירא וכן הדברים נראין. ואף גדולי המחברים כתבוה בהלכות מלכים ומלחמותיהן כשטתנו:

בני מחנה חונים בכל מקום שירצו ובמקום שנהרגין שם רשאים לקברן אפי' היו להם שם קרובי' שיצאו בהם מכלל מת מצוה הא שאר בני אדם אין נקברין לשם אלא אם כן הוא בכלל מת מצוה הא מת מצוה מיהא קנה מקומו וזה שאמרו במת מונח בסרטיא ר"ל דרך הרבים כבושה מפנהו לימין הסרטיא או לשמאלה. שדה בור ושדה ניר מפנהו לשדה בור ניר וזרוע מפנהו לניר. שתיהן בורות שתיהן זרועות מפנהו למקום שירצה. ואם קנה מקומו היאך יכול לפנותו פירושה במת המוטל על המצר ר"ל על אם הדרך שמתוך שנתן לו לפנותו מפני עושה טהרות מפנה לכל רוח שירצה:

דף יז:

מת מצוה פרשו בכאן שאין לו קוברים. קורא ואחרים עונין אותו אין זה מת מצוה ופרשו גדולי המחברי' אחרים עונין לו שיש לו יורשים וכן נראה ביבמות. ומכאן למדו רבים שאלו האורחים הבאים מארץ אחרת ואין להם יורשים כאן שבכלל מת מצוה הם וכהן מטמא להם. ומכל מקום נראין הדברים שכל שמזומן על ידי ישראל לקברו אין זה מת מצוה:

מאחר שביארנו בחיוב מים אחרונים שהיא מפני מלח סדומית לא סוף דבר אחר אכילה אלא אף מדד מלח או נגע בה צריך ליטול ועכשיו מיהא בטלה לה תורת מלח זה ולא הוזקקנו לנטילה מצדה. וכבר ביארנו עניני הנטילה והלכותיה במסכת ברכות [בסופו בקונט' בית יד]:

כבר ביארנו במסכת שבת שיציאת חוץ לתחום אפי' לשלש פרסאות אין בה מיתת בית דין ולוקין עליה ואעפ"י שלאו שלה מאל יצא איש ממקומו וידוע שאף ההוצאה נכללה בו ואחר שהיציאה וההוצאה שניהם בפסוק אחד יראה לומ' שהוצאה שהיא חמורה עיקר ונמצא עיקר הלאו ניתן לאזהרת מיתה הרי אמרו מי כתיב אל יוציא אל יצא כתי' ונמצא עיקר הפסוק ליציאה חוץ לתחום ולוקין עליו ומכל מקום דוקא בשלש פרסאות אבל אלפים אמה אינן אלא מדרבנן ומה שאמרו תחומין דאורייתא ופירושו באלפים אמה ר' עקיבא היא ואין הלכה כמותו. ומכל מקום בני מחנה צריכין לערב אף לאלפים אמה

הואיל ועיקר התחומין ר"ל שלש פרסאות [מן התורה. ויש פוסקים דגם שלש פרסאות] דרבנן וכבר ביארנו קצת ראיותיהם בראשון של יום טוב וכמו שנבאר עוד בה בפרק שלישי. ולדעתם בני מחנה פטורים אף בעירובי תחומין. וקצת גאונים החמירו לפסוק כרי עקיבא אף באלפים אמה ממה שאמרו בפרק מי שהוציאוהו הני אלפים אמה היכא כתיבן ומכאן החמירו בזו שאמרו אף עבד ושפחה נאמנין לומר עד כאן תחום שבת שאין עושין בה מעשה אלא בעד אחד כשר והדברי (מחוברים) [מסתברים] כדעת ראשון וכן פסקוה גדולי הפוסקי'. ואף גדולי המחברי' כתבוה כן אלא שגדולי הדור כתבו משמם בתשובה שאינם מן התורה אלא אם מהלכים ברשות הרבים (במחנה) [כמחנה] ישראל וזה תמה שאם אמרו כמחנה ישראל לענין שיעור לא אמרוה שיהו לגמרי כן ועוד שהרי מחנה ישראל רשות היחיד היא ומחנה לויה הוא שהיה רשות הרבים כמו שהתבאר בפרק הזורק. ואף הם כתבו בתשובת שאלה שאין איסור תחומין בימים ובנהרות בין שיש בעומק המים מעט בין שיש בהם הרבה ולא נסתפקו בתחומין למעלה מעשרה אלא ביבשה ויש לפקפק בדברים אלו כמו שיתבאר בע"ה:

ונשלם הפרק תהלה לאל:

עושין פסין וכו' כונת הפרק אמנם הוא בביאור החלק הרביעי ר"ל בענין הרשויות ומעט מן החלק השני בענין עירובי חצרות ורבו יסוב על שלשה ענינים: **הראשון** בענין מה שהקלו לעולי רגלים בפסי ביראות.

והשני בענין גנה וקרפף ודיר וסהר. **והשלישי** בענין עירובי חצרות במי ששכח אחד מן החצר ולא עירב עמהם על איזה צד אוסר. זהו שרש הפרק דרך כלל אלא שיבאו בו דברים על ידי גלגול כמשפט סוגית התלמוד על הדרך שקדם:

והמשנה הראשונה ממנו תחל בביאור עניני החלק הראשון והוא שאמר **עושין פסין לביראות וכו'** וביראות אלו פירושו מים נובעין מלשון באר והוא שאמר לשון ביראות ולא לשון בורות שהיה במשמע מים מכונסים. וביראות אלו הם ברשות הרבים או בבקעה שהיא כרמלית והביראות עמוקות עשרה ורחבות ארבעה והם רשות היחיד ואם ימלא בלא הכשר פסין נמצא מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים או לכרמלית ונמצא נמנע מהשקאת בהמתו וכתי' למען ינוח ולא (יאנוח) [ינוח] ומתוך כך עשו להם תקנה זו שיקיפו את הבאר בפסין אלו ויהא כל מה שבתוך הפסים נחשב רשות היחיד וימלא ויוציא ויניח שם ותכנס בהמתו לשם ותשתה ודיינו שיהא ריוח ליכנס הבהמה לשם ראשה ורובה (אין) [ואין] גוזרין שמא תמשך לאחוריה לרשות הרבים ויוציא הלה את מימיו אצלה. ושיעור הכנסת ראשה ורובה הוא שתי אמות ואמר בתקון זה שצריך

ארבעה דיומדין והדיומד הוא נראה כשנים ומונח בקרן זוית שטחו האחד לרוח זה ברחב אמה וכן בארבע הפאות ונמצאו ארבעה הדיומדין נראין כשמנה. ור' מאיר מזקיק עוד פסין פשוטין בין הדיומדין בשיעור אמה רוחב ונמצא כאן היקף שנים עשר אמה.

ואמר אחר כן על הדיומדין ועל הפשוטים שכלם **גבהם עשרה ורחבם ששה**. שאף הדיומד רוחב כל דופן ממנו ששה. ואעפ"י שבפסי חצר דיינו ברחב ארבעה. טעם הדבר מפני שיש שם שלש מחיצות שלימות. **ועביין כל שהו** שאין לנו אצל העובי כלום. וזו היא צורת הבאר והדיומדין והפסין. **וביניהן כמלא שתי רבקות של שלש שלש** [בקר]. פי' רבק הוא כעין עול שמכניסי' בו פרו' הרבה בשעת דישה ובלשון לעז קורין אותו קוצלי. ופי' הענין הוא שמתירין ביניהן ר"ל בין כל שני הדיומדין שבהן אויר שיהו יכולות לעבור באותו אויר שש פרות ושיעורן ברחב כל אחת מן הסתם אמה ושני שלישי אמה ונמצא אויר עשר אמות.

קשורות. ר"ל נצמדות יפה בתוך רבקן שאם נכנסות בפזור יהא שיעור האויר גדול יותר מדאי. **אחת נכנסת ואחת יוצאה** ר"ל אחת מן הרבקות והוא שיעור מרווח מעט משיכנסו השש פרות ביחד אבל באויר יתר מזה אין מתירין. ור' יהודה מתיר באויר שיכנסו שם שמונה פרות על הדרכים שהוזכרו בשש לר' מאיר ונמצא כאן אויר שלש עשרה אמה ושליש שר' יהודה סובר שעד תחום זה נקרא פתח ועל כונה זו בעצמה התיר ר' יהודה תחלה בדיומדין ולא הזקיק למיעוט פסי' וכן על כונה [זו] חלק עליו ר' מאיר להצריך במיעוט פסין ר"ל שאין עיקר ומחלוקת בפשוטים עד שתאמר שבכל הבורות יהא ר' מאיר מצריך פשוטים וכן בכל הבורות יהא ר' יהודה אומר שדיו בדיומדין אינו כן שכל שאין בין הדיומדין אויר יתר (מעשרה) [מעשר] אף ר' מאיר אינו מצריך פשוטים וכל שיש ביניהן אויר יותר מי"ג אמה ושליש אף ר' יהודה מצריך פשוטים נמצא שהבאר שחלקו עליו הוא באר שאויר י"ג אמה ושליש בין דיומד לדיומד שלר' יהודה אינו צריך כלום ולר' מאיר צריך מיעוט עד שלא יהא אוירו אלא בעשר לרוח אחת. ולמדת שבבור שמנה אף ר' מאיר אינו מצריך (פסין) [פשוטים] שאם אין הבור רחב אלא שמנה אמות ברבוע כשהוא מרחק הדיומדין עד שתכנס שם ראשה ורובה שזהו שתי אמות נמצא חדו של דופן דיומד הדרומי רחוק משפת הבור שתי אמות וכן הצפוני ונמצא מחדו של דיומד דרומי לצפוני ארבע אמות ורחב הבור שמנה הרי שתים עשרה והרי מתמעט האויר בדופן הדיומד המזרחי אמה ובמערבי אמה ולא נשאר אויר אלא בעשר והרי שאין זה צריך מיעוט אף לר' מאיר. וכן אם הבור שתים עשרה אף לר' יהודה צריך מיעוט שכשהרחיק את הדיומדין שתי אמות מן הבור נמצא חלל בין דיומד לדיומד שש עשרה

אמה וכשנתמעט באמה מכאן ואמה מכאן נשתייר אויר ארבע עשרה אמה בינתים והרי ר' יהודה אינו מתיר בכך וצריך מיעוט (הה) [הרי] לא נחלקו אלא משמנה ועד שתים עשרה כגון בור תשעה שנמצא חלל שבין הדיומדין י"ג אמה וכשנתמעט בשתי אמות נמצא חללו י"ב וכן בבור אחד עשר שנמצא חללה חמש עשרה אמה וכשנתמעט בשתים נשאר חללו שלש עשרה אמה ובכל אלו לר' מאיר צריך מיעוט ולר' יהודה אין צריך מיעוט והלכה כר' יהודה.

ואמר אחר כן שמותר להקריב היקף זה לבאר שכל שהוא מקרב את ההיקף ממעט את האויר ומכל מקום צריך שלא יקרבנו אלא בכדי שישאר אויר שתהא פרה יכולה ליכנס ראשה ורובה והוא שתי אמות שמאחר שעיקר תקנה זו נעשית בשביל בהמות של עולי בבל כמו שיתבאר אם אינה נכנסת ראשה ורובה תמשך לאחריה ויבא להוציא לה לחוץ וכל שאינו כן אפי' לגדי אסור. וכן מותר להרחיקן כמה שירצה ובלבד שיזהר שלא יהא שם אויר ביתר משלש עשרה אמה ושליש כגון שאם הבור ברחב ארבע אמות יכול להרחיק חמש אמות מכאן וחמש מכאן שהרי אין כאן אויר בין דיומד לדיומד אלא ארבע עשרה אמה כשיתמעט באמה של דיומד מכאן ומכאן אין כאן אויר אלא שתים עשרה אמה ואף אם רוצה להרחיק יותר ויותר ירחיק כמה שירצה ובלבד שירבה בפסין למעט את האויר או יאריך הדיומדין שאין הכונה אלא שלא יהא שם אויר ביתר משלש עשרה ושליש לר' יהודה שהלכה כמותו. ור' יהודה חלק בזו לומר שלא הותר אף במיעוט פסין אלא עד בית סאתים. ר"ל בכדי שיהא החלל בית סאתים לבד כדין מקום המוקף שלא לדירה והשיבוהו שלא אמרו בית סאתים אלא בגנה וקרפף שאין בו צד תשמיש לאדם ואין היקפן לדירה כלל אלא לטיול ולזריעות. ויש מפרשי' שמאליהן נעשו המחיצות ואין נראה כן. אבל דיר ר"ל היקף העשוי בשדות לבהמות ויש בו בית דירה לרועה. וסהר והוא גם כן היקף העשוי לבהמות אלא שהוא בעיר. ויש גורסי' סחר מלשון היקף. והמוקצה והוא רחבה שאחורי הבתים. או חצר והוא שלפני הבתים כל אלו תשמיש אדם הם והיקפם מכשירים אפי' לבית חמשת כורים או עשרה אלא שבדיר וסהר דוקא בשלא נשאר שם בית סאתים פנוי ר"ל יותר מכדי צרכו וכן פסים אלו הואיל ומימיהם ראויות לשתיה תשמיש אדם הוא והיקף דירה הוא ומותר בשיעור כמה אלא שאף זה בשלא ישאר שם בית סאתים פנוי. ויש חולקי' להקל אף בזו אלא שלקצת גדולי הדור ראיתי שהביאו בה ראיה שהרי בגמרא נראה בהדיא שהיקף חבלים מחיצה ראויה יותר ולא הקלנו בה בבית סאתים פנוי ואין דינם בזו כחצר או כמוקצה שדינו כחצר ופרשו בגמרא ששיעור זה של ר' יהודה בבית סאתים פירושו בור בלא פסין כלומר שכל שהבור

לבד אינו יתר מבית סאתים אעפ"י שאם תחשוב עם חללו חלל שבין הבור לדיומדין יתר מבית סאתים כשר מפני שאדם נותן עיניו בבורו כלומר שכל הבא ללמוד מקום (היכר) [היתר] טלטול מכאן ממקום הבור הוא למד ולא ממקום המחיצה והרי הבור מיהא אינו אלא בית סאתים ואעפ"י שההיקף יתר לא יבא להתיר מכאן יתר מבית סאתים בעלמא וכל שכן שהוא אומר כן בהרחקת הפסין מן הבור שאם היה שם יתר מבית סאתים לבד משיעור הבור פוסל ורבנן נחלקו עליו בין בריוח שבין פסים לבור בין בריוח חלל הבור. **ומותר להרחיק כל שהוא ובלבד שירבה בפסין**. ואעפ"י שכבר נאמרה חזר ושנאה ללא צורך או לעשותה (סתם ואחר מחלקת) [מחלוקת ואח"כ סתם] שהלכה כסתם לומר שהלכה כרבנן.

ר' יהודה אומר אם היה דרך הרבים עוברת בין הפסים יסלקנה לצדדין. ר"ל חוץ לפסין שאי אפשר להתיר טלטול במחיצות כעין אלו אם רבים בוקעין בה. ואעפ"י שר' יהודה בעצמו אמר בשני בתים בשני צדי הרבים שעושה לחי מכאן ולחי מכאן בזו יש כאן שתי מחיצות גמורות אבל זו שאין כאן מחיצה גמורה וכל פרוצים שלה מרובים על העומדים אתו רבים ומבטלי מחיצאתא [אף בארבע וכל שיש בו דרך מיוחדת לרבים ודרך הרבים גמורה עוברת בתוכו אינו רשות היחיד בשום פנים] **וחכמי' אומ' אינו צריך** שאין אומרי' אתו רבים ומבטלי מחיצאתא (אף בארבע וכל שיש בו דרך מיוחדת לרבים ודרך הרבים גמורה עוברת בתוכו אינו רשות היחיד בשום פנים) ואעפ"י שאמרו עליה בגמרא ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרויהו כאן הודיעוך כחה של מחיצה כלומר ממה שאמרו שאין צריך לסלקה שכל שיש שם ארבע מחיצות שהן מחיצות מן התורה שוב אין בקיעת הרבים מבטלתן כבר הקשו לר' יוחנן מדידיה אדידיה ותירצו לדעתו כאן הודיעוך וליה לא סבירא ליה. ואעפ"י שעל כרחך לר' אלעזר מיהא סבירא ליה ממה שאמר הזורק לבין הפסים חייב כמו שיתבאר אפי' הכי קיימא לן כר' יוחנן שהוא רבו של ר' אלעזר שהרי פסקנו ברשות הרבי' שאינה מתערבת אלא בדלתות מפני ששאר מחיצות בקיעת רבים מבטלתן ואעפ"י שבראשון של שבת [ו:] אמרו זו היא למעוטי דר' יהודה דאמ' אם היה דרך לרבים יסלקנה לצדדין אלמא שאין הלכה כר' יהודה מכל מקום אין כחה יפה מכחה של משנה זו שאמרנו כאן ולא סבירא ליה למדת שהלכה כר' יהודה ולא מטעמו של ר' יהודה שהרי ר' יהודה לא אמרה אלא בפסים ואנו פוסקים כן בקצת מיני רשויות אף במחיצות מעלייאתא כמו שביארנו ברשות הרבים שאפי' היו בה ארבע מחיצות כגון סרטיא (צסיסין) [צריכים] לדלתות נעולות.

אחד באר הרבי' כלומר היתר זה נעשה לבאר בין של יחיד בין של רבים ובבור של רבים שהבאר אעפ"י שהוא של יחיד הואיל ואינו פוסק הקלו בו מפני שמאחר שהמים נובעים אף היחיד מן הסתם אינו מקפיד על דליית רבים ממנו והבור אם הוא של רבים אעפ"י שהוא פוסק הואיל ושל רבים הוא הקלו בו לכבוד רבים אבל בור של יחיד שיש כאן שתים לגריעות שהוא פוסק והוא של יחיד לא הקלו שמא יבא לטלטל שם אחר שיתיבשו מימיו. ור' יהודה בן בבא סובר שלא הותר אלא בנובעים ובשל רבים [אבל של יחיד] אפי' באר אסור עד שיעשה מחיצה עשרה סביבו והיא הנקראת חגורה וכן בבור אפי' של רבים והלכה כר' יהודה בן בבא. ויש מפרשי' חגורה היקף חבלים:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

דף יח.

היקף חבלים האמור בפרק ראשון לעניין שיירא כל שכן שמכשיר את הבור שהרי היקף חבלים חשוב יותר מהיקף דיומדין ואם של דיומדין מכשיר כל שכן של חבלים ואף בבור מים מכונסין שביארנו שאין דיומדין מכשירין בו יש אומרי' שחבלים מכשירין בו וכן יראה להם מסוגיא זו אלא שמשנתנו מכרעת שמחיצה עשרה צריכה לו כמו שביארנו במשנה:

יש בתאנה מינין שפירותיהן רעים וחזקתם שאין אדם משמרן ואין עם הארץ חס עליהן [לעשרן] ומתוך כך פטרום מן הדמאי כמו שביארנו במסכת ברכות. ויש בהן מין אחד שטוענין שתי פעמים בשנה ונקראת דיופרא כלומ' דו פירות ואעפ"י שאינן פחותות כל כך כאחרות שבאותו המין אף הן בכלל השיתין ופטורות מן הדמאי:

דף יח:

לעולם יתנהג אדם במדת ענוה ויטה שכמו לסבול עול בני אדם עליו ויהיה נשמע לקטנים לכל מיני כבוד כלגדולים. דרך הערה אמרו ויביאה אל האדם מלמד שעשה הקב"ה שושבינות לאדם הראשון מכאן לגדול שיהא שושבין לקטן ואל ירע לו:

לעולם יהא אדם נזהר שלא להביא עצמו לא לידי חשד ולא לידי הרהור הרי אמרו לא יהלך אדם אחורי אשה בשוק ואפי' היא אשתו נזדמנה לו על הגשר והיא מהלכת לפניו יסלקנה לצדדין עד שיעבור לפניה וכל שכן במקום שהדבר קרוב לראות בה ערות דבר. והוא שאמרו העובר אחורי אשה בנהר אין לו חלק לעולם הבא ופרשוה גדולי הרבנים באשת איש. וכן אמרו שהמרצה מעות לאשה מידו לידה או מידה לידו בשביל להסתכל

בה אפי' היה שלם שבשלמים עליו הכתוי אומר יד ליד לא ינקה רע כלומר לא ינקה מדינה של גיהנם. אם כן מהו שאמר וילך מנוח אחרי אשתו אין זה אלא אחר דבריה ואחר עצתה ועל הדרך שנאמר באלישע ויקם וילך אחריה. דרך צחות והערה אמרו אחורי ארי ולא אחורי אשה. אחורי אשה ולא אחורי עבודה זרה שמא ימשך אחריה. אחורי עבודה זרה ולא אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללי' מפני שנראה ככופר ופורק עול והרי זה מפורסם במינות יותר מהולך אחורי ע"ז שאין בה אלא חשש שמא ימשך אחריה:

דף יט.

לעולם לא יהא אדם בועט אחר עונשיו של הקב"ה אלא יהא מצדיק עליו את דינו ויהא משבח את השם על יושר משפטיו ולא עוד אלא שיהא דומה בעיניו כמי שמקריב קרבן וכל מי שעושה כן אף בשעת מיתה מתכפר לו ועליהם אמרו פושעי ישראל אין אור של גיהנם שולטת בהם ואם בועט בייסוריו ומת לו בביעוטו אין לו כפרה עולמית ועליהם נאמר בפגרי האנשים הפושעים בי שפשעו נאמר אלא הפושעים והולכים שאפי' בפתחה של גיהנם אין חוזרים בתשובה וכבר הארכנו בדברים אלו בילדותנו בחבור התשובה:

דף יט:

כבר ביארנו במשנה שכל שאנו צריכי' לפסי ביראות למעט את האויר שבין הדיומדי' לא סוף דבר שיכול למעטו בפסין אלא אף בהארכת הדיומדין ושמא תאמר והלא בבריתא השיבו לר' יהודה אי אתה מודה בדיר וסהר ומוקצה וחצר שאפי' בית עשרת כורים ואמ' להם זו מחיצה ואלו פסין ואם תמצא לומר שבדיומדין הוא מאריך הרי אף זו מחיצה. אינו כן שמכל מקום הואיל ודין פרצת חצר ביתר מעשר וזו אינה אלא ביותר משלש עשרה ושליש תורת פסין עליהן ולא תורת חצר. ולענין זה מיהא כבר ביארנו שהלכה כחכמי':

ולענין ביאור מה שהיה סבור להפריש בין תוספת פשוטים להארכת דיומדין הוא שפעמים שהדיומדין חומרא ופעמים שהם קולא שבבור שנים עשר אמה בתוספת הפשוטים מתמעט האויר שבמקום אחד ובהארכת הדיומדין הרי האויר נשאר באמצע כלו ביחד וכשהבור רחב הרבה בהארכת הדיומדין עושה העומד מרובה על הפרוץ וכבר פרשו גדולי המפרשי' את הענין בפרטיו על דרך זה שרמזנו:

קולא יתרה הקלו בפסין אלו שאפי׳ היה שם תל המתלקט עשרה מתוך ארבע אמות כגון גדר שעומד בצד הבאר במקום הדיומד והוא משופע במדרון עד שאם תמדוד משיפוליו עד מקום גבהו תמצא בו שפוע ד׳ אמות לבד מצד שהוא מתאלכסן והולך ומתלקט עד שכלה בראשו לעשרה טפחים ובמקום שמגיע גבהו לעשרה טפחי׳ יש משם עד לארץ ארבע אמות וכגון זה אם היה ברשות הרבים נדון כרשות היחיד כמו שהתבאר בפרק הזורק שאם זרק ונח על גביו חייב מפני שאין תשמישו נוח לבריות הואיל ואין אלכסונו יתר שלשה חלקים על גבהו מה שאין כן אם היה שפועו חמש אמות שכל שאלכסונו שלשה חלקי׳ על גבהו כבש הוא ונדון כקרקע וכמו שאמרו בכבש המקדש כל כבשים שהיו במקדש אמה לשלש אמות וכל שיצא מארבע נדון כחמש וכן הדין בכל תל העשוי במדרון שהוא לפי שיעור זה. ונאמר על תל זה שאם הוא רחב בראשו אמה מרובעת עד שלאחר שיחלק תשאר אמה לכאן ואמה לכאן נדון משום דיומד שרואין אותו כאלו הוא נחלק ואין צריך לומר בתל שאינו מתלקט כל כך אלא מתוך שלש או שתים שהרי כל עוד שהוא זקוף ביותר אין תשמישו נ׳וח לפני רשות הרבים ונעשה יותר רשות היחיד והוא הדין באבן מרובעת רואין בה כל שאלו תחלק ויש בה אמה לכאן ואמה לכאן נדון משום דיומד הואיל ורחבה אמה ברבוע ולא עוד אלא אפי׳ עגלה שאתה צריך לומר בה רואין אותה כאלו נטלה בליטת עגולה ותהא מרובעת ואחר כך רואין אותה כאלו תחלק הואיל ויש מתוך רבוען שיעור אמה לכל רוח נדון משום דיומד וכן אם היה שם אילן או גדר או מחיצת קנים מחוברים זה לזה ועשויה כמו דיומד הרי זה נדון משום דיומד וכן קנים מחוברים הרבה בגבעול אחד והוא הנקרא גדודיתא דקני הואיל ותחתיו מיהא אחד נדון משום דיומד. ויש מפרשים חבלה של קנים סמוכה לארץ ואינו כן שאם כן היאך הקשה היינו אילן. אבל קנים הסמוכים בפחות משלשה אינו נדון משום דיומד שלמחובר אנו צריכים. וגדולי המחברים מכשירין אף בזו והוציאוה מן הירושלמי שאמרו שם היו חמשה קנים ואין ביניהן שלשה ויש בהן ששה לכאן וששה לכאן נדון משום דיומד. ולענין אילן מיהא פירשוה בשני של סוכה באילן עבה וגס ושמלא בתבן בין הענפים וכיוצא בו כדי שלא תתנדנד על ידי הרוח [שכל] שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה:

דף כ.

חצר שראשה אחד נכנס לבין הפסים ופתוח לתוכם. מטלטלין מתוכה לבין הפסים ומבין הפסים לתוכה שהרי אין דיורין בבין הפסים לאסור עליו אבי׳ היו שתים זו בצד זו ומחיצה

ביניהן ושתיהן פתוחות לבין הפסין אסורות ואפי' עירבו ביניהם גזרה שמא יאמרו עירוב מועיל לבין הפסין עם החצרות ויחשבו שהיתר שלהם משום שתוף הוא ואינו כן שאעפ"י שהשתוף מתיר במבוי הוא מפני שהמבוי מיוחד לבני חצרות לתשמישם וכיון שנשתתפו בו הרי הוא כרשות אחת מיוחדת להם שהרי אם רצו סותמין אותו ואין בני רשות הרבים מעכבין אבל כאן הרי כל עוברי דרכים מעכבי' וכן שיבאו להתיר בשאינן פתוחות לשם או לאחר שייבשו המים מתורת השתוף. ואעפ"י שמכל מקום אין כאן אלא איסור חכמי'. אין כאן גזרה לגזרה כמו שאמרו כולה חדא מילתא היא. ומכל מקום אם נפרצה מחיצה שבין שתי החצרות עד שלא נשאר בה רושם יסודות והוא הנקרא כאן הדרן וערבן הואיל ונדמית כחצר אחת לגמרי מותר ודוקא בשעירבו וכן אם מכר אחד לחברו מותר לגמרי. ודברים אלו כלם אעפ"י שלא הביאום גדולי הפוסקים הלכות פסוקות הן ולא עוד אלא שכל דיני פסי ביראות יש להן מקום בכל זמן במקום מצוה:

עשה פסין לביראות על הדרך שהזכרנו ויבשו המים בשבת אסור לטלטל בתוכן שמאחר שאין מחיצות אלו אלא בשביל מים בטלו המים בטלו מחיצות והרי הן כאלו נפרצו ואם באו גשמים וחזרו שם מים בשבת חזרו להיתרן וכן אם התחילו המים לבא בשבת ר"ל שלא היו שם מבערב מותר שכל מחיצה הנעשית בשבת בין בשוגג בין במזיד הרי זה מחיצה אלא שבמזיד קונסין אותו שלא לטלטל לשם אלא שאם זרק לתוכה חייב הא בשוגג אפי' לטלטל שמה מחיצה וכל שכן אלו שכבר נעשו:

כבר ביארנו במשנה בפסין אלו שדרך הרבים מבטל בין מחיצותיהם ואם כן אף הזורק לתוכן פטור וכן העושה כעין פסי ביראות ברשות הרבים שמחיצות (כמקום) [במקום] בקיעת רבים אינן מחיצות. ואעפ"י שכאן אמרו חייב. לדעת ר' אלעזר נאמרה שאמר כאן הודיעך וסבירא ליה וכבר פסקנו כר' יוחנן שאמרו לדעתו כאן הודיעך ולא סבירא ליה. ומכאן מתמיהים גדולי הדור על גדולי המחברים שפסקו במחיצות כר' יוחנן שבקיעת רבים מבטלתן עד שאין מדינה נעשית רשות היחיד אלא בדלתות נעולות שנעילת דלת מונעת רגל רבים משם ועם זה פסקו שהזורק לבין הפסים חייב אף במקום בקיעת רבים והרי הוא כחצר שהרבים בוקעים בו. ומכל מקום יש גורסין למטה אף לר' יוחנן כאן (כ"ך) הודיעוך וסבירא ליה. ונמצא הענין כנגד מה שפסקנו במשנתנו שאין צריך לסלוק (צדדין) [לצדדין] וכן כתבנוה בראשון של שבת. ואעפ"י שאמ' ר' יוחנן בירושלם אלמלא דלתותיה נעולות בלילה וכו' לא אמרה אלא שכל מבואותיה מפולשים ואין שם שלש מחיצות ואינו דומה לחצר שהרבים נכנסין ויוצאין בה אפי' זה כנגד זה שהיא רשות היחיד לשבת שהרי חצר ארבע מחצות יש לה. ומכל מקום כל שבשתי מחיצות בקיעת

הרבים מבטלת מחיצות הא פסי ביראות שם ארבע מחיצות יש כאן וכדעת המיוחס לרבנן (ואדיה) [ואתי] דר' יוחנן כרבנן.

וגדולי המפרשי' תירצו בזו של חצר שמאחר שאינה נמסרת לרבים אינה רשות הרבים גמורה והרי אתה רואה מבוי המפולש וסרטיא מכאן ומכאן שאי אפשר לו בלא בקיעת רבים והכשרו בצורת פתח מכאן ולחי מכאן ואלו ברשות הרבים צריך נעילת דלת. ויש שואלין בה אם כן לדעת ר' יהודה מיהא שאומר בשתי מחיצות גמורות שאין בקיעת הרבים מבטלת מהו שאמרו למטה דבעי רחבה לרבה תל המתלקט עשרה מתוך ארבע לר' יהודה אם חייב עליו משום רשות הרבים והשיבו שחייב והקשו לו מחצר שנכנסין לה מכאן ויוצאין מכאן שהיא רשות היחיד. והיה לו לתרץ שאני (אתם) [התם] דרשות היחיד נינהו. תירצו גדולי המפרשי' שרחבה היה סבור שר' יהודה של משנתנו אף במחיצות מעלייתא סבור שרגל הרבים מבטלת וזו של שני בתים בשני צדי רשות הרבים שהוא אומר עושה לחי וכו' תרי תנאי נינהו ולר' יהודה של משנתנו הוא שואל בתל המתלקט והשיבוהו חייב למה שאתה סבור עליו שאף במחיצות מעלייתא הוא אומר שרגל רבים מבטלן ולדעת זה הקשה לו מחצר. ומכל מקום לדעת שניה של ר' יהודה אין בקיעת רבים מבטלת מחיצות גמורות אפי' שתים ומבטלת במחיצות פחותות אפי' בשם ארבע וכבר כתבנו פסק הדברים. ולדברי הכל מה שהוא רשות היחיד גמורה אין בקיעת רבים מבטלתו:

אף לדעת הגורסי' בר' יוחנן כאן ולא סבירא ליה יש שואלים ר' יוחנן דאמ' כמאן לא כר' יהודה שהרי ר' יהודה לא חלק אלא במחיצות גרועות אבל בגמורות אפי' בשתים מודה וירושלם מחיצותיה גמורות הם ולא כרבנן שנחלקו בשתי מחיצות דאלו רבנן מודו אף בשם ד' מחיצות ור' יוחנן אמרו כאן ולא סבירא ליה ועוד שהרי ירושלם ארבע מחיצות יש לה. ותירצו. שר' יוחנן סבירא ליה כר' יהודה בחדא ר"ל במחיצות שאין גמורות אף בארבע וכרבנן בחדא דדבר תורה ג' מחיצות בעינן וירושלם ליכא ג' מחיצות שכל מבואותיה מפולשים. הם ויש אומרים שהוא סובר כר' יהודה וירושלים אין לה שתי מחיצות שאין שם מחיצה בלא פתחים וכן שהיו בוקעין בהם שתי וערב ואפי' חצר שבקיעתה שתי וערב אינה רשות היחיד ואין הדברים נראין. ולענין פסק יש פוסקי' כשניהם לחומרא ששתי מחיצות שלימות או ארבע גרועות רגל רבים מבטלתן והוא עיקר הדברים:

לא יעמוד אדם ברשות הרבים וישתה ברשות היחיד ולא ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים אלא אם כן מכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה שמאחר שהוא צריך למים

שמא יכניסם למקום שהוא עומד ולא אמרו עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים אלא בחפצים שאינם צריכים לו ר"ל לצורך גופו אלא שמטלטל דרך טיול ומקרה אבל זה שבכאן חפצים הצריכים לו הם שהרי צמא הוא למים. וגדולי המחברים פירשו בצריכי לו כגון שהיה שותה בכלים נאים ולדבריהם כל שאף לצורך גופו אם אינן נאים מותר בראשו לבד וכל שהם נאים אף שלא לשום צרך גופו אסור. ואין הדברים נראין. וכבר ביארנו בראשון של שבת:

דף כ:

ומה שאמרו וכן בגת לענין מעשר נאמרה שכל שהוא בגת לא נאסרה שתיית עראי ממנו ובלבד על הגת אבל להוציא מן הגת ולשתות לא. ולענין פסק אף משיצא מן הגת כן עד שישלו החרצנים והזג מעל החביות כמו שיתבאר בפרק אחרון וכמו שביארנוה בראשון של שבת. ולענין טלטול שהזכרנו אם היה מרשות הרבים או מרשות היחיד לכרמלית שותה אף בהכנסת ראשו לבד ואין צריך לראשו ורובו:

כבר ביארנו במשנה שמותר להקריב הפסין לבאר ובלבד שיניח שם ריוח שתי אמות בכדי שתכנס שם [ראשה] ורובה יראה מתלמוד המערב שאין מזקיקין לראשה ורובה ממש. אלא כל שיש שם שיעור בכדי כך שתהא שותה מיהא בפנים ומכל מקום מתלמוד שלנו יראה שצריך שיכנס ראשה ורובה ואף תלמוד המערב יש לפרשו שכל שיש שם שיעור שתי אמות אעפ"י שהבהמה גדולה שאין שיעור זה מחזיק ראשה ורובה מכל מקום הוכשר וכל שאין שם שיעור זה אף לבהמה קטנה ששיעור זה מחזיק ראשה ורובה אינו כלום והוא שאמרו שם היה שיעור כשיעור הזה אפי' גמל כלו מבחוץ מותר פחות מן השיעור אפי' גדי כלו אסור. ומכל מקום צריך שתהא שותה בפנים והוא ששאלו בכאן בהמה מאי כלומר צריך שתהא ראשה ורובה ממש בפנים או לא והעלו מן הסוגיא שצריך להיות ראשה ורובה בפנים ואף גם זאת דוקא כשאינו תופס לא הבהמה באפסרה ולא הכלי או שתופש את הבהמה באפסרה ואינו תופש את הכלי אבל כל שתופש את הכלי ואינו תופש את הבהמה חוששין שמא תעקם את ראשה כלפי רשות הרבים ויוציא את הכלי אחריה ואף בראשה ורובה אסור עד שתעמוד כולה בפנים שהרי נשארה כאן בספק ודנין בה להחמיר:

זה שאמרו לענין פסים שלא ימלא אדם מים ויתן לפני בהמתו אלא שממלא ושופך והיא שותה מאליה אינו כן שהרי כל שאינו תופש לא הכלי ולא הבהמה מותר בראשה ורובה ולא נאמרה אלא שהיה לו אבוס גבוה עשרה ורחב ארבעה שהוא רשות היחיד ומקצתו

לפנים מן הפסים ומקצת בחוץ והבהמה עומדת על האבוס ומן הדין היה מותר לטלטל מבין הפסים לתוך האבוס ואעפ"י כן אסרוה שמא כשנותן דליו לתוך האבוס רואה צדו הפנימי של אבוס מתקלקל ואינו רוצה ליתן מים מאותו צד ומוציא הדלי בידו ליתן מימיו בצד האחד ורואה אף הצד האחר מקולקל ומניח הדלי בקרקע של רשות הרבים ולפיכך גזרו בזו שלא יתן הדלי לפניה אלא ישפוך ותשתה ממקום שפיכתן ואעפ"י שהמפנה חפציו מזוית לזוית ונמלך והוציאן פטור שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך ומכיון שאין כאן איסור תורה אין לנו לגזור ולאסור משום גזרה. מכל מקום יש לחוש שמא תחוס עינו על דליו ויחזירנו ברשות היחיד כדי להצניעו ומכל מקום בכרמלית כיוצא בזה כגון שהיה האבוס בגובה פחות מעשרה מותר שאף אם שכח פטור:

ביארנו באחרון של שבת שאין אובסין את הגמל בשבת מפני הטורח ופירשנו שם שענין זה הוא שהיו מאכילין אותו הרבה ביד שתוחבין השעורים בגרונו עד מקום שאין יכול להחזירו ואם כן מה שאמרו כאן גמל שראשו ורובו בפנים אובסין אותו לא נאמר אלא לענין השקאה מרובה ואף זו בתפיסת ראשה בכלי שהמים לתוכן אבל להרביצה ולהשקותה ביד הרבה אסור והוא בכלל מה שאמרו שאין אובסין את הגמל. ויש שפרשוה במאכל ובמאכל בינוני הנקרא הלעטה שהותרה שם ואמר עליה אובסין על דרך העברה ומכל מקום לענין הלעטה או השקאה מותר ואעפ"י שצוארו ארוך ונעשה רובו במעט מן הגוף ויציאתה לחוץ נקלה ביותר והיה לנו לחוש להוציא האבוס אחריה:

פסי ביראות לא הותרו אלא לעולי רגלים ולצורך בהמותיהן אבל לעולי רגלים עצמן לא אלא אם רוצה לשתות יהא מטפס ויורד כלומר מקפץ ויורד מקפץ ועולה וישתה בתוך הבאר ומכל מקום אם היה הבאר רחב עד שלא יהא יכול לטפס ולירד אם מלא לבהמתו מותרין לו. וכן לא הותרו פסי ביראות אלא בבאר מים חיים נובעי' וזכים שיהיו ראוים לאדם שאעפ"י שעיקר התקנה לצורך בהמה היתה מכל מקום צריך שיהא בו תשמיש לאדם:

דף כא.

יתבאר במקומות שבמסכתא זו שהבורגנין והם כעין סכות שדרים בהם בני אדם למכור בהם מזון לעוברי דרכים או לשמור [בהם] שדותיהם (מהם) או שעושין אותם שומרי העיר כל שהם בתוך שבעים אמה ושירים לעיר מתעברין עם העיר ומודדין מהם אלפים אמה מחוץ לעיר מכל מקום בבל אין בה דין בורגנין מפני ששטפי מים מצוים שם ומפסידין אותם ואין בורגנין אלא אם כן מתקיימים וכן אין דין בורגנין בשאר ארצות

שהגנבים מצויים שם ומפסידין אותם וכן פסי ביראות אין מקילין בהם לא בבבל ולא בשאר ארצות שאין שם הולכי לדבר מצוה כגון לישיבות ולבתי מדרשות ואין היתר פסי ביראות אלא או לעולי רגלים או לבני ישיבה שהם כיוצא בהם למצוה. ומכל מקום בבורגנין כל שהן קיימים מודדי' מהם בכל מקום והוא שאף בבבל אמרוה כאן אמ' ליה רב חסדא למרי בריה דרב הונא אתיתון לבי מדרשא תלתא פרסי בשבתא אמאי סמכיתו אמ' ליה אבורגנין והא אמ' אבוה (דאמך) [דאבוה משמי' דרב] אין בורגנין בבבל. אחוי ליה הנהו מתואתא דמבלען בשבעים אמה ושירים כלומר כפרים שחרבו ועדיין יש בהן מחיצות קיימות:

גדולי המפרשי' שאלו מאחר שלא הותרו פסי ביראות אלא לעולי רגלים ולבהמותיהם היאך התירו למעלה טלטול מבין הפסים לחצר שראשה נכנס לפניהם ופתוחה להם ופרשוה שלא התיר אלא לצרך בהמתו כגון הכנסת האבוס והדלי והוצאתם וכיוצא באלו:

דף כב.

בית סאתים שהתירו לכל מקום שהוקף שלא לשם דירה יצאו לנו מחצר המשכן והוא מאה על חמשי' ויש ברבועו שבעי' אמה ושירים ובשבורו אלפים אמות וכל שהוא במדה זו בין מרובע בין עגול בין ארוך וקצר כתבנית חצר המשכן הרי הוא בית סאתים אלא אם כן היה ארכו יתר על פי שנים ברחבו כמו שיתבאר:

כל אויר ר"ל אעפ"י שאינו מקורה שתשמישו לדירה כגון דיר וסהר ומוקצה וחצר אפי' בת חמשת כורים מותר וכל דירה ר"ל אעפ"י שמקורה שתשמישה לאויר ר"ל לשמירת מה שחוצה לה כגון בורגנין שבשדות בית סאתים מותר יתר מבית סאתים אסור כמו שיתבאר:

כבר ביארנו למעלה שבסוגיא זו נתחלפו הגירסאות בדברי ר' יוחנן שיש גורסין כאן הודיעוך וסבירא ליה. לענין ביאור אתה צריך לפרש לגירסא ראשונה (כאן וסבירא ליה) והאמ' ר' יוחנן ירושלים וכו' ואעפ"י שיש חומות סביבה אלמלא נעילת הדלתות היתה חשובה רשות הרבים שבקיעת רבים מבטלת מחיצת החומות אלא לא סבירא ליה. ולגירסא שניה אתה מפרש כאן [ולא] סבירא [ליי] והרי אף הוא אומר שירושלם בנעילת דלתות בלילה מיהא הוכשרה ואין בקיעת רבים שביום מבטלתן אפי' ביום אלא כאן וסבירא ליה:

דף כב:

העיירות והמדינות שלא הוקפו בחומות אעפ"י שהיו הרים או בקעות או ימים או נהרות מקיפים אותם לא הופקעו מידי רשות הרבי' שאם כן אף העולם כלו מוקף בים אוקינוס. ומכל מקום מעלות ומורדות שהן קצרות ואין תשמישן נוח לבריות אינן רשות הרבים קרובה לכרמלית מפני שאינן כדגלי מדבר. ויש מפרשים שלא אמרוה אלא לענין לשון ולא להפקיע חיובן על דרך שאמרו בתלמוד המערב בפרק משתתפין בשם ריש לקיש אין רשות הרבים עד שתהא מפולשת מסוף העולם ועד סופו וכן אין רשות הרבים בעולם הזה אלא לעתיד לבא שנ' כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפלו ואעפ"י שאמרו קשיא מתניתי' אדריש לקיש איזהו רשות הרבים וכו' ומכל מקום נראין הדברים שאף הוא לא אמרה אלא לענין לשון ומכל מקום בסוף הסוגיא נראה שלענין חיוב נאמר ובארץ ישראל דוקא מפני שיהושע אוהב את ישראל היה וכל שניחא תשמישתיה מסרה לרבים ודלא ניחא תשמישתיה מסרה ליחיד אעפ"י שהיה ברשות הרבים אבל בחוצה לארץ הואיל ובקיעת רבים לשם רשות הרבים הוא אע"ג דלא ניחא תשמישתיה ברחבים שש עשרה אמה ושיש שם בקיעת רבים שאם לא כן אף בחוצה לארץ אינו רשות הרבים שהרי תל המתלקט נקרא רשות היחיד (אין) [ואין] בקיעת רבים מבטלתו:

תל המתלקט עשרה מתוך ארבע כבר ביארנו שהוא רשות היחיד ואפי' בקיעת רבים אינה מבטלתו שכל שהיא רשות היחיד גמורה אין בקיעת רבים מבטלתו כלל כמו שביארנו:

חצר שרבים נכנסים בזו ויוצאים בזו דרך פתחים או פרצות של עשר רשות היחיד לשבת ואפי' היתה דריסתם נוחה להם. ולענין ספק טומאה הרי היא רשות הרבים כמו שיתבאר:

מבואות המפולשין לבורות שיחין ומערות עד שאי אפשר לעבור שם אלא על שפה קצרה של בור הרי הן רשות היחיד לשבת שאין כאן פלוש והכשר צורת פתח מכשירו לענין טומאה הרי היא רשות הרבים. ויש פוסקי' באלו שבקיעת רבים מבטלתן. ואין נראה כן שהרי נראה מן הגמרא שאף ר' יהודה מכשיר בהן ואעפ"י שהמוקשה מתרצם לדעתו שינויי נינהו:

דף כג.

המשנה השניה ועיקרה בביאור ענין החלק השני ונתגלגל ממנה לביאור ענין החלק השלישי והוא שאמר ועוד אמ' ר' יהודה בן בבא הגנה והקרפף שהוא שבעים אמה

ושירים על שבעים אמה ושירים שזהו שיעור בית סאתים. אם הוקף בגדר גבוה עשרה טפחי' מטלטלין בתוכו בכלו ובלבד שיהא שם שמירה ר"ל סוכת שומרים כדי שיהא נאמר עליה בכך סרך היקף לשם דירה. או בית דירה לבעל הבית אעפ"י שאינה תדירה אלא לפרקים. או שתהא סמוכה לעיר ופירשו בה בתוך שבעים אמה ושירים שמאחר שסמוכה לעיר כל כך הרי הוא מתמיד לילך ולטייל בה והרי זה כעין דירה ויש מפרשי' בתוך אלפים אמה ואם כן מה שחלק ר' עקיבא להתיר אף בשאינה סמוכה פירושה אם שבת לשם או על ידי [עירובי] תחומין. ועיקר הדברים כדעת ראשון.

ר' יהודה אומר אפי' אין בה אלא בור או שיח או מערה [מטלטלין בתוכה] שאינו אלא כעין תשמיש ואין זה (אלא) כמין ביראות שקראנו תשמיש גמור שהביראות במקום שאין המים מצויים והרי הוא תשמיש גמור לאדם אעפ"י שעקרו לבהמה אבל בזו אפי' היתה אמת המים עוברת לפניו שלא הוזקקנו לאלו אלא למראית העין בעלמא. ואף לחכמי הדורות ראיתי שבזו לר' יהודה אם יבשו מימיו בשבת הואיל ואין המים עיקר אלא למראית העין בעלמא הואיל והותרה שבת הותרה.

ר' עקיבא אומר אפי' אין בה אחד מכל אלו. שאע"פ שלא הוקפה לשם דירה הואיל ומכל מקום אין בה אלא בית סאתים מטלטלי' בה ובזו הלכה כר' עקיבא. ומכל מקום מדברי ר' יהודה למדו קצת מפרשי' שכל בית דירה הפתוחה לקרפף בית סאתים והם של אותם הבעלים בעצמם מותר לטלטל מזו לזו שאם הן אסורות זו על זו היאך הוא מותר על ידה ואם כן לא אסרו מבית לקרפף אלא כשהבית לאחד והקרפף של אחר. ומכל מקום הרבה נוטים בה לשטה אחרת שאף בשהכל לאחד כל שאתה נותן לו דין קרפף כגון שלא הוקף לדירה שאין טלטולו מותר אלא בבית סאתים אין טלטול ממנו לבית כלל אלא ממה שהוא רשות אחת עמו כגון חצר אכסדרה ודומיהם כמו שיתבאר:

ונשוב לדברינו והוא שבזו הלכה כר' עקיבא מכל מקום מה שהוסיף לומר ובלבד שתהא שבעים אמה ושירים על שבעים אמה ושירים כיון בה לחדוש אחר שאין הלכה בה כמותו והוא ששאלו בגמרא ר' עקיבא היינו תנא קמא שנאמר עליו במשנה הראשונה אמרו לו לר' יהודה לא אמרו בית סאתים אלא לגנה וקרפף וודאי סתם נאמרה ובהוקפה שלא לשם דירה ותירצו איכא בינייהו דבר מועט והוא שתנא קמא מכשיר בית סאתים אף בארכו פי שנים ברחבו (בחצר) [כחצר] המשכן שהוא מאה על חמשים שנמצא שבורו חמשת אלפים אמה ור' עקיבא אינו מכשיר אלא לחשבון הנמצא מכוון ברבועו עד מה שאפשר לרבעו והוא שבעים אמה ושירים ר"ל ארבעה טפחים או אמור שני שלישי אמה על שבעים אמה ואותן השירים ומאה על חמשים יש בשבורו יתר על זה

שמנה עשר אמות וארבעה טפחים ארך ברחב שני טפחים שנמצאת כל אמה שליש אמה מרובעת ונמצא הכל שש אמות וטפח ושליש ברוחב אמה שכשאתה מחזיר ד' טפחי רחב לרחב ששה יהיו טפח ושליש ארך ברחב ששה כיצד כבר ידעת שחצר המשכן שממנו למדנו טלטול לשבת במקום שהוקף שלא לשם דירה היה מאה ארך בחמשים רוחב ונאמר עליה חמשים בחמשי' ואעפ"י שלפי פשוטו הוא מכוין לומר שיעמיד את המשכן על שפת החמשי' שיהא לפניו חצר חמשי' על חמשי' מכל מקום דרשו בו טול חמשי' וסבב חמשים ר"ל שירבע חמשים היתרים באורך ויקיפם על החמשים הנשארים סביב סביב ואעפ"י שהותר לר' עקיבא טלטול במאה על חמשים מכל מקום לא כונה תורה להתיר לבאים אלא על דרך רבוע זה או שמא חכמי' דרשו וגרעו שלא ליגע באיסור תורה וכמו שאמרו בתחומין שפוחתין מן המדות מפני הטועים מכאן ואילך צא וחשוב חמשי' על חמשי' שיש לך להקיף על חמשי' בחמשים עשה מהם חמש רצועות כל אחת בארך עשר וארך חמשי' ותן ארבע לארבע רוחות ונמצאו לך שבעים על שבעים חוץ ממקום הקרנות שיש בכל אחד מהם פגימה עשר מפני התוספות שהוספנו ואתה ממלאם ברצועה חמשית שתעשה מהם חמש רצועות של עשר על עשר ואתה נותן מהם ארבע מתנות לארבע קרנות ונשלמו לך שבעים על שבעים בשלמות ועדיין לך בידינו רצועת עשר אמות ארך על עשר אמות רחב עשה מהן עשר רצועות אמה רחב בעשר אמות ארך וצרף את כלן לרצועה אחת ארוכה ותצא לך רצועה ארוכה מאה אמה ברוחב אמה וחלקנה לשלש רצועות כל אחת ארך מאה אמה ברחב שני טפחי' וצרף גם כן את כלן לרצועה אחת ארוכה ותצא לך רצועה שלש מאות אמה ארך ברחב שני טפחי' וכשתפרנס מהם שבעים לכל רוח נשארו לך מהם עשרים אמה ארך על רוחב שני טפחי' ועדיין אתה צריך מהם שמנה טפחי' ארך ברחב הטפחי' למלא כל קרן מהם בטפחי' על טפחי' ונשארו לך משבור מאה על חמשים שמונה עשר אמות וארבעה טפחי' ארך על רוחב שני טפחי' שהם שש מאות וטפח ושליש ארך ברחב אמה שהם רכ"ד טפחים בשבור וזה דבר מועט שאין ראוי לשברו על הרבוע הואיל ואינן עולות לתוספת טפח ברבועו ולר' עקיבא אינו מתיר טלטול אלא לשיעור זה ולא שיזקיקהו למרובע דוקא אלא שלא יהא בשבורו אלא כשיעור זה ולתנא קמא כל שיש בשבורו חמשת אלפי' אמה מטלטלין (בכלא) [בכולה] ובזו הלכה כרבנן.

ר' אליעזר אומר אם היה ארכה יתר על רחבה אפי' אמה אחת אין מטלטלין בתוכה. והקשו בגמרא שהרי מצאו לו במקום אחר שאמר אם היה ארכה יותר משנים ברחבה אפי' אמה אחת אין מטלטלין בתוכה הואיל ויצאה לה מתכונת המשכן באריכות יותר

על פי שנים ברחבו ופירו' (בדוקא) [בדוחקא] כלומר הא ארוכה יתר על פי שנים ברחבה לא. ושאלו בגמרא ר' אליעזר היינו דר' יוסי. ותירצו איכא בינייהו רבועא דרבנן. ופירשו בה גאוני הראשונים מה שנחלקו בפרק מי שהוציאוהו [מט:] בענין אלפים אמה של תחומין שר' חנינא בן אנטיגנוס אומר עגולות ולא מרובעות כדי שלא יהא שם אלכסון שאם אתה נותנם מרובעות ומתירן לו עם כל שבתוכם הרי יש באלכסון יותר ואם כן כל שמהלכם באלכסון אתה מעגל לו את הזוית להחזירו למדת הרחב. וחכמים אומרי' מרובעות כטבלא מרובעת כדי שיהא נשכר את הזוית להחזירו למדת הרחב ואף בזו ר' אליעזר סובר דוקא בעגול. ומה שאמר שאם היה ארכה יתר על פי שנים ברחבה אפי' אמה אחת אין מטלטלין בתוכה הוא בא לאסור מרובעת שאם ארכה מאה הרי אלכסונה יותר ממאה ואם כן לא התירו אלא את השבור וכשיעור עגולו ור' יוסי אומר אפי' ארכה כשנים ברחבה ר"ל אף ברבוע והלכה כר' יוסי. וגדולי הרבנים פרשוה בדרך אחרת. ולענין פסק אין אנו צריכים להזכירה.

אמר ר' אלעאי שמעתי אפי' היא בית כור. כלומר שלא נתן שיעור בית סאתים אלא לבקעה שאין שם מחיצות מסויימות אלא שנכנסי' ויוצאין בה דרך מדרון אבל גנה וקרפף שמחיצותיה גמורות אעפ"י שלא לשם דירה הוקפו מטלטלין בכלו ואין הלכה כן כמו שהתבאר. **וכן שמעתי ממנו אנשי חצר ששכח אחד מהם ולא עירב** עם האחרים והרי כלם אסורי' להוציא מביתם אף לחצר אלא שזה השוכח בטל להם רשותו או חצרו ולא הזכיר בבטולו את ביתו וסובר ר' אליעזר שהמבטל את חצרו או רשותו אף ביתו בטל והלכך ביתו אסור מלהכניס ומלהוציא לו מבית לחצר ומחצר לבית שלא יראה כמערער בבטולו אבל מחצר לשאר בתים מותר שהרי הוא כאורח אצלם ולהם מותר מבתיהם לחצר. וכן מאותו בית לחצר שכבר נתבטל אצלם ומחצר לבתיהם ולאותו בית. ומכל מקום הלכה שהמבטל רשותו או חצרו לא בטל את ביתו אלא אם כן הזכירה בפי' והילכך ביתו לחצר אסור לו ולהם ואם בטלו אצלם בפירוש אסור לו ומותר להם:

וכן שמעתי ממנו שיוצאין בערקבלין בפסח משום מרור והוא סיב שסביבות הדקל ויש בו מרירות מעט אעפ"י שמתיקות מעט מתערב עמו ואף (זו) [בזו] אין הלכה כן. וגדולי המחברי' בקצת חבוריהם גורסי' עקרבנין וכתבו שבלשון ערב נקרא אל עקרבאן והוא עשב שעליו עשויים כעקרב:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

דף כג:

קרפף יתר מבית סאתים שהוקף לדירה מטלטלין בכולו הואיל ולשם דירה הוקף מכל מקום פעמים שחוזר ונאסר והוא אם נזרע רובו שהזרעים מבטלים המחיצות ונעשה כגנה ואסור שאין שום דירה בין הזרעים ואם כן כשנזרע יצא מתורת דירה ומתורת חצר אבל אם נטע רובו עדיין תורת חצר עליו שכך הוא דרכן של בני אדם ליטע אילנות לישב תחתיהן בצל ולא סוף דבר בשעשאן אצטבלאות ר"ל שנטען בסדור ערוגות ערוגות אלא אפי' נטעו בערבוב ונזרע רובו שאסרנו ביתר מבית סאתים אפי' אין בזרוע יתר מבית סאתים או אפי' פחות מבית סאתים הואיל ומכל מקום רובו נזרע שהלך מיעוטו אחר רובו והרי הוא כאלו כלו נזרע. ואף לדעת ר' שמעון שאמר אחד גגות ואחד חצרות ואחד קרפפות רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן ר"ל שאם שבת כלי בחצר בין עירבו אנשי חצר בין לא עירבו מותר להעלות מן החצר לגג ומגג לגג ומגג לחצר ומחצר לקרפף אחר שלא נכנס לבית ושהכלי לא שבת בבית והיה לנו לומר שהזרוע יהא כקרפף בית סאתים והשני יהא כחצר פתוח לקרפף שהכל רשות אחת מכל מקום בטל מיעוטו אצל רובו כמו שכתבנו. הא נזרע מיעוטו מותר אלא אם כן יש בזרוע יתר מבית סאתים ואפי' מקום הזרוע מותר שהרי אין בו יתר מסאתים וכל שכן החצר שהרי למותר לה (הפרצה) [נפרצה] אחר שפסקנו כר' שמעון שגגות וחצרות וקרפפות רשות אחת הן לטלטל מזו לזו. הא יתר מבית סאתים אף במיעוטו אסור מקום זרע מפני שיש בו יתר מסאתים וחצר מפני שלאסור לה נפרצה:

דף כד.

קרפף יתר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ורצה להכשיר אם פרץ בו פרצה ביתר מעשר או שהיתה שם מאליה וגדר בו אפי' אמה אחת לשם דירה עד שהעמידה על עשר הרי הוא כאלו הוקפה כולה לשם דירה ולא סוף דבר שיפרוץ את כל הפרצה ביחד ואחר כך יגדור אלא אפי' פרץ אמה וגדרה פרץ אמה וגדרה עד שהשלימו עד עשר הרי זה מותר. כיוצא בו לענין טומאה במה שידעת שכל כלי שנטמא ונשבר אחר טומאתו עד שנפסד תשמישו טהר ובמקומן יתבארו שיעורי השברים כלם והוזכר בכללם בכלי עץ שכלי בעלי בתים שיעורן במוציא רמון בינוני ואם נקב במוציא זית וסתמו ונקב עוד במוציא זית וסתמו עד שהשלימו למוציא רמון אעפ"י שנסתם טהור מטומאתו הישנה שמכל מקום פנים חדשות באו לכאן. וכן סנדל שנפסקה אחת מאזניו ותקנה שעדיין מטמאה טומאת מדרס הואיל ועדיין שם מנעל עליו אפי' לא תקנה ולא תפש שם תקנה עליו

אלא משום סופה שאם אחר כן נפסקה שניה אעפ"י שתקנה טהורה מן המדרס הישן אעפ"י שלא היתה שעה בלא שם מנעל שהרי שתי אזניה נתחדשו ומכל מקום יש עליה טומאת מגע מדרס ר"ל שהיא טמאה טומאת עצמה כדין הנוגע במדרס להיות ראשון הא אם נפסקו שניהם כאחת הואיל ובטל תורת מנעל ממנה טהור אף ממגע מדרס כמו שיתבאר במקומו:

רחבה שאחורי הבתים ואין הבית או החצר פתוח לה הרי הוא כקרפף ואין מטלטלין בה אלא בד"א שהרי שלא לשם דירה הוקפה ודוקא ביתר מבית סאתים כדין קרפף פתח לה פתח מותר לטלטל בכלה כמה שהיא ואפי' מן הבית לה ודוקא בפתח תחלה ולבסוף הקיפה שכבר נתגלה דעתו בשעת היקף שלשם דירה הקיפו ואפי' היה שם גורן וכיוצא בו שהדבר מוכיח שלשם יציאה לגורן הוא פותח ולא לשם היקף רחבה מותר אבל אם הקיפה ועדיין אין שם פתח הרי לא הקיף לדירה ואין מחשבה עושתו דירה וכן הדין בכל קרפף שאינו קרוי מוקף לדירה אלא אם כן קדמה שם בית דירה ופתחה פתוח לקרפף קודם שיוקף. ומכל מקום יראה לי שאם בשעת היקף דעתו על הפתח אלא שרוצה להקיף את הרחבה או את הקרפף תחלה כדי שלא יהא ביתו פתוח עד שיוקף הקרפף הסמוך לו שאין זה מעכב ולא עוד אלא שראיתי מפרשי' רחבה זו כגון שבנה זה למזרח וזה למערב ונעשית הרחבה אחר בתיהם מאליה ואסורי' מפני שהמחיצות לא נעשו לצורך רחבה ואם פתח אחר פתחו לשם ואחר כך הקיפו האחרים שם את בתיהם הרי זה שפתח קודם היקפם החשיב אותם המחיצות ונעשית כחצר:

כל שאתה נותן דין קרפף כגון רחבה הסמוכה לבית ואין הבית פתוח לתוכה או שהוקפה ואחר כך פתחו לה פתח ופרדס וגנה ושאר מקומות המוקפים שלא לשם דירה ביתר מבית סאתים אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות אף כלים ששבתו בתוכו ובבית סאתים או פחות שאין חלוק בין סאתים לפחות מהם מטלטלין בכלו כלים ששבתו בתוכן או ששבתו בחצר או בגג או באכסדרא ומרפסת שגגות וחצרות וקרפפות ואכסדרה ומרפסת כולם רשות אחת הן אבל כלים ששבתו בבית לא שהבית אינו רשות אחת עמהן ואפי' לא היה שם בית סאתים ודבר זה אין בו חלוק בין בית לאחד וקרפף לאחר ואפי' עירבו שאין עירוב לקרפף שהרי ככרמלית הוא ואין עירוב לכרמלית בין שהבית והקרפף לאחד ואעפ"י שיש חולקי' להקל בשהכל לאחד כמו שביארנו במשנה הרי אתה רואה בסוגיא זו בשמועת נזרע רובו שפרשוה גדולי הרבנים בשהכל לאחד וכן בפרק גגות שאין רשויות מתחלקות לשנים בבעלים אלא בבתים שהן תדירות לדירה. וכן כתבוה

גדולי המפרשי׳ בפרק זה במעשה אבורנקא דריש גלותא הנזכר למטה. וכן בפרק חלון ובפרק הדר.

וזה שאמרו ובלבד שיהא שם בית דירה פרשו גדולי הדור לא שיהא מותר להוציא מן השמירה ובית הדירה אלא להתיר לדעתו אגבה טלטול עצמו מצד שיהיה השמירה או הבית דירה מוכיח עליו היקף קצת לשם דירה וכמו שאמרו או שתהא סמוכה לעיר שאין כונתו להתיר מן העיר לתוכה. וגדולי הדור שואלים אם כן כלים ששבתו בבית לא יוציא אף לגגו לדעת שמואל שהרי בפרק גגות [צ.] אמר שמואל שאויר גג כקרפף והיאך אנו משתמשים בגגין שלנו בכלים ששבתו לתוך הבית. ומכל מקום הרבה מפרשי׳ כתבוה לאסור בכל שאינו מוקף לדירה אלא שהם מתרצי׳ שלא אמרה שמואל אלא בגג היתר מבית סאתים אבל בשאינו יתר מבית סאתים לא החמירו בו לעשותו כקרפף אלא כחצר ונמצא גג וחצר כשהם לאחד ובבית סאתים מותר אף לכלים ששבתו בבית. והביאו ראיה ממה שאמרו בפרק הזורק לא יעמוד אדם בגגו ויקלוט מי גשמים מגגו של חבירו. והרי אין כל גג וגג רשות בפני עצמו שהרי שמואל בשטת ר׳ שמעון היא שכל גגות העיר רשות אחת הן כמו שיתבאר ושהלכה כן אלא פירושו לא יקלוט להביא לביתו ובשלו מיהא מותר אלמא טלטול מגגו לביתו מותר וכשאין בו יתר מבית סאתים. ומכל מקום לא הוצרכו בו אלא לדעת שמואל וכמו שביארנו שהרי לרב שהלכה כמותו אויר גג אינו כקרפף והוא דמנכרן מחיצאתא כגון גג שאין קירויו בולט חוץ למחיצותיו שמכשירין אותן בגוד אסיק והרי הוא כמוקף לדירה כמו שיתבאר בפרק גגות:

וכל שאי אתה נותן לו דין קרפף כגון שהוקף לדירה ולא נתבטלו מחיצותיו בזריעה או שלא הוקף לדירה והוכשר בפרצה יתר מעשר שגדרה עד עשר לשם דירה או בשאר מיני הכשר המתבארים בסמוך מטלטלין בכלו אפי׳ ביתר מבית סאתים ואפי׳ כלים ששבתו בבית. ולפי מה שכתבנו יראה שאף הפרדסי׳ שבבית אם נזרעו רובם נתבטלה תורת מחיצת בית מאליהם ואין מטלטלין מכלים ששבתו בבית לתוכן אעפ״י שאין בהם בית סאתים ופעמים אף במה שאין זרוע מתורת נפרצה למקום האסור לה על הדרך שביארנו בקרפף. ומכל מקום יראה לי שהזרעים העשויים לטיול (ולצאת לשם תמיד לטייל שם) ולהריח אין אלו מבטלות מחיצות והיקף דירה הוא אעפ״י שנזרע. ומכאן יראה לי שרבים מקילין בכך בפרדסים הסמוכים לבתיהם:

קרפף יתר מבית סאתים שהוקף לדירה ונתמלא מים כלו או מקצתו אם המים ראוים לשתיה אפי׳ היה בעמקן יתר מבית סאתים מותר שאין זה אלא ככריא דפירי ר״ל חריץ עמוק שמצניעין פירות לתוכו שאעפ״י שעמוק הרבה נוטלין מהם בשבת אבל אם אינן

ראוים לשתיה הרי הוא כנזרע רובו ואם נתמלא רוב החצר אסור אף בשאין עמקן יתר מבית סאתים ומעוטו מותר ובלבד כשאין עמקן יתר מבית סאתים [אבל אם עומקן יותר מבית סאתים] הכל אסור. מקום המים מפני שהוא יתר מבית סאתים והנשאר ממנה מפני שהוא נפרץ למקום האסור. ועמקן שאמרו פירושו בשטחן ומפני שאין מים מתכנסין אלא בעומק הוא תופס לשון בעמקן ופירושו במקומן ובלבד בעומק עשרה טפחי'. ומכל מקום אם אינם עמוקים עשרה אינו אלא טיט בעלמא ואינו חולק רשות לעצמו אף ברוב החצר או כלו וכן כתבוה גדולי הדור. והביאוה ממה שאמרו ברקק מים שברשות הרבים היה רקק מים ורשות הרבים מהלכת בתוכו הזורק לתוכו ארבע אמות חייב וכמה רקק מים פחות מעשרה אלמא כל שהוא פחות מעשרה בעומק רקק הוא ואינו חולק רשות לעצמו:

דף כד:

זה שאמרו בסוגיא זו הוה ליה ככריא דפירי. יש שואלי' בה שהרי בפרק הזורק [ק.] אמרו בור ברשות הרבים עמוקה עשרה ורחבה ארבעה וזרק לתוכה מלאה מים חייב מלאה פירות פטור. מיא לא מבטלי מחיצאתא פירי מבטלי מחיצאתא. ומכל מקום יראה שכל אחת לפי ענינה נאמרה שלענין זריקה ראוי לומר שאין המים מבטלין מחיצות שהרי אין מעכבות את האבן וההפך בפירות ובכאן לא נאמרה אלא לענין שמשתמש מהן והרי תשמיש המים והפירות שוים בה:

כבר כתבנו בפרק ראשון שמבוי שצדו אחד מפלש לרשות הרבים וצדו אחד לרחבה א"צ כלום מצד הרחבה ופרשנוה דוקא בשהרחבה הוקפה לדירה או שלא הוקפה לדירה ובבית סאתים שאם לא כן הרי הוא פתוח לכרמלית והמבוי הפתוח לו או נפרץ לשם במלואו נפרץ הוא למקום האסור לו וצריך הכשר אבל מכיון שהרחבה הוקפה לדירה או שלא הוקפה לדירה ואין כאן אלא בית סאתים הואיל ומותר לטלטל בכלה אף המבוי הפתוח לה אינו צריך כלום מאותו צד אעפ"י שהרחבה פתוחה לרשות הרבים ואף ראשו האחר שמפולש לרשות הרבים דיו בלחי כדין מבוי סתום הכל כמו שביארנו שם:

הוזכר בכאן מעשה ברחבה שהיה ראשה אחד פתוח לעיר ר"ל למבוי שבעיר שהיה ראשה כלה לרחבה זו וראשה האחר פתוח לשביל של כרמים שהיו בה דיורין ורחבה זו הוקפה שלא לשם דירה והיה בה יתר מבית סאתים ונמצא דינה ככרמלית ואלו היתה מוקפת לדירה לא היתה אוסרת לא השביל ולא המבוי כמו שביארנו בפרק ראשון. אלא שרחבה כרמלית והיה מבוי אחד שבעיר ראשו אחד פתוח לעיר שיש לו צורת פתח

בראשו וראשו השני פרוץ במלואו לרחבה זו והשביל היה ראשו אחד פתוח לרחבה זו במלואו גם כן וראשו האחר של אותו שביל היה פתוח לגודא דנהרא ר"ל שפת נהר והיה (גבאה) [גבוה] עשרה טפחים ונמצא השביל סתום משלשה צדדיו והרביעי פרוץ במלואו לרחבה זו וכן המבוי נעשה כסתום משלשה צדדיו שהרי יש צורת פתח בראשו האחר ונמצאת רחבה זו אוסרת המבוי והשביל מפני שהם פרוצים לה במלואן והיו משתדלים להכשיר את הרחבה עד שיהא מותר לטלטל בה כדי להכשיר את הכל והיה קשה בעיניהם לפרוץ בה יותר מעשר ולגדרה לשם דירה עד עשר מפני שהיו מחיצותיה בבנין חזק ואמר אביי היכי ליעביד ליעביד מחיצה או לחי אגודא דנהרא לשם הרחבה כלומר שיהא בדעתנו להוסיף השביל עליו להיות השביל סוף הרחבה ותהא מחיצה זו או לחי זה עשוי לשם דירה.

אין עושין מחיצה על מחיצה שמאחר שהמחיצה (לשם) [שם] כל שמוסיפין עליה אינו כלום עד שיפרוץ בה פרצה האוסרת ויכשיר לשם דירה.

ליעביד צורת פתח לשביל מראשו הפתוח לרחבה להיות היקף לשם דירה לרחבה אתו גמלי ושדו לה שהגמלים באים לשתות מן העיר לנהר דרך מבוי ומרחבה לשביל ומשביל לנהר והיה מקום יציאתם מן הרחבה לשביל צר להם ודוחקים לו ונפרץ.

אלא אמר אביי לעביד לחי (אשבל) [אפתחא דשביל] ר"ל מצד הרחבה ומתוך שהלחי נעוץ ועביו משהו אין גמלים נוגעי בו ומתוך שהוא הכשר לשביל שהרי [על ידי] כך הוא הכשרו לטלטל (בעצמו) [בשביל] נעשה הכשר מרחבה להיותו לה היקף לשם דירה ותהא הרחבה כשרה והכל כשר בכשרותה לכשישתתפו בה כולם. ואעפ"י שאין כאן פרצה יתר מעשר (שישתפום) [שיסתמוה] לשם דירה ומכל מקום תכשיר מטעם מגו ואף רבא היה מודה לו במקום שאין לחוש לגזירה כגון שביל סתום מכל וכל אבל בזו יש לחוש שמא יאמרו להכשיר שביל דעלמא בלחי אחד. ואעפ"י שאין ראשו האחד פתוח לגודא. וגדולי הדור מפרשי' ששביל זה לא היו פותחים בו בתים וחצרות אלא בראשו שכנגד הרחבה והדבר קרוב לטעות להתיר בלחי אף בשאין בתים וחצרות פתוחות לתוכו ואין להתירו אלא בפס או שני לחיים ובזו מיהא אם יעשו פס גמלי שדיין ליה וכן בשני לחיים ופירש הכא ליעביד לחי להך גיסא דלהדי מתא ר"ל למבוי בראשו הסמוך לרחבה ומגו דמהני למתא ר"ל להכשיר טלטול למבוי שהרי הוא סרטיא מכאן ובקעה מכאן שהכשרו בצורת פתח מכאן ולחי מכאן תועיל (לשיות) [להיות] היקף לשם דירה לרחבה. ופרשו גדולי הרבני' שהשביל לעולם אסור גזרה משום שביל דעלמא. וכן כתבוה גדולי המפרשי' אבל בתוספות פרשו שהכל מותר שלא גזר רבא אלא כשהלחי

מצד השביל שרצינו להתיר את הרחבה מתוך היתר השביל אבל כשהלחי מצד המבוי אין כאן גזרה והדברים נראין. ויש שואלין בה למה לא עשו לחי מצד הגודא רחוק ממנה ארבעה טפחי׳ ויתיר את הכל ותירצו שהלחי גרוע ואינו חשוב לבטל כח הגודא ואם תאמר שיעשו שם מחיצה ברחוק ארבעה לגודא אין הכי נמי אלא שלא היו רוצים לגרע מאורך השביל. ומכאן נראה לגדולי הדור ראיה להתיר אף השביל שאם לא כן נוח להם להפסיד ארבעה טפחים מן השביל ולא יפסידו כל השביל שנשאר להם עכשיו באיסור לשטת האוסרים:

ולמדת מכל מקום שהקרפף יש לו הכשר לפעמים אם פתוח למבוי בהכשר המבוי אם נעשה גם כן לשם היקף דירה לקרפף ולא סוף דבר שדבר זה מכשירו לטלטול בעצמו בכלו אלא מן המבוי לה וממנה למבוי והוא ענין האמור כאן ממתא לרחבה שהמבוי הוא קורא בסוגיא זו מתא וכן הדין בשביל לשטתנו וכן לא סוף דבר ברחבה של רבים אלא אף בשל יחיד ואעפ״י שבפרק ראשון חששו בה דילמא מימליך ובני התם הוא שפרוצה לרשות הרבים וכשבונה אותה לבתים הוי ליה מבוי פתוח לרשות הרבים של תורה אבל זו אף כשיבנה אותה לא תהא פתוחה אלא לשביל ולמבוי שהם כעין רשות הרבים אבל לא רשות הרבים גמורה כל כך. כך כתבוה גדולי המפרשי׳ והדברים נראין ומכל מקום גאוני הראשונים כתבוה דוקא ברחבה של רבים ואין נראה כן:

דף כה.

קרפף יתר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ובא למעטו עד בית סאתים כדי שיוכל לטלטל בכלו כל שמיעטו בדברים שהם תשמיש הקרפף ושדרך בני אדם לעשות כן בקרפיפות כגון שנטע שם אילנות אפי׳ באילן שמקומו חשוב ושיש לו דין מחיצה כגון גבוה עשרה ורחב ארבעה אינו מיעוט אבל בדברים שאין דרכן בקרפף הרי זה מיעוט. מעתה בנה שם עמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה אין ספק שהוא מיעוט אפי׳ הוא באמצע הואיל ומכל מקום נתמעט (שבור) הנשאר מבית סאתים ואם אין רחבו אלא בפחות משלשה אעפ״י שנתמעט בו מבית סאתים אינו כלום שאין זה אלא כמי שאינו. משלשה ועד ארבעה נחלקו בה רבה ורבא שלדעת רבה הואיל ויצא מתורת לבוד הרי זה מיעוט. וכן פסקוה גדולי המחברי׳ ונראה הטעם מפני שרבה רבו של רבא היה ולדעת רבא הואיל ואין כאן מקום ארבעה אינו מיעוט. וכן פסקוה רוב גאונים ואף גדולי הדור נוטים אחריה ומפני שהיה רבא בתרא:

עשה בה בור עמוק עשרה ורחב ארבעה יש אומרים שהוא כעמוד שהרי גובה ועומק אחד הם לענין שבת וכמו שאמרו שבת בתל גבוה עשרה או בנקע עמוק עשרה וכן הרבה אבל גדולי הדור כתבו שהבור (כקרפף) מתשמישי [הקרפף] הם והרי הוא כאילנות וכן הדין אצלם בגנה ואעפ"י שהוא רשות לעצמו שהרי אף האילן רשות לעצמו הוא כמו שביארנו:

קרפף זה שלא הוקף לדירה ויש בו יתר מבית סאתים ורצה להכשירו במחיצה לשום דירה לטלטל בכלו אף בכלים ששבתו בבית רשאי וכיצד הוא עושה הרחיק מן הכותל הישן ארבעה טפחים ועשה מחיצה גבוהה עשרה ורחבה ארבעה לשם דירה שפתח לתוכו הועיל שהרי נעשה כותל זה לשם דירה הפתוחה שם (וחזר לו) [והוה לי'] פתח ולבסוף הוקף פחות משלשה לכותל אינו מועיל והרי הוא ככותל ישן לענין היקף דירה אלא שמכל מקום אם נתמעט עד בית סאתים מטלטל בתוכו. הרחיק משלשה ועד ארבעה לרבה הועיל לרבא לא הועיל ואף בזו גדולי המחברי' פסקו כרבה ושאר הפוסקי' כרבא:

רצה למעטו עד בית סאתים לטלטל (מיא בתוח) [מיהא בתוכו] וטח כותל הקרפף בטיט עד שבאותו עובי נתמעט חלל הקרפף לבית סאתים אם יכול טיט זה לעמוד בעצמו אילו נטלו הכותלים הישנים הרי זה מיעוט ואם לאו לדעת רבה הוה מיעוט הואיל ועכשיו מיהא עומד. וכן פסקוה גדולי המחברי'. ולרבא אינו מיעוט והרי הוא כמי שאינו ורוב מפרשים פסקו כמותו:

ולענין ביאור תדע שאנו גורסי' רבה בר שילא מתני הכי והוא ענין אחר שלא כמחלקת ראשונה ר"ל הרחיק מן הכותל ארבעה הוא בהקף דירה ולטלטל מן הבית לתוכו ואף ביתר מבית סאתים והאחרונה בשאינו מכוין להיקף דירה אלא למעט עד בית סאתים כדי לטלטל בכלו ואעפ"י שאף בטחו בטיט אמרו לשון הועיל ולא לשון מיעט אף המיעוט תועלת הוא ואעפ"י שקשה מעט לענין סדור היאך נאמרה זו של מחיצה בין שתי שמועות מיעוט והיה לו להזכיר כל אותם של מיעוט בסדר. אין זה הכרח ומכל גירסת הספרים רבה בר שילא מתני לקולא והוא ענין אחד עם הראשונה ושתיהן להיקף לשם דירה נאמרו ובא רבה בר שילא לומר שאם עשאה למחיצה אפי' בסמוך פחות משלשה לכותל מחיצה היא ולא נחלקו אלא בטח את הכותל לשם דירה וכל שיכול לעמוד בעצמו הועיל [הואיל] והוקף לדירה הוא ואם אין יכול לעמוד בעצמו לרבה הועיל ולרבא לא הועיל. וגדולי המפרשי' גורסין כן ופוסקים כלשון ראשון וכרבא. וגדולי המחברים נראה שגורסין כגרסתנו ופירושינו שבמחיצה פסקו שפחות משלשה מיהא לא הועיל

ובטיחה שאף באין יכול לעמוד הועיל עד שראיתי לגדולי הדור תמהים עליהם מפני שהם סוברים שהוא גורס כגירסתם ומכל מקום לגירסתנו דברינו שוים לדבריהם לגמרי אלא שלענין מחיצה היה להם לומר הועיל ולא לשון מיעט וכן כתבוה גדולי הרבנים. ואף הם גורסי' רבה בר שילא מתני לה לקולא פי' זו של מחיצה ר"ל שלא נחלקו אלא בפחות משלשה ואחר כך הם גורסי' טחו בטיט וכו' שמועה בפני עצמה:

קרפף יתר מבית סאתים שלא הוקף לדירה והוא עמוק עשרה עד שגובה דפני הקרקע בעצמו נעשי' לו מחיצות מאליהם ובא לבנות סביבו מחיצה לשם דירה על גובה התל הרי דין זה כדין בא לבנות מחיצה סמוך לכותל שהזכרנו. ויראה שאם בא לבנות בעמק הקרפף לפנים מן התל הואיל ולא היה שם היקף על ידי אדם אף בסמוך לתל פחות משלשה הועיל שהרי גלה שהתל אין לו אצל הקרפף כלום אבל אם בנה על התל לשם דירה אם הרחיק ארבעה מן התל כלפי חוץ הוכשר הקרפף והוכשרו עמו אותם ארבעה טפחי' הנשארים מן התל כלפי פנים. בנאה בסמוך פחות משלשה לתל הרי הוא כמי שבנאה על שפת התל ואין מחיצה על מחיצה. עשה מחיצה זו על התל לכונת שידור על התל בחוץ למחיצתו הרי נמצאת מחיצה זו מועלת למקום דירתו שהרי באויר מחיצות העליונות הוא דר ומתוך כך הרי הן מחיצות אף לקרפף אחר שדעתו בהם אף להכשר הקרפף עד שאין לומר בהם (גואי לגואי עבידי) [גואי לגואי עבידן] על הדרך שאמרוה למטה. וזהו פי' מה שאמרו מודה רב ששת שאם עשה מחיצה על שפת התל שהועיל (באויר) [שבאויר] מחיצות העליונות הוא דר. ואנו גורסין עשה מחיצה על שפת התל ודר בתל. ויש מפרשי' לגירסא זו שעשאה על שפת התל החיצונה ונמצא משתמש לפנים אף על התל. ומכל מקום יש שאין גורסי' כן ומפרשי' אותה בקרפף שמחיצותיו חריצים עמוקים עשרה ורחבים ארבעה שאין המחיצות ניכרות כלל ובנה מחיצה על שפת התל מבפנים ועל אלו אמר שהועיל שבאויר אותם המחיצות הוא דר הואיל והראשונות אינן ניכרות ואף זו הלכה כן וכן מצאתיה לחכמי הדור:

קרפף שמחיצותיו נעשו שלא לשם דירה והגביהן בשיעור מחיצה לשם דירה שאינו כלום כמו שביארנו אם (נחבסו) [נחבטו] המחיצות עד שנבלע כל הישן ונשאר זה שהוקף לשם דירה הוכשר. ולא סוף דבר כשנבלעו מערב שבת אלא אף בנבלעו בשבת שכל מחיצה שנעשית בשבת הרי היא מחיצה בין בשוגג בין במזיד אלא שבמזיד מיהא נאסר טלטולה בשבת כמו שביארנו. לא הוקף במחיצות עשרה שנמצא שאין היקפו היקף והשלימן לעשרה הועיל:

לענין נכסי הגר הנקנים בחזקה לקודם כמו שיתבאר במקומו עשה מחיצה על מחיצה אינו כלום והמחזיק אחריו זכה ואפי' נבלעו התחתונות שהרי הנוטע לפת בגומא שמצא בקרקע השדה של גר הואיל ולא חפר הוא את הגומא לא זכה שהרי בשעת נטיעה לא עשה ולא כלום ומה שהשביח אחר כן מאליו הוא בא:

קרפף שהיה בו יתר מבית סאתים והוקף שלא לשם דירה וקירו בו אותו היתר ולא נשאר בו שלא בקירוי אלא בית סאתים לבד יש צדדין שאויר שתחת הקירוי מצטרף עם האחר ונחשב הכל כאויר אחד ונמצא יתר מבית סאתים כשהיה והוא ענין האמור כאן אויר קירויו מיתרו כלומר האויר שתחת הקירוי הוא מוסיף האויר הסמוך לו ונעשה הכל אויר אחד ונמצא אויר מיתרו ר"ל עושה אותו יתר על בית סאתים ויש צדדין שאין אויר קירויו מיתרו אלא זה עומד בעצמו וזה עומד בעצמו ונשאר אויר שאינו מקורה בבית סאתים לבד והוכשר וכיצד הוא הדין עשה לאותו הקירוי שתי מחיצות דעריבן אומרי' בו בשאר הצדדין פי תקרה יורד וסותם ואין אויר שתחתיו מצטרף עם האויר האחר שאינו מקורה ואין צריך לומר אם קורה על שלש מחיצות שאומרי' ברביעית פי תקרה יורד וסותם אבל אם אין לקירוי שתי מחיצות דעריבן אלא שקירה על גבי שני כותלים שמזה ומזה כעין צדדין שבמבוי מפולש אין אומרין בו פי תקרה יורד וסותם ונמצא אויר קירויו מיתרו ואין צריך לומר אם קירה על גבי עמודים. ויש מוסיפין לומר שאף בשתי מחיצות דעריבן דוקא בשהגג כלו שוה ואינו משפע ועשוי דרך מדרון שכל שהוא משפע ועשוי מדרון אין לומר בו פי תקרה יורד וסותם:

זהו עיקר מה שנראה לפסוק בשמועה זו ומתוך שיש פוסקי' בה בדרך אחרת אני צריך להעירך מעט בביאור סוגיא זו עד שתדע שמתוך איזה פי' שבה אנו פוסקין כן והוא שבקרפף בת שלש שקירו בו בית סאה החמיר רבה לומר שאויר קירויו מיתרו ור' זירא הקל לומר שאינו מיתרו ונאמר עליהם לימא בדרב ושמואל קא מיפלגי דאתמר אכסדרה בבקעה רב אמ' מטלטלין בכלה ושמואל אמ' אין מטלטלין בה אלא בארבע אמות. ואכסדרה ענינה שאינה פרוצה לגמרי וכמו שהביאוה חכמי צרפת ממה שאמרו בשני של בתרא [כה:] עולם לאכסדרה היא דומה ורוח צפוני אינה (מסוככת) [מסובבת] נמצא שאכסדרה מוקפת היא משלש רוחות ואמר שאכסדרה בבקעה ר"ל שקיירה עליה מטלטלין בכלה לדעת רב שהלכה כמותו. וצריך אתה לידע שלא סוף דבר שאמרה רב בשלש רוחות שהרי אף בשתים הוא סובר פי תקרה יורד וסותם. וכן הביאו חכמי צרפת שהזכרנו ממה שאמרו בפרק גגות וכן בית שנפרץ משתי רוחותיו ואמרו בגמרא מאי שנא נפרץ מרוח אחת דלא. דאמרינן פי תקרה יורד וסותם משתי רוחות נמי נימא פי

תקרה יורד וסותם ותירצו אמרי בי רב שנפרץ בקרן זוית וקירויו באלכסון למדת שלדעת רב אף משתי רוחות אומרי׳ פי תקרה וכו׳ ומכל מקום דוקא בעריבן אבל זו כנגד זו לא שלא אמרו דין פי תקרה בשתי מחיצות של מבוי מפלש אלא לר׳ יהודה שאמרה בפרק גגות בבונה עליה על גבי שני בתים ונחלקו הכל עליו. ובענין אכסדרה שאין לה פצימין שסכך עליה אמרו במסכת סוכה [יח:] אביי אמ׳ כשרה ורבא אמ׳ פסולה ואמר ליה רבא אפי׳ נפרצה דופן האמצעית והוא שהאכסדרה הוא שכשהיה אדם נכנס בחצר היה פרוץ דרך כניסה והיתה רחבה באמצע החצר והבתים פתוחים לה מכאן ומכאן ויוצאה עליה תקרה משלש רוחותיה סביב האויר והוא מסכך על אותו אויר ונמצא סכך זה שיש לו דופן מכאן ומכאן שעלייה היוצאה מן הכותלים אינן רחבים ארבע אמות ויש לומר בהם דופן עקומה אבל הצד האמצעי שבה רחבה העלייה שם יותר רחבה מארבע אמות ואי אפשר לומר בה דופן עקומה ונמצא שאין לה אלא שתי דפנות ומכשירה אביי מטעם פי תקרה יורד וסותם ואמ׳ ליה רבא לדבריך אפי׳ נפרצה דופן האמצעית אמ׳ ליה בהא מודינא לך דהוה ליה כמבוי מפולש וכבר אמרו בה בפרק גגות [צד:] כי פל גי אליבא דרב אביי דאמ׳ כרב ורבא עד כאן לא קאמ׳ רב אלא באכסדרה דמחיצות לאכסדרה עבידן אבל הכא המחיצות לאו לסוכה עבידן לא. אלמא רב עצמו לא הכשיר אלא בדפנות דעריבן ושמואל אינו סובר פי תקרה אלא מרוח אחת ואף בזו דוקא ביש לה גפופין מרוח רביעית והם גורסי׳ בפרק כל גגות כי לית ליה לשמואל פי תקרה בשלש בארבע אית ליה כלומר בבית שהיו לו ארבע מחיצות ואף עכשו אם יש לה שלש מחיצות גמורות ורביעית בגפופין אעפ״י שנפרצה ברביעית ביתר מעשר אמרינן בה פי תקרה יורד וסותם והיינו סבורים בכאן שלא לחלוק בפי תקרה אלא כשם שאומרי׳ אותו באכסדרה לדעת רב כן נאמר בכאן בקרפף. ותירצו אי דעביד כאכסדרה אף רבא מודה להקל בה כלומר שיהיו בה קצת מחיצות או שלש או שתים דעריבן כגון שקירה לצד הכותל האמצעי. הכא דעביד כערסלא ר״ל כמלונה שעושין שומרי גנות ופרדסים שנועצין ארבעה קונדיסין ומסרגין עליהם חבלים לשכב עליהן בלילה ולנוח תחתיהן ביום וכן תרגם יונתן כמלונה במקשה כערסלא במבתותא ואף כאן שקירוה על גבי עמודים שיוצאין חוץ לכותל והוא הדין על כותלים שזו כנגד זו הא כל שקירה על שתי דפנות דעריבן כשר אף לרבה ואין חלוק לדעת זה בין גגו שוה למשופע זו היא שטתנו.

ומכל מקום גדולי הרבנים סוברים שמחלקת רב ושמואל באכסדרה אף היא בשאין לה מחיצות ואף בזו אמ׳ רב שפי תקרה יורד וסותם ושמואל חולק בה אלא אם כן יש בה מיהא רוח אחת. והם גורסים שם כי לית ליה לשמואל בארבע כלומר שנפרצה מארבע

רוחותיה בשלש אית ליה הואיל ונשארה מחיצה ברוח אחת ומפרשי כאן דעבידא כאכסדרה כלומר שגגה שוה הכי נמי הכא דעבוד בי ארזילא ופירשו בארזילא מדרון ומאחר שהוא במדרון אין לומר בו פי תקרה יורד וסותם ונמצא לדעתו שכל שגגו שוה מותר ואין אויר הקירוי מייתר אעפ"י שאין שם מחיצה כלל וכבר ביארנו סתירת דבריהם מאותם השמועות שזכרנו. ומכל מקום גדולי הדור מצרפין את הכל להחמיר ואין מתירין אלא בשתי מחיצות דעריבן ושיהא גג הקירוי שוה ומדבריהם למדו רבים בגגים שלנו שהם משופעים שאין מטלטלי' במה שתחתיו ומכל מקום לשטתנו אף בגג שוה כן וכבר כתבנו מזה בראשון של שבת:

דף כה:

כבר ידעת שקרפף בית סאתים שלא הוקף לדירה שמותר לטלטל בו אם נפרץ ברוח רביעית אסור ואינו מוכשר לא בלחי ולא בפסין אלא בעומד מרובה על הפרוץ או בעומד כפרוץ ושלא תהא הפרצה ביתר מעשר. מעתה קרפף בית סאתים שלא הוקף לדירה והרי הוא מותר לטלטל בכלו אם נפרץ הקרפף במלואו לחצר או ביתר מעשר אפי' לחצר של בעל הקרפף בעצמו אם היה באויר רוחב המחיצה שהיתה בינו ובין לחצר ועכשו נפרצה בכדי שיהא אותו אויר שבפרצה ר"ל מקום עובי המחיצה הנפרצת מוסיף באויר הקרפף ועושהו יתר מבית סאתים אסור לטלטל בקרפף שאויר מקום מחיצות מייתרו והחצר מותר אף כשהיה אויר זה עושה אויר החצר יתר מבית סאתים שהחצר מוקף לדירה הוא ואין לנו בתוספת אויר שלה כלום ואעפ"י שמכל מקום נפרצה מרוח זה למקום האסור פירושו בנשארו לו גפופי מכאן כגון שהיתה החצר רחבה יותר מן הקרפף ואעפ"כ אין הקרפף ניתר בגיפופיה אעפ"י שנראין מבחוץ שמאחר שאין גיפופיו מבפנים הרי מכל מקום נעשה יתר מבית סאתים הא אלו היה לו גיפופין מבפנים ומעמידן את הפרצה עד עשר הרי הוא כפתח ואין אויר שתוך הפתח מייתרו. ויש מפרשי' בה שאנו פוסקים כשהיו כותלי הקרפף נכנסין לחצר או שהיו הגיפופין יתירים על ארבע אמות שאין נידונים משום לחי כמו שכתבנו לדעת גדולי המפרשי':

נפרצה החצר במלואה לקרפף כגון שהיה הקרפף רחב מן החצר ולא הוסיף אויר מחיצות ביתר מבית סאתים אעפ"י שלא נאסרו גיפופין לחצר כגון שהיו נכנסין כותלי החצר לקרפף אף חצר מותרת שהרי מכל מקום למקום המותר לה נפרצה משום חלוק רשויות אין לחוש שהרי הלכה כרי' שמעון שגגות וחצרות וקרפיפות רשות אחת הא

אם הוסיף אויר מחיצות בקרפף נאסר הקרפף מצד עצמו והחצר מצד שנפרצה למקום האסור לה:

ולענין ביאור הסוגיא אין גורסין בשמועה זו ונפרצה חצר כנגדה ואעפ"י שגדולי המחברים כתבוה אף כל מה שכתבו בענין שמועה זו לא נתברר לנו אלא כך היא הגירסא ומודינא בקרפף שנפרץ במלואו לחצר אויר מייתרו והקשה וכי אויר המותר לו אוסרו כלומר שהרי אויר החצר מותר במקומו אפי' היה בו שיעור כמה והיאך יצטרף לאסור קרפף בתוספתו אחר שאויר זה שבחצר מותר לקרפף שהרי רשות אחת הן. ואמ' ליה כמאן כר' שמעון. מכל מקום יש כאן מקום מחיצה ואעפ"י שאי אתה אוסרו מצד אויר החצר אתה אוסרו בתוספת אויר מקום מחיצה שדינו כקרפף. ופרשו גדולי המפרשי' אף כשנעשה הייתור עם צירוף מקום מחיצת החצר שנתערב עמה דאמ' רב חסדא קרפף שנפרץ במלואו לחצר חצר מותרת וקרפף אסור חצר מאי טעמא שריא אילימא דאיכא גיפופי ושאין הפרצה יותר מעשר וקרפף לית ליה גיפופי שהרי במלואו נפרץ וגיפופי החצר אין מתירין לו על הדרך שביארנו הא בדליכא גיפופי זה אוסר את זה ומטעם שתי רשויות. הא זמנין דמשכחת לה איפכא שתהא פרצת החצר במלואה וישארו בקרפף גדודין מעמידין פרצתו בעשר ותאסר החצר משום חלוק רשות אלא ודאי לא מדין שתי רשויות נאסרה אלא משום ייתור אויר מקום מחיצות שמייתר בקרפף ולא בחצר ועל הדרך שכתבנו:

קרפף יתר מבית סאתים שהוקף לשם דירה ונפל בו כותל ביתר מעשר אלא שבאותה פרצה נעשית סמוך לו היקף אחר לשם בית שהיו בונים בתים מאחוריו וסומכין כותל אמצעי לכותל הקרפף ונמצאת מחיצת הבית במקום פרצת כותל הקרפף הרי זה אסור היקף לשמה ממש בעינן והוא שאמרו (גואי) לגואי עבידי לבראי לא עבידי:

קרפף יתר מבית סאתים שהוקף שלא לשם דירה ועשה בה מחיצה המועלת על הדרך שביארנו למעלה אם נפלה אותה מחיצה חזר הקרפף לאיסורו ואין אומרין שבאותה מחיצה שעשה נעשה כמי שהוקף כלו לדירה וכל מחיצה שלא נעשית לדירה אלא לצניעות בעלמא (אויר) [אינה] מחיצה לענין זה. וכן הדין בכל מחיצה העשויה להניח כלים (רקבה) [וקובה] העשויה בגגות להניח שם טליתות ושאר מלבושי' וכן מקומות העשוים לאסוף שם כלי תשמיש ואעפ"י שכלם רשות היחיד הם מן התורה עשאום לענין טלטול ככרמלית להחמיר ואפי' בנאום קודם היקף שאם הוקף הקרפף תחלה אף בדירה גמורה לא הועיל כמו שכתבנו ודברים אלו כלם אתה למד אותם ממעשה אבורנקא הנזכר בסוגיא זו ומתוך שיש מפרשי' בדרכי' אחרים אני צריך להעירך בביאורה מעט

והוא שאמרו ההוא אבורנקא דהוה ליה לריש גלותא בבוסתניה ובוסתנא פירושו פרדס והיה יתר מבית סאתים ומוקף שלא לשם דירה ואעפ"י שאמ' למעלה ניטע רובו הרי הוא כחצר דוקא שהוקף תחלה לשם דירה שאין האילנות מפקיעין שם דירה ממנו אבל הנוטע פרדס מתחלה בתוך מחיצות שלא הוקפו לדירה אין זה מפקיעה מתורת קרפף. ואבורנקא הוא כמין קבה לישב תחתיה בצל. ויש מפרשי' אילן שצלו מרובה ועושין סביביו אצטבאות לישב ביניהם תחת האילן והאצטבאות (גבואים) [גבוהים] כשיעור מחיצות וכבר הוקף הפרדס קודם בנין הקובה ומתוך כך לא היו יכולים לטלטל מן הבוסתנא לאבורנקא ולא בבוסתנא עצמה אלא בארבע אמות וכל שכן שלא להוציא כלים ששבתו בבית לקבה או לפרדס. ואמרו על זה אמ' ליה לרב הונא עביד לן תקנתא דלמחר ניזול ניכול נהמא התם אזל עבד קנה קנה בפחות משלשה ר"ל לשם דירה וברחוק מכותל הפרדס ארבעה טפחי' ואעפ"י שאין כאן מחיצת שתי וערב כל שבהכשר קרפף דיו במחיצה כזו על הדרך שביארנו בשיירא או שמא נתמעט האויר במחיצה זו עד שעמד לבית סאתים ואלו פתח פתח הדירה תחלה ואחר כך הוקף הקרפף או אף כותל אחד של קרפף לשם דירה מטלטל בכלו אף כלים ששבתו בבית מן הבית לתוכו ומתוכו לבית וכשהוקף תחלה הוצרך לעשות מחיצה כזו מיהא ברחוק ארבעה טפחים לשם דירה והוא הדין למחיצת חבלים על הדרך שביארנו בשיירא:

דף כו.

אתא רבא (שדנהו שלף) [שלפינהו] ולא להחמיר אלא להקל לומר שאינו צריך כלום ומפני שאבורנקא בית דירה גמורה ואעפ"י שהוקף הפרדס תחלה ולא הצריכו פתח ולבסוף הוקף אלא כשלא נתחדשה מחיצה לשם דירה בתוך כותלי הקרפף אבל זו שנבנית הקבה עם כותליה בתוך הפרדס אין זה פחות מכותל אחד שנתחדש בתוך כותלי הקרפף לשם דירה שהועיל ולמחר השיבו [רבינא] ממה שאמרו עיר חדשה מודדין לה מישיבתה ר"ל שאם היה מוקפת חומה ואינה מיושבת כלה כגון שקדמה חומתה לישיבה כשבא למדוד תחומיה לא ימדוד מן החומה אלא מן הבתים ואעפ"י שנעשית החומה על דעת לבנות בתוכה בתים וכן שבנה בתוכה מקצת בתים אין מודדין מחומתה שכל שקדמה חומה לבתים הרי זה הוקף ולבסוף ישב ואין אומרי' כשבנה לתוכה מיהא הועיל להיות חומת העיר נידונת כהוקפה לדירת היישוב שנתישב קודם להיקף אנו צריכין על כל פנים ואין דנין אותה כישנה ר"ל ישבה ולבסוף הוקפה שמודדין מחומותיה ואף זו שבכאן אתה צריך להוקף ממש אחר שפתח ואינו דומה להרחיק מן

הכותל ארבעה ועשה מחיצה לשם דירה שהועיל שבזו נעשית מיהא מחיצה למחיצות הקרפף לשם דירה אבל כאן מחיצת הקבה אינה מחיצה לפרדס כלל ועל כל פנים היינו צריכי להכשר מחיצה ושלא כדין נשלפו הקנים. וכן הקשו לו מצד אחר שמחיצות הקבה הואיל ולצניעות בעלמא עשויות אינה מחיצה וכמו שאמרו מחיצה דארדיכלי לא שמה מחיצה. לצניעותא בעלמא הוא דעבידן. ומחיצה זו פירשו בה שעושין אותה חוצבי אבנים בהר להניח כליהם לפי שעה ולאכל שם בצניעות ויש גורסי׳ אדריכלי ואדריכל הוא האומן הגדול המושיב אבני הפנות ואחר כך הוא מורה לאחרים היאך יעשו. ולשון אדריכל שמהדר את הכל שהוא מסדר אבני הפנות ומורה לאחרים אחר כן היאך יסדרו זו אחר זו ואף קבה זו אינה אלא לעמוד שם להקר לרוח היום בצניעות או לאכל שם לפי שעה. ואף לדבריך לא הי׳ לך לומר כן אלא בבית דירה גמורה אבל זו אינה דירה גמורה ושמא תאמר ואם אינה דירה גמורה אף הוא היאך הספיקה לו מחיצת קנים מכל מקום סרך דירה יש כאן שכשיבנו כותל אחד מכותלי הקרפף לשם דירת קבה זו הועיל להיות הקרפף כהוקף לדירה ומתוך כך הכשירו במחיצת קנים או שמא מתורת מיעוט כמו שפירשנו למעלה.

וכן הקשוהו ממה שאמרו מחיצה העשויה לנחת אינה מחיצה כלומר להניח שם כלים לפי שעה או פירות ולא לעקר דירה דהא רבה מערב לכלה מחוזא ערבואתא ערבואתא ר״ל שלא היה מתיר להכשיר את העיר כלה כא׳ מפני שאותה העיר היו מבואותיה בדלים זה מזה מצד שהיה בכל ראשי המבואות חפירה שנותני׳ לתוכה גרעיני תמרה לצורך השוורים והיה מצוה להכשירה מבוי מבוי בפני עצמו ומערב זה פירושו מכשיר ואלמא שאותם החפירות. אעפ״י שהיה בהם עמק עשרה או שהיו בהם מחיצות גבוהות עשרה לא היה דנם כסתומות מפני שהיו עשויות לנחת. וכן הדין במבוי הסתום שצריך שיהו סתימותיו שבשלש רוחותיו לשם דירה ואלמלא כן אינה סתימה כלל ולא עוד אלא שהפרוץ טוב ממנו שיש לו תקון בצורת פתח מה שאין כן בסתום עד שנשתתק רבה לכלם. והוא שקרא עליהם ריש גלותא חכמי׳ המה להרע ולהיטיב לא ידעו כלומ׳ עכשיו הם חכמים להרע ולהקשות ואתמול כששלף המחיצה לא ידעו לומר לו שלא ישלפם ושמא תאמ׳ במחיצות אלו שכתבנו שאינן מחיצה הרי כל מחיצות קרפף לנחת ולצניעות בעלמא הן עשויות ודאי לענין קרפף מחיצות הם אבל לא לדירה מחיצות חבלים וקנים ואכפים שהן מחיצות לשיירא להתיר אף בבית סאתים לא שיהו מחיצות לענין דירה אלא כקרפף בעלמא ולפיכך לא התירום ליחידים אלא בבית סאתים כקרפף דעלמא

ולשיירא כל צרכן ושלא ישאר בית סאתים פנוי׳ וכן כתבוה גדולי הדור. ולפי דרכך למדת שאעפ״י שמשעה שהוקפה לשם דירה הוקפה והועיל כשנסתרה חזר לאסורו:

יש מפרשי׳ במחיצה העשוי׳ לנחת מחיצה רחבה העשויה להלך עליה לשמור הפרדס סביב סביב והרי היא מחיצה הנדרסת ומחיצה הנדרסת אינה מחיצה. יש גורסין כל מחיצה שאינה עשויה לנחת כלומר שאינה חזקה. וזו ודאי אינה שמחיצת הבוסתנא חזקה היתה יותר משל הקנים והרי אף קמה קצורה ושבלים מקיפים אותה שמה מחיצה:

ממה שכתבנו למדת שאעפ״י שאמרו עיר של יחיד ר״ל שאין נכנסין בה ששים רבוא מערבין את כלה. עיר שאינה מוקפת חומה ומבואותיה מפולשים ויש חפירות קטנות בין שכונה לשכונה להניח שם גרעיני תמרים למאכל שוורים מפני שהיא מקום מקנה וכיוצא באלו הרי אלו מפסיקין שלא ליעשות כל העיר אחת ומערבין מבואות ואף אותם החפירות אם היו יותר מבית סאתים אין מטלטלין בכלם אלא בארבע אמות:

יש מפרשי׳ במעשה זה שלא בא להשמיענו הפסק המבואות זה מזה שלא לערב את הכל ביחד אלא להודיענו שאעפ״י שכל מבואות שבה היו פירא דבי תורי בראשו האחד והיה ראוי לידון כמחיצה וליעשות כמבוי סתום לא היה דנם כמחיצה אחר שלא היתה עשויה לנחת והיה מצריך הכשר (מפלש) [מיוחד] בכל מבוי זה שאנו מזקיקין לענין שבת ישב ולבסוף הוקף ובבתי ערי חומה אמרו דוקא הוקף ולבסוף ישב בתי ערי חומה המקרא מעיד עליו שכן נאמ׳ בית מושב עיר חומה כלומר מושב של עיר חומה אבל לענין שבת דיורין בעינן ובישב ולבסוף הוקף נראה יותר שהחומה נעשית לצרך הדיורין ונקרא היקף לדירה:

דף כו:

חמשה או כמה שעומדים בחצר אחת ועירבו כלם חוץ מאחד הרי זה אוסר עליהם את החצר ואין צריך לומר ביתו של עצמו בין שנשאר שלא עירב במזיד בין בשוגג בין בשוכח ואם בטל להם רשות חצרו הרי אלו מותרין להוציא ולהכניס מחצר לבתיהם ומבתיהם לחצר ולביתו מיהא אסורים ואף הוא אסור לטלטל מביתו לחצר ואם בטל להם (חצרו) [ביתו] ביתו אסור לו ומותר להם כמו שביארנו במשנה ואם בטל רשותו או חצרו סתם לא נתבטל ביתו בכך עד שיבטלהו אצלם בפירוש והמבטל רשותו לבני החצר צריך שיבטלנה לכל אחד ואחד בפירוש ויאמר רשותי מבוטלת לך ולך בין ברשות ביתו בין ברשות (חברו) [חצרו]:

כל שמבטל ביתו הוא שמשליטם בביתו כמותו ולא שיסלק הוא לגמרי עד שיצא מביתו ומתוך כך הוא אסור לטלטל מביתו לחצר מפני שאינו רשאי להוציא מרשות המשותף לרשות שאינה שלו והם מותרים אף מביתו לחצר שאעפ"י שלא נסתלק מביתו לגמרי והוה ליה לגבייהו רשות משותף עמו ומוציאין מרשות משותף לרשות שלהם בית דירה מיוחד הוא לכלם ר"ל לכל אחד ואחד שאין בית דירה חלוק כמו שתשמיש החצר חלוק שכל אחד ואחד משתמש לפני פתחו. **ונשלם הפרק תהלה לאל**:

בכל מערבין וכו'. כבר ביארנו בפתיחת המסכתא על החלק השני ממנה שבא לבאר בתקון הצריך להם מצד אחד בזולת הכשר עצמם והוא הכשר הצריך להם מצד העירוב אם עירובי חצרות אם שתופי מבואות ושהחלק השלישי שבמסכתא אמנם ענינו בביאור עירובי תחומין והתחיל בפרק זה לבאר בענינים אלו ובפרט בעניני עירובי תחומין אלא שביאר על ידם בענין שתופי מבואות גם כן במה עושין אותם ועל זה הצד יחלקו עניני הפרק לשלשה חלקים. **הראשון** במה מערבין ומשתתפין. **והשני** על יד מי צריך לשלחו וכן במקום הנחתם וכשיצא ממקומו על איזה צד הוא נפקע. **והשלישי** על איזה צד מתנה בעירובו או מערב לשני ימים או איזה מהם שירצה. זה הוא שרש הפרק דרך כלל אלא שיתערב בו דברים על ידי גלגול כמו שיתבאר:

והמשנה הראשונה ממנה תחל בביאור החלק הראשון והוא שאמר **בכל מערבין** ר"ל עירובי תחומין שאם בעירובי חצרות הרי על כל פנים לפת שלמה אנו צריכים כמו שיתבאר בפרק חלון אלא שעל עירובי תחומין הוא אומ' כן. ומה שפירשוה גדולי הרבנים בעירובי חצרות לא דרך פסק אמרוה אלא פי' סוגיא ומכל מקום לענין פסק אי אתה מפרשה אלא בשל תחומין ואמ' שבכל מערבין עירובי תחומין ומשתתפין שתופי מבואות ר"ל בכל אוכל.

חוץ מן המים ומן המלח. שאין לאלו סרך מזון כלל וענין עירובי תחומין הוא שיהא דעתו על דירתו להיותה במקום מזונותיו עד שיקנה שביתה לשם וימוד אלפים אמה משם למקום שירצה ואפי' לא לן לשם אלא שחזר ולן בביתו וכן עניין שתוף הוא שעושין בני מבוי זה עם זה או בני המדינה להיות הכל כאחד ומשנתנו בני המבוי כל אחד כפי מזונו בבית אחד נעשה הכל כרשות אחת וכן הענין בעצמו בעירובי חצרות אלא שאין עירובי חצרות אלא בפת שלמה.

והכל נקח בכסף מעשר שני. כשהוא בתוך ירושלם וכמו שכתוי' [דברים יד] ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך.

חוץ מן המים ומן המלח. ומים ומלח עצמן דוקא כ״א בפני עצמו אבל עירב מים ומלח ביחד מערבין בו עירובי תחומין. ויש אומרי׳ דוקא בשמן כמו שנבאר. ושני אלו הלכה הן ר״ל שאין מערבין במים ומלח ולא נקחין בכסף מעשר. ומכל מקום יש שאר אוכלין שיוצאין מן הכלל ר״ל שלא לערב בהן ושאין נקחין בכסף מעשר כמו שיתבאר בגמרא.
והנודר מן המזון מותר במים ובמלח. כלומר ואסור בשאר אוכלין ופרשו בגמרא דוקא באומר כל הזן עלי אבל באומר מן המזון מותר בכל דבר שאין מברכין עליו בורא מיני מזונות על הדרכים שביארנו בברכות.
מערבין לנזיר ביין. אעפ״י שהוא אסור לו הואיל ומותר לאחרים וכן **ישראל בתרומה** וכן הדין לכל אדם במה שנדר או נשבע שלא יאכלנו כמו שיתבאר.
סומכוס אומר בחולין אבל לא בתרומה. ואעפ״י שמודה הוא ביין לנזיר טעם הדבר שיכול לישאל נזירותו ונמצא ראוי לו אבל תרומה אם תמצא לומר שישאל עליה הרי היא טבל ואין מערבין בטבל שהרי אסור הוא לכל והלכה כתנא קמא.
מערבין לכהן בבית הפרס. ר״ל שיניח עירובו לשם ואעפ״י שאנו צריכין למקום שיוכל הוא לילך לשם ויקנה שם שביתה וכהן בבית הפרס אינו יכול ליכנס הרי מכל מקום בית הפרס מדרבנן ואפשר לו ליכנס שם לכתחלה על ידי נפוח כמו שאמרו [ברכות יט:] מנפח אדם בית הפרס והולך ואפי׳ לדבר הרשות ולדבר מצוה מיהא אפי׳ בלא נפוח. ומכל מקום בבית הקברות לא.
ור׳ יהודה אומ׳ אף בבית קברות. שיכול הוא לשבות לשם על ידי חציצת כלים שאין מקבלין טומאה כגון שידה תיבה ומגדל שהם גדולים ומחזקי׳ ארבעי׳ סאה בלח שהם כורים ביבש ויביא העירוב אצלו בלא הוצאת ידו על הקבר בפשוטי כלי עץ שאין מקבלין טומאה וכן שאין יכולין להביא לו טומאה כגון שאין ברחבה טפח ואם יש ברחבה טפח מביאו דרך חדו שאין בו טפח והלכה כרבנן מפני שהלכה אהל זרוק ר״ל מיטלטל אינו אהל ואעפ״י שאינו מקבל טומאה אינו חוצץ וגדולי המחברי׳ כתבו בו הטעם מפני שבית הקברות אסור בהנאה והוא טעם אחר נזכר בגמרא ומכל מקום בכאן לא הוצרכנו לטעם זה שהרי אהל זרוק הלכה שאינו אהל והרי אנו צריכים למקום שיוכל הוא לילך לשם ולשבות שם. ומה שנזכר בגמרא לא בבית הקברות הוא אלא בקבר אחד שאף חכמי׳ מודים בו שנכנס סביביו בשידה תיבה ומגדל הואיל ובמקום טהרה הוא עומד אלא שדבריהם מתפרשי׳ אף בישראל כמו שיתבאר:
זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

דף כז.

לעולם אין למדין מן הכללות ואפי' שיר מהם ונאמר על שיורו חוץ מדבר פלוני שהדברי' מוכיחים שהוא מדקדק בלשונו אעפ"י כן אין למדין מהם שסומכין הם על רוב הענינים ואין חוששין למה שיוצא הימנו הרי שאמרו כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות והרי שיצאו מצה ובשר הפסח ושלמי שמחה והקהל וקדוש היום מן הכלל שהן מצות עשה שהזמן גרמא ונשים חייבות וכן אמרו כל מצות עשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות והרי יצאו מן הכלל תלמוד תורה ופריה ורביה ופדיון הבן שאין כאן זמן גרמא ונשים פטורות:

כל הנישא על הזב אעפ"י שלא נגע בו כגון שהיה אצבעו של זב תחת הנדבך והכביד עליו טמא וזהו הנקרא עליונו של זב או כגון שני כלים שעל ראשו זה על גב זה שאף העליון טמא ודינו ככלים שנגע בהם הזב שהם ראשון לטומאה וטומאה זו נוהגת אף במה שאינו רגיל להיות נשא עליו אבל תחתונו של זב והוא מרכב ומשכב ומושב שטמא אף בלא מגע והוא אב הטומאה ואף בעשר מצעות זו על גב זו אינו נוהג בכלי' אלא בראוי למשכב ומושב ומרכב הא כפה סאה וישב עליה לא שהרי אומרי' לו עמוד ונעשה מלאכתנו ואינו טמא [אף] במגע אף בעליונו כמו שיתבאר במקומו אלא שטהור לגמרי. ומכל מקום אדם מיהא אף בלא מגע טמא אף בתחתונו אלא שאינו אלא ראשון ומושב הוא האכף היושב עליו וכן כל כיוצא בו ומרכב הוא תפוש האכף [שהם] הדפים הזקופים והגבוהים על האכף לפניו ולאחריו כדי לסמוך בו לפניו ולישען בו לאחריו:

כבר ביארנו במשנה שאעפ"י שלא הוציא מכלל עירובי תחומין ושיתופי מבואות אלא מים ומלח אין למדין מן הכלל שהרי אין מערבין ולא משתתפין בכמהין ופטריות וכלל הדברי' שאין מערבין אלא בדבר הראוי או למזון עצמו או ללפת בו את הפת וכן אין מערבין ולא משתתפין בדבר שאינו נאכל כמות שהוא חי אעפ"י שיהא ראוי לאחר שיתבשל לרוב העולם כגון כפניות והם תמרים שלא בשלו כל צרכן ואעפ"י שאמרו עליהן מיטמאות טומאת אוכלין הואיל ויכול למתקן על ידי האור שמכל מקום סעודה הראויה בשבת הוא צריך וכן תבלין אין מערבין בהן הואיל ואין אכילתן בפני עצמן (אם) [ולא] דרך לפתן ולא בדבר שאינו נאכל לרוב העולם אעפ"י שקצת בני אדם אוכלי' אותו כגון (חזין) [חזיז] והוא שחת של תבואה. וגדולי המחברים מתירי' בחזין ולא בדבר שאינו ראוי לקבל טומאת אוכלין בלא תקון כמו שאמרו [לקמן כח:] בקור על הדרך שיתבאר למטה.

וכבר ביארנו שמים ומלח אם עירבן זה בזה ראוי הוא לטבל בו את הפת מערבין ומשתתפין בה וכן ביארנו שנקחין בכסף מעשר. ומכל מקום לענין מעשר מצינו בהדיא שלא נאמר אלא בשנתן לתוכן שמן שלא הותר ליקח אלא פרי ומים ומלח אינו פרי ומכל מקום בשנתן לתוכן שמן ועל ידי הבלעה שיקח את השמן ביוקר עד שיבליע בתוך המקח (והמים) [המים] והמלח אבל לענין עירוב רוב מפרשי' כתבו שאין צריך בו שמן שהרי מכל מקום אף בלא שמן ראויים הם לטבל את הפת. וכן נראה דעת גדולי הפוסקי' והמחברי' אבל גדולי הדור סוברי' שאף בעירוב צריך ליתן בתוכן שמן וכגון שלא היה שם שמן בכדי הראוי לעירוב שהוא רביעית ויש בין הכל כדי לטבל בו מזון שתי סעודות והביאוה מתלמוד המערב שאמרו עשאן מי מלח מערבין בהם ר' אחא אומ' והוא שנתן לתוכן שמן ואעפ"י שאמ' אחר כן מעתה לא יערב אלא לפי חשבון שבהן אין הלכה כן שזהו כנגד תלמוד שלנו:

דף כז:

לוקחין בקר על גב עורו וצאן על גב גיזותיה ויין על גב הקנקן ויצא העור והגיזה והקנקן לחולין ואין צריך לחזור ולמכור כדי שיאכל המעות בירושלם שמן הסתם דברים אלו נבלעים עם ערך הבקר והצאן והיין ויתבאר במקומו דוקא בלוקח מבעל הבית שאין מנהגו לדקדק במכירתו אבל בלוקח מן התגר שמדקדק במכירתו לא יצא לחולין ובבעל הבית עצמו לענין קנקנים דוקא בסתומות והתמד והוא המים שנותנין על השמרים שהחמיצו נקחים בכסף מעשר על הדרך שביארנו בראשון של חולין וגדולי הרבני' פרשו בכאן תמד מים שנותנין על החרצנים:

אין לוקחין דגים בכסף מעשר שני וכל שכן שאין לוקחין ממנו ציר. כללו של דבר אין לוקחין אלא דבר שהוא פרי מפרי וגדולי קרקע ופי' פרי מפרי הוא דבר היוצא מדבר אחר הן דרך הריון והולדה הן דרך זריעה ונטיעה כגון בהמה חיה ועוף מאמותיהם וענבים מגפניהם וכן הדומים לאלו אבל לא כמהין ופטריות שאין להם זרע ואין יוצאות זו מזו וכן הדומים להם ולשון פרי לאו דוקא אלא כל דבר שהוא פורה ופי' גדולי קרקע הוא כל דבר שיהא מזונם או יניקתם מן הארץ לבד ומתוך כך אין לוקחי' מהם דגים מפני שאעפ"י שהם פרי מפרי אינן גדולי קרקע ר"ל שאין נזונין מן הארץ לבד. ומה שנתגלגל בכאן במדת כלל ופרט וכלל אם נדרשת בכלל ופרט אם (ברבה) [בריבוי] ומיעט וכן אם כללא קמא דוקא אם כללא בתרא דוקא כבר ביארנו הכל בסנהדרי' פרק נגמר הדין:

דף כח.

מי שאכל פוטיתא והוא דג טמא לוקה ארבע. נמלה לוקה חמש. צרעה לוקה שש. ודברים אלו צריכי' ביאור וכבר כתבנו בהם בכדי היכלת באחרון של מכות:

מה שכתבנו כאן שהצאן והבקר ושאר בעלי חיים גדולי קרקע הם פירושו שנזון מדברים שבקרקע ולא גדולי קרקע ממש והוא שאמרו בברכות [מ:] על דבר שאין גדולו מן הארץ כגון בשר מברך שהכל שבזו פירושו שאינו צומח מן הארץ:

מערבין בפעפועין ובלגלוגות ובגודגדניות והם מיני ירקות ואעפ"י שהגודגדניות ממעטות את הזרע עד שאמרו עליהם חשוכי בנים לא יאכלו. וכן שהן מזיקות משהוקשו לזרע והוא כשהוקשו הקלחים עד שאמרו עליהם ואם הוקשו לזרע אף מרובי בנים לא יאכלו פירשוה בגמרא כשלא הוקשו לזרע [ומרובי בנים. ואבע"א] ואפי' לחשוכי בנים שהם מיעוט העולם שהרי מערבין לנזיר ביין כמו שביארנו:

הפול והתבואה והתלתן שזרען לירק בטלה דעתו אצל כל אדם שאין המנהג לזרעם לאכלן בירק כלל ואינו מתעשר אלא לזרע ר"ל לכשיאסוף הזרע אבל אם אכלו בירק אינו צריך להפריש מהם תרומה ומעשרות כלל אבל השחלים והגרגיר דרכן ליאכל בין זרע בין ירק וכמו שאמרו בזרע גרגיר שכן ראשונים לא היו להן פלפלין שוחקי' אותו ומטבלין בו את הצלי ומתוך כך אפי' זרעם בביאור לזרע או לירק מתעשרין זרע וירק וכל שכן אם זרעם סתם:

דף כח:

הכשות מערבין בו ומברכין עליו בורא פרי האדמה ואעפ"י שגדלין על ההיזמי באויר כבר אנו רואים שהם מתים כשאדם קוצר ההיזמי ולמדנו שמן הארץ הם יונקים והחזיז כבר ביארנו שאין מערבין בהן וכן אף לענין ברכה אין מברכין עליהם אלא שהכל הואיל ואינו נגמר:

הקור הוא סיב רך הנעשה סביבות הדקל בכל שנה נקח בכסף מעשר ואינו מקבל טומאת אוכלים עד שיטגנהו הוא תקונו ואעפ"י שאפשר לתקנו ולהכשירו לטומאת אוכלין אין מערבין בו שהרי עכשיו מיהא אינו ראוי. ולענין ברכה הואיל וסופו להתקשות אין מברכין עליו אלא שהכל ואעפ"י שהצנון סופו להתקשות ומברכין עליו בורא פרי האדמה טעם הדבר מפני שאדם נוטעו על מנת לאכלו כך מה שאין כן בקורא וכבר ביארנוה בברכות פרק כיצד. ויש מפרשי' בקור כמין גבנה שגדל בראש הדקל והוא

לבן וטוב לאכלו בעוד שהוא רך. והכפניות גם כן נקחות בכסף מעשר ואין מערבין בהן ומטמאות טומאת אוכלין:

פירות שביעית אין אוכלין מהן אלא כל זמן שאותו המין מצוי בשדה כגון שאם היו לו גרוגרות משנה שביעית אוכל מהן עד שיכלו תאנים שבאילנות שבשדה וכמאוחרות שבהם ומקום היה ידוע להם שהיו תאניו מתאחרות ביותר ובהם היו משערין והוא שאמרו שאוכלין בתאנים עד שיכלו (פגי בית ואני) [פגי ביתיוני] והוא שם מקום וכן אמרו על פגים אלו ר"ל (פגי בית ואני) [פני ביתיוני] ועל תמרים שבטובינא [שאעפ"י] שאין באים כל כך לידי בשול חייבים במעשר ומהם אנו למדים לכיוצא בהם:

שקדים המרים פטורין מן המעשר בין בגדלן בין בקטנן והמתוקים בקטנן פטורין מן המעשר בגדלן חייבים ושיעורן מבואר במקומו משתתפרש קלפתם החיצונה וכבר ביארנוה במסכת חולין:

העור אינו ראוי לאכילה. ומכל מקום אם שלקו וחשב עליו לאכילה מטמא טומאת אוכלים והשיליא מכיון שחשב עליה לאכילה מטמאה טומאת אוכלין אבל עור קודם שנשלק אפי' חשב עליו לאכילה ושיליא שלא חשב עליה לאכילה אינם מטמאין טומאת אוכלין כמו שיתבאר במקומו:

דף כט.

עירובי תחומין כל שאדם משתתף בהם עם אחר צריך שיהא כשיעור מזון שתי סעודות לכל א' מן המערבים אבל שתופי מבואות שרבים משתתפים בו בכל שהם משמנה עשר ולמטה כגרוגרת לכל אחד ואחד ומשמנה עשר ולמעלה אפי' אלף שיעורן בשמנה עשר גרוגרות שהוא שיעור מזון שתי סעודות והוא כששה ביצים בינוניות לדעת קצת גאונים אלא שיש לפקפק בה כמו שיתבאר בפרק חלון ואם עירבו בלפתן שיעורו בכדי שילפתו בו פת של שתי סעודות ומתוך כך נתנו שיעור לכל הפרטים על פי כלל זה כשות למלא היד וחזין שיעורן כמלא היס"ט תרמלו של רועה העשוי לולאות לולאות כעין רשת ונקרא אוזילתא דאכרי כלומ' רשת האכרים וכן מערבין בעלים של קלח הכרוב והוא הנקרא ירקא דקילא ושיעורו כמלא היד וכן מערבין בפולים לחים ושיעורן כמלא היד גם כן אבל יבשים חיים אין מערבין בהן הא מבשלין מערבין במלוא היד. ובתלמוד המערב אמרו אפונין חיים מערבין בהן שלא תאמר הואיל ומסריחין את הפה אין מערבין.

התרדין הרי הן בכלל ירק וכל ירק מערבין בו בין חי בין שלוק ושיעורו ליטרא ומכל מקום בשיל ולא בשיל אינו ראוי לכלום ואין מערבין בו ויש אומ' שהחי אין מערבין בו אבל בשיל ולא בשיל מערבין בו.

מערבין בתפוחים ושיעורן בקב וכן תמרים וכן גרוגרות אבל דבילה שיעורה במנה ועשרה אגוזים וגדולי המחברי' כתבו בחמשה וכן חמשה אפרסקין ושני רמונים ואתרוג אחד ושני ביצים:

כבר ידעת שאין אדם וכלים מקבלין טומאה כלל אלא מאב הטומאה. וכן ידעת שהאוכלין אין נעשין אב הטומאה שכל שאין לו טהרה במקוה אינו נעשה אב הטומאה ולמדת שאין אדם מקבל טומאה מן האוכלין ומכל מקום אדם האוכל אוכלין טמאים נפסל גופו מלאכול בתרומה ואין צריך לומ' קדשים קלים ובלבד שיאכל מהם שיעור חצי פרס ולא סוף דבר באוכל אחד אלא כל האוכלין מצטרפין לשיעור זה וכן במזון שתי סעודות לשתוף וכמו שאמרו למטה אפי' למחצה:

שיעור עני בגרן שיערו חכמי' שלא לפחות מאותו דבר בפחות משתי סעודות ואם הוא ליפתן ללפת בו שתי סעודות הכל לפי מה שהוא. והוא שאמרו שבעל השדה שעברו עליו עניים והיה לו מעשר עני ורוצה לחלקו לא יתן להם פחות מכדי שביעה שני ואכלו בשעריך ושבעו ושערו בו מזון שתי סעודות ושם אמרו לא יפחות מחצי קב חטים קב שעורים קב וחצי כוסמין קב גרוגרות מנה דבלה ר"ל משקל עשרי' וחמש סלעים רובע קב ארז חצי לוג יין רביעית שמן ליטרא ירק שלשת קבין חירובין עוכלא תבלין עשרה אגוזים חמשה אפרסקין שתי רמונים אתרוג אחד ושאר כל הפירות בכדי שימכרם ויקח מהם מזון שתי סעודות וכן לענין עירוב במה שראוי לעירוב ומכל מקום תבלין אין מערבין בהם כמו שביארנו וכן חטים ושעורים אין מערבין בהם שאינן ראויים עד שיתבשלו וגדולי המחברי' כתבו עוכלא תבלין אף לעירוב והוא תמה ולדבריהם מיהא שיעור עוכלא הוא מפני שהוא שיעור לתבל בו שתי סעודות של אדם אחד:

זה שכתבנו ביין ששיעורו בחצי לוג דוקא ביין חי אבל מבושל הואיל ודרך העם לאכל בו פתו שיעורו בכדי לטבל בו שיעור מזון שתי סעודות וכן בחומץ כדי לטבל בו ירק הנאכל בשתי סעודות והשכר דינו כיין:

גדולי המפרשים כתבו בפרק חלון שהמשקין שיעורן לשתוף ברביעית ממה שראו באוכלין שהזכירו בהם שיעור הוצאת שבת וכן שאמרו בפרק הדר וליקני להו מר רביעתא דחלה אלא שאם עירבו ביין חי דיו ברובע רביעית כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית:

מערבין בבצלים רצוני לומ' באמהות שלהן אבל לא בעלים ואם עירב בהן אינו עירוב:
מעשה באחד שעירב בעלי בצלים ובא לפני ר' מאיר והושיבו בארבע אמותיו ר"ל שלא לזוז מאותם ארבע אמות שהיה בהם בשעה ששאלו מפני שכך הוא דין היוצא [חוץ] לתחום בלא עירוב ומכל מקום כל שגדלו כשיעור זרת מערבין אף בעלים:
כל שביארנו בדברים אלו שמערבין בהם פירושו לעירובי תחומין ולשתופי מבואות אבל עירובי חצרות אין מערבין אלא בפת וכל שעירבו בפת שלמה אפי' כאיסר מערבין בה אפי' לאלף וכן כתבוה גדולי המחברי' אבל גדולי הרבנים כתבו שאין בין חצרות לתחומי' ושתופין אלא שחצרות בפת לבד והתחומין והשתופין בכל האוכלין הא לענין שיעור הפת אף בעירובי חצרות צריך שיהא בו כגרוגרת לכל אחד עד שמנה עשר ומשם ולמעלה אפי' אלף בשמנה עשר גרוגרות שהוא שיעור שתי סעודות. ומה שאמרו עליהן ככר שלם והוא כאיסר מערבין בו פירושו בככרות הרבה שיהא בין כלם כגרוגרת לכל אחד או מזון שתי סעודות אפי' לאלף ואין מערבין חצרות בפרוסות אפי' מאפה סאה ומכל מקום לעירובי תחומין שיעורו מזון שתי סעודות לכל אחד ואם בלפתן בכדי שילפת ממנו לשתי סעודות:

דף כט:

יש מעלין את המקוה ולא פוסלין מפני שהם כמים גמורים כגון השלג והברד ודומיהם כמו שיתבאר במקומו. ויש פוסלין ולא מעלין והם מים שאובין ומי כבשים ומי שלקות והתמד עד שלא החמיץ והשכר. ויש שלא מעלין ולא פוסלין והם היין והחלב ושאר המשקין ר"ל שאם לא היו שם ארבעים סאה והושלם באחד מאלו לא העלוהו וכן לא פסלוהו אף בשלשת לוגין אלא הרי הוא כמות שהיה כמו שיתבאר במקומו:
המוציא יין בשבת שיעורו ברובע רביעית עד שאם ימזגוהו יעמוד על רביעית ושאר המשקים ברביעית וכבר בארנוה במקומה:
מערבין בשכר ושיעורו חצי לוג כשיעור היין ומה שאמרו כאן תרי רביעי ופירושן שני לוגין שהם שני רבעי קב כבר נדחה והחזירוהו לשיעור היין שהוא חצי לוג:
זר שאכל תרומה בשוגג משלם קרן וחומש לפי הערך שהיה שוה בשעת האכילה ואם אין לו מעות נותן פירות כפי שומא אכל גרוגרות ושלם תמרים באותו שווי אעפ"י שהגרוגרות שוות יותר מן התמרי' יצא הואיל ונתן לו בכדי שוויו שאף התמרי' יש להם יתרון שהלוקחים קופצים עליהם יותר מבגרוגרות:

שתיתא והוא מאכל שעושין מקמח קלי שנתיבש בתנור מערבין בו ושיעורו כמלא חפנים והוא ענין תרי שדגושי וכן ניסני ר"ל קליות מערבין בהם ושיעורן כמזון שתי סעודות והיו להם מדות ידועות ביניהם שעליהן אמרו תרי כווני דפומבדיתא:

בשר חי מערבין בו ושיעורו במזון שתי סעודות ויראה לגדולי הדור דוקא (במלח) [בנמלח] שאם בחי הגמור היאך מערבין בו והרי אינו ראוי וכן היא שנויה בירושלמי שאמרו דג מליח ובשר מליח מערבין בהן בשר חי הבבליים אוכלין אותו מפני שדעתן יפה אלמא אין דרך בכך אלא בבבל ובשר צלי שיעורו כדי ללפת בו (שלש) [שתי] סעודות. ויש מפרשי בבשר חי בשיל ולא בשיל כדכתי׳ אל תאכלו ממנו נא ומתרגמינן כד חי וכן בבן סורר ומורה שפירשו יין חי מזיג ולא מזיג. הביצים מערבין בהם אפי׳ חיים שאכילתם אף בחיים היא ושיעורו בשתים כמו שהתבאר:

שיעור שתי סעודות שהזכרנו פירושו להקל ר"ל שאפי׳ לרעבתן שברעבתנים שיעורן בסעודה בינונית. ומכל מקום לזקן ולחולה דיין בשיעור סעודה הראויה להם ומזנו לחול ולא לשבת שמזון שבת רווחא לבסומי שכיחא ושיעור סעודה בינונית שלשה ביצים כמו שיתבאר בפרק כיצד משתתפין:

שיעור הבגד ליטמא שלש אצבעות כמו שביארנו במסכת שבת במה דברי׳ אמורי׳ בשאר הטומאות אבל למדרס בשלשה טפחים ואין בשיעורין אלו חלוק בין בגדי עניים לבגדי עשירי׳. ומכל מקום טלית של עניים שבלה אם שפתותיו קיימות אעפ״י שאין בה שלש על שלש מבגד חזק ובריא מיטמא מה שאין כן בשל עשירים. ולמדת שאין הלכה כדברי האומר בגדי עניים לעניים ופירוש בגדי עניים שהבגד הראוי להם אעפ״י שהוא גס אם הוא שלהם מיטמא ואם הוא לעשיר אינו מיטמא שאינו בגד אצלו ואין הלכה כן:

דף ל.

כבר ביארנו בראשון של יום טוב שכל שהמת בבית והבית סתום הרי אותו הבית כקבר ואם היו שם פתחים הרבה וכלם נעולים או כלם פתוחים כלם טמאים היו כלם נעולים ונפתח אחד מהם או שנמר בלבו להוציאו באחת מהן הוצלו כלן. ודוקא בפתח או חלון שיש בו ארבעה על ארבעה שבשיעור זה הוא ראוי להוצאת המת ושיעור זה הואיל והוא ראוי לרוב בני אדם אף באדם הגדול כענקים כן אעפ״י שאי אפשר להוציאו דרך שם ואפי׳ לא היו שם עוד פתחים קטנים שנצייר בעצמנו שיצטרפו לה ולמדת שאין הלכה כדברי האומר עוג מלך הבשן פתחו במלואו:

מי שאמר ככר זה הקדש אין מערבין לו בה שהרי אסור הוא לכל העולם ואפי' הי' הקדש דמים שאפשר לו לפדותו מכל מקום כשיפדה פנים חדשות הם אבל אמר שבועה שלא אוכל ככר זה מערבין לו בה שהרי אעפ"י שאסור לו מותר הוא לכל העולם. אמר ככר זה עלי [קונם] שנמצאת הנאתו אסורה עליו מערבין לו בה שהרי אין מערבין עירובי תחומי' אלא לדבר מצוה ומצות לאו ליהנות נתנו. ומכל מקום לדעת הפוסקי' שמערבין אף לדבר הרשות ובא לערב לדבר הרשות אסור לערב בה הואיל ונאסרה לו בהנאה. ולמדת שאם אמר אכילת ככר זה עלי אף לדבר הרשות מותר וכלך לדרך זו אם אמר שבועה שלא אהנה מככר זה כל לדבר הרשות אסור. ומכל מקום מקצת חכמי צרפת כתבו שאפי' אמר אכילת ככר זה עלי אין מערבין לו אף לדבר מצוה וכל שכן ככר זה עלי גזרה משום הקדש שהקונמות דומים הם להקדשות ואין הדברים נראין:

גדולי המפרשי' כתבו שהקונמות סתמן לא נאסרו אלא באכילה ממה שאמרו בשלישי של שבועות כיון דלא מדכר שמא דאכילה (דבירי) [כבריי] דמי ואלו נאסר בהנאה לא הוצרך לטעם זה לאסור אכילה כל שהו ואף הם פסקו שלא כרב הונא ולדעת זה קונם ככר זה עלי אף לדבר הרשות מותר לדעת הפוסקי' שמערבין לדבר הרשות:

דף ל:

אחר שביארנו שמערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה כל שכן שמערבין לגדול ביום הכפורים אעפ"י שאין שום אוכל ראוי לו ביומו ואעפ"י שאיסור זה מתפשט לכל גדול מכל מקום ראוי הוא לקטן. וגדולי הדור כתבו ביבמות פרק חרש שהטבל מאכילין אותו בידים לקטן ומקשים על עצמם היאך נאסר בסוגיא זו לערב בו אחר שאתה מכשיר עירוב יום הכפורים על שראויה לקטן. ותירצו שהטבל אסור לכל גדול מצד עצמו אבל עירוב יום הכפורים מותר לכל גדול אלא שהיום גורם והוא שאמרו עליה בכאן סעודה הראויה מבעוד יום ואעפ"י שלדעת בית שמאי נאמרה למדין הימנה לדבר זה אף לבית הלל:

תרומה גדולה אין תורמין אותה שלא מן המוקף ר"ל שאם היו לו חמשים סאין בבית אחד וסאה בבית אחד לא יאמר סאה שבאותו בית תהא תרומה על אלו. בדיעבד תרומתו תרומה ובלבד שיהא המופרש במקום המשתמר אלא שלא נחשדו חברים על כך וכבר ידעת שאין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת ואעפ"י שכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות אין מעשרין בין השמשות את הודאי אבל מעשרין את הדמאי כמו שהתבאר במקומו בשני של שבת:

הרבה שיעורין נאמרו שלא בדרך אחד אלא הכל לפי מה שהוא אדם מלא קומצו למנחות מלא חפניו קטורת ביום הכפורים והשותה מלא לוגמיו ביום הכפורים ומזון שתי סעודות לעירוב לזקן ולחולה אבל לרעבתן אין דנין בו לפי מה שהוא אדם אלא לסעודה בינונית כמו שביארנו:

כבר ביארנו במשנה שאין מערבין לכהן בבית הקברות שהרי אי אפשר לו ליכנס לשם אף על ידי חציצה שאהל זרוק אינו אהל וכמו שאמרו שהנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל טמא ואעפ"י שמצינו בפרה בתינוקות הממלאין שמביאין שוורין נותנין עליהם לוחות של עץ דבר שאינו מקבל טומאה ונמצאו הלוחות חוצצות לדברי הכל אחר שאינן כלי מכל מקום על הקבר הידוע אין מקילין בכך או שמא אין סומכין על טורח יתר כל כך ר"ל שאין מתירין לערב על סמך טורח זה ומכל מקום במקום שאין בו אלא קבר אחד יכול לילך סביביו בשידה תיבה ומגדל ואעפ"י שהמת תופש ארבע אמות לטמא כל סביביו כמו שיתבאר במסכת סוטה פרק משוח מלחמה [מד.] מכל מקום אינה אלא מדרך הרחקה ובשידה תיבה ומגדל מותר ועל זה נאמר בסוגיא זו שמערבין לכהן בתרומה בקבר שהרי יכול לילך שם בשידה תיבה ומגדל ואעפ"י שמכיון שהונחה התרומה לשם נטמאת ותרומה טמאה אינה ראויה לשום אדם. פירשוה כשנילושה במי פירות ולא הוכשרה. ואעפ"י שכשמוציא ידו מן השידה לנטלה מתאהל על הקבר. נטלה בפשוטי כלי עץ ארוכים. ואעפ"י שכל הכלים מביאין טומאה מבעובי המרדעת שהוא היקף טפח כמו שביארנו בראשון של שבת וסתם פשוטים רחבים טפח ונמצא כשראש הנסר על הקבר וראשו האחד בידו או באהל מביאה טומאה ליד או לאהל כמו שאמרו הקדר עובר והאיסל על כתפיו והאהיל צדו האחד על הקבר אם יש באיסל רחב טפח אף הכלים שבצד השני טמאים וכן אמרו קורה שהיא נתונה מכותל לכותל וטומאה תחתיה אם יש בקורה רחב טפח מביא את הטומאה תחת כלה מכל מקום מביאה דרך חדו של כלי ר"ל בצד הנסר ולא דרך רחבו וכל שאין בחדו אינו מביא את הטומאה ואעפ"י (שהניית) [שקנייתן] בית הנאה היא ומקום הקבר אסור בהנאה וראוי לאסור אף לישראל הרי אמרו אין מערבין אלא לדבר מצוה כגון לילך לבית האבל או לבית המשתה ומצות לאו ליהנות נתנו ושמא תאמר והרי מכל מקום משקנה לו העירוב שזהו אחר חשכה נוח לו שישמור העירוב לשם כדי שיאכלנו למחר אעפ"י שאינו צריך לו עוד שכבר קנה שביתתו לשם בין השמשות ונמצא עכשו נהנה באיסורי הנאה שלא במקום מצוה וראוי לאסור אף לישראל הוא סובר שמאחר שקנה לו לא ניחא ליה דלינטר ואינו מקפיד עליו כלל וכן הלכה ומצד מה שאמרו כל ששנה ר' יהודה בעירובין הלכה כמותו וכן שהלכה

כדברי המיקל בעירוב ונמצא שלישראל מערבין אף בבית הקברות אבל לכהן לא מצד שאהל זרוק לא שמיה אהל ובקבר אחד מערבין בו אף לכהן בדרכים שהזכרנו ואין צריך לומ' לישראל וגדולי המחברי' נראה שפסקו כדעת ניחא ליה דלינטר ופסקוה לאיסור אלא שהתמה עליהם שכתבו בה בית הקברות ובבית הקברות מיהא לא הוצרכנו לטעם זה אלא שכתבוה אף לישראל ובישראל מיהא מטעם זה אתה אוסרו:

דף לא.

המשנה השניה והיא מענין החלק הראשון והוא שאמר **מערבין בדמאי** שהרי כל שהפקיר נכסיו מותר בו וכמו שאמרו מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי ר"ל האורחי' אעפ"י שהם עשירים במקומם וכל שכן שרוב עמי הארץ מעשרי' הן:
ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו שהרי מותר הוא לזרים. ופירשוה בגמרא אפי' לא נטלה ממנו תרומה גדולה כגון שהקדימו ישראל ללוי ליתן לו מעשרו חמש סאין מחמשים קודם שנטל מהם אחת מחמשי' לתרומה ונמצא שלא נשארו ביד ישראל ליטול מהם תרומה גדולה אלא מ"ה ונמצא חלק קטן של תרומה גדולה מעורבת עם מעשר זה חלק מאה מן העשרה ואעפ"י שאין ראוי לעשות כן בדיעבד מיהא מה שעשה עשוי ואין הלוי צריך להפריש אותו חלק של תרומה גדולה. ומכל מקום דוקא בהקדימו בשיבלין שלא חל עליו חיוב תרומה עדיין אבל משנעשה דגן טבל גמור הוא ואין מערבין בו.
ובמעשר שני והקדש שנפדו ונתחללה קדושתם. ופרשו בגמרא אעפ"י שלא נתן את החומש שאין חומש מעכב:
אבל לא בטבל ר"ל שאינו מעושר כלל ואפי' בטבל טבול מדרבנן כגון מה שצמח מן העציץ שאינו נקוב:
ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ופרשו בגמרא אפי' נטלה אלא שנטלה שלא כהלכתה כגון שהקדימו בכרי:
ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו ופרשוה בגמרא אפי' נפדו אלא שנפדו שלא כהלכתן כגון שחלל מעשר שני על כסף שאין בו צורה וכן שחלל את ההקדש על הקרקע שכל אלו אינן ראויים לשום אדם:
זהו ביאור המשנה וכלה על הצד שביארנוה הלכה היא ולא נתחדש עליה בגמרא דבר שלא ביארנוה:

דף לא:

המשנה השלישית והכונה בא להתחיל בביאור ענין החלק השני והוא שאמר. **השולח את עירובו ביד חרש שוטה וקטן אינו עירוב** מפני שאינם בני דעת ולא בני שליחות ואין יודעים לכוין להיות שביתת המשלחם באותו מקום וכן אם שלחו ביד מי שאינו מודה בעירוב כגון כותי אף קודם שעשאום כעכו"ם גמורים שכל שאינו מודה בעירוב אינו מכוון לקנות לו שביתתו לשם אפי' נמצא שם שמא מעל בכונתו שלא להיותה על דעת שתהא שביתת המשלח לשם ואם אמר המשלח לבן דעת המודה בעירוב הריני שולח לך עירובי ביד כותי פלוני או ביד חרש או קטן קבלהו ממנו והביאהו למקום שביתתי והודה לו הלה שיעשה כן הרי זה עירוב. ופרשוה בגמרא כשראהו שהוליכו אליו ואעפ"י שלא ראה שקבלו מידו וכן שלא ראה שהניחו אין חוששין לכך שחזקה שליח עושה שליחותו וודאי קבלו והוליכו למקום שביתתו. ומכל מקום אם הלך שם ולא מצא עירובו יראה שיש לו לחוש. אלא שגדולי המפרשי' מקילין אף בזו מפני שיש לתלות שבשעת בין השמשות היה שם ואבד משחשיכה. ובגמרא אמרו שאם נתנו לקוף והוליכו או לפיל והוליכו אינו עירוב אעפ"י שהם מגודלים אצלו ומלמדים לעשות מצותו וכן שאמרו בתלמוד המערב שאדם יכול ללמדם שבעים לשון אבל אם אמר לאחר לקבלו וראה בהולכתם הרי זה עירוב ואין חוששין שמא לא קבל או לא הוליך שכל שבדברי סופרים חזקת שליח עושה שליחותו ומכל מקום בדברי תורה אין אומרין חזקת שליח עושה שליחותו אלא להחמיר כמו שהתבאר בגיטין פרק התקבל:

זהו ביאור המשנה וכן הלכה. ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

זה שביארנו שהקטן אין שולחין עירוב על ידו דוקא בעירובי תחומין אבל עירובי חצרות הלכה שהקטן גובה עירוב ולענין פירוש מיהא פרשו רוב מפרשי' שעירוב תחומין קנין בית הוא ואין כחו של קטן לקנות בית בשביל אחר אבל עירובי חצרות רשותא בעלמא ולא קנין שהרי אמרו בעל הבית שהיה שותף עם שכנו אין צריך לערב ונמצא שאינו צריך לומר כלום ומתוך כך הותר לגבותו אף על ידי קטן. וגדולי הדור מקשים בפי' זה ממה שאמרו בשביעי של גיטין חפץ ומניחו ולאחר שעה נוטלו זוכה בין לעצמו בין לאחרים ושמואל אמ' לעצמו ולא לאחרי' והקשו לו מדתנן כיצד משתתפין במבוי מניח את החבית וכו' וכשהוא מזכה אינו מזכה לא על ידי בנו ובתו הקטני' ולא על ידי עבדו ושפחתו העבריים. האי שפחה היכי דמיא אי גדולה מאי בעיא גביה אלא בקטנה אלמא זוכה אף לאחרים. ותירץ שאני שתופי מבואות דרבנן ולפי' שכתבנו היה לו לתרץ שאני שתופי מבואות דעירובי רשותא בעלמא היא וודאי למדנו משם שכל בדרבנן אף

בקניה זוכה אף לאחרים והם מפרשי׳ כאן בעירובי חצרות שדעת אחרת מקנה אותם כאן בעירובי תחומין שאין כאן דעת אחרת מקנה אותם הא כל שדעת אחרת מקנה אותם בדרבנן זוכה אף לאחרים:

דף לב.

איסור חדש נוהג בכל חמשת המינין עד שיקרב העומר בששה עשר בניסן ואיסור זה נוהג בין בארץ ישראל בין בחוצה לארץ ואף לאחר חורבן ומכל מקום בזמן שבית המקדש קיים משקירב העומר הותר החדש בירושלם והרחוקים שאינן יודעים אם קרב עדיין מותרין בו אחר חצות ואעפ״י שבדברי תורה אין סומכין על חזקת שליח והכהנים שלוחי צבור הם במקום בית דין אין לחוש לכך והדבר ידוע שאין בית דין מתעצלים בו עד לאחר חצות ואחר חורבן יום הנף כלו אסור ובגולה שנהגו בשני ימים אסור כל יום שבעה עשר כמו שיתבאר במקומו:

כל הקרבנות אין מקריבין על ידם אלא מדעתם חוץ ממחוסרי כפרה ומחוסרי כפרה הם ארבעה זב וזבה ומצורע ויולדת. ולשון חסרון כפרה הוא שאעפ״י שטהרו מטומאתן וטבלו והעריבו שמשן לא גמרה טהרתן לאכול בקדשי׳ עד שיביאו קרבן למחר ויחזרו ויטבלו שהמחוסר כפורים צריך טבילה לקדש מדברי סופרי׳ כמו שביארנו באחרון של חגיגה. וזב וזבה קרבנן שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת והיולדת קרבנה כבש לעולה ובן יונה או תור לחטאת ואם אין ידה משגת שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת ושלש עשרה שופרות היו במקדש והם תיבות קטנות רחבות מלמעלה וקצרות מלמטה עשויות כמן שופר כל אחת מיוחדת לעינה ואחת מהן לכל מי שיש עליו קרבן שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת משליך דמיהן לתיבה זו וכתוב עליה קנים:

האשה שיש עליה קרבן לידה או זיבה מביאה מעות ר״ל דמי הקנים ונותנת בשופר וטובלת ואוכלת בקדש לערב אעפ״י שלא ידעה אם קרב קרבנה אם לאו מפני שחזקה אין בית דין של כהנים עומדים משם עד שיכלו מעות שבשופר ויקריבו כנגדן קנים כדי שלא יהיו גרמא להיות הנשים אוכלות בקדשים בחסרון כפרה ואין כאן חזקת שליח אלא חזקת בית דין:

חבר שאמ׳ לו אחד צא ולקוט לך תאנים מתאנתי ולא נתן לו מדה בלקיטתו הרי זה לוקט ואוכל מהן עראי אבל כשהוא בא לאכול מהם בקבע מעשרין ודאי שהדבר ברור שלא עישר עליהם בעל התאנה ממקום אחר שהרי אינו יודע כמה לקט ואפי׳ היה המשלח

חבר. ומה שאמרו למטה רישא בעם הארץ שאמר לו לחבר פי' אף בעם הארץ שאמ' לו לחבר שיש לומר עליו שמא מתוך שיודע בו שהוא חבר מעשר עליהן לכבודו ואינו חשש לשלא מן המוקף ולמה שאינו יודע כמה אלא שיעשר באומדן אעפ"י כן מעשרן ודאי ואינו חושש לכך וכל שכן בחבר שבודאי אינו מעשר אומדות או שמא פירושא אריישא והוא מה שאמר במה דברים אמורים שמעשרן דמאי בעם הארץ שאמר לחבר והענין הוא שאם אמ' לו אחד מלא לך כלכלה זו אם זה האומר הוא עם הארץ כשבא לאכול קבע מעשר דמאי שמא עישר עליו ממקום אחר שמא לא עישר הא אם זה האומר חבר הן שאמר לחבר הן שאמ' לעם הארץ וחבר אחר שומע אוכל מהן חבר זה קבע בלא מעשר חזקתו שהפריש ואעפ"י שאין תורמין ומעשרין המוקף נוח לו בכך כדי לסלק את המכשול ומכל מקום כל שאמר לקוט ואני מפריש ממקום אחר סומך עליו שחזקת שליח עושה שליחותו ואעפ"י שאין חזקת שליח נאמרת בשל תורה להקל ומעשר פירות מן התורה הוא לדעת גדולי המחברים ואף לשטתנו שאינה מן התורה כמו שכתבנו בברכות מכל מקום יש לו עיקר מן התורה. בזו אינו חזקת שליח לבד אלא חזקת חבר שהיא כחזקת בית דין וכמו שאמרו חזקה על חבר שאינו יוצא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו:

ולענין פי' אתה צריך לפרש כל השמועה בשהלוקט או האוכל מן הנלקט חבר שאם הלוקט עם הארץ אנו אין לנו והוא שאמרו עם הארץ מאי בעי [התם] וענין מעשר דמאי כבר ידעת שענינו הוא שאוכל הוא בעצמו מעשר הראוי ללוי אחר שהפריש ממנו תרומת מעשר שבו האסורה לזרים שהרי המעשר מותר לזרים ונסתלק האסור וחזר לדיני ממונות והרי הוא אומר ללוי אייתי ראיה ושקול כמו שהתבאר במקומו:

דף לב:

המשנה הרביעית והכונה בה בענין החלק השני גם כן והוא שאמר נתנו באילן וכו' צריך שתדע שכל המניח את העירוב צריך שיהא העירוב במקום שיהא זה שהניחו או שהונח בשבילו ראוי לאכלו לשם בין השמשות ממקום שהוא מכוין לשבות בו ועל זה אמרו שצריך שיהא הוא וערובו במקום אחד ר"ל שאם נתכוון הוא לשבות ברשות היחיד לא יתן את העירוב ברשות הרבי' אף בסמוך לו ואם נתכוון לשבות ברשות הרבים לא יתן את עירובו ברשות היחיד ואם עשה כן אינו עירוב שהרי בין השמשות שהיא שעה שקנין העירוב חל בה אי אפשר לו להוציא העירוב ממקומו למקום שהוא שובת בו אלא בעברה והרי הוא צריך להיות העירוב אצלו ראוי לאכלו באותה שעה במקום שביתתו. ומכל מקום אם נתכוון לשבות ברשות הרבים או ברשות היחיד והניח

עירובו בכרמלית הסמוך לו או שנתכוון לשבות בכרמלית והניח עירובו ברשות היחיד או ברשות הרבים הרי זה עירוב שהוצאת כרמלית לרשות היחיד או לרשות הרבים אף בשבת עצמה אינה אלא שבות וכל ששבת עצמה אינה אלא שבות בין השמשות מותר במקום מצוה או בשעת הדחק. ומתוך כך אמרו במשנה זו **נתנו באילן למעלה מעשרה טפחים אינו עירוב למטה מעשרה הרי זה עירוב.** ואילן זה פירושו שרחב ארבעה וכבר ידעת ממסכת שבת שכל שרוחב ארבעה בגובה עשרה הן תל הן חריץ הן היקף מחיצות הוא רשות היחיד אפי' היה ברשות הרבים. ושאלו בגמרא על אילן זה דקאי היכא אילימא דקאי ברשות היחיד שהיה שם בסוף אלפים אמה בית שהאילן בתוכו והוא מתכוין לשבות בבית זה אף למעלה מעשרה הוא ועירובו במקום אחד הוא שרשות היחיד עולה (אף) [עד] לרקיע ואין לה שיעור עשרה אלא דקאי ברשות הרבים דנתכון לשבות היכא אם נתכון לשבות באילן עצמו ולמעלה מעשרה גם כן. הרי אף זה הוא ועירובו במקום אחד ומכל מקום יכול היה להקשות לו אם כן היאך אמ' למטה מעשרה עירובו עירוב והרי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחד. ואף יש ספרים גורסים כן וכן יש שואלין היאך לא הקשה גם כן והא קא משתמש במחובר. ופירשו בו שהיה סבור שאין כאן דין משתמש במחובר לקרקע שהרי מבעוד יום עלה לשם לשבות ואינו צריך לכוף ענפי האילן לנטילת עירובו שהרי במקומו הוא. ופרשוה בשהאילן ברשות הרבים ונתכון לשבות למטה בארץ וכשהניח עירובו למעלה מעשרה נמצא הוא ברשות הרבים ועירובו ברשות היחיד אבל למטה מעשרה נמצא הוא ברשות הרבים ועירובו בכרמלית שכל רחב ארבעה ואינו גבוה עשרה כרמלית הוא. ואעפ"י שמכל מקום צריך בנטילת עירובו להשתמש במחובר לכוף ענפי האילן או לעלות עליו או לסמוך בו הואיל ואין משתמש במחובר אלא משום שבות כל שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות שלא להיותו עירוב אלא שמכל מקום אסור לכתחלה ליטלו אם רצה לאכלו והוא שאמ' בגמרא (וצריך) [ואסור] ליטלו. והוא הדין שהיה יכול להקשות מכרמלית שהרי משתמש מרשות הרבים לכרמלית אלא שהיה מתרצו כן ונמצא שאף שני שבותים לא גזרו עליהן בין השמשות. ויש מפרשי' בענין משתמש באילן שלא על נטילת העירוב היא שהרי אפשר לו ליטלו בלא עליית אילן והרי הוא כבהמה טעונה כלים שבכלים הנטלין נוטלן מעליה כמו שהתבאר בסוף שבת אלא מפני שנתן באילן זה מבעוד יום דבר שצריך לו שיעמוד שם עד השבת ובשבת יטלנו נקרא משתמש באילן מפני אותה עמידה שעומד שם בשבת לדעת שיטלנו בשבת ומדקדקים בה שאם לא היה צריך ליטלו עד אחר השבת

לא נקרא משתמש באילן וכן פרשו שמפני שזוכה לו עמידת עירוב זה באילן ר"ל שהוה לו שביתה הוא עושהו משתמש באילן:

וממה שכתבנו אתה למד שכל שכן באילן גבוה עשרה ואינו רחב ארבעה ונתכון לשבות למטה עירובו עירוב שהרי עירובו במקום פטור ועדיין אתה צריך לידע בדין אילן זה שפירשו בו בגמ' שיש צדדין שאפי' נתן בו עירובו למעלה מעשרה ונתכון הוא לשבות ברשות הרבים עירובו עירוב בשני דרכים והוא שנתכוון לשבות תוך ארבע אמות של מקום עירובו וכל המניח עירוב יש לו ארבע אמות שרואין אותו רשות היחיד עד לרקיע ונמצא זה ועירובו במקום אחד ולא שיהא מותר להורידו משם אף בין השמשות שהרי הוצאה גמורה היא אלא שמקולי עירוב שנו כאן לענין זה שרואין הוא ועירובו במקום אחד וכן מצינו דין זה בצד אחר והוא אם נתן עירובו בעיר אחרת שהיא בסוף אלפים אמה על אילן שהוא ברשות הרבים שבתוכה ולמעלה מעשרה ונתכון הוא לשבות ברשות הרבים למטה בעיקרו של אילן אף ברחוק ארבע אמות ומפני שלענין זה אנו רואין את העיר כאלו היה כולה מלאה ודנין אותה כאלו היא רשות היחיד לענין זה מפני שכל העיר כמלאה עפר והרי הוא כנתכון לשבות למעלה וכן הדין באילן העומד בתוך עבורה של אותה העיר ר"ל בתוך שבעים אמה ושירים שלה ואעפ"י שאם רצה ליטלו אינו יכול כמו שכתבנו רואין אותו התחום כמלא עפר עד מקום העירוב וכאילו הוא עומד למעלה מעשרה עם עירובו וכל זה אינו מעיקר הדין שהרי אף העיר נידונת כרשות הרבים כמו שאמרו [לעיל ו':] ירושלם אלמלא שדלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים אלא שלא נאמר אלא לענין זה שרואין כאילו היא כך להקל בענין עירוב הם אמרו והם אמרו. ויש חולקין מפני זה שלא לפסוק כרבא ואפי' לפנים מן העיבור (נתון) [נדון] כרשות הרבים ומביאים ראיה ממה שגדולי הפוסקי' לא הביאוה ומכל מקום רוב מפרשי' פסקוה והדברים נראין שלא לדחות דברי רבא בלא טענה ובלא שום חולק וגדולי הפוסקי' מנהגם לקצר בכמה מקומות שמא סמכו על מה שכבר אמרו בפרק חלון ביתא כמן דמלי דמיא ואעפ"י שבחצר אמרו לאו כמלי דמי דוקא להיתר טלטול ואף רבא מודה בה אבל להכשר עירוב ודאי בכלם נאמר כמאן דמלי דמיא. ואם כן אילן של משנתנו שהוא שנוי סתם ואף במתכוין לשבות בעיקרו של אילן בתוך ארבע אמות פירושו באילן שנוף אחד שלו נוטה חוץ לארבע אמות של מקום שביתתו והוא מתכוין לשבות ברשות הרבים בתוך ארבע של עקרו שהוא רשות הרבים והעירוב הוא באותו הנוף היוצא מן האילן חוץ לארבע אמות למעלה מעשרה והרי הוא כרשות היחיד והמביאו למקום שביתתו מביאו תחלה מרשות היחיד לרשות הרבים קודם שיכניסנו

לארבע אמותיו אבל למטה מעשרה הרי הוא כרמלית ואעפ"י שרחוק יתר מארבע אמות ממקום שביתתו אינו אלא שבות שאפי' העבירו כמה אמות בכרמלית אין בו אלא שבות ואפי' היה רשות הרבים כגון למטה משלשה מביאו אצלו בפחות מארבע אמות שאין ארבע אמותיו רשות היחיד להחמיר בהוצאה מרשות הרבים לתוכו אלא להקל. ומכל מקום דוקא שהעירוב בתוך אלפים אמה שאילו מקום שביתתו בסוף אלפים ועירובו חוץ לאלפים ארבע אמות הוי עירובו חוץ למקומו וכמתגלגל חוץ לתחום שאינו עירוב:

ולענין ביאור שאלו בגמרא על זה מאי למעלה ומאי למטה שהנוף הנוטה חוץ לארבע אמות מתפשט הוא בשוה ואו כלו למעלה מעשרה או כלו למטה מעשרה והיה לו לומר אם אותו נוף גבוה עשרה או נמוך פחות מעשרה שכשהוא אומר למעלה ולמטה נראה שהוא נוף ישר מלמעלה למטה והוא יכול ליתן בו עירובו פעמים למעלה מעשרה פעמים למטה מעשרה. ופרשוה דהדר זקיף ר"ל שבסוף נטייתו עולה סעיף למעלה בגובה ועיקר הנוף בתוך עשרה והנטייה המתישרת בסוף הנוף למעלה יש בה בתוך עשרה למעלה מעשרה. וחזר והקשה והא אי בעי מייתי לה דרך עליו כלומר שיגלגלנו על הנוף עצמו עד למטה מעשרה שהיא כרמלית ויביאנו דרך אותו הנוף תוך ארבע אמותיו והוה לי' מרשות היחיד לכרמלית ומכרמלית לרשות היחיד. ותירצוה שאי אפשר לגלגלה דרך אותו הנוף שבמקום גלגולה שלמטה מעשרה הוא מקום כתוף כגון שהוא גבוה תשעה ונמצא שאי אפשר לו לגלגלה אלא בהוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים ובפחות מעשרה אפי' במקום זה יכול להפילה בפחות מארבע שאין ארבע אמותיו רשות היחיד להחמיר. כך נראה לי בפירושו והרבה ראיתי מתבלבלים בענינה ואף למובהקים שבמפרשים ראיתי שפירשו והא מייתי דרך עליו כלומר ואפי' היא חוץ לארבע אמות ולמעלה מעשרה הואיל וארבע אמות שלו עולות עד לרקיע הרי מביאו מרשות היחיד לרשות היחיד למעלה מעשרה ואין רשות הרבים בנתים. ותירצה שעיקר הנוף שבין העירוב והגזע נמוך כלפי מקום השביתה המחובר אל הגזע יותר מן הנוף הגבוה היוצא ממנו טפח ונמצא שם גבוה תשעה ורבים מכתפין עליו ועמוד תשעה ברשות הרבים שרבים מכתפין עליו רשות הרבים הוא והזורק מתחלת ארבע לסוף ארבע ונח עליו חייב כמו שהתבאר במסכת שבת. ונמצא אף כשאתה מצייר הבאתו למעלה מעשרה הרי עובר באויר רשות הרבי'. ועמוד תשעה שהזכרנו פירושו תשעה דוקא שפחות משלשה ארעא סמיכתא היא ודרסי לה רבים משלשה ועד תשעה לאו מדרס דרסי לה מפני גבהה ולאו כתופי מכתפי עלה מפני נמכייתה והרי היא כרמלית. עשרה רשות היחיד היא. תשעה ראויה לכתוף. ונמצא לנדון שלפנינו שאין יכול להעבירו אלא דרך אויר רשות

הרבים. וגדולי הרבנים פרשו בכאן שאסור תורה הוא שכל המושיט מרשות היחיד לרשות היחיד דרך אויר רשות הרבים אף למעלה מעשרה חייב וכדתנן בהזורק [צו.] היו שתיהן בדיוטא אחת הזורק פטור והמושיט חייב. שכך היתה עבודת הלוים. וגדולי הדור מתמיהים בה שאין הושטה אלא בשראש הדבר שמושיטין אותו מונח ברשות היחיד זו וראשו האחד ברשות שניה כקרשי העגלות ואף הוצאה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים אינו חייב מן התורה שאין הוצאה גמורה אלא עוקר מרשות היחיד ומניח ברשות הרבים ופרשו בזו שאם אנו רואין העברתה למעלה מעשרה מצד שדנין ארבע אמותיו עולות עד לרקיע אין כאן אלא שבות ושמא תאמר ואם כן אעפ"י שרבים מכתפין עליו מה בכך ואין כאן אלא שבות תדע שכל מרשות היחיד לרשות הרבים דנוהו כשל תורה ואף לדעת ר' שהרי לדברי הכל יכול לזרקו למעלה מעשרה לתוך ארבע אמות של שביתה ומכל מקום אם הניח עירובו בעמוד תשעה ונתכון לשבות בסמוך לו אלא שרחוק ארבע אמות או יותר עירובו עירוב הואיל ואין שם שמנה אמות שהרי ארבע אמות שלו ולא נשאר אלא פחות מארבע אמות והבאה ברשות הרבים פחות מארבע אמות מותרת:

ולמדת בפרק משנה זו הרבה דרכים. א' נתכון לשבות ברשות הרבים או ברשות היחיד ונתן עירובו בכרמלית שעירובו עירוב. ב' נתנו באילן שברשות הרבים ולמטה מעשרה ונתכון לשבות בעיקרו שעירובו עירוב שאף כאן אין לו אלא שבות של משתמש באילן. ג' נתנו באילן שברשות הרבים למעלה מעשרה בתוך ארבע אמותיו שאף זה הוא ועירובו במקום אחד וכל שכן אם נתכון לשבות באילן עצמו למעלה מעשרה. ד' נתנו באילן זה למעלה מעשרה ואף ברחוק ארבע אמות שהרי מגלגלו דרך הנוף והרי אינו מביאו אצלו דרך רשות הרבים ועירובו עירוב אלא אם כן היה נוף שבין העירוב למקומו גבוה תשעה שנמצא שאינו יכול להוציאו מרשות היחיד אלא דרך רשות הרבים. ה' נתנו ברשות הרבי' אף ברחוק ארבע אמות שלו ר"ל שאין שם שמנה הרי זה עירוב שהרי ארבע אמותיו שלו הם ולא נשאר לו אלא פחות מארבע אמות וארבע אמות שלו לא עשאום רשות היחיד לגמרי להחמיר עליו אלא להקל אבל בשמנה אמות אינו עירוב ואעפ"י שהבאה פחות פחות מארבע אמות במקום הדחק התירו לענין עירוב שבות הקרוב למלאכה לא התירו וכך כתבוה בתוספות ואף גדולי הדור נסכמים בו אלא שיש חולקין להקל אף בזו. ו' נתנו ברשות הרבים שבתוך עיר אחרת או לפנים מעיבורה ונתכון הוא לשבות בתוך העיר או תוך עיבורה אפי' רחוק הרבה מן העירוב הרי זה עירוב שכל העיר ועיבורה נחשבין לו כרשות היחיד וכן אפי' נתכון לשבות חוץ לעיבורה ובלבד בסמוך

לו תוך ד' אמות דנין מקום שביתתו כלפנים מן העיבור ולא עוד אלא אפי' ברחוק ארבע אמות מצומצמות תחומו שהוא לו כרשות היחיד ועיבורה של עיר שהוא כרשות היחיד נושקים זה את זה והרי הוא כנותנו ברשות היחיד זה ונתכוין לשבות ברשות היחיד שבצדו אחר ולא עוד אלא אף ברחוק שבע אמות הואיל ואין בינו ובין העירוב שמנה אמות וכן כתבוה גדולי הדור מפני שלדעתם לא אמרו עירובה של עיר כעיר אלא להקל בעירוב אבל לא להחמיר לסלקה מדין רשות הרבים לגמרי לראותו כרשות היחיד גמורה לאסור הוצאה ממנו לרשות הרבים שלא להשגיח בהעברת פחות מארבע אמות הא אם נתכון לשבות ברחוק יותר מארבע אמות מן העיבור והניח עירובו ארבע אמות לפנים מן העיבור כתבו בתוספות שאינו עירוב שאם אתה עושה מקום העירוב ומקום שביתתו רשות היחיד הרי רשות הרבים באמצע ואם אתה עושה את העיבור כרשות הרבים כדינו כבר כתבנו שאין מתירין בו הבאת פחות פחות מארבע אמות.

ויש מפרשי' בסוגיא זו ר"ל באילן הנוטה חוץ לארבע אמות מאי למעלה ומאי למטה כלומר מה לנו אם הניחו למעלה או למטה אחר שהניחו בחוץ לארבע אמות שלו ותירצה דהדר זקיף כלומר שהרוח מנשבת ומביאה את הנוף לתחומו ועל זה אמר שאם היוצא מן האילן חוץ לארבע אמות הוא פחות מעשרה טפחים הרי הוא ועירובו במקום אחד שהרי יש כח ברוח לזקפו ולהביאו לתוך תחומו שדרך הענפים להיות (רבים) [רכים] בראשיהם עד עשרה טפחים ואם הוא מעשרה ולמעלה אינו עירוב וכן יש מפרשים מהם דרכים אחרים ואלו שכתבנו עיקר.

נתנו בבור אפי' עמוק מאה אמה הרי זה עירוב. אף בזה שאלו בגמרא האי בור דקאי היכא אי דקאי ברשות היחיד והוא מתכוין לשבות בבית שהבור בתוכו פשיטא רשות (הרבים) [היחיד] עולה עד לרקיע ויורדת עד תהום אלא ברשות הרבים דנתכון לשבות היכא אי למעלה ר"ל בקרקע הסמוך לבור שהוא רשות הרבים ור"ל ברחוק יותר מארבע אמות ממנו הרי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר ואם למטה ר"ל בתוך הבור פשיטא והעמידוה בבור העומד בכרמלית והוא מתכוין לשבות למעלה בקרקע הכרמלית ועירובו ברשות היחיד וכל שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות. ומכל מקום יכול היה להעמידה בבור ברשות הרבים ונתכון לשבות למעלה בקרקע רשות הרבים ובסמוך ד' אמות שהרי כל ארבע אמותיו רואין אותן כמוקפות מחיצות אלא שרצה להעמידה כלה על דעת ר' או שרצה להעמידה אף בשמקום שביתתו רחוק מעירובו יותר מארבע אמות.

נתנו בראש הקנה או בראש הקונדס בזמן שהוא תלוש ונעוץ אפי' גבוה מאה אמה הרי זה עירוב. כשנתכון הוא לשבות ברשות הרבים שהרי העירוב במקום פטור שכל שאין רחבו ארבעה וגבהו משלשה ולמעלה אפי' כמה מקום פטור הוא והיה מן הדין להתירה אף במחובר לדעת ר' לגמרי אלא שפרשוה בגמרא גזרה שמא יקטום כלומר שהקנה רך ויקטמנו בכונה בשעת נטילת העירוב ואעפ"י שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה לא התירו שום מלאכה אעפ"י שאין צריכה לגופה שאף שבות הקרוב לבא לידי מלאכה לא התירו וזו היא שהביאה דעת התוספות לאסור נתכון לשבות ברשות הרבים ונתן עירובו ברשות הרבים ברחוק שמנה אמות ממקום שביתתו שהולכה פחות פחות מארבע אמות שבות הקרוב לידי מלאכה הוא ומשם יצא לנו באילן הנוטה חוץ לארבע אמות שדוקא בשאינו נוטה שמנה אמות חוץ למקום שביתתו אלא פחות משמנה אמות שאין צריך להביאו אלא פחות מארבע אמות אבל בנוטה שמנה אמות לא אלא שיש חולקי' כמו שכתבנו למעלה. ולקצת גדולי הדור ראיתי שהיו מפרשים אותה בקנה (דלית) וגזרה שמא יקטום במתכוין שנמצא בקטימתו מתקן בקרקע שלו וכל שמתקן בקרקע שלו אעפ"י שאין צריך באותה מלאכה חייב והיו למדין ממנה שבקנה של חברו אפי' במחובר הוי עירוב. ואינו נראה שהרי בקנה סתם אמרו. אלא עיקר הדברים כמו שכתבנו ואף הם עצמם חזרו לדון כן ממה שאמרו [לקמן לה.] בנפל עליו גל מבעוד יום אינו עירוב והקשה לימא מתניתי' דלא כר' והעמידוה דבעיא מרא וחציני ואפי' לר' בזו אינו עירוב ואעפ"י שאינו צריך למלאכה אלא לעירוב שתחת הגל:

קנה שגזרנו עליו במחובר יתבאר בגמרא דוקא שהוקשה ונעשה כאילן והוא שאמר עליו בעוזרדין ר"ל שהוקשו אבל כל שלא הוקשו הרי הן כירק ואין בהן לא גזרת תשמיש אילן ולא גזרת קטימה שהרי מותר לילך על גבי עשבים בשבת כמו שיתבאר במסכתא זו בפרק תפלין. ויש מפרשי' עוזרידין מין של קנים שהן קשות (וגוזרין) [וגורסין] בסוגיא זו התם בעוזרדין לדעת זה גדולי הדור מסכימים שקנים שלנו מאותו המין הם ואף בשלא הוקשו יש לגזור במחובר הן בתשמישן הן בגזרת קטימתן ושלא לישב עליהן הא באותו המין שהן רכות הרבה אין צריך ליזהר לא מגזרת קטימה ולא מגזרת תשמיש במחובר והוא שאמרו [לקמן לד:] ההוא פלמוסא דאתא לנהרדעא (לפום בריתא) אמ' רב נחמן פוקו כבישו כבשי באגמא כלומר שידרסו שם מבעוד יום עד שישפילו הקנים ויהיו ראויות למחר לישב עליהן. ומכל מקום יש מפרשי' כדי שישתברו שם הראויות להשתבר שלא ישברו אותם בישיבתם הא מכל מקום גזרת תשמיש אין כאן כלל.

נתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח הרי זה עירוב. פי' בשנתכון הוא לשבות לשם או לרשות היחיד הסמוך לו או אף ברשות הרבים בתוך ארבע אמות שהרי עכשיו הוא ועירובו במקום אחד אלא שנאבד המפתח ואינו יכול ליטלו בלא סתירת אהל. ואף על זו שאלו בגמרא היאך הותרה והעמידוה במגדל העשוי באוריא דליבני שאינו בנין גמור ואעפ"י שלא נאמרה אלא ביום טוב לענין פסק אתה יכול לפרשה אף בשבת (ובתר) [ומשום] שכל שהוא משום שבות וכו' (לא והעמידוה) [ולא העמידוה] בגמרא ביום טוב אלא להעמידה כדברי הכל. ואין צורך בכך שהרי כל משנתנו ר' היא וכלל הדברים כל שיכול ליטול עירובו בלא איסור מלאכה של תורה עירובו עירוב כמו שיתבאר בגמרא הא במגדל של עץ שאין יכול לסתרו בלא מלאכה של תורה אינו עירוב ואעפ"י שבחבית מלאה גרוגרות אמרו שמותר לשברה מפני אוכלין שבתוכה טעם הדבר מפני שהחבית טפלה למה שבתוכה ונדונית כקלפי אוכלין. ושמא תאמר והרי אף במגדל של עץ או סדור בלבנים וטיט הרי הסתירה קלקול מכל מקום הואיל והמלאכה מן התורה אעפ"י שקלקולו פוטרו לא על שבות זו התירו שאף שבות הקרוב להביא לידי מלאכה לא התירו כמו שבארנו.

ר' אליעזר אומר אם אין ידוע שהמפתח במקומו אינו עירוב. כלומר שאם אינו מוצא המפתח אבל הוא יודע שהצניעו אלא שאינו זכור היכן הואיל ויודע שלא אבדה עירובו עירוב אבל אם אבד לגמרי ויודע שלא הצניעה אינו עירוב והלכה כתנא קמא שאף באבד כן. ומכל מקום יתבאר בגמ' במגדל שאי אפשר לו בלא סתירה שאם נמצא המפתח ביום טוב מותר שאין בו איסור הוצאה ובשבת אם הוא במקום שאפשר להביאו בלא איסור תורה עירובו עירוב ואם לאו אינו עירוב.

נתגלגל עירובו חוץ לתחום מבעוד יום אינו עירוב. ופרשוה בגמרא בחוץ לארבע אמות למדידת אלפים אמה שהרי אינו יכול לאכלו שם בין השמשות שהרי יש מביתו עד מקום העירוב יותר מאלפים אמה ואפי' היה יכול להביאו בפחות מארבע ומכל מקום אין עירובו בתחום שביתה הא נתגלגל חוץ לתחום בתוך ארבע אמות עירובו עירוב שהנותן עירוב יש לו ארבע אמות וכן הלכה אלא שגדולי המחברים כתבו בזו ונתגלגל העירוב ויצא חוץ לתחום שתי אמות מבעוד יום אינו עירוב ונראה שפסקו כר' אליעזר שאמ' בפי' מי שהוציאוהו ארבע אמות של אדם הוא באמצען ונמצא שאין לו אלא שתי אמות לכל רוח והוא תמה היאך לא פסקו כרבנן שסוברין שיש לו ארבע אמות לכל רוח או כר' יהודא שנותן לו מיהא ארבע אמות לכל רוח שירצה ובזו אנן סהדי שהוא [בוררם] לו למקום שנתגלגל העירוב לשם אלא שגדולי הדור דחקוה בשבירר לו תחלה ואינו נראה

שאם כן אף בפחות משתי אמות כן ובזו בפי' אמ' רבא חוץ לארבע אמות ואעפ"י שהיוצא חוץ לתחום אפי' אמה אחת לא יכנס התם הוא שזה נתכון לשבות בעיר והעיר עולה לו בארבע אמות וכשהוא חוץ לתחום ארבע אמות אבל זה הואיל ועירב ודאי ונתכון לשבות במקום עירובו וראוי ליתן לו במקום עירובו ובו ארבע אמות לבד אלפים של עיקר בהרי במקום עירובו שם הוא ביתו.

נפל עליו גל מבעוד יום אינו עירוב. ופרשוה בגמרא כשיש איסור תורה בנטילת הגל כגון שצריך זה למרי וחציני וכגון שנפל עליו כותל שאעפ"י שאף זה אינו מלאכה גמורה כמו שביארנו. קרוב למלאכה הוא ובזו לא התירו אבל אם אינו צריך (בפנו) [בפינוי] אלא לטלטול בעלמא עירובו עירוב כרי' על הדרך שביארנו.

נשרף מבעוד יום או שהיה של תרומה ונטמאת. והרי שתרומה טמאה אינה ראויה לשום אדם ולשריפה קיימא. **מבעוד יום אינו עירוב הא משחשיכה הרי זה עירוב.** שכבר נקנית השביתה לשם בין השמשות ואין חוששין לאבדה שאחר כך שהרי בעיר אילו לא היה לו מה יאכל לא הפסיד אלפים אמותיו ואף זה במקום עירובו קנה ביתו בין השמשות ואין חוששין לשום דבר שאירע לו אחר כן. וכן הלכה:

ספק כלומר שאינו יודע אם אבד מבעוד יום אם משחשכה הרי נולד לו ספק אם קנה לו עירוב ושתהא ביתו לשם למדוד לו אלפים אמה לכל רוח או אם אינו עירוב וששביתתו בביתו ומחמת ספק זה אין לו לילך אלא אלפים אמה שמביתו למקום העירוב שתחום זה אינו נפקע אם שיהא עירוב אם שלא יהא עירוב ונמצא זה חמר גמל שהחמור אדם מנהיגו לפניו (ומכישו) [ומושכו] לאחוריו והגמל אדם מנהיגו מאחריו ומושך באפסר לפניו ונמצא הוא באמצע שאינו יכול לזוז מבין שניהם כך הוא זה שאינו יכול לילך אלא באותם אלפים כלל. ואין הלכה כן אלא כרי' יוסי ורי' שמעון שאמרו ספק עירוב כשר ודנין שביתתו ממקום העירוב ולא בכל ספק עירוב כן כמו שיתבאר בגמרא אבל בזה מיהא עירובו עירוב:

מכלל הדברים למדת שמשנתנו כרי' ושהלכה כמותו. וכן למדת שאעפ"י שאמ' ר' כל שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות לא להתיר שבות לכתחלה כגון לעלות באילן ולרכוב על גבי בהמה ודומיהם שהרי ספק חשיכה אין מעשרין את הודאי ואין מטבילין את הכלים וכן אין מניחין עירובי תחומין בין השמשות וכמו [שאמרו בשבת לד.] שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה עירבתם וכו' ואמרו שם הא ספק חשיכה לא והעמידוה בעירובי תחומי' דמקנא ביתא הוא ואסור ולא נחלק בה ר' שלא התיר אלא בשהניח העירוב מקודם שאעפ"י שהוא צריך בהכשרו לשבות

קנה לו אבל לבטל שבות לכתחלה לא ואם כן עירב בין השמשות אין עירובו עירוב ומה שאמרו בפרק הדר [עו.] אמרו לאחד צא וערב עלינו לאחד עירב מבעוד יום ונאכל עירובו בין השמשות (ואחד) [ולאחד] עירב עליו בין השמשות ונאכל עירובו משחשיכה שניהם קנו עירוב. פירושה בעירובי חצרות אבל בתחומין זה שעירב מבעוד יום ונאכל עירובו בין השמשות קנה עירוב שזהו ספק עירוב אבל זה שעירב בין השמשות אינו עירוב. וגדולי המחברי' כתבו בזה (ששניהם) [שבשניהם] קנו עירוב ופרשו זו של ספק חשיכה לכתחלה כלומר שלא לערב לכתחלה אבל אם עירב הרי זה עירוב:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

דף לג.

נתנו לעירוב זה באילן בתוך שלשה לארץ עירוב [עירוב] שהרי הוא ועירובו ברשות הרבים ומותר ליטלו. שכל מקום פטור בטל הוא אצל רשות הרבים ואצל רשות היחיד. נתנו בכלכלה ונתן את הכלכלה בגוף האילן אם האילן רחב ארבעה והכלכלה למעלה מעשרה אין עירובו עירוב ואעפ"י שאפשר להטותה מעט להביא ראשה האחד לתוך עשרה ואם אין האילן רחב אע"פ שהכלכלה משלימתו לארבעה או שהכלכלה בפני עצמה רחבה ארבעה עירובו עירוב שאין רואין עובי הכלכלה כמצורף בעובי האילן שאין חוקקין להשלים ומשום כלכלה אינו נידון רשות היחיד שאין רחב ארבעה על פני כלו [ואין] רשות היחיד אלא אם כן רחב ארבעה שלו מתחיל בתוך שלשה לקרקע כמו שהתבאר בהזורק. ואעפ"י שזה משתמש בצדדין וצדדין אסורין כמו שביארנו באחרון של שבת. כבר ביארנו שכל שהוא משום שבות לא גזרו עליו וזה [שהזכירו כאן] לימא סברי רבנן צדדין אסורין לא היה אלא מפני שהיה סובר שאף רבנן מתירין אותו בין השמשות שתשמיש של צדדין באילן קל הוא הרבה:

דף לג:

כל שהניח את עירובו למטה מעשרה יש פוסקי' (שצריך) [שאין צריך] מקום ארבעה שהרי הוא כמונח עמו ברשות שהוא עומד בו אבל אם הניחו למעלה מעשרה יש פוסקי' שצריך מקום ארבעה כר' יהודא וכר' שהוא סובר כמותו והוא מה שאמרו נעץ קורה זקופה ברשות הרבים והניח עירובו עליה (לגבוה שלשה) [גבוה עשרה] ורחב ארבעה עירובו עירוב. והא הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר שהענין הוא שזה נתכון לשבות ברשות הרבים ועוד אינה גבוהה עשרה ואינה רחבה ארבעה אין עירובו עירוב אדרבה

הוא ועירובו במקום אחד הוא ותירץ הכי קאמ' גבוהה עשרה צריך שיהא בראשה ארבעה שאם לא כן הרי הוא כמונח באויר פחות מכן אין צריך שיהא ברחבה ארבעה ור' סובר כר' יהודא בזו. ומתוך כך נראה לפסוק כן וכן כתבוה גדולי הדור אלא שיש חולקים שלא לפסוק כר' יהודא שהרי אמרו בה דלא כר' יוסי דאמ' בנעץ קנה ברשות הרבים והניח בראשו טרסקל וזרק ונח על גביו שחייב כלומר שהוא רשות היחיד בפני עצמו ואלו לר' יהודא אינו עושהו רשות היחיד שאם כן חזר לו [הקושיא] הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר עד שתירץ שבטרסקל הדרן מחיצתא מה שאין כן בכלכלה שאינה בראש האילן כטרסקל בראש הקנה שהקנה תחוב באמצעו והדפנות סביב הקנה והדבר ידוע שאין הלכה כר' יוסי בטרסקל אלא פטור כמו שהתבאר בראשון של שבת שמאחר שאין הקנה רחב ארבעה אעפ"י שעליונו בארבעה אין אומרי' גוד אחית וכדר' יהודא שאינו עושהו רשות היחיד משום עליונו ומכל מקום קשה לו מצד אחר לומר כן שאם כן נתנו בראש קנה האמור במשנתנו אתה צריך לפרשו (בשנתן) [בקנה] רוחב ארבעה למעלה ונתן עירובו לשם ומשנתנו סתם נאמרה ומתוך כך נראה לפסוק כדברי הראשונים גדולי הפוסקים והמחברי' שלא הזכירוה:

יתבאר למטה שיום טוב ושבת שתי קדושות הן ואם עירב למזרח ליום ראשון אינו מועיל לו לשני אלא בשני הרי הוא כבני עירו ואם עירב לרוח זה לשני הימים צריך שיהא העירוב קיים בין השמשות של יום ראשון ובין השמשות של יום שני שאין זה כיום אחד עד שנאמר שמאחר שהיה קיים בין השמשות של ראשון זכה לשני הימים אעפ"י שאינו קיים בין השמשות של שני אלא שתי קדושות הן וכיצד הוא עושה מוליכו בראשון ר"ל ערב יום טוב לסוף אלפים אמה ופי' הדברים על ידי שלוחו שאם היה הוא עצמו הולך שם אף בלא עירוב קנה שביתה ברגליו אלא מוליך את העירוב על ידי שלוחו או על ידי עצמו ובמתכוין לקנות בעירוב ומחשיך עליו ר"ל שמעמידו לשם עד שיקדש היום ואומר שיקנה לו העירוב וקונה לו ואחר כך נוטלו ובא לו שאם יניחנו שם שמא יפסד ונפקע עירובו לשני ובשני ר"ל ממחרת שהוא יום טוב ראשון מביאו לשם ומחשיך עליו ואוכלו לשם אם ירצה שהרי שבת הוא ואין יכול להביאו ואין אומרין הואיל ובידו להוליכו יהא כאילו הוליכו אחר שכבר הונח שם לשני הימים שהרי פעמים שאי אפשר להוליכו כגון יום טוב אחר השבת שאין לו תקנה אלא שיניחנו שם ערב שבת ולמחר בשבת ילך ויראה ואם ישנו שם עדיין יחשיך ויקנה לו לשני ואף ביום טוב לפני השבת אם היה מקום המשתמר מניח שם ועירוב קונה לו בתחלת השבת לשבת ואין צריך לומר (לו) כלום. ואעפ"י שבתלמוד המערב נראה שדוקא נוטלו ומחזירו שלא תהא הנחתו בחמישי קנה

לו בשבת לכתחלה הואיל ויום טוב מפסיק בנתים וצריך להחזירו לשם (ממש) [עירוב] בערב שבת. נראין הדברים כחולקין על תלמוד שלנו ואין לסמוך עליהן. ולשון תלמוד המערב בזה ר' חגאי בעי היה עומד בחמישי בשבת ואמ' תקנה לי שביתה בשבת על דעתיה דר' אליעזר קנה על דעתין דרבנן לא קנה אמ' ר' יוסי למה אין מערבין מערב יום טוב לשבת שכן אין מערבין מערב שבת לשבת. ופרשו בו גדולי הדור כלומר אינו דומה מערב בחמישי לשבת למשנתנו שלא אמרו אלא מוליכו ומחזירו אבל להניחו לכתחלה מערב יום טוב לשבת לא אלא שמפני שאין מערבין מערב שבת זה לשבת מפני שהוא יום טוב הואיל ואין לו להניחו למחר בשבת אף במניחו בחמישי לא שאינו קונה ממילא אבל בחמישי דעלמא הואיל וראוי לערב מערב שבת לשבת מערב הוא בחמישי. ומכל מקום הרי אמרו מערב אדם לכל שבתות השנה ומי לא עסקינן אף בשיום טוב לפניה ועוד שאם כן אי אפשר לערב בפת ליום טוב שלאחר השבת שהרי אי אפשר לו להחזירו בשבת אלא שאין הדברים נראין וכל שהוא מקום המשתמר מניחו לשם וקנה לו שביתה מאליו אם ישנו שם ולמטה יתבאר הענין בארוכה:

דף לד.

נתכון לשבות ברשות הרבים והניח עירובו בכותל רחב ארבעה טפחים למעלה מעשרה אינו עירוב (אלא אם כן) [ואפי' אם] היה תוך ארבע אמותיו ואין אומרין הואיל וארבע אמותיו עולות עד לרקיע הוה ליה מרשות היחיד לרשות היחיד למעלה מעשרה שאין אומרין כן אלא באילן שהוא מתעקם ומחזיק כל האמצע שבין מקום שביתה למקום עירוב ואין כאן רשות הרבים מסויימת אבל כאן (אין) רשות הרבים בנתים ויש כאן אויר רשות הרבים ואעפ"י שאינו אלא שבות הרי הוא שבות הקרוב להביא לידי הוצאה:

נתכון לשבות הוא בראש השובך או בראש המגדל סמוך לכותל זה אם עירובו בכותל למעלה מעשרה הרי אף מקום שביתתו במגדל למעלה מעשרה ועירובו עירוב שהרי שניהם ברשות היחיד. ואעפ"י שאינו יכול לשוח וליטלו להביאו במגדל שהרי אויר רשות הרבים בנתים מכל מקום יכול הוא לירד ולאכלו במקום שהוא שם והכל כמקום שביתתו שכל למעלה מעשרה עד לרקיע רשות אחד הוא ואם הניחו בכותל למטה מעשרה אינו עירוב ואעפ"י שהוא כרמלית שהרי למקום שביתתו אינו יכול להביאו שהרי רשו' הרבי' בנתים ולירד הוא לאכלו במקומו אינו יכול שהרי יוצא ממקום שביתתו ולסעודה הראויה למקום שביתתו אנו צריכין ולא סוף דבר במגדל המסומר עם הכותל שאינו יכול לנטותו אלא אף בשאינו מסומר ואין אומרין הואיל ויכול לעשות

מגדלו בתוך עשרה הרי הוא כאילו נעשה. ומכל מקום אם היתה [ארובה] במגדל וחבל קשור ממנה לפת העירוב מבעוד יום ואגדו בידו בשעת קניית העירוב קנה לו שמאחר שאגדו בידו אינו אלא שבות שאין כאן (הנחה) [הוצאה] גמורה כמו שאמרו היה קורא ונתגלגל הספר מידו גוללו אצלו. ויש מפרשי בארובה וחבל שהם במקום מן המגדל למטה מעשרה לנגד העירוב ועל כרחך הואיל וכן אף לשם כיון שביתה. וכן יש מפרשי ארובה וחבל בראש המגדל אלא שהוא יכול באריכות החבל להעתיק העירוב מן הכותל ובא לו מאליו עם ראש החבל ואחר כך הוא מושכו אליו בראש החבל השני וגדולי המפרשי פרשי בסוגיא זו דרך אחרת ולדבריהם לענין פסק נתכון לשבות בראש המגדל או בראש השובך והניח עירובו בדף היוצא מן המגדל רחב ארבעה טפחי ולמעלה מעשרה עירובו עירוב ואם הדף למטה מעשרה אין עירובו עירוב ואעפ"י שהדף קרוב לראש המגדל כגון שהמגדל נמוך ובמעט נטייה יהא אף ראשו בתוך עשרה אין דנין כן ואין צריך להעמידה במגדל קבוע בקרקע במסמרים ויתדות וכן אין צריך להעמידה במגדל ארוך שאם יכוף ראשו להביאו למטה מעשרה יהא ראשו יוצא חוץ לארבע אמות. ומה שהקשו בה אחר כן. הם גורסי אי דאיכא לכתא ומתנא ופי' לכתא גלגל קטן שעל ידו ממשיכין החבל כלומר אחר שהמגדל ארוך כל כך. ודאי יש שם גלגל וחבל יכול להגיעו (עדיו) [בידיו] באמצעות החבל והרי זה כאגדו בידו. ותירצה שאין שם אלא שכשעלה הניחו על הדף. וכן יש מפרשים אותה בדרך אחרת ולענין פסק אין לנו:

דף לד:

כבר ידעת שהזורע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות בכרם הרי כלאי הכרם אבל אילנות בכרם אין בו איסור הקנים והורדים והאטדים וההיגין והם מיני קוצים ממין אילן הם ואינן כלאים (בפרס) [בכרם] אבל הקדין והאורבנין מין ירק הן ויש בהן משום כלאים בכרם ואנו אין אנו בקיאין באלו לא בהם ולא בשמותיהם ומכל מקום כלל אמרו כל המוציא עלים מעיקרו הרי זה ירק וכל שאין מוציא עלים מעיקרו הרי זה אילן והוא שאמרו שהקדה יש ממנה שהיא אילן עד שאמרו שאין מרכיבין פיגס על קידה מפני שהוא ירק באילן:

בית סתום מלא פירות שנפחת נוטל ממקום הפחת אבל אינו פוחת לכתחלה אעפ"י שאינו בנין גמור אלא לבנים סדורים ואפי' ביום טוב ואין הלכה כר' מאיר שאמ' פוחת לכתחלה מיהא ביום טוב וכבר ביארנוה ברביעי של יום טוב:

דף לה.

זה שכתבנו במשנה בנתנו במגדל ואבד המפתח שעירובו עירוב ובבנין שאין בסתירתו איסור תורה אבל אם יש בסתירתו איסור תורה אסור ואם נמצא המפתח יראה מסוגיא זו שאם נמצא במקום שאפשר להביאו בלא איסור תורה קנה לו כמו שכתבנו במשנה וזהו שאמרו בעיר עירובו עירוב כגון שנמצא בחצר או בגג או בקרפף וכמו שאמרו אחד גגות ואחד חצרות ואחד קרפיפות רשות אחת לשבת אבל נמצאת בשדה אינה (כלים) [עירוב] שהרי אי אפשר להביאה ואין הלכה כר' שמעון שאמ' במוצא תפלין נותנן לחברו וחברו לחברו שיגיע לבית הסמוך לחומה ואעפ"י שיש כאן דבר מצוה שאין מערבין אלא למצוה הרי אף הכנסת תפלין מצוה ואעפ"כ אין הלכה כר' שמעון כמו שיתבאר:

היה עירוב זה בכלי של עץ ואבד המפתח אם גדולים הם לא קנה לו שסתירתם אסורה ובקטן כגון חבית זכה לו ואם לא היה שם מפתח אלא שקשור בחבל וצריך סכין לפסקו מפקיע או חותך ואפי' היה מחובר לקרקע שאמ' עליהם חותמות שבקרקע מתיר ומפקיע ואינו חותך מכל מקום אינו אלא שבות וכאן לא גזרו:

כל הכלים הנטלין בשבת כגון אותן שמלאכתן להיתר נטלין אף שלא לצורך תשמישן ואפי' מחמה לצל ושאין נטלין כגון אותם שמלאכתם לאיסור אין נטלין אלא אם כן לצורך גופו או לצורך מקומו וכל כלי שפחתו גדול כגון מסר גדול ויתד של מחרישה אסור לטלטלו והוא בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס כמו שיתבאר במקומו. ולענין יש בנין בכלים או אין בנין בכלים שברפויים אין בנין אבל כל שהוא צריך לעשות בחוזק ובהדוק יש בנין כבר ביארנוה בשלישי של שבת ובשני של יום טוב:

כבר ידעת בכל אבות הטומאה שאם הסיט הטהור את הטומאה שמטמאה במשא נטמא משום נושא ואם הסיטה הטומאה את הטהור לא נטמא חוץ (מבזב וחבריו) [מזוב וזבה] שמטמאין את הטהור בהיסטן שאם היתה קורה מונחת בראש האדם וכלים בראשה האחר והניד (את) הזב את הקצה השני נטמאו הכלים כמי שנגע בהם ונעשו ראשון לטומאה. היה כלי מחובר בארץ או מסומר במסמרים והקיש עליו הזב באגרפו ומכח הקשתו נתנדנדו הכלים או אוכלי' שבתוכו או שהפילן טהורים שאין זה כח היסט אלא כח רעדה כמי שרקד בארץ ומחמת קולו נתנדנד הכלי אבל אם לא היה כחו יפה וחזק אלא שהוא מתנדנד והקיש עליו והניד או הפיל מה שבתוכו הכל טמא שזהו כח היסט. והוא שאמרו בברייתא הקיש על אילן שכחו רע ועל שוכה שכחה רע ונפלו משם פגין או שוכות ועליהן משקה טופח טמאין הקיש על גבי תנור ונפל ממנו ככר טהור הקיש על השידה תיבה ומגדל הבאים מן השדה ר"ל שמחזיקים כורים בלח שאין מיטמאין

מחמת עצמן ר' שמעון ור' נחמיה מטהרין כלומר שהיו מתנדנדין טמאים כלומר כלים שבתוכן זה הכלל מחמת היסט כגון שכחן רע טמאים מחמת רעדה טהורים אפי' אהל ר"ל כלי גדול וניסט טמאין כלי ואינו ניסט טהורים שכל מחמת רעדה טהור ואפי' ברעדה שמחמת כחו כגון שהקיש בה באגרפו ואין צריך לומר ברעדה שלא מחמת כחו כגון מחמת טפוחו או רקודו. ויש מפרשי' באהל וניסט שנתק ממקומו ולא יראה כן אבל גדולי המפרשי' פרשו אהל וניסט שהקיש על האהל וניסט האדם שעליו כלומר שנתק ממקומו כלו ולא ניסט שלא ניסט האדם אלא שנתנדנד והוא הקרוי רעדה:

דף לה:

כבר ביארנו במשנה בספק עירוב שהוא עירוב ולא סוף דבר בתרומה שנטמאת שהיה לנו לומר הואיל וישנה בעולם העמידוה על חזקתה אלא אף בנשרף שאינה בעולם ואי אתה יכול להעמידה על חזקתה אתה אומר כן כמו שביארנו במשנה:

טמא שירד לטבול ספק טבל ספק לא טבל ואם טבל ספק בארבעי' ספק שלא בארבעי' סאה וכן שני מקואות אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו ארבעי' סאה וטבל באחד מהם ואינו יודע באיזה מהן טבל ספקו טמא שהטמא יש לך להעמידו על חזקתו עד שיודע לך שטבל וכן הדין במקוה שנמדד ונמצא חסר שמטמאין כל טהרות שנעשו על גביו למפרע אפי' נמדד כבר ונמצא שלם עד שיודע זמן שנמדד ונמצא שלם ואפי' היה המקוה ברשות הרבים ולא סוף דבר בטומאה חמורה כגון טמא מת ושרץ וכיוצא בהן אלא אף בטומאה קלה כגון אכל אוכלין טמאין ושתה משקין טמאים והבא ראשו ורובו במים שאובים או טהור שנפלו על ראשו ורובו שלשת לוגין מים שאובים אבל היה אחד מהם (בארבע) [ארבעים] סאה ואחד כלו שאוב וטבלו שנים אחד מטומאה חמורה ואחד מטומאה קלה ועשו טהרות את שבטומאה חמורה טהרותיו תלויות ואת שבקלה טהורות:

נתבאר במסכתא זו [נח.] שמי שהיה מודד אלפים אמה מסוף עירו אינו מודד אלא בחבל של חמשי' אמה והוא שצריכים שני אנשים במדידה אחד אוחז מכאן ואחד אוחז מכאן (אחד אחת מכאן) ואם היה החבל פחות מחמשי' אמה מתוך שהחבל קצר מתמתח בידם והמדה מתארכת וכן לא ביתר מחמשים שמתוך כבדו של חבל הוא נכפל באמצעיתו ומתקצר ונמצא מחמיר במדתו יותר מדאי וכן קבעו חכמי' שלא ימדוד אלא כנגד לבו וקבעו דבר זה כדי שלא יתן זה כנגד צוארו וזה כנגד רגליו והחבל מתקצר מפני האלכסון ומחמיר במדתו יותר מדאי:

היה מודד והגיע לגיא אם אינו רחב חמשי׳ אמה משפתו אל שפתו אעפ״י שיש [במדרונו] הלוך יותר מאלף אמה מבליעו ר״ל שכל הליכת המדרון נבלעת ואינה עולה למדת התחום אלא יעמוד זה על שפתו מכאן וזה על שפתו מכאן והמדרון נבלע מאיליו וכשהולך בשבת הולך כל המדרון ויוצא ומשלים תחומו וכן בגדר ר״ל חומת אבנים שנפלה ונעשה גל גבוה ומשופע והתבאר עוד שם שאם היה הגיא כנגד רחב יתר מחמשים ואינו יכול להבליעו בחבל זה כשהולך לאחד מראשיו שלא כנגד העיר הגיא מתקצר לשם ואפשר להבליעו מותר לילך שם ולהבליעו וחוזר לכנגד המקום שכנגד העיר ומשלים מדת תחומו ובלבד שלא יצא חוץ לתחום ובכל מה שכנגד התחומין אינו יכול להבליעם מפני הרוחב אין יכול להבליעו והיאך הוא עושה בזו אמרו שמקדרין בהרים ופרשו בה לשון נקירה כלומר שרואין אותם כאלו הם נקובים ושנמדוד דרך אותו נקב ר״ל כאלו הוא נקוב במקום רגלי העליון כאלו החבל עובר ביושר במקום שרגליו לשם. והענין הוא שלא נבליע את המדרון לגמרי ולא נמדוד אותו לגמרי. ולי נראה בלשון קדור ענין שיעור כעין קודר אדם קב או קבים כלומר שמשערין בעצמנו להבליע קצתם בדרך אחרת וכיצד הוא קדור זה אין מודדין אלא בחבל של ארבע אמות ראשו אחד ביד אחד וראשו השני ביד אחר ותחתיו מניח את החבל כנגד לבו והעליון כנגד מרגלותיו ונמצא מדרון של כל ארבע אמות מתמעט כשיעור חצי קומת אדם ואין מקדרין בעגלה ערופה כשמודדין איזו עיר קרובה מכלן וכן [בערי] מקלט למדידת תחומיהם שקולטין כערים עצמן אלא מודדן כל המדרון ואעפ״י שהמדרון מרבה את המדה ומרחיק את הערים מפני שאין מקדרין בשל תורה:

כל הטמאות מחזקין אותן למפרע כשעת מציאתן עד שיתברר לנו זמן מפרע שלו שהיה טהור כיצד נגע באחד בלילה ואינו יודע אם חי אם מת ולמחר השכים ומצאו מת מחזיקים אותו למפרע בשעת מגעו כשעת מציאתו אף ברשות הרבים וטמא. מעתה זה שהכשרנו בעירוב בתרומה שנטמאת ואינו ידוע אם נטמאת מבעוד יום אם לאו לא שהיה שם שרץ כל בין השמשות ואין ידוע אם חי אם מת ונמצא עכשיו מת אלא שבאו שתי כתי עדים אחת אומרת מבעוד יום נטמאת ואחת אומרת משחשיכה:

דף לו.

כבר ביארנו שהרבה מפרשי׳ נחלקו בתחומין אם הם מן התורה או מדברי סופרי׳ ונחלקו בה לשלש כתות מהם שאמרו שתחום אלפים אמה עד שנים עשר מיל מדרבנן ומשנים עשר למעלה דאורייתא. וכן כתבוה גדולי הפוסקי׳ בסוף פרק ראשון. וכן נראית בתלמוד

המערב שאמרו אין לך מחוור בתחומין אלא שנים עשר מיל ומה שאמרו בכל התלמוד בתחומין ואליבא דר' עקיבא שמשמע שכל האחרים סוברים מדרבנן פירושו על אלפים אמה אבל שנים עשר מיל מדאורייתא. ומה ששאלו בפרק מי שהוציאוהו [נא.] הני אלפים אמה היכא כתיבן. אסמכתא בעלמא הוא והראיה שהרי בתחבולות הם באים עליה גמרינן מקום ממקום וניסה מניסה וגבול מגבול וחוץ מחוץ (וכו' עד) [דכתיב] ומדותם מחוץ לעיר [וכו'] ר"ל אל יצא איש ממקימו מושמתי לך מקום אשר ינוס שמה ואחר כך מניסה וגבול והיא מגבול עיר מקלטו אשר ינוס שמה ואחר כך מגבול וחוץ שבפסוק ומדותם וכן דעת גדולי המחברים אלא שבתשובת שאלה כתבו שאף שנים עשר מיל אינה מן התורה אלא במהלך ברשות הרבים כמחנה ישראל. וזה תמה שכל שיצא מחוץ לתחום מה לי אם יצא דרך רשות הרבים או דרך כרמלית או רשות היחיד כל שיצא חוץ מעבורה של עיר ואדרבה מחנה ישראל רשות [היחיד] היה קרוי ומחנה לויה רשות הרבי' כמו שהתבאר במסכת שבת. ויש חולקין לומר שאף תחום אלפים אמה דאורייתא כר' עקיבא וממה ששאלו היכא כתיבן ואין זה כלום. והדעת השלישי הוא שאף תחומי שלש פרסאות דרבנן וראיה גדולה להם מה שאמרו כאן שאני טומאה הואיל ויש לה עיקר מן התורה והקשה שבת נמי (יש לה עיקר מן התורה) [דאורייתא היא] ותירץ קסבר תחומין דרבנן. אלמא שתחומין אין להם עיקר מן התורה כלל שאילו היה מהם עיקר מן התורה היינו גוזרין בו אף במה שאינו מן התורה כענין טומאה. ומכל מקום נראה לי לתרץ בה שכך הוא אומ' שאני טומאה שיש לה עיקר מן התורה והדבר קרוב לטעות בו מה שאין כן בתחומין שאעפ"י שיש להן עיקר מן התורה אין הטעות מצויה בין אלפים אמה לשלש פרסאות וכן מה שהביאו ראיה ממה שאמרו בפרק כלל גדול [סט.] דידע בתחומין ואליבא דר' עקיבא. ואם שלש פרסאות מן התורה היה לו לומר בהן ולדברי הכל ובאחרון של שבת [קנג:] שאמרו לאו מכלל דאיכא מידי דאין חייבין לא על שגגתו חטאת ולא על זדונו סקילה ומאי ניהו מחמר. לא תחומין ואליבא דר' עקיבא. הבערה ואליבא דר' יוסי. וכן באחרון של יום טוב [לו:] ואין רוכבין (וכל) [וכו'] שמא יצא חוץ לתחום שמעת מינה תחומין דאורייתא וחזרו ופרשו שמא יחתוך זמורה. ומכל מקום כבר תירצנוה לדעתנו בראשון של יום טוב שלא היה לו לחוש ליציאת שלש פרסאות שאין זה מצוי לרכיבה של טיול ורכיבה לעסקים ביום טוב ליכא. ואף באחרות אני מפרש שלא חשש בהזכרתן מפני שאין השגגה מצויה בהן ומכל מקום לדעתם אתה צריך לשאול אל יצא איש ממקומו היאך יפרשוהו אלא שהם מפרשים אל יצא איש עם משאו ולעיקר הוצאה ואף הם שואלים לעצמם בסוף פרק ראשון שאמרו במחנה

פטורים מלערב ואמרו ר' ינאי לא שנו אלא עירובי חצרות אבל עירובי תחומין חייבין כלומר אף לאלפים אמה ומדתני ר' חייא לוקין על תחומין דבר תורה אף באלפים אמה היאך פרשו משנתנו לדעת יחיד שלדעתנו לוקין על עירובי תחומין דבר תורה פירושו על שלש פרסאות ואמר שמאחר שתחום שלש פרסאות מן התורה בני מחנה חייבין בעירובי תחומין של אלפים אמה אלא לדעתם שתחום יתר מאלפים אמה ותחום שלש פרסאות הכל אחד ולוקין על עירובי תחומין פירושו כל שמאלפים ולמעלה ועל כרחך אליבא דר' עקיבא היאך העמידו משנתנו לדעת יחיד. תירצו בה מפני שאף הם סוברים כמוהו. ובפרק מי שהוציאוהו אמרו שר' עקיבא ור' חייא ור' אלעזר בר' יוסי ור' מאיר כלם סוברים תחומין דאורייתא ואף [ר'] ינאי כדעתם ואעפ"י שנתיחסה בכל התלמוד לר' עקיבא מפני שהוא אמרה תחלה והביאה מן המקרא במסכת סוטה [ל.] ואף בסברא לחוד דרך התלמוד הוא כמו שתראה בדין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם שנתייחס בכל התלמוד לר' מאיר והרבה סוברים בו כמותו ואף ר' עקיבא כדאיתא ביבמות [צג:] וכן מצינו בהרבה מקומות ואחת מהן בקדושין [סב:] באם תלד אשתך נקבה הרי היא מקדשת לי לא אמ' כלום ופירשה ר' חנינא בשאין אשתו מעוברת הא במעוברת דבריו קיימין וכר' אליעזר בן יעקב ואין הלכה כן. וכן כמה בתלמוד. וזה שאמ' דתני ר' חייא לוקין וכו' ולא אמ' דהא אמ' ר' עקיבא תחומין דאורייתא מפני שר' חייא פרסמה יותר שאמ' לוקין עליה ומדברי ר' עקיבא היינו יכולין לדחות ולפרש דאורייתא דרך סמך עד שבא הוא ופרשן למלקות. ודעתם שמאחר שאין הלכה כר' חייא וכר' עקיבא אף בני מחנה פטורין בעירובי תחומין. וקצת חכמי הדור ראיתי מפרשי' אף לשטתם שר' ינאי לדברי הכל אמרה ומשום דעירובי חצרות ענינם קל ביותר ואינו אלא היכר בעלמא שאלו היה טלטול מחצר לחצר אסור לגמרי לא היה ניתר בעירובי חצרות אבל עירובי תחומין שהם קנין בית לגמרי ושביתה גמורה ואף לדברי האומר דאורייתא עירוב מועיל בו לא פטרם וזהו שהביאו זו של ר' חייא שתחומין דאורייתא אף ללקות עליהן ואעפ"י כן עירוב מועיל בהן ואחר שהעירוב מועיל כל כך אין להקל בהם וסוף הדברי' דעת ראשון עיקר וכבר פסקנוה כן בראשון של יום טוב:

כבר ביארנו במשנה שלא בכל ספק עירוב אמרו כשר וכיצד הוא הדין עירב בתרומה ובשעה שהניח את העירוב ודאי טהורה היתה ונטמאת אחר כן ספק מבעוד יום נטמאת ספק משחשיכה וכן בפירות המתוקנים ואחר כך נדמעו בעירוב טבל שאם בתרומה הרי ראוי לכהנים ספק מבעוד יום נדמעו ספק משחשיכה הרי זה עירוב העמד תרומה על חזקתה העמד פירות על חזקתן אבל עירב בתרומה ספק טהורה ספק טמאה וכן בפירות

ספק נתקנו ספק לא נתקנו אינו עירוב שלא היתה הסעודה ראויה בשעה שהניחה. וכן הדין בשתי ככרות של תרומה אחת טמאה ואחת טהורה שנתערבו ולא הוכר איזו טהורה ואיזו טמאה ואמ' יתערב לי בטהורה איזו שהיא והניח את שתיהן אינו עירוב שמכל מקום אין הסעודה ראויה מבעוד יום בשעת הנחה. ומכאן למדו גדולי הדור שאם עירב בין השמשות אינו עירוב כמו שכתבנו למעלה:

מי שאמר ערב יום טוב או ערב שבת ככר זה היום חול ולמחר קדש ועירב לו בה עירובו עירוב שאעפ"י שבין השמשות ספק לילה ושמא תאמר בשעת קניית העירוב קדש הוא הרי מכל מקום ספק יום הוא ומספק אין מורידין לה קדושה [ואעפ"י] שאמרו שתחלת היום קונה עירוב ובתחלת היום כבר היה קדש פירושו סוף בין השמשות [מ"מ כיון] ועדיין אין זה עצומו של יום שתהא קדש. ואעפ"י שמכל מקום אינה סעודה ראויה מכל מקום העמידוה על חזקתה אבל אם אמ' היום קדש ולמחר חול ר"ל שתתחלל על מעות שיש לי בביתי אינו עירוב שאעפ"י שבין השמשות ספק לילה אף הוא ספק יום והעמידוה על חזקת היום שהוא קדש ואין רואין אותה יוצאת מקדושתה עד שיקדש היום בודאי והרי לסעודה הראויה מבעוד יום אנו צריכי':

לגין שנטמא והטבילוהו והוא צריך עדיין הערב השמש עד שלא יניחו תרומה בתוכו שהרי כל טבול יום פסול לתרומה והיה ללוי מעשר טבל ר"ל מעשר ראשון שלא נטלה תרומת מעשר שבו והיה ערב שבת ורוצה לשתות ממעשרו בשבת ומלא לגין זה מיין החבית ומצד שהיה הלגין טבול יום לא רצה לקרות לו שם תרומה עד שתחשך ולהמתין בהפרשה עד שתחשך אי אפשר שאין מתקנין טבל בשבת ומתוך כך מלאהו ערב שבת ואמר לגין זה יהא תרומת מעשר על החבית לכשתחשך דבריו קיימין שמאחר שהופרש מערב שבת אעפ"י שלא נתקן עד השבת תקון מאליו הוא ומסתפק מאותה חבית בשבת ומכל מקום אם עירב הלוי באותה חבית אינו עירוב ולא מפני שסוף היום קונה עירוב ועדיין אינו מתוקן אלא אעפ"י שתחלת היום קונה עירוב וכבר נתקנה מכל מקום סעודה הראויה בסוף היום אנו צריכים כמו שביארנו:

דף לו:

המשנה החמישית והכוונה בה בביאור ענין החלק השלישי והוא שאמר מתנה אדם על עירובו ר"ל שמניח מערב שבת שני עירובין אחד לסוף אלפים שבמזרח ואחד לסוף אלפים אמה שבמערב אעפ"י שעל כרחך אינו זוכה אלא לאחד הרי הוא מתנה שאיזה מהן שירצה לילך בו למחר יזכה לו מעכשו והוא שאומר אם באו עכו"ם למזרח כלומר

ואני צריך לילך מפניהם עירובי למערב ואם באו למערב עירובי למזרח ואעפ"י שאין עכו"ם באים עד למחר הרי אנו אומרי' למחר למפרע הוברר הדבר שבין השמשות חל העירוב לרוח זה וכן מתנה שאם לא יבאו הרי הוא כבני עירו לברור לו אלפים אמה לאיזה רוח שירצה ולא שישתכר ברוח זה ויפסיד מרוח אחרת ולמחר בורר איזה שירצה על פי התנאים. וכן אם יבא חכם למזרח עירובי למזרח כדי לילך לשמוע דרשא מפיו ואם מן המערב עירובי למערב מכאן ומכאן לאיזה שארצה אלך לא מכאן ולא מכאן הריני כבני עיר ולא יהא עירובי עירוב הכל לפי תנאו ולמחר כשבירר לו רוח שהולך בו הוברר הדבר שלאותו רוח קנה שביתה ולא סוף דבר שכבר בא חכם אלא שאינו יודע באיזה צד שאין כאן צורך ברירה אלא גלויי מלתא בעלמא אלא אעפ"י שלא יבא עד למחר שבשעה שיבא הוברר הדבר שעל אותו רוח חל העירוב שכל שהוא מדברי סופרים יש בו ברירה כשעירב לשני חכמים לאיזה שירצה אפי' בא רבו מצד אחד וחברו מצד השני הבחירה בידו ואין אומרין שבודאי לא חל העירוב אלא לצד רבו ואם בירר הצד האחר בטלה דעתו שפעמים שאדם בורר לו אחר אף במקום רבו אם מצד שהטבע נמשך לפנים חדשות אם מצד שהוא בוש מרבו לשאול והלה גס בו יותר ממנו ור' יהודא חלק בזו ואין הלכה כדבריו אלא כתנא קמא:

זהו ביאור המשנה וכלה הלכה פסוקה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

דף לז.

בזמן שהכותיי' לא נעשו עדיין עכו"ם גמורים היתה תבואה שלהם חשודה מכל מקום להיות כלה טבל גמור להתחייב הלוקחה בנטילת תרומות ומעשרות מפני שאינם נזהרים מלפני עור ומי שלקח מהם באותו זמן חבית של יין והיה ערב שבת ולא היה לו פנאי להפריש המתנות או שלא היו לו כלים מוכנים והיה רוצה לשתות על דרך זה שיאמר שיעור הראוי להפריש תרומה יהא תרומה בשולי החבית ושיעור הראוי למעשר יהא מעשר באיזה מקום שבחבית עד שישתה כל השבת ויפריש אחר השבת ויסמוך על מה שאמרו הוברר הדבר שזהו תרומה וזהו מעשר אסור שכל שהוא מן התורה אין בו ברירה ואעפ"י שעכשו אין לנו אצל הכותיים דין ודברי' שהרי נעשו כעכו"ם גמורים אתה למד ממנה לחבית של טבל גמור שאינו שותה ממנה על סמך ברירה עד שיפריש. ולענין ביאור שני לוגין שאני עתיד להפריש פירושו שהחבית מחזקת מאה לוגין והוא ענין עשרה מעשר ראשון ולא דקדק במיעוט הנכוי שהמעשר מתירה מצד שני לוגין של תרומה שחסר מן החשבון וכן בתשעה של מעשר שני. ומה שאמר מיחל ושותה מיד

פירושו מתחיל ושותה. ויש גורסין מוהל ושותה מלשון מהול במים אבל מה שפרשו גדולי הרבנים מחלל ושותה כלומ' שהמעשר שני שיכול לתקנו בכל מקום שהוא על המעות צריך לפרש שלא בכל מקום שהוא דוקא אלא שיסיים מקום המעשר ויאמר מעשר שני שבו בצפונו או בדרומו ויהא מחלל על מעות אלו. ויש בשמועות אלו דברים ארוכים לגדולי המפרשי' אלא שאין לנו צורך בהם לענין פסק וכבר הארכנו במקצת דינין אלו בשלישי של גיטין.

שתי נשים יולדות או זבות שלקחו ביחד תורים ובני יונה לקניהן ולא פירשו זה שלי וזה שלך או שנתנו דמי קניהן לכהן בעירוב ר"ל ביחד הרי הכהן מקריב איזה מן הקנין שירצה עולות לשתיהן ואיזה שירצה חטאות לשתיהן ואין אומרין קן זה שהוקרב אחד מן הזיג חטאת לשם רחל היא של לאה שמן הסתם עשאוהו שליח לחלקם כרצונו וקבלו עליהם את חלוקתו. שאין הקנים מתפרשי' אלא או בלקיחת בעלים או בעשיית כהן שאם פרשו בעלים בשעת לקיחתם זה חטאת וזה עולה הרי זה קן מפורשת אבל אם לא פירשו בשעת לקיחה אינן מפורשות עוד באמירת הבעלי' לומר זו חטאת וזו עולה אלא קן סתומה היא. ומכל מקום אם פירש הכהן במליקתו זו [חטאת] וזו עולה נעשית קן מפורשת על פיו. וקן סתומה אם מתו בעלים יפלו בנדבה והמפורשת אם מתו בעלים חטאת תמות ועולה תקרב עולה והטעם שאין מתפרשות אלא בלקיחת בעלים או בעשיית כהן מפני שבכל קרבנות בהמה האמורים בתורה אין כתו' בהם לקיחה בבעלים ועשייה בכהן ובמחוייבי קנים כתו' לקיחה בבעלים ולקחה שתי תורים וכו' ועשייה בכהן דכתי' ועשה אותם הכהן את האחת עולה ואת האחת חטאת וכן הדין באשה אחת שלא פרשה בקנה זו לעולה וזו לחטאת ואעפ"י שהעמידוה כאן כשהתנו. לקבל עליהן חלוקת הכהן אין הלכה כן אלא סתם הדברים כך הוא אין צריכות תנאי ואף זו יש מפרשי' כן ואין גורסין כשהתנו אלא שהתנו כלומר טעם הדבר שמן הסתם כך התנו בעצמן והוא שהביא עליהם דברי רב חסדא ר"ל אין הקנים מתפרשות אלא בלקיחת בעלים או בעשיית כהן:

דף לז:

עם הארץ שנתן דמים לחבר ליקח לו אגודת ירק וחבר זה צריך ליקח גם כן לעצמו ועירב את הדמים ולקח שתי אגודות ולא נודע איזו לקח לעצמו ואיזו לקח לעם הארץ הרי החבר צריך לעשר אגודה שלו וכן מעשר עוד באגודה שלו על של חברו שלא יאכיל לעם הארץ טבלים ואעפ"י שכל בדרבנן יש ברירה והוברר הדבר שזו שנתן לעם הארץ

(היא) היא שלקחה לצרכו של עם הארץ ולא שיהא הוא נקרא עכשו כמוכרה לו והרי אם לקח לו סתם אין צריך לעשר מכל מקום הואיל ואין הברירה מבוררת כל כך צריך לעשות כן שלא להוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו ואם אמ' זו אני לוקח לפלוני וזו לעצמי אינו מעשר את של פלוני עם הארץ אלא אם כן חזרו ונתערבו:

מעשר שני צריך לחללו על מעות מצויים לו ושהם ברשותו כמו שיתבאר במקומו. ומכל מקום אם [אמר] מעשר שני זה יהא מחולל על סלע שתעלה בידי מן הכיס הרי זה חלל ואעפ"י שיש הרבה בכיס ואין צריך לומר אם לא היתה שם סלע אלא הוא. וסלע חדשה שהוזכר כאן לאו דוקא:

מאחר שביארנו שכל בדרבנן יש ברירה מי שאמר לחמשה הריני מערב למזרח על איזה מכם שארצה ולמחר את שאברור מכם ילך אעפ"י שלא בירר לו אפי' בדעתו איזה מהן ילך עד למחר עירובו עירוב לאותו שיברור וכן מי שאמר הריני מערב לשבתות של כל השנה ר"ל לאחת מכלן ושבת שארצה אלך אפי' לא בירר רצונו עד שחשיכה עירובו עירוב אחר שעירובו קיים שכל בדרבנן יש ברירה ולזה שרצה עירב. ויש מי שפי' לשבתות כל השנה לכל שבת מהם שירצה ואפי' כמה:

התרומה נקראת ראשית וצריך שיהו שיריה נכרים שאם (אם) [אמר] כל גרני תרומה לא אמ' כלום שאין ראשית אלא אם כן האחרית ניכר בשעת קביעת הראשית ואם אמ' כרי זה תרומתו לתוכו ומעשרותיו לתוכו אינו כלום ואין סביבותיו ניתרים עד שיאמר לצפונו או לדרומו הא כל שארד לצפונו או לדרומו קרא שם והאוכל משם חייב משום תרומה. היו לפניו שני רמונים של טבל ואמר אם יארע כך זו תהא תרומה על זו ואם יארע כך זו תהא תרומה על זו אינה תרומה:

דף לח.

המשנה הששית והכונה בה בפי' החלק השלישי. והוא שאמר **ר' אליעזר אומר יום טוב הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה מערב אדם שני עירובי'** כלומר ששתי קדושות הן וערב יום טוב מניח שני עירובין אם ירצה חלוקים זה מזה זה למזרח וזה למערב שאלו היו קדושה אחת לא היה יכול לערב לשני הימי' לשתי רוחות שאין זה אלא כמערב חצי היום לרוח אחד וחצי היום לרוח שני שאין עירובו עירוב. אלא שתי קדושות הן. ומעתה מניח מערב יום טוב שני עירובין אחד למזרח ואחד למערב. **ואומר עירובי בראשון במזרח ובשני למערב או בראשון למערב ובשני למזרח** או שאם אינו מניח אלא עירוב אחד אומר **בראשון למזרח ובשני כבני עירי** שלא ליאסר בשאר רוחות

בעירוב זה (או זה) או עירובי לשני ובראשון הריני כבני עירי שמאחר שימים חלוקים הם עושה בהם כרצונו. **וחכמים אומרי' מערב לרוח אחת או אינו מערב כל עיקר** מפני שלדעתם קדושה אחת הן. ופירשו בגמרא (שלא) [שאילו] היה פשוט להם שקדושה אחת הן לא היה צריך אלא לעירוב אחד שהשני נגרר אחר הראשון לכל עניניו אלא מספקים הם בכך. ודנין אותם קדושה אחת שלא לערב בשני רוחות לשני הימים. ודנין אותם כשתי קדושות להצריך עירוב לשני אף לאותו רוח ואם לא עירב לשני שמא עירוב ראשון עירוב לשני והפסיד שאר רוחות שמא אינו עירוב לשני ואין לו אלא אלפים אמה לאותו רוח.

וכיצד יעשה כלומר אחר שאף חכמי' מודים שצריך לערב לשני [כיצד] הוא עושה הרי אם יניחנו שם שמא יאבד ואחר שאתה עושה אותם שתי קדושות צריך שיהא העירוב קיים לבין השמשות של שני ולערב מתחלה אי אפשר שאין מערבין עירובי תחומין ביום טוב אלא מוליכו בראשון ר"ל ערב יום טוב ומחשיך עליו עד שיקנה לו עירובו מאותו היום ונוטלו ובא לו וכבר ביארנוה [שמיירי שמערב] על ידי שליח שאם על ידי עצמו אינו צריך פת. ובשני ר"ל ביום טוב שהוא ערב שבת מוליכו לשם מבעוד יום ועומד שם עד שיחשיך ואוכלו ובא לו שהרי אינו יכול להביאו בשבת. ובזה מפרשי' על ידי עצמו מפני אכילתו ונמצא משתכר בהליכתו שיש לו ארבעת אלפיי אמה ומשתכר בעירובו והולכה זו אינה נקראת עירוב מיום טוב לשבת עד שנאסרו מטעם אין יום טוב מכין לשבת שהרי ביום ראשון התנה לשני הימים ואעפ"י שנטלו משם הרי אין צריך בהחזרתו לומר כלום ולקבעיה הדר הא (עירוב) [לערב] מתחלה מיום טוב לשבת לא שאעפ"י שתחלת היום קונה עירוב ושבת מכינה לעצמה מכל מקום צריך הוא לדבר מבעוד יום טוב שיהא זה לו עירוב ואותו דבור נעשה מכין מיום טוב לשבת (מצדו) ולא נאמר מכינה לעצמה אלא בהכנה דממילא וכל זה הוא ביום טוב שלפני השבת אבל ביום טוב שלאחר השבת מוליכו בראשון ואינו (אוכלו) [נוטלו] וחוזר למחר לראות אם העירוב קיים ומחשיך עליו ואם רצה יאכלנו וכן אם עירב לשתי רוחות נאכל עירובו בראשון עירוב לראשון ולא לשני.

אמ' להן [ר"א] מודים אתם לי שהם שתי קדושות שאלו לא היו אלא קדישה אחת עירוב של בין השמשות של יום ראשון קנה לו אף לשני. ובגמרא אמרו שהם השיבוהו שמתורת ספק הם אומרים כן ולא עשאום שתי קדושות אלא להחמיר אבל להקל לערב בשתי רוחות או לאחד ליום אחד [ובשני] להיות (באחר) כבני עירו [לא] וכן הדין בשני ימים טובים של גליות אבל של ראש השנה קדושה אחת הן ואין מערב אלא לרוח אחד ואינו

צריך עירוב לשני שעל כרחו מעורב הוא לאותו רוח גם כן. ואין קפידא אם נאכל עירובו שבין השמשות ראשון זכה לשני ימים שכיום אחד הם והוא שאמרו אחר כן ר' יהודה אומר ראש השנה שהיה ירא שמא תתעבר ר"ל שמא יהא אלול מעובר ויקדשו יום שלשים ואחד ומתוך כך הוא צריך לנהוג בו קדש שני ימים מערב שני עירובין ומתנה. ראשון למזרח שני למערב. או ראשון למערב שני למזרח. עירובי לראשון ובשני כבני עירי. עירובי לשני ובראשון כבני עירי. שהוא סובר שהן שתי קדושות כיום טוב ושבת. וכן בשניהם על תנאי כגון אם עירובי בראשון למזרח שני למערב וכו' ולא הודו לו חכמים מפני שהם סוברים שקדושה אחת הן וכן הלכה כמו שכתבנו:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה אלא שיש בקצת דברים שבה תנאים יתבארו עכשו דברים שנכנסו בגמרא להשלמת תנאים אלו עם שאר דברים שבה אלו הם:

דף לח:

כבר ביארנו שמאחר שהם שתי קדושות אין עירוב האחד מועיל לשני. עירב ברגליו לראשון מערב ברגליו לשני נאכל עירובו בראשון אין יוצא עליו בשני. צריך שתדע שאין עירוב ברגליו ועירוב הפת שוים (זה) והוא שהמערב ברגליו הוא שהולך לשם ומחשיך וקונה לו שביתה וכל שהוא יוצא משם וחוזר לביתו הרי הוא כמערב בפת שנאכל עירובו אחר שהוא מיטלטל לדעתו וכשהוא חוזר בשני ר"ל ביום טוב לשני לקנות שביתה לשבת הרי הוא מערב מבתחלה ונמצא שאין הפרש במערב ברגליו בין שהתנה לשני הימים ללא התנה שאפי' התנה פנים חדשות הן וכעירוב מתחלה ואעפ"י כן יכול הוא לערב ברגליו מיום טוב לשבת ולא מפני שעירב מאתמול ליום טוב שהרי אמרנו שאותו עירוב כבר נפקע כחו אצל השני עד שאילו היה צריך למערב ברגליו שידבר ויאמר כאן תהא שביתתי לא היה יכול לערב מיום טוב לשבת כלל שאין מערבין מתחלה מיום טוב לשבת אפי' עירב מערב יום טוב לראשון ואין אומרין בו לקבעיה הדר אלא שאפי' לא עירב מאתמול כלל יכול הוא לערב ברגליו מתחלה מיום טוב לשבת אלא שמערב ברגליו אינו צריך דבור ומכיון שהחשיך לשם קנה לו שביתה ממילא אחר שאינו ישן אלא ניעור שיש לומר בו שמכיון שיכול לאמרה כמי שאמרה דמי ואין כאן הכנה מצדו מיום טוב לשבת והכנה דממילא (אין) [יש] כאן שתחלת היום קונה עירוב ונמצא שבת מכינה לעצמה. ושמא תאמר והרי אמרו לא יהלך אדם בשבת בתוך שדהו לידע מה היא צריכה כיוצא בו לא יטייל אדם על פתח המדינה כדי שיכנס למרחץ מיד אלמא הלוך עצמו אסור והיאך יערב מתחלה מיום טוב לשבת. (באלו) [שאני] שדה ומרחץ שמעידין על

סבת הליכתו ויש כאן מראית העין אבל זה אין כאן חשש שאם הוא מן התלמידי יאמרו שמעתא משכא ליה ואם עם הארץ יאמרו אחר חמורו הוא מחזר ואם מפני שהולך למחר חוץ לתחום יאמרו שמערב יום טוב עירב עירוב בפת אינו כן שכל שאין עירוב ראשון מועיל לו כל שמערב בפת מתחלה צריך דבור ומעתה כל שהתנה בעירובו הראשון שיהא לשני ימים כשמחזירו למחר על סמך דבור ראשון הוא מחזירו ואחר שאותו הפת בעצמו הוא שמחזיר לשם אינו צריך דבור שאין הפת מטלטל מדעתו אבל אם נאכל העירוב כשבא לערב בפת אחר הרי הוא כמי שלא עירב מערב יום טוב לראשון והרי הוא מערב מתחלה מיום טוב לשבת והוא צריך דבור ומתוך כך אין לו עירוב בפת לשני שאין אדם מכין מיום טוב לשבת ודבורו הוא הכנה הבאה מצדו אלא שאם רצה מערב ברגליו על הדרך שביארנו אבל באותו פת עצמו אין כאן הכנה מצדו והכנה דממילא הבאה על ידי חזרתו אעפ"י שהוא (שותה) [עושה] אין כאן [המה] שהרי תחלת היום קונה עירוב ושבת מכינה לעצמה ומכל מקום כל שמערב בפת אעפ"י שתחלת היום קונה עירוב צריכים אנו לסעודה הראויה מבעוד יום.

ואם כן למדת על כרחך שזה שאמרו מערב שני עירובין אחד למערב ואחד למזרח אי אפשר להעמידה בשעירב בסוף אלפים אמה לכל רוח שאם כן הרי אין יכול לילך בראשון למקום עירובו השני שהרי הפסיד לאותו היום כל אמותיו שכנגד השני ואין כאן סעודה הראויה מבעוד יום ואעפ"י שראויה לאחרים מכל מקום כשם שאתה צריך לסעודה הראויה מבעוד יום כך אתה צריך שיהא עירוב מבעוד יום והרי מבעוד יום הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר. (ופרשה) [ופירשוהו] בשמניח בסוף אלף לכאן ולסוף אלף לכאן ולהרויח עוד אלף אמה ונמצא שיכול לילך לשם בראשון שהרי נשארו לו אלף אמה לאותו צד.

ולביאור השמועה למדת שזה שאמרו עירב ברגליו בראשון מערב ברגליו לשני הוא הדין אפי' עירב לראשון בשותק ולא עוד אלא אף לשתי רוחות כל שהם שתי קדושות. ומכל מקום כל גדולי המפרשי' כתבו בזו דוקא מרוח אחת שאם לרוח אחרת יראה כהכנה שהרי [אמרו] לא יהלך אדם בתוך שדהו וכו' והרי בכאן לא יאמרו שמערב יום טוב עירב שהרי ראוי הוא לצד אחר. וזה שאמר עירב בפת בראשון מערב בפת בשני [פי'] באותה הפת שאינו צריך לדבור והוא הדין ברגליו בשתיקה [אבל] בפת אחרת לא שהרי צריך דבור. עירב בפת בראשון מערב ברגליו בשני שאף בלא עירב לראשון כלל הדין כן. ובשתיקה עירב ברגליו בראשון אין מערב בפת בשני שהרי לדיבור הוא צריך ונמצאת הכנה מצדו מיום טוב לשבת וכן שהוא כמקנא ביתא. ומה שאמרו בביצה נולדה בזה

אסורה בזה משום הכנה הוא ולא משום קדושה אחת כמו שביארנו במקומו. ויראה לי במערב ברגליו הואיל ואינו צריך דבור ר"ל שאינו צריך לומר שיקנה לו מקומו אפי' אמ' לא הפסיד:

מי שישן בדרך ולא ידע עד שחשיכה נחלקו בו ר' יוחנן בן נורי וחכמים שלדעת ר' יוחנן בן נורי קנה שם שביתה ויש לו אלפים אמה משם לכל רוח ולדעת חכמי' אין לו אלא ארבע אמות והלכה כר' יוחנן בן נורי וחפצי הפקר אין קונין שביתה אלא הרי הן כרגלי הזוכה ודברים אלו יתבארו בפרק מי שהוציאוהו בע"ה:

דף לט.

המשנה השביעית ואינה מכונת הפרק אלא שבאה על ידי גלגול והוא שאמר **ועוד אמר ר' יהודה מתנה אדם על כלכלה של פירות ביום טוב ראשון ואוכלה בשני**. ופירשוה בגמרא כגון שהיו לפניו שתי כלכלות של פירות ושתיהן טבל והגיע יום טוב ולא נתרמו והרי אין מגביהין תרומות ומעשרות ביום טוב ואמר שמתנה אדם על אחת מהן ביום טוב ראשון ואומר אם היום חול למחר קדש תהא זו תרומה על זו ואם היום קדש ולמחר חול אין בדברי' כלום וקורא עליה שם ומניחה ולמחר חוזר ואומר אם היום קדש ואתמול חול הרי נקנו ואם היום חול תהא זו תרומה על זו וקורא לה שם ואוכלה בשני.

וכן ביצה שנולדה בראשון תאכל בשני ולא הודו לו חכמים מפני שר' יהודה היה אומרן בראש השנה והרי חכמים סוברים שבראש השנה אינו כן שהרי קדושה אחת היא וכיומא אריכתא דמי והלכה כחכמים אלא שבשני ימים טובים של גליות מיהא מותר כמו שביארנו במקומו.

ר' דוסא אומר העובר לפני התיבה ביום טוב ראשון של ראש השנה אומר החליצנו ביום ראש החדש הזה אם היום אם למחר ולמחר אומ' אם היום אם אמש כלומר שצריך להזכיר של ראש חדש ובתנאי כדי שלא יעשה בתפלתו כשקרן **ולא הודו לו חכמים** שכל יום טוב שנעשה מספק אין צריך בדבורו תנאי שהרי יבאו לזלזל בו אלא שעושהו על חזקת שהוא קדש ודאי. ומכל מקום בזכירת ראש חדש אמרו שאינו צריך שזכרון אחד עולה לכאן ולכאן שמאחר שבראש חדש כתי' זכרון הרי יום הזכרון כולל את שניהם ומכל מקום אומר את מוספי כמו שביארנו במקומו:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

דף לט:

הוזכרו בסוגיא זו שמועות שכבר ביארנו היוצא מהם במסכ' יום טוב אלא שאנו צריכים להשיב ענינם בכאן בקצור והוא שהזכירו בחיה שניצודה ביום טוב של גליות והותרה לערב מוצאי יום ראשון בכדי שיעשו וכן הדין בפירות שנלקטו וצורך שהייתם בכדי שיעשו פרשו גדולי הרבנים שלא יהנה ממלאכת יום טוב הנעשית על ידי עכו"ם בשביל ישראל מפני שהדבר קל בעיניו ויאמר לו לך והבא לי. ואינו דומה לישראל המבשל בשבת שיאכל במוצאי שבת בלא שיעור [בכדי] שיעשו שהדבר חמור לו ולא יבא לטעות להיתר. ויש שואלין היאך לא נאסר בשני במגו דאתקצאי וכו' וכבר כתבנו הנאמר בה בראשון של יום טוב:

דף מ.

עכו"ם שהביא דורון לישראל אם יש במינו במחובר אסור לכל. על הדרך שבארנו במקומו. ואם אין במינו במחובר אלא שבאו מחוץ לתחום או שיש במינן במחובר אבל צורתם מוכחת עליהם שמאתמול נעקרו לאותו ישראל אסור ולישראל אחר מותר ואם הם פירות שנראין כבאים על דעת עכו"ם וכשראו שישראל קופצים עליהם לקנותם מוסיפין בהבאה אוסרין להם שבודאי על דעת ישראל חוזרין ומביאין:

ודורון הבא לישראל יראה לי שאעפ"י שבא בשבילו אסור הוא לכל בני ביתו והוא שאמרו כאן כל מאי דאתי לבי ריש גלותא אדעתא דכולהו רבנן אתי. (אך) [ואף] מה שנלקט ביום טוב שני אסור לערב בכדי שיעשו והוא שהזכירו כאן בבני חתנה שקצצו להם עכו"ם הדס והיה בהם מי שהתיר בריחו בערב לאלתר עד ששאלו לאחרים ולא התירו לריחו עד שיעשו. וודאי ביום טוב שני היה שאם ביום ראשון לא היו הראשונים מתירים ואעפ"י כן אסרו שאף יום טוב שני צריך שהייה. ויש פוסקי שאין יום טוב שני צריך שהייה וזו בראשון נאמרה ומה שהיו הראשונים מתירים מפני שלא היו מצריכין לשהייה אלא כשמשתמשין בעיקר התשמיש שלצרכו נעשית המלאכה כגון פירות (למלאכה) [לאכילה] והדס זה לענין האפיריון אבל לתשמיש אחר לא ולא עוד אלא שיש פוסקי כן ואף אותם שאין פוסקין כן אלא כאחרונים דוקא בראשון אבל בשני לא הצריכו לשהייה ועיקר הדברים כדעת ראשון שלא מצינו הפרש בדברים אלו בין ראשון לשני. ומכל מקום יש לשאול בה והלא הריח אף ביום טוב מותר שהרי לא נעשית בו מלאכה מצד הריח והרי הדס במחובר מותר להריח בו. ויש מתרצים בה שלא באו באיסורן אלא בשביל הטלטול ויש מתרצים שמכל מקום הואיל ואי אפשר לריח בכאן

אלא על ידי מלאכה אסור עד שיעשו והוא שיעור גזיזה ואלו עשו ממש בשליחותם אף הם היו צריכים לשיעור הבאה אבל אלו לא עשו בשליחותם אלא בשבילם שאם לא נעשה אף בשבילם לאלתר היו מותרין שיעור הבאה שאנו מצריכים דוקא בשבאו בשבת אבל אם לא הגיעו עד מוצאי שבת אעפ"י שהגיעו לנו על ידי מהלך שבת אין צריכין שהייה. ושיעור שהייה בכדי שיבאו ממקום קרוב ר"ל חוץ לתחום שמן הסתם יש כיוצא בהם כשיעור זה ואינו נהנה ממלאכת שבת בשיעור היתר:

ממה שכתבנו למדת שלא אסרוה אלא לאותם שנגזזה בשבילם אבל לאחרים הואיל ואין המלאכה מצד הריח מותר להריח אף ביום עצמו שאין בה איסור מלאכה אצל הנאת הריח ואם נקצצה להריח ודאי אסור וגדולי המפרשי' אוסרין אף בראשונה ודבריהם נראין:

ראש שנה שחל להיות בשבת אינו מתפלל אלא תשע כאלו חלה בשאר הימים והם שלש ראשונות ושלש אחרונות וקדושת היום כוללת שבת ויום טוב ומלכיות הרי שבע וזכרונות ושופרות הרי תשע. וכן ראש חדש שחל להיות בשבת כולל של שבת וראש חדש בברכת היום ודבר זה במוסף אבל שחרית וערבית ומנחה מתפלל כדרכו ואומר של ראש חדש בעבודה. וכן בחולו של מועד אומר מעין המאורע ואם לא אמ' מחזירין אותו חוץ מערבית של ראש חדש ובמוספין אומר נוסח של ראש חדש או של חולו של מועד וכולל שבת עמה:

דף מ:

אומרין זמן בראש שנה וביום הכפורים. ולמדת לפי דרכך שזמן אומרו אפי' בשוק שאם אתה אומר להטעין לו כוס ביום הכפורי' מיהא היאך הוא מברך אם שישתה אחריו הרי משאמ' זמן קבלו עליו ונאסר לשתות ואם שיניחנו. המברך צריך שיטעום. ואם שיתן לתינוק אתי למסרך. אלא ודאי אומרו אפי' בשוק אלא שכל שאפשר בכוס ראוי לסדרו עם שאר הברכות על הכוס:

שבעת ימי הפסח וכן של חג ודומיהם כל שלא אמ' זמן ביום ראשון יראה מסוגיא זו שאמרו במחרתו וכן בכל יום ויום אם לא אמרו עדיין והוא שאמרו דאי לא אמ' האידנא אמ' ליה למחר וליומא אוחרי:

זה שכתבנו שמשאמר זמן קבלו עליו שהדברים מוכיחים שכל שקבל עליו קדושת היום הן יום טוב הן שבת שנאסר במלאכה ובדברים האסורים ליום כתבו מובהקים שמפרשים דוקא בקבלה כזו שכבר ברך או קדש או התפלל אבל קבלו בדעתו אינו כלום

אף ביום הכפורים. וכמו שאמרו בהגדה [באיכה רבתי בפסוק ויגרס בחצץ שיני] על ר' יהודה בן בתירא דאזל לנציבין בערובא דצומא רבה ואמר כבר אכלית ופסקית וכו' כמו שכתבנוה במסכת ברכות ואף באלו ראיתי לקצת גדולי הדור שכתבו דוקא מתחלת שקיעת החמה שהיא שעה שהיא ראויה לתפלת ערבית אבל קודם לשקיעת החמה לא אלא יחיד שהתפלל חוזר בין במזיד בין בשוגג צבור במזיד לא עשו כלום בשוגג אין חוזרין משום טורח צבור. ומכל מקום במלאכה מותרים כתבו שהתוספת המחוייב הוא כלו כשלשה מילין אחר תחלת השקיעה וכל שהוא מרבה בתוספת ונתפש בקדושה מתחלת שקיעת החמה ואילך [ש"ד]. ומכל מקום אנו כתבנוה בברכות מפלג המנחה ר"ל מי"א פחות רביע ולמעלה וכן כתבנו שם שהדלקת נר שבת אינה קרויה קבלה ואין טענה מהם להקדים להם נר חנוכה:

מה שאמרו כאן המברך צריך שיטעום לא שיטעום דוקא אלא דיו שיטעום אחד מן החבורה ואפי' קטן שהרי אמרו אחריה (לותויה) [ליתביה] לינוקא וכו' ומה שאמרו בקטן שאם יתן לו אתי למסרך יש למדין ממנה שכל שבא שמיני לקטן ביום הכפורים שאין מברכין ברכת מילה על הכוס אחר שאין האם יכולה לשתות שהרי אינו יכול [ליתן] אף לקטן דאתי למסרך. והבל הוא שלא נאמר אלא בזו שהוא נעשה בכל שנה ושנה וכל אחד נותן לקטן שבביתו אבל זה שאינו אלא על צד רחוק לא ואפי' בתינוק שיש לו דעת לזכור שהדברים בודאי נראין כן להשקות לקטן שיודע ענין שתיה ואין לסמוך על מציצת התינוק שהמוהל טובל את פיו באצבעו. ועל דרך זה אמרו במסכת שבת [קלט.] שלא לזרוע כשות בכרמו על ידי תינוק דאתי למיסרך שאף זה נעשה תמיד. וחולה מיהא מברכין על סמך שתייתו ואין בו טעם אתי למסרך אלא שמתוך שאין חולה מצוי לשם לא הזכירה. ויש שואלים היאך לא חששו להאכיל את התינוק מטעם אתי למיסרך ואין זה כלום שלא נאמר אלא במה שהתינוק עושה על ידינו לצרכנו ולא לצרכו. ואין טענה מכאן שלא להאכיל את התינוק ביום הכפורים וכן לא ממה שאמרו להזהיר גדולים על הקטנים כמו שאמרוה ביבמות בדקא ספי ליה בידים. שלא אמרוה אלא באסורין והרי אמרו [יומא עז:] מדיחה אשה ידה ונותנת פת לתינוק וכן גזרו על שמאי להאכילן בשתי ידיו ואעפ"י שאין שם סכנה ומה שאמרו (שם עח:) רחיצה וסיכה (דרכיתיהו) [דרביתייהו] הוא לא גזור פירושו אעפ"י שהיה ראוי לגזור בהם שהרי אפשר לתינוק בלא הם מה שאין כן באכילה ושתיה אעפ"י שאין סכנה במניעתם וכן אמרו בתוספתא [פ"ד דיומא] בהדיא שביום הכפורים תינוקות מותרים בכלם וכן אמרו ר' עקיבא היה מבטל תלמוד תורה להאכיל לקטנים:

דף מא.

אעפ"י שאין ראוי ליכנס לשבת כשהוא מעונה וכמו שאמרו מקצת ערב שבת שבת מקצת ערב יום טוב יום טוב מכל מקום אם אירע לו תענית של מצוה בערב שבת מתענה ומשלים. ומכל מקום בתענית של רשות יש אוסרים ואעפ"י שעל בני בי רב אמרוה ר"ל התלמידים ואין זה אלא רשות מצד המשך שמועתם אף הם מפרשים שכעין מצוה היא ולא עוד אלא שיש מפרשי אותה על היחידים המתענים על הגשמים שלא מתורת תעניות הקבועות אלא מאליהם ומתענין בכל יום שבוחרים לעצמם ומתוך כך נוהגים להקדים תענית אסתר ליום ה'. ואין הדברים נראין אלא בכל תענית שרוצה מתענה ומשלים. ומכל מקום כתבו גדולי המפרשי' בהשלמה זו שאינה אלא עד שתשקע החמה הא משקעה חמה כבר קדש היום מדין תוספת אעפ"י שהוא בין השמשות ואם רצה לאכל אוכל שהשבת אין מתענין בו מתורת תענית אפי' שעה ולפיכך נהגו העם בתענית אסתר הבא בערב שבת לאכל כשיוצאין מבית הכנסת מיד:

יום טוב של סופרים מתענין בו שעות ולא שיהא תענית שכבר ביארנו במקומו בתענית שעות דוקא שלא יאכל כל היום אלא שאם רוצה לסגף בו עצמו מתורת תענית להתענות בו קצת היום רשאי אבל השבת אין מתענין בו שעות כלל כמו שביארנו:

אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשי' ובחנוכה ופורים ואם התחילו אין מפסיקין וכבר ביארנוה במסכת תענית:

אעפ"י שאין מונעין אכילה ושתיה בשבת מתורת תענית אם היה ערב תשעה באב מפסיק מבעוד יום שמאחר שאכל ושתה כל היום אין כאן לקות במדת שבת והרי זה נהנה ולא חסר. **ונשלם הפרק תהלה לאל:**

דף מא:

זה הפרק אמנם יחל בביאור עניני החלק השלישי ורובו יסוב על ארבעה ענינים. הראשון בעניני הצדדין המפקיעים ממנו את תחומו מצד שביתתו שאין לו אלא ארבע אמות ואותן ארבע אמות היאך מודדין אותן והצדדים שאינן מפקיעים את תחומו אעפ"י שהיה ראוי לומר כן אלא שקנו שביתה במקומן אעפ"י שלא נתכונו לכך. והשני על איזה צד אדם יכול לקנות שביתה באיזה מקום באמירתו אעפ"י שאינו שובת ממש לשם ושלא עירב לשם ועל איזה צד אין אמירתו מועלת לו בכך. והשלישי בענין מדידת אלפים אמה. והרביעי בענין העירוב על איזה צד הוא בפת על איזה צד הוא ברגליו. זהו שרש הפרק

דרך כלל אלא שיבאו בו דברים על ידי גלגול אלא שרובם בענינים הצריכים בביאור אלו הענינים הנזכרים:

והמשנה הראשונה ממנו אמנם תחל בביאור החלק הראשון ובפרט במי שהופקע תחומו מכל וכל והוא שאמר מי שהוציאוהו עכו"ם ר"ל שהוציאוהו חוץ לתחום באונס בעל כרחו או רוח רעה שנטרפה דעתו ויצא חוץ לתחום וכשהיה חוץ לתחום הניחוהו העכו"ם או נשתפה אין לו אלא ארבע אמות הואיל ויצא חוץ לתחום שביתתו אעפ"י שבאונס יצא הפסיד כל רוחותיו ואין לו אלא ארבעת אמות לבד שהרי תחום ששבת בתוכו כבר יצא ממנו ותחום זה שהוא בתוכו הרי לא קנה בו שביתה. החזירוהו כלומר באונס גם כן וכן ברוח רעה שחזר מתוך טירוף דעתו גם כן. ובאותה שבת שאם בשבת אחרת הרי הוא כהוציאוהו ונתנוהו בדיר או בסהר הואיל ולא שבת באויר אותם המחיצות מבעוד יום. וכן מצאתיה בתוספות אבל זה שהחזירוהו באותה שבת עצמה הרי הוא כאלו לא יצא וחזר לדין תחומין כבני העיר להיות כל העיר לו כארבע אמות ולילך (שתים) [אלפים] בכל צד שירצה מעיבורה ולהלן הואיל והיציאה והחזרה שתיהן באונס אבל כל שאחת מהן שלא באונס כגון הוציאוהו וחזר או יצא והחזירוהו יתבאר בגמרא שאין לו אלא ארבע אמות וכן הלכה. וכתבו גדולי המחברי' שכל שיצא לדעת אעפ"י שהוא בתוך רשות היחיד כגון דיר או סהר אין לו אלא ארבע אמות אף באותו רשות. וגדולי הדור סוברים שאם יצאו לרשות היחיד הרי אותו רשות להם כארבע אמות כדין הוציאוהו עכו"ם על הדרך שיתבאר בסמוך. וראיה להם ממה שהקשו בגמרא הוציאוהו אין לו אלא ארבע אמות יצא לדעת מיבעיא ואם כדבריהם היה יכול לתרץ יצא לדעת אין לו אלא ארבע אמות אף בנתנוהו ברשות היחיד מה שאין כן בהוציאוהו. אלא ודאי הכל שוה וכל רשות היחיד להם כארבע אמות וכן עיקר.

הוציאוהו לאנסו הוליכוהו לעיר אחרת ר"ל המוקפת מחיצות או שנתנוהו בדיר וסהר שהם מוקפים אלא שהקיפם שלא לשם דירה רבן גמליאל ור' אלעזר בן עזריה אומ' מהלך את כלה שמאחר שהם מוקפים הרי הוא כארבע אמות ור' יהושע ור' עקיבא חולקים לומר שאין לו אף בתוכן אלא ארבע אמות שמאחר שלא שבת באויר המחיצות מבעוד יום אין המחיצות מועילות לו. ופסקו גדולי הפוסקים והמחברים כרבן גמליאל בכלם וממה שאמרו בגמרא אמ' רב הלכה כרבן גמליאל בדיר וסהר והוא הדין לעיר ואעפ"י שלא שבת באויר הדיר והסהר או העיר הואיל ואין לו אלא ארבע אמות הקלו עליו להיות לו כל העיר כארבע אמות אעפ"י שלא שבת באויר מחיצותיה אבל במי שיש לו אלפים אמה לא הקלו להיות לו העיר שלא שבת בה כארבע אמות כמו שאמרו בהיה מודד ובא.

על הדרך שיתבאר. שאם כלתה מדתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר. ושמואל אמ' הלכה כרבן גמליאל בספינה אבל לא בדיר וסהר. ורב ושמואל הלכתא כרב באיסורי ואף בתוספות פסקוה כן. ומכל מקום גאוני הראשונים פוסקים כשמואל ממה שאמרו בגמרא שהכריע ר' יהושע כדבריו וכמו שאמרו חנניה אומ' כל אותו היום ישבו ודנו בדבר הלכה ואמש הכריע אחי אבא ביניהם כרבן גמליאל בספינה וכר' עקיבא בדיר וסהר. וגדולי הפוסקי' מבטלים ראיותיהם שהרי אמרו אין למדין הלכה מפי תלמיד. ואם מצד ההכרעה כבר אמרו בפרק כירה שלא אמרו כדברי המכריע אלא במתניתי' אבל לא בברייתא ועוד שר' יהושע בעצמו חולק בדבר ואין בעל דבר מכריע. וכן במה שאמרו [לקמן מג:] בנחמיה משכתיה שמעתא ויצא והקשו אי בדמלו גברי פשיטא דהא אמ' ר' יהודה הלכה כרבן גמליאל בדיר וסהר וספינה. אלמא פשוט היה להם שכן עד שהיו למדין ממנה שאם היה אותו הדיר או הסהר תוך ארבע אמות לתחומו היה יכול לחזור מתורת הבלעת תחומין כמו שיתבאר וכן [לקמן מז:] בדכרי דאתו למברכתא ושרא רבא למזבן מינייהו דכלא מברכאתא כארבע אמות דמיין.

מעשה שבאו מבלרדסין והוא שם מקום והיו עומדין בערב שבת בנמל מקום שהספינה גוששת בתוך התחום לעיר והיה בדעתם ליכנס לעיר ונמצא שקנו שביתה ביבשה ובא רוח גדולה ורחק את הספינה והפליגה בים עד חוץ לתחום או על ידי חובל ארמאי. ומכל מקום בספינה גוששת ולמטה מעשרה שאלו למעלה אין תחומין למעלה מעשרה כמו שיתבאר. אלא למטה מעשרה היתה ורבן גמליאל ור' אלעזר בן עזריה הלכו את כלה ור' יהושע ור' עקיבא לא זזו מארבע אמות שרצו להחמיר על עצמם שמן הדין אף לדבריהם אין דמיון מספינה לדיר וסהר שהספינה מתנדנדת בכל שעה ומוציאתם מארבע אמות ואין ראוי לומר בה דין ארבע אמות שמעולם לא שבת בהם ועוד שהרי שבתו באויר מחיצותיהם מבעוד יום כמו שיתבאר וכבר כתבנו שלדברי הכל הלכה כרבן גמליאל בספינה.

ונתגלגל אחר כן להודיע שקנין שביתה הוא בין השמשות שמשחשיכה אינו קנין אחר שהיה בין השמשות במקום הראוי לקנות בו שביתה ואמר פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשיכה שהיו באים דרך ים ולא הגיעו ליכנס לנמל שבתוך תחום העיר עד שחשיכה שאלו נכנסו לנמל מבעוד יום. היו רשאין לירד מן הספינה ליכנס לעיר אחר שהם בתוך תחומה אבל לא נכנסו לנמל עד שחשיכה ושאלו מה אנו לירד שהרי אם קנינו שביתה בין השמשות הרי אנו באותה שעה חוץ לתחום ואעפ"י שהספינה מכל מקום אין אנו חייבים לעכבה ותלך כמה שתוכל מכל מקום כשנגיע לנמל הרי אנו כיוצאים חוץ

לתחום ולא נוכל לירד משם ואין לנו אלא ארבע אמות או כל הספינה לדעת רבן גמליאל ואם אין קנין שביתה עד שחשיכה לגמרי הרי בשעת הקנין היינו תוך התחום ואמ' להם מותר לירד שכבר הייתי מסתכל והיינו בתוך התחום עד שלא חשכה ר"ל בתוך תחום העיר. וכן הלכה שקנין שביתה בין השמשות למי שהוא בין השמשות במקום הראוי לשביתה. וכמו שאמרו תחלת היום קונה עירוב והוא סוף בין השמשות כמו שהתבאר ואף זו פירושה שמהלכת ברקק ר"ל במקום שאין בה עשרה שאם בעמק הים לא קנו בו שביתה שאין תחומין למעלה מעשרה וכל שאינו בין השמשות במקום הראוי לשבות בו שביתה כשמגיע למקום הראוי לשביתה קונה שם שביתה אפי' בשבת ויורד בלא פקפוק ויש לו אלפים אמה ממקום שירד בו או ממקום שיגיע בו לפחות מעשרה. ואם אותה שעה הם בתוך תחום העיר נראה לי שהם כבני העיר אלא שגדולי הדור אין אומרין כן אלא אם כן היה בין השמשות בתוך התחום אבל כל שלא יקנה שביתה עד שחשכה מונה אלפים אמה לבד משהגיע למקום הראוי לשביתה ואם כלתה מדתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר.

ומכל מקום לעיקר מה שכתבנו שכל שלא היה במקום הראוי לשביתה בין השמשות קונה שביתה כשיגיע למקום הראוי אף בשבת. יש שואלין בה אם כן גשמים שירדו ביום טוב למה אמרו עליהם שהם כרגלי כל אדם אף לדעת האומ' חפצי הפקר קונין שביתה ומפני שמאחר שלא היו בין השמשות במקום שביתה ולא קנו שביתה שוב אין קונין שביתה למדוד להם משם ויקנו שביתה כשהגיעו לארץ אינו דומה שהאדם לדעת עצמו שובת ומתכוין לקנות שביתה כשמגיע למקום הראוי לה מה שאין כן במים. וכן יש שואלין והרי בישן בדרך הואיל ואין ראוי לקנות שביתה בין השמשות לדעת חכמי' שאומרי' שאין קנין שביתה לבא בדרך אלא בניעור אין לו עוד קנין שביתה אף לכשיעור ואין לו אלא ארבע אמות וכן שיש פוסקי' כחכמי' כמו שיתבאר. ומכל מקום תירצו בתוספות שהישן הואיל ובמקום הראוי לשביתה הוא אלא שהוא אינו ראוי שוב אינו קונה אבל כל שאינו בין השמשות במקום הראוי אין ספק שכשיגיע למקום הראוי קונה ואם כן משנתנו בשהיו בין השמשות ברקק שהוא מקום הראוי לשביתה ובעמדה בין השמשות כמו שנבאר או שמן הסתם דנין אותה כעומדת. ואעפ"י שאמרו בפרק הזורק שאין ספינה מהלכת בפחות מעשרה. שמא זו בספינה קטנה. ויש שפרשו במהלכת ברקק שהיא מהלכת במים שהם עכורים מאד והוא כארעא סמיכתא מצד עירוב טיט שבהם וכן כתבוה גדולי המפרשי'. וראשון עיקר. ואלמלא ששיעור רבן גמליאל שבתוך תחום היו לא היו יכולין לירד אלא תלך הספינה עד שתוכל והם מטלטלין בכלה

וכששיער שבתוך התחום היו יכולין לירד ולידון כבני העיר ואעפ"י שחבריו לא נתנו לבם לכך בין השמשות עד שאדרבה נתכונו לקנות שביתה באותו מקום ונודע להם שאותו מקום תוך התחום היה מותרין לירד וליכנס לעיר ולמדוד חוצה לה אלפים אמה לדעת ר' יהודה שהלכה כמותו אבל לר' מאיר מותרין ליכנס אבל לא למדוד חוצה לה ומחלקתם נזכר בפרק זה במי שישב בדרך ועמד וכיון לקנות שביתה לשם ובבקר ידע שהוא באלפים אמה לעיר שר' מאיר אומר לא יכנס הואיל ולא היה מכוין לשביתה בתוך העיר אלא ילך אלפים ממקומו וינוח במקום שכלו אם בשער העיר אם בחצי העיר ור' יהודה אומר יכנס ודינו כבני העיר שכל שאילו היה יודע שבתוך התחום הוא היה נכנס דעתו לקנות שביתה עם אנשי העיר והולכין אחר הכונה והלכה כר' יהודה. אלא שכתבו בה גדולי המפרשי' דוקא בשלא אמר בשפתיו תהא שביתתי במקומי אבל אמ' כן הרי עוקר שביתת העיר וקנה במקומו וכמו שאמרו באומר שביתתי תחת האילן שלא אמ' כלום ואין לו לזוז ממקומו ואין אומרין אלו היה יודע שלא קנה שביתה תחת האילן לא היה עוקר שביתתו ממקום רגליו אלא כיון שעקרה בפי' הולכין אחר דבריו אלא שאין ראיה זו מכרעת כל כך. ויש מפרשים בזו שאף לר' מאיר היא שנויה שאף אלו היו מפקפקין בדבר וגומרין בדעתם שאלו הם בתוך התחום שיקנו שביתה בעיר ונמל זה פירשוהו בתלמוד המערב שהוא יתר מבית סאתים שאם אינו כן הרי הוא כדיר וסהר שהנמל שלהם מוקף היה או שהוא מוקף הרים ולשון הירושלמי ואפי' משחשיכה לאו רבן גמליאל היא דאמ' נתנוהו בדיר וסהר שמהלך את כלה תפתר ביתר מבית סאתים ולא היו מחיצות גבוהות עשרה. פי' שלא היו מחיצות גבוהות עשרה. ומכל מקום לתלמוד שלנו שלא שאלוה נראה שמצד האחרים הוצרך לכך אפי' לירידה לנמל שלדעתו אף משחשיכה הרי הוא כדיר וסהר לירד בתוכו ולטלטל בתוכו. וכתבו גדולי המפרשי' דוקא שלא נפרץ לים ביתר מעשר שאם כן אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות וכן הוא אין מהלך בו אלא בארבע אמות או שמא בתלמוד שלנו לא דברו בנמל המוקף אלא בחוף הים. אלא שאין קרוי נמל אלא כשהוא מוקף. ולגדולי הדור ראיתי שאף לעצמו הסתכל וזה שלא שאלוה בתלמוד שלנו מפני שרבן גמליאל היה מסתכל כדי לראות אם הוא בתוך תחום העיר עד שלא חשיכה כדי לקנות שביתה בעיר ואלו לא נכנס לתוך אלפים אמה של עיר לא היה להם אלפים אמה אלא מן המקום שפגעו ראשון לרקק ר"ל למטה מעשרה ואפי' לא היה משם לעיר אלא אלפים או פחות מכן וכמו שאמרו היה מודד ובא וכלתה מדתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר אבל כל שנכנסו לתוך תחום העיר עד שלא חשיכה הרי העיר תחום שלהם והרי הן כאנשי העיר להיותה להם כארבע

אמות ולמדוד ממנה אלפים לכל רוח וכדעת ר' יהודה. ואני תמה אם היו בין השמשות במקום שאינו ראוי לשביתה וכשהגיעו משחשכה למקום הראוי לשביתה הם בתוך תחום העיר למה לא ידונו כבני העיר ואין זה דומה למודד ובא ועוד שהרי העמדנוה ברקק ובין השמשות קנו שביתה. ואפשר לפרש שהסתכל אם הם בתוך התחום כדי לידון כבני העיר ואלו לא היו בתוך התחום אף הוא לא היה מתיר לירד אלא להשתמש בכל הספינה. ומכל מקום למדנו מתלמוד המערב שכל יתר מבית סאתים ולא הוקף לדירה אינו מהלך בו אלא בארבע אמות אם נתנוהו שם או נכנסה שם הספינה והוא ששבת ביבשה או ברקק בין השמשות כמו שכתבנו ועוד יתבארו לפנינו דינים אחרים בענין תשמישם של יורדי הים באניות בע"ה:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

זה שכתבנו בהוציאוהו עכו"ם או רוח רעה שאין לו אלא ארבע אמות אם הוצרך לנקביו הואיל והדבר מזולזל לפנות במקומו מותר לו לצאת ולהרחיק כדי שיעור הראוי עד שיוכל לשוב למקומו ולא יגיעהו זלזול (ריח) [דיו] בכך. ויש אומרי' אף בכדי שלא יראה כגון אחורי גדר או כמלא עיניו וכן אם אין מקומו צנוע עד כדי שימצא לו מקום צנוע שגדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה באיסורי [דברי] סופרי' כמו שביארנו בברכות אלא שבזו כתבו הגאונים דוקא תוך (כדי) [שני] אלפים ממקומו וכשיפנה יכול לשוב תוך אלו ארבע אמות שלו. ויש אומרי' דוקא לשוב עד שיכלה הריח ויעמוד לשם בארבע אמותיו. וראשון עיקר שמאחר שהולך ברשות חוזר וביאר אחר כן שאם הוא פקח ומבין דבר מתוך דבר כשהורשה לו לצאת מאותן ארבע אמות הוא נכנס (מצד) [לצד] העיר ואם אירע לו שכשהגיע למקום צנוע או למקום הראוי לפנות יהא בתוך אלפים אמה לעיר הרי הוא כאילו החזירוהו הואיל וברשות נכנס והרי הוא כאלו לא יצא מכל מקום דוקא בשיצא שלא לדעת אבל אם יצא לדעת אעפ"י שהורשה לצאת משם לנקביו אינו יכול ליכנס עוד שהרי אף החזירוהו אין מועיל לו כמו שביארנו וכן כתבוה מפרשי ההלכות והדברים נראין:

פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו אפי' במזיד לא הפסידו את מקומן והרי הן כאלו לא יצאו ואפי' הוציאום הבעלים לדעת והחזירום לדעת שהם עצמם הפסידו מקומם כפירות אינו כן אלא הרי הן כרגלי הבעלים ר"ל בתחום שהיה לבעליהן כשחשכה ואם נתנם לאחר מוליכן כשיעור זה שלא אמרו עליהן שהן כרגלי הבעלים אלא לקנות שביתה מבין השמשות לא לחסר בפשיעתם שהפירות אנוסים הם והרי זה אצלם כהוציאוהו (באדם) [באונס] הא מכל מקום אם לא חזרו אלא שהם עדיין חוץ לתחום אין להם אלא ארבע

אמות כדין בהוציאוהו ואעפ"י שלתנא קמא חוץ למקומן בשוגג מיהא יאכלו ולרי נחמיה במזיד אף במקומן לא יאכלו אין הלכה כן ואין בזה חלוק בין שוגג למזיד אלא בין במקומן בין שלא במקומן שאם חזרו למקומן מותרות אף למוציא ומקומן עדיין אלפים לכל רוח ואם חוץ למקומן אסורות אף לכל אדם אלא בארבע אמות ובתוך ארבע מותרות למי שהוא בתחומן או שעירב לאותו צד ולמוציא מיהא אסורות אף בתוך ארבע. וכן כתבוה קצת חכמי הדור ונראה מטעם קנס:

ולענין ביאור מיהא שמא תאמר לדעת תנא קמא שאמר בחוץ למקומן במזיד לא יאכלו שפירושו לדבריו אף בד"א אף בחוץ למקומן [לא] יותרו לאחרים שלא יצאו בשבילם והם בתוך תחומן טעם הדבר מפני שנעשה איסורם על ידי ישראל הא אם הוציאם עכו"ם חוץ למקומן מותרין לכל שלא באו בשבילם והם בתחומם ובתוך ארבע אמות:

ולענין פסק מיהא אף בהוציאם ישראל כן ואפי' הוציאום הבעלים כמו שביארנו. ולענין פסק מיהא כלך לדרך זו שלא במקומן ובמזיד היאך הותרו והרי מבשל בשבת במזיד לא יאכל טעם הדבר מפני שנעשה בהם איסור תורה והילכך זו לא נאמרה אלא ביום טוב הא בשבת כל שהעבירם ארבע אמות ברשות הרבים נאסרו. ויש חולקי' בזו כמו שכתבנו במסכת שבת:

ולענין הסוגיא מאחר שאין חלוק בין שוגג למזיד אין לחלוק בין שהוציאום בעלים להוציאום אחר אעפ"י שהוצאת אחר מזיד שלו אצל בעל הפירות כשוגג שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו:

דף מב.

מי שהיה מהלך בבקעה ואינו יודע תחום שבת מהלך מעיבורה של עיר ולהלן אלפים פסיעות בינוניות שסתם פסיעה בינונית אמה:

מי ששבת בבקעה מערב שבת וקנה שם שביתה ויש לו אלפים אמה להלוך אבל לא לטלטול אלא ארבע אמות שהרי הבקעה (והקיפו) [כרמלית ואם הקיפו] עכו"ם את הבקעה במחיצה עשרה בשבת והוא לשם דירה אלא שהקיפוה ביתר מאלפים אמה הרי זה מהלך אלפים אמה בתוך הבקעה כשיעור תחומו שמאתמול ומטלטל בהן כדרכו על פני כלן שמחיצה הנעשית בשבת מחיצה ואף לדברי האומר במזיד לזרוק בשוגג לטלטל אבל במזיד לטלטל לא מזיד של עכו"ם כשוגג של ישראל הוא ואף מסוף אלפים שאין לו בהן הלוך מטלטל הוא במה שנשאר מן הבקעה על ידי זריקה שהרי הכל רשות היחיד ואף לדברי האומר בפרק ראשון שנים וניתוספו עליהם שבת גורמת אבל

זו שמחיצותיה גמורות לשם דירה מטלטל כדרכו הא אם לא הוקפה לדירה הואיל ויתר מבית סאתים היא אף טלטולה אסור אלא בארבע אמות כשהיה אבל כשהוקפה לדירה הותר בטלטול ובהלוך לאלפים [ואסור] בהלוך לחוץ מאלפים הואיל ולא היה לו שם (היתר) [שביתה] בין השמשות. ואעפ"י שפסקנו כרבן גמליאל לנתנוהו בדיר וסהר או בעיר לדונה כארבע אמות. אף רבן גמליאל מודה בזו שלא אמרה אלא בהוציאוהו (וכן) שאעפ"י שלא שבת באויר מחיצות אבל זה ששבת לרצונו (וכן) [כיון] שבשעת קניית שביתה לא שבת באויר מחיצות כלל אין לו אלא תחומו. והוא שאמרו עליה בתלמוד המערב אף לרבן גמליאל קל הוא מי שקנה שביתה ממי שלא קנה שביתה. ויש מפרשי הטעם מפני שזה שהוציאוהו נעקרה שביתתו לגמרי ולפיכך אתה נותן את הדיר או את הסהר או את העיר כארבע אמות אבל כששביתתו הראשונה קיימת אין לו אלא תחומו שכך זכה בה מתחלה מאחר שהתרנו את הנשאר בטלטול זריקה נמצא שאין האלפים כנפרץ למקום האסור עד שנאסור טלטול האלפים אמה אעפ"י שאין הפסק גדר בין האלפים ליתר שלהן שהרי התרנו בנשאר טלטול זריקה:

דף מב:

מי שהיה מודד ממקום שביתתו אלפים אמה מסוף עיבורה של עיר או שהניח עירובו ובא למדוד משם אלפים אמה וכלתה מדתו בחצי חצר או בחצי העיר אין לו אלא אותו חצי חצר או חצי העיר ואין דנין את כלה אצלו כארבע אמות הואיל ולא שבת בעיר ומכל מקום מטלטל הוא בחצי הנשאר על ידי זריקה ולא סוף דבר במושך משם אצלו שאין כאן גזרה שמא ימשך אחר חפצו אלא אף בזריקה מחצי שזכה בו לחצי הנשאר ואין גוזרין שמא ימשך אחר חפצו וכן לא סוף דבר בשכלתה מדתו על שפת תקרה של הבית שאין לגזור אטו חציה האחר שהרי יש כאן היתר ששפת תקרה חובטת ר"ל יורדת וסותמת אלא אף בשכלתה למקום שאין בו היתר אם היתה העיר באמצע מדתו אינה נמדדת אלא בארבע אמות ומשלימין לו בחוצה לה שהרי בכלל שביתתו היתה:
בקעה זו שהתרנו להלוכו וטלטולו עד אלפים ומשם ואילך אסרנו לו את ההלוך (ואסרנו) [והתרנו] לו את הטלטול על ידי זריקה וכן חצי העיר וחצי החצר אם הוציאוהו עכו"ם לחלק הנשאר אין לו אלא ארבע אמות ואין זה כנתנוהו בדיר או בסהר שהקפם חוץ לתחומו לגמרי ונידון כלו כארבע אמות אבל זה שמקצתו תחומו ומתחלת שביתתו נאסר לו מקצתו אין מה שנאסר מתחומו חוזר וניתר. ומכל מקום בבקעה דוקא שהקיפוה והוא בשביתתו אבל אם יצא מתחומו שאין לו אלא ארבע אמות אעפ"י שבהיקף זה

היקפו מתחומו הותר לו הכל שעכשו כבר כעוקר תחומו לגמרי כשנעשה היקף זה והרי הוא כנתנוהו מתחילה בדיר וסהר שמותר לו לילך הכל ולא עוד אלא שאם היה מובלע בתוך הלוכו בתוך תחומו חוזר לתחומו ונאסר בדיר או בסהר במה שהוא יתר על תחומו כמו שיתבאר למטה [מג:] במעשה של נחמיה דמשכיה שמעתא ואילו היתה שם המחיצה מתחלה היה אסור כל שכן בזו של בקעה שהיקף זה יתר על תחומו ותחומו כלה בתוך ההיקף שאין לומר בו הבלעת תחומין וכן כתבו דבר זה מקצת חכמי דורנו ולמטה יתבאר:

כבר ביארנו במשנה שבספינה דברי הכל הלכה כרבן גמליאל שמהלך את כלה ונזכרו שני טעמים בסוגיא זו אחת שהרי שבת באויר מחיצות והאחרת שהרי ספינה מתנדנדת ולא קנה בה ארבע אמות לעולם הואיל ואינו עומד באוירן של ארבע אמותיו וצרך שתיהן שאם מצד הראשונה הייתי אומ' שאם נפחתו דפני ספינה לפחות מעשרה או שקפץ מספינה לספינה שלא שבת באויר מחיצות יאסר ואם מצד השניה הייתי אומר שבעמדה מיהא יאסר לכך נאמרו שתיהן. ואם נפחתו דפניה ועמדה יש אומרי' שאין לו אלא ארבע אמות. ויש פוסקי' שאף בזו אין לחוש שלא נתנו דבריהם לשיעורין בדבר הרחוק. ונמצא לשטתנו שאנו פוסקי' שני הטעמים ולהקל. ויש פוסקי' כטעם אויר מחיצות לבד. ולענין מה שאמרו בקופץ מספינה לספינה יש מפרשי' אפי' לדעת ואעפ"י שאסור לשנות מקום שביתתו לדעת אפי' הכי כל שנתנוהו בדיר או בסהר אפי' ביוצא לדעת מהלך את כלה אלא שגדולי המחברי' והמפרשי' חולקי' בה כמו שכתבנו למעלה ולדבריהם נפרש בקופץ שהקפיצוהו באונס או שעשה להציל עצמו שאין לך אונס גדול מזה:

דף מג.

נסתפקו בסוגיא זו בתחומין אם יש תחומין למעלה מעשרה אם לאו ולא נתבררה שאלתם ומתוך כך נחלקו בה מקצת מפרשי'. ומתוך שאחד מעקרי הוראה שבתשמישי הים תלויה בענין זה אני רואה לסדר בתחלה ביאור הסוגיא ולבאר אחר כן מה שיראה לפסוק מתוכה והוא ששאל רב חנניה יש תחומין למעלה מעשרה או לא ר"ל כגון שיצא אלפים אמה חוץ לעיר והיה בנקודת סוף התחום עמוד גבוה עשרה ואינו רחב ארבעה שכל שהוא מעשרה ולמעלה ואינו רחב ארבעה מקום פטור הוא והלך על אותו עמוד ויצא חוץ לתחום שאם יש דין תחומין למעלה מעשרה הרי יצא חוץ לתחום לדעת ואינו חוזר ואם חזר אין לו אלא ארבע אמות ואם אין דין תחומין למעלה מעשרה יכול לחזור ולא הפסיד תחומו. הא (כל) עמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה הואיל וראוי להלוך ארעא

סמיכתא היא ואסור לצאת דרך בה חוץ לתחום אעפ"י שלענין טלטול היא רשות היחיד ואין השאלה אלא בעמוד גבוה עשרה ואינו רחב ארבעה ואי נמי דאזיל בקופצא ר"ל בקפיצת מעלה מעשרה. ויש מפרשי' על ידי תחבולה. ויש גורסי' דאזיל בספינה ור"ל בפלג הים שהמים גבוהים עשרה.

ודבר זה שפרשנוהו בששבת למטה מעשרה והלך כל תחומו ששאלתו אם תהיה יציאתו חוץ לתחום דרך למעלה מעשרה קרויה יציאה לדעת לאסרה אף בחזר אם לאו פירושה לדעת הרבה מפרשי' בשלא הגיע אחר כן למטה מעשרה שכל ששבת למטה מעשרה ויצא אפי' כל אלפים אמה למעלה מעשרה הכל נכנס לו לחשבון ולכשיגיע חוץ לתחום למקום שהוא למטה מעשרה [לא אמרינן] להיות לו משם אלפים אמה לכל רוח שכל שקנה שביתה בין השמשות ביבשה או למטה מעשרה משם מודדין לו על הדרך שכתבנו ומביאים ראיה ממה שאמרו למטה [מו:] גשמים שירדו ביום טוב הרי הן כרגלי כל אדם והקשו לקנו שביתה באוקיינוס כלומר ולא יזיזם ממקומם שהרי יצאו מתחומן. ומאחר שלא אמר תפשוט מינה דאין תחומין למעלה מעשרה שהרי יצאו מאוקיינוס והלכו להם בעבים על הדרך שאמר כן למי שהעמידה בעבים שנתקשרו מערב יום טוב ובדאית ליה סימנא בגווייהו ואמרו לו תפשוט מינה דאין תחומין למעלה מעשרה דאי יש תחומין לקנו שביתה בעבים. ואף בזו היה לו לומ' כן אלא [שמע מינה] שהוא מקשה אף לדעת האומר אין תחומין למעלה מעשרה (אלא שמע מינה) שכל שקנה שביתה למטה מעשרה אעפ"י שיצא למעלה מעשרה לכשיגיע למטה מעשרה לא יזיזם ממקומם. והוא שהקשה לקנו שביתה באוקיינוס שהאידים העולים משם מקרקעיתה או מסמוך לה הם יוצאים ולא יזיזם וכו' כמו שיתבאר ואם כן שאלת רבי חנניה אם בקנה שביתה למטה מעשרה היא ועל הדרך שפרשנוה פירושה שאחר שהגיע לסוף תחומו יצא ממנו דרך מעלה מעשרה ולא הגיע למטה מעשרה ושאלוהו אם נקרא יוצא אם לאו. וכן השאלה מתפשטת בשבת למעלה מעשרה אם יש קנין שביתה להיות לו אלפים אמה לבד לכל רוח או אינה שביתה ושילך למעלה מעשרה כמה שירצה ולא ימדוד עד שיגיע למטה מעשרה. ומכל מקום יש חולקי' בדעת זה ומפרשי' למטה ולקנו שביתה באוקיינוס ולא יהא להם אלא אלפים אמה. ואינו נראה כן ובאו ללמדה תחלה ממה שאמרו במשנתנו שהפליגה ספינתם ור' יהושע ור' עקיבא לא זזו ממקומם והיה סובר בפי' משנתנו שהספינה אינה גוששת וסתמה למעלה מעשרה ולדעת רבן גמליאל ור' אלעזר בן עזריה אין ללמוד הימנה כלום שאפי' למטה מעשרה היו הולכין את כלה כמו שאמרוה בנתנוהו בדיר וסהר אבל ר' יהושע ור' עקיבא שאוסרין בנתינת דיר וסהר אלא

בארבע אמות והיה ראוי לומר כן מן הדין בספינה אם לא שאין תחומין למעלה מעשרה אבל מאחר שאין תחומין למעלה מעשרה היה מותר מן הדין וזהו רצו להחמיר על עצמן. וגרסת הספרים אי אמרת בשלמא אין תחומין היינו רצו כלומר שמן הדין היו מותרים אלא אי אמרת יש תחומין מאי רצו והלא מן הדין הוא ותירץ לה בשמהלכת ברקק שלדברי הכל יש תחומין ואין היתרה מן הדין מצד תחומין אלא מצד שביארנו למעלה אם ששבת באויר מחיצות אם שהספינה אין לה דין ארבע אמות. וגירסא שלנו כדאמ' רבה במהלכת ברקק. ויש גורסי' אי אמרת בשלמא יש תחומין משום הכי רצו שהיה להם להקל בה והחמירו בעצמם לפסוק יש תחומין אלא אם אין תחומין ואף הם מודים כן אמאי רצו ותירץ גזרה משום מהלכת ברקק. וכן יש בה פירושי' אחרים כמו שתמצא בפירושי הגאונים והרבנים אלא שאיני בא עכשו אלא להציע את הביאור בקצור.

ואחר כך באו ללמדה ממה שאמרו במשנתנו גם כן פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשכה וכו' ואי אין תחומין כי לא היו בתוך התחום מאי הוי הרי הספינה למעלה מעשרה ואין לה דין תחומין והעמידוה במהלכת ברקק על הדרך שביארנו. וגדול' הדור שאלו ואף במהלכת בפלגים למעלה מעשרה היאך מדקדק ממנה לומר יש תחומין והרי ספינה מתנדנדת בכל שעה וכל שהוא מתנדנד אינו קונה שביתה אף לדעת האומר יש תחומין וכמו שאמרו במים לקנו שביתה בעבים. ותירץ מיא דעיבא מינד ניידי אלא שאפשר שעמדה בין השמשות או שמא כך הוא מקשה אי אמרת בשלמא יש תחומין משכחת לה בעומדת בין השמשות אלא אי אמרת אין תחומין אף בעומדת כי לא היו בתוך התחום מאי הוי וכו'.

ובאו ללמדה משב שמעתא הנזכרות (בראש הפרק) [בר"פ] אלו טרפות דאיתמר בצפרא לקמיה דרב חסדא בסורא ובאותו היום בעצמו נאמרו לרבה בפום בדיתא ויש שם יתר מן התחום אף על ידי עירוב ואם כן על כרחך בשהלך המגיד למעלה מעשרה והמשילו [לאליהו] על דמיון תנועת העופות. ולמדנו מכל מקום שכל למעלה מעשרה מהלך כמו שירצה. ותירץ לו דרך צחות דלמא יוסף שידא. פרשו בו גדולי הרבנים שאינו משמר שבת. ובאו עוד ללמדה ממה שאמרו הריני נזיר יום שבן דוד בא מותר בשבתות וכו' ואי אין תחומין אף הוא יכול לבא למעלה מעשרה ואם מפני שלא בא אליהו שהוא צריך לבא תחלה אף בחול יהא מותר שהרי על כל פנים צריך לבא יום אחד קודם לו ואחר שלא בא אליהו אתמול אף בן דוד לא יבא היום אלא שמאחר שאתה אוסרו אתה חושש שמא בא אליהו אתמול לבית דין הגדול ולא נודע עד שבא בן דוד ואם כן אי אין תחומין אף בשבת ליתסר ותירצה משום דאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים.

ואם תאמר והלא אף בבן דוד כן ונתירהו מיהא בערב שבת אלא שתירץ לו שבן דוד אינו מתעכב מפני ערב שבת שהכל נעשין עבדים לישראל באותו היום ואין חששא לטורח שלהם והקשה ובחד בשבא מיהא לשתרי שהרי לא בא אליהו בשבת דיש תחומין וכו' ואף הוא אינו בא היום ואם כן למדת שאין תחומין. וסוף הדברים אמר ספוקי מספקא ליה אי יש תחומין אי אין תחומין ולחומרא ואנו מפרשי' ולחומרא לענין נזיר והילכך לא ישתה במוצאי שבת שמא אין תחומין וכבר בא אליהו מאתמול ובשבת והיה אוסרו בשבת מחשש יש תחומין אלמלא שאין אליהו בא בערבי שבתות וכו'. ולענין הנזירות מיהא חזר ושאל אם זה אמ' הריני נזיר ביום שבן דוד בא הואיל ולאלתר חל עליו נזירות היאך שבת מפקיעו אחר כן. ופירשה שבשבת או יום טוב אמרה לומר שאינו אסור עד למחר ולמחר מתחיל באיסורו לעולם או עד שיבא ויש מפרשי' שלשים יום וכן כתבוה בתוספות והם מפרשי' סתם הדברים הריני נזיר ימים הראוים לביאת משיח אבל גדולי המחברי' כתבוה כדברינו:

ולענין פסק ההלכה הואיל ונשאר הדבר בספק יראה לגדולי המפרשי' להחמיר בה וכמו שאמרו בכאן מספקא ליה ולחומרא. והם מפרשי' אותו אף לענין תחומין ולא לענין נזיר לבד ונמצא לדעת זה שמשנתנו מתפרשת אף למעלה מעשרה. ומביאים ראיות לדבריהם שפשוטה של משנה בעמוקה עשרה משמע ואוקימתא דרקק שנוייא דחיקא היא שהרי אין ספינה מהלכת יפה בפחות מעשרה. ומכל מקום זו אינה ראיה שאפשר בספינה קטנה. ועוד הביאו ראיה ממה שאמרו למטה [מז:] חרם שבין תחומי שבת צריך מחיצה של ברזל להפסיקו. ואף בזו חכמי הדורות משיבין בה שאף לדעת האומר אין תחומין היא שהמים אף ביתר מעשרה קונין הם שביתה במקומן וכמו שאמרו לקנו שביתה באוקיינוס שבודאי לדעת הכל שאלוה. וטעם הדבר ממה שאמרו מים על מים היינו הנחתן ולא אמרו אין תחומי' אלא בספינה המהלכת והרי אמרו שכלי צף על פני המים אין זה הנחתו. ונמצא לדעת הפוסקי' יש תחומין למעלה מעשרה שאם הוא בין השמשות בספינה בתוך הים קנה שם שביתה אף למעלה מעשרה ובלבד בעומדת וכשמהלך אחר כן חוץ לתחום אף למעלה מעשרה נמצא יוצא חוץ לתחום ואעפ"י שמכל מקום אין הלוכו נאסר לו שהרי אינו מהלך ברגליו מכל מקום הרי הוא כהוציאוהו עכו"ם ונאסר שלא לזוז מארבעת אמותיו ואפי' חזר שהרי מכל מקום לדעת הוא ואין צריך לומר אם קנה שביתה בין השמשות למטה מעשרה [ונכנס] בספינה והלך שכשיגיע חוץ לתחום ועמדה הספינה שאסור לו לצאת.

ומכל מקום עיקר הדברי׳ לפסוק שאין תחומין למעלה מעשרה שהרי ספק סופרים הוא ואף בתחום שלש פרסאות מיהא הכל מדברי סופרי׳ ואף ביבשה (כל) שאין לו אלא ארבע אמות מדברי סופרים הוא. ולשטתנו כל שהיה בין השמשות בספינה למעלה מעשרה לא קנה שביתה והולך בכל מה שהספינה הולכת וכשמגיע לפחות מעשרה הרי הוא תחלת תחומו ויורד לשם. ונמצא המגיעים לנמל בשבת אם היו בין השמשות בספינה יורדים לנמל ובתוך העיר בלא פקפוק אבל אם קנה שביתה ביבשה או למטה מעשרה אעפ״י שיצא לו מיד למעלה מעשרה כשיגיע חוץ לתחום למטה מעשרה אינו זז מארבע אמותיו כמו שכתבנו. ובקצת מקומות מערימין בזו שהעכו״ם מוציאין אותם מן הספינה בהכרח ודנין את הנמל כדיר וסהר להלך בכלו כרבן גמליאל בנמל המוקף וקצת שבוש נמצא לענין זה לקצת בני אדם שנכנסין בין השמשות לספינה ומקדשין שם וכשחשכה יורדים וחוזרים לבתיהם ולמחר בשבת או בלילה נכנסין בספינה והולכין והם סוברים ששביתת העיר בטלה מהם וחלה עליהם שביתת הספינה והרי היא למעלה מעשרה ואינה שביתה וכשמגיעין בו ביום לנמל יהו יכולין לירד וליכנס לעיר ואין זה כלום שכל שאינו בין השמשות במקום הראוי לשביתה כשיורד ממנה וחוזר לביתו חלה עליו שביתת העיר וכשיצא חוץ לתחום כשיגיע לנמל אסור לו לירד אלא אם כן הנמל מוקף וכשיעור בית סאתים שיטלטל בכלו אבל לעיר לא ואם הם הולכים למהלך גדול אין צריכים שאעפ״י שקנו שביתת העיר ילכו כל היום למעלה מעשרה ובלבד שכשיגיעו לנמל לא יצאו ממנו או אם הנמל יתר מבית סאתים לא יצאו מן הספינה.

ומכל מקום גדולי הדור משיבין לדעת הפוסק׳ אין תחומין מה הועיל בעל הגמרא כשהעמיד ברייתא דנזיר בספיקא והרי אף כשתהא פשוטה לו דאין תחומין. לגבי נזיר אסור. לגבי תחומין מותר. ומפרשי׳ דנפקא מינה בין ספק לודאי שאם פסקנו ודאי אין תחומין אף כשקנה שביתה ביבשה מותר לו ליכנס ולילך (למטה) [למעלה] מעשרה כמו שיוכל אלא שאם יגיע לנמל לא ירד או לא יוצא ממנו על הדרך שכתבנו אבל אם פסקנוה בספק אסור לו לצאת מתחום ביתו ונמצא אף לדבריהם שאין כאן אלא איסור ולכתחלה ומודים הם שאם נכנסו ילכו ובלבד שכשיגיעו לנמל לא ירדו וכל שנפסוק אין תחומין מותר אף לכתחלה. הא מכל מקום כל ששבת בספינה למעלה מעשרה כשמגיע ליבשה יורד ויש לו ממקום שפגע בו ראשון למטה מעשרה אלפים אמה ששם הוא קונה שביתה אף באמצע שבת ואם הוא באותה שעה בתוך תחום העיר הרי הוא כבני העיר לדעתי אלא שגדולי הדור דנין אותה כמודד ובא שאפי׳ כלתה מדתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר ואינו קונה שביתה בעיר אלא אם כן נכנס לתחום העיר קודם שחשכה וכל

שקנה שביתה ויצא משם בספינה חוץ לתחום מותר לטלטל ולהלך בכל הספינה ואפי׳ לא שבת באויר מחיצותיה שאין לה דין ארבע אמות. ויש פוסקי׳ טעם אויר מחיצות ואומרי׳ שאם נכנס בה בשבת הואיל ולא שבת באויר מחיצות משיצא חוץ לתחום אינו מטלטל אף בתוך הספינה אלא בארבע אמות. ומטעם זה אפשר שנהגו לירד בתוכה ערב שבת שיתקיים בהם שבת באויר מחיצות וכן כתבנוה בראשון של שבת. ולמדת שצריך הוא בעצמו להיות שם ולא יועיל בה לשלח שם פת ביד שליח. ויש אומרי׳ שכל כניסה בשבת אסור בה לכתחלה עד שיכנס בה עם השמש וכן כתבוה בתוספות. ואף זה טעם אחד אצלם ליכנס בה מבעוד יום כדי שיכנס עם השמש. ואינו כלום שאם כן כשחזר לו לביתו הרי הוא אחר כן תחלת ביאה ואף לעקר הענין אין הדברים נראין:

ומי שנכנס בספינה בשבת והלכה חוץ לתחום וחזרה לאחוריה אם קנה שביתה למטה מעשרה והגיעה בהליכתה עד מקום שאין בו עשרה גם כן וחוץ לתחום אין החזרה מועלת לו לזוז מארבע אמותיו שהרי יוצא לדעת הוא ובתוספות מצאתי שזה כהוציאוהו עכו״ם והחזירוהו. ואין נראה לי כן אלא אם היה בא מקודם השבת. ושמא תאמר מכל מקום לכתחלה מיהא היאך מביא עצמו לצאת חוץ לתחום יראה שהקלו בה מתוך שאין בה הלוך ברגליו בדרך [הערמה] שאינו אלא כנכנס לשם על מנת לשבות והעכו״ם מוליכה ומנהיגה שישראל ודאי אסור להנהיגה אלא אם כן מפני סכנה:

יראה מכל מה שכתבנו שמה שאסרו בראשון של שבת שלא ליכנס בספינה תוך שלשה ימים קודם השבת יהא סותר ענין סוגייא זו לגמרי. ומכל מקום כבר הטלנו פשרה ביניהם במקומה בכדי היכולת ואתה צריך בכאן לעיין מה שכתבנו שם עד שתגלגל את הפשרה בסוגיא זו:

כל הדברים שהתרנו בספינה אין בה חלוק בין ים לשאר נהרות והכל תלוי בעומק עשרה וכן כל מה שהתרנו בספינה כתבו בתוספות שהותרו בקרונות ובלבד כשנמשכות על ידי עכו״ם אבל הנמשכות על ידי בהמות קשורות בהם אסור אפי׳ נכנסו בהן קודם השבת ואפי׳ שלשה ימים קודם השבת ואפי׳ מתחלת יום ראשון שזה כרכיבה גמורה ויש כאן גזרת חתוך זמורה להדריך את הבהמה ולהנהיגה:

כל שאסרנו לירד מן הספינה או מארבע אמותיו כל שנצרך לנקביו ואין המקום צנוע לו יורד ומרחיק עד כדי שלא יתבייש ומכל מקום אין אומרין בה אי פקח הוא ילך לצד תחומו על הדרך שאמרנו למעלה בהוציאוהו עכו״ם שהרי זה מיהא יוצא לדעת הוא:

ממה שכתבנו למדת שמותר לילך בתוך הספינה כלה ולטלטל ולהעביר בתוכה בכלה ואפי׳ היתה יתרה על בית סאתים שהספינה היקפה חשוב היקף של דירה ואין הלכה

כדברי האומר מחיצות להבריח מים הן עשויות ומכל מקום דוקא במחיצות גבוהות עשרה הא אם אין דפנותיה גבוהות עשרה הרי היא ככרמלית ואין מטלטלין אלא בארבע אמות וכן אין שביתתה נקראת שבת באויר מחיצות. ודבר זה יתבאר בפרק גגות. וכן יתבאר שם [צ:] שאם הפכה לזפתה אין מטלטלין לא על גבה ולא בתוכה אלא בארבע אמות אבל אם הפכה לאכול או לישן תחתיה מפני החמה או מפני הגשמים מטלטלין בכלה אפי' יתרה מבית סאתים הואיל ומחיצותיה גבוהות עשרה:

לא היה מקום לספינה לירד בו ועשו העכו"ם כבש לעצמם לירד בו אעפ"י שעשאום בפני ישראל ושהם מכירים אותם הואיל וכבש לאחד כבש למאה מותר לישראל לירד בו ודבר זה יתבאר במסכת שבת פרק כל כתבי:

בתוספתא אמרו בתים שבספינה צריכים לערב. ואף גדולי הדור כתבו שספינות אלו הגדולות שמחלקי' אותן לדיורין זה שובת בחלקו וזה שובת בחלקו הואיל ויש שם שני ישראלים וכל אחד אוכל במקומו המיוחד לו הרי אלו אוסרים זה על זה ואפי' עירבו אין עירובן עירוב הואי' ונכרים שם שהרי זה כדר עם הנכרי שבחצר שאין עירוב ולא בטול רשות במקום עכו"ם. ואעפ"י שבפונדק אמרו אפשר לחלק כמו שיתבאר. פונדק יש בו חדרים ועליות קבועים במחיצות גמורות כשאר בתים המוחלקים אבל מחיצות שבתוך הספינה אינם קבועות אלא שעושה אותם כל אחד לעצמו לשעה לאכל שם בצניעות ומחיצה העשויה לצניעות אינה מחיצה כמו שביארנו בפרק שני. ואין תקנתם להוציא מחבורה לחבורה אלא שיקדימו וישכרו כל הספינה (לבעל) [מבעל] הספינה או מאשתו או מאחד מאנשי ביתו אפי' בפחות מפרוטה. ואם כבר השכיר בה חדרים ועליות לעכו"ם אי אפשר לשכור ממנו אלא מדעת השוכרים אלא אם כן היה רשות ביד בעל הספינה לפי מנהגם לסלקם ולהחליף מזה לזה שכל שהוא כן שוכרים ממנו אעפ"י שהשכיר כמו שיתבאר בפונדק בפרק הדר. ואם יש רשות לבעל הספינה להעמיד כליו במקום שהשכיר שוכרן ממנו שהרי הוא כשכירו ולקיטו. ואם דיורין אלו לא נתחלקו במחיצה עד התקרה או בפחות משלשה סמוך לה אעפ"י שגבוהות עשרה אין כאן חלוק דיורין כמו שיתבאר כיוצא בה בפרק הדר בחמש חבורות ששבתו בטרקלין ואם עשו מחיצה למקום לינה ולא למקום אכילה אינן אוסרי' זה על זה שמקום פתא גורם כמו שיתבאר:

יש מקצת דברים צריכין לבאר בענין הספינה מענין טלטול מן הים ליבשה ומן היבשה לים מספינה לים ומן הים לספינה ומספינה לספינה ומענין תשמיש גדולים וקטנים מן

הספינה לים או לרוק מן הספינה לים. וכבר ביארנו קצתם במסכת שבת פרק הזורק וכן יתבארו קצתם בפרק הדר בע"ה:

דף מג:

הוזכר בסוגייא זו ששפופרת היתה לו לרבן גמליאל שהיה צופה בה אלפים אמה ביבשה וכנגדן אלפים אמה בים וזה ממה שכתבוהו חכמי החשבון שאפשר לדעת שיעור מרחק איזה מקום שיהיה אחר שהוא מושג בעין באחד מכלי הנחשת העשויים בזה ובידיעת קצת השיעורים יודעו קצתם מצד התיחס והעריך שיעור לשיעור כמו שהתבאר בספריהם בתכונה ובתשבורת. ועל דרכים אלו גם כן מה שאמרו כאן הרוצה לידע כמה עמקו של גיא מביא שפופרת ומביט בה ביבשה וידע כמה עמקו של גיא. וכן הרוצה לידע כמה גבהו של דקל ימדוד צלו וצל קומתו וידע כמה גבהו של דקל. וכן הרוצה שלא תשרה חיה אצל קברו נועץ קנה בארבע שעות ויראה להיכן צלו נוטה משפע ועולה משפע ויורד. ודברים אלו אעפ"י שלענין פסק אין לנו בהם מתוך שהם דברים סתומים ראיתי לכתוב לשון ראשונם של גאונים בהם והוא שכתב דבר זה ר"ל הרוצה לידע כמה עמקו של גיא וכו'. על שפופרת שהיתה לו לרבן גמליאל היא אמורה ועל כיוצא בה שהיה מעמידה בשפוע לראות כל אמות שהוא רוצה ומעקרה לתחום שבת היתה עשויה ועיקר הדבר שאם מעמיד אדם את השפופרת כנגד עיניו כשהיא נכונה צופה ומביט בה כל מה שיש כח בעיניו לראות בלא קצב ומדה ואם משפע אותה כלפי מטה ושם עיניו בקצה העליון לצפות ולהביט בה כלפי מטה אם מרבה לה שפוע צופה מדה קטנה כגון עשר או עשרים ושלשים אמה וכל שממעט את השפוע ומקרבה לשווי מוספת מדה שמראה העין יוצא ממנה כשהוא משפע באלכסון וכאלו חוט מתוח לפי (שהגובה) [הגובה] שהציבה וכאלו ראש תור יוצא משפוע שמשפע אותה כי האלכסון בזמן ששני הצלעים שוים יוסיף שני חומשי סלע לחשבון אמתא ברבועא ואם הציב את השפופרת משפעת בשפוע אלכסון של מרובע אין צופה ממנו אלא כמדת אותו האלכסון אמתא ותרין חומשי ואם הסלע התחתון ארוך והעומד קצר ומציב את השפופרת כשיעור שפוע האלכסון שבין שני הצלעים שהאחד ארוך והאחד קצר צופה ממנו מדת אותו אלכסון ובזמן ששומר את כוון השפוע הזה ועושה כלי שמכוין בכונו מן הברזל או הנחשת או העץ כל זמן שמגביהו מוספת מדת מה שצופה והרי אנו מבררין דרך זו לתחום שבת בזמן שרוצה להגביה את השפופרת כמדת קומת איש ארבע אמות ולצפות ממנה אלפים אמה כיצד הוא עושה לפי שדי אמות אחד מחמש מאות באלפים עושה בארץ או על

הנייר כיד אחד גבהו אצבע ועושה לו צלע כמו כן מתחתיו שרחבו ת"ק אצבעות ומוציא ראש תור מקצה הצלע שהוא ת"ק אצבעות ושומר אותו השפוע של אותו התור בכלי מוחזק כדי שלא ישתנה וכבר נודע לו שכל אצבע גובה ראש תור שלו ת"ק אצבעות לפיכך בזמן שמציב עם אותו ראש התור שפופרת על גובה אצבע צופה ממנה ת"ק אצבעות ובזמן שמגביהו אצבע שניה יש לו לאותו אצבע עוד ת"ק אמות אחרות נמצא ראש תור שעל גובה שתי אצבעות ארכו אלף אמה ושל גובה שלש אצבעות [ארכו] את"ק אמה ושל גובה ארבעה אצבעות ארכו אלפים אמה וכשמביט בשפופרת צופה כמדה הזאת ואם יגביה את הצלע אמה ויוציא ראש תור באותו השפוע הראשון שכבר שמרו הרי יש לאמת הגובה ת"ק אמה אורך באלכסון ואם יגביה ארבע אמות ומשם ימתח את החוט יש להם אלפים אמה לפיכך בזמן ששומר אותו השפוע שהזכרנו למעלה ומשים את השפופרת למעלה מארבע אמות נכונות ומביט בה צופה אלפים אמה מן הארץ שפניה שוים בלא עקום לא (חצר) [חסר] ולא יתר שאלו מתח משם חוט ראש תור בשפוע ההוא ולא הגיע בארץ אלא בסוף אלפים אמה לא חסר ולא יתר. ויש בזו דרך אחרת עושה טבלא עגולה כמן אסטרולא"ב החלוק לש"ס מעלות כגלגל וחולק אותה טבלא אלפים מעלות כנגד אלפים אמה שרוצה לצפותן נמצא כל רביע ממנו ת"ק אמה ומציב בו את השפופרת במסמר כדרך שמציבין את המטולטלת הנקראת בערבי עצאר"ה ובזמן שמשפעה מעלה אחת צופה אלפים אמה בצמצום ובדרכים אלו וכיוצא בהן היתה שפופרת של רבן גמליאל. וכן יכול לצפות יתר מאלפים או חסר מכן לפי הגובה והשפוע:

ולענין עמקו של גיא אינו כדרך זה ששנו בה ר"ל מביא שפופרת ומביט בה ביבשה ויודע עמקו של גיא אלא בזמן שהגיא משתפע ויורד שפוע נכון ובזמן שאדם עומד על שפתו ומסב פניו ומטה אותם ומצדדן ומעמידן כנגד שפועו כאלו הוא נכון על גבה ומביט בשפופרת כמו מדת ארכו למטה עד קרקעיתו מחשב בשפופרת כן אבל ידיעת רחבו דרך קרובה היא שמשפע את השפופרת משפה זו של גיא עד השפה האחרת ומחזיר את פניו ליבשה כשאותו השפוע של שפופרת שמור כמו שהיה ורואה את המקום שצופה אותו ומהלך אדם אחד ומשים בו סימן וחוזר ומודד אותו מקום שביבשה כמה הוא והוא שיעור רחבו של גיא או של נהר לא חסר ולא יתר וידע כי אלפים אמה כשמביט אותן בראש תור אינן מן הכן אלפים אמה שלמות אלא חסרות פחות משליש אמה וצריך להוסיף עליהן כשליש אמה כדי להשלימן:

ולענין גבהו של דקל וצל קומת המודד והיאך עושה מודד בעת אחת צל הדקל וצל קומת עצמו אחר כן מודד קומת עצמו ורואה כמה הוא הצל מקומתו וחושב בערכו וקומת הדקל לפי צלו ואפי' העמיד עץ שמדתו ידועה אצלו ומודד את צלו וידע כמה זה מזה כשימדוד באותו העת את צל הדקל ידע כמה זה מזה ויתברר לו כמה גבהו בלא תוספת וגרעון ובלבד שיהא הצל נופל על מקום משנה:

ולענין הרוצה שלא תשרה חיה בצל קברו נועץ קנה בארבע שעות ביום ורואה להיכן צלו נוטה ומשפע ועולי משפע ויורד לפי (שער) [שעד] ארבעה שעות אין חיה מבקשת צל אף בימות החמה. וכשהוא נועץ קנה בארבע שעות ביום שגבהו שיעור מה שהוא חפץ להיות גבהו של קבר ורואה עד היכן צלו של קנה מגיע משפע מאותו מקום הגובה ועד מקום שהגיע הצל אליו מצד זה וכן מצד אחר וכשהוא עושה כן אין לקברו צל מעת חום השמש שהוא ארבע שעות. זהו נוסח דברי ראשונם של גאונים ועדיין צריכים אנו למודעי וגדולי הרבנים כתבו בהם בפירושיהם דברים פשוטים יותר:

מי שהוציאוהו חוץ לתחום או יצא לו בשוגג או מצד רוח רעה מותר לעשות לו מחיצה של בני אדם עכו"ם או ישראלים שערבו שיקיפוהו לכל רוחותיו או משלש שהרביעית כמו פתח לצד התחום שכל שלש מחיצות בית הוא בכל מקום חוץ ממבוי שחלוק לחצרות או חצרות שחלוקות לדיורין ואותו גבול המוקף הוא אצלו כאלו נתן בדיר או בסהר לילך ולטלטל בכלו ואם צד אחד שבהיקף נכנס לתוך התחום נמצא כשהלך עד קצה ההיקף מצד זה שהוא בתוך התחום ויכול ליכנס אפי' לא מלו גברי ר"ל שאין שם אנשים כל כך שיהא היקף המחיצה נכנס מצד אחד לתוך התחום אם נכנסת תוך ארבע אמות לנקודת התחום מותר גם כן שארבע אמות יש לו לאדם חוץ מן האלפים ואותן ארבע אמות יש מי שאומר שרואין אותן כאלו הוא באמצען ולדעת זה צריך שיהא תוך שתי אמות לנקודת התחום ומכל מקום אנו פוסקי' שארבע אמות יש לו לכל רוח שירצה ולדעת זה כל שהוא תוך ארבע לנקודת התחום נכנס ובלבד שלא ברר לו ארבע אמות לצד אחר ואעפ"י שלא אמרו מחיצה הנעשית בשבת במזיד שתהא מחיצה אלא לזרוק ולחיוב אבל לא להלך ולטלטל ולקולא דוקא במחיצה גמורה או של כלים או אפי' של בהמה ואפי' עשה אותן עראי אבל של בני אדם אפי' מחיצת עראי אינה אלא עראי שבעראי ואפי' במזיד התירוה ואפי' לכתחלה ובלבד לצורך ואפי' צורך רשות ולא סוף דבר להלוך לבד אלא אף לענין הבאה ברשות הרבים כן וכמו שאמרו הנהו זיקי דהוי שדי ברסתקא דמחוזא ר"ל ברשות הרבים ובהדי דאתא רבה מפרקא אעיילניהו שנטלן אחד ונכנס בין גדודי הבאים מן הדרשה שהיו מקיפים אותו משלש רוחותיו

אמרו לוי אעילא ליה תיבנה זעירי אספסתא. ומכל מקום צריך שתהא המחיצה נעשית שלא לדעת המקיפים שאם נעשית לדעתם אוושא מילתא היא ואסור אבל דעת אותו שנעשה בשבילו לא מעלה ולא מוריד שהרי תבנא דלוי ואספסתא דזעירי נראה לכאורה שלדעתם היה וכן זיקי דרבא אלא שגדולי המחברים כתבו שלא יעמיד אותם אותו שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו ומכל מקום לדעת אסור ואינה מחיצה והוא שאמרו בזיקי דרבא לשבתא אחריתי (כמו) [בעי] עיילינהו ואסר להו משום דהוה ליה כלדעת. והוא הענין לדעתי שצריך שתהא המחיצה מקפת בכל השיעור שאם יקיפו וילך אותו היקף ועדיין הם בחוץ לתחום ויחזרו ויקיפו וכן תמיד ירגישו בדבר והרי זה כלדעת:

דף מד.

ממה שכתבנו למדת שמחיצת בני אדם מחיצה היא וכשרה לגמרי ועושין אותה בשבת אף במזיד אבל מחיצת כלים ובהמה אין עושין אותה בשבת ואם עשאה במזיד אינה מחיצה. ומכל מקום אם אינה מחיצה העשויה להיתר טלטול אלא לנוי או מפני החמה שלא תפול על המת או על האוכלין מותר לכתחלה ובלבד שלא יעשה לה גג. מעתה זה שאמרו לענין סוכה נפל דפנה לא יעמיד בה אדם ובהמה וכלים ולא יזקוף את המטה לפרוס עליה סדין. פירושה באדם לדעת ובבהמה וכלים וסדין בדופן שלישית שהיא מחיצה המתרת. ומה שאמרו עושה אדם את חברו דופן כדי שיאכל וישתה בסוכה. פירשוה בשלא לדעת ואף במחיצה המתרת אבל מה שאמרו שיזקוף המטה וכן שיפרוס עליה סדין פירושה בדופן רביעית שאין ההכשר תלוי בה אלא שנעשית מפני השמש שלא יפול על המת או על האוכלין. ומחיצת כלים זו שאסרנוה וחברותיה שאסרנוה בשנעשית במזיד פרשוה גדולי הדור בישראל שעשאה בזדון שבת ובזדון מלאכה ר"ל בידיעה שהוא שבת ובידיעה שמלאכה זו אסורה בו אבל כל שבשגגה הן בזדון שבת ושגגת מלאכה הן בזדון מלאכה ושגגת שבת מחיצה היא ואין זה מזיד אעפ"י שמתכוין עשאה. ומכל מקום גדולי המחברים כתבו מחיצה שנעשית בשבת הרי זו מחיצה ואם נעשית בשגגה מותר לטלטל בה באותה שבת אם נעשית שלא לדעת המטלטל אבל אם נתכון אדם לזאת המחיצה שתעשה בשבת כדי לטלטל בה אעפ"י שעשאה העושה בשגגה וכן אם נעשית במזיד אעפ"י שלא נתכון זה לטלטל בה הרי זה אסור לטלטל בה והם דברים מתמיהים:

מחיצה זו מותר להלך בתוך כלה אפי' ביתר מאלפים כדין האמור בדיר וסהר והוא הדין במחיצה גמורה שעשאוה עכו"ם ואע"פ שבשבת בבקעה אמרו למעלה דוקא באלפים

אין הטעם אלא מפני ששבת מדעתו כמו שכתבנוה. ומכל מקום גדולי המחברים כתבוה דוקא באלפים:

מחיצה זו שאסרנוה לדעת כבר ביארנו הטעם משום דאוושא מילתא ומתוך כך כתבו קצת הגאונים ואף גדולי המפרשי' נסכמים בה שבזמן הזה אין לנו רשות להשתמש בה שאין אנו בני הצנע והסתר ויבאו להודיע שאין עכשו מי שיבטלו אחרים את עצמן לכבודו וישאלו על זה את זה עד שירגישו בדבר. ומכל מקום יש מפרשי' שלא לדעת זה כדי שיעשה הענין בשוגג ולדעת זה נראה דעת גדולי המחברים שמצריכים שלא יעמידם אותו הרוצה להשתמש בה:

מחיצה זו ראיתי לגדולי הרבנים שהיא מתרת אף בהבאה מרשות היחיד לרשות הרבים וכן נראה דעת רוב מפרשי' ומכל מקום לקצת חכמי לוניל ראיתי שמחיצה דינה כקרפף בית סאתים שלא הוקף לדירה שהוא רשות אחת עם החצר והגגות ולא הותרה אלא בהבאה מבית לחצר ומעשים שהוזכרו בזיקי דרבה וזיקי דלוי ואספסתא דזעירי ממחיצה זו לחצר הם שהם רשות אחת לכלים ששבתו בתוכם אבל לא לכלים ששבתו בבית. ומכאן ערערו וגמגמו על חכמי בדרש שהוציאו עטרה מבית אחד לבית הכנסת דרך מחיצת בני אדם:

אין עושין אהל עראי ביום טוב ואין צריך לומר בשבת. ואהל עראי הוא כל מחיצה הבאה להתיר או פריסה למעלה ברחב טפח מותר בדבר שאינו קבוע. וכבר ביארנו ענין זה עם ענין פקק החלון במסכת שבת פרק כלים:

דף מד:

המשנה השניה והכונה בה בענין החלק הראשון והוא שאמר מי שיצא חוץ לתחום ברשות ר"ל ברשות בית דין כגון לעדות החדש שהיה מותר לחלל עליו את השבת או חכמה הבאה לילד וכשהגיע חוץ לתחום אמרו לו כבר נעשה מעשה ואינך צריך לילך אין אומרין בזה לא יזוז ממקומו אלא יש לו אלפים אמה לכל רוח ממקום שנאמר לו. והוא שאמרו במסכת ראש השנה [כג:] בראשונה לא היו יוזים ממקומם התקין רבן גמליאל הזקן שיהו מהלכין אלפים אמה לכל רוח. ולא אלו בלבד אלא אף החכמה הבאה לילד והבא להציל מן הגייס ומן הנהר ומן הדליקה ומן המפולת הרי הן כאנשי העיר ויש להם אלפים אמה לכל רוח.

ואם היה בתוך התחום ר"ל שלא יצא עדיין חוץ לתחום הרי הוא כאנשי העיר כאלו לא יצא. ושאלו בגמרא מאי קאמ' וכי צריכים אנו ללמוד שאם לא יצא חוץ לתחום שהוא

כבני העיר. ופרשה רבה מפני שמא היית סבור לומר הואיל ועקר ברשות עד שאלו יצא קנה לו שביתה מחדש בחוץ לתחום למקום שינוח לשם אף בלא יצא עדיין נעקרה מכל מקום שביתתו הראשונה ואף בתוך התחום יקנה לו שביתה במקומו קמ"ל ורב שימי בר חייא פרשה בדרך אחרת שאף אם יצא חוץ לתחום אלא שלא השלים עדיין אלפים אמה חוץ לתחום והרי במקום שנאמ' לו קנה שביתה להיות לו אלפים אמה מאותו מקום אם ביררן לו לצד עירו הואיל וכשהשלים אלפים אמה ממקום שנאמ' לו אינו רחוק אלפים מן העיר הרי זה כאלו לא יצא הואיל ותחום שנתנו לו חכמים מובלע בתוך תחומו הראשון. והוא שאמרו הבלעת תחומין מלתא היא אעפ"י שלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום ר"ל שהבלעת תחומין לא היו לו ערב שבת מבעוד יום אלא שבשבת באו לו וכן הלכה. אבל תחום שיש לו בו היתר חוץ מתחומו הראשון אם הוא נבלע בתוך תחומו אעפ"י שפקעה הסבה שעליה הותר לו תחום זה מותר לו ולא עוד אלא אף אם ארבע אמות שאחר אלפים נבלעות בתוך התחום הדין כן לדעתנו שאנו פוסקין כר' יהודה שארבע אמות שנתנו לו חכמי' בוררן לכל רוח שירצה. והבלעת תחומין של ארבע אמות אין בה חלוק בין יצא לדבר מצוה או יצא באונס או בשגגה. וכן כתבוה גדולי המפרשי' בראיות ואף כשיצא לדעת [בדבר] הרשות שאין לו אלא ארבע אמות אם הוא בתוך ארבע לנקודת התחום נכנס (ויוצא) [ויצא] חוץ לתחום (אבל במקום) שאמרו לו נעשה מעשה שיש לו אלפים אמה [אבל] אם בררן לצד העיר ואין שם הבלעת תחומין ומתירא לשם ונכנס דינו כהחזירוהו באונס או ברשות וחוזר לדין תחומין שלא אמרה תורה שלח לתקלה.

וכל היוצאים להציל חוזרין למקומם. שאלו בגמרא ואפי' טובא נמי והא אמרת רישא דוקא אלפים אמה אלא אם כן בהבלעת תחומין ומתרץ בה שהיתר אחר בא ללמדנו והוא שחוזרין למקומם בכלי זינן ואין צריכי' להניחם חוץ לעיר וכמו שאמרו בראשונה היו מניחין כלי זינן בבית הסמוך לחומה פעם אחת הכירו בהם אויבי' ונכנסו ליטול כלי זינן ונכנסו אחריהם דחקו זה בזה והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו בהם אויבים. באותה שעה התקינו שיהו חוזרין בכלי זינן למקומן. אבל מכל מקום אם יצא ברשות אין לו אלא אלפים אמה אלא אם כן בהבלעת תחומין או אף בלא הבלעת תחומין אם יש שם סכנה כגון יוצאין להציל במקום שיש בחזרתן חשש אויבים. והוא שאמרו כאן בזמן (שיוצאין) [שנצחו] אומות העולם וכו' אבל יוצאין להציל במקום שאין חשש אויבים וכן שאר יוצאים לדבר הרשות אין להם אלא אלפים אמה ממקום שנאמר להם:

זהו ביאור המשנה וכלה על הצד שביארנוה הלכה פסוקה היא. ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

מי ששבת במערה שבתוכה ארבעת אלפים וגגה הוא פחות מארבעת אלפים כגון שיש לה שתי ארובות בשני ראשיה או שני פתחים בכותלים משופעים אחת לצפון ואחת לדרום וממעטות בשיעור הגג הרי זה מהלך את כלה מתוכה שכלה אצלו כארבע אמות וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח שירצה וכשיהלך אלפים אמה חוזר לתוכה ויוצא לו דרך הפתח האחר והולך אלפים אמה גם כן וגגה דינו כחוצה לה ונמצא שאלו היה גגה ארבעת אלפים ויצא לו בגגה דרך ארובה אחת לא היה יכול להלך על הגג אלא אלפים אמה אבל עכשו שאין בגג ארבעת אלפים כשיצא דרך ארובה ויצא לו דרך גגה אלפים אמה נמצא שהוא בתוך אלפים לפתח האחר ונמצא בתוך תחומו של פתח שני ומעתה הולך את כל הגג ונכנס בפתח שני וזהו מצד הבלעת תחומין שהרי יש לו בהן צד היתר והוא אם חזר לו ויצא דרך הפתח האחר ונמצא שאף הן תחום שלו והרי אף במקום שלא באו לו מאתמול התרנוה כמו שכתבנו כל שכן בכאן ששבת (בעיר) [באויר] מחיצות מבעוד יום ושני תחומין אלו באו לו ממקום שביתה אחת שהרי שבת במערה ולה שני פתחים ושתי ארובות ואילו רצה לצאת בפתח זה ולילך אלפים אמה מאותו צד ולחזור ולילך על הגג אלפים אמה הרשות בידו וכן בצד האחר. ומעתה אלו רצה לצאת בפתח שבצפון ולהלך על גבי המערה ולחזור בתוכה (על) [עד] דרך פתח שבדרום עושה הואיל ואלפים שבצפון ושבדרום נבלעות אלו באלו הא אם היה בגג ארבעת אלפים וחוזר ונכנס דרך אותו פתח ואם רצה אחר כן לצאת דרך הפתח האחר יוצא והולך אלפים מאותו צד גם כן:

ולגאוני ספרד פי' אחר בשמועה זו שיצא לך ממנה שאם תוך המערה ארבעת אלפים אמה וגגה [אינה] אלא ארבעת אלפים אמה פחות חמשים כשמתחיל להלך מעל גגה וחוץ למערכה מהלך אלפי' וחמשי' אמה שאותם חמשים אמה היתרות מובלעות הן בקרקעיתה של מערה ודנין אותו כאלו יצא מקרקעה:

גדולי המפרשים כתבו שמערה זו פירושה שאין בה דיורין וכששבת בתוכה הוא שמהלך את כלה אבל אם נתן עירובו לשם אינו מונה אלפים אלא ממקום עירובו ואף בששבת אין גגה נמדד בתוכה אבל אם היו בה דיורין הרי היא כבית ואף בלא שבת מודדין למעלה כלמטה שהמחיצות התחתונות בוקעות למעלה ואעפ"י שלטלטול על גבה נדון כרשות הרבים לענין מדידה אינו כן ואין ללמוד מדידה מטלטול שהרי אף רשות הרבים שבעיר אסור בטלטול ולמדידה דנין את הכל כארבע אמות:

דף מה.

עכו"ם שצרו על עיירות של ישראל אין יוצאין עליהם בכלי זיין ואין מחללין עליהם את השבת. במה דברים אמורים שבאו על עסקי ממון אבל אם באו על עסקי נפשות יוצאין עליהם בכלי זיין ומחללין עליהם את השבת. ובעיר הסמוכה לספר אפי' לא באו [אלא] על עסקי תבן וקש יוצאין עליהם בכלי זיין בשבת ומחללין עליהם את השבת:

המשנה השלישית והכונה בה ככונת מה שלפניה והוא שאמ' מי שישב בדרך ועמד ר"ל שהיה מהלך בערב שבת והיה עיף ועמד לו שם ומתוך עמידתו קדש עליו היום לשם וקנה לו שביתה אחר שעמד שאילו היה מהלך לא היה קונה שביתה אלא שעמד והוא סבור שאינו בתחום העיר והרי הוא סמוך באלפים אמה לעיר ואלו היה יודע שכן היה מתכוין לקנות שביתה בתחום העיר והיה דינו כבני העיר שכל שאינו שובת בעיר הואיל והוא שובת בתוך תחומה אין כונתו לשביתת מקומו אלא לשביתת העיר כבני העיר לגמרי. ואמר לדעת ר' מאיר שמאחר שלא היה דעתו בין השמשות להיותו מבני העיר למדוד לו אלפים אמה לכל רוחות העיר מלבד העיר הרי אלפים אמה נמדדות לו ממקומו ואם כלו בחצי העיר או בפתח שלה אין לו בעיר אלא כפי מדידתו. ר' יהודה אומ' יכנס ששביתתו בטעות היתה וכל שאילו היה יודע שהוא בתחום העיר היה מתכוין לקנות שביתה עם בני העיר אף בשאינו יודע אנו דנין אותו כאלו ידע וכיון.

ומעשה ברי' טרפון שהיה מהלך וחשכה לו ולן חוץ לעיר בלא מתכוין. ר"ל שהיה סבור שאינו בתחום העיר. ופירשו בברייתא בגמרא שבשחרית מצאוהו רועי בקר אמרו לו ר' הרי העיר לפניך הכנס נכנס וישב בבית המדרש ודרש כל היום כלו. ואמרו לו משם ראיה שמא דעתו היה כלומר שמתכוין היה שאם הוא בתוך התחום שתהא שביתתו כשביתת העיר או שמא בית המדרש היה מובלע בתוך תחומו ר"ל תוך אלפים של מקום שביתתו הא אלו לא היה מובלע וכן שלא היה הוא סבור להיותו בתוך התחום לא יכנס. ומכל מקום הלכה כרי' יהודה. אלא שכתבו גדולי המפרשי' דוקא בשלא אמ' בשפתיו תהא שביתתי בכאן הא אם אמ' כן הרי עקר בפיו שביתת העיר וקנה כאן שביתה. והביאו ראיה לדבריהם ממה שאמרו בפרק זה [מט:] האומר שביתתי תחת האילן לא אמ' כלום ואין אומרין הואיל ואלו היה יודע שלא קנה שביתה תחת האילן לא היה עוקר שביתתו ממקום רגליו ונמדוד לו ממקום רגליו אלא הואיל ועקר שביתתו ממקום רגליו לא קנה שם עוד שביתה ולא יזוז ממקומו אלא משנתנו בששבת לשם ולא אמ' כלום. ומכל מקום מפרשי ההלכות כתבוה אף בשאמ' שביתתי במקומי. ויש מפרשי' במשנתנו דברים זרים שאין לסמוך עליהם והוא שמפרשי' לדעת ר' יהודה שמכיון שהיה

בדעתו לילך לזו העיר אעפ"י שעכשו לא הזכיר כלום הרי הוא כמו שרצה לילך לעיר שמערבין בה באמצע הדרך שמותר לילך עד אותה העיר אם היתה בתוך ארבעת אלפים אמה שנמצא כשיערב ברגליו. וכן מפרשי' על ר' טרפון שנכנס בלא מתכון שני תחומי שבת כאילו עירב ברגליו. ודברים זרים הם שאין שביתה זו נקנית לעולם בלא מתכוין והדברים מחוורי' כמו שכתבנו תחלה:

זהו ביאור המשנה וכן הלכה ולא נתחדש עליה בגמרא דבר:

המשנה הרביעית והיא גם כן מענין המשניות שלפניה והוא שאמר מי שישן בדרך ונמצא בשעה הראויה לקנות שביתה שהוא ישן ואלו היה בעיר דבר ברור הוא שקונה שביתה עם שאר בני העיר שדעת כל בני העיר לכך עד שיסלקו דעתם מעירם לערב להם חוץ לעיר ברגל או בפת אבל זה שהיה בא בדרך וישן לו בשעה הראויה לקנין שביתה ולא ניעור עד שחשכה והוא חוץ לתחום העיר יש לו אלפים אמה לכל רוח דברי ר' יוחנן בן נורי מפני שהוא סובר שהישן אינו משמר עצמו והרי הוא כנכסי הפקר והוא סובר בחפצי הפקר שקונים שביתה במקומם שלא להיותם אצל המוצא כרגליו עד שאם עירב המוצא למזרח יהא רשאי להוליכם למקום שעירב אלא קנו שביתה לעצמם למדוד להם אלפים אמה לכל רוח ואין המוצא זוכה בהם להוליכם ברגליו ואף זה קנה לו שביתה ויש למדוד לו אלפים אמה [וחכמים סוברים] שאין קונין שביתה בישן שמאחר שהיה לו לתת אל לבו שמא תחשך ושנתו עליו היה לו לומר שביתתי במקומי. ואעפ"י שבניעור אין צריך אמירה כמו שהתבאר בפרק שלישי. בישן מיהא [צריך] ואחר שלא אמר כן הרי הוא כיצא חוץ לתחום ואין לו אלא ארבע אמות ובזו הלכה כר' יוחנן בן נורי ואעפ"י שבנכסי הפקר הלכה שאין קונין שביתה והרי הם כרגלי המוצאם. באדם מיהא שאין בו תורת הפקר כל כך קונה שביתה אף בישן מפני שעשה ישן כניעור. ואחר שכן אם ישן בתוך התחום הרי הוא כבני העיר ומכל מקום אעפ"י שהלכה כר' יוחנן בן נורי בא לבאר לדעת חכמי' בארבע אמות אלו אם נותנין אותן לו לכל רוח והם שמנה על שמנה כשהוא באמצען או דוקא ארבע על ארבע ונמצא שתים לכל צד כשרואין אותו שהוא באמצען (או שנתן לו ארבע על ארבע ונמצא שתים לכל צד כשרואין אותו שהוא באמצען) או שנתן לו ארבע [על ארבע] לאיזה רוח שיברור. ואף לענין פסק אתה צריך לזו מצד הרבה מקומות שנאמר בהם שאין לו אלא ארבע ופירש ר' אליעזר הוא באמצען ר"ל שתים בכל רוח ור' יהודה אומר ארבע לכל רוח שירצה ואם ביררן לצד אחד אם באמירה אם במעשה אינו יכול לחזור וכן אם בירר שתים לכאן ושתים לכאן. ופירשו בגמרא שדעת תנא קמא להיותן ארבע לכל צד שהן שמנה על שמנה ובזו גדולי הראשונים פסקוה

כחכמים שאמרו הלכה כדברי המיקל בעירוב אבל גדולי המפרשי' פוסקי' כרי יהודה להיותם ארבע ודוקא לרוח אחת. וגדולי הדור נסכמים לדעת ראשון ממה שאמרו בפרק שלישי [לה.] נתגלגל חוץ לתחום אינו עירוב ואמ' רבא לא שאנו אלא שנתגלגל חוץ לארבע אמות אבל תוך ארבעה נותן עירובו יש לו ארבע אמות. ומסתמא ארבע אמות לכל צד קאמ' אלא שאפשר שכל שנתגלגל אף הוא מן הסתם בורר לאותו צד ואף הם בעצמם כתבוה כן. וכבר ביארנו שגדולי המחברים כתבו שם נתגלגל לחוץ לשתי אמות נראה שהם פוסקי' במשנה זו כרי אליעזר והוא תמה. ומכל מקום לדעת הפוסקים שמנה על שמנה כתבו בגמרא דוקא להלך ר"ל שמפסע והולך תמיד מתחלת השמנה לסופן אבל לטלטל דוקא בארבע ותו לא יפרשו בה גדולי המפרשים שלא נאסר אלא לטלטל בבת אחת ר"ל שאסור לעקור מתחלת שמנה ולהניח בסוף שמנה אבל מכל מקום הואיל ושמנה אמות אלו מקומו הם מותר לטלטל בכלן כל זמן שלא יטלטל בבת אחת ביתר מארבע ורוב גאונים מסכימי' ששיעור זה הוא חוץ ממקום רגליו וכן כתבו שהוא הדין שדי אמות שאמרו עליהם שזוכות לו לאדם שהן ארבע לכל רוח.

היו שנים מקצת אמותיו של זה לתוך אמותיו של זה. כלומר שהיו שנים ישנים לדעת חכמי' שאין להם אלא ארבע אמות. ולענין פסק הוא הדין בכל שנים שאין להם אלא ארבע כגון הוציאום עכו"ם או רוח רעה והיו עומדים זה רחוק מזה שש אמות ונמצא כשתשער לזה ארבע אמות לצד חברו ולחברו ארבע אמות לצדו ששתי אמות האמצעיות משתפות לשניהם ומובלעות לכל אחד בתוך תחום ארבע אמות של חברו ומתוך כך מביאין ואוכלין שניהם בתוך אותם שתי אמות האמצעיות ובלבד שלא יוציא זה מתוך שלו לתוך חברו ר"ל שלא יוציא פתו או חפציו לשתי אמות של חברו שדין חפציו כדין רגליו ואין כאן היתר מצד הבלעת תחומין שלא נאמר אלא לענין אלפים בתוך אלפים של העיר שהיה לו צד היתר בכלן על הדרך שהתבאר. היו שלשה ואמצעי מובלע בין השנים שתי אמותיו מובלעות בתחומו של זה לדרום ושתי אמותיו בתוך תחומו של חברו לצפון. כגון שיש בין האמצעי לבין כל אחד מהם שש אמות הוא מותר עם כל אחד להשתמש בתוך שתי אמות האמצעיות וכן שניהם עמו באותן השתים גם כן. ואין גוזרין שמא זה האמצעי יביא כליו של זה שבצפון לתחומו של זה שבדרום אחר שהוא יכול לטלטל משתי אמות אלו לשתי אמות אלו ושנים החיצונים אסורים זה עם זה:

אמ' ר' שמעון למה הדבר דומה לשלש חצרות שפתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים שכל אחת רשות לעצמה אחר שפתוחה לרשות הרבים אעפ"י שיכולים ליכנס מזו לזו אחר שאין דריסת רגלים מזו לזו שהרי כל אחת פתוחה לרשות הרבים ואחר שכן אינן

אוסרות זו על זו שאלו היה זו לפנים מזו ואין אחת פתוחה לרשות הרבים אלא החיצונה נמצאת דריסת רגל פנימית על חיצונות ואוסרת עליהן עד שיעשו שלשתן עירוב אחד כמו שיתבאר אבל אלו שהם זו אצל זו ופתוחות לרשות הרבים ומזו לזו אם עירבו שתים החיצונות עם האמצעית אעפ"י שלא עירבו החיצונות זו עם זו היא מותרת עמהן להוציא חפציה ממנה לאותה שבצדה הדרומי ולאותה שבצדה הצפוני והן מותרות עמה להוציא כל אחת מהן חפציה לאמצעית אבל החיצונות אסורות זו עם זו אפי' דרך אמצעית עד שיעשו שלשתן עירוב אחד ואין גוזרי' בטלטול אמצעית להן שמא יתחלפו להוציא כלי החיצונות מזו לזו ופרשו בגמרא שלא הביאה ר' שמעון כאן אלא מפני שחכמים חלוקים עליהם בזו של חצרות ואוסרין אף מפנימית להן ומגזרה שהזכרנו ואמ' להם ר' שמעון מה ענין שאתם חלוקים בחצרות ומודים בתחומין בכיוצא בה. והשיבו הכא [אושי] דיורין כלומר ששלשתם לשם ביחד ויודעי' שאין להם לזוז משם ומזכיר כל אחד לחברו אבל החצרות אין עומדין שם בקביעות והואיל ועירבו שתיהן עמו נאסרו מטעם גזרה שהזכרנו. ומכל מקום בתחומין הלכה כרבנן ובחצרות הלכה כר' שמעון והכל בדין אחד אלא שיש בענין זה של תחומין קצת תנאים יתבארו בגמרא בע"ה.
זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

דף מה:

מאחר שביארנו שנכסי הפקר אינן קונים שביתה והרי הן כרגלי כל אדם להוליכם למקום שעירב אף גשמים שירדו בערב יום טוב אעפ"י ששבתו בין השמשות אין להם שביתה ליתן להם אלפים אמה לכל רוח לבד אלא הרי הם כרגלי כל אדם להוליכם למקום שעירב וכל שכן אם ירדו ביום טוב עצמו שהרי לא היתה להם שביתה בין השמשות כלל שאם משביתת אוקיינוס שהוא ים הגדול שכל העולם שותה ממנו מצד שהוא מקיף כל העולם מי אוקיינוס נדות הן ואין שביתה לדבר שאינו עומד שהרי אף באדם המהלך אינו קונה שביתה וכן הדין בעבים. וכמו שאמרו מיא בעיבא מינד ניידי וטעם נולד אין בהם שהמים בעבים אין אומרי' בהם מבלע בליעי (וכן) [ואין] דין מוקצה בדבר הראוי במקומו שבא לכאן בהיתר ואין הפרש בהיתר זה בין נתקשרו העבים מערב יום טוב ויש לו סימן בהם ובין נתקשרו ביום טוב עצמו ובכלן הרי הן כרגלי כל אדם להוליכן לכל מקום שירצה. ומכל מקום זה שאמרנו בירדו מערב יום טוב שהן כרגלי כל אדם דוקא בגשמים שירדו רחוק מן העיר אבל גשמים שירדו סמוך לעיר דעת אנשי אותה העיר עליהן והרי הן כרגלי אנשי אותה העיר וסמיכות זה יראה כל שהיא להם במקום קרוב

יותר משאר המקומות שדולין בהם עד שמתוך קורבתן נותנין דעתם עליהן (ונעין) [וענין] כרגלי אנשי אותה העיר הוא שאין אדם של עיר אחרת הבא בכאן על ידי עירוב יכול להוליכן לעירו אלא אלפים אמה מתחום זו העיר אבל אנשי העיר יכולין להוליכן כל אחד למקומו שעירב. וגדולי הרבנים פירשוה שאף אדם שבזו העיר אין יכול להוליכה למקום שעירב ואין להם במים אלו אלא אלפים אמה לכל רוח שדעת אנשי העיר פירושו על סתם העיר כל שלא עירבו. ומקשים עליהם שהרי בסוגייא זו אמרו יש להם אלפים אמה לכל רוח כרגלי אנשי אותה העיר מיבעי ליה אלמא שענין כרגלי אנשי אותה העיר וענין אלפים אמה לכל רוח אינן בדין אחד אלא (אפ') [ענין] אלפים אמה לכל רוח הוא להיותה באלפים אמה ושלא להיות אחד מבני העיר שעירב מוליכן למקום שעירב ובענין אנשי העיר הוא להיות כל אחד מבני העיר מוליכם למקום שעירב. ומכל מקום הם מתרצים שלא אמרוה מצד הענין אלא מצד הלשון שכשהוא שונה אלפים אמה לכל רוח מורה שלא קנו שביתה מצד אנשי העיר היה לו לומר כרגלי אנשי אותה העיר ואעפ"י שהוא ענין אחד וכן יש צדדים אחרים בתירוצה שיוצא מהם דין אחר וכבר כתבנום באחרון של יום טוב:

בור של יחיד ר"ל מים המכונסין הרי הוא כרגלי היחיד ושל אנשי העיר כרגלי אנשי אותה העיר ואין אדם של עיר אחרת יכול להוליכן אלא אלפים אמה לכל רוח. ויש מפרשי' אף באחד מן העיר שעירב על הדרך שביארנו בסמוך בביאור כרגלי אנשי אותה העיר ושל עולי בבל העשויים לעוברי דרכים והוא הנקרא בור של שבטים כרגלי הממלא. ונהרות המושכים ומעיינות הנובעים אעפ"י שהן של יחיד הרי הן כרגלי כל אדם. וכבר ביארנו ענינים אלו באחרון של יום טוב:

דף מו.

יחיד ורבים ברוב מקומות הלכה כרבים ואפי' בדרבנן ומכל מקום במקום שפסקו בו במוחלט בדברי המיקל כגון בעירוב ובאבל אף ביחיד במקום רבים כן:

כל הנשים מטמאות (טהורות) [טהורות] משעת ראייתן ולמפרע מעת לעת או מפקידה לפקידה וארבע נשים הן שדיין שעתן ואינן מטמאות למפרע כלל ואחת מהן זקנה והיא שנסתלקו דמיה סמוך לזקנותה שלש עונות ר"ל תשעי' יום שסתם עונת נשים לפריסת נדות שלשים יום וכל שלא ראתה סמוך לזקנותה שלש עונות נסתלקו דמיה ואפי' חזרה וראתה דיה שעתה אבל ילדה אעפ"י שעמדה כמה עונות בלא ראיה אין אומרין בה דיה שעתה שאין הלכה כר' אליעזר שאמר בכל אשה ואעפ"י שרבי' הקדוש עשה כר' אליעזר

וטהר את הטהרות שלמפרע אף בילדה כבר אמרו שנזכר שלא כדין עשה אלא שלא החזיר את הוראתו הואיל ולא נפסקה בהדיא כרבנן אעפ"י שהיה מחלוקת יחיד ורבים וכן שהיו שני בצורת והוא שאמר כדאי הוא ר' אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק ודבר זה יתבאר במסכת נדה:

שמועה קרובה נוהגת שבעה ושלשים ושמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד ואיזו היא קרובה ואיזו היא רחוקה קרובה כל שהיא בתוך שלשים רחוקה כל שהיא לאחר שלשים ודבר זה יתבאר במסכת מועד קטן:

דף מו:

מה שאמרו הלכה כדברי המיקל בעירוב פירושו בין בעירובי חצרות בין בעירובי תחומין ואעפ"י שבמקצת דברים מצינו חלוק בין עירובי חצרות לעירובי תחומין כגון עירב לחברו שלא מדעתו שבעירובי תחומין אין עירוב לחברו אלא מדעת שהרי שמא חוב הוא לו שמפסידו אלפים אמה לצד השני ואין חבין לאדם אעפ"י שיש שם זכות מצד אחר אלא בפניו אבל עירובי חצרות מערבין לו אף שלא מדעתו שהרי אין כאן חובה בשום פנים אלא זכות וזכין לאדם שלא בפניו. מכל מקום בזו אין חלוק ביניהם וכן לא סוף דבר שהלכה כדברי המיקל בעירוב (בשיני) [בשיורי] עירוב כגון נתמעט האוכל מכשיעור בעירובי חצרות שאינו צריך להוסיף הואיל ותחלת העירוב היה בו כשיעור שהרי לא אמרו עירוב בחצרות אלא שלא לשכח את התינוקות אחר שנשתתפו במבוי כמו שיתבאר אלא אף בענינים שהם תחלת העירוב כגון זה שישן לו בדרך. ויש פוסקין שבשירי עירוב צריך להוסיף כמו שיתבאר בפרק חלון:

לעולם הלכה כר' עקיבא מחברו וכן כר' יוסי מחברו ולא סוף דבר נראין דבריהם עד שמכל מקום אין מורין בהם לשואל. וכן לא סוף דבר מטין ר"ל (שנורה לשואל) [שנוטה לפסוק] כדבריהם אלא שלא [נחזיר] את העושה כדרך בני מחלקתם אלא הלכה גמורה עד שהעושה כדברי המתנגד מחזירין אותו. ור' מאיר ור' יהודה הלכה כר' יהודה ור' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי ואין צריך לומר שר' מאיר ור' יוסי הלכה כר' יוסי ור' שמעון ור' יהודה הלכה כר' יהודה ואין צריך לומר שר' שמעון ור' יוסי הלכה כר' יוסי ור' מאיר ור' שמעון לא הוברר בסתם מחלקתם הלכה כמי. ויש כללים אחרים בענינים אלו כגון יחיד ורבים הלכה כרבים. והלכה כסתם משנה. ומחלוקת דברייתא וסתם מתניתי' שהלכה כסתם. ומחלוקת דמתניתי' וסתם דברייתא אין הלכה כסתם. ומחלוקת ואחר כך סתם הלכה כסתם. וסתם ואחר כך מחלוקת אין הלכה כסתם בחדא מסכתא. ותלתא בבי

כחדא מסכתא הוא כמו שביארנו בראשון של ע"ז וכן לא נאמר סתם משנה אלא בשאין מחלוקת באותה משנה כלל כמו שביארנו בראשון של יום טוב ובפרק החולץ. וכן כל באמת הלכה היא. וכן הלכה כר' מאיר בגזרותיו וכן אמרו סתם מתני' ר' מאיר סתם ברייתא ר' יהודה סתם ספרי ר' נחמיה סתם ספרא ר' שמעון וכלהו אליבא דר' עקיבא. ודברים אלו הרבה יוצאים מן הכלל בכמה מקומות והיכא דאיתמר איתמר. ואין לסמוך על הכללים אלא בסתם ר"ל שלא נפסקה כדברי בעל מחלקתם. וכן שאין הדבר תלוי במחלוקת אחד שמצד אותו המחלוקת יהא ראוי לפסוק כדברי האחר. וגדולי המפרשי' כתבו בפרק כיצד משתתפין שלא נאמר הלכה כדברי המיקל בעירוב אלא במחלוקת תנאים אבל במחלוקת אמוראים חוזר לכללו והוא ברב ושמואל כרב וברב ור' יוחנן כר' יוחנן וברבים במקום יחיד וכן נדון אחר שטת הסוגיא הא בדבר שאין בו אחד מכל אלו הפנים ויש בו מחלוקת שני אמוראים שלא נפסקה הלכה כאחד מהם הולכין בו אחר המיקל שהרי בכל שהוא מדרבנן כן:

עיר של יחיד ונעשית של רבים מערבין את כלה של רבים ונעשית של יחיד אין מערבין את כלה אלא צריך שישיירו בה עד שיכירו הכל שאף מה שמטלטלין בה מתורת עירוב הוא. ומכל מקום שיור זה אינו צריך שיהא גדול כעיר חדשה שביהודה ששיערו בה חמשי' דיורין ולא אפי' (של) [שלש] חצרות של שני (שני) בתים אלא אפי' בית אחד בחצר הוי שיור. ועיקר ענין זה יתבאר בפרק כיצד מעברין כהלכתה בע"ה:

דף מז.

המניח את ביתו והלך לשבות בעיר אחרת. נכרי אוסר שמא יחזור אבל ישראל אינו אוסר על בני חצרו שלא לטלטל מביתם לחצר שאין דרכו לבא בשבת ואפי' לא הלך בעיר אחרת אלא שהניח את ביתו והלך בעיר עצמה לשבות אצל בתו אינו אוסר שאין ישראל עשוי לשנות מה שגמר בלבו. ועיקר דבר זה יתבאר בפרק כיצד משתתפין כהלכתו בע"ה:

אחד עני ואחד עשיר מערבין בין ברגל בין בפת ואין אומרי' שלא הותר עירוב ברגליו אלא לעני שאין לו פת מצויה אלא אף עשיר מערב ברגליו שלא אמרו לעשיר עירוב בפת אלא להקל עליו לשלחו על ידי עבדו אבל מכל מקום עיקר עירוב ברגליו הוא ועיקר דבר זה יתבאר למטה במשנה ששית בע"ה:

היבמה לא תחלוץ ולא תתיבם עד שתמתין שלשה חדשים לידע אם היא מעוברת אם לאו שמא מעוברת היא ואינה ראויה לייבום ואין חליצה נתקנה אלא בראויה לייבום

ומכל מקום אם ייבם או חלץ הואיל ונתברר שאינה מעוברת אינה צריכה כלום וכן שאר כל הנשים שנתגרשו או שנתארמלו לא יתארסו ולא ינשאו עד שתמתין שלשה חדשים ר"ל תשעים יום הן שנישאו לזה בתולות או בעולות ואפי' לא נתגרשו או נתאלמנו מן הנשואין אלא מן האירוסין כלן צריכות להמתין שלשה חדשים חוץ מיום המיתה והגירושין ר"ל כתיבת הגט וחוץ מיום שרוצה להתארס או לינשא בו ואפי' היתה קטנה או זקנה או עקרה או חולה או אילונית או שאינה ראויה לילד מחמת מום או (מחמת) [ששתת] משקה [סם] ואפי' היה בעלה במדינת הים או חולה או חבוש בבית האסורין ואפי' בתולה מן האירוסין או אפי' הפילה אחר מיתת בעלה או שהיתה רדופה לילך בבית אביה כלומר תדירה ומחמדת לילך בבית אביה בעיר אחרת וידוע לה שלא היתה עם בעלה כל שלשה חדשים בכלן גזרו שלא לינשא תוך שלשה חדשים. ועיקר דבר זה יתבאר בסדר נשים בע"ה:

הולכין ליארוד של עכו"ם ולוקחין מהם בהמה עבדים ושפחות וכותב ומעלה בערכאות שלהם מפני שהוא כמציל ודוקא במקום שאין שם מכס לע"ז על הדרך שביארנו בראשון של ע"ז. וכן אעפ"י שגזרו טומאה על ארץ העמים וכהן מוזהר שלא לילך בה אם היה צריך לדון ולערער בה ולא היה לו דרך אחרת מותר לו ליטמא בה וכן בבית הפרס וכן לכל דבר מצוה כגון ללמוד תורה ולישא אשה ואפי' אם היה לו מי שיכול ללמוד וכבר ביארנו עקרי דברים אלו בראשון של עבודה זרה:

דף מז:

חפצי העכו"ם קונין שביתה במקומם ואין לאדם בהן אלא אלפים אמה לכל רוח ולא מן הדין שהרי הואיל ובעלים שלהם אינן בני שביתה היה לנו לדונם לענין שביתה כנכסי הפקר שאין לחלק בין חפצים שאין להם בעלים לשיש להם בעלים אלא שאינן בני שביתה עד שנגרר את כליהם אחריהם אלא שגזרו עליהם גזרה בעלים עכו"ם אטו בעלים ישראל. מעתה השואל כלי ביום טוב מן העכו"ם והוא בן עירו או שהשאילו הוא לו מערב יום טוב וקנה שביתה ברשות העכו"ם יש להם אלפים אמה לכל רוח באותה העיר ואין האדם שעירב יכול להוליכם כרגליו ועכו"ם שהביא פירות מחוץ לתחום אף זה שלא באו בשבילו לא יזיזם ממקומם שהרי קנו שביתה במקומם ונמצא שהם עכשו חוץ לתחומם אלא יאכלם בארבע אמות וכל העיר כארבע אמות לענין זה. וכן בכל היקף שהפירות כאנוסים הם כמו שיתבאר.

מעשה היה באילים שבאו מחוץ לתחום בעיר אחת והתיר רבא לבני מחוזא שבאו לשם על ידי עירוב ליקח מהם ממכיריהם שאינם צריכים עמהם לסכום מקח כדרך שאמרו בחנוני הרגיל אצלו אפי' עכו"ם כמו שביארנו במקומו. והתיר ליקח מהם ולהביאם למחוזא. וכשהקשו עליו ממה שכתבנו שחפצי העכו"ם קונין שביתה חזר בו ולא התירם אלא לבני אותה העיר שבאו לשם אחר שלא באו בשבילם אלא בשביל העכו"ם והתירם להם להיות נאכלין בכל העיר שכל העיר נדונת כארבע אמות:

כלים שבאוצרות ששבתו בתוך התחום והם פירות שאדם עושה אותם אוצר יש להם אלפים אמה לכל רוח ופירשוה בתוספות בנכסי הפקר. וששבתו בתוך התחום פירושו בתוך תחום העיר ויש להם אלפים אמה מן העיר. וגדולי הרבנים פרשוה כן בשל הפקר אלא שמפרשים יש להם אלפים אמה ממקומם. וגדולי המפרשים פרשוה בחוץ לתחום וביש להם בעלים וזה שאמר ששבתו בתוך התחום פירושו בתוך תחום הבעלים. ולמדנו שאעפ"י שאינן עמו במקום אחד ממש הרי הן כרגליו ושאינן עמו בתחומו לא יזיזם ממקומם וכמו שאמרו באחרון של יום טוב מי שהיו פירותיו בעיר אחרת ועירבו בני אותה העיר אצלו לא יביאו לו מפירותיו שאין קונין שביתה כלל אלא שגדולי הרבנים פרשו שם שקונים שביתה במקומם ויש להם אלפים אמה ממקומם:

שואל כלי מן העכו"ם ביום טוב שפירשנו שיש לו מיהא אלפים אמה לא סוף דבר בשהדבר ידוע ששבת הכלי עם העכו"ם בתחום העיר אלא אף מן הסתם הואיל ומכל מקום הוא מוחזק בו שהיה הכלי עמו מבעוד יום אעפ"י שלא ראהו בין השמשות אבל אם לא היה מוחזק בו בכך כתבו גדולי המפרשי' שהוא כתרומה ספק טמאה ספק טהורה ואף זה הכלי שמא עכשיו הביאו מחוץ לתחום אלא שאף הם חוככים לחזור ולומר שאף ספק זה מותר אלא אם כן ידע שלא היה כליו בתוך התחום מפני שאומרין כאן נמצא וכאן היה וכמו שאמרו בטמאות כל הטמאות כשעת מציאתן. ומה שאמרו בעכו"ם שהביא חלילים בשבת לא יספוד בהם ישראל אלא אם כן באו ממקום קרוב ושמואל אמ' חוששין שמא חוץ לחומה לנו אלמא שספקא לחומרא. הוא מפני שהעכו"ם מוחזק לנו שעכשיו הביאם אלא שאנו מספקים עליו אם נתלה (שמחוץ לתחום) [שמתוך התחום] הביאם אחר שבהשכמה באו או שמא בחצות הלילה (חוץ) [הביאם מחוץ] לתחום ולא יכול ליכנס עד הבקר והלכה כשמואל כמו שביארנו:

עכו"ם שהביא פירות מחוץ לתחום שהתרנו בתוך ארבע אמות או בתוך העיר פירושו לישראל אחר אבל לאותו שבאו בשבילו אסורים עד לערב בכדי שיעשו הא לאחר מותרין מיד וכתבו גדולי המפרשי' בכאן שאף בשבת כן. ומה שאמרו בפרק כל כתבי [קכב.]

מלא מים להשקות את בהמתו משקה אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור. וכן בנר וכבש. דוקא לאותו שנתמלאו בשבילו אבל לאחר מותר לא עדיף מוציא מים מרשות היחיד לרשות הרבים מן המביאם מחוץ לתחום שהעבירם כמה אמות ואף נר וכבש אעפ"י שאין דומין למלוי מים והבאה מחוץ לתחום שמים ופירות אין בהם איסור מוקצה ויש להם היתר במקומם אבל נר וכבש אין להם היתר קודם עשייתם אעפ"י כן מותרין שאין בהנאתן איסור מוקצה והנאה דממילא היא. ויש אוסרין בשבת לכל ואף במלא מים ובהביא מחוץ לתחום ולא הותר לדעתם לישראל אחר אלא ביום טוב שלא נעשה בהם חיוב חטאת אבל בשבת שנעשה בה חיוב חטאת לא. ואין נראה כן שאין חיוב חטאת הנעשה על ידי עכו"ם בשביל ישראל חמור מחיוב חטאת שנעשה במזיד על ידי ישראל ר"ל מבשל בשבת שאחר ישראל יאכל לדעת ר' מאיר ואעפ"י שאין מורין כן מכל מקום הלכה היא אלא שלהוראה מורין כרי יהודה לאסור ביומו אף לאחרים ואף בשוגג כמו שיתבאר במקומו בע"ה:

חרם שבין שני תחומי שבת ר"ל חריץ מלא מים והוא נקרא חרם על שם ששוטחין בו מצודות וחרמים והוא בין שני תחומי שבת אין צריך מחיצה של ברזל להפסיקו להתיר חציו לבני תחום זה וחציו לבני תחום זה אלא אף מחיצה של קנים מפסקת אעפ"י שאין מחיצה של קנים מונעת מלהתערב אלו באלו קל הוא שהקלו חכמים במים שהרי מחיצה תלויה ר"ל מחיצה עשרה הגבוהה מן הקרקע שלשה שאינה מתרת בחורבה אעפ"י שאין בחורבה בעלי חיים מצויים לעבור תחתיה ואעפ"י כן מתרת במים מפני שאין בעלי חיים נראין תחתיה במים והשוו מדותיהם להקל בכל מחיצה של מים וחרם זה פירושו (בשכונסים) [במכונסים] שאם בנובעים הרי הן כרגלי כל אדם והיו רשאים לדלות זה מצד תחומו וזה מצד תחומו אלא מכונסים היו וקנו שביתה ולא במקומם אלא בתחום העיר מפני שדעת אנשי העיר עליהם והרי הן כרגלי אותה העיר ונמצא שחצי החריץ שבצד זה שביתת עיר שבצדו עליו וכן חצי האחר שביתת העיר שבצדו עליו ולפיכך צריך שיזהרו אלו מלדלות בחצי האחר:

דף מח.

ארבע אמות שאמרו אינם מצומצמות אלא מרווחות מעט שני שבו איש תחתיו וכמה תחתיו גופו שלש אמות ונתנו לו עוד אמה לפשוט ידים ורגלים ומתוך כך צריך שלא יהיו מצומצמות כל כך. ואמה זו אין משערין אותה באמה של קדש שהיא בת ששה טפחים שאם כן עוג מלך הבשן וכיוצא בו אין ארבע אמות מספיקות לו אלא לכל אחד

משערין לו באמה שלו על הדרך שאמרו הכל לפי מה [שהוא] אדם מלא קמצו למנחות. מלא חפניו קטורת. מלא לוגמיו ביום הכפורים ואם יש שם ננס באיבריו שגופו בינוני הולכין אחר גופו ונותנין לו אמה בינונית בת ששה טפחים הא אם הוא ננס אף בגופו נותנין לו לפי אמתו על הצד הראוי לו:

כבר ביארנו במשנה בשלש חצרות זו אצל זו ופתוחות לרשות הרבים ומזו לזו שעירבו השתים עם האמצעית ולא עירבו החיצונות זו עם זו שהאמצעית מותרת עמהן והן עמה אבל החיצונות אסורות זו עם זו וכלים ששבתו בזו אסור להכניסן בזו אפי' דרך אמצעית עד שיעשו שלשתן עירוב אחד וכן ביארנו שיש בדין זה קצת תנאים וצריך להעירך בזה מעט בביאור הסוגיא והוא ששאלו אמאי. כלומר מפני מה נאסרו החיצונות להשתמש זו עם זו כיון שעירבו חיצונות בהדי אמצעיות הוו לה חדא וזו היא גירסת גדולי הרבנים והיא הנכונה. אלא שיש גורסי' כיון דעירבה אמצעית בהדי חיצונה הויא לה חדא וכי הדר עירבה בהדי אידך שליחותא קא עבדא ואינה נכונה אלא כמו שכתבנוה תחלה ופירושה שהחצרות יש בשלשתן בתים וצריכים הבתים לערב יחד מפני שהבתים מיוחדים לכל אחד ואחד והחצר משותפת לכלם וכשעירבו מניחין אותו באחד מן הבתים וכשהחצר פתוחה לחצר אחרת ורוצין לעשות רשות אחת נוטלי' העירוב שגבו מן הבתים ונותנין אותו באחד מבתי החצרות ואם כן כשעירבו שתיהן עם האמצעית ור"ל שנתנוהו באמצעית הכל רשות אחת ואף החיצונות יותרו זו בזו. ופירשה רב יהודה שלא נתנו החיצונות את עירובן באמצעית אלא האמצעית היא שנתנה את עירובה בזו בייחוד ואת עירובה בזו בייחוד שנמצאו דיורי אמצעית בחיצונות ולפיכך הותרה עם שתיהן ושתיהן עמה אבל אין דיורי חיצונות באמצעית עד שנתירם מזו לזו באמצעות האמצעית. ורב ששת אמ' אפי' תימא שנתנו שתים באמצעית יש צדדין ליאסר וכגון שלא נתנוהו שתיהן בבית אחד אלא זו בבית אחד וזו בבית אחר אעפ"י ששני הבתים בחצר אמצעית והילכך אמצעית מכל מקום הרי עירבה עם שניהם אבל חיצונות זו עם זו הואיל ונחלק העירוב אינו עירוב להתירם. ואף לבית הלל שהתירו בחלוקת עירוב דוקא בנתנוהו בשני כלים אבל בשני בתים אף הם מודים שאינו עירוב ואף בחלוקת כלים דוקא בשנתמלא האחד ונשאר ממנו ונתנוהו בכלי אחר אבל אם היה האחד מחזיק את הכל ונתנוה בשני כלים אף בבית אחד אינו עירוב וכן הלכה:

דף מח:

וחזרו והקשו ולרב יהודה אף כשנתנה אמצעית עירובה בזו ועירובה בזו כי עירבה לה בחדא הויין להו חדא כי הדרא ועירבה בהדי אידך שליחותא קא עבדא כלומר אף שליחות חיצונה מעורבת עמה ונמצא עירוב אמצעית וחיצונה עם החיצונה שבקצה השני ואין גורסין חדא מיהא תשתרי אלא כלן יהו מותרות שאין זה אלא כעירבה אחת עם חברתה או בחמשה שגבו את עירובן והוליכו עירובן למקום אחד שעירוב אחד לכלן. ותירץ לו דמדלא עירב חיצונות אהדדי גלוי אדעתיהו דלא ניחא ליה לאיערובי בהו ולא אמרו בחמשה שגבו עירובן אחד מוליך על ידי כלן אלא בחמשה שהם בני חצר אחת אבל בשלש חצרות שעירבה אמצעית עם החיצונות לא שכל שעירבה חיצונה עם אמצעית ולא עירבה עם החיצונה גלי אדעתיה דלא ניחא ליה ודעת כל אחת מן החיצונות להשתמש עם האמצעית לבד הואיל ולא נמלכו שתיהן כאחת ליתן עירובן באמצעית. ואף לרב ששת חזרו והקשו הואיל ומודה שהחיצונות אסורות זו על זו אף הם יחזרו לאסור את האמצעית כדין חמשה ששרויים בחצר אחת ושכח אחד מהם ולא עירב שאוסר על כלם כמו שיתבאר. ותירץ לו אם אמרו דיורין להקל יאמרו דיורין להחמיר כלומר אם אמרו לעשות הרבה חצרות כחצר אחת על ידי עירוב להקל ולהתירם זה עם זה הואיל ופתוחות ביניהם אעפ"י שכל אחת פתוחה לרשות הרבים. יאמרו כן להחמיר לעשותן כבני חצר אחת ממש להיות מי שלא עירב אוסר על האחרים שעירבו אחר שאין עיקר דריסתה עליהם שהרי פתוחה היא לרשות הרבים:

ולענין פסק מכל מקום הלכה כר' שמעון. ולענין מחלקתם של רב יהודה ורב ששת הלכה כרב ששת. ואם כן כל שנתנו חיצונות עירובן באמצעית בבית אחד וכלי אחד אעפ"י שלא עירבו חיצונות זו עם זו כלן מותרות זו בזו:

נתנוהו בשני בתים שבאמצעית מותרת עם שניהם ושניהם עמה והחיצונות אסורות זו בזו. וכן נתנוהו בבית אחד ושני כלים אם הכלי האחד מחזיק את הכל אבל אם היה הכלי מלא ונתן את המותר בכלי אחר דינו כבית אחד בכלי אחד:

נתנה אמצעית עירובה בזו ועירובה בזו וחיצונות לא עירבו זו עם זו אמצעית מותרת עמהן והן עמה וחיצונות אסורות זו עם זו שאף רב ששת סובר כרב יהודה אלא שמוסיף על דבריו. ויש פוסקי כרב יהודה ואין דבריהם נראין. ולא עוד אלא שנראה לי שרב יהודה ורב ששת לא נחלקו כלל ומר אמ' חדא ומר אמ' חדא ולא פליגי וכן עיקר:

ולענין מחלקתם של ר' שמעון וחכמים יש בסוגיא זו בלבול נסחאות עד שממקצת גרסאות יצא לך פי' אחר בדברי ר' שמעון שהלכה כמותו כנגד מה שפסקנו והרי צריך

להעירך בזה והוא שגדולי הרבנים גורסי' זו דברי ר' שמעון אבל חכמי' אומרי' רשות אחת משתמש לשתי רשויות וכו' כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי אף זו דברי ר' שמעון אבל חכמי' אומרי' שלשתן אסורות. ופי' הדברי' לשטתן אמצעית משמשת לשתי החיצונות עד שבני החיצונות יכולין להכניס כליהם לאמצעית ולהחזירן אבל אמצעית אסורה להשתמש בכלים ששבתו בתוכה לחצונות שאין שתי רשויות טפלים לרשות אחת להתיר טלטול ממנה לשתיהן או שמא טעם הדברים שתשמיש חיצונות באמצעית הואיל ואסורות זו בזו אינו גורם להשתמש החיצונות מזו לזו אבל תשמיש אמצעית בחיצונות גורם להשתמש בכלים ששבתו בחיצונות מזו לזו ואמר ליה שמואל אף זו דברי ר' שמעון כלומר שאף ר' שמעון אינו מתיר אלא חיצונות באמצעית אבל אמצעית בחיצונות לא. ולדברי חכמי' שלשתן אסורות והביאוה מברייתא שאמרה לשלש חצרות שפתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים ועירבו שתים עם האמצעית זו מביאה מתוך ביתה ר"ל אמצעית ואוכלת וזו מביאה מתוך ביתה ואוכלת זו מחזרת מותרת לתוך ביתה וזו מחזרת מותרת לתוך ביתה וחכמי' אומרי' שלשתן אסורות. אלמא אף ר' שמעון לא התיר אלא מחיצונות לפנימית. ואזדא שמואל לטעמיה דאמ' חצר שבין שתי מבואות עירבה עם שניהם אסורה עם שניהם. כלומר אבל הם מותרות עמה ואם כן מה שאמרו במשנתנו היא מותרת עמהן פירושו בכלים ששבתו בתוכן והביאם לתוכה שמותר להם להחזירן ונמצא לדעתם שאף לר' שמעון שהלכה כמותו אמצעית בחיצונות מיהא אסורה וכנגד מה שפסקנו. ומכל מקום גירסת הגאונים רשות אחת משתמשת עמהן להוציא כלים ששבתו בתוכה אבל הן אין משתמשות עמה ככלים ששבתו בתוכן. וכן אין גורסין אף זו אלא זו דברי ר' שמעון ופי' הדברי' לדעת רב זו דברי ר' שמעון כלומר להתיר החיצונות באמצעית ואמצעית בחיצונות אבל חכמי' אומרי' רשות אחת וכו' כלומר מהאמצעית מותרת עם שתיהן שמאחר שהחיצונות אסורות זו בזו אין חוששין שמא יוציא בעל אמצעית מאחת מן החיצונות לחברתה דרך חצרו אבל חיצונות באמצעית אסורות שמאחר ששתיהן משתמשות באמצעית יבאו להשתמש מזו לזו. ושמואל פירש משנתנו בדרך אחר כלומר זו דברי ר' שמעון כלומר זה שהכשרנו חיצונות באמצעית ואמצעית בחיצונות אבל לחכמי' שלשתן אסורות ונמצא שאין מחלוקת בין רב ושמואל בדברי ר' שמעון כלל שכלם שוים שר' שמעון התיר בין חיצונות לאמצעית בין אמצעית לחיצונות ובריתא שהביאו לסיוע מדברי חכמים הביאוה שאמ' בה בהדיא וחכמי' אומרי' שלשתן אסורות. ומה שאמרו בה מביאה מתוך ביתה ר"ל לאמצעית וזו מביאה וכו' שהוא נאמר כל תשמיש חיצונות באמצעית וכו' מפני שזו הוצרך ללמד בה יותר.

ומכל מקום כל שכן אמצעית בחיצונות. ואזדא שמואל לטעמיה שהוא סובר שחכמי אלו. ר' יהודה וכמו שאמרו למעלה מאן פליג עליה דר' שמעון ר' יהודה והרי הוא אמ' דרך כלל כל ששנה ר' יהודה בעירובין הלכה כמותו והוא שאמר חצר שבין שני מבואות עירבה עם שתיהן אסורה עם שתיהן והוא הדין שהן אסורות עמה כחכמים. ומכל מקום הלכה כר' שמעון ואמצעית מותרת עם חיצונות וחיצונות מותרות עם אמצעית על הדרך שכתבנו. ויש גורסין חצר שבין שתי מבואות עירבה עם שתיהן מותרת עם שניהם מפני שהם גורסי' כשטת הרבנים וידוע להם שהלכה כר' שמעון ומתוך כך כלל ואמר מותרת עם שניהם ר"ל אף אמצעית בחיצונות וכל שכן חיצונות באמצעית:

נמצא לענין פסק חצר שבין שתי מבואות עירבה עם שתיהן היא מותרת עמהן והם עמה אלא שהמבואות אסורים זה על זה ר"ל להשתמש מזה לזה דרך חצר ואם לא עירבה עם אחד מהם (והם) [ורק] עירבו כל אחד לעצמם הרי זו אוסרת על שניהם שנמנית היא עם כל אחד מהמבואות לאסור עליהן כדין היה ביניהם אחד ששכח ולא עירב. ומכל מקום אם היתה חצר זו רגילה לצאת ולבא עם האחד ולא עם האחר זו שרגילה בו נאסר על ידה שהיא כדין גוף (המביא) [המבוי] והרי היא כשכח אחד מהם ולא עירב אבל זו שאינה רגילה בו אינו נאסר על ידה [הואיל] ואינה רגילה בו כלל ואם עירבה עם אחד מהם אפי' עם אותו שאינה רגילה אינה אוסרת על האחר אעפ"י שהיתה רגילה בו שכבר סלקה עצמה ממנו בעירובה עם האחר ואין צריך לומר אם עירבה עם הרגיל שאינה אוסרת האחר שהרי אף בלא עירבה כלל אינה אוסרת אלא על הרגיל עירב אחד מן המבואות לעצמו אפי' אותו שחצר זה רגילה בו והיא לא עירבה וכן האחר שאינה רגילה בו עירב לעצמו דוחין אותה היום אצל אותו שאינה רגילה בו שתהא היום משמשת תשמישה התדיר במבוי זה שאינה רגילה בו כדי שלא ליאסר על הרגיל וכגון זה כופין על מדת סדום:

דף מט.

המקפיד על עירובו אין עירובו עירוב מה שמו עירוב שמו ר"ל שיהו כלם מתערבים אף בדעותיהם ומתרצים זה לזה. ומקפיד על עירובו יש מפרשי' בו שאינו רוצה שיאכל אחר את הפת שנותן הוא אלא הוא לבדו והרי הוא כחולק את עירובו שאף החולק מראה שרוצה הוא שיהא פתו מיוחד לבדו. וגדולי המפרשי' פוסקי' במקפיד שעירובו עירוב כר' (יוסי) [חנינא] מפני שהחולק עשה מעשה אבל המקפיד לא נשאר לו אלא צייקנותו וצרות עינו שהרי מכל מקום מתערב הוא עם האחרים אלא שאמרה כן שאם יקבלו

יקבלו ואם לאו יקבל הוא את דעתם וכן כתבוה רוב פוסקי'. ולמדת מכל מקום שאם הוא מתעקש בהקפדתו אינו עירוב. ויש מפרשי' מקפיד על עירובו שמראה עצמו כמוכרח בו ועליו אמרו שבדיעבד מיהא עירובו עירוב:

בית שמניחין בו את העירוב כגון שהיו ארבעה או חמשה שגבו עירובן ונתנוהו בבית של חמישי או של ששי אותו בעל הבית שהניחו את הפת בתוכו אינו צריך ליתן פת ולא סוף דבר בשיש לו פת בסלו באותו בית עצמו שלא נקראהו חולק עירובו אלא אף אם אין לו פת כלל הואיל ועירוב משום דירה כמו שיתבאר בסמוך הרי ענין העירוב הוא שיראה שכלם דרים בבית זה והרי בעל אותו הבית אינו צריך להיכר זה ואלו היה צריך ליתן לו פת לא היה פת שבסלו מועילו שהרי חולק עירובו היה למדת שהחולק עירובו ר"ל שנתן כל אחד או מקצתם חלקו או חלקם בכלי מיוחד אעפ"י שהוא בבית אחד אינו עירוב ואעפ"י שאמרו חמשה שגבו את עירובן ונתנוהו בשני כלים הרי זה עירוב פי' כשלא היה בתורת חלוקה אלא שנתמלא הכלי הראשון ונשאר ממנו והניחו את הנשאר בכלי אחר וכל שלא היה דרך חלוקה מותר:

נחלקו בסוגיא זו בעירוב מתורת מה הוא קונה אם משום קנין אם משום דירה וביאור הסוגיא הוא ששמואל אמ' משום קנין כלומר שהעירוב קונה לכלם עד שכל החצר והבתים קנוי לכלם ואעפ"י שאם כן היה לנו לומר שיקנה במעה שאעפ"י שאין מטבע נעשה חליפין הרי אף פירות כן ואעפ"י כן בעירובי' מיהא קונה לא אמרו אין קונין במעה אלא לפי שאינה מציה בערבי שבתות ואם תאמר בדיעבד מיהא יהא קנין מעה מועיל גזרה גזרו בו שמא יאמרו מעה עיקר וכשלא תזדמן להם לא יערבו בפת ונמצא עירוב משתכח. ורבה אמ' שהעירוב אינו אלא משום דירה כלומר שהדבר מוכיח שכלם דרים בבית אחד ושהם בני חבורה אחת. ושאלו בה מאי בינייהו וגורסין בה גדולי הרבנים איכא בינייהו כלי ושאין בו שוה פרוטה כלומר פת שאין בו שוה פרוטה. וקטן כלומר שאם עירבו בכלי שנתנו כלם כליהם במקום אחד אם משום קנין הועילו שהרי קונין בכלי ואעפ"י שאין בו שוה פרוטה ואי משום דירה אינו מועיל שאין דירה אלא במקום שהכינו בו את הפת ושאין בו שוה פרוטה כלומר פת שיש בו שיעור עירוב שהוא מזון שתי סעודות ואין בו שוה פרוטה שאם משום קנין אינו כלום שאין קונין בפחות משוה פרוטה אלא אם כן הוא כלי ואם משום דירה הועיל שהרי מכל מקום דירה במקום סעודה היא וקטן כגון שיש לקטן בית באותה חצר ונתנו עירובן בתוכה שאם משום קנין הרי קטן אינו בר הקנאה ואי משום דירה הרי מכל מקום דירתם במקום אחד. וגדולי הרבני' פירשו בקטן שאם משום קנין אין יכולין לעשות הקטן שליח לגבות עירובם

ולערב עליהם שאינו בר הקנאה ואי משום דירה רשאין שאין הקטן עושה כלום אלא שהפת עושה אותם דירה אחת. ואין הדברים נראין שהרי רב הונא אמ' בפי' קטן גובה את העירוב ואם נחלקו בה היה לו לבעל התלמוד להזכיר את המחלוקת על דבריו. ועוד אמרו במסכת גיטין קטן זוכה לאחרים בעירוב דרבנן אלא שהעיקר כמו שכתבנו. ויש גורסין בסוגיא זו איכא בינייהו כלי שאין בו שוה פרוטה וקטן. ואינו נראה שהכלי אין לנו בו אם שוה פרוטה אם לאו וכמו שאמרו בענין מודה מקצת יצאו כלים למה שהן וכן אמרו בתוספתא קונין בכלי אעפ"י שאין בו שוה פרוטה. וכתבו בה גדולי המפרשי' בכאן שמטלטלין אחרים כגון בגדים והדומים להם צריכים שוה פרוטה:

ולענין פסק הלכה משום דירה והוא שאמרו בפרק הדר מה מערב בפחות משוה פרוטה אף שוכר וכו':

דף מט:

חמשה שגבו את עירובן כשהם מוליכין אותו לבית שבו רוצים להניחו אחד מוליך על ידי כלם. (אין) [ואין] צריכין להוליך על ידי חמשתן שמכל מקום שליחות כלם הוא עושה ונעשית על ידו דירת כלם באותו בית כמו שיתבאר. ואעפ"י שאינו מודיע להם להיכן הוא מניחו והוא שהיה מקשה בכאן נימא הוא ניהו דקני ותו לא שאין דעת המקנה להקנות למי שאינו יודע עד שתירץ לו שהוא מקנה לזה ולשלוחיו:

המשנה החמישית והיא בענין ביאור שאר החלקי' ר"ל השני והשלישי והרביעי והוא שאמר. מי שבא בדרך בערב שבת והיה ירא שמא תחשך והוא עייף והיה מכאן ועד ביתו יתר מאלפים אמה הרבה ואם קונה לו שביתה במקומו לא יהא יכול ליכנס לביתו והיה מכיר אילן או גדר של אבנים בסוף אלפים של מקומו או בתוכם ואמ' שביתתי תחתיו (והלך) [ואלך] אחר שאנוח מכאן לאילן ומאילן לביתי שהוא סוף אלפים לאילן או בתוכם לא אמ' כלום אעפ"י שהאילן בתוך אלפים אמה ממקומו ואעפ"י שהיה יכול להגיע תחתיו קודם חשיכה. ונחלקו רב ושמואל בגמרא שלדעת רב לא אמ' כלום דאפי' תחת האילן אינו יכול לילך אעפ"י שהוא בתוך אלפים ממקומו שהרי במקומו לא קנה שביתה שהרי עקר דעתו משם ואף לתחת האילן לא קנה שביתה שלא סיים את מקומו וכל שאומר שביתתי בשדה פלוני או בבקעה פלונית או ברחוק אלף אמה לא קנה שם שביתה. ופרשוה בגמרא באילן שיש תחתיו שיעור שני מקומות או יותר כגון שמנה אמות ומהן ולמעלה שנמצא כשאמר תחת האילן שאין כאן מקום מסוים שלא סיים אם ארבע אמות דרומיות אם צפוניות ולא אמרו למעלה שיש לו שמנה אמות עד שכשיעמוד

באמצען יהו לו ארבע לכל רוח אלא במי שלא קנה שביתה כלל שאין לו אלא ארבע אמות כלל אבל אם לא היה תחתיו אלא שבע אמות הרי על כל פנים מקצת מקומו מסויים והרי הוא כאומר שביתתי בעקרו שקנה שביתה לשם כמו שיתבאר בסמוך אלא שכיון שלא סיים אם בצפונן אם בדרומן (נמשה) [נעשה] באותן שבע אמות חמר גמל ר"ל שאם בא למדוד מן הצפון מודדין לו מן הדרום וכן בהפך הא כשיש תחתיו שמנה אף לתחתיו של אילן אינו יכול לילך לדעת רב ומטעם שביארנו. ולדעת שמואל לא אמי כלום לענין ביתו ר"ל שאעפ"י שאין מתחתיו של אילן עד ביתו אלא אלפים אינו יכול לילך לביתו הואיל ולא סיים מקום שביתתו אבל לתחת האילן יכול הוא לילך וכשיגיע לשם נעשה חמר גמל שכשרוצה לילך לדרום לביתו אתה מודד לו מן הצפון וכשירצה לשוב לאחוריו מודדין לו מן הדרום ואם ביתו תוך אלפים מאילן אף לביתו [יכול לילך] הואיל וכל שטח תחתית האילן תוך אלפים וארבע אמות למקום שחשכה לו וכן לביתו. וקצת פירושי ספרד חולקין לומר שאף בזו לא יזוז ממקומו שתחת האילן הואיל ולא (פייס) [סיים] ארבע אמותיו לשם ואין נראה כן:

ולענין פסק הלכה כשמואל וכן כתבוה גדולי הפוסקי' וגדולי מגיהים ואעפ"י שבמקצת הלכות נמצא להם שפסקו כרב חזרו בהם לפסוק כשמואל. והביאוה ממה שאמרו תניא כותיה דשמואל טעה ועירב לשתי רוחות כגון שהוא סבור שמערבין לשתי רוחות או שאמי לעבדיו צאו וערבו לי אחד עירב עליו לצפון ואחד לדרום מהלך לצפון כעירובו לדרום ולדרום כעירובו לצפון כגון שלא היה צריך לילך אלא שלשת אלפים אמה ועירב לו זה לסוף אלף אמה לדרום וזה לסוף אלף אמה לצפון ורשאי להלך אלף לכל צד ואם מצעו עליו את התחום ר"ל שעירבו לו כל אחד לסוף אלפים לא יזוז ממקומו וכשהקשינו ממנה לרב שהרי מכל מקום הועיל (תהו) שביתה אחת מהם לחומרא ולא אמרו שהפסיד את הכל אעפ"י שזה שעירבו לו לא סיים להם מקום. לא מצא בה תירוץ אלא שאמר תנא הוא ופליג והרי זו ודאי הלכה היא שהרי אמרוה כן בשנים ששאלו חלוק. ואעפ"י שאמרו גם כן תניא כותיה דרב מי שבא בדרך והיה מתירא שמא תחשך והיה מכיר אילן או גדר ואמר תהא שביתתי תחתיו לא אמי כלום אבל אם אמר במקום פלוני שביתתו במקום פלוני ומהלך לשם ומשם מהלך את כלו וחוצה לו אלפים אמה וכו' ודוקא בשסיים ארבע אמות שקבע אבל אם לא סיים לא יזוז ממקומו וכו' כבר פירשה שמואל בשיש ממקום רגליו עד עקרו אלפים וארבע אמות שהכל כלה בעקר האילן ועדיין נופו נוטה לחוץ ואף שמואל לא אמרה אלא בשכל תחתית האילן תוך אלפים וארבע אמות שכשיכלו אלפים של תחום וארבע של שביתה יהא כל האילן בתוך התחום. ומכל מקום גדולי המפרשי'

פוסקי' כרב מדתניא כותיה ואעפ"י שתירצה שמואל דחייה בעלמא היא והרי סתמא אתמרה. ועוד רב ושמואל הלכה כרב באיסורי. ולדעתם זו של טעה ועירב לשני רוחות אינה הלכה אלא לא קנה עירוב כאחד מהם והרי הוא כשביתתו הראשונה שכל שאינו בזה אחר זה שיתקיימו שניהם ר"ל שאי אפשר לאחרונה שתתקיים עם הראשונה אף כשבא לתפשם בבת אחת אינו כלל ואינו מתקיים אפי' אחת מהם וזהו פי' בבת אחת אינו. ומכל מקום מה שנ' כיוצא בה באחרון של יום טוב בשנים ששאלו חלוק הלכה היא ושאני התם שעיקר עירוב בבעלים הוא וכבר סיימו הם את שביתתם ומתוך כך החלוק נגרר אחריהם והוי עירוב אף אצל החלוק וכן כתבוה מקצת גדולי הדור ועיקר הדברים לפסוק בה כשמואל שהרי הלכה כדברי המיקל בעירוב ומכל מקום לדעת כלם דוקא באילן שנופו גבוה שלשה מן הארץ אבל אם אין נופו גבוה שלשה אם תקע נופו בקרקע שלא יטלטלנו הרוח הרי הוא כתל ונקע וקרפף לטלטל תחתיו כשהוא בבית סאתים לבד כמו שיתבאר ואחר שכן הרי הוא כמקום מסויים ואם אמ' שביתתי תחתיו מהלך עד שיגיע לו חוצה לו אלפים אמה וכן כתבוה גדולי הדור.

אמ' שביתתי בעיקרו שהרי העיקר דבר מסיים הואיל והוא בתוך התחום למקומו שהיה יכול לילך לשם קודם חשיכה אף על ידי הדחק ישן לו במקומו כמה שירצה והולך לו עד עקרו ומשם לביתו או אלפים אמה לכל רוח. ופירש הדברים כשאין בעיקרו שמנה שאלו היה בעיקרו שמנה הרי חזר לדין מקום שאינו מסויים עד שיסיים בצפונו או בדרומו שיהא הכל בתוך תחומו לדעת שמואל כמו שכתבנו למעלה. ולמדת מכל מקום שיש מהלך משחשכה ארבעת אלפים אמה בלא עירוב.

ואמר אחר כן אם אינו מכיר ר"ל שאינו יודע לשם אילן או גדר או שאינו בקי בהלכה ואינו יודע שיועיל לו כן ואמר מכל מקום שביתתי במקומי זכה לו מקומו ויש לו אלפים אמה משם לכל רוח. ואין אומרין שזו שביתה בטעות היא ויכנס שהרי אלו היה יודע שיש שם אילן או גדר או שיועיל היה קונה לו שביתה לשם על הדרך שאמרו בלן בתוך התחום בלא ידיעה שאין מדמין סמוך לעיר לרחוק מן העיר ואין לו אלא אלפים אמה ובזו הוא הדין אף בלא אמ' ונמשך לבאר דין מדידת אלפים אמה אלו ואמר עגולות ולא מרובעות דברי ר' חנינא בן אנטיגנוס מפני שהוא סובר שאין לו אלא אלפים אמה ואם אתה נותנם לו מרובעות הרי מהלכם באלכסון ואין למדין מאלפים של ערי מקלט שנאמר בהן פאות שנ' וזה יהיה לכם פאת נגב אלא נותנין אותן עגלות ודורשין לזה אתה נותן פאות ולא לשובתי שבת ולא עגלות דוקא עד שאם ילך במקום המתקצר כגון בקצה העגול לא יהיו שם אלפים אלא שאינו הולך בשום צד אלא אלפים אפי' כשהולך

באלכסון וחכמי אומרי מרובעות כטבלא מרובעת שיהא נשכר את הזויות. ופרשו מקצת חכמי צרפת שאף כשהולך ביושר יש לו שיעור האלכסון שהם אלפים ושמונה מאות אמות ואעפ"י שלא הזכירו בשום מקום אלפים ושמנה מאות אמות אלא אלפים. לא הזכירו אלא את העיקר שהאלכסון יוצא ממנו ומכל מקום אף כשהולך ביושר יש לו כמדת האלכסון וראיה לדבריהם במעביר ארבע אמות ברשות הרבים שאינו חייב עד שיעביר הן ואלכסונן וזהו חמש אמות ושלשה חומשין. ומכל מקום גדולי המחברים וגדולי הרבנים סוברים שאינו נשכר הזויות אלא כשהולך באלכסון אעפ"י שבמעביר ארבע אמות ברשות הרבים פסקוה אף במעבירן ביושר. ומכל מקום גדולי המפרשי' סוברים אף בארבע אמות של מעביר שכל שמעבירן ביושר חייב בארבע לבד ולא נאמר אלכסון אלא למעביר באלכסון. ואעפ"י שסתם אמרו אינו חייב עד שיעביר הן ואלכסונן פירושו יש צדדין שאינו חייב עד שיעביר הן ואלכסונן והוא שמעבירן לאלכסון של עצמו ר"ל שלא כנגד פניו כגון שהטה את הדרך אחר שיצא מן העיר. ומקצת רבני צרפת פרשוה אף במעבירן כנגד פניו כל שמעבירן לאלכסון העולם ואין העברה ביושר אלא ממזרח למערב או מצפון לדרום וכן הדברים נראין. ולדעתם מה שאמרו בעמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה שאינו רשות היחיד עד שיהו שם ארבעה עם אלכסונן שהוא חמשה טפחים ושלשה חומשין דוקא כשעומד אלכסונו לרבועו של עולם אבל אם עומד רבועו לרבועו של עולם דיו בארבע אמות לבד אלא שהתימה מגדולי המחברים שבמעביר אמרו עד שיעביר חמש אמות ושלשה חומשין ובעמוד ותל לא הזכירו אלא רחב ארבעה. ואף גדולי הרבנים פרשו במה ששאלו עמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה צריך הן ואלכסונן או לא כלומר שיהא רחב ארבעה ברבוע עד שיהא בו אלכסון המרובע שהעגול אין לו אלכסון. ואין הדברים נראין.

ונמשך אחר כן לבאר עיקר העירוב במה הוא ואמר זהו שאמרו עני מערב ברגליו כלומר כגון זה שהיה בא בדרך ואין עמו פת התירוהו לערב ברגליו לומר שביתתי במקומי לילך אלפים לכל רוח ופירשו אחר כן ר' מאיר אומר אין לנו אלא עני כלומר שבכל מקום אמרוה כן ר"ל שאין עירוב ברגלים אלא לעני ור' יהודה אומר שלא אמרוה אלא בכאן הא בשאר מקומות אחד עני ואחד עשיר מערבין ברגלים ולא אמרו פת אלא להקל על העשיר שיוכל לעשות על ידי שלוחו ולא יהא הוא בעצמו צריך לטרוח לילך לשם. ונחלקו בגמרא בפי' מחלקתם רב נחמן ורב חסדא שרב נחמן אמ' מחלוקת במקומו כלומר שעושה במקומו ואומר יזכה לי מקומי וסובר ר' מאיר שעיקר עירוב בפת ולא התירו ברגל אף בעומד לשם ממש ואומר יזכה לי מקומי אלא לעני כגון זה. שבא בדרך

וחשכה לו ולרי יהודה אף לעשיר ונקרא עני לא מצד חסרון פת אלא מצד שעיקר יציאתו לא היה לקנין שביתה ולא השתדל בפת אלא שהיה בא בדרך וכל שכונתו לכונת קנין שביתה הוא קורא עשיר שמסתמא כבר השתדל בפת ובדבר הצריך לעירוב וכן פרשוה בתוספות ונסעדים בה שהרי [ר'] יהודה שאמר אחד עני ואחד עשיר הביא ראיה מעני כפר שיחין וכפר חנניה שהיו מחשיכין על התחום לערב לבא למחר לגרוגרות וצמוקים שהיו מחלקים אנשי בית ממל בשני בצורות והיו הם להם בתוך ארבעת אלפי' אמות כמו שהתבאר בגמרא. הרי עניים היו וקורא להם עשירים הואיל ויוצאין מבתיהם לקנות שביתה. וגדולי הדור נסכמים לפרש כן אלא שמוסיפים לומר שכל בא בדרך אפי' פת בידו נקרא עני שלא חלקו חכמים בדבריהם. ויש מפרשי' עני כל שאין לו פת ואין בידו לקנות או בא בדרך שאין לו פת ואין לו ממי יקנה לשם ואמ' ר' מאיר שאף כשהוא במקום שרוצה בו לקנות שביתה לא אמרו אלא בעני כגון בא בדרך שקונה שביתה לשם בין אמ' בין לא אמ' אלא שתפש לשון אמ' מפני שדרך בני אדם בכך או שמא להודיע שהוא כונתו לכך לא שיהא עוקר שביתתו מכאן שאם היה עוקרה אעפ"י שלא כיון לשבות במקום אחר הפסיד אבל יוצא מביתו לערב לעולם לא קנה שביתה אף כשהוא לשם אלא בפת וזהו שאמרו אינו מוסב על היה מכיר אילן שהרי אינו במקומו ואין עירוב רגל נאמר אלא כשהוא לשם ואעפ"י שמכל מקום הקלו בו מכל מקום אין לשון עירוב ברגל נופל בו אלא אאינו מכיר כלומר זהו שהתירו לו לקנות שביתה במקומו אבל שביתתי במקום פלוני ובמקום המסויים אף לר' יהודה אינו מערב ברגליו אלא זה שבא אבל לא היוצא מביתו ולא אמרו פת אלא להקל ר' יהודה היא. ורב חסדא פירשה מחלוקת במקום פלוני אבל במקומו אחד עני ואחד עשיר שכל במקומו אינו צריך פת ולא אמרו פת אלא להקל דברי הכל וזהו שאמרו חוזר על מה שאמר היה מכיר וכו' ואם תאמר לר' יהודה מאי קולא והרי אף מביתו לדעת זה יכול לומר שביתתי במקום פלוני ואפי' עשיר ואפשר שהקולא לשאינו מכיר מכל מקום הלכה כר' יהודה וכפירושו של רב נחמן ולא התירו שביתתי במקום פלוני לעומד בביתו אלא לבא בדרך ומה שאמרו בגמרא רבא הוה אתי מארטוניא לפום בדיתא ואמר שביתתי בבי צייתנא והוא מקום המסויים שבין שני תחומין ומיחו בו אלמא שאף בבא לדרך אסור לא בדרך היה אלא בביתו ופירושו הוה רגיל דאתי על ידי עירוב בכל שבת לשם ואותו ערב שבת היה יושב בביתו ולא עירב לשם אלא שאמר שביתתי במקום פלוני ומיחו בו כדעת רב נחמן ולעולם אין שביתתי במקום פלוני כלום אלא לבא בדרך אבל כל שיוצא לשם קונה שביתה ברגליו ואפי' עשיר ולא עוד אלא שהוא עיקר עירוב ולא אמרו פת אלא להקל לשלחו ביד (בינו) עבדו

או שלוחו שאין עירוב רגל נעשה על ידי שליח לעולם לא בעני ולא בעשיר ובא בדרך אומר שביתתי במקום פלוני ובלבד בארבעה תנאים והם שיהא אותו מקום בתוך תחום מקום רגליו ושיסיים את המקום ושיהא מכיר את המקום שסיים ושיהא יכול להגיע שם קודם חשיכה אף על ידי הדחק כגון במרוצה גדולה ואפי' לא היה הוא יכול לרוץ. וכן מצאתיה לגדולי המפרשי'. ולדעת גדולי הדור ואפי' היה בידו פת ויש מצריכין אף בזו עמידה ר"ל שלא יאמר כן בעודו מהלך וכן נראה:

והתבאר בגמרא שאפי' אינו מכיר אם היו שנים ואחד שבהם מכיר הרי זה שאינו מכיר מוסר שביתתו למכיר וסומך עליו והוא שאמרו רבה ורב יוסף הוו אזלי באורחא אמ' ליה רבה לרב יוסף תהא שביתתנו תותי ההוא דקלא דסביל אחוה. כלומר שדקל אחר נשען עליו ואמרי לה תותי ההוא דיקלא דפריק מריה. כלומר שטוען הרבה ומציל את אדניו מן העוני או מן המס. ואמ' ליה לא ידענא ליה. אמ' ליה סמוך עלאי. וכן התבאר בגמרא שהמערב בפת אם נתן עירוב במקום שאין עשוי לדירה אין לו אלא אלפים אמה ממקום עירובו אבל המערב ברגל בין עשיר ובמקומו בין עני אף בשביתתו במקום פלוני ובמקום מסויים אפי' אינו עשוי לדירה כקרפף שלא הוקף לדירה וכגון תל גבוה עשרה ונקע עמוק עשרה ושהן מארבע אמות עד בית סאתים מהלך את כלן וחוצה להם אלפים אמה ואין צריך לומר בארבע אמות מצומצמות שהרי מטלטל אדם ארבע אמות בכל מקום. ולקצת גדולי הדור ראיתי שדוקא תל ונקע נקרא מקום מסויים אבל קמה אעפ"י ששבולת מקיפתה אינה מקום מסויים. וצריך שתדע שכל מקום שביתה כשם שאינו יתר מארבע אמות כך אינו פחות מארבעה טפחים שכל פחות מארבעה אינו מקום כלל.

וכן צריך שתדע שאין קנין שביתה לא לעשיר ולא לעני במקום פלוני אלא בעומד בין השמשות שכל שהוא נע ונד אינו קונה שביתה כלל. וכן צריך שתדע שכל המערב אי אפשר לו לערב חוץ לתחום כלל אפי' בסוף התחום שאם כן נאסר לו לשוב לעיר כמו שאמרו כלתה מדתו בחצי העיר או בחצי חצר אין לו אלא חצי העיר או חצי חצר שכל שדעתו ליכנס לעיר אין יכול לערב אלא אם כן עירובו מובלע בתוך התחום. ומה שאמרו בגמרא יוצא חוץ לתחום ואומר תהא שביתתי במקומי לאו דוקא חוץ לתחום אלא קרוב לסוף התחום או פירושו חוץ לעיבורה של עיר:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברי' שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

דף נ.

כבר ביארנו במשנה מה שחלקו רב ושמואל במה שאמרו במשנה לא אמ' כלום שלדעת רב לא אמ' כלום אף לילך תחת האילן (תדע) [ודע] שטעם דבריו של רב אמרו בו בגמרא שתי לשונות. הראשון דלא סיים אתריה והוא שפרשנוהו במשנה. והשני כל שבזה אחר זה אינו אף בבת אחת אינו. ושאלו בהם מאי בינייהו. והשיבו איכא בינייהו דאמ' ליקנו לי ארבע מגו תמני כגון שהיו תחת האילן שמנה אמות ואמ' שביתתי בארבע אמות מאותה השמנה שבתחתיתו של אילן לטעם דלא סיים אתריה אף זה לא סיים אתריה שהרי לא סיים אי זה ארבעה מאותם השמנה אבל לטעם שני הרי זה אינו מכוין לקנותם בבת אחת (כמקדש שתי אחיות שאם אינו) [שאינו] אומר אלא שתהא שביתתי בארבעה מאותם השמנה והרי זה כמקדש אחת משתי אחיות שאעפ"י שאין מסורין לביאה קידושיו קדושין ואף בזו קנה שביתה מעתה לדעת הפוסקי' כרב. תדע שגדולי המפרשי' פסקו כטעם ראשון וממה שאמרו בברייתא במה דברים אמורים בשסיים ארבע אמות שקבע. וגדולי הדור אעפ"י שפוסקים כשמואל ועל הדרך שביארנו תובעים מן הפוסקים מיהא כרב (מפסוק) [שנפסוק] כלשון השני אם מצד לישנא בתרא אם מצד הלכה כדברי המיקל בעירוב (וכן לדעת הפוסקי' כרב) אלא שנראה לי שפסקוה כלשון ראשון מפני שבמשנה והברייתא מוכיחות שמטעם סיום נאמרת שהרי במשנתנו אמר שביתתי בעיקרו ובברייתא אמרו במה דברים אמורים בשסיים מקום שקבע וכו':

כל שאינו בזה אחר זה [אפילו] בבת אחת אינו כמו שפרשנו. מעתה קדש שתי נשים כאחת הרי הן מקודשות שהרי יכול לקדשם זו אחר זו אבל אם קדש שתי אחיות כאחת אינן מקודשות כלל שהרי אם קדש את האחת אין יכול לקדש עוד האחרת כמו שיתבאר במקומו בע"ה:

המרבה במעשרות כגון שהיו לו מאה סאין של תבואה והפריש ממנו עשרים סאין מעשר פירותיו מתוקנים ומעשרותיו מקולקלים מפני שטבל מעורב בהן שאין המעשר כתרומה שניטלת בעין יפה או בינונית שהתרומה לא נכתב בה שיעור אבל המעשר ידוע הוא לאחד מעשרה ושמא תאמר ואף פירותיו היאך מתוקנים והלא אלו הפריש עשרה וחזר להפריש עשרה אין עשרה האחרונים כלום שאין שם מעשר חל על חולין מתוקנים וכל שאינו בזה אחר זה אף בבת אחת אינו והילכך אין שם מעשר על העשרים שהפריש כלל. טעם הדבר בזו מפני שאפשר למעשר לחול בכל גרגיר כגון שיאמר חצי כל גרגיר שבעשרים סאין יהא מעשר ואעפ"י שמעשר בהמה אינו לחצאין שאם אמ' חצי טלה זה מעשר לא אמ' כלום ואינו בזה אחר זה שאם קרא לעשירי עשירי [ולאחד עשר עשירי]

אינו כלום ואעפ"י כן יצאו שנים וקראם עשירי הן שהם תשיעי ועשירי [הן שהם עשירי] ואחד עשר שניהם מקודשים. מעשר בהמה שאני שישנו בטעות בכל הסמוך לעשירי הן מלפניו הן מלאחריו וכמו שאמרו קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי שלשתן מקודשים אלא שאין דין כלם שוה שיש מהם שהוא מעשר גמור ויש מהם שאינו קרב אלא נאכל במומו ויש מהם שהוא קרב שלמים וטעון נסכים וסמיכה ותנופת חזה ושוק כשלמים כמו שיתבאר במקומו:

כבר ידעת בשלמי תודה שנשחטות על ארבעים חלות שחטה על שמונים אם אמ' יקדשו ארבעים מתוך שמונים הרי ארבעים שבהם קדושים מתוך שמנים ומושך מהם ארבעים ומניפם והשאר נאכלות שמכל מקום לא נפסלו בכניסתן לעזרה ואם אמר לא יקדשו ארבעים אלא אם כן קדשו שמנים לא קדשו כלל ויביא לחם אחר. שחטה סתם על שמנים לדעת חזקיה לא כיון אלא לאחרות שאם יאבדו או יטמאו חציין יפטר בחציין והרי זה כאומר יקדשו ארבעים מתוך שמנים וקדשו הארבעים ולר' יוחנן לקרבן גדול הוא מתכוין והרי אי אפשר ומתוך כך לא קדשו כלל. ויראה שהלכה כחזקי' מפני שהוא רבו של ר' יוחנן וכן מצאתיה לגדולי המפרשי'. אבל גדולי המחברי' פסקו כר' יוחנן. ומכל מקום לחמי תודה אינן קדושים בטעות שאם אמר חלות לבנות שבביתי יהו לתודה [ונמצאו] שחורות אין בדבריו כלום וכן אם הכניס ארבעים חלות שנתקדשו לתודה אחרת ושחט עליהם והארבעים שהוקדשו לה היו חוץ לחומת בית פאגי או שלא קרמו פניהם בתנור לא קדשו אלו שהכניס בשחיטת התודה שאין הקדש טעות הקדש וכן אינן לחצאין שאם אמ' אני שוחט על מנת להביא שמנים חצאי חלות אינו כלום וכן אינן בזה אחר זה שאם הפריש ארבעים חלות לתודתו אינו יכול להתפיס לה ארבעים אחרות כל זמן שהן בעין וכל שלא קדש הלחם התודה נאכלת והלחם פסול ואם אמ' הרי עלי תודה יביא תודה אחרת ולחמה עמה שהרי לא יצא ידי נדרו:

דף נא.

תבות השוות בענין אעפ"י שאין דומות מצד הלשון למדים גזרה שוה מהם זה מזה וזהו שאמרו ושב הכהן ובא הכהן זו היא שיבה זו היא ביאה וכבר ביארנוה בראשון של יומא ובשאר מקומות מזה החבור ואעפ"י כן כל שיש ללמדה מתיבה השוה זו לזו בלשון ובענין למדין הימנה. ולמדת לפי דרכך במה שאמרו אין למדין גזרה שוה אלא אם כן למדה מרבו שלא היו מקובלים (מפרט) [מפורש] הגזרה שוה אלא שבאותה תיבה היה

ענין גזרה שוה ואחר כך היתה הבחירה בידם באיזו תיבה הדומה לו למדין לה לגזרה שוה. וכבר ביארנו דבר זה במקומות מן החבור:

דף נא:

הנותן עירוב בפת יש לו באותו מקום שנתן עירובו ארבע אמות כאלו הוא בביתו או עירב ברגליו מארבע אמות ולהלן הוא מונה אלפים אמה לכל רוח כמו שהתבאר. ומה שנתגלגל כאן ממי שיצא לילך מעיר שמערבין לה וכו' יתבאר במשנה הששית והיא שאנו מבארים עכשיו:

דף נב.

המשנה הששית והיא מענין המשנה שלפניה והוא שאמר מי שיצא לילך לעיר שמערבין בה. ר"ל שיצא מערב שבת לילך לעיר אחרת הסמוכה לעירו בכדי שיכול לילך בה על ידי עירוב כגון שסמוכה לה ארבעת אלפים אמה ויש לו שם בית ואנו סבורים עכשו לפרש שהיה יוצא לילך עד אלפים אמה לקנות לשם שביתה כדי שילך לאותה העיר למחר וכשהחזיק בדרך קודם שהגיע לאותו מקום שהיה רוצה להניח עירובו בו מצאו חברו ואמ' לו שיחזור עמו לעיר שיצא ממנה כדי לאכול עמו הלילה וכשראה שחברו מפציר לו שיחזור עמו אמ' תהא שביתתי באותו מקום שבסוף אלפים אמה כדי שאהא יכול למחר לילך בעיר שביתי לשם ואף אותו שהחזירו או אותם שהחזירוהו אם היו רבים אמרו כן שהוא מסרב בהם גם כן שיאכלו עמו למחר. הוא מותר לילך למחר לאותה העיר וקנה שביתה בסוף אותם האלפים. וכל בני עירו ר"ל אותם שהחזירוהו אסורים. ושאלו בגמרא מאי שנא איהו ומאי שנא אינהו שאף הוא הואיל ודעתו היה כשיצא מביתו לערב בסוף אלפים עשיר היה והיה לו לערב בפת ופרשוה שלא היה הולך בדעת שיערב בסוף אלפים עד שתאמ' שעשיר היה אלא דעתו היה לילך וללון לאותה העיר הסמוכה לעירו בתוך ארבעת אלפים כגון [שיש לו] שני בתים אחד בעיר שיצא ממנה ואחד בעיר שהולך לה. וזהו שאמ' בגמרא וביניהן שני תחומי שבת לאו דוקא שאם כן אינו יכול ליכנס למחר שהרי זה כמודד וכלתה מדתו שאין לו אלא עד סוף מדתו אלא פירושו שביניהן קרוב משני תחומי שבת או יתר מתחום אחר כמה שיהיה והיה זה יוצא מביתו שבעיר זו ערב שבת ורוצה לילך ולשבות בביתו שבעיר האחרת עד שהחזיק בדרך קצת והחזירוהו חבריו על הדרך שביארנו שהיו מסרבין בו לאכול עמהם או שאמרו לו עת חמה היא עת גשמים היא עד שנשמע להם לחזור קודם שיגיע למקום

שבתוך אלפים לעיר שהיה הולך לשם ואמר שביתתי באותו מקום והיה מקום המסויים לו ושאר התנאים שהוזכרו בו ואף הם אמרו כמוהו לכבודו וללותו למחר הוא מותר לילך למחר וקנה לו שביתת מקום פלוני אעפ"י שאינו לשם ואעפ"י שלא שלח לשם עירוב פת שהרי לא יצא מביתו על דעת קנין שביתה בסוף אלפים אלא על דעת לשבות שביתה גמורה בעיר האחרת והואיל ויש לו בית לשם הרי זה כבא בדרך לשוב לביתו וחשכה לו והרי הוא כעני האומר שביתתי במקום פלוני שמועיל על הצדדין שביארנו שאין להאשימו על שלא שלח לערב בפת שהרי כשיצא מביתו לא היה דעתו לערב אלא לילך לביתו וכבר היה יכול להגיע שם מבעוד יום וראוי לומר שיקנה שביתה אף שלא במקומו על הדרכים שהזכרנו והמחזירים אסורי אעפ"י שאמרו לקנות שביתה עמו באותו מקום המסויים להם שהרי בתחומם הן ואין מגמתם לשביתת אותה העיר ואין להם קנין שביתה אלא שישלחו שם לערב בפת או יקנו במקומם והרי הם כבני עירם לגמרי ואין דנין אותן כחמר גמל שהרי לא עשו כלום שתפקע בו שביתת העיר. ויש מפרשי שאפי' אין לו בית לאותה העיר הואיל ומגמת פניו ללכת שם דינו כן אלא שאין דרך ללון בשבת במקום שאין לו בית שם. ומכל מקום יש מפרשי' אותה דוקא שיש לו בית לשם שמאחר שנמלך לחזור לאחוריו לא הקלו בו לקנות שביתה שלא במקומו אלא אם כן יש לו בית לשם ועקר דעתו מכאן דנין אותו כדין אותה העיר לענין זה שיהא דינו כדין עני כיון שהחזיק בדרך אעפ"י שחזר. ושמא תאמר והרי אמרו איהו דנפיק הוה ליה עני אינהו דלא נפקי הוו להו עשירים שהדברים מוכיחים שאף האחרים אין הדבר תלוי אלא ביצאו ולא יצאו והרי לדברינו אף [ביצאו] הואיל ואין להם בית לשם לא הקלו. הם מפרשי' שעל מה שאמר ויש לו שני בתים הוא סומך כלומר הוא שיש לו שני בתים ר"ל שיש לו בית לשם אעפ"י שהחזירו חברו הוי עני וחבריו אעפ"י שיצאו כיון שאין להם בית לשם כל שחזרו לביתם עשירים נינהו. ועיקר הדברי' כדעת ראשון ומה שאמרו שיש לו בית בעיר זו שיוצא ממנה הוא בא ללמדנו שאעפ"י שיש לו בית בכאן והוא חוזר בה לא יצא מחזקת בא בדרך לדונו כעני אחר שיש לו בית גם כן בעיר שהיה הולך בה או אף בשלא היה לו בית לדעת ראשון.

ור' מאיר אומר כל שיכול לערב ר"ל בפת ולא עירב הרי זה חמר גמל. ומעתה אף הוא אסור שהרי יכול היה לערב בפת על ידי שליח אחר שהחזירוהו ולא עוד אלא שנתחדש לו שאינו יכול לצאת מעירו כלום שהרי עקר דעתו מן העיר ובמקום אחר לא קנה שביתה והרי הדבר ספק אצלו שמא דנין אותו כעני ונמצא ששביתתו שביתה באותו מקום המסויים ושמא עשיר היה ואין שביתתו אלא בעירו ונמצא שאין לו אלא אותם אלפים

שמעירו לאותו מקום המסויים והפסיד כל הצדדין האחרים. ויש שאין מפרשי' אותה מתורת ספק. ושאלו בה והרי מודה ר' מאיר בעני שמערב ברגליו וזה כיון שהחזיק בדרך ושלא לקנות שביתה בדרך הרי זה עני ואם תאמר שהוא מספק אם נקרא מחזיק בדרך אחר שחזר אם לאו הרי הוא אומר כל שהוא יכול לערב אלמא אף מי שאמר בביתו כן נעשה חמר גמל וכמו שפירשו גדולי הרבנים. ואם שהוא מספק שמא התקנה משמשת אף לעשיר בביתו להקל עליו לומר שביתתי במקום פלוני שמא לא נאמרה אלא בעני והילכך כל שיכול לערב ולא עירב ואמ' שביתתי במקום פלוני נעשה חמר גמל והלא אף לר' יהודה שסובר שעיקר עירוב ברגל כל במקום פלוני לא הותרה לעשיר כלל ולפיכך פרשו גדולי הדור שלא אמרה ר' מאיר אלא על זה שהוחזר וזה שאמר כל שיכול וכו' פירושו כל שזה יכול וכו' כלומר כיון שחזר ויכול לערב בפת אעפ"י שהחזיק בדרך כבר שמא לא קנה שביתה ומתוך הספק נעשה חמר גמל ומכל מקום הלכה כר' יהודה שאין כאן ספק שאלו היה שם ספק אף הוא היה מודה שהוא חמר גמל וכמו שאמרו בגמרא ספק עירוב כגון נתגלגל חוץ לתחום או נשרף ספק מבעוד יום ספק משחשיכה הרי זה חמר גמל אבל זו אין כאן ספק והלכה כדבריו כמו שביארנו. וכמו שאמרו בברייתא מי שיש לו שני בתים וביניהן שתי תחומי שבת כיון שהחזיק בדרך קנה עירוב דברי ר' יהודה יתר על כן אמ' ר' יוסי בר' יהודה אפי' מצאו חברו ואמ' לו לין פה עת צנה היא עת חמה היא למחר משכים והולך. ונחלקו רבה ורב יוסף בגמרא מה בא ר' יוסי בר' יהודה להוסיף על דברי אביו ומה ביניהם שבדעת רבה לומר כולי עלמא לא פליגי כלומר שצריך הוא לומר שביתתי במקום פלוני ולא נחלקו אלא באמר ולא החזיק בדרך עדיין שלר' יהודה צריך אמירה והחזקה ולדעת בנו באמירה אעפ"י שלא החזיק שמאחי שאמר לצאת ודעתו בכך אלא שעכבו חברו הרי זה כאלו החזיק. וגדולי הדור פרשו הטעם שכמו שלא חלקו בין החזיק בדרך מעט להחזיק הרבה ואעפ"י שלא הרחיק ונקל להיות פת מצויה לו הקלו בו כך לשלא החזיק כלל הואיל ואמ' כן בפיו ובלבו ולרב יוסף להחזיק [כולי] עלמא לא פליגי שודאי צריך הוא להחזיק ולא נחלקו אלא באמירה שלר' יהודה צריך לומר שביתתי במקום פלוני ותרתי בעינן ולדעת בנו אין צריך אמירה כלל שסתם הדברים כל שהחזיק בדרך דעתו הוא לקנות שביתה במקום שיוכל לילך למחר למקום המכוון לו והוא נאמן על עצמו ופסקו כר' יוסי בר' יהודה וכביאורו של ר' יוסף. וכמו שאמרו עליו בגמרא אעפ"י שהוחזר מוחזק כלומר אעפ"י שמוחזר לגמרי שלא אמ' שביתתי במקום פלוני כלל שאם אמר אין זה מוחזר לגמרי הואיל ולבו על דרכו והוא נאמן על מחשבתו. וכן אמרו בגמרא רב יהודא בר אשתיתא אייתי כלכלה

דפירי לרב נתן כי הוה אזיל שבקיה ואדנחית דרגא אמ' ליה בית הכא ולמחר זיל וקום [אלמא] מכיון שהחזיק לילך דיו ואפי' לא יצא חוץ לעיר. וגדולי המפרשי' מתמיהים היאך אפשר לומר שלא יהא צריך לומר שם תהא שביתתי והרבה סתמות מוכיחות שצריך דתנן מי שישב בדרך ועמד והרי הוא קרוב לעיר לא יכנס דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר יכנס ולא נחלק ר' יהודה אלא בסמוך הא רחוק מאלפים שאינו יכול ליכנס אלא על ידי קניית שביתה באמצע לא ואין אומרין הואיל ואילו לא ידע קנה השתא נמי לקני הואיל ואין צריך אמירה. וכן ראה אילן שאמר שביתתי בעיקרו אלמא צריך אמירה. וכן שאינו מכיר צריך שימסור שביתתו למכיר. ומכל מקום אין באלו ראיה שכל אלו אין יודעין מקום שביתה וכל שאינו מכיר אף באומר אינו כלום כל שכן בשאינו אומר וכן כשאמר תחת האילן [גרע] משלא אמ' כלום שכל שאמר גלה בדעתו שעל אמירתו הוא סומך ואין אמירתו כלום אבל זה שהחזיק ולבו לילך ומוחזר בעל כרחו סומך הוא על מחשבתו והרי הוא כאמירה. ויש מפרשי' לומר שיהא חברו אומר לו שיחזור ולא חזר מעצמו ואעפ"י שלענין פסק ראוי לומר כן לענין פירוש אינו נראה:
זהו ביאור המשנה ופסק שלה ולא נתחדש עליה בגמרא דבר שלא ביארנוהו:

דף נב:

המשנה השביעית והיא מענין משנה שלפניה והוא שאמר מי שיצא מחוץ לתחום ר"ל שלא ברשות אפי' אמה אחת לא יכנס ואין לו אלא ארבע אמות ואעפ"י שארבע אמות אלו נבלעות בתוך התחום. שאין תנא זה סובר הבלעת תחומין מילתא היא. ר' אליעזר אומר שתים יכנס שהוא סובר הבלעת תחומין מלתא היא וסובר בארבע אמות הוא באמצעם והילכך עד שתים אמות עדיין לא יצא מתחומו אבל כשעומד בשלישית יצא מתחומו. ומה שאמרו בברייתא לדעתו אפי' אמה אחת אל יכנס פירשוה במודד כגון מי שחשך לו וקנה שביתה במקומו ומדד אלפים ליכנס בעיר שאפי' כלו באחת חוץ לעיר לא יכנס ואפי' כלו במערה כמו שיתבאר. ופסקו גדולי הפוסקים כתנא קמא שלא אמרו הבלעת תחומין אלא לדבר מצוה או בשהוציאוהו עכו"ם ורוח רעה אבל גדולי המפרשי' פסקוה אף שלא לדבר מצוה ואעפ"י שלמעלה נדחית והעמידוה לדבר מצוה דחיה בעלמא היא. וכן נראה מעתה לשטתנו שיש לו ארבע אמות לכל רוח והם שמנה על שמנה כל שהוא בתוך ארבע אמות יכנס ולדעת הפוסקים כר' יהודא בארבע אמות שהם לו לכל רוח שיברור אם ביררם לפניו אפי' יצא אמה אחת לא יכנס שהרי ארבע אמות לחוץ.

החשיך לו חוץ לתחום שהיה מהלך בדרך ואינו מתכוין לקנות שביתה אלא שסבור ליכנס לעיר וחשכה לו בקרוב לתחום וכן אפי' היה מתכוין לקנות שביתה שאין קנין שביתה למהלך אלא לעומד ואמר אפי' אמה אחת אל יכנס וכן במקומו לא קנה שביתה ואין לו אלא ארבע אמות. ויש מפרשי' אותה בקונה שביתה ואל יכנס פירושו מפני שכשימדוד ממקום רגליו אלפים אמה נמצא שתכלה מדתו חוץ לעיר.

ר' שמעון אומר אפי' חמש עשרה אמה יכנס שאין המשוחות ממצין את המדות ר"ל מודדי התחומין לעיירות שעושין סימן גדול לסוף התחום אין ממצין ר"ל אין מצמצמין להציב הסימן בסוף האלפים אלא כונסין אותם בתוך אלפים מפני הטועים ר"ל מפני טועי המדה והם המשוחות וטעותם עולה לפעמי' עד ט"ו אמות שאין מודדין אלא בחבל של חמשי' ונמצא ארבעי' חבלים לאלפים אמה וכל חבל וחבל מתמעט שיעור שתי אחיזות אחת בכל אחד משני ראשיו ושיעור האחיזה הוא טפח וחצי אצבע של גודל ונמצאו שמנים טפחים וארבעים אצבעות שהם עשרה טפחים והרי בין הכל תשעים טפחים שהם ט"ו אמה ונמצא שהרבה תחומין יש מן התחום המצויין ולחוץ ט"ו אמה שהם מתחום זה. ויש מפרשי' שחכמי' תקנו להם כך מחשש המזלזלים בשבת וכיון שזה אנוס הוא מקילין בו במי שהחשיך אבל ביוצא לא אפי' בשוגג או באונס שלא חלקו בו חכמי'. ואף בזו פסקו גדולי הפוסקי' כת"ק. וגדולי המפרשי' כר' שמעון וכן נראה. ולשטתנו בדין ארבע אמות כל שהחשיך לו באמת תשע עשרה שחוץ לתחום יכנס ומכל מקום אם נודע בבירור שנתמצית המדה לא יכנס אלא אם כן הוא ברביעית אבל חוץ לארבע אמות לא. ומכל מקום יתבאר בגמרא דוקא בששני רגליו עומדים חוץ לארבע אמות אבל אם רגלו אחת בתוך ארבע יכנס ואפי' רובו לחוץ שנ' אם תשיב משבת רגלך רגליך קרינן כלומר ששני רגליך חוץ לתחום הוא שצריך לימנע מלשוב הא כל שרגלו אחת בתוך התחום לא וכן הלכה. וזה שפסקנו דברי ר' שמעון דוקא במחשיך יש אומרי' אף ביוצא. ובתלמוד המערב אמרוה כן והוא ששנו שם הוו בעיין מימר מה דמר ר' אליעזר ביוצא אבל במחשיך לא (ושכח) [אשכח] תני היא הדא היא הדא וכן הוו בעיין מימר מה דמר ר' שמעון במחשיך אבל ביוצא לא אשכח תני היא הדא היא הדא וכן פסקוה גדולי המפרשים:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ולא נתחדש עליה בגמרא דבר שלא ביארנוהו:

ונשלם הפרק תהלה לאל

כיצד מעברין וכו'. כבר ביארנו בפתיחת המסכתא על החלק השלישי שבספר שנכלל בו ענין קדורי ההרים ורבועיהם ומדידתם ועיבורי הערים ורבועיהם ובא זה הפרק לבאר

ענין זה בארוכה ועל זה הצד נחלקו עניני הפרק לארבעה חלקים: הראשון לבאר דין הערים שאחד מקרנותיה בולט על חבריו כיצד דנין אותו כאחד עם העיר למדוד הימנו ולומר שמכלל העיר הוא ומתעבר עמה ומהו מתעבר עמה וכיצד מרבעין אותה אם היא עגולה ואם נותנין לה קרפף למדוד ממנו אם לאו: והשני על איזה צד מודדין את התחום ומקדירים את ההרים ומבליעים את הגאיות: והשלישי אינו מענין הפרק אלא שנתגלגל בה מעט מעירובי חצרות ושתופי מבואות כעיר של יחיד ונעשית של רבים או של רבים ונעשית של יחיד על איזה צד מערבין בה: והרביעי בקצת דינין שבעניני עירובי תחומין כגון על אי זה צד בני עיר אחת נותנין עירובן באחרת. זהו שרש הפרק דרך כלל אלא שיתגלגלו בו קצת דברים כמו שיתבאר:

והמשנה הראשונה אמנם תבא לבאר עניני החלק הראשון והוא שאמר. כיצד מעברין את הערים וכו' כלומר איזה בית דנין לה כעובר לאשה שהוא נחשב מכלל גופה להיות אף בית זה נחשב מכלל העיר למדוד ממנה ולחוץ. ולשון מעברין ר"ל שמעמידין אותה בחזקת מעוברת מלשון אני ה' פתיתי את הנביא שפירושו העמדתיו בחזקת מפותה. ואמר שאם צד העיר שרוצה למדוד ממנו אין בו קיר חומה ולא קו הבתים שוה אלא שבית נכנס ובית יוצא ונמצא בית אחד יוצא מקו שאר הבתים לצד חוץ מודדין כל אותו רוח מאותו בית כל זמן שהוא בתוך שבעים אמה ושירים לעיר ורואין חוט יוצא מאותו בית הבולט כנגד כל הצד ומודדים ממנו ואפי' היו שם הרבה כל שהראשון קרוב למדינה בשבעים אמה ושירים ושני לראשון כשיעור זה וכן שלישי לשני וכן כמה מודדין מן האחרון והרי הכל כמדינה אחת. וכן אף בעיר מוקפת חומה אם היה חוצה לה בית או בורגן בתוך שבעים אמה ושירים וכן פגים נכנס ופגים יוצא ופי' פגים בית שאינו שלם אלא כעין קרן בית שבולט חוץ מן החומה או משאר הבתים. ויש מפרשים פגים כמין שובך כמו שאמרו במפריחי יונים מאימתי חזרתן משישברו את פגמיהן ואעפ"י שיתבאר למטה שהשובך אינו מתעבר עם העיר פירושו בשאין בו דירה.

היו שם גדודיות גבוהות עשרה טפחים. ר"ל מחיצות שהם מרכסי הארץ עצמה ואינן מחיצות עשויות בידי אדם כמו שאמרו גדוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין. ויש מפרשין מחיצות בית שנפלו מלשון גידודין הנזכר במסכתא זו. ופרשו בגמרא שלש מחיצות ואין עליהן תקרה ואם כן הוא הדין בכל בית שנהרס ונשארו בו בענין זה הואיל ומכל מקום ראויים לדירה אף אלו מעברין אותה וכמו שאמרו בפרק פסין (כא.) (דחוי) [דאחוי] ליה הנהו מתנאתא דמבלען בשבעים אמה ושירים. ופרשו שם גדולי הרבנים מתנאתא חריבות ונשארו שם מחיצות קיימות מן הבתים. וכן הגשר שיש בו בית דירה

הרי הם מכלל העיר כגון שהוא מכסה מלמעלה ויש לו דפנות ותקרה אלא שהכסוי נעשה דרך כיפה והמים עוברים תחתיו או אעפ"י שאינו מכסה כלו אלא שיש באחד מראשיו בית דירה למוכס. וכן הנפשות שיש בהן בית דירה ונפש הוא כיפת בנין שעושין על הקבר ונר דולק לשם ולפעמי' שומר בית הקברות דר שם. כל אלו מוציאין (מלת) [מדת] כל אותו צד כנגדן ורואין כאלו חוט מתוח משני ראשי הצד בקו ישר כנגד הבליטה. וזהו ענין וממצעין את המדה כנגדן ובלבד שיהא בהן ארבע אמות על ארבע אמות. וכן הוזכרו עוד בברייתא בגמרא [נה:] הקבר עצמו ר"ל הכוך שאין בו מת עדיין אם יש בו ארבע על ארבע ויש בו בית דירה כגון שהיה שומר בית הקברות דר שם לפעמים. וכן בית הכנסת שיש בו בית דירה לחזן כגון שיש בו חצר שבתוכו בית דירה או בית ע"ז שיש בה בית דירה לכמרים וכן אוריאות והן חצרות ששורין בהן את הפשתן בחפירות כבוסות שבהם. ויש מפרשי' ארוות סוסים. כל אלו וכיוצא בהן כשיש בהן בית דירה הרי הם מכלל העיר שאם אין בהם בית דירה אעפ"י שהם בתים גמורים אינן מכלל העיר.

ועושין אותה כמין טבלא מרובעת כדי שיהא נשכר את הזויות. פי' מלתא באפיה נפשה היא לומר שהתחומין עושין אותם שוים לדונם כטבלא מרובעת שכל צלעותיה שוות ולא שתפרש שאם העיר ארכה וקצרה שנדונה כמרבעת אלא פירושה בעגולה כלומר שאם העיר עגולה דנין אותה כטבלא מרובעת ליתן אלפים לצדדין כבאמצע. וכבר ידעת שהמרובע מתרבה בו התחום בקרנות כפי האלכסון ומשתכר לילך כנגדו יותר מאלפים שאחר שנתרבעה נתחיל למדוד את התחומי' ממקום שנשלם הרבוע והרי כשיוצא מקוטר הקו האמצעי שמצפון לדרום והולך כלפי מזרח הולך חוץ לעיר עד נקודת תשלום הרבוע שבקרן מזרחי ומשם ואילך אלפים כגון זה# וכן בכל הרוחות אבל אם אינה עגולי' אלא ארוכה וקצר' אין מרבעין אותה לדון רחבה [בארכה] אלא משך התחום לארכה כמשך הארך ולרחבה כמשך הרחב והוא שאמרו בגמרא [נה.] ארכה כמות שהיא עגולה עושין לה זוית:

זהו ביאור המשנה וכלה הלכה היא ודברי' שנכנסו תחתיה בגמרא להשלמת ענינים אלו עם דברים שנתגלגלו בה אלו הן:

לענין מומי הבכור יתבאר במקומו שהבכור שאין ביציו נכרים מושיבין אותו על עכוזו ר"ל מושבו ובודקין אותו כמו שיתבאר שם במקומו:

דף נג.

לעולם יהא אדם מכיר חסרונו ואל ישא פנים לעצמו וכל שכן בערך אל הקודמים במעלה ובזמן. כבר אמרו לבן של ראשוני כפתחו של אולם ושל אחרונים כשל היכל ואנו כמלא נקב מחט סדקית. ולעולם ידקדק בלשונו ויקפיד עליו לדקדקו היטב שבזה יתקיים למודו ויעשה סימניות בשמועות שהוא לומד כדי שיהא זוכרם יפה:

יראה מסוגיא זו שעיקר הלמוד הוא ללמוד מרב אחד כמו שאמ' בני יהודה דגמר מחד רבא נתקיים תלמודן. וכן יראה ממסכת חולין שאמ' רב יוסף מכולי עלמא גמירנא אנא מרב יהודה גמירנא ובראשון של ע"ז [יט.] יראה ההפך כמו שאמרו שם כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם. ומכל מקום כבר אמרו שם הני מלי בסברא אבל בגמרא מרב אחד עדיף:

לעולם יהא החכם משתדל להשפיע חכמתו לזולתו שבזה למודו מתקיים ומצליח והוא שאמרו בני יהודה דגלו מסכתא נתקיים תלמודם בידם ר"ל שלמדו לזולתם. והוא שאמרו לחייו כערוגת הבשם אם משים עצמו כערוגה שהכל דשין בה או שהכל מתבשמין הימנה תלמודו מתקיים בידו. ויש מפרשי' דגלו מסכתא כשהיו דורשי' ברבים מודיעין מקודם באי זה ענין ובאי זו מסכתא הם דורשים כדי שירגישו השומעים ויעיינו בדבר עד שידעו להשיב ומתוך כך הענין יוצא לאמתו והרב מודה בדרך זה שנוח לו להיות תלמידיו משיבין לו כדי שיבא הענין לידי בירור. והוא שדרשו דוד דגלי מסכתא כתי' ביה יראיך יראוני וישמחו שהרי היה גורם להם שלא יתביישו. שאול דלא גלי מסכתא כתי' ביה בכל אשר יפנה ירשיע שהיה מעמידם בחזקת רשעים ועמי הארץ:

דף נד.

לעולם יהא אדם מוציא גרסתו בפה ושלא יגרוס בלחש. דרך הערה אמרו ערוכה בכל ושמורה (זה) [אם] ערוכה במאתים וארבעי' ושמנה איברים שמורה היא בלב ואם לאו אינה שמורה בלב:

ואל יתרשל בלימודו שמא לא יפנה. דרך הערה אמרו חטוף ואכול חטוף ושתי דהדין עלמא כהלולא דמי כלומר כחופת חתן שהולכת מהר וכן לא יניח דברי תורה אף לצורך סעודתו אלא אם כן לפי הצרך ההכרחי. דרך הערה דרשו חיתך ישבו בה. אם משים עצמו כחיה זו שמסרחת אכילתה תלמודו מתקיים:

דף נד:

ולעולם לא יתיאש מן הלמוד אף לקושי המתלמד ולא ישנה לו עד שידע אפי' אלף פעמים. אמרו עליו על ר' עקיבא שהיה לו תלמיד שלא היה יודע משנתו עד שהיה שונה אותה ארבע מאות פעמי' ופעם אחת שנה לו ולא למד ואמ' לו האידנא מאי שנא אמ' מההאי שעתא דאמרו ליה למר איכא מילתא דמצוה הוה קאמינא השתא קאי מר ואסחתיה לדעתאי אמר ליה הב דעתך (נאי דר) [ואיהדר] ואתני הדר ותנא ליה ארבע מאה זמני אחריני. ומכל מקום אף לפחות שבכלם צריך הוא לשנות ארבעה פעמים. דרשו רבותי' כיצד סדר משנה משה למד מפי הגבורה. נכנס אהרן ושנה לו פרקו נסתלק אהרן וישב לשמאל משה ולא לימינו שהרי ההולך לימין רבו הרי זה בור אלא אם כן היו שנים שיהא גדול הולך לימינו והאחר לשמאלו נכנסו בניו ושנה להם פרקן. נסתלקו בניו נכנסו זקנים ושנה להם פרקן. נכנס כל העם ושנה להם משה פרקן. נסתלק משה ושנה להם אהרן. נסתלק אהרן שנו להם בניו. נסתלקו בניו שנו להם זקנים נמצא ביד כל אחד ואחד ארבעה:

דף נה.

כבר ביארנו במשנה שהעיר שהיתה ארוכה וקצרה אין מרבעין אותה שיהו צלעותיה שוות אלא מודדין אלפים לכל צדדיה במשך הצדדים אבל מרבעין את העגולה לעשות לה זויות. היתה העיר מרובעת אבל לא היתה מרובעת כרבועו של עולם ר"ל צפונה לצפון עולם ודרומה לדרום עולם אלא עומדת היא מרובעת לאלכסון העולם כגון צורה זו# אין מרבעין אותה לרבוע העולם עד שיהא הולך מחדוד שבצד צפון לצד מזרח עד שיהא שוה לחדוד שבצד מזרח בתורת הלוך העיר וישלים אחר כן אלפים שכל שהיא מרובעת אין מרבעין עוד אותה אלא דנין אותה כרבועה של עכשו אבל העגולה כשמרבעין אותה מרבעין אותה לרבוע העולם כמו שאמרו למטה הבא לרבעה מרבעה לרבועו של עולם נותן צפונה לצפון עולם ודרומה לדרום עולם ועל פי אותו הרבוע מודדין לו אלפים אמה שמאחר שאין לו רבוע ואתה הוא שבאת לרבעו אין ראוי לרבעה אלא לרבועו של עולם: היתה רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחד כגון זו# רואין אותה כאלו היא שוה ודנין את הקצר כנגד הרחב ומודדין משם אלפים אמה:

היה בית אחד יוצא ממנה כמין פגים או שני בתים כמין שני פגימין רואין אותן כאלו חוט מתוח עליה ומודד ממנה ולהלן אלפים אמה. ובית א' יוצא ממנה הוא כגון זה# בקרן מזרחי דרומי או באמצע או באי זה מקום אחר שבצד ושני בתים כגון זו בשני הקרנות

או במקומות אחרים שבצד ואפי׳ היו בשתי רוחות מרבעין בשניהם כמדת היוצא ואפי׳ בכל ארבע הרוחות כל זמן שהן בתוך שבעים אמה ושירים:

היתה עשויה כמין גאם שאין לה אלא שתי צלעות ומיושבת סביב הצלעות כגון זו ונשאר בתוכה פנוי מצויירין לה חוט אחד כעין דוגמת העיר עד שתהא רבועה כזה ומודדין אלפים משם כאלו היה הכל בנוי. ויש מפרשים שמרבעין אותה באלכסון וכן מרבעין אותה מבחוץ כגון זו#:

היתה כמן קשת שהיא עגולה בראשה וזרועותיה מתפשטים כרגלי הקשת ומיושבת סביב הקשת הן מצד פנים כגון זו הן מאחוריה כגון זו וכל שבין זרועות הקש׳ נשאר פנוי רואין חוט היוצא כמן יתד לדון כל אותו חלל כמלא לילך מראש הזרוע לראש הזרוע דרך החלל וכן מגבנונית הקשת ליתד דרך החץ. וכן מרבעין אותה מבחוץ כנגד העגול כגון זה וכתבו גדולי המפרשי׳ שהקשת והגאם אין חוששין להם לרבוע עולם לפי שיש להם זויות ומוציאין את העיר כנגד הזויות ומכל מקום יש בהכשר הקשת והגאם תנאים שאתה צריך בהם לידיעת ביאור קצתה של סוגיא זו. והוא שאמרו בסוגיא זו אמ׳ רב הונא עיר העשויה כמין קשת אם יש בין שני ראשיה פחות מארבעת אלפים אמה מודדין לה מן היתד ר״ל שרואין את הקשת כאלו היתד שלה מלא בתים מראש זה לראש זה ודנין שני ראשיה כעיר אחת שהרי תחום אנשי ראש אחד מובלע בתוך תחום ראש השני. ומעתה כל שרצה אחד מבני הראש האחד לילך חוץ לעיר מצד הראש השני הולך עד הראש השני דרך היתד כהלוכו בתוך העיר ומונה לו משני ואילך אלפים אמה ואינו צריך לילך דרך בתים בעגול הקשת. ואם לאו כלומ׳ שיש ארבעת אלפים אמה בין הראש האחד לראש השני מודדין לה מן הקשת ר״ל לכל אחד מפתח ביתו ר״ל שאם היה הולך מפתח ביתו שבצד הימני של קשת לבית של צלע השמאלי שכנגדו דרך חלל הקשת מודדין לו מפתח ביתו וחלל הקשת עולה לו מן המדה ולא מן הקשת דוקא ר״ל מפתח ביתו לכל אחד מהם אלא עד מקום המיצר בו עד פחות מארבעת אלפים אמה ר״ל שכל שנתמעטה הרחבת גבנונית הקשת ונתקצרה עד שאין בין שני הצדדין ארבעת אלפים הולך כנגדו ומונה מסוף העיר והוא שאמרו מן הקשת ולא אמרו מפתח ביתו שלא בא למעט אלא אותן שמפתח ביתם עד ראש הקשת שכנגדם דרך החלל יתר מארבעת אלפים. וכן ראיתיה לקצת גדולי הדור. וכתבו גדולי המפרשי׳ שהדין כן בעצמו לעשויה כמן גאם שאם יש בין זוית העליון לזוית התחתון אלכסון ארבעת אלפים אמה אין נותנין לה יתד אלא מונים לה מפנימיות הגאם שהוא יוצא משם והחלל עולה לו מן המדה שכל אחת מן הצלעות נידונת כעיר בפני עצמה. ונראה לי שהדין כן בעשויה כמין [כ״י] ועוד

חדשו בה גדולי המפרשי׳ לומר שעיר זו העשויה כמן קשת או כמן גאם אעפ״י שיש בין שני ראשיה ארבעת אלפים ומודדין לה מן הקשת ומן הגאם דוקא מבפני׳ מפני שהן נראות מבפנים כשתי עיירות אבל מבחוץ (מכל מקום מרבעין אותו שבחוץ) מכל מקום נראית כעיר אחת.

ושמא תאמר לעקר השמועה מה ענין לדונה כשתי עיירות אף בשיש בין שני ראשיה ארבעת אלפי׳ ומה בין זו לשני בתים או שני פנימין היוצאים מן העיר בשני קרנות העיר בתוך שבעי׳ אמה ושירים שמוציאין את המדה כנגדן אעפ״י שיש ביניהן כל ארך העיר אף ביתר מארבעת אלפים שהרי לא נתנה בזו שום מדה וכן אעפ״י שהפנימין יוצאין בשני הקרנות בבליטה שחוץ לעיר עד שהעיר כקשת עם הפנימין וכן פגים אחד יוצא שמודדין ראש העיר האחד כנגדו וכן שאמרו שכל שיש בין שני עיירות בורגנין שזה לזה בתוך שבעי׳ אמה ושירים עושין שתי העיירות כעיר אחת ואפי׳ היה ביניהן כמה שהרי בפרק פסין אמרו דאזלו מבי כנשתא לבי כנשתא תלתי פרסי בשבתא והבורגנין פעמים כמן גאם פעמים כמן קשת תדע שכך הקשו גדולי המפרשי׳ עד שלמדו מזו שלדעת רב הונא לא אמרו אף באלו לרבע כנגדן אלא בשאין ביניהן אלא ארבעת אלפים ומה שאמרו שאף בשלש פרסאות מודדין את העיר דרך בתים היוצאים ממנה כל שזה בתוך שבעים אמה ושירים לזו דוקא שיוצאין כנגד אמצעה של עיר שנראית לעולם כאלו העיר נמשכת לשם ואינה נראית כשתי עיירות אבל כשיוצאין מראשה האחד דוקא עד פחות מארבעת אלפים. וכן הלשון מוכיח לדעתם במה שאמרו היה בית אחד יוצא ממנה כמן פגים ואינה דומה לפגימה אלא בזמן שנוטה מן האמצע. ואף גדולי הדור כתבוה כן בשם גאוני ראשונים ואעפ״י שאף ביוצאין מראשה אם בא לצאת דרך הבתים שהם זה לזה תוך שבעים אמה ושירים ודאי יוצא מכל מקום אין מרבעין אותה להיות רואים באותם הבתים קו יוצא להכניס אף המקום הפנוי בכלל העיר בכל שיש ארבעת אלפי׳ ביניהם אלא שהדברים זרים לדעתי והיאך נשמט בעל התלמוד להזכיר היתר הלוך שלש פרסאות מטעם בורגנין שלא להזכיר דוקא כשיוצאין מאמצע העיר שהרי סתם הדברים אין הבורגנין יוצאין מאמצע העיר ולא בקו ישר אלא כל אחד עושה אותם בשלו זה מכאן וזה מכאן. אלא שהם נוטים לתרצה בענין אחר ולומר שאין פגמין היוצאין מן העיר דומין לעיר העשויה כקשת הואיל ויישובה של עיר כן אינה עשויה להתמלאת באמצעה אלא כל שהיא מתוספת בדיורין מתוספת בסביבות הקשת ובסביבות שני ראשיו אבל עיר שכל בתיה רצופים אעפ״י שפגמיה יוצאים עשויה היא להתמלאת באמצע. וראיה להם בסוגיית שלשה כפרים המשלשים שאמרו בה כמה יהא בין חיצון לחיצון. כמה יהא

כמה דבעי אמ' ליה ואפי' ארבעת אלפים אמ' ליה אין והא אמ' רב הונא עיר העשויה כקשת אם יש בין שני ראשיה וכו' ואם לאו מודדין מן הקשת. אמ' ליה התם ליכא למימר מליוה הכא איכא למימר מליוה וכן כתבוה קצת רבני צרפת והדברים נכונים.

ובסוף סוגיא זו רצה לחקור אם שום ריחוק שמגבנינות הקשת ליתר דרך החץ מפקיע שלא להתיר הלוך שבין שני ראשי הזרוע ביתר מאלפים. ועל זו שאלו וכמה יהא בין יתר לקשת כלומר כשאין בין שני ראשיה ארבעת אלפי' שאנו מודדין מן היתר כמה יהא בין נקודת היתר לכשכנגדה מגבנונית הקשת כנגד החץ. ופרשה רבה בר רב הונא בשם רב הונא אלפים אבל ביתר מאלפים לא שמאחר שכשהוא הולך מן הקשת ליתר זקוק לצאת תחום שלם קודם שיגיע ליתר עד שאלו היה מקום גבנינות הקשת והיתר עיירות מוחלקות לשתים לא היה יכול לילך מראש הקשת אף עכשו רואין אותה כן לענין שאין מודדן לו בהלך שבין שני הראשים מן היתר אעפ"י שאין בין שני הראשים ארבעת אלפים שיש כאן הבלעת תחומין אעפ"י שמכל מקום יכול להלך מן הקשת ליתר אעפ"י שיש בו יתר מאלפים הואיל ואין בין שני ראשיה ארבעת אלפים ודוקא כשיש בין שני הראשים יתר מאלפים הא באלפים לבד לדברי הכל מודדין לו מן היתר פירשה מעצמו אף ביתר מאלפים שהרי יכול לילך ממקום גבנינות הקשת לראש היתר דרך בתים סביב הקשת בהלוך בינוני ר"ל שלא בטורח יתר ברוב העגול מה שאין כן בין ראשי הזרועות שאם ילך מראש זרוע זה לראש זרוע זה דרך בתים יש בו עקום גדול וטורח יתר אבל מן הקשת ליתר ברוב העגול אין בו טורח יתר והילכך אף ביתר מאלפים אינו מפקיע הלוך שבין שני הראשים וכל שאין ביניהן ארבעת אלפים הולך כל החלל כהלוכו בעיר ואעפ"י שאין שם חומה שאלו יש שם חומה הרי היא מחברת את הכל והלכה כן שהרי אביי שבחה ונתן בה טעם לשבח. וכן שהלכה כדברי המיקל בעירוב הא כל שיש בין שני ראשיה ארבעת אלפי' אף לרבה בר רב הונא אעפ"י שיכול הוא לילך בפנימיות העיר בעגול מבית לבית עד שיוצא לראש השני אין דנין את היתר כאחד עמו למוד לו ממנו מפני שהם לענין דרך היתר כשני עיירות לגמרי ואפי' לא היה בין יתר לקשת יתר מאלפים אחר שיש מפתח ביתו עד ראש השני ארבעת אלפים ונמצא שהכל תלוי בשיעור שבין שני הראשים ואין שיעור שבין גבנונית הקשת ליתר דרך החץ מעלה או מוריד כלל אלא שמכל מקום כל שיש בין שני ראשיה ארבעת אלפים אינו הולך מן הקשת ליתר אלא וכל מה שהולך בו עולה לו למדת תחומו כמו שיתבאר בסוף הפרק בשמועת גדר וחמתן:

זהו ענין הסוגיא וכבר למדת פסק הענין מתוך דברינו. ומכל מקום גדולי הדור כתבו לי בתשובת שאלה שכל שאין בין קשת ליתר יתר מאלפים אפי' יש בין שני ראשיה ארבעת

אלפים מודדין לה מן היתר הואיל ואיכא חדא לטיבותא והוא שלדעתם דעת רב הונא דתרתי לטיבותא בעינן והילכך כל שיש בין קשת ליתר יתר מתחום שלם שאינה בדמיון עיר אחת אלא כצורת שתי עיירות כגון זו שעשויה כקשת אעפ"י שאין בין שני ראשיה ארבעת אלפי' רואין אותה כשתי עיירות אעפ"י שהתחומין מובלעים זה בזה הואיל ואילו היה עיירות מוחלקות לא היה יכול להלך מן הקשת אל היתר ודוקא בשיש בין שני ראשיה יתר מאלפים שאם אין ביניהם אלא אלפים לבד לדברי הכל מודדין לה מן היתר שהרי יכול להלך מראש לראש דרך ישר כמו שכתבנו אבל כל שיש בין שני הראשים ארבעת אלפים אסור אף בשאין [בין] קשת ליתר יתר מאלפים וכן אם אין בין הקשת ליתר יותר מתחום שלם שהיה יכול להלך מן הקשת ליתר אפי' היו עיירות מוחלקות אף הוא יכול לילך בין שני הראשים דרך ישר ובלבד שלא יהא בין שני ראשיה ארבעת אלפים שהתחומין מובלעים הא יש בין שני ראשיה ארבעת אלפים אעפ"י שאין בין קשת ליתר יתר מאלפים [או יש בין קשת ליתר יתר מאלפים] אעפ"י שאין בין שני ראשיה ארבעת אלפים אין מודדין לה מן היתר אלא מן הקשת. ורבה בר רב הונא סובר שכל שאין בין שני ראשיה ארבעת אלפים אעפ"י שהתחומין מובלעים אפי' יש בין קשת ליתר יתר מאלפים או כל שאין בין קשת ליתר יתר מאלפים אעפ"י שיש בין שני ראשיה ארבעת אלפים מודדין מן היתר הואיל ויש כאן מכל מקום חדא לטיבותא. וכן לדעת זה כל הולך מן הקשת ליתר ואינו עולה לו במדה אפי' בשהיו ראשיה ביתר מארבעת אלפים הואיל ואין בין קשת ליתר יתר מאלפים. ושמועת גדר וחמתן קשה לפי' זה אלא שהם חדשו בה דברים. ולדברי הכל מכל מקום אם בא לסבב את הקשת ולהלך דרך בתים לראש זה ולראש זה רשאי ומשם ילך אל עבר פניו אלפים אמה ככל שאר התחומין דעלמא:

חומת העיר שנפרצה עד שנעשית העיר בפרצתה כשתים כגון זו שיעורה בקמ"א ושליש ר"ל שכל שאין בין שתי הפרצות אלא קמ"א ושליש שהן שבעים אמה ושירים ר"ל ד' טפחי' לכל אחת הרי הן כאחת ואם יש ביניהן יותר הרי הן כשתים והיוצא מזו לזו לילך דרך חוצה לה הרי מדת העיר והקרפף שלה ר"ל אותן שבעים אמה ושירים הסמוכים לה עולות לו במדה. לפי דרכך למדת ששתי עיירות הסמוכות זו לזו נותנין קרפף ר"ל שיעור קרפף והוא שבעי' אמה ושירים לכל אחת מהן להיות כעיר להיות שתי העיירות מתחברות לידון כאחת על ידי אותן הקרפיפות אעפ"י שאין שם שום בנין אבל אין נותנין קרפף לעיר אחת ר"ל שכל שבא למדוד את התחום אין אומרי' להניח שיעור קרפף זה לעיר לידון כעיר למדוד ממנו ולהלן הואיל ואין שם שום בנין שלא אמרו ליתן שיעור

קרפף בלא בנין אלא בין עיר לעיר שנותנין קרפף לזו וקרפף לזו. ויש חולקי' לומר שאף לעיר אחת אנו נותנין קרפף ולמטה יתבאר בע"ה:
ולענין ביאור מיהא הקשו משמועה זו לרב אחא היאך לא חשב בעיר העשויה כקשת פירצה שבין שני הזרועות לפירצה בפחות עד אלפי' ובחומה שנפרצה חשבה לפירצה ביתר מקמ"א ושליש. ותירץ מפני שזו של חומה שנפרצה היא פירצה משתי רוחות שכל אחת עומדת בעצמה אבל עיר העשויה כקשת אין הפירצה עושה את העיר חלוקה לגמרי ועדיין היא נראית כעיר אחת:

דף נה:

כבר ביארנו במשנה שגדודיות גבוהות עשרה טפחי' נמדדות עמה וביארנו על גדודיות שהן שלש מחיצות שאין עליהן תקרה היו בהן שתי מחיצות ויש עליהן תקרה זו היא שנשאלה כאן ולא הוברר ומתוך שאמרו הלכה כדברי המיקל בעירוב פסקו בה רבים שנמדדת עמה ולא יצאה שלא למדוד אלא שתי מחיצות ואין עליהם תקרה אע"פ שיש שם דירה. ואין זו ראיה שהרי בכאן לא אמרה אחד בהדיא כן. וגדולי המפרשי' פוסקי' בה להחמיר ואף גדולי הדור נסכמים בה ומפני שהברייתא סתם נאמרה כל נפש שנפרצה משתי רוחותיה ולא הפריש בין יש שם תקרה לאין שם תקרה. ומה שתירץ לא דליכא תקרה. כבר אמר בהרבה מקומות שנוייא בעלמא היא ולא סמכינן עליה:
נפש הקבר כבר ביארנו במשנה שהוא נמדד עמה ופרשנו הטעם מפני שיש בו בית דירה ואם כן אתה צריך לפרשה בשיש שם ארבע אמות על ארבע אמות ושלא נפרצה משתי רוחות הא אם נפרצה משתי רוחות ואין שם תקרה אינה נמדדת עמה ואפי' היה שם תקרה לדעת גדולי [המפרשים] על הדרך שביארנו:
הגשר והקבר ובית הכנסת ובית עבודה זרה והוא ריאות שיש בהן בית דירה. כבר ביארנו במשנה שנמדדין עמה. וכן הדין באוצרות שבשדות העשויות ליין ולשמן שיש בהם בית דירה. וכן הבורגנין שבתוך השדה והם בתים העשויים לשומרי העיר. וכן בית שבים שהוא בתוך שבעים אמה ושירים לעיר והוא בשפת הים ועשוי להכניס בתוכה כלים שבספינה. ומכל מקום כל אלו שהזכרנו שאין בהם בית דירה אין נמדדין עמה וכן בור ושיח ומערה וגדר ושובך ובית שבספינה הרי אלו אין מתעברין עמה שהבית שבספינה אין לו מקום קבוע שהרי הספינה מטלטלת היא:
מערה זו שכתבנו שאין נמדדת דוקא בשאין בה בנין אבל יש בה בנין נמדדת עמה ושמא תאמר ואם יש בה בנין מה ענין למערה ואף בלא מערה מודדין מן הבנין פרשוה בגמרא

להשלים כלו שאם אין הבנין ראוי לדירה כגון שאין בו ארבע על ארבע המערה מועלת להשלים:
בתלמוד המערב אמרו בית שנפרץ מרוח אחת נמדד עמה משתי רוחות אין נמדד עמה רב אבין בשם [רב יהודה] כשנטלה קורתו אבל אם לא נטלה קורתו אין נמדד עמה:
יושבין צריפין והם דירות של הוצין ושל ערבה אין מודדין להם אלא מפתח בתיהם. ר"ל שאפי' היו שם כמה בתים זה בתוך שבעים אמה ושירים של זה או אפי' הרבה במקום אחד אין אותן הדירות נקראות קבע עד שיחשבו כעיר לדון את כלה כארבע אמות למדוד מפתח העיר אלא כל אחד מפתח ביתו. ואעפ"י שמצינו באהלי מדבר ויחנו על הירדן מבית הישימות ועד אבל השטים והיה מקובל אצלם על מקום זה שהוא שלש פרסאות בארך וברחב ונאמר עליו כשהיו נפנין לפניהם ולא לצדדיהם ר"ל מחמת שמא יסע הענן לאותו צד אלא לאחוריהם שלא היו חוששין על [הענן] שיסוב לאחור. ולמדנו מכל מקום שהיה נידון כעיר לילך את כולה כשהיו חוזרין לאחוריהם ויוצאין ממנה ליפנות מכל מקום אהלי מדבר הואיל ואין נסיעתם וטלטולם תלוי ברצונם אלא על פי הנבואה הרי הן כאהל קבוע אעפ"י שהיו של צריפין הא שאר בתים של צריפין אינן חשובין קבע לידון את כלם כעיר ואם היו שם שלש חצרות של שני שני בתים קבועים בין של אבן בין של עץ הרי היא חשובה עיר וקובעת את כלן לידון את כלה כעיר למדוד מישיבתה וכן מרבעין אותה ונותנין לה דין שאר עיירות לכל דבר:

דף נו.

כבר ביארנו שהבא לרבע אינו מרבע אלא לרבועו של עולם אעפ"י שאפשר שלכונת הלוכו יהא מרויח יותר אם נרבעה לאלכסונו של עולם וכיצד הוא מרבעה לרבועו של עולם נותן צפונה לצפון עולם ודרומה לדרום עולם וכיוון הרוחות הוא נעשה על פי הכוכבי' והוא שאמרו עגלה בצפון ועקרב בדרום ופירושו על קוטב צפוני ועל קוטב דרומי. ואנו קורין עגלה מלשון וירא את העגלות. ויש מפרשי' על המזלות הצפוניים והמזלות הדרומים וקורין עגלה יפפיה ומפרשי' אותה על מזל שור ואם אינו בקי באלו מרבע על פי התקופה ר"ל על פי מה שרואה בסבוב מהלך השמש והוא שסבוב החמה לעולם הוא ממזרח לדרום ומדרום למערב ובתקופת ניסן חמה יוצאה בחצי מזרח ושוקעת בחצי מערב ובתקופת תמוז שהוא היום הארוך עד תכלית מה שאפשר לו יוצאה בקרן מזרחית צפונית ומהלכת מזרח ודרום ומערב ושוקעת בקרן מערבי צפוני ומחרתו היום מתקצר מעט ואינה יוצאה מן הקרן אלא (נמשלת) [נמשכת מן] הקרן לצד המזרח

מעט וכן כששוקעת אינה שוקעת בקרן לגמרי אלא לפנים מן הקרן מעט וכן בכל יום (על) [עד] שחוזרת לצאת בתקופת תשרי בחצי המזרח ולשקוע בחצי המערב ומתוך כך בשתי תקופות אלו היום והלילה שוים ומשם ואילך נמשכת מאמצע המזרח ביציאתה לצד דרום מעט וכן בשקיעתה מאמצע המערב לצד דרום עד שבתקופת טבת שהוא היום הקצר עד תכלית מה שאפשר לו יוצאת בקרן מזרחי דרומי ושוקעת בקרן מערבי דרומי ונמצא לעולם הולך בדרום וסובב בצפון והלוך היום נקרא הלוך והלוך הלילה נקרא סבוב על שאין הלוכו נראה לנו והוא שאמר הולך אל דרום וסובב אל צפון ומערב ומזרח פעמי׳ בהלוך פעמים בסבוב שאמרו סובב הולך אלו מזרח ומערב שפעמים מהלכתן פעמים מסבבתן. אעפ״י שדברים אלו אינם נאמרים בדיוק לגמרי וכמו שאמרו לעולם לא יצאה חמה מקרן מזרחית צפונית לשקוע בקרן מערבית צפונית ולא מקרן מזרחית דרומית לשקוע בקרן מזרחית דרומית שאלו כן היה בתכלית ההיקף של תמוז י״ח שעות ליום ושש בלילה וכן ההפך להפך ואין הדבר כן מכל מקום כך הדבר בקירוב ר״ל בנטייה לקרנות עד שיבא הענין לט״ו שעות ומחצה היום ושמנה ומחצה הלילה וכן בהפכה בהפך:

תקופת ניסן אינה לעולם אלא באחד מארבעה רבעי היום או בתחלת הלילה או בתחלת היום או בחצי הלילה או בחצי היום שהמאורות נתלו בתחלת ליל רביעי ונמצא שהשנה המקובלת לבריות עולם היתה תקופת ניסן תחלת ליל רביעי ושנת החמה שס״ה יום ורביע וכשתוציאם שבועות שבועות ישאר בידך יום ורביע שהם ל׳ שעות נמצא תקופת ניסן לשנה הבאה בחצי ליל שמחרתו יום חמישי ולשנה שלישית תחלת יום ששי ולרביעית חצי יום שבת וכן על סדר זה לעולם ובין תקופה מארבעת התקופות צ״א יום וז׳ שעות ומחצה שהוא רביען של שס״ה יום ורביע וכשתחשב זמן שבין תקופה לתקופה נדחית שניה מן הראשונה ז׳ שעות ומחצה שהרי הצ״א יום תוציאם לשבועות וישארו ז׳ שעות ומחצה ונמצא שכל שתקופת ניסן בתחלת שעה ראשונה של לילה של תמוז בנקדת שבעה ומחצה של לילה ואם של ניסן בסוף שש שעות כשתדחה את של תמוז שבע ומחצה הרי זמנה באחת ומחצה לתחלת היום וכן לעולם או באחת ומחצה או בשבע ומחצה פעמי׳ ביום פעמי׳ בלילה ושל תשרי או בשלש או בתשע שאם של תמוז באחת ומחצה לתחלת היום כשתדחה את של תשרי שבע ומחצה נמצאת זמנה לסוף ט׳ שעות ואם של תמוז בשבע ומחצה ביום כשתדחה את של תשרי שבע ומחצה שהם ט״ו נמצאת זמנה לסוף שלש שעות ואם כן של תשרי לעולם או בסוף ג׳ או בסוף תשע פעמים ביום פעמים בלילה ואם של תשרי בסוף שלש של יום נמצאת של טבת בסוף

עשר ומחצה של יום ואם של תשרי בסוף תשע של יום נמצאת של טבת בסוף ארבעה ומחצה של לילה ונמצא לעולם של טבת או בארבעה ומחצה או בעשר ומחצה בין ביום בין בלילה וזהו הסימן המסור להם בסוד העבור א"ז ג"י וא"ט ד' ולא חששו להזכיר בהם חצי שעה אלא שבקצת אותיות אתה מוסיף חצי שעה. ופי' א"ז ג"י אם תקופת ניסן בתחלת שעה ראשונה תהא של תמוז בשבע ומחצה ושל תשרי בג' ושל טבת בעשר ומחצה ופי' וא"ט ד' שאם של ניסן בסוף שש של יום תהא של תמוז באחת ומחצה של לילה ושל תשרי בסוף תשע של לילה ושל טבת בד' ומחצה של יום.

ואחר שידעת שהשעות מתנהגות על פי שבעה כוכבי לכת אתה יודע שאין תקופה נדחית מחברתה מזמן ממשלת כוכב לכוכב אחר אלא מתחלתו לאמצעו וזהו חצי שעה המשל בזה הרי ששעה ראשונה של לילה כוכב משמש שהרי כצנ"ש חל"ם ראשי לילות ושעה ראשונה של יום חמה משמשת שהרי חל"ם כצנ"ש ראשי ימים וכבר ידעת שסדור הלוכן כל"ש צמח"ן ונמצא שאם נפלה תקופה של ניסן בתחלת היום שחמה משמשת של תמוז באה גם כן בחמה שהרי לסוף ז' שעות שבעה כוכבי לכת וחזר כוכב חמה לשמש בשמינית והתקופה נופלת בחצי שעה המתנהגת בחמה וכן בכולם. וזהו מה שאמרו כאן אין תקופה נמשכת מחברתה אלא חצי שעה:

דף נו:

עיר עגולה שכתבנו שמרבעין אותה צריך שתדע שאחר שרבעה צריך לעשותה כמן טבלא מרובעת ר"ל שיהא חוזר ומרבע את התחומין שאם לא כן הרי נשארו לו פגימות בכל הקרנות כשיעור הרבוע וזה שאמר וחוזר ומרבע את התחומין הוא פי' מה שאמר עושה אותה כמין טבלא מרובעת כלומר שאם לא ירבע את התחומין לא נמצאת העיר ברבועיה. כלה כטבלא מרובעת שהרי יש לה פגימה בכל קרן וקרן כשיעור רבוע שבצדו ונמצאו רבועיה כבליטות לה. וכשהוא מודד לרבע את התחומין לא ימדוד אלפים מאמצע קרן העיר באלכסון ר"ל מן הנקודה שבאמצע הקרן שממנה התחומין מתפצלין זה למזרח וזה לדרום וכן בשאר הרוחות שאם כן לא יהא רבועו של תשלום הפגם אלא אלף ותכ"ח אלכסונו מתרבה אלפים ותתנ"ו חומשין שהן תקע"ב אמות פחות ד' חומשין וכשתתנם על אלף ותכ"ח הרי אלפים ואחר שהוצרכת לרבעה הרי הוצרכת לעשות כל רבועי התחומין כתבניתו של קרן ונמצא שלא רבית ברבוע אלא אלף ותכ"ח ויתר משהו לתשלום הארבע חומשין כך פרשוה גדולי הרבנים. וגדולי הדור מקשים עליהם לענין פי' שלא היה לו לומר שמפסיד את הזוויות שהרי יש לו אלפים בזויות ובתחומין הוא

שמפסיד ואם תאמר שקצורו בא לו מחמת (מניות) [מדידת] הזוית היה לו לומ' שמפסיד מחמת הזווית אלא שאפי' הוסיף ברבועיו אלפים ברבוע לכל צד כשרבע את העיר לא יאמר אף כשארבע את התחומין אין לי אלא אלפים לכל צד ואפי' בקרנות שהרי מפסיד בטבלאות של זויות שאין שם רבוע אלא אלף ותכ"ח ויתר משהו אלא מודד אלכסונות אלפים וארבע מאות שהוא רבוע אלפים. ונמצא לענין שכתבנו שבעיר שהוא אלפים על אלפים אתה משתכר תחלה ברבוע העיר לידון כגוף העיר ת' אמה בכל קרן והם ת"ת אמה לכאן באלכסון שמקרן מזרחי צפוני לקרן מערבי דרומי וברבוע התחומין שהוספת ארבע טבלאות של אלפים אתה משתכר ת"ת אמות באלכסונות טבלא זו וכשהוצאת קו באלכסון (עקרן) [מקרן] מזרחי דרומי של טבלא שהוספת בקרן זה לקרן מערבי צפוני של עצמה נמצאת ממשיך התחום בקו זה ח' מאות אמה לאותה טבלא וכן בקו אחד שתוציא בדרך זה מקרן מזרחי צפוני לקרן מערבי דרומי ונמצא שבעיר כזו ר"ל שהיא עגולה על צד שאחר הרבוע נעשית אלפים על אלפים שמשתכרת בין העיר והתחומין אלף ומאתים לכל קרן ארבע אמות של רבוע העיר לאותו קרן וח' אמות לאלכסון הטבלא שבאותו קרן בקרן מזרחי דרומי וכן הענין בקרן שכנגד אלכסונו במערב דרומי ונמצא בכל קרן ריוח אלף ומאתים בין אלכסון רבוע העיר ואלכסון הטבלא וכן בכל קרן ואלו מדדת מאמצע הקרן לא היה מגיעך מן הריוח בטבלא זו ריוח כל האלכסון אלא מקצתו. ועל דרך זה אתה מונה בעיר גדולה יתר מאלפים על אלפים שאתה משתכר ברבוע של עצמה לפי מה שהיא אבל בטבלאות של קרנות אי אתה מוסיף בהם ריוח לגודל העיר אלא הוצרך לאמר בה ומשכחת לה במתא דתרי אלפי' וכו' אלא לשכר רבוע של עצמה שהיא לפי מה שהיא העיר וזו היא צורתה# הרי אתה רואה בצורה זו שיש לה ארבע פגימות בארבע קרנות וכל פגימה מהן אלו אתה רוצה להשלימה בחוט יוצא כמין גאם מקרן רצועה עליונה לקרן רצועת הימין אתה צריך בה לטבלת אלפים על אלפים כשיעור הרבוע ואלו היית מודד בתשלומיהן אלפים אמה מאמצע קרן של רבוע העיר לא היה רבועה אלא אלף ותכ"ח והיית צריך לקצר אף רצועת התחומין לשיעור זה כדי שתהא מרובעת לשטת גדולי הרבנים. ולשטה אחרת שכתבנו שהיא עיקר אלו היית מודד מאמצע קרן העיר היית צריך לחסר פאה מטבלאות של קרנות לעשותה צורה זו# שאני מצייר לך עכשיו ואתה יודע שאתה צריך ליתן פאה לכל שובתי שבת ואם כן אתה צריך לעשות הטבלאות שבקרנות כל אחת מהן בפאה כגון זו#

תחום ערי לויה ר"ל תחום שבכל עיר ועיר של ארבעים ושמונה עיר לקלוט את הרוצח על הדרך שכבר ביארנו במקומו אלפים רוחב על פני היקף כל העיר וכשאתה מוציא

מהם אלף רוחב על פני היקף כל העיר למגרש ר"ל להיותו פנוי שלא ליטע ושלא לזרוע אלא להניחו לנויי העיר נמצא חציים למגרש וחציין לשדות וכרמים ועל אותו חצי של מגרש נאמר במקרא מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב. ומה שנאמר כאן נמצא מגרש רביע כבר שאלו עליה בגמרא פלגא הוי. ותירצנה בשלשה פנים אחד על רביע של עיר ושל תחומין ושל קרנות ואחד על של תחומין ושל קרנות ואחד על הקרנות לבד מצד שנתבלבלו המפרשי' בתרף השמועה אני מפרשה על אחד מן הדרכים שהוזכרו בה כדי להקל על התלמידים והוא שתירצוה מתחלה שלא נאמ' מגרש רביע אלא בעיר שהיא אלפים על אלפים על מדת העיר השנויה בשמועה ושנמצאו תחומי העיר ארבע טבלאות של אלפים על אלפים וכן תחומי הקרנות ונמצאת כל טבלא מהם בתשברתה ארבע טבלאות של אלף על אלף שהרי כשתחלקנה בקו יוצא מצפונה לדרומה יהו שתי טבלאות של אלף רוחב באורך אלפים וכשתחלק כל אחד מאלו ממזרחה למערבה נמצאו ארבע של אלף ונמצא בין ארבעתם שש עשרה רצועות של אלף אמה רחב באלף אמה אורך וכן בארבע טבלאות של קרנות ונמצאות שלשים ושתים רצועות של אלף על אלף בהיקף העיר וכשאתה חולק הטבלאות בחציין להיות החצי הסמוך לעיר מגרש והחצי שחוצה לו לנטיעת שדות וכרמים אתה מוצא מארבע טבלאות של עיר למגרש ארבע רצועות של אלף רוחב באלפים אורך ונמצאו שמנה רצועות למגרש של אלף על אלף אבל מטבלאות הקרנות אין מתכונות למגרשי העיר אלא רביעית הטבלא שהיא רצוע' של אלף על אלף כגון הצורה הזאת# ונמצא למגרש שנים עשר רצועות של אלף על אלף משלשי' ושנים אלף והקש' וא"כ מה הועלת בפי' וי"ב מל"ב יותר משליש והוא אמר שהמגרש רביע ופירש שלא אמר שהוא רביע אלא בהצטרפו' גוף העיר שהיא אלפים על אלפים שנמצאת היא ארבע רצועות של אלף על אלף ונמצאו שלשים ושש רצועות ואמר שהמגרש הוא רביע הכל ר"ל של גוף העיר ושל טבלאות הקרנות. וחזר והקשה והרי עדיין לא שבנו מטעותנו שהרי י"ב מל"ו אינו אלא שליש דוקא. ותירץ כמה מרובע יתר וכו' כלומר שבעיר עגולה עסקינן הואיל והעיר עגולה אעפ"י שלענין תחומי שבת אתה מרבע היא ותחומיה וכן לענין מדידתה למתנת הלויים מכל מקום לענין מגרש אתה מניחה בעגולה ואמר שהמגרש רביע הכל אלו היה הכל מתרבע היו [ל"ו] אלף והיה המגרש י"ב אלף וכשתחזיר המגרשים לעולם ותחסר מהם הפיאות אתה מחסר מהם רבע כיתרון מרובע על העגול ונמצא המגרש ט' אלפי' בעגול [מל"ו] אלפים של תחום שבת וחזר אביי לפרשה בדרך זה בעצמו אלא שאינו חושב עמהם טבלאות של גוף העיר ופרשה בעיר שאין גופה אלף על אלף שנמצאו טבלאות של תחומיה ארבע

רצועות של אלפים על אלף ונמצא בין כלם שמנה רצועות של אלף על אלף והקרנות י"ט טבלאות של אלף על אלף שהרי הקרנות אין משתנים לגודל העיר למיעוטה והרי הן כ"ד טבלאות של אלף על אלף וכשתסבב את המגרש ברבוע על הדרך שביארנו תחלה אתה נותן מגרש מתחומי העיר מכל הטבלאות חציין הסמוך לעיר והם ארבע רצועות של אלף על אלף ומתחומי הקרנות רביעיתן שהן ארבע רצועות גם כן של אלף על אלף ונמצאו שמנה רצועות של אלף על אלף למגרש. והוא שהקשה אם כן תלתא הוי ופרשה שהוא חוזר ומעגל רבועה על הדרך שהתבאר וחזרו השמנה לששה שהם רביע כ"ד. נמצא לפי' ראשון רביע של עיר ושל תחומין ושל קרנות ולאביי רביע של תחומין ושל קרנות. ומה שפי' רבינא אחר כן מאי רביע רביע דתחומין פירשו גאוני ספרד שלא חלק על אביי כלל אלא בירר את דבריו שאין בכלל רביע שלו גוף העיר כמו שפרשנו ולא דבר אלא על רביע של תחומין ר"ל של תחומין ושל קרנות שהכל בכלל תחומין הוא. ומכל מקום יש מפרשי' לרבינא שטה אחרת והוא שהחזירה לענין ראשון בעיר של אלפים על אלפים ואין גוף העיר בכלל וכשאמר שהמגרש רביע פירושו של תחומין והגירסא מאי רביע ותירץ דתחומין ופירושו מאי רביע כלומר באי זה מגרש אנו אומרין שהוא רביע ר"ל רביע כל ההיקף הן של תחומין הן של קרנות בגמרא דתחומין כלומר במגרש הבא מצד תחומין שהרי מגרש התחומין שמנה רצועות של אלף על אלף ושמנה מל"ב הוא רביע. ונמצא הענין שמגרש התחומין רביע של תחומין ושל קרנות. ומכל מקום יש גורסי' מאי רביע רביע דתחומין. ומפרשי' אותה בעיר שהיא אלף על אלף ובלא עגול שהמגרש רצועות של אלף על אלף והוא רביע תחומין שהתחומין מן הסתם הם ארבע רצועות של אלפים על אלפים שהם ששה עשר של אלף על אלף ונמצא מגרש עיר של אלף על אלף רביע מה שהוא תחום גמור מן הסתם שסתם עיר הוא של אלפים על אלפים ונמצאו תחומי הדי' טבלאות של אלפים על אלפים. ולדעת רבינא מכל מקום לא היה מגרש אצל הקרנות אלא סביב העיר הואיל ולגבי מגרש לא נזכר בפסוק פאות ואעפ"י שלענין נתינתם ללוים כתיב פאות מכל מקום היו זורעין ונוטעים כנגד הקרנות ודי למגרש בארבע סביבות העיר.

ורב אשי פירשה במגרש הקרנות כלומר מגרש היה רביע של קרנות עצמם שהרי מגרש הקרן אינו אלא אלף על אלף וכלו ד' רצועות של אלף על אלף ולדעת ר' אשי לא היה מגרש כלל אלא בקרנות והוא שהקשו לו והא סביב כתיב שאעפ"י שרבינא מיעט של קרנות הרי מכל מקום יכול הוא לפרש סביב על רוחות העיר אבל אתה שאתה ממעט מגרש מסביבות העיר היאך אתה מפרש סביב ופי' סביב [דקרנות] מפני שהיה בכל

קרן וקרן מארבע הרוחות כסביב האמור בעולה בארבעת הקרנות. ולרב אשי אתה יכול לפרשה בכל עיר שבעולם בין גדולה בין קטנה בין עגולה בין מרובעת. וכן אתה יכול לגרוס בו מאי רביע דקרנות או אם תרצה מאי רביע רביע דקרנות שהרי פירושו שמגרש הקרנות. הקרנות ומה שהקשו לרב אשי והא איכא מורשא דקרנאתא. לא על דברי רב אשי הקשו אלא תלמיד היה ושואלו ספקותיו והוא חוזר למה שאמר רב אדא למעלה שהמגרש נמדד בעגול ולא היה סבור מקשה זה שנהא אנו עסוקים בעיר עגולה אלא שהוא סבור שנפרשה בעיר מרובעת ואע"פ שהעיר מרבעת יהא המגרש נמדד בעגול ואחר שכן נמצאו קרנות העיר אוכלים תוך רביע הקרן המונח למגרש ואין כאן אלף מגרש והודיעו שבעיר עגולה הענין מתבאר. ואעפ"י שדרך כלל אנו אומרי' בעגולה שמרבעין אותה פירושו שרואי' אותה כמרובעת בין להלוך שבת להוסיף בתחומין בין לנתינת הלויים להוסיף בתחומין אבל לרבעה דוקא. ויש מפרשי' אותה על מה שחשב עם האמות גוף העיר שהוא אלפים על אלפים והא איכא מורשא דקרנאתא שהן ארבע מאות אמה לכל צד והיאך אי אתה מונה אלא ארבעת אלפים לבד וכן ראיתיה לגאוני ספרד ואין זה כלום שהרי מכל מקום אנו מונים בה ד' רצועות של אלף ואחר כך חזר ושאלו על שמועה ראשונה האמורה לענין תחומי שבת שהעיר שהיא אלפים על אלפים משתכר ברבוע תחומיה ת"ת אמה והלא אין המרובע יתר על העגול אלא רביע [מלבר] שהוא שליש מלגאו ושלישו של אלפים אינו אלא שש מאות וששים ושבע פחות שליש אמה. ותירץ הני מילי ברבועא אבל בהלוכא בעינן טפי כלומר כל שיש כאן עגול שהוא ארבע אמות ברחבו מצד לצד שהיקפו שתים עשרה אמה כמו שידוע בכלל כל שיש ברחבו טפח יש בהיקפו שלשה טפחי' כשאתה מרבעו מלבר ומוסיף עליו קרנות אתה צריך בהיקפו לחוט שש עשרה נמצא שבדרך היקף המרובע יתר על העגול רביע מלבר שהוא שליש מלגו אבל כשאינך בא מדרך היקף סבובי אלא בחוט בקו ישר כל שאם אתה נותן את החוט מצפון לדרום של מרובע זה או שמערבו למזרחו אתה נותן ד' אמות כשאתה נותנו באלכסון אתה צריך בו לחוט גדול מחברו יותר מרביע וכל שיש ברחבו ארבע אמות יש מקרן לקרן באלכסונו חמש אמות ושלשה חומשי אמה. שהאלכסון מוסיף שני חומשין לכל אמה לחשבון כל אמתא ברבועא אמתא ותרין חומשי באלכסונא:

דף נז.

המשנה השניה והכונה לבאר על אי זה צד נותנין לעיר קרפף למדוד הימנו ולהלן אלפים אמה והוא שאמר נותנין קרפף לעיר וכו'. פי' כבר ביארנו שכל שיש חוץ לעיר בתים או שאר בנינים בין מיושבים בין חרבים כל שהם סמוך לה בתוך שבעים אמה ושירים מונין מהם ובלבד שיהיו ראויים לדירה ואפי' היו הרבה רחוקים זה מזה כל שהם זה בתוך שבעים אמה ושירים לזה מונין מן האחרון אעפ"י שהיה רחוק מן העיר כמה פרסאות אבל כשאין שם שום בנין חוץ לעיר אלא קרקע פנוי חלקו במשנה זו אם נותנין לעיר מן הקרקע הפנוי שבעים אמה ושירים להיות לעיר כקרפף ולמדוד מהם ולהלן או אם מודדין מקיר העיר דוקא. והוא שאמרו נותנים קרפף לעיר כלומר כשבא למדוד התחומין מודד מסוף שבעי' אמה ושירים ולהלן דברי ר' מאיר וחכמי' אומרי' אין נותנין קרפף אלא לשתי עיירות ר"ל שתי עיירות הסמוכות זו לזו שאם אין בין שתיהן אלא שבעי' אמה ושירים בלבד הרי הן כעיר אחת להיות בני האחת מודדין מסוף האחרת שמאחר שתשמישן רחוק באמצען רואין אותו ריוח כאלו הוא מלא בתים. ונחלקו בגמרא רב הונא [וחייא] בר רב לדעת רבנן שמודים בנתינת קרפף לשתי עיירות אם נותנין להם שני קרפפים אם לאו [שלדעת ר"ה] אעפ"י שלעיר אחת אין נותנין כלום לשתי עיירות הסמוכות מיהא נותנין קרפף לכל אחת וכל שאין מזו לזו אלא קמ"א ושליש שהן שבעי' אמה ושירים לזו וכן לזו מודדין בני הראשונה מסוף האחרונה. ומה שאמר במשנה זו וחכמי' אומרי' אין נותנין קרפף אלא לשתי עיירות. שמשמען של דברים קרפף אחד לשתי עיירות. פירושו תורת קרפף ולעולם קרפף לזו וקרפף לזו. ואם כן סוף משנה זו שאמרו בה שאם יש לזו שבעים אמה ושירים ולזו שבעים אמה ושירים שאותו קרפף עושה את שתי העיירות כאחת אף לדעת חכמים היא. וחייא בר רב סובר שלא הודו חכמי' בתורת קרפף אלא קרפף אחד לשתי עיירות. וסוף המשנה ר"ל אם יש לזו וכו' ולזו וכו' ר' מאיר היא. אלא שאני תמה לדעת חייא בר רב מה הוצרכו חכמי' ללמד ששתי עיירות סמוכות בשבעים אמה ושירים נעשה האויר שבינתין קרפף והרי כל בית דירה שאין בינה ובין העיר אלא שבעים אמה ושירים מצטרף לעיר ומודדין מן הבית ולהלן ומי גרע עיר הסמוכה משאר בתי דירה. ושמא לא נאמרה לדעתו אלא בבית מתוך שהיא טפלה לעיר. או שמא סובר שאין נותני' קרפף שלם ר"ל שבעים אמה ושירים גמורות אלא לעיירות אבל לא לבית דירה אלא בית דירה צריך שתהא דוקא בתוך שבעים אמה ושירים כדין גדודיות על הדרך שיתבאר למטה.

ומה שאמר אחר כן וכן שלשה כפרי׳ המשלשי׳ אם יש בין שנים החיצוניים קמ״א ושליש עושה אמצעי את שלשתן להיות אחד (למדת) [לדעת] חכמים היא ופשוטה מוכחת כחייא בר רב ושנפרש משלשי׳ שיהו מסודרים בשליש עד שלא יהא מזה לזה אלא כשיעור שמחברו לחבר זה בצד זה כגון זו # וכל שאין בין שנים החיצוניים אלא קמ״א ושליש אויר מלבד בנין הכפר האמצעי הרי אין בין אמצעי לאחד משל קצוות אלא שבעים אמה ושירים והוא קרפף אחד לשתי עיירות. ולדעת רב הונא שסובר נתינת שני קרפיפי׳ אף לדעת חכמי׳ שאין כאן צורך לאמצעי מפרש ענין הכפרים להשמיענו בהם קולא אחרת אף לדעת חכמי׳ ושליש זה לדעתו הוא שאין עומדין זה בצד זה אלא משולשים כמין סגול שהשלישי עומד כנגד אמצע האויר שבין השנים אעפ״י שיש הרבה ממנו להם יתר ממה שאין לשנים מזה לזה כגון זו # ומפרש משנתנו כל שאלו אתה מכניס אמצעי ביניהם אין בין זה לזה אלא קמ״א ושליש עושה קרפף את שתיהן להיות אחד. ופי׳ הדברי׳ שאעפ״י שהיה בין הראשונים יותר מקמ״א ושליש כל שאלו הכנסת האמצעי ביניהם אין בין אחד מן הראשוני׳ לאמצעי אלא קמ״א ושליש רואין אותו כאלו הוא ביניהם ונעשו שנים הראשוני׳ כאחד אעפ״י שאין זה השלישי בתוך קמ״א לאחד מהם הואיל והוא בתוך האלפים אמה שלהם עד שכל אחד מהשנים יכולין ללך בו בשבת הרי אותו כפר שלישי העומד בצד ריוח שבין השנים עושה את שלשתן אחד הואיל ויש בגופו ארך ורחב בכדי שכשראיתו מונח בין השתים לא נשאר אויר בינו וביניהם יתר מקמ״א ושליש וזה שביארנו דוקא בשהשלישי להם בתוך אלפים פרשו בגמרא שאעפ״י שבעיר העשויה כקשת אמרוה אף ביתר מאלפים בין קשת ליתר הואיל ואין בין שני ראשיה ארבעת אלפים התם איכא בתים ר״ל בקשת והדר בו יכול לבא ליתר דרך בתי הקשת אבל בזו אין בתים בין חיצון לאמצעי.

וכן שאלו בגמרא כמה יהא בין חיצון לחיצון. והעלו שאפי׳ היה ביניהם ארבעת אלפים אמה כל שהכפר האמצעי גדול כל כך שכשהכנסתו בינתים ממלא את הריוח עד שלא נשאר בין אחד מהקצוות לבינו אלא קמ״א ושליש עושה אותם אחד ואעפ״י שבעיר בקשת אמרו שאם יש בין שני ראשיה ארבעת אלפים אין מודדין לה מן היתר אלא מן הקשת התם ליכא למימר עליוה שהבא לבנות אינו בונה ומוסיף באמצע הקשת כנגד היתר אלא בונה ומוסיף ברגלי הקשת אבל כפרים אלו עתידים לבנות ביניהם וריוח שביניהם עשוי למלאת. וגדולי המפרשי׳ נוטים בשמועה זו להחמיר ולומר שזה שאמרנו שכל שאם הכנסת את השלישי בין השנים וכו׳ אין אומרין כל שאלו הכנסתו וכו׳ ואין בין אחד מהם לאמצעי אלא בין החיצוניים ממש כלומר שכל שאלו הכנסתו ממלא

הוא ריוח שבנתים עד שלא נשאר ביניהם ר"ל בין שנים הראשונים אלא קמ"א ושליש רואין כאלו שם הוא ואעפ"י שאלו היה שם ממש היינו מתירים קמ"א ושליש מכאן וקמ"א ושליש מכאן עכשו שאינו שם ממש דיינו שנקל ונאמר רואין את האמצע כאלו הוא ביניהם וימעט את הריוח אבל שנקל עוד ונתן לו קרפף באמצע מעכשו לא ואף גדולי הדור נסכמים בה. וראיה לדבריהם מה שהוא אומר שנים החיצוניי' והרי השלישי כשראיתו מונח בין השנים אינו נקרא חיצון אלא שלדעת ראשון זה שהוא קוראו חיצון על שם הדרך שהוא מונח בו שכל שהם בדרך הזה אתה יכול לקרוא את כלם חיצוניים: זהו ביאור המשנה וצריך אתה לידע אם הלכה כר' מאיר אם כרבנן ואם תמצא לומר שהלכה כחכמים אם כדעת רב הונא ואם כדעת חייא בר רב. ותדע שרוב פוסקי' פסקו כר' מאיר ונותנין קרפף לעיר אחת חדא ממה שאמרו הלכה כדברי המיקל בעירוב. ועוד ממה שאמרו בגמרא מנא הני מילי דאמ' קרא מקיר העיר וחוצה תן חוצה ואחר כך מדוד. וזו ודאי לדעת ר' מאיר היא שהרי לא הזכירה אלא עיר אחת וכדכתי' מקיר העיר. ומכל זו אינה ראיה שאף לדעת חכמי' אפשר לפרשה כלומר מנא הני מילי ר"ל ליתן קרפף אם לאחת לר' מאיר או לשתים לרבנן. ואעפ"י שבתורה הזכירתו בעיר אחת לדעת חכמי' מפרשי' אותו בשתים כלומר פעמים מקיר העיר לעיר אחת. וזהו שאמרו בירושלמי רב הונא בשם רב ר' מאיר ורבנין מקרא אחד הם דורשין אלא שהם מביאין עוד ראיה ממה שאמרו בנדרים הנודר מן העיר מותר ליכנס לתחומה ואסור ליכנס לעיבורה דכתי' ויהי בהיות יהושע ביריחו. מאי ביריחו אילימא ירחו ממש והא כתי' וירחו סוגרת ומסוגרת אלא לאו בעיבורה אלמא שאף לעיר אחת נותנין עיבור ואעפ"י שאפשר לפרשה בבורגנין הראויים לדירה מכל מקום סתם נאמרה ואף מקום הפנוי במשמע ועוד דעיבורה דומיא דתחומה ואם לא כן נמצאת מיקל בנדרים דאורייתא ומחמיר בתחום שבת דרבנן שהרי לדעתך מותר ליכנס בעיבורה של מקום פנוי ומכל מקום גדולי המפרשי' נוטים לפסוק כחכמים אם מטעם יחיד ורבים אם מטעם שנחלקו רב הונא וחייא בר רב על דבריהם ולדעת זה בשתי עיירות מיהא שמודים חכמים מתורת קרפף ראוי לפסוק כרב הונא ליתן קרפף לזו וקרפף לזו בין שתיהם ולא חוצה להם לדעת רבנן חדא שרב הונא גדול וזקן היה אצל חייא בר רב וחייא בר רב כתלמיד אצלו כמו שנזכר בערכין ועוד שפשוטה של משנה מוכחת כדבריו שהדברים נראין בסוף המשנה ר"ל אם יש לזו וכו' שהוא תשלום דברי חכמים וכן כפרים המשולשים כלה רבנן היא ולא נצטרך להעמיד סופא כר' מאיר וסופא דסופא לרבנן ואעפ"י שהקשינו לו מכפרים המשלשים כבר תירצה ולאו שנוייא דחיקא היא שהרי כבר פרשה ר' חנינא כן וכן ממה שאמרו בסוגיא זו ששאלו על ארדשיר

וקטיספון שהן סמוכות זו לזו ובני זו מודדן מסוף האחרת ותמהו ממה שהיו רואין שנהר היה ביניהן מפסיק ביתר מקמ"א ושליש והוא הדין בלא נהר אלא שמעשה שהיה כך היה ולא שיהא נהר נחשב ביתר ממה שאינו אלמא שאלו לא היה מפסיק אלא כשיעור שני קרפפות לא היה תמה על כן. ואעפ"י שאמרו בתשובת השאלה אחוי ליה אטמאתא דשורא דמבלען בדגלת בתוך שבעי' אמה ושירים ור"ל מקומות הראויים לדירה ונראה דוקא משום דמבלען בשבעים אמה ושירים הא טפי לא אינו כן אלא שמעשה שהיה כך היה. וגדולי הדור פירשו שהרבה היו שם ומובלעות כל אחת לחברתה בתוך שבעים אמה ושירים אעפ"י שהאחרונה רחוקה מן העיר יותר מקמ"א ושליש וכן בא ללמד דדוקא שהם בתוך שבעים אמה ושירים מפני שאותם אטמאתא הם כעין גדודיות וכל שהוא כיוצא בזה צריך באמת להיותם בתוך שבעים אמה ושירים שאין נותנין קרפף שלם ר"ל שבעים [אמה] ושירים גמורות אלא לעיירות או לבית דירה גמורה לדעת קצת אבל לא לגדודיות שאין בהן בית דירה אעפ"י שראויים לדירה אלא צריך שיהו בתוך שבעים אמה ושירים ולמי שפוסק כר' מאיר בשתי עיירות נותנין להם קרפפין ביניהם וקרפף לכל אחת חוצה לה מן הצד השני.

ושלשה כפרים המשלשים שעושין שלשתם כעיר אחת הואיל וכחצובא הן עומדין ואנו רואין אותם כעיר אחת הרי הן כעיר עגולה ורואין אותה כאלו היא מרובעת ומשתכרין בזויותיה וכן כתבוה גדולי המפרשי' ואף הם כתבו בדיני הקרפף שלא אמרו למדוד קרפף אלא מקיר העיר כגון עיר מרבעת אבל עיר עגולה שהוצרכנו לרבעה אין אומרין למדוד קרפף מתוספת הרבוע. ומקצת רבני צרפת כתבו שלא סוף דבר ליתן קרפיפות בין שתי עיירות או בין עיר לכפר אלא אפי' בין עיר לבית. ומביאים ראיה ממה שאמרו בראשון של סוכה [ג:] בבית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות שאין עושין אותו עיבור בין שתי עיירות והיאך אתה מפרשו אם שבין שתי העיירות יתר משבעים אמה ושירים לחייא בר רב או יתר מקמ"א ושליש לרב הונא וצריך בית לעשות אחת. מה לו לומר בין שתי עיירות יאמר שאינו בית לעשותו עיבור לעיר ומתוך כך פירשו שם אין נותנין לו דין עיבור שבין שתי עיירות שאלו היה לו ארבע על ארבע נעשה חבור לעיר לדונם כאלו הם שתי עיירות ליתן להן קרפף לדעת חכמים אם קרפף אחד לחייא בר רב ואם קרפף לזו ולזו לרב הונא. אלמא שאף בין בית לעיר נותנין קרפף. ויש חולקי' בה שלא ליתן קרפף אלא לעיר לר' מאיר או לעיירות לרבנן וגורסין שם במסכת סוכה אין עושין אותו חיבור לעיר וכן יראה לדעת זה שאין נותנין קרפף לעיר שמדדו לה מן הנפש או מן הבורגן ודומיהן ליתן קרפף ממנו ולהלן אלא דוקא מקיר העיר. ואם תאמר לדעת

ר' מאיר מה שיש בה נפש ובורגן לעיר שאין לה אלא קרקע פנוי מכל מקום בבורגנין אם היה הרבה זה תוך לזה בתוך שבעים ושירים מודדין מן האחרון ואף בזו אין נותנין מבורגן לבורגן קרפף שלם ר"ל שבעים אמה ושירים אלא אינן חבור זה לזה אלא אם כן מובלעות בתוך שבעים ושירים שהן כאלו הן אחת:

ויש מי שאומ' בדיני שמועה זו שלא ליתן קרפף לעיר שהוקפה ולבסוף ישבה אלא לעיר שישבה ולבסוף הוקפה שכל שהוקפה ואחר כך ישבה אין מודדין לה אף מחומתה אלא מיישובה והיאך מודדין לה קרפף והוא שאמרו בפרק פסין עיר חדשה מודדין לה מישיבתה ישנה מחומתה ואי זו היא וכו' חדשה שהוקפה ולבסוף ישבה ישנה שישבה ולבסוף הוקפה. וגדולי הדור משיבין עליה שהרי יריחו סתמה הוקפה ולבסוף ישבה היתה כסתם כל העיירות המוקפות חומה מימות יהושע בן נון והרי היה לה עיבור עד שממנה למדנו לעיבור העיר שהיא כעיר לענין גדר ולא חלקו בה בין הוקפה תחלה לישבה תחלה ומתוך כך פירשו שלא אמרו בחדשה למדוד מיישובה אלא בשחומתה רחוקה מיישוב הבתים הרבה יותר מכדי עיבורה של עיר ואלו ישנה אפי' היתה חומתה רחוקה מישובה יותר מכדי עיבור רואין אותה כאלו היא מלאה בתים ומודדי' מחומתה או שמא בחדשה אין מודדין היא וקרפיפה אלא מישיבתה וכן עיקר. וזהו מה שנראה לנו בפסק משנה זו וסוגיא שלה ומה שבא עליה בגמרא כבר ביארנוהו:

דף נז:

המשנה השלישית והכונה בה לבאר ענין החלק השני בענין מדידת התחומין וקדורי ההרים והבלעת הגאיות והוא שאמר אין מודדין אלא בחבל של חמשי' אמה לא פחות ולא יתר. מפני שהמדידה צריכה להיות בשני אנשים אחד אוחז בה מכאן ואחד אוחז בה מכאן ואם היה החבל פחות מחמשים אמה מתוך שהחבל קצר הידים מצויות למתחו במדידה ביותר מדאי והמדה מתארכת ומרבה את התחום ואם הוא יתר מחמשים כבדו של חבל מכפילו באמצעיתו ואין הידים שולטות למתחו כראוי ומדת התחום לוקה מצד הקצור ונמצא מחמיר בתחומין יותר מדאי ומתוך כך שיערו מדה בינונית לזו חבל של חמשים. וזהו שאמרו בגמרא לא פחות מפני שמרבה ולא יתר מפני שממעיט. ובתלמוד המערב אמרו לא פחות מפני שנמתח ונשכר ולא יתר מפני שנקמץ ומפסיד.

ולא ימדוד אלא כנגד לבו. כלומר שאף חכמים חששו אחר שצריכים שני אנשים להתעסק במדידה שמא יתן זה את החבל כנגד צוארו וזה כנגד רגליו והחבל מתקצר מפני האלכסון ונמצא מחמיר במדתו ומתוך כך נתנו מדה וקבעו מקום אחד להיות

המדה שוה בכלם והסכימו להיות המדה שומה כנגד הלב מפני שהעין מצויה לכוין בה יותר ביושר משיתנוהו כנגד הראש וכנגד הרגלים וכן שהמדידה באה להם בנקל בכך ואין חוששין למה שאין כל בני אדם שוים בקומה שמן הסתם בבני אדם בינוניים הם מודדי'.

היה מודד והגיע לגיא ר"ל בקעה או לגדר כגון חומת אבנים שנפלה ונעשית גל גבוה ומשופע ובני אדם מהלכין עליו והרי כשירד מגיא משפע עבר זה לשפת עבר שכנגדו מרבה בהלוכו וכן כשעולה לגדר ולשוב דרך ככר שכנגדו ולפיכך מבליעו. ופרשוה בגמרא בשהחבל מפסיק לו בכך כגון שאינו רחב חמשים אמה משפתו אל שפתו אעפ"י שיש במדרונו הלוך גדול ביתר מאלף אמה מבליעו ר"ל שכל הלוך המדרון נבלע ואינו עולה למדת התחום אלא עומד זה על שפתו מכאן וזה על שפתו מכאן והמדרון נבלע מאליו. וכן קרקע שבין שפולי מדרון זה לשיפולי מדרון זה אינו נמדד שהרי אף הוא אינו אלא פחות מן האויר שבין שפה לשפה וכשהולך בשבת הולך כל המדרון ויוצא ומשלים תחומו וכן בשפוע הגדר. ויש בזה תנאים אם היה במדרון או בשפוע הגדר יתר מאלפים אמה היאך דנין בו כמו שיתבאר בגמרא.

וממה שאמר וחוזר למדתו דקדקו בגמרא קולא אחרת שאם היה מודד כנגד העיר כלפי מזרח והגיעו לגיא והוא רחב מחמשים אמה ואינו יכול להבליעו שהרי אין החבל מפסיק לו אבל אם הולך לאחד מראשי הגיא לימין או לשמאל נמצא הגיא מתקצר ויכול להבליעו אעפ"י שאותו מקום המקוצר הוא שלא כנגד העיר הולך ומבליעו שם וכשיצא לאותו הצד שאחורי הגיא אם היה רחב הגיא וקצורו הולך לו עד שיהא לשפת הגיא שבמקום שהניח ואינו מנכה אלא חמשים אמה אויר שבין שפה לשפה במקום שהניח אלא שאין נראה כן שאם כן הרי הוא צריך מדידה אחרת אבל אם לא היה קצור הגיא שבמקום שהבליע הולך בשפוע עם רחב הגיא אלא שאחר שיצא לאותו הצד שאחורי הגיא צריך לילך ביושר כנגד פניו קודם שיגיע לשפת הגיא כגון זו# הרי זה מודד כל מה שצריך לילך לו ביושר ויעלה לו במדה ונמצא שהוא מודד עד שיהא כנגד שפת הגיא שברחב ומנכה ממדדו כשיעור מה שהלך ביושר וחוזר לו לשפת המקום שהניח ומשלים מדתו כנגד העיר כדי שלא תתעקם עליו הדרך וכן בהגיע להר או לגדר ובלבד שלא יצא חוץ לתחום ר"ל שאם היה המקום הקצר רחוק מכנגד העיר אלפים אמה אינו מבליעו כלל שלא יאמרו הרואים מדת תחום העיר באה לכאן ואם אינו יכול להבליעו כגון שאין באותו הגיא או ההר מקום קצר בתוך התחום לימין העיר או לשמאלה או

שהיה שם מקום קצר לימינה או לשמאלה אלא שאין יכול ליכנס בה מצד קוצים וברקנים או סבה אחרת.

דף נח.

אמ' ר' דוסתאי בזו שמעתי שמקדרי' בהרים ר"ל שאין מבליעין את המדרון לגמרי ולא מודדין לגמרי אלא מקדר ועולה מקדר ויורד. וכיצד הוא קדור זה מודדין בחבל של ארבע אמות והתחתון נותן את החבל כנגד לבו והעליון כנגד מרגלותיו ומודד בו כל מדרון ההר. וכן הדין בגיא או בגדר ונמצאת המדה מתמעטת בכל ארבע אמות וארבע אמות חצי קומת המודד והוא כל מה שמלבו עד רגליו ומרבה בתחומו. ולשון קדור הוא ענין נקב כלומר שרואין אותן כנקובים ממקום המישור שאחריו עד מקום רגליו של זה להיות החבל יוצא ביושר דרך הנקב. ולי נראה לשון שיעור מענין קודר אדם קב או קבים כמו שביארתי בפרק שני. ומה שאמר בזה שמעתי וכו' פירושו שאעפ"י שאין מקדרין במדידה לעגלה ערופה או לערי מקלט כמו שיתבאר בגמרא בזו מיהא שמעתי שמקדרין: זהו ביאור המשנה וכלה הלכה פסוקה היא אלא שיש בקצת עניני ההבלעה והקדור תנאים יתבארו בסוגיא זו. ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא להשלמת ענינים אלו אלו הן: חבל זה שמודדין בו דוקא של פשתן אבל (של) לא של גמי ולא של נצרים ר"ל של ערבה קלופה. והוא שאמרו שלשה חבלים הן שאין מחליפין את האמור של זו בזו של מגג לפרה שהיו כופתין אותה בחבל מגג ר"ל גמי ונתנוה על גב מערכתה מפני שאינה מקבלת טומאה או מפני שהוא רך ואין מטיל בה מום. של נצרים לסוטה שאמרו עליו מביא חבל המצרי וקושר למעלה מדדיה שמפני שבגדיה קרועים מכוין שיקשור בגדיה עליה למעלה מדדיה שלא יפלו על מתניה וישארו דדיה מגולים. ופרשוה בתלמוד המערב למה חבל המצרי כדי להזכירה מעשה מצרים. ושל פשתן למדידת תחומין. וכן פסקוה גדולי הפוסקי' והמחברים. ומכל מקום נראה לי שבשלשלת ברזל מודדין ומצד זה שאמרו אין לך יפה למדידה יתר משלשלאות של ברזל. כלומר שאי אפשר למתחן יתר מדאי אבל מה אעשה שהרי כתי' חבל המדה כלומר ואי אפשר לפסלה אחר שהתורה הכשירתה וקראתה מדה הא מכל מקום אף שלשלת של ברזל כשרה היא למדידה. ויש חולקין בה:

כבר ביארנו במשנה שכל שהגיע לגיא או לגדר מבליעו ופרשנו בהבלעה זו שמאחר שאין הגיא רחב חמשים אמה שהחבל מספיק במדידה משפתו לשפתו אעפ"י שיש במדרונו הלוך יותר מאלף אין מדת המדרון עולה למדת התחום. וכן ביארנו שאם היה

הגיא רחב כנגד העיר יותר מחמשים אם יש בצדו לימין או לשמאל מקום קצר הולך לשם ומבליעו וחוזר והולך משפתו ואילך עד מקום שכלה בו רחב הגיא כנגד העיר ומשלים מדתו שמא תאמר הואיל וסוף סוף אין שפועו של הר ומדרונו של גיא עולה לו מן החשבון למה הולך במקום אחר וטורח בחנם ימדוד לכאן ויבליענו כלו לכאן אחר שיודע שיש לימין או לשמאל מקום קצר עד חמשים. אין זה כלום שהרי אי אפשר למדוד אלא בחבל של חמשי׳ אמה ואם תאמר להבליעו בלא מדידה על סמך מה שנודע לו מצד ימין או מצד שמאל אפשר מגזרת הרואים שלא יאמרו שכל גיא מבליעין בתחום ולא ירגישו שלא הבליעו את זה אלא מצד שאפשר למדדו בחבל זה באי זה מקום שבו. וגדולי המפרשי׳ שאלו עוד מפני מה הוא צריך לחזור למדתו למדוד כנגד העיר ימדוד ממקום שיכול להבליעו ופרשו בה מפני שהוא צריך למדוד לכל רוח ורוח של עיר שתי מדידות אחת לכל זוית וזוית שיצא לו התחום מכוון שאין נותנין תחומין לעיר אלא כנגד העיר אם ארוכה אם קצרה ואין פוחתין משמנה מדידות לתחומי העיר מלבד מדידת מלוי הקרנות:

הוזכר בשמועה זו שאם היה הגיא מעוקם מקדר ועולה מקדר ויורד. ופרשו גדולי הרבנים בענין כגון שהוא מודד למזרח והגיע לגיא והוא רחב לשם עד שאינו יכול להבליעו שם וכן אין באותו צד לא לימין ולא לשמאל מקום קצר באותו הגיא שילך לשם ויבליענו שם ויחזור למדתו אלא שהגיא מתעקם לרוח דרום או לרוח צפון ומתקצר לשם ובא ללמד שאין דנין אותו כאלו נתקצר באותו רוח בעצמו והרי הוא כאלו אין שם מקום להבליעו וצריך לקדרו וטעם הדבר שכל שאין קצורו באותו רוח בעצמו שמא יאמר הרואה שבמקומו הבליעוהו ויבא להבליע כל שהוא רחב בלא שום קצור ואעפ״י שרואהו טורח למדוד ברוח שני הרי כשרואהו מודד ברוח שני סבור הוא שבעסקי אותו רוח הוא עוסק. ויש מפרשי׳ בגיא מעוקם ענינים אחרים וזה עיקר:

הגיע לכותל אין אומרין יקוב את הכותל כדי לידע כיוונו של כותל אלא אומדו והולך ומשער מדתו כפי אומד דעתו. ופי׳ הדברים בכותל גבוה שאין מטריחין אותו להביא סולם לטרוח ולעלות ולהבליעו תחת החבל שאם לא היה גבוה כל כך עד שתשמישו נוח קצת מבליעו תחת החבל. ולענין השמועה שאנו גורסין בה והא אנן תנן מבליעו וחוזר למדתו כלומר בהגיע לגיא או לגדר ואין יכול להבליעו כנגד העיר שמודדו במקום הקצר ומבליע את המדרון ואף זו כיון שאין הכותל יוצא מתחום העיר ילך לצד הכותל וימדדנו בחבל ויחזור למדתו או תטריחנו בהבאת סולם כדי לעמוד עליה בטוח לכוין מדידתו יפה. ותירץ התם ניחא תשמישתיה שהמדרון משפע ויכול לילך ולקדר ומתוך כך אם

רצה בהבלעה הטריחוהו לילך למקום שאפשר להבליעו אבל זה אין הבלעתה או קדורה נוחה כלל מתוך יושר גבהותה ולפיכך הקלו עליה לשערה באומד ויטרח בעלייה וירידה במה שיוכל כדי לעבור. ואינו צריך להתעכב עליה לצרך מדידה וכל שכן שאין מטריחין אותו בהבאת סולם או לילך לצד הכותל. ויש גורסי' התם בדניחא תשמישתיה כלומר כשאנו מדמין כותל זה להגיע לגדר לילך לשם להבליעו לחזור למדתו דוקא בשסוף הכותל נוח תשמישו קצת עד שיכול לעמוד על גביו להיות צופה משם להיכן הוא חוזר למדתו אבל כל שהכותל אין תשמישו נוח אף בסוף הכותל כגון שהוא גבוה לשם גם כן או שיש שם קוצים וברקנים לא הטריחוהו לעלות ולראות להיכן הוא חוזר שמאחר שאף בסוף הוא צריך לקצת אומד אף מעתה ישער את הכל באומד.

ויש גורסי' בה והתניא מודדו מדידה יפה ופירושה בשפוע גיא או הר שמודדין אותו לגמרי על הדרך שיתבאר ואף בכותל נאמר כן ותהא כל מדת הגובה עולה למדת התחום. ופרשו לא נאמר למוד מדידה יפה בקרקע חלקה אלא במדרון ששפועו רחב הרבה שתשמישו נוח ויתבאר למטה כגון מתלקט עשרה טפחים מתוך יתר מחמש אמות על הדרך שיתבאר אבל כל שאין תשמישו נוח כגון שמתלקט עשרה מתוך ארבע אינו נמדד אלא מבליעו או מקדרו ודוקא בהר או גיא שאעפ"י שאין תשמישם נוח מכל מקום תשמישן מצוי אבל כותל שאין תשמישו [נוח] ולא מצוי בהלוך אומדו ודיו. ויש לפרש בגירסא זו שלא על הכותל הוא מקשה אלא על הגיע לגיא או להר שאמרנו במשנתנו מבליעו וחוזר למדתי ובברייתא אמרו מודדו מדידה יתרה ותירצה על הדרך שביארנו. וכתבו גדולי הרבנים שלא נאמר אומדו אלא בכותל שיש לו מיהא אי זה דמיון בשפוע גיא או הר אבל כותל הזקוף לגמרי ככותל שלנו אפי' אומד אינו צריך. עוברו והולך לו ואינו נכנס לו במדה כלל וראיה להם מה שאמרו בגמרא לא שאנו אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו ר"ל אותו של בנאים שהעופרת בראשו להורידו אצל קו הבנין לידע אם הוא ישר אם לאו ופרשו בה למטה שכשמניח חוט המשקולת אצל שפתו מתרחק יותר מארבע אמות מכנגד השפה מחמת השפוע אבל אם לא היה מתרחק יותר הרי הוא נקרא יורד כנגדו ומודד קרקעיתו מדידה יפה ואין המדרון נכנס במדת התחום כלל ואינו צריך לקדר. ויש מפרשים בה עד כמה יורד כנגדו שיהא נקרא זקוף כל שנכנס ארבע אמות בזקיפה שכל שזקוף בשיעור זה אינו ראוי להלוך ואעפ"י ששאר כותלי הגיא משתפעין והולכין עד קרקעית הגיא הרי הוא כאלו כל הגיא זקוף אבל פחות מארבע אמות מטפס ויורד בו. למדנו שכל שהוא זקוף קרקעו נמדד ואין השפוע נכנס בכלל התחום ומכאן אמרו שאם הכותל זקוף לגמרי אינו נכנס בכלל המדה וקרקע אין

בו כדי למדדו מדידה יפה על דרך קרקעית הגיא. ומכל מקום מה שאמרו בשאין חוט המשקולת יורד שמקדר לא כל הדרכים שוים בה אלא יש שאומדו ודיו ויש שמודד אף שפועו ומדרונו מדידה יפה בקרקע חלקה כמו שיתבאר. אלא ששמועת המשקולת לא באה אלא ללמד סוף השמועה שבחוט המשקולת יורד ומודד את הקרקע והשפוע והמדרון אין נכנסים בחשבון כלל. ולמדנו שיש מדידה בהבלעה ויש בקדור ויש באומד ויש במדידה יפה בקרקעה והשפוע והמדרון אינו נכנס בחשבון כלל. ויש שאף השפוע והמדרון נמדדין מדידה יפה בקרקע חלקה. ויש שאין צורך בה לכלום ואינו עולה במדה כלל. וכדי לבאר עיקר הדברי אני רואה להשלים ביאור הסוגיא ולסדר אחר כן הדברים אי זו בדין הבלעה ואי זו בדין קדור וכן בכלם.

דף נח:

והוא ששאלו וכמה עומקו של גיא כלומר כשאינו רחב חמשים שאמרו מבליעו כמה מהלך עומקו של גיא דרך קרקעו בין המדרונות והקרקע. אמ' רב יוסף אלפים אבל ביתר מאלפים אינו מבליעו ואיכא דאמרי אמ' רב יוסף אפי' יתר מאלפים וכן הלכה. ולא נתפרש בה שיעור כמה יתר אבל גדולי המחברים כתבו בה כל שאין בה ארבעת אלפים אמה. ושמא למדוה מעיר העשויה כקשת ומן השיעור הנזכר בין שני ראשיה כמו שהתבאר והקשו לו כמאן לא כרבנן ולא כאחרים והוא שחכמים אמרו עמוק מאה ורחב חמשים מבליעו ואם לאו אין מבליעו אלא מקדרו כלומר אם הוא עמוק ממאה. ואחרים אמרו עמוק אלפים ורחב חמשים מבליעו ואם לאו אין מבליעו אלא מקדרו הא יותר מאלפים לדברי הכל אין מבליעו והיאך הוא אומר אפי' יתר מאלפים ותירץ לעולם כאחרים והא דאחרים בשאין חוט המשקולת יורד כנגדו הוא שההלוך נוח בה וכל שהיו יותר מאלפים צריך לקדר אבל בחוט (אין) המשקולת יורד אינו ראוי להלוך ואף ביתר מאלפים מבליעו או מודד קרקעיתה מדידה יפה ואין השפוע והמדרון נכנסים במדה כלל והלכה כאחרים. ובשאין חוט יורד כנגדו כל עד אלפים מבליעו ובחוט יורד כנגדו עד ארבעת אלפים. וכן במה שאמרו למעלה הגיע להר מבליעו אמרו לא שאנו אלא בהר המתלקט עשרה טפחי' גובה או עמק בכדי הלוך ארבע אמות אבל הר המתלקט עשרה מתוך חמש אין זה קרוי מדרון ומודד את הכל מדידה יפה שהרי חמש אמות הם ל' טפחי' וכל שהמדרון שלשה חלקים יתר על הגובה תשמיש גמור הוא שהרי כבש המזבח כך היא מדתו שלשים אמה מדרונו לגובה תשע אמות של מזבח בלא הקרנות והיו עולין שם עם איברי העולה והאימורין:

רב הונא בר נתן מתני לה לקולא לא שאנו אלא בהר המתלקט עשרה מתוך חמש אבל עשרה מתוך ארבע אומדו והולך לו. וכתבו גדולי המפרשי׳ שדברי רב הונא בר נתן אמורים בין על ראש השמועה ר״ל מבליעו בין על סופה ר״ל בשאי אפשר להבליעו שמקדר ופירושו לא שאנו אלא במתלקט עשרה מתוך חמש שתשמישו נוח ויש לנו לצמצם את המדה אם בהבלעה אם בקדור אבל עשרה מתוך ארבע הרי הוא ככותל משופע שאין חוט המשקולת יורד כנגדו שאומדו והולך. והלכה כרב הונא בר נתן שהרי הלכה כדברי המיקל בעירוב. ומכל מקום מודה הוא שאם מתלקט עשרה מתוך יתר מחמש שאין זה קרוי מדרון ומודד את כלו מדידה יפה כקרקע גמור:

למדנו שכל שהגיע לגיא או להר אם מתלקט עשרה מתוך יתר על חמש הרי הוא כקרקע חלק ומודד את הכל מדידה גמורה ואם מתלקט עשרה מתוך חמש מבליעו אם אינו רחב יתר מחמשים הולך לאיזה מקום שבאותו רוח ומבליעו לשם וחוזר למדתו ואם אינו יכול להבליעו באותו רוח כלל מקדרו:

עשרה מתוך ארבע אינו מקדר אלא אומדו והולך והבלעה זו אינה אלא בשאין בעמקו יתר מאלפים אם אין חוט המשקולת יורד כנגדו מודד קרקעיתו. ואין השפוע והמדרון נכנסין במדה כלל:

היה כותל זקוף אינו צריך כלום ואינו נכנס במדה כלל:

היה הגיא רחב כל כך כנגד כל העיר עד ששפתו החיצונה מתפשטת חוץ לתחום זו אינה צריכה לפנים שאומד בגיא עד מקום (ששה) [ששם] נשלמה מדת התחום ומציין בתוך הגיא כדי שלא יצא משם ולהלן שהרי אף כשאין אתה מכניס שפועו ומדרונו בכלל המדה ושתהא דן אויר העומק כקרקע חלק הרי חוץ לתחום ונמצאת למד מדברינו דין הבליעה והקדור ואומד ומדידה יפה בלא שפוע ומדרון ומדידה יפה אף בשפוע ומדרון ודין מה שאינו צריך כלום ושאינו נכנס בכלל מדת התחום כלל:

קדור זה שכתבנו אינו אלא לענין תחומין אבל לענין עגלה ערופה כשמודדין אי זו קרובה מכלן וכן בערי מקלט למדידת תחומיהן שקולטי׳ בערים עצמן אין מקדרין בהן אלא מודדין כל המדרון ואעפ״י שמרבה במדה ומרחיק את הערים אין מקצרין בשל תורה ולא מודדין כמה שהוא:

המשנה הרביעית והכונה בה כענין משנה שלפניה והוא שאמר אין מודדין אלא מן המומחה וכו׳ פרשו מקצת גאונים מלשון ומחה אל כתף ים כנרת לשון הגעה והשגה. כלומר אעפ״י שביארנו שאם היה מודד והגיע להר או לגיא מבליע או מקדר או מודד או מעביר על אחד מן הדרכים שביארנו מכל מקום לכתחלה אין לו למדוד אלא ממקום

שיוכל להגיע לתחומו. בלא עכוב גדר והר עד שלא יצטרך להניח מדידתו. ורוב מפרשי׳ פרשוהו מענין מומחה ממש כלומר שאין מוסרין מדידת התחום אלא למי שהוא מומחה ובקי באומנות מדידה ובהלכותיה וכן כתבוה גדולי המחברי׳ ואף בתלמוד המערב כמו שאמרו שם הא הדיוט שרבה אין שומעין לו.

ריבה למקום אחד ומיעט למקום אחד למקום שרבה שומעין כלומר שאם זה המודד מדד בשני מקומות והרי קרן מזרחי דרומי וקרן מזרחי צפוני שהרי המדידה המכוונת למדות בכל רוח שתי פעמי׳ כל אחת סמוך בקרן שלה ונמצאו מדידותיו סותרות זו את זו עד שנראה לכל שהאחת גדולה מחברתה כחמשים אמה או כמאה או כמה שהוא תולין לקולא ולמקום שרבה שומעין. ושאלו בגמ׳ ולמקום שמיעט לא כלומר והלא יש בכלל מאתים מנה וכל שכן ששומעין ליל למקום שמיעט. או שמא כך הוא מקשה ולמקום שמיעט להוציא את המדה בו כנגד המרובה לא והרי מכיון שאתה מחזיקו במעוטת יש לך להוסיף בה. ותירץ אף למקום שרבה כלומר שבאותו צד שמיעט שומעין לו כנגד מקום שרבה ומוסיפין עליה כמדה האחרת ותולין את הענין שלא מתח החבל יפה ואמרו בתוספתא שצריך למתחה בכל כחו. ויש מפרשי׳ להחמיר כלומר למקום שרבה אין למקו׳ שמיעט לא אלא שתוסיף בו את המדה כנגד המרובה ואמאי והרי שמא כדין מדד אלא שנזדמן לו גיא או גדר או הר על צד שהוצרך למעט מדתו בכך. ותירץ אף למקום שרבה ומכל מקום מקום שמיעט אין מוסיפין עליו וראשון עיקר. וגדולי המחברים כתבו בזה היו לנו תחומי שבת מוחזקים ובא מומחה ומדד וריבה או מיעט שומעין לו בתחום שרבה. ואין לשון הגמרא נופל יפה לפי זה שאם כן מאי אף למקום שרבה ועוד היאך הקשו על סוף המשנה היינו רישא והלא אין דומין זה לזה כלל.

רבה לאחד ומיעט לאחד וכו׳. שאלו בגמרא היינו רישא. ותירצו בה רבה אחד ומיעט אחד שמדדו שנים זה אחר זה ונמצאת מדה אחת מהן גדולה מחברתה שומעין לזה שרבה. ופרשו בגמרא ובלבד שלא ירבה יותר ממדת העיר באלכסונה כך גורסין בה גדולי הרבנים כלומר שאפי׳ טעה טעות גדולה שאין לתלותה בטעות מדידת החבל כל שלא רבה ביתר מאלכסון העיר לו שומעין שמא הראשון טעה ולא רבע את העיר אלא מדדה כמו שהיא עגולה והשני הוא בקי יותר ממנו ורבעה ונשתכר בזויות ותולין בזה כל אלכסון הקרן עד שיתברר לנו שטעה אבל אם רבה ביתר מכן אין לנו במה לתלות ואין שומעין לו. וכן נראה שגורסין גדולי המחברי׳ והוא שכתבו שומעין למרובה ובלבד שלא ירבה יותר ממדת אלכסונה של עיר כיצד בעת שירבה זה נאמר שמא הראשון מקרן אלכסונו של עיר מדד האלפים ומיעט מדתו עד שנמצא צלע התחום בינו ובין העיר פחות

מאלפים וזה האחרון מדד אלפים מצלע המדינה ואין מחזיקין על הראשון שטעה ביתר מזה לפיכך אם רבה זה יתר על הראשון אפי' בתק"פ אמה בקירוב שומעין לו. והתמה על דבריהם שלא היה להם לומר אלא תקע"ב שאם הראשון מדד אלפים לבד בקרנות ומשך המדה באלכסון לא יצא תחום הצלע אלא לאלף ותכ"ח ויתר משהו שזהו שיעור מרבע שאלכסונו אלפים כמו שביארנו למעלה ושמא הואיל ויתר משבעים הם אעפ"י שלא הגיעו לגבורות שמונים לא דקדקו בדבריהם כל כך והוא מה שאמרו הם עצמם בקירוב. וכן תירצו בדבריהם גדולי הדור. ומקצת רבני צרפת גורסין בזו ובלבד שלא ירבה ממדת העיר ואלכסונה ופירשו שאפי' הרחיק האחד על חברו ביתר מאלכסון העיר עדיין יש לתלות בשיעור גוף העיר שמא כשמדד הראשון היתה העיר קטנה ונתרבית בדיורין ובא זה והרחיק על פי מדת תוספת העיר ועוד שיעור מדת האלכסון.

אפי' עבד אפי' שפחה נאמנין לומר עד כאן תחום שבת. כלומר שאנו ראינו שפלוני מומחה מדד והגיע לכאן שלא אמרו בעירובי תחומין להוסיף אסור משלש פרסאות שהן שנים עשר מילין עד אלפים אמה שהוא מיל אחד להחמיר בהם בספקותיהם אלא להקל בספקותיהם. ובמסכת כתובות [כח.] התבאר שהגדול נאמן בו על מה שראה בקטנו כלומר שנאמן הגדול לומר זכורני כשהייתי קטן שעד כאן היו מוליכין אותנו בשבת וסומכין על עדותו:

זהו ביאור המשנה וכלה על הצדדין שביארנו הלכה פסוקה היא ולא נתחדש עליה בגמרא דבר שלא ביארנוהו:

דף נט.

המשנה החמישית והכונה בה לבאר ענין החלק השלשי והוא שאמר עיר של יחיד ונעשית של רבים מערבין את כלה ביחד בעירוב פת לשתוף מבואותיו שמאחר שהיה לו היתר מתחילה לטלטל בכלה אחר שהיתה של יחיד וכגון שהיא מוקפת חומה ושדלתותיה נעולות בלילה שנמצאת אצל אותו היחיד כחצר אחד שכל יושביה עומדים תחתיו כבני רשותו דיינו כשנעשית של רבים שתצטרך לשתוף מבואותיה עירוב אחד לטלטל בכלה בעירוב אחד ולא שיהו מבואותיה צריכים תקון לחי או קורה כלל שהרי היא כחצר אחת של אדם אחד ולא עוד אלא אפי' בלא שום שיור הואיל ואין שם רשות הרבים גמורה שאלו היה שם רשות הרבים צריכה תקון אחר כמו שיתבאר וכן החצרות צריכות עירוב כל אחת לעצמה אחר שנעשית של רבים שאין סומכין על שתוף במקום עירוב שלא לשכח תורת עירוב מן התינוקות כמו שיתבאר אבל לענין שתוף מערבין את

כלה ביחד אבל של רבים ונעשית של יחיד שלקחה מהם אלא שרבים דרים שם מחמת ששוכרין רשויות ממנו הואיל ומתחלתה נאסרה בטלטול כלה ביחד אעפ"י שאין שם רשות הרבים שהרי עיר של רבים אין מערבין את כלה בלא שום שיור שמא תשתכח תורת רשות הרבים אחר שכלם מטלטלין בכל העיר ולא נאסר אחד מהם בשום מקום מן העיר ואין מערבין את כלה אלא אם כן בשיור אף עכשו אין מערבין את כלה אלא בשיור שמא יבאו לטעות לומר כן בעיר שהיתה של רבים ועדיין היא של רבים שזו ודאי צריכה שיור שכל שמערבין את כלה ביחד עד שאין שום מקום שבעיר נאסר לאחד מהם אין היכר להם שמתורת עירוב הוכשרו בטלטולה ויש כאן חשש שכחת איסור שבת בטלטוליו ר"ל שיבאו לטלטל שם בלא שום עירוב אבל כשעירבו ושיירו בה מקום שלא כללוהו באותו עירוב עד שנאסרו מיהא באותו מקום הן שיערבו בני מקום המשוייר לעצמם הן שלא עירבו כלל הרי יש כאן היכר שאם לא עירבו בני מקום המשוייר הרי נאסרו בני העיר באותו מקום (לעצמם) ובני אותו מקום בכלה ואם עירבו בני אותו מקום לעצמם אעפ"י שמותרין בני העיר בעיר ובני אותו מקום בכל אותו מקום מכל מקום נאסרו אלו [עם אלו] ויש כאן היכר שלא הותר מה שהותר אלא מתורת העירוב:

ושיור זה נחלקו בו שר' יהודה הצריך בו הרבה דיורין כעיר חדשה שביהודה והוא תוספת שנתוסף בעיר אחת גדולה שביהודה ונקרא אותו תוספת עיר חדשה והיו בו עד חמשים דיורין וממנה שערו לכל שיורי עיירות ומה שאמר אלא אם כן היה חוצה לה פירושו שאפי' היה אותו שיור חוצה לה מכשיר ובלבד שיהא בתוך עיבורה עד שתהא כעיר אחת ואין צריך לומר בתוכה ממש או אם עירבוה מבוי מבוי בפני עצמו שאין לך שיור גדול מזה שהרי כל אחד מן המבואות נעשו שיור לחברו. ולר' שמעון דיו בשיור שלש חצרות שכל אחת מהן שני בעלי בתים ואין הלכה כאחד מהם אלא אף בבית אחד בחצר אחת הוי שיור ובלבד שיהא שם בית דירה ואעפ"י שבגמרא אמרו בבית התבן אחד שהיה שיור בפום בדיתא פירושו בשהיה שם בית דירה. וכן פרשו גדולי הרבנים כמו שאמרו בית וחצר סלקא דעתך כלומר חצר בלא בית אלמא כל שאין שם בית דירה אינו נעשה שיור ויש לפקפק בזו.

ובגמרא שאלו היכי דמי של יחיד ונעשית של רבים והיו סבורים לפרש כגון דיסקרתא דריש גלותא שהיתה תחלה שלו וכן עכשו היא שלו אלא שקוראה נעשית של רבים משנמלך ריש גלותא לקבוע פרקו לשם לדין ולהורות מצד שרגלי רבים מצוים שם מחמת השלטנות ועל זו הוא אומר שמערבין את כלה. ומפרש (הטו גם) [הטעם] מפני שזה שנעשית של רבים אין בו חשש שכחה שיבאו לטלטל בלא שום עירוב ואף בשל רבים

שהרי מזכירים זה את זה. והקשה ואם כן אף כל ישראל בכל מקומות מצויים זה עם זה בכל שבת ושבת ואם כן אף של רבים לגמרי נאמר כן. ופרשו בה כגון דיסקרתא דנתן זעאר. ופרשו בה קצת מפרשי' שזה בנה עיר לעצמו לאוצרותיו וארוואתיו וחדריו והושיב בהם עבדיו ואוכלי שלחנו ולבסוף נדלדל ומכרם לרבים ונמצאת של רבים והואיל ובחזקת היתר היתה לטלטל בכלה מערבין עכשו את כלה בלא שיור והענין בשלא נשתקע שם הבעלים ממנה שאין כאן לטעות בשאר עיירות שהכל דנין אותה כחצר אחת שרבים דרין בתוכה שדיים בעירוב [אחד] ואין כאן חשש שכחת רשות הרבים. ויש חולקין במכרה כלה ומפרשי' שאותו היחיד בנה עיר לעצמו ונתישבו בה רבים ומעלים לו מסים וארנויות מחמת הבתים שנמצאת העיר קנין ליחיד ואין לבני העיר קנין גמור בדרכים וסרטיות אלא לדריסת רגליהם לבד ואותו היחיד רשאי לבנות בהן כשלו וכגון זו אין חייבין ברשות הרבים שלה ואפי' נתנם במתנה גמורה שלא (במס) [שלמו מס] הואיל ושייר לעצמו הדרכים ואפי' היה שם רחב שש עשרה אמה ואפי' מצויים שם ששים רבא. וכמו שאמרו בפרק שני יהושע אוהב ישראל היה ונתקן להם דרכים וסרטיאות כל היכא דלא ניחא תשמישתיה מסרה ליחיד. אלמא כל שהיא רשות היחיד אעפ"י שיש לרבים קנין בהם לדריסת רגליהם ושיש להם שם דרך סלולה אין חייבין בה משום רשות הרבים וכענין זה מצינו חצר שהרבים נכנסים בזו ויוצאי' בזו רשות היחיד לשבת וכל שכן אם כל הדרכים שלו והוא משאילן או משכירן ונמצאו עכשו עיירות של מלכים שאין בהן חיוב רשות הרבים גמורה. והדברים מתקבלים ונראין כאוהבים אלא שעיקר הדברים אף במכרה כלה שאין (לה) [לו] רשות מיוחדת על האחרים בדרכים וסרטייאות הואיל ועדיין שמו עליה שהרי בסוגיא זו אמרו ר' זירא עירבה לכולא מתא דבי חייא בלא שום שיור מפני שהיה סובר כשהיו קורין לה דבי חייא שהיתה שלו [ונעשית] עכשו של רבים ואעפ"י שהיה רואה עכשיו שלא היה לו שום רשות בה. וכן כתבוה גדולי הדור. ועוד ראיה לדבר שאם כן היאך שואל עליה עיר של יחיד ונעשית של רבים ורשות הרבים עוברת בתוכה מה דינה והלא לפי זה אין בה רשות הרבים אלא שעיקר הדברים במכרה כלה על הדרך שביארנו:

זהו ביאור המשנה וכלה הלכה היא אלא שלא נשלמו בה תנאים הצריכים בה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא להשלמת פסק ענין זה והנמשך ממנו כך הוא:

כבר ביארנו שמשנתנו לא נאמרה אלא בשאין בעיר זו רשות הרבים אבל בשיש שם רשות הרבים יש בה דין אחר. והוא ששאלו בסוגיא זו עיר של יחיד ונעשית של רבים ורשות הרבים עוברת בתוכה כיצד מערבין אותה ואתה צריך לפרשה בעיר שפתוחה בכניסה

ויציאה אבל אין בה דלתות שאם היו שם דלתות היאך אמ' עליה עושה לחי וקורה ומי גרעי דלתות מצורת פתח אלא משנתנו מתבארת בדלתות ננעלות כמו שביארנו וזו בלא דלתות כלל ועל זו אמר עושה לחי וכו' ופי' רשות הרבים עוברת בתוכה של שש עשרה אמה רוחב. ויש מפרשי' אעפ"י שאין שם [שש] עשרה הואיל ופתוחות משני ראשיהן לסרטיא ופלטיא על הדרך שביארנו חלוקות אלו בפרק ראשון מזאת המסכתא ובפרק ראשון של שבת. ואמר עושה לחי מכאן ומכאן או קורה מכאן ומכאן ונושא ונותן בכלה ואין גורסין כאן באמצע שהרי בכלה נושאין ונותנין. ובשני בתים בשני צדי רשות הרבים הוא שגורסי' באמצע והעלינו את השמועה לדעת ר' יהודה שסובר שרשות הרבים מתערבת בכך כמו שאמ' מי שיש לו שני בתים וכו' כשעשה שם לחיים או קורות לדעתו נעשה כאלו היו שם דלתות שהיא כחצר אחת ואנו כבר פסקנו בפרק ראשון שרשות הרבים אינה מתערבת אלא בדלתות ואם כן כל שאין לה דלתות אין לה תקון אחר שיש בה רשות הרבים הא אם יש בה דלתות ננעלות בלילה על הדרך שביארנו בפרק ראשון הואיל ורשות הרבים שבה ראויה להתערב הרי חזרה העיר כמבוי אחד ומערבין את כלה ביחד אחר שהיתה של יחיד על הדרך שביארנו במשנתנו בשאין בה רשות הרבים שמאחר שרשות הרבים שבה ראוי להתערב הרי דינו בזו שאין בה רשות הרבים לערב כלה כאחד בשתוף אלא שבחצרות אנו צריכים לערב אחת אחת כמו שביארנו במשנה:

דף נט:

הוזכר עוד בסוגיא זו על עיר זו של יחיד ונעשית של רבים שמוכשרת כלה עד שדייה בעירוב אחד או אם היה רשות הרבים עוברת בתוכה ובדלתות ננעלות שמתערבת כלה כאחד ר"ל בלא שיור וכן בכל צד שמוכשרת כלה כאחד עד שדיה בעירוב אחד שאין מערבין אותה לחצאין ר"ל חציה שמצד זה בפני עצמו וחציה שמצד זה בפני עצמו עד שלא יערבו רשות הרבים שבנתים ושתהא רשות הרבים מפסקת בין שני החצאין אלא או כלה עם תקון רשות הרבים שבה או מבוי מבוי בפני עצמו כשאר עיירות של רבים. ולא סוף דבר לארכה ר"ל אם רשות הרבים הולכת ממזרח למערב שיערבו בני חצי העיר שכנגד הצפון לעצמם ובני העיר שכנגד הדרום לעצמם שהרי אלו ואלו דורסים תמיד ברשות הרבים זה ויוצאי' ונכנסין דרך פתחיה לכאן ולכאן ונמצאת רשות הרבים מחברתם ליכנס זה בשל זה הואיל וכלם מעורבים בה ונמצאו אוסרים אלו על אלו אלא אפי' לרחבה ר"ל שעירבו בני הצפון ובני הדרום כשיעור חצי העיר עם חצי רשות הרבים לצד מערב שהיה לנו לומר הואיל ונמצאו אלו דריסתן בחצי רשות הרבים

שאצלם ואלו בשאצלם ואין עירוב מאלו לאלו עד שנאמר שיאסרו זה על זה שהרי ביררו אלו פתחם אעפ"י כן אוסרין זה על זה ואין מערבין אותה בדרך זה אעפ"י שעשו לחי וקורה להפסיק בין שני חצאי רשות הרבים להכשיר לכל אחד מהם שאם לא כן הרי נעשו הרשויות פרוצים במלואם לרשות האסור אלא אף בדרך זה אסור ולא סוף דבר לר' עקיבא שאמר בשתי חצרות זו לפנים מזו והחיצונה פתוחה לרשות הרבים אבל הפנימית אין לה ברשות הרבי' אלא שיוצאה דרך החיצונה ושכחו ולא עירבו בין זו לזו אלא שערבה זו לעצמה וזו לעצמה שלדעת חכמים שהלכה כדבריהם זו מותרת לעצמה וזו מותרת לעצמה ור' עקיבא אוסר את החיצונות מפני שדריסת רגל הפנימית הרגילה לשם אוסרתה אעפ"י שמותרת במקומה ואף בזו הואיל ודריסה שמזו לזו מצויה ראוי לאסור אלא אף לדעת חכמי' כן שלא אמרו בפנימית וחיצונה כן אלא דפנימית אחדא דשא ומשתמשא כלומר כיון שמותרת במקומה כופין על מדת סדום לסגור דלתיה בעדה שלא יהא לה היום דריסת רגל על החיצונה ולא סוף דבר שתסגור להדיא אלא שרואין אותה כאלו סלקה רגלה היום מדריסת החיצונה מדין מדת סדום ואף כשלא סגרה מועיל לחיצונה כאלו סגרה אבל בזו אין רגל הרבים מסלקת משם. ולמדת לענין פסק שאין מערבין עיר זו לחצאין אלו לעצמן ואלו לעצמן שרגליהן של אלו אוסרין על אלו בין לארכה בין לרחבה:

ולענין ביאור השמועה יש שואלין בה שהרי נראה מסוגיא זו שדריסת רגל רבים מעכבת מלערב אף בדלתות שהרי רב פפא שאמר שאינה מתערבת לא לארכה ולא לרחבה לא על ברייתא של ר' יהודה לבד אמרה אלא אף לרבנן וכמו שביארנו שאף לדעתנו שאין מערבין רשות הרבים אלא בדלתות ננעלות בלילה אף בזו ר"ל בננעלות בלילה אינה מתערבת לחצאין אף לרחבה ומפני רגל רבים שבתוכה ואם כן היאך אמרו בפרק ראשון שרשות הרבים מתערבת בדלתות ננעלות וודאי אף על מקצת העיר נאמר כן שהרי תחלה פרשוה שם במבואות המפולשים לרשות הרבים ולא הוצרכו להעמידה בכך אלא ממה שאמ' צורת פתח מכאן ולחי או קורה מכאן הא כל שבדלתות אף ברשות הרבים שבתוכה כן שהיא כעין מבואות. ואף כשתאמר שאין דיוק זה מוכרח מכל מקום סתם נאמרה בין בכלה בין במקצתה וכן בעשה לחי לחצי מבוי שיש לו חצי מבוי ונאמרה סתם אפי' במפולש והיאך לא נאסרה מצד שבני מבוי עוברין מכאן ומכאן עד שראיתי לקצת חכמי הדור שהעמידו זו של חצי מבוי במבוי סתום שהפנימיים יכולים לערב בלא חיצוניים הואיל ואין לחיצוניים דריסת רגל על הפנימיים. וגדולי הדור משיבין עליה שאם כן כשאמרו עשה לחי לחצי מבוי אין לו אלא חצי מבוי והקשו עליו פשיטא עד

שתירץ אימא יש לו חצי מבוי ואף בזו הקשה הא נמי פשיטא ותירץ מהו דתימא ליגזר דילמא אתי לאשתמושי בכוליה קמ"ל. בזו האחרונה מיהא היאך אמ' לו להדיא פשיטא היה לו לברר תחלה שבסתום הוא עסוק והיה לו לומר אי במפולש ליתו הני וליסרו אהני ואי בסתום פשיטא ואף כשתרצה לומר שפשוט היה לו שבסתום אמרה אין זה כלום שהרי רב פפא בסוגיא זו אמילתא דר' יהודה קאי ואעפ"י שלענין פסק אתה מפרשה אף בדרבנן ועל הדרך שכתבנו מכל מקום הוא אמרה על שמועתו של ר' יהודה ואלו לר' יהודה כל שיש לו שתי מחיצות גמורות אינו חושש לדריסת רגל רבים וכמו שאמרו בפרק פסין אם היתה דרך הרבים מפסקתה וכו' אלא שאף הם מתרצים בשם גדולי רבותיהם שזהו שלא אמרו בכאן אין מערבין חציה אלא שאין מערבין את כלה לחצאין כלומר כל שמערבין את כלה אין מערבין אותה לחצאין אלו לעצמן ואלו לעצמן אלא או כלה כאחת בלחי וקורה מכאן ולחי וקורה מכאן לשני ראשי רשות הרבים ובעיר שאין בה מבואות המפולשים חוץ לעיר או כלה מבוי מבוי בפני עצמו שכיון שעירבו העיר כלה בלחי וקורה לשני ראשי העיר וכשבאו לערב כלה בפת עירבוה לחצאין אפי' חזרו ועשו לחי וקורה באמצע רשות הרבים שלה ואפי' לרחבה כיון שמטלטלין בכלה ואין לחיים וקורות שבאמצע אלא להבדיל צדה האחד מן השני ויש להן דרך זה על זה הרי היא כשתי חצרות זו לפנים מזו וכיון שאין יכולים לסלק רשות הרבים מכאן אוסרין זה על זה שהרי לחיים החיצוניים עושין את כלם בני מבוי אחד והרי הוא כמבוי ששכח אחד מהם ולא עירב אבל כשעירבו חצי העיר בלחי וקורה וחציה השני אינו מעורב הרי הוא כשאר מבואות שלחיים וקורות מתירן ואין החיצוני' כבני רשות אחת עמהן. ומה שהקשו בסוגיא זו מבוי מבוי נמי ליסרו אהדדי כך הוא שכיון שעירבו את העיר כלה מבוי מבוי והיתה העיר כלה יכולה להתערב יחד ולא עשו כן אלא שכל מבוי ומבוי עשה לעצמו לחי וקורה ועירבו כל אחד ואחד לעצמו בפת ויש להם דרך זה על זה שפתוחים זה לזה הרי הם כשתי חצרות שיש להן דרך זה על זה ועירבה זו לעצמה וזו לעצמה שאוסרת פנימית על החיצונה לר' עקיבא ובזו אף לרבנן כמו שהתבאר שכל שהן אחד אין מערבין כל אחד לעצמו במקום שהרגל מצויה. וזהו שכתבו גדולי הרבנים במבוי מבוי כיון דמעיקרא של יחיד הוא והיו מערבין את כלה והורגלו להיות אחד אוסרין זה על זה ואפי' איכא לחי וקורה למבוי לא מהני ולא שנתכונו לומר שכל שהוא מבוי אחד אין לחי וקורה מתיר חציו שהרי עושין לחי לחצי מבוי אלא שכל שהן אחד אין מערבין כל אחד לעצמו. ואף הם הביאו ראיה לדבריהם ממה שאמרו בתלמוד המערב עיר של יחיד ונעשית של רבים תני בשם ר' יהודה אין מערבין אותה חצאין מיחלפא שטתיה

דתני ר' חייא כיצד מתירין רשות הרבים ר' יהודה אומר לחי מכאן ולחי מכאן קורה מכאן וקורה מכאן וכה אמר הכן לא על הדא אלא על הדא אפי' עיר גדולה כאנטוכיא ואין בה אלא דלת אחת תני בשם ר' יהודה אין מערבין אותה חצאין אמ' ר' יוסה הדה אמרה בני המבוי שנתנו קורתן באמצע מבוי אלו מותרין ואלו אסורים כיצד הוא עושה נותן הקורה על פתח המבוי ומתיר את המבוי ר' פנחס כד סלק להכא חמא כפתא דשקקא דגזוראי אמ' להם חלקתם עירובכם אמ' ליה ר' יהודה בר' שלום לחזוק הבתים נעשית.

נמצא כלל הדברים שאין אוסר על חברו משום עירוב אלא (בטל) [ביכול] לערב עמו בפת ושכח ולא עירב כגון רגל המותרת במקומה לר' עקיבא או רגל האסורה לתנא קמא שאוסרת שלא במקומה הואיל ויכולה לערב ולא עירבה שאף בעירבה כל אחת לעצמה היה בדין לאסור על החיצונה הואיל והיתה ראויה לערב ולא עירבה אלא שמדין מדת סדום הותרה כמו שביארנו אבל בני רשות הרבים ומבוי שחוץ ללחי וקורה או שחוץ לדלתות אינו אוסר על בני מבוי שלפנים מן הלחי שהרי אין ראויים לערב עמהם בפת.

וגדולי הדור נשתמשו בתירוץ זה לשיור העיר שמתיר בעיר של רבים ואדרבה היה לו לאסור מפני שרגלה מצויה בעיר ואין יכולים לסלקם אלא שלא נאסר אלא במי שיכול לערב ולא עירב אבל אלו כיון שהם בעיר של רבים והרי הם של רבים אין יכולים לערב כלם ביחד ולפיכך אין אוסרין.

ומה שהקשו מבוי מבוי נמי ליסרו אהדדי על הדרך שכתבנו. תירצוה בדעביד רקה כלומר שעשו בני כל מבוי ומבוי איצטבא גבוהה שלשה ורחבה ארבעה בפתח מבוי שלהם שבזו נתגלה דעתם שרוצים הם להסתלק בני מבוי זה ממבוי זה וכמו שאמרו אחד מבני מבוי ששכחו בני מבוי ולא שתפוהו עמהם בעירובם שהיא אוסרת על כלם אם עשה רקה על פתחו ר"ל על פתח חצרו אינו אוסר על בני המבוי אעפ"י שלא נשתתף עמהם וכן הלכה וכל שכן אם הכשירו כל מבוי ומבוי בפני עצמו בלחיים וקורות:

קצת מפרשי' למדים מכאן במבוי גדול שמפולשין לתוכו מבואות אחרים ובא לערב אותו מבוי גדול בפת בלא האחרים שיכול לעשות כן והוא שיעשה רקה על פתחי אותן המבואות שהרי עכשיו נסתלקו הימנו והרי הוא כבטול רשות ומכל מקום דוקא בראש המבוי אבל אמצע מבוי אין רקה מועלת בו:

אף עיר של רבים ועדיין היא של רבים אם אין לעיר אלא פתח אחד ובצד אחד של עיר דנין בה כן ר"ל לערב את כלה ביחד או מבוי מבוי ובעשיית רקה אפי' היה לה פתח שני מצד אחר שבה אלא שהיתה שם אשפה שסותמתו הואיל ומכל מקום נסתמה אינה קרויה פתח ודנין בה כן הא כל שנסתלקה האשפה חזר הפתח לדינו ונמצאו בה שני

פתחים ואין מערבין אותה אלא בשיור בין של רבים ועדיין היא של רבים בין רבים ונעשית של יחיד:
לא היה לה אלא פתח אחד מצד אחד וסלם מצד אחד ואע"פ שבכותל שבין שתי חצרות שאין שם חלון ארבעה על ארבעה אם היה ביניהם סלם מכאן ומכאן שבו נכנסים מזו לזו הרי הסלם כפתח לדון בהם שאם רצו מערבין עירוב אחד לשניהם ומשתמשין מזו לזו דרך סלם על התנאים שיתבארו בענין זה ואם רצו מערבין אלו לעצמן ואלו לעצמן כמו שיתבאר בזו מכל מקום תורת מחיצה עליו זיל הכא לקולא והכא לקולא:
גדולי המפרשים כתבו שזה שהחמרנו בשני פתחים פירושו בשהפתחים מכוונים זה כנגד זה עד שדרך רשות הרבים עוברת עליה דרך ישר אבל אם היו שני פתחיה פתוחים מצד אחד אינם נחשבים אלא כפתח אחד:

דף ס.

זה שכתבנו שהסולם תורת מחיצה עליו להקל ליתן לו תורת היתר מחיצה הקשו עליה בגמרא ממה שאמרו אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכח אחד מהם ולא עירב כלומר או אחד מבני חצר או אחד מבני מרפסת ובני המרפסת עירבו לעצמם ובני חצר לעצמן והרי שזה שלא עירב אוסר אם הוא מבני מרפסת לכל בני מרפסת ואם הוא מבני חצר אוסר לבני חצר והרי נמצאת רגל מרפסת אסורה במקומה ואוסרת על בני חצר שהמרפסת שבדיורי העליות פתוחות לחצר ודריסתם ויציאתם דרך חצר היא ואוסרים עליהם שלא להוציא מבתים לחצר שאלו לא שכח אחד מן המרפסת מלערב אעפ"י שעירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן אין מרפסת אוסרת על חצר שהרי רגל המותרת במקומה אינה אוסרת אלא שמאחר שאסורה במקומה אוסרת לבני חצר. ואם יש רקה ר"ל לבני המרפסת לרגלי הכבש בתחלת עלייתה כבר סלקו בני מרפסת רגליהם מן החצר ובני חצר מותרים לעצמן ואם אחד מבני חצר הוא ששכח ובני המרפסת מותרים במקומם אם עשה זה שבחצר רקה על פתחו אינו אוסר וסתם הדברים המרפסת גבוהה עשרה באויר החצר ויורדים ממנה אל הרקה דרך הסלם ודרך הרקה יוצאין לחצר ואם כדבריך שהסלם כמחיצה להקל למה יאסרו בני חצר בשכחת זה שבמרפסת והרי הסלם הזה כמחיצה וכאלו המרפסת בלא שום פתח והרי מרפסת וחצר כשתי חצרות שאין פתח ביניהן שאין זו אוסרת על זו אלא שתורת פתח עליו אף להחמיר והרי הם כשתי חצרות זו לפנים מזו שעירבה החיצונה ולא עירבה הפנימית שהיא אוסרת על החיצונה ובני המרפסת כחצר פנימית שהרי יש לה דרך על החצר ותירצוה בשהמרפסת אינה גבוהה

עשרה והילכך אין בסלם תורת מחיצה שהרי אין המרפסת חלוקה מן החצר והרי הן כחצר אחת. והקשה ואם כן כי עביד רקה מאי הוי והרי אין רקה מועלת אלא להתיר הרשויות החלוקות להיות זה מותר לעצמו. וזה לעצמו אבל מה שהיא רשות אחת אין רקה מחלקתו לשתי רשויות ומרפסת זו כיון שאינה רשות לעצמה היאך רקה מחלקתה מן החצר וכי עושה אותה רקה רשות לעצמה. ופרשה במגפפת עד עשרה אמות כלומ' בנויה במחיצות סביבותיה ליעשות המרפסת רשות בפני עצמה מצד הגיפוף ולא נשאר פרצה בבנין זה אלא פרצה עד עשר אמות שכן חשובות פתח שממנו יורדין לחצר והרי זה כבית שבחצר שאוסרת לחברותיה וברקה הותרה הואיל ורשות בפני עצמו הוא.
ויש גורסי' בשמועה זו ששכחו ולא עירבו כלומר שלא עירבו בני חצר עם בני מרפסת אבל אלו עירבו לעצמם ואלו לעצמם ולא שכח אחד במקומו שלא לערב וכל שאין שם רקה מרפסת אוסרת לחצר ולא סוף דבר לדעת האומר רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה אלא אף לדעת האומר רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שהלכה כן דוקא בפנימית בחיצונה שאין לפנימית על חיצונה שום תשמיש אלא דריסת הרגל שהרי יש לה חצר בפנימית לעצמה ואינה צריכה לחיצונה אלא לדריסת רגל לצאת דרך בה אבל מרפסת וחצר מצד שאין חצר בדיורי העליות יש לבני מרפסת תשמיש בחצר וכל שהמרפסת פתוחה לחצר אוסרת וכן כתבוה גדולי המפרשי':
זהו ביאורה של שמועה זו וכן הלכה אלא שבמקומות של מסכתא זו יתרחבו הדברים בדיני המרפסת עם החצר בע"ה:
כותל שרצפו בסלמות שהניחו סולמות הרבה זה מכאן וזה מכאן אפי' יתר מעשר אמות שאלו היה פרצה כשיעור זה יצא לו מתורת פתח אין דנין את הסלמות כפתח עד שנדון את הכותל כנפרצה ביתר מעשר לאיסור זו על זו עד שיערבו אחד אלא רצו מערבין אחד רצו מערבין שנים שהסולם נדון כמחיצה להקל ולערב שנים ואם רצו נדון כפתח ולערב כפתח:
עיר זו שכשאנו מערבין את כלה צריכה שיור אין צריך להיות אותן הבתים המונחות לשיור פתוחות לצד העיר כדי שיהו ראויות להתערב עם בני העיר או אם אינן פתוחות לצד העיר שיהא צריך לעשות שם חלונות כשיעור ארבעה כדי שיהו ראויים מיהא להתערב עם בני העיר דרך חלונות או אם אין עושין שם חלונות שיהו דיוטות עוברות מבתי העיר לאותם הבתים דרך גגות שיהו ראויים מיהא להתערב דרך גגות אלא אעפ"י שאינן ראויות להתערב עם בני העיר בשום צד נעשית לה שיור שהרי בית התבן של רב יוסף היה שיור לעיר פומבדיתא כמו שביארנו למעלה והרי בית התבן זה חוץ לעיר

היה ולא היה ראוי להתערב עם העיר ומערבין את השאר ביחד וכשם שהקטנה נעשית שיור לגדולה כמו שביארנו בעיר חדשה שביהודה כך עיר גדולה נעשית שיור לקטנה שהרי רבה בר אבוה היה מערב עיר מחוזא כלה ערסאתא ערסאתא ר"ל שכונות שכונות משום פירא דבי תורי ר"ל גומות גדולות העשויות להצניע שם גרעיני תמרים לשוורים והיו אותם גומות מבדילות בין השכונות ולא היה יכול לערב את כלה ביחד אלא אם כן דרך גגות ולא רצה להכניס עצמו בעירוב דרך גגות ועירבה שכונות שכונות ובכל השכונות היו מבואות הרבה ביחד ולא היו מתקנין להם לחיים שעיר של רבים ונעשית של יחיד היתה ונמצא שצריך היה להיות כל אחת שיור לחברתה ולא דקדק בהן בין גדולה לקטנה אלא אף הגדולה היתה שיור לקטנה:

המשנה הששית והכונה להתחיל בה בביאור ענין החלק הרביעי והוא שאמר. מי שהיה במזרח ר"ל שהיה בדרך והיה לצד מזרח העיר שביתו לתוכה ואמר לבנו לערב לו במערב ר"ל בצד מערב העיר או שהיה במערב ואמר לבנו לערב לו במזרח אם יש ממנו לביתו אלפים אמה ולעירובו יתר מכאן מותר לביתו ואסור לעירובו כלומ' אם קדש עליו היום בדרך רואין אם באותו מקום שקדש עליו היום הוא קרוב לביתו אלפים שהוא תוך התחום לביתו אבל רחוק הוא באותה שעה ממקום עירוב זה יתר מאלפים מותר לביתו ר"ל לתחום ביתו ואסור לעירובו ר"ל לתחום עירובו כלומר מותר הוא לילך עד ביתו ומביתו עד הלן אלפים אמה לכל רוח הן לצד שאר הרוחות אבל לא מעירובו ולהלן שמאחר שכשקדש עליו היום רחוק מעירובו יתר מאלפים ונמצא שאינו יכול לילך שם ולאכלו הרי אלו היה עירובו עירוב היה הוא חוץ לתחום עירובו ואין לו לזוז ממקומו אלא שאינו עירוב כלל שאומדין את דעתו שלא עשאו שליח לעוותו ולא עקר דעתו משביתת ביתו לקנות שביתה במקום שהוא חוץ לתחומו עד שיאסר לזוז ממקומו והרי עירוב זה כמי שאינו וקונה שביתה בביתו. ואע"פ שהתבאר במי שאמר לעבדיו צאו וערבו לי וערב עליו אחד לדרום ואחד לצפון שאם מצעו עליו את התחום לא יזוז ממקומו ואין אומרין לתקוני שדרתיך וכו' עד שנתירהו בתחום ביתו בזו כל אחד מתקן היה לפי מה שנצטוה ואין אצל אחד מהם שום פשיעה אבל זה כיון שהוא רחוק מביתו ואמ' לבנו לערב לו לצד האחר היה לשליח לדקדק ולערב במקום שיהא זה יכול להיות בתוך התחום לעירובו כשיקדש לו היום הא על ידי עצמו אם אמר תהא שביתתי במקום פלוני והיה אותו מקום רחוק ממנו יתר מאלפים לא יזוז ממקומו כמו שהתבאר בפרק רביעי שהרי במקום שאמר אינו יכול לקנות שביתה שהרי חוץ לתחומו הוא ובמקום שרגליו לשם אינו קונה שביתה שהרי גלה בדעתו שאינו רוצה בשביתה לשם ונמצא פושע בעצמו

שהיה לו לפרש אם אני רחוק מאותו מקום יותר מאלפים תהא שביתתי במקומי. היה הימנו ולעירובו אלפים ר"ל שהוא שבשעה שקדש היום בתוך התחום למקום העירוב וחוץ לתחום ביתו מותר לעירובו ר"ל לתחום עירובו לילך ממקום העירוב ולהלן אלפיי אמה לכל רוח ואסור לביתו ר"ל לתחום ביתו שלא למנות מביתו אלפים אמה ולביתו מיהא מותר לילך מחמת העירוב אם הוא בסוף אלפים לעירובו. ושאלו בגמרא היאך אפשר שיהא קרוב לעירובו יותר מביתו שהרי הוא במזרח הבית ועירובו למערב הבית עד שפרשו מזרח בנו ומערב בנו כלומר שהיה הוא למזרח בנו שהוא ובנו כלם לצד מזרח הבית אלא שבנו מקדים והולך לפניו ונמצא הבן והבית והעירוב כלם למערבו והוא למזרחם וצוה להניח את עירובו למערב בנו קרוב לאלפים לעיר שיהא יכול לחזור למחר לשם ולמנות משם אלפים אמה לכל רוח ונמצא העירוב קודם לו יותר מביתו או שהיה במערב בנו כגון שהיה האב קודם לו לצד העיר וצוהו לשוב לאחוריו ולערב לו במזרחו ונמצא האב למזרח הבית ולמערב העירוב והבן ואפשר שכשקדש היום היה תוך התחום לביתו ורחוק לעירובו וחזרו ופרשוהו אף במזרח ביתו וכגון שעומד ביתו באלכסון והוא צוה לערב דרך ישר מנקודת המקום שהוא בו שאעפ"י שמשך העירוב חוץ למערב הבית אפשר שהוא קרוב לעירובו יותר מצד שהוא בקו ישר כנגד מקום עירובו וביתו בקו אלכסוני. ופרשוה גאוני ספרד בטבלא מרובעת אלפים על אלפים שאלכסונה אלפים ושמנה מאות כגון זו והיה הוא מבעוד יום לנקודי מזרחיי דרומית שבה וצוה לערב כנגד נקודת מערבי דרומי מחוץ לקו המערבי מאה אמה וכשנתקרב הוא מאה אמה מנקודה זו ולפנים לצד המערב קדש היום ונמצא רחוק מעירובו אלפים לבד והוא רחוק מביתו יתר מאלפים. ואני תמה לפירושם מה בכך והלא שערנו אלפים אמה הן ואלכסונן. אלא שאפשר שאינו סובר כן. או שאפשר לפרשה בטבלא שיש ברבועה יתר מאלפים עד שכשהלך בקו הישר כל כך שממקום רגליו עד מקום העירוב אלפים לבד יש משם לביתו יותר מאלכסון של אלפים ולי נראה לפרשו בשהטבלא ארוכה וקצרה כגון זו שאעפ"י שהעירוב משוך לצד מערב יותר מן הבית מכל מקום אפשר שהוא קרוב לעירובו אלפים ורחוק מביתו יותר מאלכסונן של אלפים:

זהו ביאור המשנה וכן הלכה ולא נתחדש עליה בגמרא דבר:

המשנה השביעית והכונה בה כשלפניה. הנותן עירובו בעיבורה של עיר לא עשה כלום. פי' בעיבורה של עיר באחת מן הבתים העומדים בתוך שבעים אמה ושירים לא עשה כלום. כלומ' לא הועיל ולא הפסיד שהרי אף בלא עירוב זה יש לו אלפים אמה לכל רוח שהדבר ידוע שיש אלפים לכל רוח ממקום שביתתו חוץ מארבע אמות של מקומו

וכל העיר ששבת בתוכה ורבועה ועיבורה הרי הן בכלל העיר ליחשב אצלו הכל כארבע אמות ונמצא שלא הרויח בעירוב זה כלום לצד שעירב בו ולא הפסיד בו כלום לצד שכנגדו. וראשונם של גאונים פירשה במי שנותן עירובו בעיר אחרת הסמוכה לו בתחום אלפים אמה ומה שאמרו באנשי עיר גדולה שמהלכין את כל עיר קטנה בנותן את עירובו לשם. ולמדנו כאן שאעפ"י שעיבורה של עיר כעיר לענין מדידה לאנשי העיר למוד להם מעיבורה ולחוץ אעפ"י כן לאנשי עיר אחרת שנתנו עירובם לשם לא נחשוב להם העיבור כאלו נתנוהו בתוך העיר עד שיהלך את כלה וחוצה לה אלפים אמה אלא מודדין לו ממקום עירובו אלפים אמה כאלו נתנו חוץ לעיר. והדברי' זרים שאם כן מאי לא עשה כלום היה לו לומר אין לו ממקום עירובו אלא אלפים ועוד שהרי עדיין לא למדנו שהנותן עירובו בעיר אחרת יהלך את כלה וחוצה לה אלפים עד משנה שאחריה וכבר הגיהו עליהם גדולי המפרשי' בכדי הצורך. אלא ודאי אף לאנשי עיר אחרת דנין את העיבור כעיר עצמה.

דף ס:

נתנו חוץ לתחום זה שנשכר הוא מפסיד. ושאלו בגמרא חוץ לתחום סלקא דעתך ר"ל חוץ לאלפים אמה כלומר והלא לא נשכר כלום ולא עוד אלא שאף כל מה שיש לו הפסיד שכל ששבת בתוך העיר ונתן את עירובו חוץ לאלפים אמה לא יזוז ממקומו שהרי חוץ לתחומו הוא. ופרשו שכך הוא לשון המשנה נתנו חוץ לעיבורה של עיר מה שנשכר הוא מפסיד כלומר שכנגד מה שהרויח ברוח שעירב בו הפסיד ברוח שכנגדו שהרי הוא מונה ממקום עירובו אלפים לכל רוח ואם עירב לסוף אלף לצד מזרח שהוא רשאי להלך בו שלשת אלפים אמה ארך ברוחב העיר שעירב ממנה לדעתנו או ברחב ארבע אמות לדעת קצת ונמצא מרויח אלף אמה הרי אין לו לצד המערב ממקום עירובו כלפי העיר אלא אלפים אמה שהן אלף מן העיר ולהלן ולצפון ולדרום ולא כלום שהרי צפונו ודרומו ממקום עירובו הוא מודדם ואם עירב לסוף אלפים לצד מזרח יש לו ארבעת אלפים למזרח ולמערב ולא כלום ונמצא שהפסיד כמה שנשכר ומכל מקום סתם משנתנו מלמדת שאם עירב למזרח לא הפסיד למערב אלא כנגד מה שהרויח למזרח ומכל מקום אם עירב לאלף אמה שיש לו שלשת אלפים למזרח הפסיד למערב אלף אמה ויש לו אמה למערב מן העיר ולהלן חוץ לעיבוריה וריבועיה ונמצא שלא הפסיד בתוך העיר כלום ואינו עולה לו לחשבון אלפים שיש לו ממקום עירובו ולצד המערב כלום אפי' לארבע אמות שלא אמרו כל העיר כארבע אמות להיותן נחשבות מכלל האלף של צד המערב

אלא שאינה כלל מן החשבון ומתוך כך הקשו עליה בגמרא ממה שאמרו שאם נתנו חוץ לעיבורה של עיר אפי' אמה אחת משתכר אמה ומפסיד את כל העיר כלה ומפני שמדת העיר עולה לו למדת התחום עירב למזרח אינו מונה למערב אלא אלפים ממקום העירוב ומדת העיר בכללם ואם היתה העיר אלפים חסר אחת שנמצאת משלמת לאלפים הפסיד בשיעורה ולא יצא חוצה לה אפי' אמה אחת ותירצה כאן כשכלתה מדתו בחצי העיר כאן שכלתה בסוף העיר דאמר רב אדי אמר ר' יהושע היה מודד ר"ל ממקום עירובו או מעירו או ממקום שביתתו וכלתה מדתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר שמאחר שאין רגלו יכולה ליגע בסוף העיר היאך דנין לו העיר בארבע אמות ואם תאמר שנחשוב לו חצי העיר הבאה במדתו בארבע אמות ונשלים לו עמהן פרשו גדולי המפרשי' שאין חולקין את העיר לשתים שמא יבאו ממנה לידי שבוש והילכך אין לו אלא חצי העיר אלא שיכול לטלטל בשאר העיר על ידי זריקה כמו שביארנו בפרק מי שהוציאוהו והוא הדין שאם כלתה מדתו בסוף העיר נעשית העיר כלה כארבע אמות ומשלימין לו את השאר עד אלפים אמה וכל שכן אם לא כלתה לו אף בסופה כגון שהיתה העיר בתוך תחום עירובו שאינה נדונת לו לכלום וכן הלכה. וכתבו גדולי המפרשים שאם כלתה מדתו בין העיר ועיבורה אף זו אינה נקראת כלתה באמצע אלא כלתה בסוף שלא אמרו עיבור להחמיר אלא להקל כך כתבוה גדולי המפרשים והדברים נראין. ויש חולקין לומר שאפי' כלתה מדתו בסוף העיר נכנסת היא לתחומיו ממה שאמרו בגמרא אמ' רב אידי אין אלו אלא דברי נביאות מה לי כלתה מדתו באמצע העיר מה לי כלתה בסופה. והם מפרשי' שלא תמה על כלתה מדתו בחצי העיר שבודאי אין כאן חדוש וכן הוא הדין למוד לו אלפים היכן שיכלו אפי' בתוך בקעה (ופי') [ואפי'] בתוך עיר ועל סוף העיר הוא שבא לחלוק. ומכל מקום אעפ"י שבודאי דעת רב (אדי) [אידי] כך היה אין הלכה אלא כר' יהושע שהרי רבא סייעה ממשנתנו ואף רב אדי לא דרך מחלוקת אמרה אלא שהוא כדבר שאין טעם שלו מבואר. ואעפ"י שמה שסייעה רבא ממשנתנו כבר תרצה רב אדי אין זה אלא כאומר אין לך ראיה מכאן:

ולענין ביאור השמועה זה שסייע רבא לר' יהושע ממשנתנו דרך קצרה כך הוא אמר רבא תרוייהו תננהו כלומר שתי מדות הללו מבוארות במשנתנו ולא סוף דבר שאינן דברי נביאות אלא שראוי לתמוה מה הוצרך ר' יהושע להשמיענו כן אנשי עיר גדולה מהלכין את כל העיר הקטנה ואין אנשי עיר קטנה מהלכין את העיר הגדולה ומשנתנו במודד ממקום שביתתו או ממקום עירובו ואמר שאנשי עיר גדולה שהיתה להם עיר קטנה בתוך אלפים ויוצאין מעירם ומונים והולכים מהלכין את כל עיר קטנה הסמוכה להם

כלומר כארבע אמות ומשלימין מדתם חוצה לה שאם תאמר שמדת העיר עולה להם מה בא ללמדנו הא ודאי יכול הוא לילך אלפים אלא שכל שהעיר נבלעת בתוך תחומם אפי' כלתה המדה בסוף העיר נדונית להם כארבע אמות ואמר שאנשי עיר קטנה אין מהלכין את הגדולה כלומר בארבע אמות שסתם עיר גדולה אינה נבלעת בתוך תחומם ואפי' היתה תחלתה בתוך התחום וכלתה המדה בחצי העיר הולכין עד מקום שתחומם כלה ואין העיר נידונית להם כארבע אמות.

דף סא.

ותירץ רב אדי שמשנתנו אנשי ואנשי תנן כלומר אלו מהלכין בזו ואלו מהלכין בזו ומשנתנו לא במודד אלא בנותן עירוב ובא ללמד שהמקום שנתן בו עירובו הרי הוא לגמרי כמקום שביתתו לידון בארבע אמות כמו שיתבאר ועל זו הוא אומר שמי שהיה בעיר גדולה ונתן עירובו בעיר קטנה הסמוכה לה בתוך תחומה או של קטנה בגדולה הרי עירובו כשביתתו והרי אותה העיר כלה אצלו כארבע אמות כאלו שבת בתוכה וחזר רבא והקשה לו והא תנן למודד שאמרו נותן לו אלפים אמה אפי' סוף מדתו (הלה במערב) [כלה במערה] כלומ' ואף כשתפרש משנה ראשונה בנותן עדיין יש לתמוה מה הוצרך ר' יהושע ללמדה שהרי במשנה אחרונה כתבוה בפי' למודד שאמרו נותן לו אלפים אמה אפי' סוף מדתו כלה במערה שהוא כחצי העיר ותירץ סוף העיר איצטריכא ליה דלא תנן שהרי לא הוזכר במשנה אחרונה כלתה מדתו בסוף העיר שתהא העיר נידונית כארבע אמות להשלים לו את השאר כך פירשוה קצת רבני צרפת. ויש מפרשים שזה שאמרו תרוייהו תננהו לא היו מקשים על ר' יהושע מה הוצרך לכך אלא על רב אדי בר אבין למה תמה עליו וכשתירץ על משנתנו שבנותן היא אמורה הקשו לו והלא אף במודד שינו כן דתנן למודד שאמרו וכו' והם גורסי' סוף העיר לא תנן כלומר ועל סוף העיר הוא שתמה עליו לא על חצי העיר:

עיר היושבת על שפת הנחל אם יש לפניה רקה ארבע אמות מודדין לה משפת הנחל ואעפ"י שברקה דעלמא לא הצריכו לה אלא ארבעה טפחים כבר אמרו הכא בעיתא תשמישתיה ואם לא עשו לפניה רקה אין מודדין לה אלא מפתח בתיהן ודבר זה גאוני הראשונים פרשו בפתח בתיהם האמור כאן חומת העיר ופרשו בנחל זה שהוא יבש ברוב הזמנים משתמשין בו ואינו מתמלא אלא ברבוי גשמים וכיון שמשתמשין בו הרי הוא מכלל העיר למוד אלפים אמה משפת הנחל השניה ומכל מקום אין תשמישו מצוי אלא על ידי רקה רחבה ארבעה לפניה ושיעמדו עליה וישתמשו בנחל וכשאין שם רקה

אין הנחל מכלל העיר ואין מודדין אלא מפתח בתיהם ר"ל מקיר החומה וכן כתבוה גדולי הפוסקי' ואף גדולי המחברי' נסכמו בה וענין הדברים בשהרקה תוך שבעי' אמה ושירים וחכמי האחרונים משיבים עליהם היאך נחל זה נחשב מכלל העיר והרי אינו ראוי לדירה וכבר ביארנו שאין מעברין עם העיר אלא מקום הראוי לדירה ומתוך כך נראה כמו שפירשו גדולי הרבנים שהעיר קרובה לנחל ובימות הגשמים הוא מתמלא ושוטף כל העיר ואין דירת העיר קבועה והרי הם כיושבי צריפים שמעותדים לצאת ממקומם ואין מודדין להם אף מקיר העיר שאין זה כעיר אלא לכל אחד מפתח ביתו הא על ידי רקה העשויה להגין להם נעשית עיר למוד משפת הנחל ר"ל מחומת העיר אלא שהם פירשו בארבע אמות האמורות ברקה זו לענין הגובה ואין זה כלום שלענין הגובה אין כאן שיעור קצוב אלא תלוי בגדלו או קטנו של נחל שאם דרכו לעלות הרבה אף היא צריכה להיות גבוהה בכדי להציל העיר משטיפתה ואם אין דרכה לעלות דיה בגובהה ג' טפחים. ועוד השיבו בה חכמי האחרונים ממה ששאלו מאי שנא משאר רקי דעלמא דסגי לן בארבעה טפחי' ובשאר רקות ודאי לא בגובה נאמר כן שלא מצינו שיעור ארבעה בגובה בשום מקום אלא פירושו רחב ארבעה שהוא שיעור מקום בגובה שלשה אף זו רחבה ארבע אמות כדי להרחיק שטף המים מקיר העיר ארבע אמות ולענין הגובה מיהא אין שיעורו קצוב אלא לפי ענין הנחל נקרא עד מקום שדרך הנחל לעלות שם מחמת ירידת גשמים בגשמים היורדים כדרך הרגיל ברביעה:

הזכירו בסוגיא זו על ר' שהתיר שיהו בני גדר יורדין לחמתן ולא התיר בני חמתן שיעלו לגדר והיו סבורים לסייע ממנה לדין רקה שהזכרנו שהרי מכיון שאין ביניהם אלא אלפים אמה למה נאסרו אלו יותר מאלו אלא שבני גדר עשו רקה ומדדו ממנה ונמצא חמתן מובלע כלו בתוך התחום ובני חמתן לא עשו רקה והוצרכו למדוד כל אחד מפתח ביתו או לקיר חומתם למר כדאית ליה והיתה מדתם כלה בתחלת העיר של גדר או באמצעה וגזר להם כך שלא יבאו לידי מכשול ונדחית לומר שלא מצד אסור היה אלא שהתקין להם כך מצד שבני גדר מרובים ועזי פנים ובעלי מריבה וכשהיו בני חמתן באים אצלם היו מריבים ולא אמרו התיר אלא התקין לתועלת מדיני שלא יכניסו עצמם במחלקת לבא לעירם וזה שלא התקין להם כן אלא בשבת הוא מצד שהשכרות מצויה אבל לא התקין לבני גדר שלא לבא לחמתן שמתוך שהם בארץ לא להם כלבא בלא מאתיה לא נבח ואף בני חמתן לא חשש שיריבום דרך נקמה שמתוך תקפם היו בני חמתן יראים אף בשלהם. ופרשו עוד בה שעיר גדולה ועיר קטנה היתה שגדר עיר גדולה ואלו היו בני חמתן עולין לה היתה מדתם כלה באמצע העיר והתקין להם שלא יבאו לידי מכשול

וחמתן היתה עיר קטנה וכשהיו בני גדר יורדין בה היתה מדתם כלה בסוף העיר ונמצאו רשאין להלך בכלה וכן פירשו עוד בה שעיר העשויה כקשת והיו בין שני ראשיה יתר מארבעת אלפים ונמצאת מודד לבני הקשת וחמתן היתה עיר קטנה והגע עצמך שהיא אלף אמה ומחומת גדר ליתר של חמתן אלף אמה הרי בני גדר יורדין לחמתן ונמצאת מדתם כלה בסוף חמתן ומתוך כך אין חמתן עולה להן אלא בארבע אמות אבל היושבים בקשת חמתן ונמצאת מדתם כלה בכניסת עיר של גדר ואין יכולין ליכנס ומתוך שאין בני הקשת יכולין ליכנס גזר כן אף על בני היתר וראשי הקשת ולא מן הדין אלא שבקעה מצא וגדר בה גדר. וחכמי האחרוניי חדשו בה פיי אחר כדי להעמיד מה שכתבו למעלה שכל שאין בין קשת ליתר יתר מאלפים אפיי היו בין שני ראשיה ארבעת אלפים או יותר הולך (מקשר) [מקשת] ליתר ואינו עולה לו במדה אלא שהדברים נראין כדעת ראשון שכתבנו שם ואין צריך להאריך:

המשנה השמינית והכונה בה כשלפניה והוא שאמר. אנשי עיר גדולה וכו'. פיי הדבר ידוע שכל השובת יש לו ארבע אמות למקום שביתתו שני שבו איש תחתיו ר"ל בתחתיו שזהו שיעור גופו והוא ארבע אמות ואם שבת במקום מסויים כגון תל גבוה עשרה או חריץ עמוק עשרה או קרפף ודיר וסהר או עיר אפיי גדולה כאנטוכיא הכל נחשב כארבע אמות למוד חוצה להן אלפים אמה לכל רוח כרוחב מקום השביתה אם מעט ואם הרבה ובזו לא נחלק שום אדם אבל בנותן עירוב נחלקו אם מקום עירובו כמקום שביתתו לידון כלו כארבע אמות ואפיי לא היתה שם דירה הואיל ורואיה לכך וכל שכן בעיר מיושבת. ולדעת ר' עקיבא אף בעיר מיושבת הואיל ולא שבת בתוכה אעפ"י שנתן עירובו בה אין מקום נתינת עירוב כמקום שביתה ואין לו אלא אלפים ממקום עירובו והעיר נכנסת במדה ומשנה זו פרשוה בגמרא לדעת פסק במודד ומשנתנו חסרה וצריך להשלימה והוא שאמרו אנשי עיר גדולה מהלכין את הקטנה כארבע אמות הואיל ואותה העיר כלה בתוך תחום של גדולה ואין אנשי עיר קטנה מהלכין כל העיר הגדולה אחר שכלתה מדת הקטנה באמצע הגדולה במה דברים אמורים במודד שכל שכלתה העיר באלפים אמה שלו אינה נחשבת לו אלא לארבע אמות הואיל ועיקר העיר מובלע בשיעור זה אעפ"י שלא נבלע ורבועה אבל בנותן אלו מהלכין בזו ואלו מהלכין בזו כיצד היה בגדולה ונתן עירובו בקטנה או היה בקטנה ונתן עירובו בגדולה מהלך את כלה וחוצה לה אלפים אמה שמקום נתינת עירובו כמקום שביתתו שלא ליחשב אלא כארבע אמות.

ר' עקיבא אומר אין לו אלא אלפים ממקום עירובו שנתינתו בעיר כנתינתו בשדה. אמ' להם ר' עקיבא אי אתם מודים לי שהנותן עירובו במערה אין לו ממקום עירובו אלא

אלפים אמה ואמרו [לו] אימתי בזמן שאין בה דיורין ופירשו בגמרא שאינה ראויה לדירה כגון שנפלו קצת מחיצותיה ואדם מתירא ללון בתוכה אבל היתה ראויה לדירה אעפ"י שאין שם דירה כלה כארבע אמות להלך חוצה לה אלפים ונמצא תוכה קל מגבה שהרי תוכה ראויה לדירה מה שאין כן בגבה למודד שאמרו וכו' כלומר אעפ"י שנחלקו חכמים בנתינת עירוב בעיר לדונה כארבע אמות מודים הם ביוצא ממקום שביתתו וכלתה מדתו באמצע מערה הראויה לדירה או באמצע העיר או בחצי חצר או בחצי בית שאינו רשאי ליכנס מסוף מדתו ולהלן כלום והלכה כחכמים. ונמצאת למד שהשובת בעיר רחבה הואיל ומכל מקום בתיה ראויים לדירה מהלך את כלה וחוצה לה אלפים אמה. והענין כשבתי העיר בשבעים אמה מזה לזה או כשמוקפת חומה והוא הדין שמטלטל בתוכה במוקפת חומה ואפי' גדולה כמה וכן הדין בנותן עירוב ואין צריך לומר בששבת וכדעת ר' אלעזר שאמרה כן בגמרא. ומכל מקום גדולי המפרשי' פוסקי' כשמואל שאמר בגמרא שאף חכמים לא נחלקו על ר' עקיבא אלא בנותן עירובו במקום מיושב ומשנתנו כשיש בה דיורין והדברים נראין כדעת ראשון וכן פסקוה גדולי המחברים הא מכל מקום נתן עירובו במקום שאין ראוי לדירה אעפ"י שהוא מקום מסוים עד שאלו שבת שם נותנין לו את כלו וחוצה לו אלפים אמה בנתינת עירוב מיהא אין לו אלא אלפים ממקום עירובו ומעתה נתן עירובו בתל גבוה עשרה והוא מארבע אמות עד אלפים או בנקע עמוק עשרה והוא מארבע אמות עד אלפים או בקרפף שלא הוקף לדירה אעפ"י שאינו יתר מסאתים אין לו ממקום עירובו אלא אלפים ונמצא שהאומר שביתתי במקום פלוני על צד שהוא מועיל כגון שהוא עני ובמקום מסויים על הדרך שביארנוהו בפרק רביעי שמקילין לו יותר מנתינת עירוב שהאומר שביתתי במקום פלוני הוא כששובת שם ממש לדעת ר' יהודה שהלכה כמותו שסובר עיקר עירוב ברגל אלימא מלתיה שאף באומר שביתתי שם הרי הוא כאלו רגלו לשם הא לר' מאיר שסובר עיקר עירוב בפת רגל שאינו שם אינו קרוי שובת. וכן פרשוה גדולי הדור והביאו ראיה ממה שאמרו בירושלמי ר' יעקב בשם ר' אלעזר קל הוא הקונה שביתה בקרפף מהנותן עירובו בקרפף קונה שביתה בקרפף מהלך את כלה וחוצה לה אלפים נותן עירובו בקרפף אין לו אלא אלפים ממקום עירובו ר' זעירא בעי אמ' תקנה לי שביתה אמ' ר' חנינא מחלקת ר' מאיר ור' יהודה ר' מאיר אומר עיקר עירוב בככר הרי זה כנותן את עירובו בקרפף ואין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה לר' יהודה עיקר עירוב ברגליו ואומר תקנה לי שביתה בקרפף מהלך את כלה וחוצה לה אלפים אמה וכבר ביארנו שהלכה כר' יהודה:

וזהו ביאור המשנה ופסק שלה ולא נתחדש עליה בגמרא דבר שלא ביארנוהו:

דף סא:

פרק ששי בעזר הצור.

הדר עם הנכרי וכו' כבר ביארנו בתחלת המסכתא שהחלק השני שבמסכתא אמנם קצתו הוא לבאר בעניני עירובי חצרות ושתופי מבואות ואיזה מבני אדם אוסר על בני המבוי או החצר ועל איזה צד וענין שכירות מקום מן האוסר עליהם או בטול רשות וזה הפרק אמנם הכונה בו לבאר קצת אלו הענינים ועל זה הצד יחלקו עניני הפרק לשמנה חלקים. הראשון ללמד שהעכו"ם אוסר ושאינו ניתר אלא בשכירות מקומו ולבאר מי הוא בכלל עכו"ם לענין זה וענין שכירות זה ושישראל ששכח ולא עירב אוסר אלא שדיו בבטול רשות. השני כשבטל רשותו מה דינו עמהם ומה דינם עמו. ואם יש חלוק בין אחד ששכח ולא עירב לשנים ששכחו ולא עירבו. השלישי נתינת רשות זו אם צריך שתהא מבעוד יום או אף משחשכה. הרביעי אם יש שום צד אחר שבטל רשותו שיהא חוזר ואוסר. החמישי שכנים שהיו שותפים בדבר מאכל אם צריכים שתוף אחר אם לאו. השישי על אי זה צד נקראו בתי החצר חלוקי' זה מזה שיהו צריכי' לערב וכן הדרים בתוכה על איזה צד נקראו חלוקים זה מזה שיהו צריכים לערב. השביעי בענין על אי זה צד סומכין על עירוב במקום שתוף ועל אי זה אין סומכין וכן חצרות שעירבו מזו לזו אם נחשבו כחצר אחת להפקיע הכשר המבוי מצד שאין כאן חצרות פתוחות בתוכו אם לאו. השמיני בשתי חצרות זו לפנים מזו אי זו אוסרת על חברתה ועל אי זה צד. זהו שרש הפרק דרך כלל אלא שיבאו בו דברים על ידי גלגול כמו שיתבאר:

והמשנה הראשונה ממנו אמנם תבאר ענין החלק הראשון והוא שאמר הדר עם הנכרי בחצר הרי זה אוסר עליו ר"ל לטלטל מביתו לחצר אפי' עירב או אפילו בטל רשותו לישראל שאין עירוב או בטול רשות מועיל בעכו"ם כלל ואינו כלום עד שישכור ממנו רשותו. ופרשו הטעם בגמרא שדירת עכו"ם אינו קרויה דירה שתאסור מן הדין ולא אסרוה אלא כדי שלא ירגיל דירתו עמו וילמד ממעשיו ואלו היה עירוב או בטול רשות מועיל בה לא הועלנו כלום אבל כשהצרכנוהו לשכור ממנו אף העכו"ם לבו נוקפו מה ענין לזה בשכירות ביתי ואינו בא לדור עמי וכן (שדירתו) [שכירתו] מספקת ששוכר שכירות קלושה שהעכו"ם נשאר בביתו ומשתמש בו ושאינו רוצה לטלטל בחצר בלא שכירות מקומו הלא דבר הוא ואף הוא חושש לכשפים ונמנע ואינו משכיר ומתוך כך יתרחק ישראל משכונתו עד שלא יתערב זר בתוכם.

או עם מי שאינו מודה בעירוב שכל שאינו מודה בעירוב הרי הוא כעכו"ם לענין זה ופרשו בפרק שלישי [לא:] שאינו מודה בעירוב פירושו על הכותי ואעפ"י שהכותיים

משמרים את השבת הם ומשומד משמר שבתו בשוק נותן רשות ומבטל רשות. אין זה כלום שישראל מכל מקום כל שאין מחלל שבתו בפרהסיא מודה הוא בעירוב והרי הוא בכלל ישראל לענין תקון עירוב אבל כותי אעפ"י שמשמר את השבת אינו מודה בעירוב והרי הוא לענין זה כעכו"ם ועוד שאף הוא ראוי לגזור עליו שלא ילמד ישראל ממעשיו מה שאין כן במשומד בצנעה שמתחבא בעבירותיו מישראל ולא עוד אלא שאף לדעת האומר גרי אמת הן הדין בהם כן. ושמא תאמר לפי דרכך למדנו שהכותיים מימות המשנה נעשו כעכו"ם שלא לבטל רשות ושלא ליתן רשות והלא בראשון של חולין [ו.] אמרו שלא היה כן עד זמן רב אמי ורב אסי וכמו שאמרו שם לא זזו משם עד שעשאום עכו"ם גמורים. ופרשו מאי עכו"ם גמורים ליתן רשות ולבטל רשות. פרשו בתוספות שלדעת רבן גמליאל נאמרה וכשם שנחלק רבן גמליאל בצדוקי והוא ישראל שנהפך למינות לומר שנותן רשות ומבטל רשות כמו שיתבאר כך היה חולק בכותי הואיל וגרי אמת הן אעפ"י שאין מודים בתורת עירוב ושהצדוקי מודה בעירוב ואעפ"י שקצת מפרשי' כתבו שאף הצדוקי אינו מודה בעירוב ושאף גדולי המחברים נראה שהסכימו בו ושהדעת מכרעת כן שהרי בכללם כופרים בתורה שבעל פה הם אין הדברי' נראין מסוגיית הגמרא שאם כן כשאמרו בפרק שלישי [לא:] מאן אינו מודה בעירוב כותי. היה לו לומר כותי וצדוקי. ועוד שהרי בגמרא אמרו צדוקי מאן דכר שמיה ואם כדבריהם הרי נכלל במי שאינו מודה בעירוב. אלא ודאי מודה בעירוב הוא הואיל ומשמרים את השבת הם שהרי כתו' בתורה. ומתוך כך לתנא קמא נותן רשות מה שאין כן בכותי. ולר' אליעזר בן יעקב שאמרו עליו בגמרא חסורי מחסרא וכו' שהוא אומר על הצדוקי שהוא כעכו"ם וכל שכן כותי ורבן גמליאל נחלק בצדוקי והוא הדין לכותי אחר שגרי אמת הם ומתחלה נהגו העם כרבן גמליאל עד שבימי רב אמי ורב אסי נתפרסם ענינם ועשאום כעכו"ם גמורים ואם תאמ' לרבן גמליאל היה לו ללמדנו בכותי וכל שכן בצדוקי. מעשה שהיה כך היה. וגדולי הרבנים שפירשו לדעת רבן גמליאל שהכותי כעכו"ם ומטעם גרי אריות הם שמא לא הרגישו בקושיא זו. ומכל מקום לענין פסק עכו"ם וכותי וצדוקי וישראל משומד לחלל שבת בפרהסיא כלם אוסרי' ואין להם תקנה בעירוב ושלשה מהם ר"ל עכו"ם וכותי ומשומד אין להם תקון אף בנתינת רשות ובטול רשות אבל צדוקי גדולי המחברים וגדולי המפרשים הסכימו שנותן רשות ומבטל רשות אעפ"י שאינו בכלל עירוב וכן אעפ"י שלדעת קצת אינו מודה בעירוב שאעפ"י שנעשה מין אינו עובד עבודה זרה וכל ישראל שאינו עובד עבודה זרה ולא מחלל שבת בפרהסיא נותן רשות ומבטל רשות וכן דעת רוב מפרשי' אעפ"י שיש מפקפקים בה. ויש כת אחרת קרוייה ביתוסים

ואף לדעת גדולי המחברים דינה כצדוקי ליתן רשות ולבטלו אבל גדולי המפרשי׳ פסקו שאינו מבטל וכמו שאמרו צדוקי וביתוסי אוסרין עלינו ולא ראינו שנחלק רבן גמליאל אלא בצדוקי. ואם תאמר מה בין זה לזה אף הם פרשו הטעם שהצדוקים היו מתיראין מן הפרושים שלא לחלל כל כך וכמה שאמרו במסכת נדה [לג:] אעפ״י שצדוקיות אנו מתיראות אנו מן החכמים וכן נראה בראשון של יומא [יט:] אבל ביתוסים הרי הם לענין זה כעכו״ם גמורים ויש לפקפק ואף בצדוקי אחר שנתפרסם ענינו אלא שלראשוני׳ שומעין. וגר תושב הרי הוא בכלל העכו״ם לענין [זה] כמו שביארנו באחרון של עבודה זרה. והוא שאמרו בתלמוד המערב גר תושב ועבד תושב ומשומד בגלוי פנים הרי הוא כעכו״ם לכל דבר שבעירוב.

וישראל זה שהעכו״ם אוסר עליו לדעת תנא קמא אפי׳ לא היה בחצר אלא ישראל אחד ובא ר׳ אליעזר בן יעקב לחלוק על זו לומר שאין העכו״ם אוסר על הישראל עד שיהו שני ישראלים שם שיהיו דרים בשני בתים עד שיאסרו זה על זה ויצטרכו לעירוב ולא יועיל עירובם עד שישכרו רשותו של עכו״ם שמאחר שדירת עכו״ם אינה דירה ואינה אוסרת מן הדין לא אסרוה אלא להרחיק ישראל ממנו. אם אין שם אלא ישראל אחד או כמה בבית אחד אין צריכים הרחקה שמאחר שהעכו״ם חשוד על שפיכות דמים ואינו רואה בחצר רבוי אכלוסין של ישראל מתירא הוא הימנו ויוצא לו משם ואעפ״י שאנו רואין אותו מתעכב לשם. מילתא דלא שכיחא היא ולא עבדו בה רבנן תקנתא ואפי׳ היו הרבה בבית א׳ אין העכו״ם אוסר שאין יראת העכו״ם מצויה אלא בחלוק בתים ואם היו שם שני בתים של ישראלים ולא היה אלא אחד בכל בית הרי זה אוסר שיראתו מצויה וסבור הוא שהאכלוסים לפי מנין הבתים והלכה כר׳ אליעזר בן יעקב. ופרשו בה בגמרא לא סוף דבר. נהגו העם כר׳ אליעזר בן יעקב עד שנאמר אורויי לא מורינן וכל שכן דבפרקא לא דרשינן. וכן לא סוף דבר מנהג כר׳ אליעזר בן יעקב עד שנאמר בפרקא לא דרשינן אבל אורויי מורינן אלא הלכה גמורה ואפי׳ בפרקא נמי דרשינן ומכל מקום כל מקום שהעכו״ם אוסר צריך שתדע אם דוקא כשהוא דר בביתו של עצמו או של עכו״ם אחר או אפי׳ כשישראל משכיר לו בית בחצרו ודבר זה ראיתי בו מחלקת גדולה לגדולי הדורות שלפנינו מהם שאסרו ונראה להם סעד מתלמוד המערב שבפרק חלון שאמרו שם אית תנאי תני הקוסטיר אוסר מיד ואכסניא לאחר שלשים ואית תנאי תני הקוסטיר אוסר לאחר שלשים ואכסניא אינה אוסרת לעולם מאן דמר הקוסטור אוסר מיד ברגיל ואכסניא לאחר שלשים בשאינו רגיל מאן דמר הקוסטור אוסר לאחר שלשים בהלין דעלו ברשו ואכסניא אינה אוסרת לעולם בהלין דעלין בלא רשו. ונמצא אף לדעת זה שכל

שנכנס שם העכו"ם בלא רשות אינו אוסר הא כל שנכנס ברשות אף בבית ישראל לדעת זה אוסר וכל שכן בשוכר. ומכל מקום גדולי קאטאלונייאה התירוה על ידי מעשה אף בשוכר וממה שאמרו בתוספתא המשכיר ביתו לעכו"ם אינו אוסר עליו אדעתא דאסר עליה לא אוגר ליה אלמא לא אמרוה אלא בדר בביתו של עצמו או של חברו עכו"ם אבל בשל ישראל אפי' השכיר לו אינו אוסר שלא השכירו על דעת שיאסור לישראל ואין צריך לומר בהשאילו או שנכנס מעצמו. ואעפ"י שמתלמוד המערב שהזכרנו נראה שכל שנכנס ברשות אוסר יש לסמוך על התוספתא שהלכה כדברי המיקל בעירוב ועוד שהרי הטעם משום דעכו"ם לא מוגר ונפיק ישראל ובשל ישראל אין בו טעם שהרי מכל מקום משכירו הוא לו לעשות בו כרצונו. ועוד הביאו ראיה ממה שאמרו בפרק זה יפה עשיתם ששכרתם כיון דמצי מסלק ליה. ופרשו גדולי הרבנים מצי מסלק ליה בתוך זמנו. ואם כן כל שנהגו לסלקו אפי' לדירת עצמו או למכירה אפי' מתורת דיניהם הרי הוא כמסולק (עוד) [ועוד] שמאחר שכופין בני מבוי זה את זה לעשות לחי וקורה וכו' כל שכן שכופין שלא להשכיר לעכו"ם האוסר עליהם ואפי' מחשש נזקים וכמו שאמרו אריא ארבעת לי אמצראי וכל שכן במקום שיש לחוש להיות התינוקות למדים ממעשיו. ומכל אלו יראה שהדין עם השכנים למחות ואין שכירותו כלום. ועוד שהרי אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו וכיון דאסור הוא אף בדיננו יכול לסלקו ואעפ"י שלא נאמר אלא בארץ כמו שביארנו במקומו מכל מקום מכוער הדבר להכניס עכו"ם בחצרו של ישראל ואף העכו"ם סבור בה שהוא אסור לנו ומסתלק. ועוד שכל זה דבר שאינו מצוי ואין לחוש בו. ומכל אלו הראיות הותר הדבר על ידי מעשה אלא שהתוספתא עיקר ושאר הדברים סעד לה. ומ"מ היה שם מי שסבור להתיר מפני שהיה לעכו"ם איצטבא על פתחו וממה שאמרו אחד מבני מבוי שעשה רקה על פתחו אינו אוסר על בני מבוי וכפי מה שפרשו קצת גאונים ברקה שהיא אצטבא ולא כפי' גדולי הרבנים שפרשוה פתח קטן ומכל מקום קבלו תשובתם ממה שאמרו בתלמוד המערב אין תורת חצר לעכו"ם ואין תורת רקה לעכו"ם וכן אמרו מי שיש לו רקה לפני פתחו בישראל אינו אוסר זבעכו"ם אוסר:

ונשוב לביאור משנתנו. אמ' רבן גמליאל מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו במבוי בירושלם ואמ' לנו אבא מהרו והוציאו כלים למבוי עד שלא יוציא ויאסור עליכם. ופירוש הדברים שהיה רבן גמליאל סובר שהצדוקי אינו כעכו"ם ונותן רשות ומבטל רשות ואינו צריך לשכור שכל מי שהוא צריך להשכיר משהשכיר אינו יכול לחזור בו עד שיחזור ויאסור אבל המבטל רשות או הנותן רשות אם חזר וטלטל משקדש היום ברשותו במזיד

קודם שהחזיקו הם באותו בטול רשות בהוצאת כליהם לחצר או למבוי אחר שקדש היום הרי זה אוסר עליהם שהרי לא עמד בבטולו וכן אם בטל דבורו אף בדבור בעלמא ואם בשוגג הוציא אינו אוסר ואפי' על ידי מעשה שהרי מכל מקום עמד בבטולו ואם קדמו והחזיקו אפי' חזר והוציא במזיד אינו אוסר עליהם ומאחר שהיה רבן גמליאל סובר שהצדוקי אינו (העכו"ם) [כעכו"ם] ונותן רשות ומבטל רשות העיד על צדוקי שהיה דר עמהם במבוי ובטל רשותו מערב שבת ואמ' להם אביו [מהרו] והוציאו כליכם למבוי כשיקדש היום כדי שלא יקדים הצדוקי ויוציא ויאסור והרי הקדמתכם בהוצאה כעין חזקה לקנות בה שלא יוכל לחזור ואעפ"י שאינה חזקה גמורה במבוי הקלו. ומכל מקום צריך שתהא משקדש היום שחזקה שמבעוד יום אין לה היכר.

ור' יהודה אומרה בלשון אחרת משמו של רבן גמליאל והוא שהיה ר' יהודה סובר על רבן גמליאל שידון את הצדוקי כעכו"ם להצריך שכירות מקום ואף הוא סבור עליו שהשכירות בשבת אסור ואמר להם מהרו ועשו צרכיכם במבוי כלומר שתשכרו את המקום מבעוד יום והוא שאמר עד שלא יוציא וכו' ופירשו בגמרא עד שלא יצא היום ר"ל יום ששי ויקדש היום שאחר כן אין השכירות כלום. ומכל מקום לענין פסק כבר ביארנו שהצדוקי אינו כעכו"ם וכלשון ראשון שהוצרכו להקדים בהוצאת כליהם משקדש היום ואף לדעת המפקפק לדונו כעכו"ם וצריך לשכירות מקום אין הכרח כשכירות מבעוד יום אלא שוכרין אף בשבת כמו שיתבאר:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה נתברר מתוכה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

דף סב.

כבר ביארנו שישראל שלא עירב עם חבריו בחצר אוסר אלא שדיו בנתינת רשות או בטול רשות ובעכו"ם צריך שישכור ושכירות זו אפי' בפחות משוה פרוטה וכן אין צריך קנין בשטר והודאת גזברי המלך והוא הנקרא כן מוהרקי ופרהגבני שמוהרקי הוא לשון שכירות וכמו שאמרו ביבמות [מו:] מוהרקיהו דהני בסיפטא דמלכא מנח ופרהגבני הם גבאי מס המלך שמתוך שיש לו מס על כל הבתים לא היו (מוכירים) [מוכרים] ולא אפי' משכירים אלא לדעת הממונה שלו ובשטר. ויש מפרשי' מוהרקי ופרהגבני כלומר שישכרנו לכל רצונו אף למלאתה ספסלין וקטדראות ולמדנו כאן שאין צריך לכך אלא אפי' השכירו לדבר מועט וכן הלכה. ובישראל אין צריך לשכור הא מ"מ אם שכר כל שכן שמועיל:

כבר ידעת ששבע מצות נצטוו בני נח ונהרגין עליהן והגזל אחת מהן ומתוך שהם קפדנים ואין דרכם לוותר שום דבר הם נהרגים על פחות משוה פרוטה ואעפ"י כן צריכים להשיבה. ואעפ"י שאמרו לא נתן להשבון פירושו שאינם בתורת השבון כלומר להפקיע מיתתם בהשבתה כמו שביארנו באחרון של ע"ז:

דף סב:

ישראל שאסר על חבריו בחצר מצד שלא עירב עמהם יתבאר במסכתא זו שאם הלך לשבות בבית אחר שלו אף בתוך העיר שאינו אוסר אלא אותה שדר בה ואף אם הלך לשבות באותה העיר אצל בתו ומכל מקום דוקא בתו שמן הסתם לכל השבת קובע דירתו עמה אבל אצל בנו לא משל הדיוט נבח בך כלבא עול כלבתא פוק. הלך לשבות בעיר אחרת נחלקו בו ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי שלדעת ר' מאיר כל שהוא במקום קרוב שאפשר לו לבא בשבת אוסר הא כל שהלך למקום רחוק אינו אוסר ולר' יהודה אינו אוסר הואיל ואינו כאן ולדעת ר' יוסי ישראל אינו אוסר הואיל וביאתו בשבת אינו מצויה שהרי יש בה חלול שבת אבל עכו"ם אוסר. ופרשו בה רוב מפרשי' שדעת ר' יוסי דוקא כשהוא במקום קרוב שאפשר לבא ביום שבת שהרי אף לדעת ר' מאיר שהוא מחמיר יותר אינו אוסר בעכו"ם אלא באפשר לבא ביומו כמו שהתבאר בסוגיא זו. וגדולי הדור פוסקי' כר' יהודה שאף בהלך במקום קרוב אינו אוסר הואיל ומכל מקום אינו בכאן עכשיו. ולמדת שזה שהחמירו בסוגיא זו על ישראל האוסר בשאינו לשם יותר מעכו"ם האוסר כשאינו [לשם] וכמו שאמרו כאן ישראל דכי איתיה מדינא אסר כי ליתיה גזרו ביה רבנן. עכו"ם דכי איתיה נמי גזרה שמא ילמד ממעשיו הוא. כי איתיה אסר כי ליתיה לא אסר. לדעת ר' מאיר היא שנויה הא לענין פסק אף ישראל בשאינו שם אינו אוסר הואיל ואי אפשר לו לבא בשבת כמו שביארנו. ולמדת שחצרו של עכו"ם שאין ישראל דר שם אעפ"י שבתים הרבה פתוחים לה אין דירת עכו"ם חשובה דירה לדון דירותיהן חלוקות זו מזו ליחשב כל אחת רשות בפני עצמה ואם נכנס שם ישראל מותר לו להוציא מן הבתים לחצר ומחצר לבתים ומן הבתים מזו לזו ואינו נקרא מוציא מרשות מיוחדת לרשות השוה לכלם וכן הדין לישראל אחד שדר שם עד שיהו שני ישראלים דרים שם על הדרך שהתבאר הא כל ששני ישראלים דרים שם הן בבתיהם הן ששכרום מן העכו"ם צריכין לערב ולשכור רשות העכו"ם הנשארים שם על הדרך שביארנו. וכן למדת שכל שהעכו"ם במקום שאי אפשר לו לבא היום אינו אוסר ומכל מקום כל שבא בשבת אוסר וכן ישראל שהלך לשבות אצל בתו או הסיע דירתו מלבו בפי' לאותה שבת ונמלך

וחזר לביתו הרי הוא חוזר ואוסר על הדרך שביארנו בעכו"ם ויש חולקין בזו ובמקומות שבמסכתא זו יתרחבו הדברים בענינים אלו בע"ה:

לעולם אל יורה אדם הלכה בפני רבו אפילו בדברים הברורים. דרך צחות אמרו אפי' ביעתא בכתחא ר"ל ביצים גמורות במעי אמן אלא שלא נולדו ונשאל עליהן אם יכול לאכלן בכתח שיש בו חלב והדבר ברור שהביצים הגמורות אינן כבשר ואעפ"י כן במקום רבו מיהא לא יורה. ולא סוף דבר בענין התלוי בסברא אלא אפי' בפסק המפורש בתלמוד כבר אמרו אפי' מגלת תענית דמנחא וקיימא ולא הוזכרה מגלת תענית אלא שבאותו זמן לא היה להם תלמוד כתוי אלא מגלת תענית והוא הוא לשון מגלה הנזכר בה. ולא סוף דבר תלמיד במקום רבו אלא אף בכל מקום שיש גדול הימנו אלא שברבו אם הורה בפניו ר"ל כל שהוא לו בתוך שלש פרסאות כמחנה ישראל חייב מיתה מנדב ואביהוא שהורו הלכה בפני רבן שהיה להם בתוך שלש פרסאות. ואעפ"י שמכל מקום הם טעו בהוראתם מכל מקום אין חיוב מיתה בטעותם ולא נחתם גזר דינם אלא על הורתם בפני רבם ושלא בפניו ר"ל חוץ לשלש פרסאות אין בו חיוב מיתה אלא שמכל מקום אסור לו אלא אם כן הוא תלמיד חבר שהגיע להוראה. ומה שאמרו בסוגיא זו על תלמיד שהורה בפני רבו ורחוק ממנו שלש פרסאות ואעפ"י כן נתחייב מיתה פירושו שמקומו היה רחוק מרבו שלש פרסאות ומכל מקום בשעת ההוראה קרוב לו היה ולא הזכיר את מקומו אלא לכוין את הדברים שיהיו נתנים להאמן. ולא סוף דבר להוראת אחרים אלא אף להוראת עצמו ובגדול הימנו שאינו דבר מותר אלא אם כן במקומו ממש ולעצמו מיהא מותר אלא אם כן היה האחר מופלג בחכמה ובזקנה. וכמו שאמרו כאן שאני רב אחא דמיפלג (פליג) כלומר שהיה מופלג בחכמה ובזקנה. וכן אם התחילו לכבדו ולהזכירו באותו ענין שמאחר ששאלוהו אם יחוש לכבוד פלוני אין לו להקל להורות אף לעצמו אחר שהזכירוהו לו כמו שאמרו ג"כ שאני התם ואתחיל בכבודו ר"ל שאמרו לא ליחוש ליה לסבא וכו' ולהפריש מאיסור אפי' תלמיד במקום רבו והוא שאמרו רבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי חזייה להההוא גברא דקטיר חמרא בצניתא בשבתא ר"ל בדקל ואסור משום משתמש במחובר (רמז) [רמי] ביה קלא ולא אשגח בי' אמר להוי ההוא גברא בשמתא אמר ליה כי האי גונא מי הוי כאפקירותא. אמר ליה אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב. ובדיקת סכין לטבח הרי הוא בכלל הוראה ואין ראוי לחבר לבדקה לטבח במקום רבו:

דף סג.

לעולם לא יהא אדם נותן כל מתנותיו לכהן אחד אלא פעמים לזה ופעמים לזה דרך צחות אמרו וגם עירא היאירי כהן לדוד היה כהן לשאר בני אדם לא אלא שהיה משגר לו כל מתנותיו וסמיך ליה ויהי רעב בימי דוד:

דף סג:

בכמה מקומות הזהירו חכמים שלא לסבב או לגרום שום ריחוק בין אדם לאשתו אף בסוגיא זו אמרו כל הלן בקעילה שאיש ואשתו שרויין בתוכה עליו הכתוב אומר נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה כלומר שגורם לו לפרוש ולא עוד אלא אף באשתו נדה כן שהרי מכל מקום גורם לו להתרחק ממנה:

אעפ"י שכל מצוה חביבה בשעתה תלמוד תורה חביבה מן הכל כמו שהתבאר בכמה מקומות והוא שאמרו כאן דרך הערה גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין שני עתה באתי:

עכו"ם שהיה דר בחצר או במבוי ולא רצה להשכיר רשותו אצלם היאך יעשו אם תאמר שיבטלו כל ישראלים שבחצר רשותם אצל אחד עד שיהא זה שבטלו אצלו יחיד אצל עכו"ם שאינו נאסר וכשיוציא הוא כליו וישתמש כל צרכו יבטל הוא לשני וכן כלם כפי הצורך אין זה כלום שאם כן בטלת תורת עירוב שהרי הרואים רואים אותם חלוקים בדיורים וסבורים עליהם שלא בטלו כלם רשותם אצל אחד אלא שעירב העכו"ם עמהם ונמצאו סבורים שעירוב עכו"ם מועיל במקום עכו"ם ואם תאמר שנכריז להודעה שכלם בטלו רשותם אצל אחד וכי אכרזתא לדרדקי כלומר היאך הכרזתם מועלת לתינוקות לכשיגדלו ונמצא שאין להם תקנה בדרך זה אלא אם כן כלם דרים בבית אחד שכל שדרים בבית אחד הרי הוא כיחיד הא כל שדיוריהם חלוקים לא אלא כיצד תקנתם ילך אחד מהם אצל העכו"ם בערמה וישאל ממנו מקום בביתו להניח שם איזה חפץ ונעשה כשכירו ולקיטו ומשכיר הוא לאחרים או מבטלו אצלם שהרי בשכירו ולקיטו של ישראל אמרו שנותן את עירובו כבעל הבית עצמו ואם כן אף בעכו"ם משכיר כבעל הבית עצמו. וגדולי הרבנים מפרשים שישאל ממנו מקום ויערב עם האחרים והוא הדין אם כבר עירב שאינו צריך עוד לכלום ונמצאת למד לפירושנו ששוכרין משכירו ולקיטו ישראל והוא הדין משכירו ולקיטו עכו"ם ושכיר הוא הנעשה פועל עמו לעבודת כל השנה ולקיטו בימי הקציר אעפ"י שאינו דר שם ממש הואיל ויש לו רשות בה:

דף סד.

היו לו חמשה שכירים ולקיטים שוכרין מאחד מהם ואין האחרים מעכבין בין עכו"ם בין ישראלים ואין אומרים הישראלים הרי נמצאו בחצר זו כמה ישראלים ונמצאת רשות העכו"ם חלוקה לשנים או ליותר ואם בשכיר אחד אמרו שיכול להשכיר מפני שהעכו"ם נוח לו במה שהשכירו עושה אבל כשיש לו הרבה הרי נחלקה הרשות ואין מקומו של זה נשכר בשכירותו של זה אינו כן ואפי' היה רשותו של זה בבית מיוחד ושל זה בבית מיוחד שסתמו מותר הוא הכל אצל כלם ולא אמרו שכירו ולקיטו להחמיר אלא להקל ולא שאלוה בשביל אסור השכירים שאין בית אוסר בחצר אלא אם כן הוא בית דירה או מקום לינה או מקום פתא כמו שיתבאר ואלו אין לנים ולא אוכלים שם אלא לא נשאלה אלא מחלקת רשות של עכו"ם שהוטל על שנים והשיב שאין זו חלוקה וכשהשכיר אחד מהם הועיל וכן הדין בשכירים ישראלים ולענין עירוב. ומכל מקום יש מפרשי' אותה לענין עירוב ובישראלים וכגון ששוכנים בביתו של עכו"ם זה כל אחד בחדרו ושאל עליהם אם נקראות דירות להצריכם בעירוב כל אחד מהם ומכל מקום הדבר פשוט שאם הם בבית ישראל כלם בטלים אצלו ושבבית העכו"ם דיים בעירוב אחד ואין מקום בכאן לשאלה זו ועיקר הדברים כמו שכתבנו. ומכל מקום לקצת חכמי הדור ראיתי דוקא בשאין להם דיורין בחצר שאלו בכיוצא בהם בישראל לא היה בתורת עירוב אבל אם היו להם דיורין בחצר של עכו"ם הואיל ואלו כיוצא בהם בישראל צריכים עירוב צריכין כלם להשכיר ואין הדברים נראין (והרי) [שהרי] מכל מקום רשותם אצל אותו הבית אחת הוא וכל שהשכירו הם רשות המיוחד להם כל אחד את שלו באחד שישכיר את זה יועיל ויתבאר לפנינו שאין כל הדיורין צריכים לשכור ממנו אלא כשם שבעירוב אחד מערב על ידי כלם כך בשכירות אחד שוכר על ידי כלם ואעפ"י שבשכירות כל שהשכיר אחד מן הבית הותר בבטול רשות מיהא צריך שיבטל בעל הבית ומשבטל בעל הבית או גדול שבהם נתבטל הכל אפי' היו רבים דרים עמו והוא שאמרו למטה אמ' רבא פנו לי מנאי מבי גברי לבי נשי דאבטל להו האי חצר. משמע שבבטולו של רבא לבד היה מספיק לכלם ולענין בטול כל שעירבו הרבים ויש ביניהם יחיד ששכח ולא עירב ובטל רשותו אף לאחד מהם כלם מותרים ברשותו שהרי נסתלק הוא ונעשה הרשות של זה שעירב ואפי' במפרש אבל אם אחד מן הרבים שעירבו בטל רשותו ליחיד לא הועיל כלום שהרי האחרים אוסרים עליו כמו שיתבאר:

אסור לאדם שיעשה עצמו מכריע בדברי תורה לומר זו הגונה וזו אינה הגונה שמתוך כך ישפיל בהכרעתו את שאינן הגונות בעיניו ושמא טעה בעיונו וגרם לשכח הלכות

גדולות. דרך צחות אמרו רועה זונות יאבד הון כל האומר שמועה זו נאה וזו אינה נאה כאלו מאבד הונה של תורה. וענין המשל הוא שהנשים חנן חלוק לבני אדם זו נאה לזה וזו נאה לזה וכן השמועות אין ראוי לדחותן אלא להתישב בטעמן וכשיעיין בדבר ימצא הכל נאה ומתוקן:

השותה רביעית יין אל יורה והתבאר בבכורות לדעת ר' אליעזר שהלכה כמותו שאם הפסיק בו או נתן לתוכו מים כל שהוא מותר אבל ביתר מרביעית אפי' נתן לתוכן מים אסור:

שתה רביעית אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תפלה והוא הנקרא שתוי שכור אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל ואי זהו שכור כל שאינו יכול לדבר לפני המלך ואם לענין ברכת המזון חוזר. ומכל מקום שתוי מברך על המזון לכתחלה הואיל ועל עסקי אכילה ושתיה היא באה. ולי נראה אף בכל הברכות כן כמו שביארתי בסוף שלישי של ברכות.

שכור זה לענין מקח וממכר ולענין קדושין ולענין עונשין הרי הוא כפקח גמור עד שיגיע לשכרותו של לוט הא שתגיע לכך אין מעשיו כלום.

שתוי שאמרנו בדרך מיל או שינה כל שהו הותר. ומכל מקום דוקא ברביעית כל שכן שהדרך טורדתו ושינה משכרתו וברביעית עצמה דוקא במהלך ברגליו אבל רכוב אין היין מופג אלא בשלשת מילין וכן הדין ביין חזק ומשכר הרבה כגון יין האטלקי:

תלמיד חכם הנפטר מרבו או מחברו אל יפטר ממנו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרו וכבר כתבנוה במסכת ברכות:

מטכסיסי המעלה ומחקי יראת שמים להתבונן בהצלחתו כי מאת ה' היתה לו לא בכחו ועצם ידו ומתוך כך יהא זריז בכל עת שתקרהו אי זו הצלחה בנכסיו שיכיר בה את בוראו אם לצדקה אם לשאר דברים משאר מצות. והוא שאמרו דרך הערה המחזיק בנכסי הגר היאך יעשה ויקיימנו בידו יקח בהן ספר תורה או תפלין והוא הדין לשאר מצות ודרך הפלגה אמרו אפי' בעל בנכסי אשתו אפי' עבד עסקא ורווח אפי' מצא מציאה וכן כל כיוצא בדברים אלו:

דף סד:

אעפ"י שאין מבזין את האוכלין וכמו שאמרו אין מעבירין על האוכלין ר"ל לעבור עליהם ולדרסם אם נעשית בהם עבירה מותר והוא שאמרו בסוגיא זו שכל שיש לחוש לכשפים מעבירין עליהם אפי' שלימים וכל שאין לחוש לכך אפי' פתיתין אסור:

כל המוצא דבר מאכל בדרכים הולכין אחר רוב עוברי דרכים ורוב עוברי דרכי עכו"ם הם ואם מצא ככרות לאחר הפסח אסורין באכילה מחשש חמץ של נכרי מצד שעבר עליו הפסח ומותרין בהנאה כגון להאכילם לעכו"ם שעמו וכיוצא בזה:

התרת נדרים אין ספק שבכלל הוראה היא וכל שהוא אסור להורות מצד שהוא שתוי או שכור אסור בה עד שיפיג יינו על הדרך שביארנו וכן אינו מתיר במקום שיש גדול ממנו או במקום רבו עד שיטול רשות ממנו ואין מפירין דרך הדיטות ר"ל רכוב או מהלך אלא שיעמוד ויתיר ואם הוא מתיר שלא בפתח אלא בחרטה ולדעת הפוסקים שפותחים בחרטה אפי' מעומד ומכל מקום אם אינו רוצה לפתוח בחרטה והוא מחזר אחר הפתחים צריך לישב מפני שהוא צריך ליישוב הדעת איזה פתח הוא מוצא לו. וכבר ביארנו במקומו שאין פותחין באיסור נדר ר"ל ממה שאמרו [נדרים נט.] כל הנודר כאלו בנה במה וממה שאמרו יש בוטה כמדקרות חרב וגו'. וגדולי הרבנים פרשו בסוגיא זו בענין פותחין בחרטה הפך הכונה וכבר ביארנו ענייני אלו במקומם:

דף סה.

לעולם יזהר אדם שלא להתפלל אלא בשעה הראוי' לכוין בתפלתו והוא שאמרו כל המפיק מגן בשעת גאוה סוגרין וחותמין צרות כנגדו. כלומר כל המעביר תפלתו שהיא קרויה מגן בשעת שנתו שהיא קרויה גאוה והנאת הגוף ומצד שגברה שנתו אינו רוצה להתפלל אלא ישן לו קמעא עד שיהא אפשר לו לכוין סוגייא וחותמין לו צרות שלא יבאו עליו ואם הכיר בעצמו שאין לשנתו קבע ומתירא שמא יישן הרבה ומסר שנתו לאחרים שכרו מרובה והוא שיאמרו גם כן כל שאינו מפיק אתמר כלומר כל שאינו רוצה להעבירה אלא מוסר שנתו לאחרים כדי שיאנוס עצמו ויתפלל בעונתו:

ולענין ביאור זה שהוצרך לפרש בלשון אחרון מפיק מלשון גלוי כך פירושו למה שאתה מפרשו דרך העברה כל שאינו מפיק איתמר אבל כל שאתה אומר המפיק פירושו שמגלהו בשעת גאוה. ויש מפרשי' שעת גאוה שעת שכרות כלומר כל המפיק מגן בשעת שכרות ואינו רוצה להתפלל וטעם מאכלו בפיו סוגרין לו צרות לדעת האומר כל שאינו מפיק אתמר כלומר שאינו מעבירה מכל וכל ומתכוין במאכלו שלא לטמטמו עד שתאבד כונתו כעין מה שביארנו במסירת שנתו לאחרים וכלם לדבר אחד נתכוונו. ולי נראה לפרש כל המפיק וכו' כלומר כל שמוציא מגנו ר"ל כל שמתגבר על יצרו בשעת גאוה ר"ל בשעה שיצרו מתגבר עליו וסוגרין לו וכו' והאומר כל שאינו מפיק כלומר

שלא יתריס עליו מכל וכל אלא שישתמש בו כפי הצורך ההכרחי כענין האמור במסירת שינה לאחרים וכיוצא בזה:

כל שאין דעתו מיושבת עליו אל יורה והוא שנאמר בספר בן סירא בצר אל יורה שההוראה צריכה דעת צלול וצרותיו מערבבות אותו ומביאות אותו לכלל טעות וכן אל יתפלל עד שתהא דעתו מיושבת עליו ואם רואה ששעת תפלה עוברת יתפלל תפלה קצרה ולא יבטל מן התפלה לגמרי ואם יכול לכוין לבו באבות יתפלל. דרך הערה אמרה הבא בדרך אל יתפלל כל שלשה ימים:

כל שמכוין שיהא תלמוד תורה עולה ומצליח בידו יזהר שלא יטריד עצמו וישתדל שיהא פנוי מכל שאר עסקים שאין התלמוד והעסק שוים במדרגה אחת אלא כשזה עולה זה שוקע. דרך הערה אמרו מר עוקבא ביומא דשותא לא נפיק לשוקא. ר"ל רוח דרומית המנשבת והיא חזקה ביותר. וכן אמרו צריכא הלכתא צילותא כיומא דאסתנא. ר"ל רוח צפוני וכן מהם שאמרו להפלגת צורך הפנאי שאמר אחד מהם אי אמרה לי אם קריב לי כתחא לא גרסי. כלומר אפיי הטרידתני אמי טרדא קלא להזמין לה את הכתח והייתי עושה הייתי נטרד מגירסתי ולא הייתי חוזר שם. ואחד מהם אמר אי קרצתן כינה לא גרסי. כלומר שאפיי טרדת עקיצת הכנה היתה מביאתני לידי בטול וכל זה הערה להשתדל במה שישמרהו מבטול תורה והוא שאמרו על זה על אחד מהם עבדא ליה אמיה שבעא לבושי כדי שלא תטרידוהו עקיצת הכנה ועל הכל יהא לבו רדוף לשקידת התלמוד שהוא היתד העקרי ואם רואה בעצמו ששינה מתגברת עליו בלילה ועל כל פנים צריך לו לישן ישמר ויזהר מבטלת היום ועל זה אמרו לא איברי ליליא אלא לשנתא. וכן אמר אחד מהם כשאמרו לו כמה מחדדן שמעתתך השיב להם דיממי אינון כלומר שרוב משנתי היתה ביום בלא טירדת אונס שינה. וכן אמר אחד מהם אנן פועלים דיממי אנן ואם מוצא עצמו מתגבר (בתעורה) [בתורה] יהא קובע לילותיו לתלמוד תורה והוא שאמרו לא אברי סיהרא אלא לגירסא. ודרך הערה אמר אחד מחכמיהם כשהיה מתמיד בתעורה בכל לילה ולילה והיו בנותיו אומרות לו מי לא בעי מר מינם פורתא היה משיבן כמה נינם בהנך יומי דארכי וקטיני כלומר הרבה נישן אחר המות שיהיו הימים שלנו ארכים וקצרים ר"ל ארוכים בשינה וקצרים במעשה ובלמוד. והטובה שבהערות שיהא מתנא בעצמו ללמוד חשבון הלכות או חשבון פרקים או חשבון מסכיות אם ליום אם לשבוע או חדש אם לשנה וכל שצריך לפעמים ההכרח לבטל ולחסר ממה שהתנה ישלם ביום הבא בשבוע הבאה. והוא שאמרו דרך הערה רב אחא בר יעקב (יטיף) [יזיף] ופרע:

כשם שביארנו בתלמוד תורה שצריך להזהר מן הטרדה כך בתפלה צריך לכוין ולאמוד בעצמו שלא יטרידהו שום ענין. דרך הערה אמרו שמואל לא הוה מצלי בביתא דאית ביה שכרא וכן רב פפא לא הוה מצלי בביתא דאית ביה הרסנא מפני שכל אלו דברים מטילים ריח והיה לבו נוטה להם ובא לידי מחשבות מצדן:

אעפ"י שאדם צריך להזהר שלא להיות רודף אחר תענוגי העולם מכל מקום כל שמכוין בהם לתכלית נכבד כגון לשמח עצמו כדי להיות דעתו צלולה לא לכונת הנאה וזוללות ורוב הנאה תבא עליו ברכה. והוא שאמרו כל המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו ורוצים בו שמקבל ממנו מעט לא לכונת עצמו ולא לכונת הנאה רק לכונה טובה והוא שדמהו לפעלת קונו כאמרו וירח ה' את ריח הניחוח שאין הכונה בו אלא לצרף כליות ולב המקריבים. וכן אמרו כל שדעתו מיושבת ביינו ר"ל שאינו משתמש בו בדרך זוללות ושכרות יש בו מדעת שבעים זקנים ואם רב הוצרו לא תהא עיקר כונתו לשתות ולרוות אלא ישים מותרו לצדקה לשמח עמו אביונים ואמללים. ודרך הערה אמרו כל שאין נשפך בביתו כמים אינו בכלל ברכה שנאמ' וברך את לחמך ואת מימיך מה לחם שנקח בכסף מעשר אף מים אלו בניקחין בכסף מעשר דבר הכתו' ואי זה זה יין ולא קראו מים אלא למה שאמר אי איכא יין כמים איכא ברכה ואי לא לא.

דף סה:

וכן אמרו בשלשה דברי' האדם ניכר בכוסו. בכיסו. בכעסו. ויש אומרים אף בשחקו. ופי' הדברים בכוסו אם דעתו מתישבת עליו ביינו על הדרך שביארנו אם לאו. וכן בכיסו ר"ל במשאו ומתנו עם בני אדם אם באמונה הוא עושה אם לאו ואם הוא קפדן יותר מדאי אם לאו. וכן בכעסו ר"ל אם הוא מושל ברוחו בשעת הכעס שזו אחת מן המדות הנכבדות שבעולם ושהפכה מביאה לכלל טעות והריסת כל מצב ופריצת כל גדר. ובשחקו ר"ל שיהא נזהר שלא יתראה כהדיטות עד שלא יתחלל בעיני הבריות ויהיה נראה שפל בעיניהם וכן כל כיוצא באלו המדות:

יתבאר לפנינו בשתי חצרות זו לפנים מזו והחיצונה פתוחה לרשות הרבים והפנימית אינה פתוחה לרשות הרבים אלא שיוצאה דרך החיצונה ולא עירבו זו עם זו אלא זו לעצמה וזו לעצמה שזו מותרת לעצמה וזו לעצמה ואין אוסרין את החיצונה מפני דריסת רגל הפנימית שמאחר שמותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה וכופין על מדת סדום שלא תשעבד היום את חברתה בדין דריסת רגל ר"ל שרואין אותה כאלו סלקה עצמה היום מדריסת החיצונה ואין דריסת רגלה אוסרתה כמו שהזכרנו למעלה בפרק

עיבור. וכן ביארנו במשנתנו שהנכרי אינו אוסר אלא במקום שיש שם שני ישראלים שיאסרו זה על זה ויצטרכו לעירוב. מעתה היו ישראל ועכו"ם בפנימית וישראל בחיצונה הרי ישראל פנימי מותר במקומו שאין נכרי אוסר לו אחר שאין שם אלא ישראל אחד עם בני ביתו ואחר שהוא מותר במקומו אינו אוסר על החיצון וכן אין שני הישראלים ר"ל פנימי וחיצון מצטרפין להיות הנכרי אוסר עליהם כדין נכרי על שנים שהרי לא עירבו פנימי וחיצון זה עם זה שיצטרפו אבל אם עירבו יש בו מחלוקת בין הראשונים יש פוסקין אף בזו שמותרין ולא סוף דבר בפנימי שהרי מכל מקום אין דריסת רגל חיצון מצויה עליו כל כך אעפ"י שעירבו שאף עירובו אינו מרגילו כל כך מצד הנכרי אלא אף החיצון מותר ואין דנין עכו"ם וישראל שבפנימית מצד דריסת רגלם כאלו הם בחיצונה ושיהו שני ישראלים ועכו"ם בחיצונה שאין עכו"ם אוסר במקום שאין ישראלים אוסרים זה על זה והרי ביארנו שאין ישראל אוסר על החיצון הואיל ופנימית מותרת במקומה וכן הדין בישראל ועכו"ם בחיצונה וישראל בפנימית או ישראל ועכו"ם בכל אחת מהן. וכן פסקוה רוב גאונים. וגדולי הפוסקי' נראה שהסכימו לדעתם שלא הביאו סוגיא זו בהלכותיהם. ומכל מקום גדולי המפרשי' פסקו בה שהעכו"ם אוסר בחיצונה אף בלא עירב אעפ"י שאין הישראלים אוסרים בהם זה על זה עד שישכרו מן העכו"ם שהרי רגלי שני ישראלים ועכו"ם מצוים בחיצונה ופנימי במקומו מותר ר"ל בפנימית. ואני נוטה לדעת שלישית לפסוק שבלא עירבו שניהם מותרין אבל בעירבו זה עם זה ר"ל פנימי וחיצון העכו"ם אוסר בחיצונה שהעירוב עושה אותם אחד אצל חיצונה ונמצא הבא להכשיר אוסר. והביאני לפסוק כן גירסא אחרת שנזדמנה לי בספר מדוייק ביותר ואעפ"י שלענין פסק דייך במה שכתבנו רואה אני להעירך מעט בביאור הסוגיא כדי שתעמוד על עקרי הדברים והוא שאמרו אמ' רב ישראל ועכו"ם בפנימית וישראל בחיצונה בא מעשה לפני ר' ואסר לפני ר' חייא ואסר ואנו סבורים עכשיו. לומר שאיסורם בין לפנימית בין לחיצונה ושאלו בה כמאן כר' מאיר דאמ' הדר עם הנכרי בחצר הרי זה אוסר עליו כלומר שהרי אין בכאן שני ישראלים בחצר אחת עם עכו"ם אלא שאף יחיד במקום עכו"ם אסור ונמצא פנימי אסור במקומו ואם כן אף החיצונה אסורה אעפ"י שהיא יחידה. שרגל הפנימית האסורה אוסרתה ונמצא פנימי אסור מצד הנכרי וחיצון אסור מצד הפנימי וכשהודה אחד מהם שכך הוא ר"ל שלדעת ר' מאיר היא שנויה הקשו עליו אי כר' מאיר למה לי ישראל בחיצונה שמאחר שהוצרך ללמד (ויסור) [איסור] פנימית כדי להודיע שהלכה כר' מאיר מה הוצרך עוד ללמד שהחיצונה אסורה וכי עד עכשיו לא ידענו שכל רגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה ועוד שכשהזכיר ישראל בחיצונה הלשון

מוכיח שצירוף שנים גורמים איסור זה אעפ"י שאינם בחצר אחת וכי תימא מעשה שהיה כך היה והחיצון בכדי הוזכר והא בעו (ערב) [מיני' מרב] פנימי במקומו מהו ר"ל בפנימית להוציא מביתו לחצרו ואמ' להם מותר אלמא שלא היה האיסור אלא בחיצונה ופנימי מיהא הותר לדעתם ואלו לר' מאיר אסור מבעי ליה ועל כל פנים הוצרכנו לומר שלא נשנית בדעת ר' מאיר וחזרו וחזקו אם כר' אליעזר בן יעקב ושלא אסרו על הפנימי בפני' אלא על החיצון ואף חיצון למה נאסר והרי הוא אמר (על) [עד] שיהו שני ישראלים אוסרין זה על זה. כלומר שאין עכו"ם אוסר אלא במקום ששני ישראלים אוסרים זה על זה שהרי הפנימי מותר ואינו אוסר על החיצון וכן הנכרי אינו אוסר על החיצון שאף החיצון אחד אצל הנכרי כפנימי אלא כר' עקיבא דאמ' רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה ואיסור החיצונה אינה מצד הנכרי אלא מדריסת רגל ישראל הפנימי שהוא בחיצונה. ושאלו בה אם כן אפי' ישראל הפנימי שהוא בחיצונה (ושאלו בה אם כן אפי' ישראל). כלומר בלא עכו"ם. והעמידוה בעירבו פנימית וחיצונה שנמצאו שניהם כאחד מיהא להיות הנכרי מעכב עירובם וחזרו להם כלא עירבו ונשאר הפנימי מותר מדר' אליעזר בן יעקב ואוסר על החיצון מדר' עקיבא ונמצא שלא נאסרה אלא מצד העכו"ם הואיל ואין עירוב במקום עכו"ם הא בלא עכו"ם לא אסרו כיון שעירבו ונמצא העכו"ם גורם איסור בחיצונה מצד ישראל הפנימי כר' עקיבא ופנימי מותר במקומו כר' אליעזר בן יעקב ונמצאו דברי רב כר' עקיבא וכר' אליעזר בן יעקב. ולפיכך גירסת הספרים אמ' רב הונא לעולם כר' עקיבא וכר' אליעזר בן יעקב ובשעירבו. וחזרו ושאלו ישראל ועכו"ם בחיצונה וישראל בפנימית מהו התם הוא כלומר כשישראל ועכו"ם דרים בפנימית הוא שראוי לאסור מפני שישראל מרגיל דירתו עמו ואינו חושדו על שפיכות דמים שאף הוא חושב עליו שיהא העכו"ם חושב בלבו אי קטילניה אתי ישראל שבחיצונה ותבע ליה מינאי ישראל דהוה בהדך היכן הוא דלא חמיתיה מדלא חמיתיה את הוא דבערתיה דאי נמי אמינא לא ידענה ודילמא אזל ליה ואמ' לי והא לא חזינא דנפק. אבל כשישראל ועכו"ם בחיצונה אין ישראל בטוח על צוות הפנימי הואיל ואין יראת העכו"ם עליו שהרי יש לו טענה על הישראל שהלך לו ולא בא ונמצא שלא ירגיל דירתו עמו ואין לאסור או שמא אף בזו לבו בטוח על הפנימי וחושב הוא על העכו"ם שמתירא הוא הימנו ונמצא מרגיל דירתו עם העכו"ם לפיכך אוסרין לו וגמרו בה שאף בזו אסרו:

זהו ביאור הסוגיא ונמצאת למד שלא אסרו אלא לדעת ר' עקיבא ומפני שכשעירבו חזרו להם כלא עירבו וכבר נפסקה הלכה כרבנן שכל רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה ועל זה סמכו רוב גאונים להתיר ולדחות מעשים שהוזכרו על ר' ועל

ר' חייא שאסרו ובין עירבו בין לא עירבו שניהם מותרים בין ישראל ועכו"ם בפנימית בין ישראל ועכו"ם בחיצונה בין ישראל ועכו"ם בשתיהן. ומכל מקום גדולי המפרשי' מרחיקים לדחות שני מעשים אלו היוצאים מגדולי הוראה ועל ידי מעשה והסכימו שהלכה כדבריהם אעפ"י שלענין רגל המותרת הלכה כרבנן וזה שלדעתם לא אמ' ר' אליעזר בן יעקב עד שיהו שני ישראלים אוסרים זה על זה [אלא משום דשכיחי ודיירי. השתא נמי] עכו"ם אוסר עליהם בחיצונה משום דשכיחי דדיירי ופנימי מותר במקומו אע"ג דשכיח ודייר שהחיצון הוא הגורם דירת הפנימיים שלא מצא פנימי עצמו לדור עם הנכרי בפנימית אלא מצד צוות החיצון ומתוך כך קונסין אותו ליקרא שני ישראלים אוסרים זה על זה במקומו ר"ל בחיצונה ולא באו דברי ר' אליעזר אלא למעט שתי חצרות הפתוחות לרשות הרבים ופתח אחד ביניהם שאין אחד עובר על חברו אין דירתם מצויה כן בשתי חצרות זו לפנים מזו ולהתיר פנימי במקומו אבל חיצון הואיל ולר' עקיבא פנימי אוסר עליו שני ישראלי' אוסרים זה על זה קרינא ביה ולא מפני שתהא דעת ר' אליעזר שוה לדעת ר' עקיבא אלא משום דשכיח ודייר הוציאו בלשון אוסרין זה על זה הואיל ור' עקיבא סובר כן. ורב הונא בריה דרב יהושע שתירצה כר' עקיבא וכר' אליעזר ובשעירבו. לרוחא דמילתא תירצה כן ממה שהיו דוחים שלא להעמידה כר' עקיבא דאי ר' עקיבא למה לי עכו"ם בפנימית אפי' ישראל לחודיה. ותירץ בה שמקושיא זו אין לדחותה שאף לר' עקיבא הוצרך בה לעכו"ם בפנימית ובשעירבו. ומכל מקום אף בלא כן היה אפשר לתרצה דלעולם בעינן עכו"ם בפנימית ומשום דשכיח ודייר הא ישראל בלא עכו"ם לא אסר דלגבי ישראל לא יאסור אחד על חברו כרבנן שרגל המתרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה. ועוד הביאו ראיה לדבריהם ממה שאמרו בפרק זה עכו"ם הרי הוא כרבים ופרשוה בשלש חצרות זו לפנים מזו ואחד מהן עכו"ם שהעכו"ם אוסר על החיצונה ואעפ"י שכל אחד מותר במקומו הואיל ויש רבים בחיצונה וכל שכן בזו שדרים שנים בחצר אחת והוו רבים בחיצונה שהוא אוסר עליהם. ומכל מקום גדולי הרבנים פרשוה בשתי חצרות לבד ועכו"ם בפנימית ושני ישראלים בחיצונה. ולדעת זה אין ממנה ראיה לזו שהרי יש שם שני ישראלים אוסרים זה על זה בחיצונה אלא שהדברים נראין כדעת גדולי המפרשים ואף גדולי המחברים הסכימו בה. ומכל מקום למדת מדבריהם שבין עירבו בין לא עירבו הנכרי אוסר בחיצונה. ומכל מקום נזדמן לי ספר מדוייק שגורסין בו אמ' רב הונא לעולם כר' אליעזר בן יעקב ולא הוזכר בה כר' עקיבא כלל. ונראה לי לפרש בה שכשנדחה שלא להעמידה כר' מאיר וטרחו להעמידה כר' אליעזר והוקשה להם אי כר' אליעזר הא אמ' עד שיהו שנים וכו' והרי אלו כל אחד

מהם בחצרו ואין להם זה אצל זה כלום ונמצא שהנכרי אף החיצון אחד אצלו כפנימי וכן פנימי אינו אוסר עליו שהרי רגל המותרת היא ואם משום דר' עקיבא אם כן למה לי עכו"ם. תירצה רב הונא כר' אליעזר בשעירבו שנעשו שניהם כדירה אחת והרי הנכרי עם שנים ואוסר עליהם. ומכל מקום דוקא בחיצונה שאעפ"י שנעשים אחד לענין היתר טלטול זה בשל זה לא נעשו אחד להיות נחשבים כשנים אצל הנכרי שהדריסה מצויה לשם ביותר הא לא עירבו הואיל ואסורים זה בשל זה אין הנכרי אוסר על אחד מהם ונמצא שבלא עירבו מותר כל אחד בשלו ובעירבו נאסרו שניהם בחיצונה מצד הנכרי והדברים ברורים ומחוורים ואזן שמעת מלין תבחן:

וענין עכו"ם הרי הוא כרבים האמור בסוף הפרק לפי מה שפירשנוה בשתי חצרות ששני ישראלים בחיצונה מסייעת לכך שהרי כל שהם שנים בחיצונה נעשים שם שנים עם הנכרי וכן בעירבו וזהו לשון הואיל ואני קורא בהם רבים בחיצונה האמור שם כמו שיתבאר:

עכו"ם שהשכיר רשותו שבחצר זה לעכו"ם אחר לזמן ידוע והוא תוך אותו זמן ובאו ישראלי' שבחצר לשכור מן העכו"ם האוסר להם אפי' היה המשכיר רשאי לסלקו שוכרין מן השוכר שהרי מכל מקום עיקר הבית לשוכר הוא לא מצאו השוכר אלא שמכל מקום היה כמקום האוסר כגון שהיו יודעין עליו שיבא בשבת וכן לא מצאו בביתו איש מאנשי הבית שישכיר להם ורצו לשכרו מן המשכיר אם אין המשכיר יכול לסלקו אם מדיניהם מתורת מנהגי העיר [אין שוכרין ואם יכול לסלקו] אעפ"י שלא סלקו שוכרין ממנו. ויראה לגדולי הדור שאם היה למשכיר שום תפיסת יד באותו הבית להניח בו כלים או שום דבר שוכרין ממנו אף באין יכול לסלקו דלא גרע משכירו ולקיטו. וכן יתבאר בפרק חלון שאשתו של אדם משכרת שלא מדעתו אפי' מיחה כמו שיתבאר:

כבר ביארנו ששוכרין מן העכו"ם אפי' בשבת הואיל ושכירות זה אף בפחות משוה פרוטה ושאינו עיקר שכירות והרי הוא לענין זה כבטול רשות שמותר בשבת ואעפ"י שאין עירוב אלא מבעוד יום והרי אמרו שוכר כמערב והיה לנו לפרש מה מערב מבעוד יום ולא בשבת אף שוכר כן לא שלא אמרו שוכר כמערב להחמיר אלא להקל מה מערב בפחות משוה פרוטה אף שוכר כן מה מערב על ידי שכירו ולקיטו אף שוכר כן מה מערב חמשה ששרויים בחצר אחד מערב על ידי כלם אפי' שלא בידיעתם שיכול הוא לזכות להם את הפת שלו בין באותה חצר בין מחצר לחצר ונעשה כשליח לכלם אף שוכר חמשה ששרויים בחצר אחת ועירבו להם אלא שעכו"ם שביניהם אוסר עליהם

אחד שוכר ממנו על ידי כלם אף שלא בידיעתם ובזו אינו דומה לבטול רשות שהמבטל רשות צריך לבטל לכל אחד ואחד והוא מותר ר"ל את שנתבטל לו והמבטל אסור:

דף סו.

ישראלים הולכי דרכים שנתאכסנו בפונדק אם נכנסו כלם בבית אחד לאכילת פתם אעפ"י שנחלקו לענין לינה שמקום פתא גורם כמו שיתבאר אין העכו"ם אוסר עליהם שהרי כלם כיחיד אצל העכו"ם ומוציאים מביתם לחצר שבפונדק ומבית לבית אבל אם נחלקו לחדרים זה אוכל במקום זה וזה במקום זה ועירבו ביניהם עדיין העכו"ם אוסר עליהם עד שישכרו או שיכנסו בשבת לאכול פתם בבית אחד ואם היו שם עכו"ם הרבה חלוקים בפתם צריכים לשכור מכל אחד מהם:

לא היה שם העכו"ם ערב שבת כל שיודעין בו שיבא בשבת אין עירובם כלום שהרי כשיבא העכו"ם יאסור ואין מתירין את השבת לחצאין אפי' לא ידעו שיבא העכו"ם בשבת ועירבו על סמך זה וטלטלו והוציאו מבתים לחצר כשבא העכו"ם בשבת נאסרו עד שישכורו שהרי שוכרין אף בשבת ואין אומרין שבת כיון שהותרה הותרה להתיר אף בלא שכירות שהרי אף כשהותרה ראויים היו הבעלים לאסור אלו היו כאן או אם ידענו עליהם שיבאו ואין זה נקרא הותרה ואם תאמר שיבטלו רשותם כלם לאחד עד שיהו כלם יחיד במקום עכו"ם. אין זה כלום הואיל וחלוקים בדיורים הם כמו שביארנו למעלה הא מכל מקום ישכרו מן העכו"ם ויותרו אלא שאתה צריך לידע מאחר שבא העכו"ם ונאסרו הרי נתבטל העירוב ובשבת מיהא אין יכולין לחזור ולערב ומה יועיל השכירות והרי הם עצמם חוזרים ואוסרים זה לזה שהרי אין כאן עירוב ואם תאמר שיכנסו כלם בבית אחד ובהסבת סעודה אחת אם כן אף לשכירות אי אתה צריך שהרי משיקבעו מאכלם בבית אחד נעשו כלם כיחיד אצל העכו"ם אבל לענין כשהם חלוקים בדיורים מה הועילו פרשו גדולי הרבנים שאחר השכירות יבטלו רשותם אצל האחד ויטלטל ואחר כך יבטלנו לאחר וכן כלם כפי הצורך או שיהו כלם כאורחים אצל זה היחיד שבטלו כלם לו. ולמדת מדבריהם שאין השכירות מועיל לקיים העירוב שכבר נעשה עד שנאמר חזר העירוב להכשרו ולהתיר בלא בטול. וראיה לדבריהם ממה שאמרו מת עכו"ם בשבת מהו אליבא דמאן דאמ' שוכרין לא תיבעי לך [השתא] עבדינן תרתי חדא מבעיא ופירוש תרתי הם שכירות ובטול. אלמא שאחר השכירות הם צריכים לבטול. ואעפ"י שאפשר לפרשה בלא עירבו וכמו שכתבוה גדולי המפרשי' הא אם עירבו חזר העירוב להכשרו ואין צריכים בטול מכל מקום הם מפרשים אותה אף בשעירבו ומסברא

ר״ל שמאחר שנאסרו בטל עירובם ואינו חוזר וניעור ואעפ״י שאמרו במסכת שבת בפרק זורק בשתי ספינות קשורות זו בזו שעירבו ביניהן ואמרו שם נפסקו ונאסרו חזרו ונקשרו חזרו להיתרן הראשון בזו וכן הדין שכך היה ראוי בהם לעמוד קשורות כל השבת והפסד זה מקרה הוא שקרה להם אבל כאן לא היה העירוב ראוי מעקרו לכל השבת שהרי סתמו של עכו״ם בא לביתו ומבטלו וכן אעפ״י שבשכח אחד מבני חצר ולא עירב שהוא אוסר עליהם ונמצא שאין עירובם כלום וכשבטל זה רשותו להם נעשה העירוב כשר אף בזו זה שבטל היה ראוי לערב עמהם ומתוך כך לא נתבטל העירוב למפרע:

זו היא שיטת גדולי הרבנים וגדולי הדור נסכמים בה. ומכל מקום גדולי המפרשים כתבו שאם לא עירבו הוא שצריכים בטול אחר השכירות וכדקאמ׳ תרתי עבדינן אבל אם עירבו אין צריכין בטול וכפשוטן של שמועות שהזכרנו וכן מדמיון שכח אחד ולא עירב. וכן נראה לי סעד לדבריהם ממה שאמרו בסוגיא זו אלא לאו דאתא בשבת וקאמ׳ אוסרין אלמא שאין שוכרין בשבת ואתה צריך לפרש שאם שוכרין בשבת אף כשבא בשבת למה אתה קורהו אוסר יערבו מערב שבת וישכרו בשבת ואם כדברי הראשוני׳ מה יועילו בעירוב שמערב שבת אחר שאין יכולין לשכור אלא בשבת ויצטרכו אחר כך לבטול רשות. ומכל מקום גדולי הדור מקשים עליהם ממה שאמרו בסוגיא זו תהי בה ר׳ אלעזר ר״ל על מה שהתירו לשכור ופרשו תמיהתו ממה שאמ׳ שמואל כל מקום שאוסרין ומערבין מבטלין ר״ל שאוסרין זה על זה כשלא עירבו ואם רצו לערב הותרו בעירוב כגון שתי חצרות זו לפנים מזו שהן אוסרות זו על זו מיהא פנימית בחיצונה ר״ל שאם עירבה החיצונה לעצמה ופנימית לא עירבה הפנימית אוסרת על החיצונה שהרי רגל האסורה אוסרת וכן מערבין שאלו רצה לערב בין פנימית לחיצונה הותר הכל ואחר שהן אוסרות ומערבות אם עירבו שתיהן ושכח אחד מהן בין של פנימית בין של חיצונה ולא עירב שהוא אוסר עליהן מבטל להם רשותו והותרו אבל מערבין ואין אוסרין כגון שתי חצרות ופתח אחד ביניהן שאם רצו לפתחו ולערב אחת מערבין ואין אוסרין אעפ״י שלא עירבו שכל שסגרו הפתח אינה אוסרת זו על זו שהרי אם רצו מערבין שנים כמו שיתבאר אם לא עירבו אין בטול רשות מועיל מבני חצר לבני חצר זו שאין בטול רשות אלא במקום האוסר ואם כן מה שאמרו אוסרין ואין מערבין אי אתה יכול לפרשה אלא בעכו״ם ושבא בשבת שאם בא בערב שבת הרי היה יכול לשכור ולערב אלא שבא בשבת והרי הוא אוסר ואין עירוב לעכו״ם אלמא שאין שוכרין בשבת שאם כן יכולים היו לערב מאתמול ולשכור בשבת. ומכל מקום משמע שלא מצא המקשה אוסר ואינו מערב אלא בעכו״ם ושבא בשבת. ואם כדברי גדולי המפרשי׳ הרי אף בישראל כן וכגון שלא היה

שם בערב שבת ועירבו בני החצר לעצמן והוא אינו אוסר אחר שאינו כאן אפי' שבת בעיר עצמה אצל בתו כמו שביארנו למעלה וכשחזר אסר ועירוב אין כאן שאין עירוב בשבת ואם כן אף בזו יאמר שמואל שלא יבטל שהרי זה כעכו"ם ממש לענין זה וזו לא שמענו מעולם שיאמר שמואל על ישראל הבא שלא יבטל. ומכל מקום אפשר לדעתם שאף בישראל יאמר כן ואתא עכו"ם בשבת לאו דוקא אלא הואיל וישראל ועכו"ם בזו טעם אחד הוא ועד עכשיו בעכו"ם הוא עסוק הוא תופשה בעכו"ם. וגדולי הדור מביאים ראיה ממה שאמרו למטה [ע.] בעא מניה רבא מרב נחמן יורש מהו שיבטל רשות כל היכא דאי בעי עירובי מאתמול מצי (עירוב) [מערב] בטולי נמי מצי מבטיל והאי כיון דאי בעי עירובי מאתמול לא מצי מערב בטולי נמי לא מצי מבטיל או דילמא יורש כרעא דאבוה הוא. והשיבו אני אומ' מבטל והני דבי שמואל אמרי אינו מבטל ואם כן לדבי שמואל זה שלא היה אמש בעיר ואינו יכול לערב אף כשבא אינו יכול לבטל. ומכל מקום אין הלכה כשמואל ושוכרין בשבת ואוסרים ומערבין ואוסרין ואין מערבין ומערבין ואין אוסרין כלם מבטלין כמו שיתבאר.

למדת שיש בטול רשות מחצר לחצר ולא סוף דבר מחצר הפנימית לחיצונה אלא אף בשתי חצרות פתח אחד ביניהן כמו שביארנו. וכן יש בטול רשות בחורבא ר"ל בחורבא שהיא בין הבתים כגון בית מכאן ומכאן וחורבא ביניהן ומשתמשים בה הבתים כבחצר והיא עומדת ליבנות. ואין הלכה כשמואל שאמר שאין בה בטול רשות שמאחר שאין תשמישם מיוחד וקבוע בה אין להם לבטלה זה לזה אלא כר' יוחנן וכן כתבוה גדולי הפוסקי' ואין צריך לומר מבית לבית. ומכל מקום בתוספות פסקו הן לאסור שכירות שבת הן שלא לבטל רשות מחצר לחצר ובחורבא ואין דבריהם נראין. ולקצת גדולי הדור ראיתי שלא אמרו בטול רשות מחצר לחצר אלא לבני חצר שיש להם שייכות אצל האחרת על הדרך שהזכרנו אבל לאדם אחד מן השוק לדברי הכל אין מבטלין:

דף סו:

המבוי לחצרות כחצרות לבתים ר"ל שכמו שצריך לענין הכשר המבוי שיהו שתי חצרות פתוחות כך צריך שיהו שני בתים פתוחות בכל חצר מהם כמו שיתבאר:

מאחר שביארנו שיש בטול רשות מחצר לחצר אף בשתי חצרות ופתח אחד ביניהן ואין צריך לומר בשתי חצרות זו לפנים מזו למדת שזה שאמ' רבא בסוגיא זו אפי' שתי חצרות זו לפנים מזו פעמים מבטלין פעמים אין מבטלין ופירש בדבריו בנתנו עירובן בחיצונה ששתיהן אסורות שביאורה אף בבטלו ומפני שאין בטול מחצר לחצר אין

הלכה כן ולא עוד אלא שאף רבא לא לדעת עצמו אמרה אלא לדעת שמואל שהרי רבא כר' יוחנן סבירא ליה וכמו שיתבאר בסוגיא זו בההוא ינוקא דאשתפוך חמימיה ויש בטול מחצר לחצר אף בשתי חצרות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים וכל שכן בשתי חצרות הפתוחות זו לזו והלכך נתנו עירובן בחיצונה ושכח אחד בין מן החיצונה בין מן הפנימית ולא עירב ששתיהן אסורות עד שיבטל ובשכח אחד מן החיצונה לר' עקיבא אסורות עד שיבטל ולרבנן אין הפנימית ממתנת לבטולה של חיצונה. ואעפ"י שאנו מפרשי' בסוגיא זו שלא כהלכה נאמרה אני רואה להעירך מעט בביאורה כדי להודיע בסוף שיטה אחרת שבה והוא שאמרו אמ' אביי הא דאמ' שמואל אין בטול וכו' אבל שתי חצרות זו לפנים מזו מתוך שאוסרין מבטלין ר"ל מתוך שאוסרין אם לא עירבה פנימית לעצמה שהרי היא רגל האסורה במקומה ואוסרת שלא במקומה לדברי הכל מתוך דריסת הרגל שיש לה עליה אף היא מבטלת דריסת רגלה לחיצונה ומותרין בני חיצונה לעצמן ורבא אמ' אפי' בשתי חצרות זו לפנים מזו פעמים מבטלין פעמים אין מבטלין ר"ל אעפ"י שאוסרין מפני שהוא סובר על שמואל שבכל ענין הוא אומר שאין בטול מחצר לחצר ר"ל אעפ"י שאוסרין ולדעתו זה שאמר שמואל למעלה כל מקום שאוסרין ומערבין ומבטלין ופירש בה שתי חצרות זו לפנים מזו. לא בכל צד נאמרת אלא יש בה צדדים שמבטלין ויש בה צדדין שאין מבטלין ולשון כל מקום אינו מכוון לדעתו אלא פירוש פעמים שבמקום שאוסרין מבטלין אבל רוב הפעמים אף במקום שאוסרין אין מבטלין מפני שאין בטול מחצר לחצר אף בפנימית וחיצונה ופירש את דבריו נתנו עירובן בחיצונה כלומר שעירבו מזו לזו ונתנוהו בחיצונה שזהו כמי שכל דיוריה של פנימית בחיצונה ושכח אחד בין מן הפנימית בין מן החיצונה ולא עירב שתיהן אסורות ואין בטול רשות מועיל בה שאם אחד מן הפנימית הוא ששכח למי יבטל את רשותו אם יבטלהו לבני פנימית להתירה לעצמה ותאסר חיצונה מכח דריסת רגלו של זה המבטל הרי אין העירוב בתוכה וכל שיבדלו מן החיצונה הרי הם בלא עירוב שהרי אלו במקום אחד ועירובן במקום אחר ר"ל במקום שאין רגילין ליטלו ולהכניסו שהרי לא בטל רשות לבני חיצונה ר"ל לחיצונה עד שיסתלק הוא לגמרי ואין בטול רשות מחצר לחצר ואפי' במקום שאוסרין וכל שכן אם בטלו לבני חיצונה לבד שהרי בני פנימית נאסרו ואוסרין. ושמא תאמר יבטלו בני פנימית רשותם לזה ששכח ונמצא הוא רגל המותרת במקומה ולא יאסור על החיצונה אין זה כלום שהרי ישארו הם אסורים במקומם וכדתנן נתנו לו רשותם הוא מותר והם אסורים שאין חמשה אורחים אצל אחד ואעפ"י שעירבו משבטלו רשותם נסתלקו מדין עירובם ואעפ"י שאין להם רשות להוציא מבתים לחצר מכל מקום

דריסת הרגל יש להם בפנימית וחיצונה וחוזרת ואוסרת עליהן וכן אם אחד מן החיצונה הוא ששכח למי יבטל את רשותו אם יבטלנו לבני חיצונה להתירה לעצמה הרי מ"מ לא בטלו לבני פנימית שאין עירובם מועיל לחיצונה בשביל זה ונמצאו אסורים במקומם ואוסרים ואם תאמר שיבטלנו אף לבני פנימית אין בטול מחצר לחצר וכל שכן אם בטלו לבני פנימית לבד שהרי אין העירוב לשם וכל שנבדלו מן החצונה נשארו בלא עירוב וכן אם נתנו עירובן בפנימית שכח אחד מן הפנימית ולא עירב שתיהן אסורות שאם יבטל לבני פנימית לבד להתירה לעצמה הרי דריסת רגל של בני החיצונה חוזרין ואוסרין להם ואעפ"י שחיצונה אין לה דריסת רגל על הפנימית מכל מקום הואיל ועירבו יש לה דריסת רגל עליה שעירובה מרגילה לתוכה ואין לומר פנימית אחדא דשא הואיל והקלקול בא מחמתה של פנימית ואם תאמר שיבטל אף לחיצונה אין בטול מחצר לחצר. הא אם שכח אחד מן החיצונה ולא עירב פנימית מותרת וחיצונה אסורה פנימית מותרת על ידי בטול בני חיצונה את רשותם להם ר"ל אותו רשות שהיה להם על הפנימית מצד הרגל עירובם ואעפ"י שאין בטול מחצר לחצר מפני שהפנימית אומרת לתקוני שתפתיך ואף בטול זה אין בו צורך אלא לדעת ר' עקיבא הא לרבנן אף בלא בטול הותרה פנימית לעצמה ואין דריסת רגל חיצונה עליה אוסרתה שאף היא אומרת לתקוני שתפתיך ולא לעוותי מה שאין כן בשכח בן פנימית שהרי הקלקול בא מתוכה והיאך תאמר לתקוני שתפתיך וכו' וחיצונה אסורה שהרי פנימית פרשה הימנה ולא התרנוה אלא מטעם דאחדא דשא כלומר שאינה רוצה בעירובה של חיצונה מטעם לתקוני שתפתיך וכו' והרי נמצאת אחיצונה בלא עירוב ושאל רב הונא בשנתנו עירובין בפנימית ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב יבטל זה רשותו לבני פנימית ולא להתירה לעצמה לבד אלא שאף חיצונה תהא מותרת עמה שהרי עירובה בפנים וכלן רשות אחת וכשיבטל לבני פנימית יהו אף בני חיצונה מותרין עמהם. ותירץ לו שאין בטול רשות מועיל אלא אם כן יבטל לכל אחד ואחד כמו שביארנו בסוף פרק פסין והרי אין יכול לבטל לבני חיצונה שאין בטול מחצר לחצר. ויש שואלים בה למה לא שאלו גם כן בנתנו עירובם בחיצונה ושכח אחד מן החיצונה שיבטל לחיצונה שהעירוב לשם ותהא הפנימית מותרת עמה. אלא שגדולי המפרשי' כתבו שכונת רב הונא להקשות כן בכלם וחדא מינייהו נקט. ויש מתרצים בענין אחר ואין צורך להזכיר:

זו היא שטתנו ועל יסוד גדולי הרבנים. ולמדת שכל הסוגיא שלא כהלכה נאמרה וכן דעת גדולי הפוסקים שלא הביאוה בהלכותיהם אבל גדולי המפרשי' יש להם שיטה אחרת בסוגיא זו שמאחר שאי אפשר לדברי רבא שהם דברי עצמו שהרי ראינו לו שסובר

יש בטול מחצר לחצר אף אני אומ' שלא באו לפרש דברי שמואל שהרי שמואל אמר כל מקום שאוסרין ומערבין ר"ל שתי חצרות זו לפנים מזו אין בטול ומתוך כך פרשו שרבא בא לפרש דברי עצמו ודברי שמואל ודעתו של רבא הוא ששמואל סובר ששתי חצרות זו לפנים מזו מתוך שאוסרות זו על זו מבטלות מזו לזו ודוקא כגון שעירבו בני חיצונה לעצמן ופנימית לא עירבה כלל שבזה בני פנימית מבטלין רשותם לבני חיצונה ומותרין בני חיצונה בין בחיצונה בין בפנימית שאם לא יבטלו להם נמצאת פנימית אוסרת על החיצונה מצד רגל האסורה במקומה שהרי נתנו לו רשותם הוא מותר והם אסורים ומתוך כך צריכים בני חיצונה שיבטלו בני פנימית להם את רשותם ובזו הוא שמבטלין בני פנימית לבני חיצונה שהרי (היו) בני פנימית יכולין לבטלו לאחד מבני הפנימית וניתר אותו שבטלו לו באותה חצר ומתוך שיכולין לבטל לעצמם מבטלין לבני חיצונה הואיל ואוסרין זה על זה דנין אותם כאחד אבל כל שאין בטולם מועיל לעצמם אין להם בטול מחצר לחצר כדי להתיר את שתיהם כגון עירבו זו עם זו ושכח אחד מהם ולא עירב. ומעתה הוא מפרש והולך הדרכים שאין רשאים בהם לבטל אבל הצדדים שהם רשאים לבטל לא הוצרך לפרש שמאחר שפיי הדרכים שאין רשאים בהם לבטל נתבררו מאליהם הצדדים שמבטלין והוא שאמרו כיצד נתנו עירובן בחיצונה ושכח אחד בין מן הפנימית בין מן החיצונה ולא עירב והדבר ידוע ששתיהן אסורות שהרי כלן כבני חיצונה ונמצאת אף חיצונה אוסרת על הפנימית אף בבטול אין לה תקנה שאם זה ששכח הוא מן הפנימית אם תאמר שיבטל לבני פנימית הרי לא הותרו בפנימית באותו בטול שהרי אין העירוב אצלם ועל כרחם הם נמנים מבני החיצונה ואין יכולין לסגור בעדם ולהשתמש בשלהם שהרי אין להם עירוב אף בחיצונה וכל שבטל לבני פנימית ולא לבני חיצונה הרי הוא כמבטל לחצאין שהרי צריך לבטל לכל אחד ואחד ואם יבטל לבני חיצונה בטול רשות מחצר לחצר ר"ל בדרך זה הואיל ובטולו בפנימית אינו מועיל אף לחיצונה אינו מועיל ואף אם יבטל לשתיהן הואיל ובטול לעצמה מיהא אינו מועיל אף בטול לשתיהן אינו מועיל ואם זה ששכח הוא בן החיצונה אם יבטל לבני חיצונה הרי בני פנימית אוסרין עליהם ועוד שהרי עירובן בחיצונה ובני חיצונה הם וצריך לבטל לכל אחד ואחד ואם יבטל לבני פנימית אין בטול מחצר לחצר בדרך זה הואיל ובטלו לעצמה אינו מועיל ואם נתנו עירובם בפנימית ובני פנימית הם וצריך לבטל לכל אחד ואחד ואם לבני חיצונה אין בטול מחצר לחצר על הדרך שביארנו אבל אם שכח אחד מן החיצונה ולא עירב פנימית מותרת בלא שום בטול דאחדא דשא ומשתמשא ואין חיצונה אוסרת שהרי פנימית אומרת לתקוני שתפתיך בעירובי ולא לעוותי וחיצונה אסורה ואין

בטול מועיל לה שהרי אין העירוב אצלה וכשפנימית סוגרת בעדה נשארה חיצונה בלא עירוב וקיימא לן עירובי חצרות בבית שבחצר. ושאל רב הונא שבשכח אחד מן הפנימית יבטל לבני פנימית ואחר שנתנו עירובם בפנימית ידונו כלם כבני פנימית ולא יהא כאן דין חילוק רשויות כלל והוא הדין שראוי לשאול באחרות כן וחדא מנייהו נקט. ותירץ בה שמאחר שצריך לבטל לכל אחד ואחד ובבטול פנימית לבד אין פנימית נתרת אף כשנשתתף עמה בטול לחיצונה אינו מועיל:

זהו ביאור הסוגיא לדעת גדולי המפרשי' ונמצא רבא כר' יוחנן שיש בטול מחצר לחצר אף בשתי חצרות ופתח אחד ביניהן ובכל ענין מבטלין מחצר לחצר חוץ מאותם הפנים שהוזכרו בדברי רבא ומטעם שכל שאין בטולו מועיל לעצמו אינו מועיל לחצר אחרת ואף בשתי חצרות זו לפנים מזו ודברי רבא הלכה הם ולדברי הכל נאמרו. ומכל מקום הם פרשו שאף בדרכים אלו לא אמרו שלא לבטל אלא להתיר את שתיהן בבטול זה אבל אם נתנו עירובם בחיצונה ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב יכולין בני פנימית כלם לבטל רשותם לחיצונה ויהיו חיצונים מותרים בפנימית ופנימיים עצמם יהו אסורים שאין עירבו שתיהם כאחת ושכח אחד מן הפנימית פחות משלש עירבו בני פנימית כלל שיועילו בטול לעצמם בדרך זה אעפ"י שאין העירוב אצלם שאם יבטלו כלם רשותם לאחד אף בלא שום עירוב הוא מותר והם אסורים ואף בכאן אלו שבטלו להם מותרים והם עצמם אסורים אבל אם שכח אחד מן החיצונה ולא עירב אין כאן תקנה שאם תאמ' יבטלו בני חיצונה כלם את רשותם לפני פנימית אין בטול מחצר לחצר שהרי אף לעצמם אינו מועיל אם יבטלו רשותם לאחד שהרי בני פנימית שעירובם בכאן אוסר. ואם תאמר שנראה את העירוב כמי שאינו ויבטלו בני חיצונה כלם לפני פנימית ויותרו בני פנימית אין זה כלום שאם אין עירוב כלל כשמבטלים בני חיצונה לבני פנימית למה יותרו והרי בני פנימית אוסרין לעצמם הואיל ואין להם עירוב ותנן [לקמן סט:] אחד נוטל רשות ונותן רשות [שנים נותנים רשות] ואין נוטלין רשות ר"ל שנים שלא עירבו. וכן אם נתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מן הפנימית אין להם תקנה ומטעם שהזכרנו אבל אם שכח אחד מן החיצונה ולא עירב הרי פנימית סוגרת בעד עצמה ומשתמשת וחיצונה אסורה לעצמה וכל שכן בפנימית ואם בטלו בני חיצונה כלם רשותם לבני פנימית מותרת הפנימית להשתמש בחיצונה שהרי מועיל בטול לעצמם בדרך זה שהרי כשסגרה פנימית בעדה היתה לה חיצונה כמי שלא עירבה ואם יבטלו בני פנימית רשותם אצל אחד אותו שבטלו לו מותר ואף כאן ר"ל עירוב מחיצונה לגמרי ויבטלו כלם רשות אצל אחד. זהו דעת גדולי המפרשים ונמצאו לדעת זה כל דברי רבא נאמרים לענין פסק והדברים נראין:

דף סז.

שני בתים בשני צדי רשות הרבי ר"ל שבית לזה מכאן ובית לזה מכאן ורשות הרבים באמצע שנמצא שמערב שבת לא היה בתורת עירוב שהעירוב והשתוף אינו מועיל להוציא דרך רשות הרבים אלא לבתים וחצרות ומבואות ואפי' לכרמלית ולקרפף כגון שהיה לאדם אחד בית וקרפף או כרמלית אינו מותר לו להכנס מזה לזה ואין העירוב מערב ומשתף הרשויות לעשות מהם כאחד יתר ממה שהוא מיוחד לאדם אחד ואין העירוב מועיל אלא לרשויות של יחיד שזה מיוחד לאחד וזה מיוחד לאחד או שיש לאחד שתוף בו עמו ונמצא ששני בתים בשני צדי רשות הרבים אינן ראויות בלא הכשר לערב מזו לזו ובאו עכו"ם בשבת והקיפו בראשי רשות הרבים מכאן ומכאן עד שנעשה סתום משני צדדיו ונשאר לבני הבתים כעין חצר שבתים פתוחים לו כגון זו#. וכבר ביארנו שמחיצה שנעשית בשבת אף במזיד שמה מחיצה וכל שכן בזו שעכו"ם עשאוה אעפ"י כן אין בטול רשות מזו לזו ר"ל שאין האחד יכול לבטל רשותו לשני עד שיהא מותר להוציא מביתו לכאן ולא מפני שאין אוסרין זה על זה מאתמול אחר שאסור זה ממילא בא הואיל ואין כאן תורת רשות שהרי פסקנו יש בטול אף במקום שאין אוסרין אלא שלא נאמר יש בטול אלא במקום שאם רצו לערב אתמול היו מערבין כגון שתי חצרות זו לפנים מזו או שתי חצרות ופתח אחד ביניהם אבל זו שאם רצו לערב אין מערבין ולא היתה להם שעה הראויה להכשיר אין מבטלין זה על זה אלא שעומדים באסורם ומכל מקום דוקא להוציא לכתחלה אבל אם עבר והוציא פטור:

חצר שהיה העכו"ם דר שם ולא שכרו ממנו ואף הם לא עירבו ומת העכו"ם בשבת ולא היה שם יורש שידור שם הרי הם מבטלים זה לזה ודבר זה לא הוצרך לאמרו שהרי שוכרין מן העכו"ם בשבת ואם לא עירבו מאתמול ושכרו מן העכו"ם בשבת מבטלין רשותם לאחד כל שכן במקום שאין צריכין לשכירות כגון מת עכו"ם בשבת שמבטלין ואעפ"י שלא היו יכולין לערב יכולים הם לשכור ולבטל בשבת ואינו דומה להקיפום מחיצה בשדה שאין עירובם מאתמול כלום שהרי אין שם מחיצות ומה שאמרו בפרק זה כל הנאסר למקצת שבת כגון שני בתים בשני צדי רשות הרבים והקיפום עכו"ם ואמרו עוד שם זה הכלל לאתויי מת עכו"ם בשבת שמשמעו שמת עכו"ם בשבת אין מבטלין אין הלכה כן ולא נאמרה אלא לדעת האומר אין שוכרין מן העכו"ם בשבת ולרב המנונא שאמר בכאן אין מבטלין אבל לענין פסק הואיל ושוכרין ממנו בשבת אף כשמת העכו"ם מבטלין שהרי מאתמול היו יכולים להשכיר. ויראה שאם עירבו מאתמול והעכו"ם בא ואסר עליהם ומת אין צריכין בטול על הדרך שהתבאר למעלה:

עכו"ם הדר במבוי של ישראל שביארנו למעלה שהוא אוסר עליהם אם יש בחצרו פתח פתוח מצד אחר לבקעה לצאת ולבא ממנה לבקעה אינו אוסר על מבוי זה שמן הסתם נוח לו לצאת ולבא דרך הפתח הפתוח לבקעה מצד רוב האויר ורוחב המקום והרי הוא כאלו נסתלק רשותו ממבוי זה והרי הוא כשתי חצרות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים שאין אוסרות זו על זו הואיל ויש להן דרך אחרת ואפי' ראינוהו משתמש ביציאה מפתח ומבוי אפי' תשמישים גדולים כגון גמלים וקרונות וכן אפי' לא היה הפתח הפתוח לבקעה פתח גמור הואיל ומכל מקום יש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים בודאי סתם הדברים שנוח לו לצאת באותו פתח המיוחד לו לבדו אעפ"י שיש ביציאה דרך בה קצת עמל יותר מפתח שיש לו בה שותפים. ולא סוף דבר בבקעה שרחבה הרבה אלא אפי' בפתוח לקרפף כן והוא הדין בפתוח לרשות הרבים. ודוקא בקרפף יתר מבית סאתים שהוא כבקעה ברוחב מקום אבל בית סאתים או פחות אין תשמישו נוח לו כל כך שיסלק רשותו מן המבוי ויצא דרך חלונות והרי הוא כחצר ואינו מסלק עצמו מן המבוי. והפך הדברים בישראל ששכח ולא עירב עם האחרים שאם יש לו בחצרו פתח פתוח לקרפף אם הקרפף בית סאתים שהוא מותר לטלטל בכלו ולהכניס מחצרו לתוכו סתם הדברים שנוח לו ביציאה דרך בו שאין תשמישו מרובה כל כך בשבת כבחול שלא יספיק לו אותו קרפף וסלק רשותו מן המבוי ואינו אוסר ואם הוא יתר מבית סאתים שהוא אסור לטלטל בכלו ומחצרו לתוכו ודאי לא סלק רשותו מהם והרי הוא אוסר עליהם:

דף סז:

זה שחלקנו בקרפף בין יתר מבית סאתים לסאתים בין בעכו"ם בין בישראל גדולי המפרשי' כתבו דוקא בשאין שם פתח גמור אלא חלון בארבעה על ארבעה שאינו ראוי ליכנס ולצאת בו אלא על ידי הדחק אבל אם היה שם פתח גדול בין בבקעה בין בקרפף בין בית סאתים בין יתר מבית סאתים בין בעכו"ם בין בישראל אינו אוסר במבוי שזהו כשתי חצרות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים שאין אוסרות זו על זו. וגדולי הדור חלוקים עליהם בזו שאם כן לא נשמט בעל התלמוד מלהזכירה וארבעה על ארבעה בכל מקום נדון כפתח וזהו שיעור פתח למטה ר"ל שכל שהוא פחות מכן אינו פתח והילכך אף בפתח גדול אוסר על הדרכים שהזכרנו. ואעפ"י שבשתי חצרות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים אמרו שאין אוסרות זו על זו דוקא בשאין דרכה של זו מצויה או רגילה על זו הא כל שרגלה של זו מצוי בזו אוסרות זו על זו כחצר הפתוחה לשני מבואות שאם רגילה בזו ובזו אוסרת על זו ועל זו:

בית סאתים זה שביארנו שבישראל אינו אוסר חכמי התוספות כתבו דוקא בשלא הוקף לדירה הא הוקף לדירה הרי הוא לו כחצר וכבית ואוסר על המבוי הא לא אמרו בזו דין קרפף אלא קרפף העומד לאויר. וגדולי הרבנים פרשו בה הפך הדברים שיתר מבית סאתים שאוסר בישראל דוקא בשלא הוקף לדירה הא הוקף לדירה הואיל ומותר להשתמש בכלו אינו אוסר שכל שהוא מותר להשתמש בו והוא מקום פנוי בודאי סתם יציאתו וביאתו נוחה לו דרך שם וכלל הדברים שכל שאמרנו עליו שהוא אוסר ברגיל לשם הא אם אינו רגיל בין בעכו"ם בין בישראל אינו אוסר:

עכו"ם שהיה דר במבוי והיו לו שני פתחים אחד במבוי זה ואחד למבוי זה קצת חכמי הדור מודים בו שדנין אותו אחר הפתח שאנו רואים שהוא משתמש בה יותר ואם האחד פתוח לשכונה שעכו"ם שבה מרובים יותר מן האחר דנין אותו אחר שכונת עכו"ם שכמותו. סתם הדברים כל עוף למינהו ישכון ובן אדם לדומה לו. וישראל שיש לו שני פתחי' אחד במבוי ואחד בבקעה במקום המוקף והוא בית סאתים סתם הדברים שבזו נוח לו שהיא מותרת לו בלא שום הכשר ואם יותר מבית סאתים בודאי בזו של מבוי נוח לו שאפשר להכשירה וכן כל כיוצא בענינים אלו:

זה שכתבנו בקרפף בית סאתים שמותר להכניס מחצרו לתוכו אל תטעה לומר כן בהוצאה מביתו לתוכו אלא אסור לו להכניס ולהוציא מביתו לקרפף או מקרפף לביתו ולא התירו טלטול לקרפף אלא לכלים ששבתו בתוכו או בגגו או בחצרו שהכל רשות אחת אבל כלים ששבתו בבית לא אפי' היה בית וקרפף הכל לאחד ואין צריך לומר בבית לזה וקרפף לזה. ויש חולקין בבית וקרפף לאחד וכבר הארכנו בענין זה בפרק פסין:

כבר ביארנו שאסור לאדם להוציא מן הקרפף לרשות הרבים אעפ"י שהוא יתר מבית סאתים ולא הוקף לדירה שמן התורה אפי' היה כור או כורים רשות היחיד הוא והזורק לתוכו חייב וכן היה בדין להתיר טלטול בכלה שמחיצה היא אעפ"י שמחוסרת דיורין וחכמים הוא שגזרו שלא לטלטל בכלה הואיל והיא יתר מבית סאתים ולא הוקפה לדירה עשאוה ככרמלית להחמיר ולאסור טלטול בתוכה. אחר שעשאוה ככרמלית אסור להוציא גם כן מקרפף לרשות היחיד ומרשות היחיד לקרפף וכבר כתבנוה בפרק שני. וכן אמרו כאן סלע שבים גבוה עשרה ורחב ארבעה אין מטלטלין מתוכו לים ולא מן הים לתוכו שהרי סלע גבוה עשרה ורחב ארבעה רשות היחיד הוא והים כרמלית. הא טלטול מקרפף לכרמלית פעמים מותר [ופעמים] אסור. ואף במקום הראוי להתיר נחלקו בו המפרשי' אם דוקא בסמוך לים אם אף בסמוך ליבשה והדבר תלוי במה שבא על השמועה שהזכרנו ר"ל קרפף שלא הוקף לדירה ליתר מבית סאתים שהזורק לתוכו

חייב שהקשו עליה ממה שאמרו סלע שבים גבוה עשרה ורחב ארבעה אסור לטלטל מתוכו לים פחות מכן ר"ל שאינו גבוה עשרה שהוא בדין כרמלית מטלטלין ממנו לים שהם כרמלית וכרמלית הוא ומוציאין ומכניסין מזה לזה מיהא בתוך ארבע אמות ועד כמה רחב הסלע עד בית סאתים. ושאלו בה אהיא כלומר במה התירו עד בית סאתים לבד אילימא אסיפא ר"ל בשאינו גבוה עשרה שהוא כרמלית ומה ענין שלא להתיר אף ביתר מבית סאתים והלא מכל מקום כרמלית וכרמלית הוא. אלא לאו אריש ר"ל בשגבוה עשרה שהוא רשות היחיד ולמד שכל שהוא יתר מבית סאתים ואינו מוקף לדירה בטלה רשות היחיד ממנו והרי הוא כרמלית ואף מדברי סופרים להתיר הטלטול ממנו לכרמלית בתוך ארבע אמות ואם כן היאך אתה דנו כרשות היחיד גמורה לחייב הזורק לתוכו. ותירץ בה רבא שלא התירו בה ביתר מבית סאתים לטלטל ממנה לכרמלית אלא שהשמועה חסרה וענינה אין מטלטלין מתוכה לים שהרי רשות היחיד היא הא בתוכו מטלטלין בכלו כדין רשות היחיד ועד כמה עד בית סאתים ומבית סאתים ולמעלה אין מטלטלין בכלו. ואעפ"י שמכל מקום זו הלכה היא תירצה רב אשי כדעת המקשה לדונה ככרמלית להתיר טלטול ממנה לכרמלית ואעפ"י [כן] הזורק לתוכו חייב כדין תורה והם אמרו והם אמרו הם אמרו קרפף יתר מבית סאתים שלא הוקף לדירה אעפ"י שמן התורה רשות היחיד הוא והיה ראוי לטלטל בכלו גזרו בו שלא יטלטלו בתוכו אלא בארבע אמות להחמיר שמא יטעו לומר מותר לעשות כן ברשות הרבים והם הם בעצמם הוא שהחמירו ואסרו טלטול מכרמלית לרשות היחיד שלא יבאו להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים והקלו בגזרה זו השניה שלא לאסור הוצאה מכרמלית לרשות היחיד ולא בבית סאתים שמתוך שהוא מותר לטלטל בכלו אסרוהו שלא לטלטל מתוכו לים או לכרמלית אחר הא כל שיש בו יתר מבית סאתים שכבר אסרו עליו לטלטל בכלו לא העמידו בה גזרתם שלא להוציא ממנו לכרמלית הסמוכה לו שאם יחמירו עליו בכך יבאו לחשוב שרשות היחיד הוא ויטלטלו בכלו. והקשו ומה ראית להקל בגזרת הוצאה ממנו לכרמלית ולהחמיר בגזרת טלטול לתוכו ותירץ בו טלטול בתוכו שכיח. טלטול ממנו לכרמלית לא שכיח שאם לטיול הוא צריך דיו בקרפפו וכן הלכה. ולמדת שכל קרפף היתר מבית סאתים שלא הוקף לדירה אם הוא סמוך לכרמלית מותר להוציא ממנו לתוכו הא בשל בית סאתים אסור ואף ביתר מבית סאתים שהתרנו גדולי המפרשי' חולקי' לומר דוקא בסמוך לכרמלית של ים והם מפרשי' לא שכיח בטלטול כרמלית מן היבשה לים משום דבעיתא תשמישתה אבל סמוך לכרמלית אחר שביבשה לא ואף גדולי המחברי' נסכמים בה. ומכל מקום רבני צרפת התירו אף בכרמלית של יבשה

הואיל ועיקר הקולא לא היתה אלא להחמיר לאסור טלטול בכלה הרי אף בסמוך לכרמלית שביבשה ראוי לומר כן. ומכאן התירו גדולים שבהם בגנה או פרדס יתר מבית סאתים שאין הקפו לדירה לטלטל מתוכה לחוץ ומחוצה לה לתוכה בתוך ארבע אמות כל שאין עוברת לפניה רשות הרבים גמורה כגון סרטיא פלטיא והתירו להצניע המפתח בתוך הגנה תוך ארבע אמות אעפ"י שעומד בחוץ ונותן בתוך הגנה או שמוציאה מתוכה לחוץ לפתוח הדלת:

קצת מפרשי' למדו מסוגיא זו באלו שמפרשי' מן היבשה לים וצריכים לנקות עצמם ואין להם מקום לפנות אלא מן הספינה לים מעל גבי המשוטות שאם אותו מקום אינו גבוה מן המים עשרה טפחי' אעפ"י שרחב ארבעה מותר שהרי טלטולו מכרמלית לכרמלית ואעפ"י שכשהיתה הספינה ביבשה היה אותו מקום המשוטות למעלה מעשרה והיה לנו לדונו כחורי רשות היחיד שהן כרשות היחיד השתא מיהא הואיל ואינו גבוה מעל המים עשרה הרי הוא כאויר כרמלית שהוא ככרמלית ואעפ"י שהספינה מתוכה נקראת רשות היחיד הואיל ועמוקה עשרה אעפ"י שאינה גבוהה מן המים עשרה וכמו שאמרו על זו עמוקה עשרה אינה גבוהה מעל המים עשרה אין מטלטלין מתוכה לים בזו שאני הואיל ועמוקה מתוכה עשרה כדין בור בכרמלית העמוק עשרה או בור ברשות הרבים עמוק עשרה ורחב ארבעה שהוא כרשות היחיד הא ממקום המשוטות כל שאינו גבוה על המים עשרה כרמלית הוא וכל שכן אם אינו רחב ארבעה שהוא מקום פטור הא בגבוה עשרה ורחב ארבעה אין לו תקנה לנקות עצמו מן הנקב לים אלא אם כן עושה לו מחיצה עשרה אלא שיש מתירין אם אין לו מקום אחר משום כבוד הבריות ושלא לחלל שום קרן זוית שבספינה שלא יתגנה על הבריות שהרי התירו ביוצא חוץ לתחום כמו שביארנו בפרק רביעי. ולהשתין מן הספינה לים אסור שהרי מרשות היחיד לכרמלית הוא אבל אם משתין בדפני הספינה ומים שותתין ויורדים לים מותר שכחו בכרמלית לא גזרו:

כבר ביארנו במקומו שכל חולה שיש בו סכנה מחללין עליו את השבת ושהקטן אחר מילתו כל שלשה ימים סכנה היא ומחמין לו מים בשבת וכל שכן שמביאין לו בלא עירוב אם כן מה שנאמר בכאן בההוא ינוקא דאשתפוך חמימיה פירושו בחמין שהוחמו לו מערב שבת להרחיצו בהם בשבת קודם המילה וכשנשפכו הורה רבה שהיה דר בבית אחר בתוך אותה חצר להביא מים חמין טמונים שהיו לו בביתו וכשהודיעוהו שלא עירבו בחצר הורה שיסמכו על שתוף שבמבוי ולמדנו מכאן שאעפ"י שהלכה כר' מאיר שלא לסמוך על עירוב במקום שתוף או על שתוף במקום עירוב כמו שיתבאר הואיל

ואין הטעם אלא שלא תשתכח תורת עירוב או שתוף מן התינוקות במקום מצוה כגון מילה בזמנה הקלו ויש מפרשי' אותה לאחר מילתו ולאחר שלשה ומשום צערא דינוקא אעפ"י שאין בו סכנה. ועיקר הדברים כמו שכתבנו שבמקום מצוה היה. ויש מפרשי' ששתי חצרות ופתח אחד ביניהם היו והיה רבה סבור שעירבו שתי חצרות דרך הפתח וכשהודיעוהו שלא עירבו היה סבור ששתפו דרך המבוי ובחצרו של רבה לא היו דיורין אלא הוא וחצרו של קטן יחיד היה ולא היו צריכים לעירובי חצרות. ומכל מקום נראין הדברים כדעת ראשון שאף במקום צורך עירוב סומכין על השתוף בדבר מצוה ואף אחר כך הודיעוהו שלא נשתתפו במבוי והורה שיביאום על ידי ארמאי ושמא תאמר יבטלו כלם רשותם לבעל הבית שהתינוק שם אפשר שהיה באותה חצר בעל הבית שלא מצאוהו באותה שעה והוצרכו להביאם ע"י ארמאי והיה אחד מן התלמידים מפקפק ורוצה להשיב עד שמנעוהו ממה שאמרו כל בדרבנן עבדינן עובדא והדר מותבינן תיובתא הא בדאורייתא מותבינן והדר עבדינן כלומר שכל שהורה הרב לקולא ואחד מן התלמידים מפקפק ורוצה להשיב באיסור תורה שומעין לו וישיב עד שלא נעשה מעשה ובדברי סופרים עושין תחלה ואחר כך דנין. ומכל מקום אחר מעשה חקרו הדבר היאך התירו שבות אף במקום מצוה שהרי הזאה לטמא אינה אסורה אלא משום שבות ואינו דוחה שבת אף במקום מצוה כגון לשחוט את פסחו כמו שיתבאר בפסחים והשיבו דבריהם בנסח זה. ולא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות שאין בו מעשה דהא מר לא אמר ליה לעכו"ם זיל אחים ליה. כך היא הגירסא הנכונה. ויש מי שאין גורסין בה דהא מר לא אמ' ליה לעכו"ם זיל אחים. ומפרשי' שהדברים חוזרים להזאה לאמר שהזאה יש בה מעשה על ידי ישראל אמירה לעכו"ם אין בה מעשה על ידי ישראל. עד שפוסקים מכאן שאפי' יש בה מעשה על ידי עכו"ם מותר לדבר מצוה ואם נגנב האיזמל מביאין אותו על ידי עכו"ם אפי' ברשות הרבים ואם נפגם מתקנין אותו על ידו וכן כתבוה קצת גאונים ובעל הלכות בכללם אלא שאין הדברים נראין. וודאי אף במקום מצוה אסור לומר לעכו"ם לעשות מלאכה שאלו עשאה הוא חייב. ובסוגיא זו אנו גורסין דהא מר וכו' ואין הדברים חוזרין להזאה אלא לגוף המעשה שבכאן שלא אמר לו אלא להביא דרך המבוי שאין כאן אלא שבות דשבות שאפי' עשאו ישראל אין כאן חיוב תורה וכן שאף מעשה אין כאן דהא לא אמ' זיל אחים לי' שזה ודאי היה אסור ואלו היה כן היה לך להקשות מהזאה שאסרנוה לישראל הואיל ויש בה מעשה ולמדנו מגירסא זו ששבות שיש בו מעשה של איסור תורה אסור לומר לעכו"ם לעשותו ואעפ"י שבלוקח עיר בארץ ישראל כותבין עליו אונו על ידי עכו"ם אפי' בשבת משום יישוב ארץ ישראל הקלו בה.

וקצת חכמי הדור מתרצין בה שבדבר שמן הסתם אין ישראל בקי בה (כגון כתיבת אונו) עושין אותו לדבר מצוה על ידי עכו"ם אף על ידי מעשה כגון כתיבת אונו שמן הסתם אין ישראל בקי בה ואין לגזור בה שמא יעשה ישראל אבל במלאכות שאפשר לעשותו על ידי ישראל החמירו אלא אם כן בדבר הנעשה כלאחר יד ואינו נראה כמלאכה כגון צנור שעלו בו קשקשים שממעכן ברגלו ובענין מת התירו לו לטלטלו בידים בכרמלית משום כבוד הבריות ובחולה שאין בו סכנה התירו לו כל שבות על ידי עכו"ם אף באיסור תורה ואף על ידי מעשה וכבר הארכנו בענינים אלו במסכת שבת פרק מילה:

דף סח.

הוזכרו עוד במעשה זה דברים שאתה צריך ללמוד מהם הלכה למעשה והוא שחקרו מבואה דדיירי ביה תרי גברי רברבי לא ליהוי ביה לא עירוב ולא שתוף אמ' ליה מר לאו ארחיה כלומר שרבה היה ראש ישיבה ואין מכבודו לחזר על בני מבוי לגבות את השתוף או שיטרח במעשה עירוב ושתוף אנא טרידנא בגירסאי אנהו שאר בני מבוי לא משגחי. כלומר אין בהם תבונה להשגיח על ענינים אלו שמא תאמר שאהא מקנה להם מן הפת שבסלי אעפ"י שאינו יודע אלא אי זה שיזדמן שאזכהו לכלם ואין זה המטריח או המטריד מן הגירסא זמנין דבעו לה מנאי ולא אפשר למתבא נהליהו ולא הוי שתוף. דתניא אחד מבני מבוי שבקש יין ושמן ולא נתנו בטל השתוף. פי' פעמים שיבקשו ממני בשבת אחד מהם שהוא צריך לאכול מן השתוף הפת שאני מקנה להם שיאכל בביתו ואי אפשי ליתנה להם שאין ידי משגת כל כך ונמצא שאין הזכוי זכוי גמור ואין כאן שתוף. ויש מפרשין שמא יאכל ואין נראה כן. ויש גורסין דבעו לה מאתמול וכפי' ראשון וכן כתבוה גדולי המחברים ולשונם בזה אחד מבני מבוי שבקש מחברו יין או שמן קודם השבת ולא נתן לו בטל השתוף שהרי גלה בדעתו שאינם שותפים גמורים שהרי מקפידים הם זה לזה. ואין הדברים נראין שהרי בפרק מי שהוציאוהו פסקו שהמקפיד על עירובו עירובו עירוב ועוד מה לנו בהקפדה של חול. ומכל מקום אף גדולי המפרשי' גורסי' כן אלא שמפרשי' כיון דאי בעו לה מאתמול לא יהיבנא להו השתא נמי אין הזכוי זכוי גמור וכן הלכה. ולמדת שאין העירוב כלום על ידי זכוי אלא אם כן המזכה גומר בדעתו ליתן ממנו למי שירצה מבני המבוי.

וחזרו ושאלו ולקני להו מר רביעתא (דחילתא) דחלא בחבתא. שזהו דבר שאין קפידא עליו ואפשר לך לגמור בדעתך ליתן להם ממנו והרי השתוף עקרו ביין ורביעית לאו דוקא אלא שיעור טבול שתי סעודות כמו שהתבאר או שמא כך הוא השיעור לטבול

שתי סעודות. וכל שכן לקצת ספרים שגורסין ולקני להו מר רביעתא ותירץ משום דחסר. וחזר ושאל ולקני להו מר רביעתא דחלא בחבתא ותירץ לו אין משתתפין באוצר ר"ל בדבר הנאצר כגון חביות של יין או פירות המכונסין ר"ל שיזכה בהם לבני המבוי שאין סומכים עליהם אחר שלא הפרישו שאין ברירה לומר זהו של שתוף וכשמסתפק ממנו שמא השתוף הוא שהלך והעמדנוה לדעת בית שמאי שסובר בשמועת המת בבית שאין ברירה הא לדעת בית הלל יש ברירה בכל שמדברי סופרים והלכה כבית הלל הלכך משתתפין באוצר:

מתוך דבריו למדת ששמועת המת בבית מתורת ברירה ולטהר פתחים למפרע נגעו בה. ויש שואלים בה היאך לא הביאו כמה שמועות שתלויות בדין ברירה בתלמוד אלא שלדעתם טעם האומר שאין משתתפין באוצר או מפני שעיקר דעתו להניחו ואינו גומר בדעתו להסתפק ממנו ואפי' אמר כן בפי' אין זה כלום ואנן סהדי שאין כאן גמר דעת ושמועת המת בבית לא נאמרה לטהר פתחים למפרע ומתורת ברירה אלא מכאן ולהבא שלדעת בית שמאי אין מחשבתו מועלת אלא אם כן קדמה למיתתו וזהו אין משתתפין באוצר שמאחר שהאוצר עומד מתחלתו להיות החבית משתמרת שלמה כמות שהיא אין מחשבתו מועלת שיסתפק ממנה לכשירצו בני המבוי ליטול חלקם והוא מה שהקנה להם ואין שתוף אלא בדבר העומד להסתפק לא בדבר העומד להצניע או לסחורה ולדעת בית הלל מחשבה מועלת. ואעפ"י שבמקום אחר פרשו שמועת המת בבית מתורת ברירה מכל מקום בכאן סובר רב הושעיא שאין מחלקתם אלא בדעת זה ומכל מקום הלכה משתתפין באוצר:

וענין המת בבית ולו פתחים הרבה כבר ביארנוהו במסכת יום טוב פרק ראשון:

הוזכר עוד מעשה בכאן בההוא ינוקא דאשתפוך חמימי' ואחר שלשה למילתו היה שאין כאן סכנה אלא צער התינוק או שמא קודם מילה ואמ' להו רבא לישיילוה לא מיה אי צריכה ליחים ליה עכו"ם אגב אמיה והענין שמשבעה ועד שלשים מחללין עליה את השבת על ידי עכו"ם אחר שאפשר להחם לאמו מוסיף בשבילו ואין כאן שבות הא משום התינוק לבד אסור ואפי' קודם מילה על הדרך שביארנו. ויש מעמידין אותה תוך שבעה שמחללין עליה אף על ידי ישראל ואין גורסין אלא ליחים ליה אגב אמיה. ואם תאמר והיאך מוסיפין על ידי תינוק והרי אמרו במסכת מנחות שתי תאנים בעוקץ אחד ושלש בעוקץ אחר אסור לו ללקוט שלש. ותירצו בתוספות שבבשול ודאי הדין כן ואפי' בחתכה אחת שהאוכל חשוב הוא כחלקים מחוברים אבל משקה אינו אלא כגוף אחד וכשם שחולה הצריך למקצת פרי אין אומרים לקוץ מקצתו אף משקה כן. והביאו ראיה

מדבריהם שהרי יום טוב אסור למלאכה שלא לצרך ואעפ"י כן מחמין קיתון של מים אעפ"י שאינו צריך אלא למקצתו והרי בכאן אין שבח למים ברבויין שתאמר שהתירו מפני שבכך הן משביחות אלא שהותרו מטעם זה שכתבנו. אלא שלענין הסוגיא אין הפי' מחוור והיאך אנו משתדלים להקל כל כך שנשאל את פיה בלא תביעתה וכי אומרי' פתח פיך לאלם באסורין. ועוד כששאלו והא אכלא תמרי כלומר ונמצא שבריאה היא והשבנו תונבא הוא דנקיט לה כלומ' שבוש הדעת והיאך נקל כל כך על ידי ישראל אלא שמכל מקום לענין הוראה נראין דבריהם:

הוזכר בסוגיא זו מעשה בההוא ינוקא דאשתפוך חמימיה ואמ' רבא פנו לי מנאי לבי נשי וכו' ונראין הדברים ששתי חצרות סמוכות זו לזו היו ופתח בינייהו ולא עירבו זה עם זה וחצר שהיה רבא דר שם היו בו בתים חיצון ופנימי והפנימית היתה בית הנשים והחיצונה הפתוחה לחצר היתה בית התשמיש והיה רבא דר שם והי' לו שם חמין טמונים וכששמע שנשפכו חמין של תינוק שהיו בחצר אחרת הסמוכה לו הוציאו את החמין בחצרו ונמלך לבטל לבעל החצר שהתינוק בתוכה רשות חצרו וצוה לפנות כליו לחדר הפנימי מפני שנתירא שאם יעמוד בבית החיצון יטעה להוציא משם לחצר והמבטל רשות חצרו אסור לו להוציא מביתו לחצר וכששאלוהו היאך בטל מחצר לחצר אף הוא השיבם שהוא סובר כרי יוחנן שיש בטול מחצר לחצר על הדרך שביארנו וחזרו ושאלוהו וליתיב מר אדוכתיה ויבטל רשות חצרו ואם נתירא שמא יטעה להוציא מביתו לחצר יבטלנו מעט רגע עד שיביאו החמין מחצרו לחצרם ואחר כן יחזרו הם ויבטלו לו אותו רשות כלומר שיחזרוהו לו ובזמן מועט כזה אין בו חשש טעות והרי אמרו מבטלין וחוזרין ומבטלין כלומר שנים הדרים בחצר אחת ולא עירבו מבטל זה רשותו לזה עד שיוציא או יכניס הצריך לו ולכשישלים חפציו יחזור זה ויבטלנו לו. והשיבם שבזו סובר הוא כשמואל שאין מבטלין וחוזרין ומבטלין וחזרו ושאלו ומאחר שאתה סובר שאין מבטלין וחוזרין ומבטלין היאך אתה סובר שיש בטול מחצר לחצר והלא שני דברים אלו תלויים הם אחד בחברו שלא אמרו אין מבטלין וחוזרין ומבטלין אלא מפני שכשבטל זה את רשותו לחברו נסתלק הוא משם לגמרי והרי הוא כבן חצר אחרת עד שאם יחזרו ויבטלו לו נעשה כמבטל מחצר לחצר. ופי' הדברים כעין חצר אחרת הסמוכה לו שמאחר שהיה לו בשבת זכות בחצר אין דני' אותו כנכרי דעלמא שלדברי הכל אין מבטלין לו אלא כבני חצר אחרת הסמוכה. ומכל מקום לדעת האומר אין חוזרין ומבטלין לא אמרה אלא שאף בכיוצא בזה אין לו בטול מחצר לחצר. והשיבם שאין זו תלויה בזו אלא אעפ"י שהם כבני אותה חצר או שיש בטול מחצר לחצר אין בטול

אחר בטול שלא יהו דברי חכמים כחוכא וטלולא כלומר עכשו בטלנו רשותנו ונאסרנו והותרו האחרים ועכשו חזר ובטלו הם רשותם ונאסרו הם ואנו הותרנו ונמצאת מקצת היום מותרים. וחזרו ושאלו על מחלקת רב ושמואל בענין בטול אחר בטול שלדעת רב מבטלין וחוזרין ומבטלין ולדעת שמואל אין מבטלין וחוזרין ומבטלין לימא בפלוגתא דר' אליעזר ורבנן קא מיפלגי. והענין הוא שנחלק במבטל רשות חצרו אם בטל רשות ביתו אם לאו כמו שנזכר בפרק פסים [כו:] רב דאמ' מבטלין וחוזרין ומבטלין כרבנן שסוברים רשות ביתו לא בטל כלומר שהמבטל לא לגמרי נסתלק ואין דינו כמחצר לחצר ושמואל דאמ' כר' אליעזר שאף רשות ביתו בטל ומאחר שנסתלק לגמרי הוה ליה כמחצר לחצר ונמצא ששניהם סוברים אין בטול רשות מחצר לחצר אלא שאפשר לפרש נסתלק לגמרי והרי הוא כנכרי דעלמא שלדברי הכל אין מבטלין לו. והשיבו בה אמ' לך רב אנא דאמרי אפי' לר' אליעזר עד כאן לא אמ' ר' אליעזר התם אלא משום דבית בלא חצר לא דיירי בה אינשי אבל לענין אסתלאקי לדונו כבן חצר אחרת שלא יוכל לחזור ולקבלא לא. ושמואל דאמ' איכא דאמרי אפי' לרבנן עד כאן לא קאמרי רבנן אלא דמאי דבטיל בטיל מאי דלא בטיל לא בטיל אבל במאי דבטיל מיהא נסתלק לגמרי והוה ליה כבן חצר אחרת. וחזרו והעמידו דבריהם במחלקת אחרת ממה שאמרו מי שנתן רשותו לבני חצר מצד ששכח ולא עירב עמהם ולאחר שבטל רשות והוציא מבית לחצר בין בשוגג בין במזיד אוסר על בני חצר דברי ר' מאיר מפני שחזרה לו רשותו ר' יהודה אומר במזיד אוסר בשוגג אינו אוסר מאי לאו בהא קמיפלגי דר' מאיר סבר חוזרין ומבטלין שהרי לא נסתלק לגמרי הואיל ואף בשוגג חזרה לו ולר' יהודה נסתלק לגמרי ובשוגג מיהא לא חזרה לו ומאחר שנסתלק לגמרי הרי הוא כנכרי ואין חוזרין ומבטלין לו. ואף בזו השיבו דלכולי עלמא אין חוזרין ומבטלין ובדין היה שבשוגג לא תחזור לו אלא דר' מאיר קניס שוגג אטו מזיד דבמזיד מיהא כלם מודים בו אחר שלא החזיקו בני מבוי קודם חזרה והוא הדין שהיה יכול לתרץ (דכלי) [דלכולי] עלמא חוזרי' ומבטלי' אלא שלדעת רבא הוא תופשה שסובר אין חוזרין ומבטלין וחזר רב אשי והעמידה במחלקת ר' אליעזר ורבנן ורב כרבנן:

זהו ביאור המשנה דרך קצרה:

ולענין פסק כבר התבאר שמבטלי' מחצר לחצר ולענין מבטל רשות שחזר והוציא קודם שהחזיקו בני מבוי הלכה כר' יהודה שבשוגג אינו אוסר במזיד אוסר הא לענין בטול אחר בטול גדולי הפוסקי' כתבו שהלכה כרב וחוזרין ומבטלין וכדעת רב אשי שהעמיד מחלקתם במחלקת ר' אליעזר ורבנן ורב כרבנן. ואם כן מה שאמרו בפרק חלון [עט.] בית שבין שתי חצרות ומלאהו תבן נתמעט התבן מעשרה טפחים [שניהם] אסורים כיצד הוא

עושה נועל את ביתו ומבטל את רשותו הוא אסור וחברו מותר. והעמדנוה אפי' בהדר חד מנייהו ובטיל מחבריה וקמ"ל דאין חוזרין ומבטלין. לדעת גדולי הפוסקי' לא נאמר כן אלא לר' אליעזר. וכן מה שאמרו בפרק זה נתנו לו רשותם הוא מותר והם אסורים והקשו שמעת מנה מבטלין וחוזרין ומבטלין עד שדחו לא דכולי עלמא אין חוזרין ומבטלין והכי קאמ' אם נתנו לו רשותם מעקרא לא נאמר בדוקא אלא דרך דחייה ומשא ומתן כלומ' אי משום הא לא איריא. ויש מתמיהים בה שהרי לדעת זה כשאתה מעמיד מחלקתם בדרבנן ור' אליעזר אתה מפרש ששניהם סוברים אין בטול מחצר לחצר ואנו כבר פסקנו שהלכה יש בטול והיאך אתה מזכה שטרא (לבתרי) [לבי תרי]. אלא שמפני זה פרשנו למעלה שזה שנסתלק לגמרי אנו דנין כנכרי דעלמא שלדברי הכל אין בו בטול ומכל מקום חוזרים ומבטלים ואין חוששין לחוכא וטלולא ונמצא שהלכה יש בטול מחצר לחצר ומבטלין וחוזרין ומבטלין. ומכל מקום יש מפרשי' דאיתא לדרב אשי להעמיד מחלקתם כר' אליעזר ורבנן ורב כרבנן אבל שמואל אפשר שאף הוא סובר כרבנן ולא מטעם הנזכר בגמרא באנא דאמרי' אפי' לרבנן דעד כאן לא קאמרי רבנן אלא דהיכא דבטיל בטיל וכו' שהרי אותו הטעם כבר נדחה מדברי רב אשי אלא מטעם חוכא וטלולא שאותו הטעם לא נדחה ואיתא לדרב אשי ואיתא לדרבא והלכך הלכה יש בטול מחצר לחצר ואעפ"י כן אין חוזרין ומבטלין וכן פסקוה גדולי המפרשי' והביאו ראיה לדבריהם משמועה שבפרק חלון בבית שבין שתי חצרות ומשמועה הנזכרת בפרק זה בנתנו לו רשותם כמו שהזכרנום למעלה אלא שמכל מקום. גדולי המחברים פסקו כדעת ראשון:

דף סט.

ישראל מומר לע"ז הרי הוא כעכו"ם ואפי' קיים את כל התורה. ומומר לשאר עבירות אם משמר את שבתו בשוק ר"ל בפרהסיא אעפ"י שמחללו בסתר הרי זה מבטל רשות ואם מחללו בפרהסיא הרי הוא כעכו"ם וצריך לשכור וכיצד לשון השכירות או הבטול רשות [אומר לו רשותי] מבוטלת לך [או רשותי קנוי' לך] קנה אין צריך לזכות ושתי לשונות אלו על ישראל ועכו"ם הם אמורים שהרשות קנויה לך הוא לשון שכירות וקנה בו אף מן העכו"ם ואינו צריך קנין או חזקה או שטר אלא בדבור בעלמא ובישראל ברשותי מבוטלת לך. ויש מפרשי' שתי הלשונות בישראל הא בעכו"ם צריך להזכיר שם שכירות ואין נראה כן:

זה שבארנו במבטל רשות שאם הוציא אחר כן במזיד אסר. כבר ביארנו במשנה דוקא בשלא קדמו והחזיקו בני מבוי הא אם קדמו והחזיקו אף במזיד אינו יכול לאסור. מכל

מקום יש חולקים בזו לומר שבמזיד אף לאחר שהחזיקו בני מבוי אוסר שכל שהוציא במזיד מאן דיהיב שקל. וכן מראים פנים בה מלשון הסוגיא שלמה ששנינו תחלה עד שלא יוציא. וכן למה שתירצנו בסוף כאן במומר לחלל בפרהסיא וכו' דעת ר' יהודה שהצדוקי אינו כעכו"ם אלא שהמבטל שהוציא במזיד אף לאחר חזקת בני מבוי אוסר ומה ששנו בברייתא במה דברים אמורים עד שלא החזיקו וכו' ר' מאיר היא והלכה כר' יהודה וכן כתבוה גדולי המפרשי' ולמה שאמ' שמואל כל מקום ששנה ר' יהודה בעירובין הלכה כמותו ואעפ"י שר' יהושע כלל שהלכה כדברי המיקל בעירוב שמא היכא דאתמר אתמר היכא דלא אתמר לא אתמר או אין הלכה כר' יהושע בן לוי במקום שמואל ואעפ"י שהגאונים כתבו שהלכה כר' יהושע בכל מקום לא אמרוה אלא בסברא שהוא אומרה בפני עצמו. ומכל מקום גדולי המחברים פסקוה כמו שכתבנו שאם החזיקו אף במזיד אינו אוסר וגדולי הדור נוטים לומר כן ולא עוד אלא שאף הם מישבים בה לשון הסוגיא מפני שהם מפרשי' שלא חלק בה ר' יהודה אלא בבטול של צדוקי שאעפ"י שאינו כעכו"ם יש חלוק בין בטול שלו לבטול של ישראל שהישראל בטולו חזק וכל שהחזיקו בו בני מבוי אינו אוסר אף במזיד מה שאין כן בצדוקי. והביאו ראיה ממה שאמרו בתלמוד המערב כל עמא מודו שיש לו בטול רשות מה פליגין לחזור בו ר' מאיר אומר מבטל ואינו חוזר והן שזכו במבוי תחלה רבנין אמרין מבטל וחוזר. אלמא שעקר מחלקתם בצדוקי שר' מאיר עושהו ישראל שלא לבטל אחר חזקתם ולר' יהודה חוזר אפי' לאחר חזקתם הא בישראל כלם מודים שאם החזיקו אינו אוסר אף במזיד ובריייתא ששנינו בד"א עד שלא החזיקו דברי הכל והראיה שהרי אחר דברי שניהם אמרוה. והדברים נראין. וראיתי מי שמפקפק בה אם כן מה הוצרך רבא למעלה לומר פנו לי מנאי ויבטל ויחזיקו בו ואחר כך אין הוצאת כליו מבטלת להם. ואינו כלום שכל שמוציא אחר כן תחלת הוצאתו באיסור היא:

דף סט:

מקבלין קרבנות מן העכו"ם ומקריבים אותם לשמם אבל ישראל מומר הרי הוא פחות מן העכו"ם ואין מקבלין ממנו קרבן בד"א במומר לע"ז או לחלל שבת בפרהסיא אבל מומר לשאר עבירות והם הנקראים פושעי ישראל בני אדם הדומים לבהמה מקבלים מהם. ויש בקצת דברים אלו תנאים. וכבר ביארנו הענין (הראשון) [בראשון] של חולין. וכן ביארנו ענין אסור יציאה בשבת בחומרתא דמדושא אם בחצר ואם ברשות הרבים. בשני של מועד קטן ובמסכת שבת פרק במה אשה. וכלל הדברים שהוא מתכשיטי נשים

והוא מצוי אצל האיש וזו שהוזכרה כאן פירושה שהיה יוצא בה לרשות הרבים ואותה שהוזכרה במועד קטן פירושה שהיה יוצא בה לחצר:

מומר לחלל שבתות שכתבנו פירושו פעם ושתים אבל בפעם אחת אינו קרוי מומר וזהו שאמרו מחלל שבתות ולא אמרו מחלל שבת. וזה שאמרו בחומרתא דמדושא כגון זה וכו' ואעפ"י שלא ראו בה כן אלא באותה שעה פירושו כגון זה שהיה עושה כן שבתות הרבה וכן כתבוה בתוספות:

המשנה השניה והכונה בה לבאר קצת החלק הראשון והחלק השני והוא שאמר אנשי חצר ששכח אחד מהם ולא עירב פי' והאחרים עירבו ביניהם אסור להכניס ולהוציא מבתיהם ומחצר לתוכה ומתוכו לחצר ולבתיהם לו ולהם. ושאלו בגמרא ביתו הוא דאסור הא מבתיהם לחצר מותר להם והיכי דמי אם לא בטל חצרו אמאי שריא ואם בטל אף ביתו אמאי אסור. ופרשוה שכל כיוצא בזה אם בטל להם רשות ביתו וחצרו הם מותרים להכניס ולהוציא ואם לא בטל להם כלום אסור להם להוציא אף מבתיהם לחצר ומשנתנו בשבטל רשותו או חצרו סתם ובא להשמיענו שהמבטל רשותו או חצרו לא נתבטל רשות ביתו בכך עד שיבטל אף רשות ביתו בפי' כמו שביארנו בפרק פסין והלכך אסור להם להוציא מביתו לחצר שהרי לא בטל להם רשות ביתו וכל שכן שאסור לו הואיל ובטל את חצרו ושלהם מותר לו ולהם להכניס ולהוציא מבתיהם לחצר ומחצר לבתיהם אחר שבטל חצרו. ופרשו הטעם בגמרא בהיתר שלו מפני שהוא כאורח אצלם ומכל מקום מביתו לחצר אסור שאין דרך להיותו נחשב כאורח בביתו ועוד שאם יוציא מביתו לחצר נמצא כמערער בבטולו ואעפ"י שמשהחזיקו אין יכול לחזור מכל מקום הרי הוא כחוכא וטלולא.

נתנו לו רשותם וכו' שאלו בגמרא שמעת מנה מבטלין וחוזרין ומבטלין. פי' שהיה סבור לפרש שחזרו הם ונתנו לו רשותם או דנתנו מעקרא וכבר ביארנו שאין מזה הכרח לפסוק שאין חוזרי' ומבטלין:

ונשוב לביאור המשנה והוא שאם נתנו כלם את רשותם לו הוא מותר להוציא מביתו לחצר או אפי' מבתיהם אם בטלו לו הכל והם אסורים מבתיהם לחצר ולא עוד אלא אפי' מביתו של זה לחצר אעפ"י שהכל רשות אחת. ושאלו בגמרא להוו נמי אינהו אורחים לגביה כלומר ונתירם מביתו של זה מיהא לחצר. ותירץ בה שאין אומרין על רבים שהם אורחים אצל יחיד. ולשון הגמרא חד לגבי חמשא הוי אורח חמשא לגבי חד לא הוו אורחים. וגדולי הדור נסתפקו בכאן בשנים השרויים בחצר ולא עירבו ונתן האחד רשותו לשני אם מותר לו בשל חברו וכן אם בטל רשות חצרו ורשות ביתו אם מותר לו להכניס

ולהוציא בין משלו בין משל חבירו לאחר שהחזיק חברו בין בביתו בין בחצרו אם לאו אם נאמר כשם שאחד אצל חמשה הוי אורח כך אחד אצל אחד ולא נתמעט אלא רבים אצל יחיד או שמא יחיד אצל רבים נקרא אורח אבל אחד אפי' אצל אחד לא נקרא אורח. ונראה להם לומר שאין דין אורח אלא יחיד אצל רבים אבל רבים אפי' אצל רבים אפי' היו המערבים יתר מן המבטלים או אצל אחד אפי' אחד וכל שכן רבים אצל יחיד אין בהם דין אורח כלל שאם לא כן למה מבטלין וחוזרין ומבטלין כדי להתיר מקצת היום לאלו ומקצת היום לאלו אם שנים הם יבטל האחד רשות חצרו וביתו לכל היום והותרו שניהם זה מדין בטול וזה מדין אורח ואם רבים הם יבטלו מקצתם למקצתם ויותרו כלם. היו שנים וכו' ר"ל אותם ששכחו ולא עירבו ושאר בני חצר בטלו להם את רשותם הרי עדיין שניהם אוסרין זה על זה כדין שנים הדרים בחצר אחת ונאסרו שניהם להוציא מבתיהם לחצר שהרי הבתים מיוחדים כל אחד לאחד והחצר משותף בין שניהם. ופרשוה בגמ' אפי' חזר אחד מהם ובטלה לחברו שמאחר שבשעה שנתבטל לשניהם לא היה הבטול מועיל להם שהרי האחד אסר על חברו אין בטול חברו מועיל לו. ויש למדים מכאן שבני חצר שמבטלין רשותם ליחיד צריכי' לבטלה בבת אחת שאם לא כן הרי בשעת בטולו של ראשון לא הועיל לו שהרי עדיין האחרים אוסרים. ואין זה כלום שלא אמרוה אלא לזה שזכה בו מחמת בטול אבל כל שמבטלין מה שהוא רשותם לגמרי אפי' חמשה שבטלו לאחד בזה אחר זה ואפי' הפרש גדול בין כל אחד ואחד הועילו הא כל שבטלו לשנים אין האחד יכול לבטל מחברו. ופרשוה בגמרא אפי' אמרו לאחד קני על מנת להקנות.

שאחד נוטל רשות ונותן רשות כלומר נותן רשות ליחיד או לרבים והם מותרים בבטולו וכן נוטל רשות מן האחרים והוא מותר בבטולם שהרי אין בחצר מי שיאסור עליו אבל שנים נותנין רשות כלומר אם שכחו ולא עירבו עם האחרים נותנים להם רשותם ויסלקו עצמם מן החצר לבטל להם את רשותם ואין גוזרין גזירה לשנים שיהיו נותנין רשות שיבאו אף הם ליטול רשות אבל אין נוטלין רשות שהרי אוסר כל אחד על חברו על הדרך שביארנו:

זהו ביאור המשנה וכלה על הצד שביארנוה הלכה פסוקה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

דף ע.

חמשה ששרוים בחצר אחת ושכח אחד מהם ולא עירב כשהוא מבטל רשותו צריך לבטלו לכל אחד ואחד והוא שיאמר רשותי מבטלת לך וכו' בין ברשות חצרו בין ברשות ביתו וכבר ביארנוה בפרק שני. וזה שאמרו בסוגיא זו אחד שלא עירב נותן רשותו לאחר שעירב ועל כרחך זה שעירב (אסר) [אחד] היה שם שעירב עמו ונמצאו שנים וזה ששכח ולא עירב נותן רשותו לאחד מאותם שעירבו אעפ"י שלא נתן רשותו לשני שמשמע שאין צריך לבטל לכל אחד. פרשוה בגמרא שזה שעירב עמו מת לו ונמצא שאינו נותן רשותו אלא לאחד. ויש מפרשי שמת לאחר הבטול ואעפ"י שבשעת הבטול לא הועיל עכשיו מיהא מועיל:

אחד שלא עירב נותן רשותו לאחד שעירב כיצד הרי שהיו שלשה דיורין בחצר והשנים עירבו והשלישי לא עירב עמהם הרי זה מבטל רשותו לאחד מן השנים שעירבו וכבר ביארנוה בשמת האחר ואינו אוסר עליו וכגון שאין היורש בכאן שיאסור או אתה מפרשה בשיירא שחנתה בבקעה והקיפוה מחיצה ונטו בה איש את אהלו שכשמת אחד מהם אין ליורשיו בו כלום ואין גוזרין שמא יארע כן כשחברו לשם ונמצא שאינו כלום שהרי צריך לבטל לכל אחד ואחד ושנים שעירבו נותנין רשותם לאחד ואין קונסין אותו על שלא עירב:

שנים שלא עירבו נותנין רשותם לשנים שעירבו אבל לא לאחד שהרי הוא צריך לבטל לכל אחד ואחד ואין חוששי שיבאו לטעות שיבטלו אותם שעירבו לאותם שלא עירבו וכן שנים שלא עירבו מבטלין לשלישי שלא עירב גם כן ואין אומרין שאין בטול רשות אלא בזמן שמקצתן עירבו ומקצתם לא עירבו אבל כל שלא עירב אחד מהן קונסין אותן ולא יבטלו אף לאחד כדי שלא תשתכח תורת עירוב אלא אף בזו מבטלין. אבל אין אחד שעירב עם השני נותן רשותו לשלישי שלא עירב שהרי עדיין השני אוסר לו. וכן אין שנים שעירבו נותנין רשותם לשנים שלא עירבו שהרי עדיין יאסור אחד על חברו ואפי' חזר אחד מהם ובטל לחברו כמו שהתבאר ואפי' אמרו לו קני על מנת להקנות וכן אין שנים שלא עירבו נותנין רשותם לשנים שלא עירבו שאף באלו אחד אוסר על חברו:

דף ע:

יורש יכול הוא לבטל רשותו בשבת כיצד הרי שהיו שלשה שדרים בחצר אחת ועירבו השנים ושלישי לא עירב שנמצא אוסר עליהם עד שיבטל להם רשותו ועכשיו מת לו אותו שלישי קודם שיבטל את רשותו ויורשו זכה ברשותו הרי יורש זה יכול לבטל רשותו

ואין אומרין אין בטול רשות אלא במי שאלו רצה לערב עמהם אתמול היה מערב והרי זה לא היה לו כלום בבית זה מאתמול שיהא עירובו עמהם כלום אלא יורש כרעא דאבוה הוא וכל שהיה אביו יכול לבטל אף הוא יכול לבטל ואעפ"י שאמרו בברייתא חוץ מן המבטל. אלמא שאף היורש אינו בכלל המבטל עצמו פירושו חוץ מתורת בטול רשות אם לבעלים אם ליורש ואף בטול זה לא הוצרך אלא בשלא עירב האב עמהם מבעוד יום שאלו עירב האב מבעוד יום ומת לו משחשכה כל שהותר למקצת שבת הותר לכולה כמו שיתבאר ואין צריכין לבטולו אלא אם כן מת מבעוד יום שנתבטל עירובו. וכן אם היורש היה דר במקום אחר ולא בא לדור שם בשבת אינו אוסר שהלכה כר' שמעון שאפי' הלך לשבות אצל בתו באותה העיר אינו אוסר אלא שבא עכשיו לדור שם ואסר עד שיבטל רשותו ואפי' עירב יורש זה עם בני חצר בשביל בית אחר שהיה לו באותה חצר נעשה עכשיו אוסר עליהם בשביל בית זה אם היה דר זה עם אביו או עם מורישו לשם. ושמא תאמר ומה הוצרכת ללמדנו כן והלא זה היה אפשר לערב מבעוד יום שהרי אף שכירו ולקיטו נותן עירובו ודיו. יש מפרשי' שלא נאמרו הדברים אלא בעכו"ם הואיל ומן הדין אינו אוסר אבל בישראל בעל הבית עצמו צריך לערב ואעפ"י כן מכל מקום יכול זו לבטל. ומכל מקום יש מפרשי' בזה שאלו רצה לערב מבערב יכול לערב כדין חמשה שגבו עירובן שאחד מוליך על ידי כלן וכמו שאמרו באחים שאוכלין על שלחן אביהם שדנין אותם כחמשה שגבו עירובן ואפי' בישנים בבתיהם אלא שמקבלין פרס אביהם ולא אמרו במוליכין את עירובן שצריכים עירוב לכל אחד ואחד אלא בישנים בבתיהם ומקבלין פרס מאביהם ויש עמם דיורין אחרים בחצר שמתוך שאלו אוסרי' אף אלו אוסרין הא כשאוכלין על שלחן אביהם ממש עירוב אחד לכלן ואחד מוליך על ידי כלם כחמשה שגבו את עירובן. ואף בדין שכירו ולקיטו הם מפרשי' אותה בשכירו ולקיטו של ישראל כמו שהתבאר לדעת קצת מפרשי' והם משיבים בשאלה זו שזה שהיה אפשר לזה לערב מבעוד יום מכל מקום מתורת שליחות אב הוא:

זה שכתבנו שכל שלא בא היורש לדור שם אינו אוסר גדולי הדור חולקי' בה ממה שכתבו גדולי המפרשי' הטעם במה שכתבנו שאפי' עירב היורש עם שאר בני חצר מבעוד יום אעפ"י כן צריך בטול רשות מפני שהמוריש אינו אלא כמבטל רשות והרי צריך לבטל לכל אחד ואחד. ושאלו הם אם היורש אינו אלא כנוטל רשות היאך הוא מבטל לאחרים הואיל ובשעת הבטול אינו מותר לטלטל עדיין בחצר. ותירצו שמכל מקום הואיל והם בעלים גמורים רשאים לבטל ולא עוד אלא שהוא כרעא דאבוה לגמרי אלא שמאחר

שלא נכנס רשות המוריש בתוך עירוב היורש ונאסר למקצת שבת נאסר לכלה שבת עד שיבטל ומאחר שנאסר למקצת שבת אף בלא בא לדור שם כן ואין הדברים נראין:

מבוי או חצר שהותרו כדינן בלחיים או בקורות או בצורת פתח או בעומד מרובה ונטלו הלחי או הקורה בשבת או נפרץ הכותל ונתמעט העומד או שנסתרה צורת הפתח אעפ"י שכבר הותרה בכניסת שבת אין אומרין הותרה לכל השבת. ומכל מקום יתבאר בפרק גגות דוקא בשנפרצו בכרמלית או לרשות הרבים אבל אם נפרצו לחצר שאינה מעורבת מותר. אין כאן אלא דיורין הבאין בשבת לאסור ודיורין הבאין בשבת אין אוסרין. למדת שכל שעירב דרך הפתח או דרך חלון ר"ל שהיו חצרות סמוכות זו לזו והיה פתח או חלון ביניהם המכשירים לתורת עירוב ועירבו על ידי אותו פתח או חלון וקדש היום בהכשרו אעפ"י שנפלה אחר כן מפלת וסתמה את הפתח או החלון הרי כל אותה שבת בהתירה להשתמש מזו לזו דרך חורים או דרך חלונות קטנים שנשארו לשם וכבר ביארנוה בסוף פרק ראשון. ודין שני בתים שבשני צדי רשות הרבים שהקיפום מחיצה עכו"ם בשבת. וכן דין מת עכו"ם בשבת כבר ביארנוה למעלה:

הוזכר בסוגיא זו באחד מבני חצר שמת והניח רשותו לאחד מן השוק שמבעוד יום אוסר אפי' עירב עמהם שהרי נתבטל עירובו משעה שמת ועדיין לא חל עירובו משחשיכה אינו אוסר ואם אחד מן השוק מת והניח רשותו לאחד מבני חצר משחשיכה אוסר מבעוד יום אינו אוסר. ודבר זה יש שפרשוהו מן השוק ממש כלומר שלא היה מבני חצר ואמ' שמבעוד יום אוסר הואיל ולא הותר מקצת שבת ולדעת זה אתה צריך לפרשה כדעת האומר שאעפ"י שאינו דר שם אוסר וכדעת האומר שמי שיש לו בית התבן או בית הבקר בחצר חברו אוסר. ואין הלכה כן שלא אסרו אלא בית דירה ר"ל מקום דירתו והוא מקום פתא כמו שיתבאר. והלכך אחד מבני חצר שמת מבעוד יום והניח רשותו לאחד מן השוק אינו אוסר אלא אם כן בא לדור שם משחשיכה אינו אוסר אפי' בא לדור שהרי שבת שהותרה הותרה אבל אם לא עירב ומת משחשיכה אסור עד שיבטל היורש לכל בני החצר:

אחד מן השוק שמת והניח רשות שיש לו באותה חצר לאחד מבני חצר שכבר עירב עם חבריו מבעוד יום אינו אוסר שהרי נכנס בכלל עירובו מבעוד יום ואפי' עירב קודם הירושה שהרי מכל מקום כשקדש היום נכנס כל מה שיש לו באותה חצר בכלל העירוב. מת משחשיכה אף זה אינו אוסר שהרי לא היה הוא אוסר אחר שאינו דר שם והואיל והותרה הותרה. וזה שאמרו בכאן אוסר אינו אלא לדעת האוסר אף בשאינו דר שם כמו שביארנו ויש פוסקי' שאוסר. וגדולי המפרשי' פרשו שמן השוק לאו דוקא אלא כלם

מבני חצר וכל שלא עירב עם חבריו הוא קוראו מן השוק לפי שהסיע עצמו מן האחוה. ופי' הדברים אחד מבני חצר שעירב שמת והניח רשותו לאחד מבני חצר שלא עירב מבעוד יום אוסר אם בא לדור שם בבית המורישׁ אעפ"י שבטל רשות ביתו הראשון משחשכה אינו אוסר שכבר חל עליו עירובו וכל שבטל זה רשות בית הראשון אינו אוסר מחמת בית הירושה. ואחד מבני חצר שלא עירב שמת מבעוד יום והניח רשותו לאחד שעירב אפי' בא היורש ודר באותו בית אינו אוסר שהרי כשנכנסה שבת חל עירובו על כל רשות שיש לו בחצר כמו שהתבאר. משחשיכה אוסר שכבר נאסר למקצת שבת ומכל מקום דוקא עד שיבטל שהרי יורש מבטל כמו שביארנו:

כבר ידעת שהגר שמת בלא יורשי' שיהו נולדים לו משנתגייר כל המחזיק בהם זכה בהם ישראל וגר שהיו שובתים במגורה אחת ר"ל בשכונה אחת ומת הגר בשבת אפי' החזיק בהם אחד אינו אוסר שכשמת נעשה כמבטל רשותו אצל הכל וזה שאמרו בסוגיא זו אדרבה כי החזיק הוא דאסר פירושו אלו היה שם מקום ליאסר היה ראוי לאסור יותר בהחזיק משלא החזיק. אלא שכל שעירב ומת משחשיכה אינו אוסר בין לא אחזוק אלא הרי הוא בהיתרו הראשון. מת מבעוד יום אם לא החזיק בו אדם הרי רשותו מבוטלת אצל הכל ומותר אבל אם החזיק בו אדם הרי זה אוסר ואפי' לא החזיק בו אלא משחשיכה שהמחזיק נעשה לו למפרע כיורש ואוסר עד שיבטל. למדת לענין פסק שכל אוסר האמור בסוגיא זו פירושו עד שיבטל שאם תפרשהו אוסר לגמרי אתה צריך להעמידו לדעת בית שמאי שאמר אין בטול רשות בשבת כמו שהעמידה ר' יוחנן בסוף השמועה ואין הלכה כן אלא אוסר עד שיבטל על הדרכים שביארנו:

דף עא.

המשנה השלשית והכונה לבאר בה ענין החלק השלישי והוא שאמר מאימתי נותנין רשות בית שמאי אומרי' דוקא מבעוד יום ובית הלל אומרי' אף משחשיכה. ופרשו בגמרא שאין טעם בית הלל ממה שאמרו בענין תרומה הלך אצל יפות ר"ל לענין תורם לחברו אם שלא מדעת לדעת קצת ואם מדעת לדעת קצת אלא שלא פירש לו אם בעין יפה או בבינונית אם ברעה שלא היה לו לתרום אלא בבינונית וכשתרם בעין יפה אינה תרומה אלא אם כן גלה בעל הבית דעתו שנוח לו בכך כגון שהיו שם יפות מהן ואמ' לו כלך אצל יפות על הדרך שביארנו בחבור זה בשני של מציעא ובמקומות אחרים. ואף בזו שתאמר בנותן רשות בשבת שזה שלא עירב עמהם מבעוד יום לא לאסור עליהם נתכון אלא ליפות כחם לגמרי לבטל רשותו עד שיותרו הם ויאסר הוא על הדרך שבעל הבית

בענין תרומה גלה בדעתו שכיון בתרומתו של זה לחשיבות גדולה וליפות כח התורם שאלו היה זה טעם הדבר. מת עכו"ם בשבת מאי כלך אצל יפות איכא והלא לא היה סבור המבטל שימות העכו"ם אלא טעם מחלקתם של בית שמאי בטול רשות מקנא ביתא הוא ובשבת אסור. ואעפ"י שבמסכת גיטין [עז:] אמרו תיחוד ותפתח כי היכי דלקני ביתא ותקני גיטה אגב ביתא. בשכיב מרע הקלו שלא תטרף דעתו עליו על הדרך שאמרו קונין משכיב מרע אפי' בשבת. ובית הלל סוברים שבטול רשות אינו אלא אסתלוקי בעלמא ואסתלוקי בעלמא מותר בין בבטול רשות בין בנתינת רשות שנתינה רעועה היא ואינו אלא איסתלוקי רשותא:

זהו ביאור המשנה והלכה כבית הלל ולא נתחדש על משנה זו בגמרא דבר:

המשנה הרביעית והכונה לבאר ענין החלק הרביעי והוא שאמר מי שנותן רשותו והוציא בין בשוגג בין במזיד אוסר הואיל והוציא עד שלא החזיקו בו חבריו ר' יהודה אומר במזיד אוסר בשוגג אינו אוסר. ואוסר שאמרו פירושו עד שיבטל פעם אחרת ואף במזיד יכול לבטל פעם אחרת שאין זה נקרא מומר על שנושא ונותן שם בלא עירוב שהרי בטל רשותו מפני שהדבר קרוב לטעות. וכן שבפעם אחת אינו קרוי מומר כמו שביארנו. וכן ביארנו שאף לדעת ר' יהודה אף במזיד לאחר שהחזיקו אינו אוסר לשטתנו כמו שכתבנו למעלה. והלכה כר' יהודה:

זהו ביאור המשנה והלכה כר' יהודה ולא נתחדש עליה בגמרא דבר:

המשנה החמשית והכונה בה לבאר ענין החלק החמישי והוא שאמ' בעל הבית שהיה שותף עם שכניו לזה ביין ולזה ביין אין צריכין לערב לזה ביין ולזה בשמן צריכין לערב וכו' יתבאר בפרק חלון [פא.] שאין עירובי חצרות אלא בפת אבל עירובי תחומין ושתופי מבואות בכל דבר חוץ ממים ומלח כמו שהתבאר. ומאחר שכן צריך אתה לומר שמשנתנו לא בעירובי חצרות נאמרה אלא בשתופי מבואות ולפעמים קורהו בלשון עירוב מפני שאף שתוף המבוי מערבן ועושה אותן כבני חצר אחת ואמר במשנה זו שבעל הבית שהיה שותף עם שכניו שבמבוי שתוף של סחורה לא לשם שתוף מבוי אם היה השתוף במין אחד לכלם ר"ל לזה ביין ולזה ביין אין צריכין לשתף מצד אחר אלא יכונו בלבם שיהא שתוף הסחורה עולה להם לשתוף מבוי ודים. ופרשוה בגמר' דוקא בכלי אחד ר"ל שכלם משתתפים בחבית אחת ולא סוף דבר בבא זה בלגינו ושפך לתוך החבית המשותפת וכן זה בא בלגינו ושפך שאעפ"י שלשם סחורה נתכונו מכל מקום כבר נעשה בדרך עירוב וכל אחד הביא דבר הראוי לעירוב אלא אף אם לקחו חבית בין כלם בשותפות הדין כן שכל שאחר כן כונו בה לשם עירוב הוברר הדבר שזהו חלק

פלוני וזה חלק פלוני שכל בדרבנן יש ברירה אבל בשני כלים לא. ואעפ"י שבפרק רביעי אמרו בעירוב הנתון בשני כלים שהוא כשר. בזו לשם עירוב גבאוהו. וכן שהעמדנוה שם בשנתמלא הכלי ונשאר אבל זה שלא נעשה לשם שתוף מבוי כלל דוקא בכלי אחד אבל בשני כלים לא ואפי' היה לכל אחד חלק בשניהם.

לזה ביין ולזה בשמן צריכין לערב וכו'. בא לגלות ביאור מה שאמר מתחלה שאין החלוק מצד המינין אלא מצד הכלים. ופי' הדברים לזה ביין ולזה בשמן הואיל ומן הסתם שני כלים הם צריכים הם לעירוב אחר. וכן נראה ממה שאמרו בגמרא על ביאורו של רב. אמ' רבה מתניתי' נמי דיקא לזה ביין ולזה בשמן צריכים לערב אי אמרת בשלמא רישא בכלי אחד וסיפא בשני כלים שפיר אלא אי אמרת זה וזה בשני כלים מה לי יין ויין מה לי יין ושמן. ואעפ"י שאביי דחאו ואמר יין ויין ראוי לערב יין ושמן אין ראוי לערב ודעתו לאמר שכל שבמין אחד אף בחלוק כלים אין צריכים לערב ואעפ"י שבחולק עירובו בשני כלים אינו עירוב אלא אם כן נתחלק העירוב מצד שנתמלא הכלי ונותר בזו הואיל ולשם עירוב נעשה וחלקוהו מדעת ראוי לומר כן אבל אלו שלא חלקוהו שהרי לא נשתתפו בה לשם עירוב אעפ"י שנתון בשני כלים אין קפידא. מכל מקום הלכה כרבה ואף אביי לא אמרה אלא דרך דחייה. וכל שבשני כלים אף במין אחד אינו עירוב ולא תפש יין ושמן אלא מפני שדרכם בשני כלים הא אם היו בכלי אחד אין צריכין לערב כך קבלנו בפירושה. אלא שגדולי הדור סוברים שיין ושמן אף בכלי אחד הואיל ואין ראויים להתערב אינו עולה לעירוב צריכים הם לעירוב אחד ובכלי אחד והראיה שאחר שהעמדנוה בכלי אחד ובאנו לפרש דברי ר' שמעון שאמר אחד זה ואחד זה אין צריכים לערב שאלו בגמרא אפי' לזה ביין ולזה בשמן. אלמא שכל שאין ראויים להתערב אף בכלי אחד אינו עירוב. וכן שאח"כ העמידו מחלקתם בדרי' יוחנן בן נורי ורבנן שנחלקו בשמן של תרומה שצף על פני המים ונגע טבול יום בשמן שלרבנן אינו פוסל אלא בשמן בלבד ולרי' יוחנן בן נורי שניהם נעשו חבור זה לזה אלמא לרבנן שהלכה כדבריהם שני מינין שאין ראויים להתערב אף בכלי אחד אינו עירוב והדברים נראין אם כן אין עירוב בזה מועיל. אלא במין אחד ובכלי אחד וכן כתבוה גדולי המחברים והוא הדין לשני מינין הראויים להתערב ובכלי אחד וכן הלכה:

ונשוב לביאור המשנה ר' שמעון אומר אחד זה ואחד זה אין צריכין לערב. ופרשו בגמרא שלא דבר ר' שמעון על יין ושמן שמודה הוא שאינו עירוב אלא רמז למחלקת שבינו ובין חכמים והוא במה שנחלקו בה כבר בפרק רביעי [מה:] בשלש חצרות שפתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים ועירבו השתים עם האמצעית שלדעת ר' שמעון היא מותרת

עמהן והן מותרות עמה ואעפ"י ששתים החיצונות אסורות זו עם זו אין אומרין לאסרם עם האמצעית שמא יטעו להוציא ולטלטל מחיצונה לחיצונה דרך חצר זו ולרבנן אסורות אף באמצעית מגזרה זו. וכבר ביארנו שם שהלכה כר' שמעון ואף בכאן חזר ונעור מחלקת זה ולא דבר ר' שמעון על עירוב יין ושמן שבמבוי אחד אלא בחצר שבין שני מבואות שאף לדעת חכמים אם נשתתפה עם שניהם ביין ובכלי אחד כלן מותרות שהרי זה עירוב אחד אבל נשתתפה עם מבוי זה ביין ועם מבוי זה בשמן הואיל ועירובין חלוקים הם עד שהמבואות אסורים זה עם זה אף הם אסורים עם החצר מכח גזרה שהזכרנו ואמ' להם ר' שמעון שבזו היא מותרת עם שניהם ואין גוזרין בה על הדרך שאמרה בשלש חצרות ואין חלוק המינים מפקיע בזו אחר שהם מינים חלוקים והלכה כר' שמעון:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

דף עא:

כבר ביארנו שאין מערבין בחצרות אלא בפת אבל משתתפין במבואות ביין או בפת או בכל דבר מאכל חוץ ממים ומלח אלא שצריכים אנו לבאר אעפ"י שחכמים תקנו לערב בחצרות אעפ"י ששתפו במבואות הואיל ואין הצורך אלא כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות ויאמרו אבותינו לא עירבו אם סומכים בשעת הדחק על עירוב במקום שתוף או על שתוף במקום עירוב אם לאו ודבר זה נחלקו קצת מפרשי' בקצת דברי' שבו ומחלקתם תלויה ועומדת באופני ביאור שמועה זו והוא שאמרו מערבין בחצרות ומשתתפין במבואות וחכמי' אומ' או מערבין או משתתפים ונחלקו בה אמוראים חד אמ' בפת כולי עלמא לא פליגי דסומכים כי פליגי ביין וחד אמ' ביין כולי עלמא לא פליגי דאין סומכין כי פליגי בפת. ודבר זה פירשוהו גדולי הרבנים שאם עירבו בחצרות שהוא עירוב פת סומכי' עליו אף למבוי שהרי עירוב פת כולל את הכל אבל אם נשתתפו במבוי שהוא עירוב יין ר"ל שאינו צריך לפת ומאחר שאינו צריך פת מסתמא אין מערבין בו בפת אלא בשאר דברים שדרכם להתערב בהם לסחורה אין סומכין עליו לחצרות שהרי עירוב יין אינו כולל את החצר ולרבנן אעפ"י שאם עירבו את החצר ביין אינו כלום כשעירבו את המבוי מיהא מתוך שמועיל למבוי מועיל אף לחצר הא כל שנשתתפו בפת סומכין אף לחצר לדברי הכל. וללשנא בתרא ביין ר"ל שנשתתפו במבוי ביין כולי עלמא לא פליגי דאין סומכין כי פליגי בפת. ולשון זה עיקר וכמו שאמרו חמש חצרות הפתוחות זו לזו ופתוחות למבוי עירבו בחצרות ולא נשתתפו במבוי מותרים בחצרות ואסורים במבוי והעמדנוה לר' מאיר שאמ' בעינן עירוב ובעינן שתוף. ומכל מקום לענין

ביאור יש לתמוה היאך לא הקשו מזו ללשון ראשון שהרי ללשון זה מודה ר' מאיר בפת ומתוך כך פרשו בתוספות בפת כולי עלמא לא פליגי שלא בעירוב חצרות נאמרה אלא שאם נשתתפו במבוי בפת מועיל אף לחצרות הא נשתתפו במבוי ביין לר' מאיר אין סומכין בו לחצרות שאין סומכין על שתוף במקום עירוב או על עירוב במקום שתוף אלא אם כן עלו את העירוב כגון שנשתתפו במבוי בפת ולרבנן כל שהועיל במבוי הועיל בחצרות ובמשנת חמש חצרות לשתי הלשונות לדעת ר' מאיר נאמרה שהרי לא הודה ר' מאיר לחכמים אלא כשעירבו את המבוי בפת הא במערב חצרות בפת לא וכן עיקר: ולענין פסק הלכה כר' מאיר וכמו שאמרו אמ' רב הלכה כר' מאיר. ורב הונא אמ' מנהג כר' מאיר. ור"י אמ' נהגו העם כר' מאיר. ואעפ"י שביארנו בלשונות אלו למעלה שכל שנאמר בו נהגו אין מורין בו כן אלא שאין מוחין בידו ובזו הואיל וחומרא היא אין כאן מקום למחאה. פירושו שאם נמנע מפני זה להביא סכין או חמין לחולה אין מזרזין אותו לכך. ומכל מקום הלכה כר' מאיר ומצריכים עירוב ומצריכי' שתוף ואין סומכין מזה על זה. ופסקו בו גדולי המפרשי' כלשון המחמיר ר"ל שעיקר מחלקתם בפת והלכה כר' מאיר. והביאו ראיה לדבריהם ממה שתירצה רב גדל בסוגיא זו בענין זה. וממשנת חמש חצרות הפתוחות למבוי. וממה שאמרו בפרק שתוף בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהם היום פת שעל השלחן סומכין עליו משום עירוב ואמרי לה משום שתוף ולא פליגי כאן במסובין בבית כאן במסובין בחצר דוקא סומכין עליו משום שתוף ולא משום עירוב ואעפ"י שיש שם פת אלמא שאף בפת אנו צריכים לעירוב ולשתוף. ומכל מקום אין הכרח בראיות אלו שזו של רב גדל אפשר שדחייה בעלמא היא. ומשנת חמש חצרות כשתעיין בה לפי מה שפרשו בתוספות בשמועה זו כמו שכתבנו למעלה אינה ראיה כלל. ושמועת בני חבורה טעם הדבר שכל שמסובין בחצר אעפ"י שיש שם פת אינו כלום שהעירוב צריך ליתנו בבית שבחצר ואם נתנו לחצר שבמבוי אף לשם עירוב אינו כלום ומתוך כך פסקו גדולי הראשוני' כלשון המיקל שבפת אף ר' מאיר מודה שהלכה כדברי המיקל בעירוב וסומכין על השתוף במקום עירוב ודוקא בשהניח את השתוף בבית שבחצר שהוא מקום הראוי ליתן בו את העירוב אבל אין סומכין על העירוב במקום שתוף שהרי לא עילה את העירוב ולא אמרו סומכין אלא במבוי והוא כשנשתתף על המבוי בפת. ואף גדולי המחברים כתבו המשתתפי' במבוי צריכים לערב בחצר שלא תשתכח תורת עירוב שאין התינוקות יודעים מה נעשה במבוי לפיכך אם נשתתפו במבוי בפת סומכין עליו ואין צריכין לערב בחצרות שהרי התינוקות מכירין בפת. ויש פוסקין שסומכין אף על העירוב במקום שתוף ר"ל שאם היו החצרות פתוחות זו לזו ועירבו כלם

דרך הפתחים עולה להם אף לשתוף מבוי אעפ"י שלא נשתתפו לשם מבוי ומטלטלין מזו לזו אף דרך מבוי. ולדעת זה אתה צריך לומר שאין הלכה כרב במה שאמר שחצרות הפתוחות זו לזו אין המבוי נתר בלחי וקורה כמו למטה שאם כן היאך אתה סומך בו על העירוב והרי כל עצמו של מבוי לא הוכשר אלא שאין הלכה כרב כמו שיתבאר למטה והילכך סומכין על עירוב במקום שתוף במקום שעירבו כל החצרות מזו לזו וכן נראה מסוגיא. ולענין הנחתם סתם בעירוב צריך בית שבחצר ואם הניח בחצר לא הועיל אבל בשתוף אעפ"י שדינו בחצר שבמבוי אם רצה להניחו בבית שבחצר דיו וכן היא בתלמוד המערב בפרק זה ולא עוד אלא שיש מפרשי' שכך הוא עיקר כמו שיתבאר:

דף עב.

המשנה הששית והכונה בה לבאר ענין החלק הששי. והוא שאמר חמש חבורות ששבתו בטרקלין אחד בית שמאי אומרי' עירוב לכל חבורה וחבורה ובית הלל אומרי' עירוב אחד לכלם. פי' חמש לאו דוקא אלא שהן חבורות חלוקות שהן בטרקלין. וטרקלין פירושו בית גדול שבחצר ומפני שרוב חצרות אין בהם בתים גדולים כל כך שאכלוסים מתקבצים בדיורים כשמזדמן לפעמים שאחד מבני חצר מתעשר ולוקח מן האחרים שהם מצריכים לו ומוסיף בתחום ביתו (ובאנה) [ובונה] ביתו בדמים מרובים. ובנין נכבד קורא אותו טרקלין. ומכל מקום בית אחד הוא. וכבר ידעת שכל שדרין בבית אחד כחבורה אחת הן ונזדמן אחר כן ונתקבצו חבורות לדיורין חלוקים בטרקלין זה וחלקוהו במחיצות לחשבון החבורות וכל אחת מן החבורות יוצאה בפתח מיוחד לחצר. ומכל מקום אין מחיצות אלו נעשות לקבע ולהתקיים שעקרו (ביד) [בית] אחד הוא אלא כדרך שהעשירים מחלקים בית גדול לדיורים להרבות בשוכרים ומכל מקום סופו לפרק אותם מחיצות להשיבו כבראשונה. וסוברים בית שמאי שעכשיו נדון טרקלין זה כחמשה בתים כאלו נבנו שם חמשה בתים מתחלה ונעשית כל חבורה כבית מבתי החצר וכשמערבין חבורות שבטרקלין עם בתי החצר או עם בני חצר אחרת המתערבת עמה על יד פתח שביניהם כל חבורה מהם צריכה לערב. ובית הלל אומרי' עירוב אחד לכלן. ר"ל שאחד מהם נותן מפתו בעירוב שאר בתי החצר ונעשה כאלו כלם נתנוהו הואיל ועקרן בית אחד הוא ולא נתחלק לקיום וקבע תורת עראי הבנין מבטל כח המחיצות והרי הוא כבית אחד שבחצר וכשבאים לערב עם חצר אחרת ובאים להוליך עירובם לחצר אחרת אחד מוליך על ידי כלם וכל שכן אם מערבין עם בני אותה חצר או שבני חצר אחרת מביאין אצלם את עירובן שאין לכל החבורות אלא עירוב אחד והוא הדין שאם לא עירבה החצר שאין

הם צריכים לערב זה עם זה. ונחלקו על משנה זו בגמרא שלדעת רב נחמן לא הקלו בית הלל בזו אלא שנחלקו הדיורים במסיפס שהיא מחיצה קלה אבל במחיצה עשרה עירוב לכל אחד ואחד ולא נפסקה כן אלא אף במחיצה עשרה כל שאין מגיעות לתקרה עירוב לכל חבורה אלא אם כן היא במסיפס. ויש אומרי' כן אף במסיפס ואם לא עירבה החצר צריכין לערב ביניהן וכל שכן אם מוליכין עירובם אצל חצר אחרת המתערבת עמהם צריכים עירוב לכל חבורה וחבורה וכל שאמרו עירוב אחד לכלן אם בא עירוב אצלם אין צריכין ליתן פת כדין בית שמניחין בו עירוב על הדרך שיתבאר. ומה שאמרו חמשה שגבו עירובן כשהן מוליכין עירובן למקום [אחר עירוב] אחד לכלן. ופי' הדברים חמשה בעלי בתים שבחצר שעירבו ביניהם שנעשו עכשיו כאחד אם באו לערב עם האחרים עירוב אחד לכלן הלכה היא שהרי לדעת בית הלל היא שהלכה כמותו על הצד שביארנו וכל מחיצה שהיא בתוך שלשה לתקרה הרי היא כמגעת לתקרה מתורת לבוד כמו שיתבאר בפרק חלון בשמועת בית שבין שתי חצרות ומלאהו תבן:

ונשוב לבאר המשנה והוא שאמר ומודים שאם היו מקצתם שרויים בחדרים ובעליות שצריכים עירוב לכל אחד ואחד. ופרשנו בגמרא כעין חדרים כלומר שמחיצותיהם מגיעות לתקרה וכל שכן אם התחלת הבנין לשם חדר לחלק בה משאר הבתים. וצריך אתה לידע אם נאמר כן על הדרים בחדרים לבד או על כל בני הטרקלין. וגדולי הדור נוטים לומ' שמקצתם שידורו בחדרים צריכים כל בני הטרקלין לערב ואפי' אותם שאין מחיצתם מגעת לתקרה שאלו שנחלק רשותם לגמרי מגלים על האחרים שכל המחיצות לכונת חלוק גמור נעשו ונסעדים בה מעט שאם לא כן למה אמרו מקצתם היה לו לומר אם היו שרויים בחדרים צריכים עירוב לכל אחד ואחד אלא ללמד שבדירת מקצתם הוצרכו כלם לעירוב. אלא שאף הם חוזרין לדון עליה אם כן כששאלו בגמרא מאי חדרים ומאי עליות אי לימא חדרי' ממש פשיטא וכו'. ומאי פשיטא והא ודאי טובא אתא להשמועינן אלא שנראה שלא נאמר אלא על אותם הדרים בחדרים וזה שתפש בה לשון מקצת רבותא אשמעינן שאעפ"י ששאר בני הטרקלין אין מחיצותיהם מגיעות לתקרה ואף אלו אין להם מחיצות חזקות כל כך אלא שמכל מקום מגיעות לתקרה אין אומרי' שעדיין היא אחת אלא אלו שבחדרים מיהא מערבין לעצמן וכן נראה עיקר:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ולא נתחדש עליה בגמרא דבר שלא ביארנוהו:

דף עב:

המשנה השביעית והכונה בה כשלפניה והוא שאמר האחים שאוכלין על שלחן אביהם וישנים בבתיהם צריכין עירוב לכל אחד ואחד לפיכך שכח אחד מהם ולא עירב מבטל את רשותו אימתי בזמן שמוליכין עירובן למקום אחר אבל אם עירוב בא אצלן או שאין עמהם דיורין בחצר אין צריכין לערב. זהו לשון המשנה ופי' הדברי' שבעל הבית קיים ובניו סמוכים על שלחנו אלא שבלילה הולכי' לשכב בבתיהם ר"ל בתוך החצר עצמה והוא שיש להם בתים מיוחדים בחצר ואמ' שאעפ"י שאוכלין על שלחן אביהם הואיל וחלוקים בלינותיהם צריכין לערב כל אחד ואחד ואם שכח אחד מהם ולא עירב מבטל את רשותו. ושאלו בה בגמרא שמעת מינה מקום לינה גורם שהרי אעפ"י שאוכלין על שלחן אביהם אתה מצריך עירוב לכל אחד ואחד שחלוקים בלינה. ופרשו בה במקבלי פרס מאביהם כלומר שאלו היו אוכלין על שלחן אביהם אפי' היו מוליכין עירובן למקום אחר או שיש עמהם דיורים אחרים בחצר אין צריכין עירוב אלא שהאב לבדו הוא הנותן את העירוב שמקום לינה לא מעלה ולא מוריד ואלו חלוקים באכילתם היו נקראים חלוקים לגמרי עד שצריכים עירוב לכל אחד ואחד אפי' בבא עירוב אצלם או שאין עמהם דיורין אחרים אלא משנתנו בשאוכלין כל אחד בביתו אלא שאביהם משגר להם מזונות ומתוך כך כשיש דיורים אחרים עמהם שנמצאו מזוקקים לעירוב מצד הדיורים או שמוליכין עירובם לחצר אחרת צריכין לערב כל אחד ואחד אבל מכל מקום הועילם קבלת פרס שאם אין עמהם דיורין אחרים בחצר והם אין רוצים לערב עם חצר אחרת אין אוסרין זה על זה. וכן אם עירוב בא אצלם מחצר אחרת או מבני אותה חצר אין צריכין עירוב לכל אחד מפני שהן כיחיד ולא עוד אלא שבבא עירוב אצלם אף באותה חצר אין צריכין ליתן פת כדין בית שמניחין בו עירוב אבל כשיש דיורין אחרים באותה חצר ואין נותנין עירובם בביתם של אלו הואיל ומכל מקום הוזקקו לעירוב צריכין עירוב לכל אחד ואחד וכל שהם צריכים עירוב לכל אחד ואחד אם שכח אחד מהם ולא עירב מבטל את רשותו אם לבני אותה חצר או אף לבני חצר אחרת שעירבה עמה על ידי פתח שביניהם הואיל ומבטלין מחצר לחצר:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

מי שיש לו בחצר חברו בית שער או אכסדרה או מרפסת הואיל ובית שער שבחצר אינו ראוי לדירה אינו אוסר ואפי' היה דר שם אבל בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות הרי זה אוסר עליו. ומכל מקום דוקא כשהוא דר שם וכר' יהודה שאמר לא אסרו אלא בית דירה [בלבד. בית דירה] סלקא דעתך כלומר שהרי בית שער אפי' היה

דר שם אינו אוסר. אלא מקום דירה ר"ל ראוי לדירה ודר שם ואפי' היו לו בתים רבים בהרבה חצרות אינו אוסר אלא באותה שהוא דר בה ומעשה באחד שהיו לו חמש חצרות באושא ר"ל חמש בתים בחמש חצרות או חמש חצרות בחמש מבואות ולא אסרו אלא באותה שהיה דר שם אעפ"י שהיה משתמש באחרות לתבן ולעצים וכיוצא באלו ואין מקום דירה אלא מקום שאוכל בו. הלכה פסוקה מקום פתא גורם ולא מקום לינה גורם ואף זה דוקא כשמיוחדת לו ואין לאחרים בה תשמיש:

דף עג.

לענין עירובי תחומין לידע מי שדר בשני מקומות מהיכן מודדין לו שנינו כאן הקיצין והרועים. ר"ל שומרי תאנים השטוחים בשדה ליבשן לקציעות וכן הבורגנין ושומרי פירות אם דרכן ללון בעיר אעפ"י שקדש עליהם היום בשדה מודדין להם מן העיר וכל העיר להם כארבע אמות ואם דרכן ללון בשדה מודדין להם מן השדה אעפ"י שאוכלין פתא בעיר ולא מפני שמקום לינה עיקר שהרי ביארנו מקום פתא עיקר אף לענין עירובי תחומין למוד לו משם אלא שבזו אנן סהדי שאלו היו מביאים להם שם פתם וסעודתם נוח להם לאכל שם במקום ששומרים גנותיהם ובהמותיהם.

וכן יתבאר בסוגיא זו על התלמידים שאוכלים חוץ לעיר בבתי אושפיזיהם ובאים ללון בעיר בבית הרב שמבית הרב מודדין להם אנן סהדי שאלו היתה סעודתם מוכנת לשם נוח היה להם בכך והרי בית הרב נידון כמקום פתא ואין דעתם לקנות אלא בבית הרב ואעפ"י שהנותן עירובו בסוף אלפים קונה שביתה במקום פתו אעפ"י שאין נוח לו ללון שם שהרי הולך לישן בביתו. אף זה אינו אלא מטעם שהזכרנו ר"ל דאנן סהדי שאלו היה לו מקום לשם לאכל וללון נוח לו בכך אחר שיש לו לילך דרך שם. לפי דרכך למדת שכל שאנו משערים שהם היו רוצים להיות אכילת פתם במקום לינתם אין אומרי' בו מקום פתא גרם אלא מקום לינה כדין רועים ותלמידים לענין מדידת התחומין. ויראה שהדין כן לענין דירה דהא עלה קא אתינן אלא שיש לפקפק בה מעט:

מי שהיו לו נשים הרבה בחצרו ואין אוכלות על שלחנו אלא שמקבלות פרס הימנו בבתים מיוחדים על הדרך שביארנו בבנים דינם כבנים וכל שהוזקקו לעירוב צריך עירוב לכל אחת ואחת ואוסרות זו על זו הא בשאין דיורין שעירוב בא אצלן פטורות על הדרך שביארנו בבנים. ואם היו לו עבדים הרבה מקבלים פרס על דרך זה מותרין לגמרי שהעבדים בכל מקום שהם נמשכים הם אחר האדון רמז לדבר ודניאל בתרע מלכא שאעפ"י שלא היה יושב שם כל היום שאם כן תורתו אימתי נעשית הוא חושבו

כאלו היה דר שם בכל שעה ושעה. ומכל מקום יש מפרשי שבעבדים לא הותר אלא כבנים וכנשים נאסר אעפ"י שאין שם דיורין אחרים או שעירוב בא אצלם. ותלמיד אצל רבו הדר עמו בחצר ומקבל פרס הימנו הרי הוא כבן אצל אביו במקבל פרס הימנו על הדרך שביארנו. ובסמוך על שלחנו לגמרי הרי הוא כאורח מתכאסן בפריטי:

אעפ"י שהאב ובנו הרב ותלמידו בקבלת פרס אנו דנין כיחידים לענין עירוב על הדרך שהתבאר אעפ"י שדירותיהם חלוקות לענין מבוי שאנו צריכים להכשירו שיהו בתים וחצרות פתוחות לתוכו אין אומרי' בית האב ובית בנו אינן אלא כבית אחד ואין מכשירין אותו בלחי וקורה אלא הרי הן לענין זה כדירות חלוקות ומונין אותם לשתים ומתירין על ידם את המבוי בלחי וקורה זיל הכא לקולא וזיל הכא לקולא:

ומעתה אף לענין שתי חצרות זו לפנים מזו שדריסת פנימית על החיצונה ואם רבים דרים בפנימית ולא עירבו שנמצאו כלם רגל האסורה במקומה אוסרת החיצונה אעפ"י שערבה ואם אין דר בפנימית אלא יחיד הואיל והוא רגל המותר במקומו אינו אוסר אף לענין זה אב ובנו ורב ותלמידו בקבלת פרס כיחיד הוא נדון:

חמשה שגבו את עירובן ר"ל חמשה בתים שבחצר אחת שעירבו ביניהן ואחר כך רצו לערב עם אנשי חצר אחרת על ידי שתוף מבוי כשהן מוליכין עירובם אצל החצר האחרת ר"ל כשמערבי' עמהם אין כל אחד מהם צריך ליתן חלק בו אלא דיים באחד שהרי כלם כיחיד שהרי אחים שבמשנתנו לא הצרכנו עירוב לכל אחד אלא בזמן שיש עמהם דיורין כמו שביארנו:

ממה שכתבנו למדת שאם היו אנשי חצר כלם אוכלים על שלחן אחד אעפ"י שחלוקים בדירותיהם אין אוסרים זה על זה ואם רצו לערב עם חצר אחרת עירוב אחד לכלם ואם היה עירוב בא אצלם אין צריכים ליתן בו חלק כלל וכן הדין באנשי חצר שעירבו:

גדולי המחברים השוו את המדה בנשים ועבדים המקבלים פרס מן הבעל או מן האדון ולא חלקו ביניהם כלל. וכן פרשו בקבלת פרס שאוכלים לפעמים על שלחנו בשכר מלאכה או בטובה ימים ידועים כמי שסועד אצל חברו שבוע או חדש:

בתוספות כתבו שבעל שהכניס בביתו סופרים או מלמדים או בחורים ללמוד אעפ"י שייחד להם בית לפתם וללינתם אין אוסרין עליו ואין צריכין לערב ואפי' היה להם פתח מיוחד לרשות הרבים שלא הכניסם ולא השאילם לאסור עליו. והביאו ראיה ממה שאמרו בפרק חלון בהיו חמשה שכיריו ולקיטיו אם אמרו שכירו להקל יאמרו שכירו להחמיר. וודאי במחלקים בעליות וחדרים אמרוה שאם לא כן פשיטא שאחד נותן על ידי כלם ואעפ"י כן אין חולקין רשות לעצמם לאסור. וגדולי הדור מקשים עליהם מסוגיא

זו שהרי עבדים המקבלים פרס דרים הם בבית רבם אלא שמייחד להם דירה וכשאין מקבלין פרס אוסרין. וכן ישראל המקבל פרס מאחר שאינו אביו או רבו הרי הוא אוסר שלא נאמר אלא באביו או רבו. וכן הדין לדעתי בחתנו מצד בתו. וכן בפרק שתוף אמרו בית התבן ובית הבקר ובית האוצר הדר שם אוסר. ור' יהודה אומ' אם יש שם תפיסת יד בעל הבית אינו אוסר. אלמא כל שאין לבעל הבית תפיסת יד בהן אוסר. וכן כתבו ששמועת חלון בחמשה שכירו ולקיטו אינה ראיה שבזו העכו"ם דר שם וכל כליו והרי הוא כתפיסת יד ולדעתם כל שייחד להם דירה לפתם אוסרים אלא אם כן יש להבעל הבית תפיסת יד לשם בהנחת כלים כמו שיתבאר בפרק שתוף ואפי' היה הוא יכול לדור שם או לאכול ולישן שהרי אף בעבדים יכול הוא לעשות כן ואעפ"י כן אוסרין. ומכל מקום אם (ייסד) [ייחד] להם כן לשעה אינן אלא כאורחים וכל שמתמידים לאכל בכל שבת ושבת ביחד יראה שאין אוסרין זה על זה. וכן יראה בהללו שאוכלין בסוכה אחת בחג הסכות שהשבת שבתוכה אין צריכין עירוב בחצר:

המשנה השמינית והכונה לבאר בה ענין החלק השביעי והוא שאמר חמש חצרות הפתוחות זו לזו ופתוחות למבוי עירבו החצרות כלם זו עם זו כדין חצרות שפתח ביניהם שאם רצו מערבין אחד ולא נשתתפו במבוי מותרין בחצרות אבל אסורין במבוי שאין סומכין על עירוב במקום שתוף כר' מאיר ואם נשתתפו במבוי מותרי' כאן וכאן לא שלא עירבו החצרות שאין סומכין על שתוף במקום עירוב אלא אף עירבו בחצרות ונשתתפו במבוי אלא ששכח אחד מבני חצר ולא עירב שנמצא אוסר על האחרים עד שיבטל רשותם מותרין כאן וכאן אף בלא בטול רשות שאעפ"י שאין כאן עירוב ואין סומכין על שתוף במקום עירוב בזו מיהא סומכין. ופרשו הטעם בגמרא שלא אמרו אין סומכין אלא שלא תשתכח תורת עירוב או שתוף מן התינוקות וזו אינה אלא בשלא עירבו כלל או לא נשתתפו כלל אבל כאן שכבר עירבו באותה חצר אין כאן חשש שכחה וסומכין על השתוף אפי' השוכח.

שכח אחד מבני מבוי ולא נשתתף מותרין בחצרות ואסורין במבוי שהרי אחד מבני מבוי פירושו חצר אחת ונמצא שכל בני חצר אחת שכחו ולא נתנו חלק בשתוף והרי יש כאן חשש שכחת שתוף ומתוך כך אסורים במבוי שאלו לא היה בכלל השכחה אלא אחד הואיל ומקצת בני חצר נתנו חלקם בשתוף היינו מותרים על הדרך שביארנו שהמבוי לחצרות כחצרות לבתים. כלומר כשם שטלטול מן הבתים לחצר צריך עירוב כך טלטול מן החצרות למבוי צריך שתוף ואין אומרין הואיל והחצר רשות משותף והמבוי רשות

משותף נקל בו שהרי מכל מקום חצר אינה משותפת אלא לבני אותה חצר והמבוי משותף לבני כל החצרות:

זהו ביאור המשנה וכלה על הדרך שביארנו הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

דף עג:

כל שאמרנו בכאן אסור פירושו אסור עד שיבטל רשות בין בחצר בין במבוי שכמו שיחיד ששכח ולא עירב מבטל רשות לבני החצר כך בני חצר אחת ששכחו ולא נשתתפו מבטלין רשות חצרם לבני המבוי והוא שאמרו למעלה בענין צדוקי שהיה דר עם רבן גמליאל במבוי שאמ' רבן גמליאל לבני מבוי מהרו והוציאו את כליכם עד שלא יוציא ויאסור עליכם שהרי בטל רשותו:

הוזכר בסוגיא זו על רב שלא היה שונה במשנתנו חצרות הפתוחות זו לזו אלא שהיה מפרשה בשאין פתוחות זו לזו ועירבו האמור בה פירושה כל אחת לעצמה ומותרות האמור בה פירושו כל אחת לעצמה ואעפ"י שהדין אמת הוא מכל מקום חקרו עליו מה היה מכריחו להיות משנה ממטבע שטבעו חכמי בגירסת המשנה ופרשו בה תחלה מפני שכל שתוף שאין מכניסין אותו דרך פתחים אינו שתוף ר"ל שהשתוף צריך שיוציאוהו למבוי ומן המבוי יחזרו ויכניסוהו לחצר שרוצים להכניסו בתוכה שאם החצרות פתוחות זו לזו ויכניסו השתוף בחצר שרוצים להכניסו בתוכה דרך פתחי החצרות שביניהם ונמצא שלא ראה השתוף פני המבוי כלל אינו שתוף מפני שאינו נראה כשתוף אלא כעירוב וישתכח תורת שתוף ויבאו לסמוך על עירוב לבד. ואעפ"י שכל שהוציאוהו דרך המבוי מיהא אין פתחים שבנתים מפקיעין כלום מכל מקום היה שונה כן כדי לגלות דבר זה מפני שחשש שיהא התלמיד טועה לומר הואיל ובמשנה זו מצינו שכל החצרות פתוחות זו לזו אלמא הכנסת שתוף דרך פתחי חצרות מועיל שאם לא כן היה לנו לחוש לפסול אף כשיכנסהו דרך מבוי הואיל וכל החצרות פתוחות זו לזו מגזרה שמא יכניסהו דרך פתחים. ומכל מקום זו אינה הלכה שהשתוף אינו צריך שיהא רואה פני המבוי שהרי נדחה דעת זה ממה שאמרו בעל הבית שהיה שותף לשכניו ואפשר שנתנו מעות ונשתתפו ביינו והרי לא יצא ולא נכנס דרך פתחים למבוי. וכן ממה שאמרו כיצד משתתפין במבוי מניח את החבית ואומר הרי זו לכל בני המבוי. ואעפ"י שתירץ דאפקה ועיילה שנויי דחיקי אינון ועוד שהרי אף בהקנה להם פת בסלו דיו וכמו שאמרו בני חבורה שהיו מסובים וקדש עליהם היום פת שעל השלחן אם היו מסובין

בבית סומכי׳ עליו משום עירוב שאין מקום עירוב בחצר אבל סומכין עליו משום שתוף וכל שכן שאם הוא בבית ורצו לסמוך עליו משום שתוף סומכין שזה שאמרו מקום שתוף בחצר אינו אלא ללמד שאינו צריך בית הא אם הניחו בבית כל שכן שמועיל ומה שאמרו אין סומכין על עירוב במקום שתוף פירושו כשהניחו סתם שסתם כל שנכנס בבית לשם עירוב נכנס אבל אם הניחו בפירוש אף משום שתוף סומכין עליו. ואעפ״י שיש חולקי׳ בזו לומר ששתוף דוקא בחצר כמו שהעירוב דוקא בבית זה עיקר כמו שנבאר בפרק שתוף בע״ה. והרי בזו מכל מקום לא נשתתפו על דעת שתוף שהרי סבורים היו לאכל סעודתם מבעוד יום ולהחזיר המותר לבניהם וכשראו שקדש היום סמכו עליו אעפ״י שמשעשאוהו שתוף לא ראה פני המבוי. אלא ודאי זו אינה. וחזרו ופרשו בטעמו של רב ממה שאמרו אין המבוי נתר בלחי וקורה עד שיהו בתים וחצרות פתוחות לתוכו ר״ל שתי חצרות שבכל אחת מהן שני בתים והוא סובר שכל שהיו פתחים בין כל החצרות ועירבו כלם דרך פתח שביניהן הרי הן כחצר אחת ואעפ״י שפתוחות למבוי גם כן:

ולענין פסק הלכה ראינו לגדולי המפרשי׳ שדחאוהו שהרי לא אמרו אלא רב לא תני הא מכל מקום כולי עלמא תאנו. וכן שהסוגיא מוכחת כן שהרי הוצרכו להעמידה לדעת ר׳ מאיר ואי לא תנינן פתוחות הרי אתה צריך לפרש עירבו חצרות זו בפני עצמה וזו בפני עצמה שכיוצא בזו אין לומר סומכין על עירוב במקום שתוף אף לרבנן ומה הוצרכנו להעמידה כר׳ מאיר אלא שמכל מקום אף כשאינן פתוחות זו לזו אפשר לפרש שעירבו בחצרות כלם במשמע וכגון שעירבו דרך חלונות או דרך סלמות שחלון וסלם תורת פתח עליהם להקל ובדרך זה פרשו בתוספות לרבנן במה שאמרו שסומכין על עירוב במקום שתוף וכמו שאמרו וחכמי׳ אומרי׳ או מערבין או משתתפין. ופירושו או מערבין בחצרות ומותרין כאן וכאן או משתתפין במבואות ומותרין כאן וכאן שלדעת רב שאמר אין מבוי נתר בלחי וקורה אלא אם כן בתים וחצרות פתוחות לתוכו אי אתה מוצאה אלא בשעירבו דרך חלונות או סלמות ואעפ״י שאתה יכול לדעת רב לפרש סמיכה על עירוב במקום שתוף בדרך פתחים ובמבוי שהוכשר בפס ולחיים סתם מבוי מכל מקום בלחי וקורה הוא מוכשר. ומכל מקום הדברים נראים שלא לפסוק כרב אבל מה נעשה וגדולי הפוסקי׳ הביאוה ואף גדולי המחברים הביאוה. ואף גדולי הפוסקים נראה שפרשוה כן אף בעירבו כל החצרות זו לעצמה וזו לעצמה וכן כתבו שכל שעירבו בתים עם חצרות כל חצר וחצר עם הבתים שלה אין אותו מבוי נתר בלחי וקורה שכל שעירבו בתים עם החצרות נתקו החצרות ונעשו בתים ובתים איכא חצרות ליכא. וכבר כתבנוה במסכת שבת פרק מילה. ומכל מקום אף בזו נחלקו גדולי המפרשים לומר שכל שבתים פתוחות

לחצרות וחצרות פתוחות למבוי אפי' עירבו בתים עם חצרות וחצרות זו עם זו נתר המבוי בלחי וקורה והן הן הדברים. וכן יש מפרשי' שאף רב לא אמרה כן ר"ל שכל שפתוחות זו לזו יהו כחצר אחת הואיל ומכל מקום הם פתוחות למבוי אלא כך הוא אומר לא תאני פתוחות זו לזו שלא לטעות ולומר שאם פתוחות זו לזו כל שאחת מהן פתוחות למבוי דיה אלא צריך שיהו שתיהן פתוחות למבוי:

דף עד.

גגות העיר וחצרות וקרפיפות כלן רשות אחת הן ומטלטלין מזו לזו כלים ששבתו באחת מהן לחבירו הא מן הבית להם או מהם לבית לא. הא מזה לזה מטלטלין כר' שמעון שאמר כן בפרק גגות. ומכל מקום נחלקו בה רב ור' יוחנן שלדעת רב הלכה כר' שמעון בשלא עירבו בתים עם חצרות שאין כאן טלטול מבית לחצר אבל אם עירבו גזרה שמא יוציא כלים ששבתו בבית לחצרות וממנה למבוי ונמצאו כלים ששבתו בבית יוצאים למבוי ור' יוחנן אמ' הלכה כר' שמעון אף בעירבו ואין גוזרין בה והלכה כר' יוחנן אלא שקצת מן הראשונים פסקו בה כרב ואין נראה כן שהרי רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ועוד שהרי שמואל קם ליה כר' יוחנן וכבר כתבנו מזה במסכת שבת פרק מילה:

דף עד:

זה שכתבנו במבוי שהוא צריך שיהו בתים וחצרות פתוחות לתוכו פירושו בחצרות שיש בהן דיורין אבל בית הכנסת אם אין שם דירה אינו כלום לענין זה. ולא סוף דבר בדיור לינה אלא בדיור אכילה שכבר ביארנו מקום פתא גורם:

מבוי שצדו אחד ישראל וצדו אחד עכו"ם כגון שיש לו לישראל זה חצר פתוחה למבוי ויש בה דירות חלוקות ויש בתים אחרים של ישראל סמוכים לו מאחורי ביתו שאין פתוחות למבוי זה אלא למבוי אחר או לרשות הרבים אבל חלונות פתוחים ביניהם ובאו לערב דרך החלונות להוציא כליהם דרך פתחים שבחצר למבוי זה ויש במבוי זה חצר אחרת בצד השני או חצרות לעכו"ם והרי נמצא שמבוי זה יש בו שני חצרות ושני בתים בכל חצר אלא שאחד לעכו"ם ואחד לישראל ואם דירת עכו"ם אינה דירה אין כאן אלא חצר אחת אלא ששמה דירה לענין זה לקולא והרי המבוי מבוי הראוי להכשירו בלחי וקורה ואינו צריך שתוף ולא שכירות שהרי אין העכו"ם אוסרים את המבוי עד שיהו שם שני ישראלים ואעפ"י שהיו בחצר של ישראל חלוק דירות כמו שבארנו מכל מקום חצר אחת לגבי מבוי יחיד הוא נקרא ועם כל זה ישראל זה שעירב עמו דרך חלונות אין

עירובו כלום ואסור לו להוציא כליו למבוי מפני שאם נאמר כן נמצא שזה העירוב גורם לישראל זה שלא להתירא מן העכו"ם מפני שהוא נשען על צוות אותם המערבים והרי הם גורמים שיהא ישראל זה דר עם העכו"ם שהרי אין העכו"ם אוסרו הואיל ואין שני הישראלים במבוי אחד ונמצא צוות זה גורם לו לדור יחידי עם העכו"ם. וזהו ענין אסור ליעשות יחיד כלומר אסור להשתדל שיהא לו צוות מחצר שבמבוי אחר כדי לסמוך עליו ולדור יחיד עם העכו"ם שלא יאסור עליו וכן הדין בישראל ועכו"ם השרויים בחצר אחת וישראלים אחרים שכנים לו מאחורי ביתו וכמו שאמרו כאן בפי' אפי' בחצר. ומכל מקום אם היו פתחים בין הישראלים יש אומרי' שמותר שהרי מכל מקום אף בלא עירוב אין זה יחיד אצל העכו"ם שמאחר שהפתחים ביניהם רגילים הם זה עם זה. ואף העכו"ם מתירא מלהזיקו אעפ"י שאין העכו"ם אוסר עליהם הואיל ואינם שנים במבוי אחד מכל מקום אין העירוב גורם לו כלום שכל שיש ביניהם פתחים אף בלא עירוב הוא נשען על צוות שלו ולא אמרוה אלא בחלונות שאין תשמישן נוח כל כך ואין העכו"ם מתירא מלהזיקו או מללמדו מעשיו ונמצא הוא מתירא מן העכו"ם עד שהוא נשען על צוות הבא אחר העירוב והרי העירוב גורם עמידתו לשם בהבטחה. ומכל מקום גדולי הרבנים פירשוה אף בפתחים ולא תפשוה בחלונות אלא בהווה שאין דרך לעשות פתחים מבית לבית. וגדולי המחברים נראה שתפשו בביאור שמועה זו שיטה אחרת ונוסח דבריהם חצר שישראל ועכו"ם שרויים בה והיו חלונות פתוחות מבית ישראל זה לבית ישראל זה ועירבו דרך חלונות אעפ"י שהם מותרים להכניס מבית לבית דרך פתחים מפני העכו"ם עד שישכיר שאין רבים נעשים בעירוב כיחיד במקום עכו"ם. נראה שהם פרשוה בשיש לשני הישראלים פתחים מבתיהם למבוי ולא אסרו כאן אלא לערב להוציא מבתיהם דרך המבוי לבתים. ואם כן עיקר השמועה מטעם שאין עירוב במקום עכו"ם עד שישכיר. ומכל מקום אין לשון אסור לעשות יחיד וכו' נופל בו יפה והיה לו לומר אין נעשין יחיד במקום עכו"ם או אין עירוב במקום עכו"ם ועוד מהו ששאלו מי אמ' רב אפי' בחצר ומה בין זה לזה והרי הואיל ואין עירוב במקום עכו"ם הרי יש בחצר שני ישראלים שאוסרין זה על זה אלא שהדברים נראין כפירוש שכתבנו.

וקצת גאונים פרשו שמועה זו שבחצרות הרבה של ישראל בצד אחד של מבוי ובאים לערב דרך חלונות כדי לעשות בתיהם אחד עד שיהו כיחיד במקום עכו"ם להתיר טלטולם למבוי ולא יצטרכו לשכור ממנו ואמר שאעפ"י כן אסור להוציא דרך פתחיהן למבוי עד שישכורו שאסור לרבים לעשות כיחיד במקום עכו"ם כדי שלא יצטרכו לשכור ממנו אלא ישכירו ושמא אין העכו"ם רוצה להשכיר ויסתלקו משכונתו:

דף עה.

המשנה התשיעית והכונה בה לבאר ענין החלק (התשיעי) [השמיני] והוא שאמר שתי חצרות זו לפני מזו ר"ל שהפנימית פתוחה מחיצונה והחיצונה למבוי או לרשות הרבים שנמצא דריסת הרגל הפנימית על החיצונה כשהיא צריכה לילך למבוי או לרשות הרבים ויש בכל חצר מאלו בעלי בתים שאוסרים זה על זה וצריכים לערב זה עם זה בחצרן של עצמן ואם ערבו שתיהן מזו לזו מותרות זו עם זו ואמר על זה שאם עירבה הפנימית לעצמה ולא עירבה החיצונה הפנימית מותרת לעצמה שהרי אין לה מי שיאסרנה שהרי חיצונה אין לה דריסת רגל עליה ויכולה היא לסגור פתחה ואין בני חיצונה יכולין לעכב והלכך אפי' לא סגרה מותרת בעצמה אבל חיצונה אסורה בעצמה שהרי לא עירבה.

עירבה חיצונה ולא פנימית שתיהן אסורות הפנימית מצד עצמה שלא עירבה והחיצונה אעפ"י שעירבה הרי יש לפנימית דריסת רגל עלי' והואיל והיא אסור' במקומ' אוסר' היא שלא במקומ' הואיל ודריסתה עליה. עירבה זו לעצמה וזו לעצמה כל אחת מותרת בעצמה ואין פנימית אוסרת לחיצונה אעפ"י שלא עירבה עמה מאחר שהיא מותרת במקומה.

כלל הדברים בענין זה רגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה מצד דריסת רגלה ור' עקיבא אוסר בחיצונה מפני דריסת רגל הפנימית מפני שהוא סובר שאף רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה מצד דריסת רגלה וחכמים אומרי' אין דריסת הרגל אוסרת. פרשו בגמרא שמחלקת שלישי הוא ומתירים בעירבה חיצונה ולא פנימית שאין הפנימית אוסרת מצד דריסת רגלה אעפ"י שאסורה במקומה הואיל ודריסת רגל שיש לה על החיצונה אינו אלא דרך דריסה ואין לה שתוף בגוף החצר והלכה כתנא קמא.

והוא שאמרו בסוף המשנה אם היו של יחידים (אנו) [אינן] צריכים לערב כלומר אם אין החצרות חלוקות לדיורין אלא יחיד בחיצונה ויחיד בפנימית או רבים האוכלים על שלחן אחד אין צריכין לערב זה עם זה שהרי מצד עצמה אין כאן עירוב לאחת מהן ואם משום דריסת פנימי לחיצונה הרי פנימית מותרת במקומה ואינה אוסרת. ויראה שכל שאוכלין בשבת כאחד אעפ"י שחלוקים מעצמם בחול נעשו בשבת כיחיד.

שכח אחד מן החיצונה ולא עירב כלומר שעירבו שתי החצרות זו בעצמה וזו בעצמה ושכח אחד מן החיצונות ולא עירב ונמצא שהוא כאלו לא עירבו ומתוך כך חיצונה אסורה ופנימית מותרת שאין החיצונה אוסרת לפנימית. ומכל מקום בבטול רשות הותרו אף בני חיצונה.

שכח אחד מן הפנימית ולא ערב שהוא כאלו לא עירבו שתיהן אסורות פנימית מצד עצמה וחיצונה מצד דריסת הפנימית. ומכל מקום בבטול רשות הותרה הפנימית אבל החיצונה אסורה מצד דריסת רגל המבטל שהוא אסור במקומו.

נתנו עירובן במקום אחד כלומר שעירבו שתיהן זו עם זו ונעשו כחצר אחת כל ששכח אחד בין מן הפנימית בין מן החיצונה ולא עירב שתיהן אסורות. ופרשוה בגמרא בשנתנוהו בחיצונה ומאי אחד שמיוחד לשתיהן. ומאחר שכן לא סוף דבר ששכח אחד מן הפנימית שנמצאת הפנימית אסורה במקומה ואוסרת בחיצונה אלא אפי׳ שכח אחד מן החיצונה אף הפנימית אסורה ואינה יכולה לומר הרי סוגרת בעדי שהרי עירובם בחיצונה ואם תסגור בעדה כדי למנוע תשמיש של חיצונה שלא צריך עירוב אצלה ואם נתנוהו בפנימית אם שכח אחד מן הפנימית ודאי שתיהן אסורות עד שיבטל אבל אם שכח אחד מן החיצונה פנימית מיהא מותרת בלא בטול שאף היא סוגרת פתחה הואיל והפשיעה לא באה מצדה שעירובה אצלה ואין אומרין חיצונה עירובה מרגילה בפנים עד שיהא שתוף חיצונה אוסרתה שהרי היא אומרת לתקוני (שדרתיך) [שיתפתיך] ולא לעוותי.

וזה שאמרו אם היו של יחידים אין צריכין לערב כמו שביארנו. פרשו בגמרא תחלה שלשה אסורים כלומר שאם היו שלשה בין שני החצרות אפי׳ היה יחיד בפנימית ושנים בחיצונה עירבו בני החיצונה פנימית אוסרת ואעפ״י שמותרת במקומה מצד יחידותה ומפני שלא יבאו לטעות בשנים בפנימית שהוא רגל האסורה במקומה שהרי הדבר קרוב לטעות בו הואיל ואני קורא בהם רבים בחיצונה כלומר הואיל ובין שיחיד בפנים ושנים בחיצונה בין ששנים בפנים ואחד בחיצונה נראין הם כרבים בחיצונה שדריסת כלם בתוכה ואין אדם מרגיל בין שנים בפנים ליחיד בפנים ואין הלכה כן שכל רגל המותרת במקומה אינה אוסרת ולעולם אינו אסור עד שיהו שנים בפנימית ולא עירבו שהיא רגל האסורה. ואחד בחיצונה לאו דוקא וכן הלכה. אבל כל שבא להוציא מחצר לחצר אסור עד שיערבו ומ״מ עכו״ם אחד בפנימית הרי הוא כרבים שאם היו בחיצונה שנים ישראלים ובפנימית עכו״ם אחד הרי דריסת רגל של עכו״ם אוסרה אעפ״י שאינו דר עמהם ושישראל כיוצא בו אינו אוסר מפני שהרואה סבור שהעכו״ם אינו אוסר אפי׳ ביש שם ישראלים אוסרים זה על זה. ושאלו על זו בגמרא מאי שנא יחיד ישראל בפנימית כלומר שאינו אוסר דאי ידע ידע כלומר אם הרואה יודע שהישראל דר שם יחידי הרי טוב ושוב אין לחוש לדבר שהדבר ידוע רגל המותרת אינה אוסרת ואם אין הרואה יודע שהוא דר שם יחידי אלא שסבור שאחר או אחרים דרים עמו יאמרו עירובו עירוב ותולה הענין

שלא באסור הם עושים ואם כן עכו"ם נמי אי ידע ר"ל שהעכו"ם אוסר במקום שיש שם ישראלים ושלא הותר בכאן אלא מפני שאינו עומד עם ישראלים הרי טוב ואם אינו יודע וסבור שאף בזו היה ראוי לאסור אף הוא יתלה הענין בשכירות ולא יבא לטעות ממנו למקום אחר. ותירץ עכו"ם מפעא פעי כלומר משמיע קולו ועניניו ידועים והואיל ולא נודע לו שכירותו אינו תולה הענין בשכירות אלא שסבור שאינו אוסר בכאן ויבא לטעות ממנו למקום אחר. זו היא שיטת גדולי הרבנים אבל גדולי הראשונים וגדולי המפרשים אחריהם פרשו בשמועה זו אם היו שלשה אסורים כלומר שלש חצרות זו לפנים מזו ואחד אחד בכל חצר ר"ל ישראל אחד שנמצאו שלשה בחיצונה. ושמואל חולק עד שיהו שנים בפנימית ולא עירבו שהוא רגל האסורה במקומה. ור' אליעזר סובר כשמואל אלא שמחדש בה שאם דר עכו"ם בפנימית ושני ישראלים בשנים החיצונות אחד בכל חצר וחצר שהעכו"ם אוסר עליהם ואינם גורסים עכו"ם אחד בפנימית הרי הוא כרבים אלא עכו"ם הרי הוא כרבים. וכבר כתבנוה למעלה ויש מפרשים אותה בפנים אחרים אין צורך בהזכרתם:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

כל שאסרנו מכח דריסת רגל פנימית על החיצונה יש פוסקים שאם עשו פנימית דקה לבני פתחם שזהו גילוי הדעת שנסתלקו להם מדריסת החיצונה וכן הוזכרה בסוגיא זו אלא שלא ראיתי לאחד מן הפוסקים שהביאוה. ונראה שאין דקה מועלת בכך שהרי על כרחם צריכים הם לצאת ואין בנין דקה לשעה:

דף עה:

עשרה בתים זה לפנים מזה בחצר אחת והחיצון פתוח לחצר ויש בחצר דיורין אחרים מלבד אלו שהם צריכים לערב עמהם והרי כל אותם הבתים שהם זו לפנים מזו דריסת רגל על החיצון ונמצאת דריסת הפנימי על כלן. נחלקו בה שמואל ורי יוחנן שלדעת שמואל פנימי נותן עירובו ודיו והותרו כל החיצונים עם שאר הדיורין בנתינת עירוב של זה שהרי כלן נעשין בית שער לפנימי ואינן אוסרין על בני חצר וכמו שאמרו בפרק שתוף (פה:) הנותן עירובו בבית שער אינו עירוב והדר שם אינו אוסר ומעתה כשבאים שאר דיורי חצר לערב עם אלו פנימי זה נותן עירוב ודים. ור' יוחנן אמר אפי' חיצון ר"ל שאף החיצון צריך ליתן עירוב ולא חיצון ממש שהרי בית שער של רבים הוא אלא חיצון של פנימי ר"ל הסמוך לו שאינו בית שער אלא לפנימי לבד ובית שער של יחיד אינו בית

שער הא כל שאר החיצונים פטורים שהרי הם בית שער של רבים זה של שנים וזה של שלשה וכן כלם:
ולענין הלכה גדולי המפרשים פסקו כשמואל ואעפ"י שאמרו שמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן בזו הלכה כשמואל ולא מטעם הלכה כדברי המיקל בעירוב שלא נאמר אלא במחלוקת התנאים אבל במחלוקת אמוראים לא. וכן כתבוה גדולי המפרשים בפרק שתוף אלא שטעם דבריהם ממה שאמר רב בפרק שתוף [שם] כל מקום שאמרו הדר שם אינו אוסר הנותן עירובו לשם אינו עירוב חוץ מבית שער של יחיד. אלמא בית שער של יחיד אינו אוסר ונמצאו רב ושמואל כנגד ר' יוחנן והרי הוא יחיד במקום רבים ולא אמרו לדעתם רב ושמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן אלא בשחלק עליו אחד לבד. ומכל מקום לגדולי הדור ראיתי שכתבו בשם גאונים שאף כשנחלקו עליו שניהם הלכה כר' יוחנן.
ובתוספות פרשו שזו של פרק שתוף אף לדעת ר' יוחנן נאמר' ובית שער האמור שם הוא בית שער של חצר שאינו ראוי לדיר' כלל. וכמו שאמרו בפ' זה מי שיש לו בית שער אכסדרה ומרפסת בחצר חברו אינו אוסר אבל זו שעשויה לדירה הואיל ואינה אלא בית שער של יחיד אוסרת ואם כן בזו אף חיצון ר"ל חיצון של פנימי אוסר וצריך ליתן עירוב עם שאר דיורי החצר אבל בית שער של חצר אינו אוסר ואינו צריך ליתן את העירוב:
שתי חצרות ושלשה בתים ביניהם ר"ל שתי חצרות בצד צפון של מבוי והרבה דיורין בתוכם ויש בין החצרות שלשה בתים מזו לזו בית אחד פתוח לחצר זה ובית אחד פתוח לחצר אחרת והאמצעי פתוח לשני הבתים מכאן ומכאן והחצרות רוצות לערב זו עם זו ונמלכו להניח עירובן בבית אמצעי ובני חצר זה באים דרך הבית הפתוח לחצרם ומניחין עירובם באמצעי ובני חצר אחרת באים דרך הבית הפתוח לחצרם ומניחין עירובם גם כן באמצעי כל דיורי שלשה בתים אלו פטורים מליתן פת בעירוב השנים הסמוכים לחצרות מפני שנעשו בית שער כל אחד לחצר הפתוח לו שהם רבים ואמצעי מפני שהניחו שם את העירוב ובית שמניחין בו עירוב אינו צריך ליתן פת. ולמדנו שאף בית שער ליום אחד נקרא בית שער שהרי לא עשאוה בית שער אלא לשבת ולתקון עירוביהם:

דף עו.

שתי חצרות ושני בתים ביניהם פתוחים זה לזה והאחד סמוך לחצר זה ופתוח לה והשני סמוך לחצר השניה ופתוח לה ואין החצרות מזו לזו אלא כל אחת לעצמה ובאין בני חצר זה הימני ונכנסים דרך הבית הפתוח לחצרם לבית הסמוך לחצר השמאלי ומניחין שם עירובם ובני חצר שמאלי נכנסים דרך הבית הפתוח לחצרם לבית הסמוך לחצר

השמאלי ומניחין שם עירובם ובני חצר שמאלי נכנסים דרך הבית הפתוח לחצרם לבית הסמוך לחצר הימני ומניחים שם עירובם והדבר ידוע שאם אתה דן כל בית ובית כבית שער אחר שזו בית שער לזו אינו עירוב שהרי המניח את עירובו בבית שער אינו כלום ואם אתה דן כל בית ובית כבית גמור גם כן אינו עירוב שהרי בית הסמוך להם מפסיק בין החצר למקום עירובה ואותו בית לא עירב עמה ואלו היית דנו כבית שער לא היה אוסר. ונמצאת למד שכל שאתה דן את שניהם או כבית גמור או כבית שער אינו כלום אלא אם כן אתה דן את הבתים בית אצל זה שהניח בו את העירוב ובית שער אצל זה שנכנס דרך בו להניח את העירוב בבית הסמוך לו. וזה אינו שאם כן נעשו דבריהם חוכא וטלולא ומתוך כך אינו עירוב כלל ממה נפשך כמו שביארנו ואסורה כל אחת אף לעצמה שאם מזו לזו על כל פנים אסורות הם ואף בלא טעם זה שהרי נתנו עירובם בשני בתים ולא הוצרכו בכאן אלא שעירבה כל אחת לעצמה ולאסור כל אחת לעצמה אעפ"י שבאמרו לו שנים צא וערב לנו לאחד עירב לו מבעוד יום ואחד עירב עליו בין השמשות זה שעירב עליו מבעוד יום נאכל בין השמשות וזה שעירב עליו בין השמשות נאכל משחשכה שניהם קנו עירוב של זה שנאכל עירובו בין השמשות דנין אותו כלילה וכבר קנה עירוב ולזה שעירב בין השמשות דנין אותו כיום ולא קנה שביתה אלא בכאן בזו הואיל ובין השמשות ספק לילה הוא אין כאן חוכא וטלולא וספק עירוב להקל. ולענין זה מכל מקום לכתחלה אין מערבין בין השמשות אלא שאם עירב הרי זה עירוב ודבר זה בעירובי תחומין וכן פרשוה גדולי המחברי וגאוני הראשונים. ומכל מקום בשני של שבת פרשנוה בעירובי חצרות שאין כאן מקנא ביתא אלא עירובי רשותא ואפי לכתחלה מותר וכמו שאמרו שם ספק חשכה וכו' מערבין ופרשנוה בעירובי חצרות הא בעירובי תחומין לכתחלה לא. ואעפ"י שאמרו צא וערב שמשמעו לצאת חוץ לתחום ואין זה אלא כאומר צא וגבה את העירוב כענין צא תן לו צא ושכור לנו פועלים וכן הרבה. ולפי דרכך למדת שבין עירובי חצרות בין עירובי תחומין אם נאכל עירובו לא הופקע זכותו וזכה לו עירובו מכל מקום ובעירובי תבשילין אינו כן כמו שהתבאר במקומו. ונשלם הפרק תהלה לאל:

ביארנו בראש המסכתא שהחלק השני שבמסכתא אמנם קצתו בא לבאר עניני עירובי חצרות. ובכללן על איזה צד מערבין חצרות הרבה ביחד ועל איזה צד דוקא אחת אחת ועל איזה צד אם רצו מערבים ביחד ואם רצו מערבים אחת אחת וכן במה מערבין עירוב זה וזה הפרק אמנם הכונה בו לבאר אלו הענינים ועל זה הצד יחלקו עניני הפרק לשני חלקים:

הראשון לבאר על איזה צד מערבין שנים ועל איזה צד אם רצו מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד:

והשני במה מערבין עירובי חצרות ושתופי מבואות וכמה שעורם ואם מערבין לו שלא בידיעתו אם לאו ואם המערב צריך לזכות אם לאו: זהו שורש הפרק דרך כלל אלא שיבאו בו דברים על ידי גלגול כי חק הוא לסדר סוגיית התלמוד כמו שהתבאר:

והמשנה הראשונה ממנו אמנם תחל בביאור החלק הראשון והוא שאמר. חלון שבין שתי חצרות כל שהחלון הוא ברחב ארבעה על ארבעה ושהוא למטה מעשרה אם רצו מערבין שנים ר"ל כל חצר לעצמה ואסורי בני חצר זו בשל זו ואם רצו מערבין אחד ר"ל בעירוב אחד שיהו כבני חצר אחת להתיר בני חצר זו בזו ולהיות אחד מחצר זו ששכח ולא עירב אוסר על האחרת מפני שהחלון מצרפם ועושה אותם ראויים לערב כאחד שמכיון שיש בו ארבעה על ארבעה או יתר פתח הוא וראויים הם ליכנס בה מזו לזו אחר שהיא בתוך עשרה טפחים של קרקע החצר. ופרשו בגמרא שלא סוף דבר שיהא כל גובה החלון למטה מעשרה אלא אף במשהו ממנה בתוך עשרה הותר שבשיעור זה תשמיש נוח מזו לזו אבל כל שהיא פחות מארבעה על ארבעה אינו פתח ואין ראוי לעבור דרך בה מזו לזו וכן אם כלה למעלה מעשרה אין התשמיש נוח בה מזו לזו וכן שיש בגובה שיעור זה שיעור מחיצה ומתוך כך מערבין שנים ואין מערבין אחד ואסור להשתמש מזו לזו הן דרך אותו חלון הן דרך ראש הכותל הן דרך חורים שביניהם:

זהו ביאור המשנה וכן הלכה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

היה חלון זה עגול צריך שיהא בהיקפו שבעה עשר טפחים פחות חומש או למעלה מהן עד שכשאתה בא לרבעו מתוך עגולו יהא בו ארבעה לחשבון הידוע לרבותי שכל שיש ברחבו טפח יש בהיקפו שלשה טפחים שכל אמתא ברבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא וצריך שיהיה החלון בדרך שאחר שתרבענו יהא משהו של צלע התחתון של המרובע בתוך עשרה. ונמצאת למד שדברי ר' יוחנן שאמר בחלון עגול צריך שיהא בהיקפו כדי טפחים לא עלו כהלכה. ומ"מ יש מעמידין את דבריו כהלכה וכדייני קסרי שהיו אומרי עגולא דנפיק מגו רבועא רבעא. רבועא מגו עגולא פלגא. וביאור הענין הוא שכשאמר שצריך שיהא בהיקפו עשרים וארבעה טפחים. שאלו מכדי כל שיש ברחבו טפח יש בהיקפו שלשה טפחים. ולא היה המקשה סבור שנצטרך לארבעה על ארבעה מכל צדדין שבחלון אלא דיינו שיהא ארבעה מקוטר לקוטר ואם כן בתריסר סגיא שהרי כל שיש בהיקפו שנים עשר טפחים יש בקו הרוחב שלו ממזרח למערב ומצפון לדרום ארבעה טפחים. ותירץ הני מלי בעגולא כלומר עגול שקטריו ארבעה היקפו שנים עשר

אבל מרובע שיש מצלע לצלע ארבעה צריך בהיקפו יותר מי"ב וזהו שאמר אבל ברבועא בעינן טפי. כלומר שהרי אנו צריכים לארבעה על ארבעה מכל צד וארבעה על ארבעה מרובעים כשאתה מודד חוט הסובבו יש בהיקפו יותר משנים עשר והיה המקשה סבור עליו שעל חוט הסובבו ברבוע הוא אומר כן. וחזר ושאל אם כן אין צרך אלא לשש עשרה שהעגול שיש בו היקף שנים עשר טפחים כשאתה מרבעו מבחוץ נמצא הקו הסובבו ברבוע יתר רביע ובכל אחד מארבע רוחותיו אתה מודד קו של ארבעה טפחי' כגון זה# ונמצא שיעור הקו המקיף מד' רוחותיו שש עשרה טפחי'. והשיבו ה"מ בעגולא מגו רבועא כלומר שאם העגול שנים עשר בהיקף כשאת, מרבעו מבחוץ נמצא החוט המקיפו ברבוע הוא ט"ז טפחי' אבל רבועא מגו עגולה בעינן [טפי] כלומר כל שאתה צריך לעגול שאחר שעשייתו מרבע (באחרת הקשתות) [באחת הקרנות] יהא כל קו שבו ד' טפחים עד שתהא צריך בהיקפו לחוט של ט"ז כשאתה בא להקיף אח"כ אותו רבוע בעגול עם חזרת הקשתות הרי הקו הסובבו בהיקף עגול הוא יותר משש עשרה שהוא מכל צדדיו באלכסון המרבע כגון זה# וחזרו ושאלו מכד כל אמת' [בריבוע' אמתא] ותרין חומשי באלכסונא. [וכו'] ואעפ"י שחכמי החשבון מנו שהוא יותר מכל מקום אין בו כדאי לדקדק עליו ונמצא מכל מקום קו העגול האמצעי שממזרח למערב או מצפון לדרום חמשה טפחי' ושלשה חומשין ונמצא כשאתה בא למדוד החוט המקיפו בעגול שאתה מודד לחמשה טפחים ושלשה חומשין רוחב חמש עשרה טפחים וט' חומשין היקף לחשבון כל שיש ברחבו טפח יש בהקיפו שלשה טפחים. ולמדת שבשיבסר נכי חומשא סגיא. והעמידו דברי ר' יוחנן כדייני קסרי שהיו אומרין עגולא מגו רבועא ריבעא רבועא מגו עגולא פלגא. וביאור הדברים שלא רצה ר' יוחנן בזה באמרו בהיקפו על החוט אלא כאלו אמר בשבורו או בהערכתו מלשון מקיפין בביעי שהוא ענין ערך והיקש ודמיון. והענין הוא כל שאתה מעגל עגול ואתה מרבעו מבחוץ שנמצאת לפי מה שכתבנו שהוספת עליו רביע והוא ענין עגולא מגו רבועא רבעא. ר"ל פחות רביע מן המרובע שעליו. אם אתה מרבעו מבפנים יהיה המרובע התיכון בשבורו חצי מרובע החיצון בשבורו והוא ענין רבועא מגו עגולא פלגא כלומר חצי המרובע העליון שכשאתה גורע מן המרובע החיצון רביעית שהוא יתרון המרובע על העגול שבתוכו ותגרע עוד שלישית העגול שהוא יתרון העגול המרובע שבתוכו תמצא שיעור המרובע הפנימי חצי שיעור המרובע החיצון. ויש גורסי' תילתא [ור"ל] פחות שליש מן העגול שעליו והכל לענין אחד. וזה שאמר ר' יוחנן צריך שיהא בהיקפו כ"ד טפחים הוא שנמצא כשאתה מרבעו מבחוץ יהיה שבורו ל"ב טפחים והוא תוספת רביע שהוא יתרון המרובע על העגול

שבתוכו המרובע שבתוך העגול הזה יהיה שבורו שש עשרה שהוא חצי המרובע החיצון או שני שלישי העגול ונמצא המרובע התיכון ארבעה על ארבעה שהוא גדר שש עשרה והוא השיעור המבוקש. ונמצא כשאתה מצריך בהיקף כ"ד טפחים בשבור הוא מפני שירבעו בתוך אותו העגול שטח שבשבורו יעלה ל"ו טפחים שהוא חלון ארבעה על ארבעה. ומה שהצריך להיות שנים ומשהו מהם בתוך עשרה פירושו שכשאתה מסלק מן העגול שיש בהיקפו כ"ד ארבע קשתות לארבע רוחותיו נמצא כל קשת בשבורו שני טפחים ונמצא שסלקת שמונה טפחים שהוא שליש ההיקף סביב המרובע שבפנים ונשאר המרובע י"ו וצריך עוד משהו כדי שיהא מקצת החלון בתוך עשרה. ומכל מקום במסכת סוכה [ח.] אמרו על חשבון זה ולא היא דהא חזינן דלא הוי כולי האי.

והרבה מפרשים סוברים שאף דייני קסרי מדברים על מדידת החוט ושתהא כוונת הדברים לומר רבועא דמגו עגולא תלתא שיהא החוט שליש על תשבורת הרבוע שהוא היקף המרובע שבפנים ואם הרבוע ד' על ד' שתשברתו י"ו שהחוט המקיפו גם כן י"ו יהא היקף החוט המקיף את העגול כ"ד ועל זה אמר לדעתם ולא היא כלומר שאי אפשר שהמרובע שבתוך העגול שיהיה שבורו י"ו כגון ארבעה על ארבעה יהא חוט הסובבו בעגול יתר שליש על חוט המקיף ברבוע שבתוכו ושהחוט המקיף את העגול יהיה כ"ד ושיאמר כן ר"ל ולא היא מפני שאי אפשר להיות רחבו אלא כאלכסון הרבוע ואעפ"י שהוא יותר משבסר נכי חומשא מצד שכל אמתא ברבועא הוא יותר מאמתא ותרין חומשי באלכסונא אלא שלא דקדקו בו חכמים מכל מקום אינו עולה לחשבון גדול כל כך ואינו כן שאף דייני קסרי הוא על דרך התשבורת כמו שביארנו. ואעפ"י שהרבה מן התלמידים נתבלבלו בה עד שהעמידו דבריהם של דייני קסרי בטעות גדולה ופרשו שמתוך כך העלינו את הענין להיקף שבסר נכי חומשא על סמך כל אמתא ברבועא וכו' מכל מקום גדולי הראשונים כתבו בחבוריהם דעת דייני קסרי על הדרך שהזכרנו עכשיו ומדרך חכמת התשבורת וכתבו שדבריהם של דייני קסרי קרובים אל האמת. ומה שאמרו במסכת סוכה דלא הוי כולי האי הוא חוזר למה שאמרו עגולא מגו רבועא רבעא ר"ל שהרבוע יתר עליו רביע ואינו כל כך וריבועא מגו עגולא למי שגורס תילתא ר"ל שהעגול יותר שליש הוא יותר מעט עד שמה שחסר זה יתר בזה עד שבא בכוון רבוע פנימי לחצי שיעור הרבוע החיצון וזה ממה שידוע בחכמת השיעור שהעגול י"א חלקים מי"ד במרובע החיצון ובמרובע התיכון שבעה חלקים מאחד עשר בעגול אבל דבר ברור הוא שהמרובע התיכון הוא חצי המרובע החיצון שהרי כשתעריך ז' אל י"א וי"א אל י"ד יצא לך ז' אל י"ד שהוא החצי ואעפ"י שאף לשאר החכמים היה יכול לומר ולא היא

שהרי על דרך האמת יש להיקף העגול על רוחב הקוטר שלש כמהו ועוד שביעית רחב הקוטר עד שאם רחב הקוטר שבעה יהיה ההיקף כ"ב וכן שכל אמתא ברבועא הוא יותר מאמתא ותרין חומשי באלכסונא מכל מקום לענין מדידה אין הכוון מצוי בו כל כך עד שנדקדק עליהם בדבר מועט אבל דייני קסרי שהיו מדברים על דרך התשבורת ושהיו סבורים להעלות דבריהם בדקדוק מכוון יהיה ראוי לדקדק עליהם ולהודיע שאף הם עם כל פלפולם לא כוונו את הדבר לצמצם לגמרי וזו היא צורתה# למען ירוץ קורא בו.
אלא שכתבו גדולי המפרשים אף לדעת זה ר"ל על היקף שבסר נכי חומשא שלא יצמצם אדם במדה זו מפני שחכמי המדו' כתבו שכל אמתא ברבועא הוא יותר מאמתא ותרין חומשי באלכסונא וכן כל שיש בו רחב טפח יש בו יותר משלשה טפחים היקף ועל דרך האמת כל עגול שיש ברחבו איזה שיעור יהיה היקפו שלש כמוהו ועוד שביעית וגם זה בקירוב כי לא יודע בצמצום גמור לפי מה שכתבו החכמים ולחשבון זה יבא למבוקש יותר משבעה עשר.
וכדי שיתבאר לך יפה אני מצייר לך זאת הצורה פעם אחרת בכתיבת אותיות על צלעותיה וקטריה ואכתוב לך מעט ביאור על פי חכמת התשבורת והא לך הצורה# וביאור ענין זה כך הוא ידוע בתשבור' שכל עגול שבתוכו מרוב' שארבע זויות המרבע יתמששו עם הקו הסובב וחוץ ממנו גם כן מרבע שהקו הסובב מן העגול יתמשש אל כל אחת מצלעות המרבע שחוץ ממנו כשנרצה לדעת אלו השלש תמונות איך המה נערכות ואיך מתיחסות ר"ל איזה ערך יש למרובע הפנימי אל העגול אשר באמצע שני המרובעים ואיזה ערך יש למרובע הפנימי אל החיצון ואיזה חלק הוה ממנו וערך תוספת הגדול אל הקטן ואיזה ערך יש לתוספת אשר לעגול אל המרובע החיצון אשר בתוכו וערך תוספת אשר למרבע החיצון על העגול אשר בתוכו וכשיהיה צלע המרובע אשר בתוכו כך כמה יהיה הקו הסובב מן העגול המקיפו וכמה הוא אלכסון המרבע שהוא קוטר העגול וצלע המרובע אשר מחוץ וכמה יהיה החץ היוצא מצלע המרובע הפנימי עד הקו הסובב וכשיהיה המותר כך כמה יהיה הקשת תחלה נקדים לידיעת אלו הדברים הקדמה שאלכסון המרובע הפנימי וקוטר העגול המקיפו מחוץ וצלע המרובע החיצוני שלשתם שיעור אחד להם בלא תוספת ומגרעת ובשיעור ההוא כשנחקור תשבורת שלש התמונות נדע שבורם וערך האחד אל חבירו לכן כשנרצה לדעת שבור המרובע אשר בתוך העגול נדע האלכסון ונחלקהו לחצאים ונכפול חצי האלכסון על שיעור כל האלכסון ויצא לנו שבור המרבע ואחר כן כשנצטרך לחקור שבור העגול המקיפו נקח חצי קוטר העגול שהוא עצמו חצי האלכסון הנזכר ונכפלהו על חצי הקו הסובב ויצא לנו תשבורת העגול

וכשנדע הקוטר יודע הקו הסובב כשנכפול הקוטר שלשה פעמים ושביעית ואם הקוטר שבעה טפחים יהיה הקו הסובב שלש פעמים שבעה שהם כ"א ושביעית שבע שהוא אחד שלם ונמצא הקו הסובב כ"ב ולדעת שבורו נכפול חצי הקוטר על חצי הקו הסובב ויעלה לח' טפחים וחצי וזהו שבור העגול שקטרו שבעה טפחים ולדעת שבור המרבע הפנימי שקוטר אלכסונו שבעה נכפול חצי שבעה ויצא לנו כ"ד טפחים וחצי וזהו שבור המרבע הפנימי ולדעת איזה ערך יש לתשבורי הפנימי על העגול השב כל הטפחי' לחצאי טפחים מפני שיש לכל אחד ממספרי השבוריי חצי ויעלה מספר חצאי טפחים שבור המרובע מ"ט ומספר חצאי טפחי שבור העגול ע"ז וערך מ"ט אל ע"ז הוא כערך ז' אל י"א ולדעת עוד שבור המרבע החיצוני יודע בדרך אחרת והוא שכבר הקדמנו שצלע המרובע החיצוני הוא כשיעור הקוטר מן העגול אשר בתוכו ויודע שבורו בכפל הצלע על עצמו והצלע יש לו ז' טפחים כמספר הקוטר מן העגול שהנחנו שיש לו ז' אם כן שבור המרובע החיצוני הוא מ"ט כפל שבור המרבע הפנימי שהיה כ"ד וחצי והשיב המ"ט טפחי' לחצאין לדעת ערך תוספת תשברתו על שבור העגול ויעלו צ"ח חצאין וערך ע"ז אל צ"ח הוא ערך י"א אל י"ד וכן ערך שבור העגול אל שבור המרבע שחוצה לו נמצא שכל רבוע שבתוך עגול ערך השבור אל השבור כערך ז' אל י"א והוא בערך הקוטר אל חצי הקו הסובב וערך העגול אל המרובע שחוצה לו כערך י"א אל י"ד והוא כערך חצי הקו הסובב אל כפל הקוטר ואם כן מזה יצא לנו שבשבור המרובע החיצוני כפל שבור המרבע הפנימי שאלו היה זה היה שבור הגדול (ד') [ב'] פעמי' ממנו.

והנה עכשו המשלנו דברינו בהיות שיעור הקוטר ז' כי הוא נקל למתלמד להוציא הקו הסובב מן הקוטר ועכשו נשקיף בעד החלון ובשיעורו הצריך לנו לפי הענין שאנו בו. והנה כשיש לנו ארבעה טפחי' נחזור תחלה כמה אלכסונו שהוא בעצמו שיעור קוטר העגול אשר נוכל לעגל סביבו ובדעתנו הקוטר נדע הקו הסובב על פי הדרך שהזכרנו ודרך הוצאות האלכסון הוא שאחר שהחלון מרבע צלע ארכו ארבעה וצלע רחבו ארבעה וכפל מספר צלע האורך על עצמו י"ו וכשתחבר אלו שני המספרים אשר כל אחד מצלעות המרבע שרש להם יעלה מספר המחובר ל"ב ושרש ל"ב שהוא ה' טפחי' וב' שלישיות הוא קוטר העגול שהוא אלכסון מרבע החלון ואחר שהוצאנו אלכסון מרבע החלון בדעתנו שיעור צלעותיו ושאלכסון עצמו שהוא ה' טפחים וב' שלישיות בקירוב הוא קוטר העגול אשר נוכל לעגל סביב החלון נקל לנו להוציא שקו הסובב מאותו העגול יהיה י"ז טפחים ושתי שלישיות טפח וחצי שלישית הטפח פחות דבר מועט אין (לו) [לנו] שיעור שיהא ראוי לחוש בו וכשתרצה לחקור זה תשבר הטפח לכ"א

חלקי' מפני שיש לנו לכפול שלשה ושביעית על הקו הסובב ועל כן נעשה מן הטפח כ"א חלקי' שהוא חשבון העולה מכפל שלש על שבע ונעשה משיעור הקוטר שהוא ה' טפחי' מכל אחד כ"א שברים ויעלו ק"ה ומהב' שלישיות תקח שלישית כ"א שהוא ז' ב' פעמים כי ב' שלישיות יש לנו ויעלו י"ד חלקים מכ"א חברם עם ק"ה ויעלו קי"ט והוא שיעור הקוטר ולדעת הקו הסובב נקח שלש פעמים קי"ט ושביעית קי"ט שהוא י"ז ויעלה מספר שברי הקו הסובב שע"ד חלקים שכל כ"א חלקים מהם יהיו טפח שלם וכשתשיבם לטפחים שלמים יצאו לך י"ז טפחים וי"ז חלקים מכ"א באחד שהם ב' שלישיות טפח וחצי שלישית טפח פחות חלק אחד מע"ב באחד ועכשו הוצאת הקו הסובב מאלכסון החלון שהוא קוטר העגול ושיעור צלע המרובע החיצון הוא שיעור זה נמצא שיעור צלעו ה' וב' שלישיות ושבורו ל"ב טפחים כפל שבור המרובע הפנימי לדעת החץ היוצא ממחצית צלע המרובע הפנימי אל הקו הסובב הוא כך תקח מותר הצלע החיצוני על הפנימי ותחלק המותר לחצאין וכשיעור החצי מן המותר ההוא יהיה שיעור החץ והמותר (היה) [יהי'] טפח ושני שלישיות שהם חמש שלישיות חלקם לחצאין ויהיה החץ ב' שלישיו' טפח וחצי שלישית ואותו הקשת רביעית הקו הסובב והמותר ד' טפחים שהוא צלע החלון:

דף עו:

זה שהזכרנו בחלון זה שיהא שיעורו ארבעה על ארבעה אחד חלון שבין שתי חצרות ואחד חלון שבין שני בתים או שני חדרים ואחד חלון שבין שתי עליות ואחד חלון שבין שני גגים אבל מכל מקום זה שהוצרכנו בו להיותו בתוך עשרה אינו אלא בחלון שבין שתי חצרות ובדומה לזה אבל חלון שבין שני בתים או שבין שני חדרים אפי' למעלה מעשרה אם רצו מערבין אחד והוא שאמ' ביתא כמאן דמלי דמי לפי שיש בבית כלים גבוהים שהם מצויים לעלות על גביהם ולהשתמש בחלונות בנקל אעפ"י שגבוהים כמה: אף לול הפתוח מבית לעליה כגון שהיתה העליה גבוהה עשרה שהיא רשות בפני עצמה והיה לול זה ר"ל ארובה זו שבקרקע העליה רחבה ארבעה על ארבעה אפי' גבוהה כמה כל שיש ברחבה ארבעה על ארבעה אם רצו בני עליה לערב עם בני הבית מערבין אחד אעפ"י שאין שם סלם קבוע לכל ימות השבוע ולא אפי' סלם עראי לשבתות. ומשתמש עם בני הבית אחר כן הן דרך אותו הלול הן דרך חורין הן דרך סלמות הן על ידי זריקה או על יד שישלשל מלמעלה למטה ואעפ"י שהלול כנגד אמצע הבית. ולא מן הצד שאין תשמישו נוח כל כך שמאחר שכתבנו ביתא כמאן דמלי דמי לא שנא באמצע ולא שנא

מן הצד שהרי הכלים מצויים תמיד בבית וכשיצטרך לעלות אל הלול הרי כליו מצויים לעלות דרך בהם ולהשתמש דרך הלול ואף אם לא היו לזה כלים הואיל וכל בני אדם מן הסתם יש להם הותר אף לזה בעירוב אחד והוא הדין אם היתה עליה פתוחה לחצר דרך מרפסת שמערבין בני בית זה עם בני אותה חצר דרך הלול:

כל מה שביארנו ברחב חלון זה הוא מצד שיוכל להכנס דרך בה. ובתוספתא אמרו חלון ארבעה על ארבעה עשו לה סריגות סריגות בטלה. ובתלמוד המערב אמרו הסריגין ממעטין בה לענין שבת אבל אין ממעטין לענין חזקות:

המשנה השניה והכונה בה ככונת משנה שלפניה והוא שאמר כותל שבין שתי חצרות גבוה עשרה ורחב ד' מערבין שנים ר"ל כל א' לעצמן ואין מערבין אחד מאחר שיש ביניהם כותל גבוה עשרה ואין ביניהם חלון הא כותל שאין בו עשרה אינו כלום ואינו חולק רשות ומערבין אחד ולא שנים וזה שאמ' ורחב ארבעה לא נשנית לעצמה ר"ל שלא סוף דבר ברחבה ארבעה שמערבין שנים הא בשאין רחבה ארבעה שלא תהא קרויה מחיצה ויערבו אחד שכל שגבוה עשרה אפי' אין ברחבו אלא כל שהוא אפי' סדין או וילון או גלימא מחיצה היא ומעכבת שלא לערב אחד. וכמו שאמרו סלם ארבעה מכאן וסלם ארבעה מכאן ואין בין זה לזה שלשה ממעט ולא אמרן אלא שאין בכותל ארבעה וכו' כמו שיתבאר אלמא שאף בשאין בו ד' צריך סלם מכאן ומכאן להיותם בפתח שבין שתי חצרות לערב אחד ואעפ"י שבחריץ שבין שתי חצרות אמרו שאין מערבין שנים אלא בעמוק עשרה ורחב ארבעה בזו כל שאין בו רחב ד' ראוי הוא לפסע עליו ואין התשמיש נפקע מצד החריץ אבל כותל כל שהוא גבוה עשרה בין רחב בין שאינו רחב חוצץ שהרי מצד גבהו נפקע התשמיש ואם כן זה שאמרו ורחב ארבעה לא נאמר אלא לצורך מה שאמר אחר כן היו בראשו פירות אלו עולין מכאן ואוכלין [וכו'] וכן הוזכרה בתלמוד המערב בפירוש. ופירוש הענין שאם בראש הכותל פירות רשאין אלו שבחצר זה לעלות מכאן ולאכול לשם וכן אלו שבחצר זה לעלות מכאן ולאכול לשם שמאחר שיש בו ארבעה טפחים רשות לעצמו הוא והרי הוא כגג משותף או חצר משותפת שמותר לטלטל כלים ששבתו בתוכה בכלו ובלבד שלא יורידו למטה פי' וכן שלא יעלו ממטה לשם ופרשו בגמרא למטה לבתים שראש הכותל הואיל ורחב ארבעה דינו כגג וגגות ובתים שתי רשויות הן ואסור להוציא פירות ששבתו בבתים לראש כותל או אותם ששבתו בראש כותל זה לבתים הא בקרקע החצר מיהא מותר להוריד משם לקרקע החצר או להעלות מקרקע החצר לשם שהרי גגות וחצרות רשות אחת הן ואפי' עירבו חצרות עם בתים שנמצאו כלי הבתים מצויים בחצר אין גוזרין שמא יעלה מכלים

ששבתו בבית לשם ובדין זה מיהא אתה צריך להיות רוחב הכותל ארבעה שברוחב זה הוא נדון כגג אבל ברוחב פחות מד' אינו כגג והרי הוא כמקום פטור ומותר להכניס אף לבתים כמו שאמרו מקום שאין בו ארבעה מותר לבני רשות היחיד ולבני רשות הרבים לכתף עליו כמו שיתבאר בגמרא.

נפרץ הכותל. ר"ל כותל זה שבין שתי חצרות שנפרץ עד עשר אמות רצו מערבין שנים רצו מערבין אחד שפירצה זו דינה כפתח אף בלא צורת פתח. ומכל מקום דוקא כשנשארו גפופין בכותלי משהו מכאן ומכאן או ארבעה טפחים בגובה עשרה מצד אחד שלא נפרצה במלואה והוה ליה כפתח והואיל ובתוך עשרה הוא מערבין אם שנים אם אחד אבל ביתר מעשר אף בגפופין כמה מכאן ומכאן אינו פתח אלא אם כן עשה בה צורת פתח וכן אף בעשר ולמטה כל שלא נשארו גפופין אינו פתח אלא אם כן עשה בה צורת פתח ונעשו שתיהן כדיורי חצר אחת וכשעירבה כל אחת לעצמה הרי הן כבני חצר שחלקו עירובן שנעשו אלו אוסרים על אלו והרי הוא כנפרצה החצר במלואה למקום האסור לה:

זהו ביאור המשנה וכלה על הצד שביארנוה הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

זה שביארנו במשנה שכל שאין בו רחב ארבעה מותר להוריד משם אפי' לבתים יש חולקים בה ואף בגמרא נחלקו בה רב ור' יוחנן שלדעת רב אויר שתי רשויות שולטות בו ולא יזיז בו כמלא נימא שכל שאין בו רחב ארבעה יצא לו מרשות חצר שלא להתיר טלטול מן החצר עליו ולא בא לכלל שיהא רשות לעצמו להתיר טלטול לעצמו ומעתה נמצא אויר שתי רשויות ר"ל שתי החצרות שולטות בו ואוסרת זו על זו ואפי' טלטול בעצמו ממקום למקום אפי' בפחות מטפח ואפי' כמלא נימא שמאחר שאינו חשוב להיות רשות לעצמו בטל הוא אצל שתי החצרות שולטת בכל טפח ואינו דומה לרשות הרבים או בקעה שמותר לטלטל בתוך ארבע אמותיו שבאלו כל פחות מארבע אמות רשות של אחד הוא אבל זו הכל משתף הא כשרוחב הכותל ארבעה רשות בפני עצמו הוא. ולדעת ר' יוחנן בשאין בו ארבעה מעלין מן הבית לשם ומורידין משם לבית שמקום פטור הוא וכשיש בו רחב ארבעה הוה ליה כגג ומגג לבית אסור שבתים וגגות שתי רשויות הם וכל שלא עירבו בני גגין עם בעלי בתים אוסרין אלו על אלו ואעפ"י שאין בכותל זה דיורין לאסור זו על זו אסור לטלטל מבית לכותל שהרי דרך בעל הבית מכאן להשתמש בו בזריקה והרי הוא לזה בזריקה ולזה בזריקה ששניהם אסורים אבל לטלטל בעצמה מיהא מותר ונמצאו דברי ר' יוחנן הולכי' על שטת מה שאמר במקום אחר מקום

שאין בו ארבעה על ארבעה מותר לבני רשות היחיד ולבני רשות הרבים לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו וכבר ידעת שרב ורי יוחנן [הלכה כרי יוחנן] וכל שכן בזו שהלכה כדברי המיקל בעירוב וכן כתבוה גדולי הפוסקי. ומותר לכתף בין ברשות של תורה בין ברשות של סופרים ואין הלכה כרב שלא התיר אף לכתף אלא ברשות תורה אבל ברשות סופרים אסר מפני שחכמי עשו חזוק לדבריהם. ואעפי ששמואל הלך בה כשטתו של רב כמו שהוזכר בפרק שתוף. אלא בשניהם מותר לכתף. ואף זה שאמר ובלבד שלא יחליפו כתבו גדולי הפוסקי שלא נאמר אלא ברשויות של תורה אבל ברשויות דרבנן מותר אפי להחליף וכמו שהוזכרה בפרק שתוף. ואם כן בכותל זה שבין שתי חצרות שהוא רשות של סופרים שהרי רשות יחיד ויחיד הוא ואין בנתים רחב ארבעה מותר לכתף שם ולהחליף דרך בה מזה לזה כדי שיטלטל מביתו לחצרו של זה. ומכל מקום גדולי הדור מתמיהים עליהם שהרי כשהוזכרה כן בפרק שתוף לאו מסקנא דמילתא היה כמו שיתבאר שם ומתוך כך פסקו שאף בזו אין חלוק בין רשות סופרים כגון זה לרשות תורה כגון עמוד שבין רשות היחיד לרשות הרבים ובשניהם אסור להחליף וכן עיקר. ואסור חליפין אלו לא סוף דבר ליטול מזה שבכאן וליתן לזה שבכאן קודם שיניחנו במקום פטור אלא אפי ליטול מזה ולהניח במקום פטור וליטול אחר כן משם ליתנו לזה אסור כמו שביארנו במסכת שבת וכמו שיתבאר בפרק תפלין בענין חנויות הפתוחות לרשות הרבים. ומכל מקום מה שהתרנו לכתף או לכתף ולהחליף לדעת גדולי הפוסקים כגון רשויות דרבנן פרשוה חכמי הדורות דוקא בין שתי חצרות אבל כותל שבין שני בתים אף בשאין רחבה ארבעה אסור שהכותל נחשבת כחורי רשות היחיד לזה וחורי רשות היחיד לזה ואוסרין זה על זה ועוד שהרי אמרו ביתא כמאן דמלי דמי והרי היא כאלו פחותא מעשרה ורשות שניהם שולטת בו ולא התירו אלא בכותל העומד תחת האויר שאין עליה קירוי כלל. וכן יש מפרשי שכיון שהוא כמלא קרקע הבית נחשב כאלו הוא שוה לאותו חור הכותל או לגבהה של כותל וכמי שיש בו ארבעה טפחים היא ואסור לכתף עליו וכל שכן להחליף. ואף בכותל העומד תחת אויר יש שפרשו דוקא על גבי הכותל אבל דרך חורים שבכותל אסור ואין נראה כן. וגדולי הדורות פסקו כרב וברשויות של סופרים אסור לכתף הואיל ושמואל הלך בה בשטתו של רב. ומכל מקום במה שאמר לא יזוז בה כמלא נימא אין הלכה כמותו אף לדבריהם וטלטול בעצמו או ממנו לחצר מותר ואף בכתוף שפסקו כרב דוקא במקום פטור כזה ר"ל שהוא בין שתי רשויות של שני בני אדם שזה מושכו לכאן וזה מושכו לכאן אבל מכרמלית למקום פטור או ממקום פטור לכרמלית מותר:

זה שכתבנו בכותל זה שאין רחב ארבעה לשטתנו שמקום פטור הוא לא נאמר אלא לענין זה הא אלו זרק מרשות הרבים ונח על גביו ודאי חייב אם היו מחיצות החצר עודפות עליו אבל לענין זה הואיל וחצרות מעין רשות הרבים הן רואין אותה כאלו היא רשות הרבים לידון כותל זה לענין שהזכרנו כמקום פטור הואיל ואינו מקום חשוב לעצמו:

דף עז.

כותל שבין שתי חצרות [צדו אחד] גבוה עשרה וצדו אחד שוה לארץ. כגון שהיה קרקע של חצר זה גבוה מזה הכותל שביניהם גבוהה עשרה מצד זה אבל צדו השני אין גבוה עשרה וכל שאינו גבוה עשרה אינו כלום והרי הוא כשוה לארץ מאותו הצד. נותנין עובי אותו הכותל לזה ששוה לארץ שתשמישה נוח לה ומתירין אותה להשתמש בה ולהעלות מחצרו עליו או להוריד ממנה לחצרו וחברו אסור בה מפני שהיא אצלו כרשות בפני עצמו. ומה שאמר אחר כן היה לזה תשמישו בנחת וכו' אינו אלא פי' בעלמא כלומר כלל הדברים כל שתשמישו לזה בנחת ולזה בקשה נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת. וכן חריץ שבין שתי חצרות שהוא מבדיל בין זו לזו על פני ארך כל החצרות שביארנו במשנה שכל שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה מערבין שנים ואם היה עמוק מזו עשרה מצד שקרקעיתה גבוה אבל אין עמוק מחברתה עשרה מצד שקרקעיתה נמוך נותנין אותו לזה ששוה לארץ שתשמישו לזה בנחת ואין אומרין שהחריץ אין דרך להשתמש בו ונאסרהו אף לזה או כלך לדרך זו שהכותל בעיתא תשמישתיה מצד שאדם מתירא שמא יפלו החפצים שיניחו שם ונמצא שאין כאן תשמיש נוח ונאסרהו לשניהם אלא מתירין אותו לשניהם (צריכי):

כותל זה שבין שתי חצרות שהיה גבוה עשרה ובא אחד מהם למעטו כלפי צד שלו ולא שיפרוץ בו פירצה שהפרצה אינה חשובה מיעוט אלא שבא לסתור בראשו במקום אחד מן הכותל ועקר חוליא משם עד שבסתירה זו נעשה אותו מקום לבעל חצר זה פחות מעשרה אם יש באותה סתירה משך ארבעה על פני רחב הכותל הרי זה משתמש בכל הכותל שמיעוט זה הוא כפתח אצל הכותל ואם לאו אסור בכל הכותל אלא שמשתמש באותו מיעוט שאותו מיעוט מיהא אינו רשות וכן הדין בחברו אם אותו מיעוט פחות מגובה עשרה אצל קרקע של חצרו אבל אם בא למעט באיצטבא שבנה בצד הכותל או תל עפר שהניח שם או פסיפסין אם יש בהן ארבעה על ארבעה לצד משך הכותל משתמש בכל הכותל מפני שמיעוט זה הוא כסלם או כפתח לעלות לכותל ונמצא תשמישו נוח אבל פחות מיכן אין המיעוט דבר חשוב והרי הוא כמי שאינו ואינו משתמש אף

כנגד אותו מיעוט ואינו דומה לעוקר חוליא שבעקירת חוליא נתבטל מיהא אותו מקום מהיותו רשות בפני עצמו וכן שמכל מקום יש לזה שיעור מקום לעמוד שם ולהשתמש במקום המיעוט אבל כל שאין במיעוט איצטבא ארבעה על ארבעה אינו מקום ראוי לעמוד להשתמש ואם בנה חברו גם כן מצד אחר או שלא היה גבוה עשרה מצדו אם רצו מערבין אחד:

לא סוף דבר באיצטבא וכיוצא בה שהוא מיעוט אלא אף בכלים הוי מיעוט הואיל והם גדולים שראוי לעמוד עליהם כגון ארבעה על ארבעה שאין שום דבר ממעט אלא בדרך זה ואפי' סלם. באיזה כלי אמרו בכלי שאינו ניטל בשבת שמאחר שאינו ניטל בשבת הרי הוא קבוע לשם וראוי למעט אבל כלי הניטל בשבת הואיל ואינו קבוע שם לאותה שבת שמא יטלנו ואינו מיעוט כלל ומכל מקום אם חברו בקרקע היטב עד שאי אפשר ליטלו בלא חפירה במרא וחצינא שהוא אסור מלאכה מותר אבל אם חברו בדרך שיכול ליטלו בלא חפירה בכלי אינו מיעוט שהרי יכול הוא ליטלו וכמו שאמרו פגה שהטמינה בתבן ר"ל כדי להתבשל שהתבן מוקצה ואסור לטלטל וכגון שהוקצה לבנין כותלים. וכן חררה שהטמינה בגחלים ר"ל שהטמינה אתמול בגחלים ועכשיו כבו. שאין בנטילתה חשש שבהפוכה יכבה ויבעיר ומכל מקום מוקצים הם הא אם מגלה מקצתה ניטלת בשבת ואפי' היה כל הכלי תחת העפר אלא שיש לו אוגנים ליטלו והוא בא למעט מצד גובה האוגנים אינו כלום שאף הוא מותר ליטלו בשבת מצד האוגנים היוצאים וכמו שאמרו הטומן לפת וצנון תחת הגפן בזמן שמקצת עליו מגולין אינו חושש שמא נשתרש לא משום כלאים ולא משום שביעית ולא משום מעשר לומר שמא נשתרש ונתוסף ויצטרך לחזור לעשר את תוספתו וניטלין בשבת כמו שביארנו במסכת שבת. הא למדת שאינו מיעוט אלא אם כן הוא צריך בנטילתו למלאכה האסורה בשבת:

דף עז:

היה כלי כבד עד שכבדו קובעו ואין דרך ליטלו אעפ"י שמותר לטלטלו בשבת הוי מיעוט ויש חולקים בזו ומחלקתם תלויה במה שאמרו כאן סולם המצרי והוא סולם קטן שאין לו ארבע חווקים ר"ל שליבות אינו ממעט אבל הצורי והוא מארבע שליבות ולמעלה ממעט. ושאלו מאי שנא מצרי מפני שניטל בשבת צורי נמי. ותירץ התם כבדו קובעו. כלומר ואעפ"י שמותר לטלטלו בשבת בביתו או בחצרו שלא אסרו אלא ביום טוב ובמקום רבים אעפ"י כן הוי מיעוט שאין דרך לטלטלו כך פרשוה גדולי הרבנים. ומכל מקום גדולי המפרשים כתבוה מפני שאסור לטלטלו מתוך כבדו ועיקר הדברים

כדעת ראשון. ואעפ"י שבענין שבת מצינו בכיוצא בזה לאסור וכמו שאמרו במסכת שבת כלי קיואי אסור ליטלן וכן חלתא בת תלתא כיורי. הרי מצינו שם גם כן בפמוטא של בית ר' שמותר ליטלן אפי' ניטלין בשני בני אדם וכן מצינו באסתא דבי מר שמואל שהיו צריכים עשרה בנטילתה והיו נוטלין אותה בשבת ומניחין אותה אצל הדלת. אלמא כל אחד ואחד לפי ענינו נאסר טלטולו מחמת כבדו או הותר. וסולם ודאי ראוי להתירו ואף הלשון מוכיח כן שהרי הקש הצורי נמי ותירץ כבדו קובעו משמע שאותה [דרכה] בכך ר"ל שנטל הוא בשבת אלא שמתוך כבדו הוא דנו לענין זה כקבוע.

כותל שבין שתי חצרות והוא גבוה עשרה שנמצאת מעכבן מלערב אחד ולא מעטוה אלא שהיה לזה סולם מכאן ולזה סולם מכאן ושניהם רחבים ארבעה שכל שאין בו ארבעה אינו כלום אלא שיש בהם רוחב ארבעה ומכל מקום אינן מכוונות זו כנגד זו אלא זו משוכה כלפי צפון וזו משוכה כלפי דרום אם אין הכותל רחב ארבעה שנמצא שאינו ראוי לתשמיש הואיל ואין הסולמות מכוונות זו כנגד זו אינו כלום שאין כאן פתח ומערבין שנים הא אם היו מכוונות הואיל והסולם כפתח הרי פתח ביניהם ואם רצו מערבין אחד. ואם היה ריחוקן בפחות משלשה הרי הוא כלבוד אבל אם היה הכותל רחב ארבעה שהוא ראוי לתשמיש והרי הוא כגג שראוי להלך בו אפי' היו רחוקות זו מזו הרי מכל מקום הואיל והסולם כפתח הרי שני הסולמות כשני פתחים הפתוחים לגג שאעפ"י שמשוכים זה כנגד זה הרבה אין בכך כלום ומערבין אחד דרך הגג הואיל ויש לזה ולזה פתח לגג. וכבר ביארנו בסולם דרך כלל דוקא בסולם הצורי וכיוצא בו אבל סולם המצרי הואיל ועשוי ליטלו אינו מיעוט אלא אם כן קבעו. ומכל מקום יש מתירין בכל שיחדו לכך ממה שאמרו בתלמוד המערב בכל ממעטין באבנים ובלבנים ובסלם הצורי ובסלם המצרי והוא שקבעו ר' בא בשם רב יהודה אפי' לא קבעו והוא שייחדו לכך והם פוסקים כר' בא משום דהלכה כדברי המיקל בעירוב ואעפ"י שסמכו לו הורי ר' אילא בהדין תנייה והוא שקבעו מכל מקום הלכה כדברי המיקל ואין אומרי' מעשה רב להחמיר. ומה שאמרו למעלה בלול הפתוח שאין צריך סלם אפי' עראי. אלמא בין החצרות צריך סלם קבוע אפשר לפרש בו קבוע למלאכתו והוא הייחוד ומכל מקום הצורי ממעט אפי' בלא ייחוד וכן הדברים נראין:

גדולי המפרשי' פירשו בשמועה זו שאפי' במכוונות כל שרחב הכותל שביניהם שלשה אין ממעטין לפי שנחלקו הפתחים ונמצאת עדיין מחיצה ביניהם הא בפחות משלשה הרי הוא כפתח אחד וברחב ארבעה הרי הוא כגג והרי הם נכנסים בו דרך פתחיהם

ובכלם דוקא להתירם מזו לזו אבל לענין להשתמש בכותל בין רחב שלשה בין שאינו רחב שלשה בין רחב ארבעה בין שאינו רחב ארבעה בכלם מותר להשתמש בכותל:
בנה איצטבא על גבי איצטבא התחתונה עודפת כלפי פנים על העליונה כדרך מדרגות הסלם והעליונה דבוקה בכותל ויש באיצטבאות אלו משך ארבעה על פני הכותל וכבר ביארנו שאם אין ברחבו ארבעה גם כן אינו כלום שכל שאין בו ארבעה על ארבעה אין בו חשיבות מקום ואינו ראוי לעמוד עליו להשתמש בראש הכותל ולפיכך אמרו בענין זה שאם יש בתחתונה ארבעה ר״ל שהעודף שלה והוא מקום העשוי לעמוד עליו הוא ברחב ארבעה אעפ״י שאין בעליונה הדבוקה בכותל ארבעה הרי זה ממעט הואיל ומכל מקום אף זו התחתונה קרובה לכותל כל כך שהעומד עליה יכול להשתמש בכותל וכל שעשו כן כל אחד מצדו אעפ״י שהכותל גבוה עשרה אם רצו מערבין אחד וכל שכן אם העליונה הדבוקה בכותל ארבעה אעפ״י שאין בתחתונה ארבעה אפי׳ היה בין זו לזו שלשה שהרי מכל מקום ראוי הוא לעמוד עליה ולהשתמש בכותל וזה שלא הוזכרה שלא הוצרכנו ללמדה אבל אם אין בתחתונה ארבעה אלא בצירוף העליונה כגון שהיתה העליונה יוצאה שני טפחים מן הכותל והתחתונה שני טפחים משפת העליונה ולפנים אם אין בין התחתונה לעליונה שלשה הרי הן כאיצטבא אחת ונמצאת היא רחבה ארבעה טפחים וממעטת ואם יש ביניהן שלשה אין מצטרפות. וכן הדין בסלם ששליבותיו פורחות ר״ל שאין מכוונות זו כנגד זו כאלו הסלמות המטלטלין שלנו אלא שעודפות זו על זו ויוצאות זו מכנגד תחומה של זו עד שנראות כפורחות זו מזו ושעקיבה של זו כנגד גודלה של זו כעין אלו הסלמות הקבועות שלנו שהן סתומות ואם יש בעודף של תחתונה או של עליונה ארבעה נתרת באחד מהם ואם אין באחת מהן ארבעה אלא שיש ארבעה בשתיהן בצירוף זו עם זו אם אין ביניהן שלשה ממעט ואם לאו אינו ממעט. זהו עיקר מה שנאמר בשמועה זו. וגדולי הרבנים פרשוה בשאין באלו רחב ארבעה ובסלם ששליבותיו פורחות פרשו כעין סלם המיטלטל שלנו ששליבותיו כעין מקלות ואויר בנתים וארוכים ארבעה ואין רחבים ארבעה כמו שכתוב בפירושיהם ואין דבריהם נראין שכל שאין בו ארבעה על ארבעה אין בו חשיבות מקום כלל. ואין גורסי׳ כאן מה שכתוב בקצת ספרים ואם סלם מהודק הוא אעפ״י שיש בין זה לזה שלשה ממעט שהכרעים מצרפם ומי שגורסו מפרש שליבותיו פורחות כעין סלם המיטלטל שלנו וסלם מהודק כעין סלם קבוע שלנו:

דף עח.

בסוגיא זו אמרו שזיז היוצא מן הכותל והניח עליו סלם כל שהוא מעטו ולא אמרן אלא דאותבי׳ עלויה אבל אותביה בהדי׳ ארווחי ארווחיה. ודבר זה עקר מה שנאמר בפירושו כך הוא זיז היוצא מן הכותל לחצר ברחב ארבעה על ארבעה ובתוך עשרה שנמצא שאם הוא בצד אחד מעטו לזה שהוא בצדו להשתמש בכל הכותל ואם יש בו שנים אחד מכאן ואחד מכאן נתמעט לשניהם ואם רצו מערבין אחד מפני שהזיז כפתח או כסלם הואיל והוא כשיעור ארבעה על ארבעה ובתוך עשרה ובא עכשו להשמיענו שאם הניח על הזיז ר״ל עליו ממש סלם כל שהוא ר״ל שאינו רחב ארבעה הרי זה מיעט את הזיז ופסלו והרי זיז אין כאן סלם אין כאן. ולא אמרן אלא דאותביה עלויה ר״ל עליו ממש כמו שביארנו אבל אותביה בהדיה והוא שרגלי הסלם לקרקע וראשו סמוך לזיז הרי עכשו הרויח את הזיז וכן שעלה בהכנת תשמישו וכל שכן שהכשיר. וגדולי הרבנים פרשו בו דרך אחרת וזה עקר:

כותל גבוה תשעה עשר טפחים זיז אחד מתירו ר״ל זיז היוצא ממנו רחב ארבעה על ארבעה שהוא מניחו באמצעיתו ודיו שהרי הוא בתוך עשרה לארץ ובתוך עשרה לראש הכותל והרי יכול לעלות בנחת אל הזיז ומן הזיז אל הכותל והרי הוא כסלם אין צריך בו לסלם אחר ואם הוא כותל עשרים צריך שני זיזין ומניח התחתון בתוך עשרה לארץ ועליון בתוך עשרה לראש הכותל ומניחין זה שלא כנגד זה שתהא עלייתו מזה לזה באה בנקל אבל זה כנגד זה אין תשמישו נוח ואינו כלום ואעפ״י שאמרו סלם זקוף ממעט מכל מקום הואיל ושליבותיו אינן רחוקות כל כך אין עלייתה קשה כל כך. וגדולי המפרשי׳ תירצו בה שזה שאמרו סלם זקוף ממעט לא נאמר אלא לערב בין שתי חצרות וצריך שיהא ראשו מגיע אל הכותל למעלה או לפחות משלשה וכל שהוא מגיע לכך אפי׳ זקוף הרי הוא כפתח אבל זו שבכאן נאמרה לתשמיש הכותל וכל עצמה אנו צריכים להיות תשמישה בנחת הואיל ואין הזיזין מגיעין ממטה למעלה ומתוך כך הוצרכנו בהם להיותם זה שלא כנגד זה. וכן פרשו בענין אחר שכשאמרו סלם זקוף ממעט דוקא לכותל עשרה וכעין מה שאמרו באצטיבא על גבי איצטיבא שאם יש בעליונה ארבעה על ארבעה לא הקפידו בתשמיש התחתונה שאעפ״י שאין בעודף התחתונה ארבעה ממעטין וכן הדין בסלם זקוף הואיל ויש בשליבותיו ארבעה על ארבעה כך הוא הדין אבל זו שהכותל עשרים ודאי צריכין שני זיזין שיהיו ראוים להשתמש בהם ומהם לכותל. וגדולי הרבנים הצריכו בזיזין אלו סלם כל שהו ופרשוה בדרך אחרת ואין הדברים נראין:

עמוד ברשות הרבים גבוה י' ורחב ד' שהוא נדון כרשות היחיד לגמרי על הדרך שהתבאר במסכת שבת נאמר בסוגיא זו שאם נעץ בו בראשו בשטח שבו יתד כל שהו מיעטו. כלומר שמיעט רחבו של עמוד והרי אין כאן רחב ארבעה ונמצא שהוא מקום פטור. והעמידוה תחלה בגבוה שלשה ר"ל שהיתד גבוה שלשה שאם אינו גבוה שלשה הרי הוא כגגו של עמוד ואינו ממעט והרי היא רשות היחיד כמו שהיתה. ואחר כך הקלו בה אביי ורבא לומר שאף בשאינו גבוה שלשה מכל מקום נתקשה תשמישו והופקע מדין רשות היחיד. ורב אשי חלק עליהם לומר שאף בגובה שלשה אינו מיעוט שמאחר שאף היתד ראוי לתלות בו איזה דבר הרי הוא כגוף העמוד ואינו ממעט והלכה כרב אשי ולא עוד אלא שאפי' מלאו ביתדות זו קרובה לזו עד שאין תשמישן נוח לתלות בהן כלום הרי מכל מקום ראויות לאיזה תשמיש והרי הן אצל העמוד ככלים שבבית וכעין בור וחולייתה שמצטרפי' לעשרה ואעפ"י שאין החוליא ראויה לעיקר התשמיש שהוא דליית הבור הואיל ומכל מקום ראויה לאיזה תשמיש כגון להניח עליה דף או מחצלת הרי זו מצטרפת. וכבר ביארנו ענין צירוף בור וחולייתה במסכת שבת בפרק הזורק. ולמדת לנדון שלפנינו מיהא שאין שום דבר ממעט בו והרי הוא רשות היחיד כמו שהיתה. וגדולי המחברים כתבו בה היפך הדברים וכמדומה שיש להם פירוש אחר בשמוע' זו וכבר הגיהו עליהם בה גדולי המפרשי' ומכל מקום בקצת ספרים ראיתי נוסחא אחרת בנוסח זה אמר רב אדא ובגבוה שלשה. אביי ורבא אמרי אעפ"י שגבוה שלשה ר"ל לא ממעט הואיל ואין היתד ראוי לתשמיש וכל שכן בשאין גבוה שלשה שהוא כגגו של עמוד. רב אשי אמר אעפ"י שאין גבוה שלשה ר"ל ממעט מפני שמכל מקום ראויה היא לתשמיש. ואפשר שגירסא זו נזדמנה לגדולי המחברים. ומכל מקום הם כתבו במיעוט זה שהיא נעשית כרמלית וכן פירשו במיעוט זה שהגובה מתמעט. נראה שהם פרשו בנעיצת יתד זה או יתדות אלו שהוא נועצו או נועצם בגובה העמוד ר"ל בצד העמוד כלפי הראש ולא בשטח ראש העמוד ונמצא שאין הרוחב מתמעט אלא הגובה ומאחר שאין הרוחב מתמעט נעשה כרמלית ולא מקום פטור:

זה שביארנו שהסולם מתמעט לא סוף דבר סולם העומד באלכסון בדרך שעלייתו נוחה אלא אפי' סולם זקוף ממעט שראוי הוא מכל מקום לטפס ולעלות. מעתה אין הלכה כדברי האומר כותל עשרה צריך סולם ארבעה עשר עד שכשיתרחק רגל הסולם מן הכותל ארבעה לישור עלייתו יהא ראשו מגיע לראש הכותל ולא כדברי האומר י"ג ומשהו עד שכשיתרחק רגל הסולם מן הכותל ארבעה לא יתרחק ראשו מראש הכותל טפח שלם ולא כדברי האומר י"א ומשהו עד שכשיתרחק רגל הסולם מן הכותל ארבעה

יהא ראשו בפחות משלשה ויטפס ויעלה שהלכה כדברי המיקל בעירוב. וכן שהדבר ראוי להתיר על הדרך שהתרנו באיצטבא על גבי איצטבא שאין ברחב אחד מהם ארבעה אלא בין שניהם שכל שהוא בתוך שלשה מזה לזה התרנו אעפ"י שאין תשמישם נוח. וזה שהצרכנו להיות ראש הסולם מגיע לראש הכותל פרשו בשאין שם שליבה רחבה ארבעה או זיז או איצטבא רחבים ארבעה הא כל שיש שם אחד מאלו דיו שיהא הזיז או האיצטבא או השליבה בתוך עשרה לראש הכותל:

אעפ"י שביארנו שאין סולם ממעט אלא בשיש בו ד' חווקים סולמות של בבל שהיו רגילים לעשותם גסים וכבדים אפי' לא היו ארבעה חווקים ממעטין שכבדם קובעם. וכן אמרו בדקלים שבבבל ר"ל פסקי דקלים שהניחם סמוך לכותל למעט אין צריכים קבע ר"ל לקבעם בקרקע שאעפ"י שניטלין בשבת שהרי ראויים הם לישיבה ותורת כלי עליהם מכל מקום כבדם קובעם ר"ל שמחמת כבדם אין דרך ליטלן וכן כל כיוצא באלו:

סולם מכאן וסולם מכאן וקשין באמצע אינו מיעוט שהרי אין כף הרגל עולה בהן. ופי' הדברים שהמחיצה החוצצת היא של קשין והסולמות סמוכים עליהם זו מכאן וזו מכאן והרי שהסולמות ראויים לעלות בהם מצד עצמם אלו היו במחיצה חזקה אבל כשהם סמוכים לכותל של קש אם יעלו בסולמות הרי המחיצה נופלת ומתוך כך אמרו שאינן ממעטין אבל קשין מכאן ומכאן וסולמות באמצע ר"ל שהמחיצה על פני כל ארכה של קש אלא שיש באמצעה בנין חזק כעין עמוד למקום קביעות ראשי הסולמות הרי זה מיעוט שהרי המחיצה מכל מקום מחיצה היא והסולמות בריאים וראויים לעלות בהם. זהו עיקר הנאמר בשמועה זו. וכן כתבוה גדולי המפרשים. ומכל מקום גדולי הרבנים פרשוה בענין אחר. ולענין השלמת רוחב ארבעה שאם אין ברוחב השליבה ארבעה טפחים וקבע קשין של תבואה כעין חווקים מזה לזה להשלים רוחב ארבעה עם הקשין באמצע אינו כלום שדרך בני אדם לעלות באמצע והרי אינו יכול להשען בקשין אבל סולם באמצע וקשין מכאן ומכאן מצטרפין לארבעה:

דף עח:

היה הכותל גבוה ואין הסולם גדול כל כך שיספיק למעט את השיעור וחקק בכותל כעין שליבות להשלים שיעורה דיו שיחוק עד שיגיע ויכנס בעשרה העליונים ויחשבו חקקים שבכותל למעט גובה הכותל מעשרה העליונים והוא שיהא הסולם רחב ארבעה והחקקים רחבים ארבעה. ואם לא היי שם סולם כלל אלא שחקק שליבות בכותל אינו כלום עד שיחוק מלא קומתו של כותל ר"ל עד שיגיע לראש הכותל מפני שאין עלייתו

נוחה. וגדולי הרבנים פרשו בה ענין אחר. וכבר ביארנו שכל מה שאמרו שממעט פירושו שאם עשו כן משני צדדין רצו מערבין שנים רצו מערבין אחד ואם עירבו שנים והכותל רחב ארבע שניהם אסורים בתשמיש מן הבית לראש הכותל ואם אינו רחב ארבעה שניהם מותרין בו ובלבד שלא יחליפו הכל כמו שביארנו:

עשה אילן סולם כגון שהיה אילן סמוך לכותל וגדעו ופסלו כדי שיהא נוח לעלות ולירד דרך עליו וכבר ידעת שהאילן אסור לעלות עליו בשבת משום שבות וכן אם עשאה לאשרה סולם ר"ל אילן של אשרה שנתלש מאליו כגון שנפל או שקצצו ישראל שלא נתבטל איסורו בכך ואעפ"י שהוא תלוש הרי אסורה בהנאה ונמצאו סולמות אלו שאינן ראויות לעלות בהן זו בשבת ומשום שבות וזו אף בחול ומשום איסור הנאה נחלקו בהם הפוסקים ומחלקתם תלויה במה שאמרו בסוגיא בעא מיניה רב יוסף מרבה עשאו לאילן סולם מהו. תיבעי לרבנן תיבעי לר'. עד כאן לא אמר ר' בנותן עירובי תחומין באילן שקנה עירוב שכל שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות הני מילי בין השמשות. כלומר לדבר שאינו צריך לו אלא בין השמשות לבד כגון הנחת עירוב באילן או במקום שבות שאין צריך לו להיות קיים אלא בין השמשות בלבד וכל שיכול ליטלו בין השמשות שהיא שעת קניית השביתה קנה עירוב. אבל כולי יומא לא כלומר אבל עירובי חצרות ולענין שהם צריכים להיות פתח ביניהם אם אין הפתח ראוי להשתמש בו כל היום אעפ"י שראוי לבין השמשות אינו פתח. ואעפ"י שאמרו עירבו דרך הפתח ונסתם הפתח מותרין זב"ז אלמא כל שהי' פתח לבה"ש פתח הוא לכל היום מ"מ בין השמשות מיהא אנו צריכים לפתח הראוי לכל היום אבל עירובי תחומין אינן אלא להיכר שזהו מקום ביתו וכל שאכלו ביה"ש לשם כל שכן שהוא היכר. ומעתה כל שקדש עליו היום ופתו לשם בין שאכלו בין שלא אכלו דיו ונמצא שעשיית אילן לסולם אינו כלום. או דילמא אף לרבנן שאמרו בנותן עירובו באילן שאינו כלום מודו שהרי מכל מקום פתח הוא אלא שאיסור שבות רבוץ עליה ורואין מקום אילן כאילו נפרץ בו הכותל הואיל ותשמישו נוח משם וזה שאין עולין לה היום אין זה אלא כאלו היה שם פתח גמור והיה אריה רבוץ עליה שאין נמנעין מלערב בשבילו או כאלו היה שם פתח וננעל במפתח שאין נמנעין מלערב אחד בשבילו לדעת קצת ונעשה הפתח פתח לעשותם אחד להשתמש דרך חורים. ואחר כך שאל עשה לאשרה סלם מהו תיבעי לרבי יהודה תיבעי לרבנן. תבעי לרי יהודה עד כאן לא אמ' ר' יהודה בנותן עירובו בקבר שקנה עירוב אעפ"י שאסור בהנאה שמותר לקנות בית באסור הנאה התם הוא דבתר דקנה עירוב לא ניחא ליה דלינטר כלומר שאינו צריך לשמירתו ונמצא שאינו נהנה בקבר אלא בשעת קניית עירוב

ואותה שעה אין כאן הנאה (וכן) שמאחר שאין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה מצות לאו ליהנות ניתנו אבל בזו שהוא צריך לפתח שישתמש בו כל היום ולהשתמש מזה לזה ונמצא נהנה באשרה לדבר הרשות הרי נהנה באיסורי הנאה. או דילמא אפי' לרבנן פתחא הוא מכל מקום שעל ידה הם נעשין אחד ואיסור הנאה שבו הואיל ואינו נהנה לעלות דרך גופה אלא שעל ידה משתמשים דרך חורים אין זה אלא כפתח גמור שארי רבוץ עליו:

אמר ליה אילן מותר ואשרה אסורה. פי' ולא סוף דבר באשרה של ישראל שאין לה ביטול וכתותי מיכתת שיעורה אלא אפי' באשרה דעכו"ם הואיל ולא נתבטלה ואף בחול אינה ראויה לו אינו פתח אבל אילן הואיל ובימות החול מיהא ראויה לו וכבר חל עליו שם פתח בחול הוה ליה פתח אף לשבת. ומאחר שאמ' לו בסתם אילן מותר ואשרה אסורה ולא החזירה במחלקת לומר אילן פלוגתא דר' ורבנן אשרה פלוגתא דר' יהודה ורבנן. נראין הדברים שלדברי הכל אמרה אילן מותר אף לרבנן ואין צריך לומר לר' שכל שאינו אלא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות במקום מצוה ואעפ"י שבעירובי חצרות מיהא אין כאן מצוה כל כך סרך מצוה יש בה ודרך שלום וחבה כשמתערב עם חברו ונעשין כאחד ועל דרך שאמרו בתלמוד המערב מפני מה אמרו מערבין בחצרות מפני דרכי שלום ומעשה באשה אחת שהיתה דבובה עם חברתה ר"ל שנואה ושלחה עירובה ביד בנה נסבתיה ונשקתיה וגפפתיה אתא אמר לה לאמיה הכין אמרה לי הכין רחמא לי מתוך כך השלימו ביניהן ה"ד וכל נתיבותיה שלום. ועוד שראוי לחסידים לערב שמא ישכחו ויוציאו וכעין מה שאמרו מבואה דדיירי ביה תרי גברי רברבי כרבנן [לא] להוי ביה עירוב ולא שתוף ומאחר שכן לא גזרו עליו בין השמשות ומה שנאסר לאחר שחשכה הרי הוא כנסתם הפתח או החלון וכמו שביארנו ששבת כיון שהותרה הותרה וכן באשרה מה שאמ' אסורה פירושו אפי' לר' יהודה והקשה רב חסדא אדרבה אילן שאיסור שבת גרם לו ליתסר שמאחר שכל עצמו של פתח אינו אלא להתיר בשבת והוא אינו יכול ליכנס בשבת בשום צד אסור אבל אשרה של עכו"ם שאיסור דבר אחר גרם לה ואפשר שתבא לידי היתר בשבת כגון שיבטלנה עכו"ם אף עכשו תידון כפתח ואף ר' אבהו ורי יוחנן נסכמו בה ומתוך כך פסקו גדולי המפרשי' כרב חסדא ואילן אסור אשרה מותרת ואף גאוני הראשונים כתבוה כן. ומכל מקום גדולי המחברים פסקו כרבה להתיר באילן ולאסור באשרה. וראיה לדבריהם מה שהחזיר רב נחמן את הדברים במחלקת ואמר אילן פלוגתא דר' ורבנן אשרה פלוגתא דר' יהודה ורבנן. אלמא שבהיתר אילן אתה צריך להעמידה כר' וכבר פסקנו כמותו וגדולי הדור מסכימים בשניהם להקל באילן

מטעם שכתבנו שהלכה כרי ובאשרה ממה שאמר גם כן פלוגתא דרי יהודה ורבנן ונמצא היתרה לדעת ר' יהודה וכבר פסקנו כמותו אם מטעם הלכה כדברי המיקל בעירוב אם מטעם כל מקום ששנה ר' יהודה בעירובין הלכה כמותו. ואעפ"י שלדעת זה אתה צריך לומר שר' יהודה סובר מותר לקנות בית באיסורי הנאה וכבר דחינוה בפרק בכל מערבין הואיל ור' יוחנן בשטה אחת עם רב חסדא ורב נחמן להיתר אשרה ובשטה אחת עם רבה להיתר אילן הלכה בשניהם לקולא:

זו היא שטת גדולי הדור ואיני מודה להם שמכל מקום הואיל ואי אתה מוצא באחד מהם שיהא סובר בשניהם לקולא אלא באחת להחמיר ובאחת להקל אי אתה רשאי לדון בזה במקצת ובזה במקצת כדי לצרף קליהון של אלו וקליהון של אלו אלא או כרבה ורב נחמן בקליהון ובחומריהון או כרב חסדא ור' יוחנן בקליהון ובחומריהון:

המשנה השלישית והכונה בה ככונת משנה שלפניה והוא שאמר חריץ שבין שתי חצרות והוא ארוך ומפסיק על פני ארך החצר ועמוק עשרה ורחב ארבעה הרי זה כשתי חצרות לגמרי ומערבין שנים ואין מערבין אחד הא פחות מגובה עשרה הרי הוא כמי שאינו ומערבין אחד ולא שנים וכן בפחות מארבעה הואיל והוא נוח לפסעו משפה לשפה הרי הוא כחצר אחת לאסור זה על זה ומערבין אחד ולא שנים הא עמוק עשרה ורחב ארבעה מערבין שנים אפי' מלאו תבן או קש אפי' דרסם הרבה עד שאין רגלי האדם נשקעות לתוכו שמכל מקום אין דרך לבטלו לשם אפי' לשבת עצמו הואיל וראויה למאכל בהמה. ומכל מקום אם בטלה בפי' חוצצת ומערבין אחד. מלאו עפר או צרורות אעפ"י שלא בטלם בפי' הרי הוא כסתום לגמרי מפני שדרך עפר וצרורות להתבטל במקומו ומערבין אחד ואין מערבין שנים. ולמדת שבעפר וצרורות מיהא אפי' דעתו לפנותם הואיל ובשבת מיהא אסור לפנותם. ויתבאר בגמרא שכן הדין בכל דבר שאינו ניטל בשבת אפי' ארנקי שהרי מכל מקום מבוטל הוא לשבת ואם נסתם מקצת החריץ באמצע ונשאר חריץ מכאן ומכאן כל שאין בסתימתו יתר מעשר הרי הוא כפתח ואם רצו מערבין שנים רצו מערבין אחד.

נתן עליו נסר שהוא רחב ארבעה טפחים ר"ל על החריץ כמין גשר דינו כפתח הואיל ונשאר חריץ מכאן ומכאן ורצו מערבין אחד רצו מערבין שנים אבל היה רוחב הנסר פחות מארבעה אינו כלום והרי הוא כמי שאינו ומערבין שנים ולא אחד וכאשר הצרכנו רחב ארבעה פרשו בגמרא דוקא שנתן ארכו של נסר לרחבו של חריץ שזהו כגשר וגשר דינו כפתח אבל אם נתן ארכו של נסר לארכו של חריץ כגון שנעץ יתדות גסות בקרקע החריץ גבוהות עד קרוב לשפת החריץ והניח הנסר לארכו ראשו אחד על יתד זה וראשו

אחד על יתד זה אפי' אין ברחבו של נסר ארבעה טפחים אפי' ברחב משהו נדון כפתח שהרי מכל מקום מיעט רחבו של חריץ וכל שיש במשך הנסר ארבעה טפחים אעפ"י שאין ברחבו אלא משהו כל שמיעטו מארבעה הוה ליה פתח. וכן שני גזוזטראות זו כנגד זו ר"ל נסרים הבולטים מעלית בית זה לרוח דרומי כנגד צפון ומעליית בית זה לרוח צפוני כנגד דרום ונמצא אויר המבוי שבין שני הבתים מקורה אלא שנשאר אויר בין ב' הגזוזטראו' וכל שיש אויר ד' טפחים ביניהם אסור להוציא מגזוזטרא זו לחברתה בשבת ואין עירוב מועיל בה אלא זו מערבת עם חצרה וזו עם חצרה. ולמדת עכשו שאם נתן נסר רחב ארבעה כמין גשר מזו לזו הרי הוא כפתח ורצו מערבין שנים רצו מערבין אחד ואם לא היה שם אויר ארבעה הרי הגזוזטראות מחברין את שני הבתים להיות אחד ואוסרין זה על זה ומערבין אחד ולא שנים ואויר ארבעה בנתינת נסר ארבעה ארכו לרחבו של אויר כמין גשר רצו מערבין אחד רצו מערבין שנים ובארך הנסר לאורך האויר הרי ממעטו ונעשה אחד ואין מערבין שנים על הדרך שביארנו בחריץ כך פרשוה גדולי הרבני'. וגזוזטראות אלו יש גורסין בהן גבוהות עשרה ורחבות ארבעה ומה שפירשנו משנה זו לשטת גדולי הרבנים לענין פסק הלכה ודאי כך הוא אלא שלענין פי' הקשו בתוספות ממה שאמרו בגמרא הא דתנן וכן שני גזוזטראות זו כנגד זו וכו' שמשמען של דברים דוקא בזו כנגד זו אבל זו שלא כנגד זו או זו למעלה מזו לא. ופי' הדברים לשטה זו שאין נסר מועיל בה לעשותם אחד לא שנו אלא שיש בין זו לזו שלשה אבל אין בין זו לזו שלשה גזוזטרא עקומה היא כלומר ועל ידי נסר זה מיהא מערבין אחד אם רצו ואם כפירושינו הואיל ועל ידי נסר רחב ארבעה אתה בא להכשירו לערב באחד מה ענין שלא להכשיר אף בזו שלא כנגד זו. ואעפ"י שבמשוכה זו מזו שנמצא הנסר בקרן זוית נגעו הם בה מטעם פתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי מכל מקום זו למעלה מזו מיהא מאי תרצת בה והיה לך לדונו כסלם שבין חצר לעליה. ומכל מקום יראה לי שהנסר אינו אלא כעין גשר וכל שאתה צריך להעמידו באלכסון אינו כלום שאין כאן שליבות וחווקים להעמיד רגליו בהן אלא שמכל מקום הם מפרשים ענין גזוזטראות בענין אחר שלא בנתינת נסר אלא פי' הדברים לדעתם וכן שתי גזוזטראות דינם כחריץ שאם יש ביניהם ארבעה אין מערבין אחד ובפחות מארבעה אין מערבין שנים ומכל מקום בזו שלא כנגד זו ביתר משלשה אין דרך לפסע ביניהם ואף בפחות מארבעה אין מערבין אחד ועל דרך האמת לענין פתח כך הוא אלא שלענין פי' אם כך הוא היה לו להזכיר דין גזוזטרא אחר משנת החריץ ולא להפסיק במשנת נתינת הנסר בנתים:

דף עט.

מתבן שבין שתי חצרות גבוה עשרה טפחים. כלומר שאין כותל ביניהם אלא גדיש של תבן מפסיק ביניהם על (פרי) [פני] ארך החצר והוא גבוה עשרה טפחי' הרי זה מפסיק ומערבין שנים ולא אחד. ואעפ"י שלענין חריץ אמרו שאינו חוצץ כל שראויין למאכל בהמה אחר שנטלין בשבת כמו שביארנו למעלה לענין מחיצה ודאי כותל היא כל עוד שהוא שם אפי' דעתו לפנותו שכל דבר עושין בו מחיצה הואיל והוא דבר הראוי להתקיים אם לא יטלוהו ומכל מקום אלו מאכילין לבהמתם מכאן ואלו מכאן ואין חוששין שמא יתמעט מעשרה טפחים ויעשה רשות אחת לאסור זה על זה ולא ירגישו והרי טעם שבת שהותרה הותרה אין כאן שהרי לא אמרוה בבטול מחיצות שהרי כל שלא נתמעטה ביתר מעשר אמות פתח הוא ואין אוסרין זה על זה ואין דרך בהמה למעט באכילתה כל כך ומכל מקום בגמרא פרשו במאכילין שאמרו דוקא להעמיד הבהמה סמוך לגדיש אבל בידים לא והוא שאמרו והוא שלא יתן לתוך קפתו שכל שאתה מתיר בהן את הידים שמא יבאו למעט עד שיפחת מדין מחיצה ולא ירגישו. נתמעט המתבן מעשרה טפחי' בטלה מחיצה ומערבין אחד ולא שנים:

זהו ביאור המשנה וכלה על הצד שביארנוה הלכה פסוקה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא ממה שלא ביארנוהו במשנה אלו הן:

בית שטומאת מת בתוכו ומלאוהו עפר או צרורות ובטלן מבוטל והרי אין לטומאה זו חלל ונעשית טומאה רצוצה שאין לה אהל לעצמה ובוקעת ועולה עד לרקיע והמאהיל על הגג טמא אבל אינו מטמא את סביביו כמו שיתבאר במקומו שמן הסתם אינו בטל ואינו דומה לחריץ שהחריץ (למטעייה) [למטמני'] קאי ר"ל לסתמו מלשון (טעונין) [טמונין] פלשתאי כלומר סתמו לסתימה הוא עומד מה שאין כן בבית. הא סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה ומעטה בתבן אם בטלו הרי זה מיעוט אבל בסתם אינו מיעוט ולא עוד אלא שאף בעפר סתם אינו מיעוט עד שיבטלנו וכבר הארכנו בדינין אלו בראשון של סכה:

מעמיד אדם בהמתו על גבי עשבים מחוברים בשבת אפי' מוליכה בידו באפסר שלה ואין חוששין שמא יתלוש להאכילה בידים שהתלישה הואיל ואיסור תורה היא חמורה היא עליו ונזהר בה. אבל אינו מעמידה על גבי תבן של מוקצה כגון תבן שאינה ראויה לבהמה ועומדת לבנין שהמוקצה קל הוא עליו ויש לחוש שמא יבא לטלטלו. ואם תאמר משנתנו אעפ"י שהתבן ראויה ומותרת לטלטל מצד הבהמה נחוש שמא יאכיל בידים

ויבא לטלטל בחצר שאינה מוכשרת שאסורה קל בעיניו תדע שלא התירו להוליכה בידים אלא לעמוד בפניה שלא תלך למקום אחר:

בית שבין שתי חצרות פתוחים לו כגון זה ומלאוהו תבן ר"ל לא שמלאו כל הבית תבן אלא מקום אמצעיתו להיות מחיצת התבן חולקת את הבית להיות חציו משמר לחצר זו וחציו לחצר זו הרי היא מחיצה ומערבין שנים ולא אחד. ותבן זה הואיל וראוי למאכל בהמה זה נותן לתוך קפתו ומאכיל לבהמתו וזה נותן לתוך קפתו ומאכיל לבהמתו ואין חוששין שמא תפחת המחיצה ויאסרו שניהם ולא ירגישו על הדרך שאסרנו למעלה במתבן שאסרנוהו בנתינת קופה. שבזו שהוא בית הואיל ובית יש בו מחיצות ותקרה כל שתפחת מדינה נכר הוא לשעתו. וכן אתה מוצא בניב של תבן ר"ל צבור של תבן והוא מלשון עניבה ומפני שהיא עשויה חבלות חבלות הוא קוראה כן וכל שהוא בין שני תחומי שבת חציו בתחום עיר זו וחציו בתחום עיר זו שאלו נוטלין מתוך תחומן ואלו נוטלין מתוך תחומן ואין חוששין שמא יטלו אלו מתוך תחומן של אלו ואפי' לדעת האומר תחומין דאוריתא שמאחר שהוא תחת תקרה נכר הוא. ומה שאמרו על זה בסוגיא זו דילמא אתי לבטולי. פירוש שמא יבא לבטל תורת התחומין בטלטולו מן הצד האחר:

בית זה שחלקוהו במחיצת תבן על הדרך שביארנו ונתמעט התבן מהיותו מחיצה כגון שהיה הבית גבוה עשרה והמחיצה עשרה ונתמעטה המחיצה מעשרה אף בתורת לבוד כגון שאין בה שבעה ומשהו שאלו היתה תקרת הבית גבוהה הרבה אף מחיצה עשרה אינה כלום שכל מחיצה שתחת תקרה שאינה מגעת לתקרה או לדין לבוד שלה אינה מחיצה ואין מערבין אלא אחד כמו שביארנו בפרק הדר אלא שכל שהוא בדין לבוד לתקרה שמה מחיצה אעפ"י שהיא מחיצה רעועה וכשנתמעטה עד שנתרחקה מתורת לבוד שלה נאסרו שניהם בבית. ואעפ"י שיש חולקי' לומר שכל שיש שם מחיצה עשרה אעפ"י שאין מגעת לתקרה אין מערבין אחד. אין הדברים נראין. ומכל מקום לדברי הכל כל שהתקרה עשרה והמחיצה עשרה גמורה או עשרה מדין לבוד כגון שבעה ומשהו ונתמעט משיעור זה. שניהם אסורי ר"ל להוציא מאותו בית לחצרות הואיל ולא עירבו אחד אעפ"י שעירב כל אחד לעצמו. ומכל מקום דוקא שנתמעט מאתמול שאם נתמעט היום הרי דיורין הבאים בשבת אין אוסרין. ואעפ"י שבנטלה קורתו או לחיו או נפרץ הכותל אוסר אפי' בשבת. דוקא בנפרץ לרשות הרבים אבל כל שנפרץ לחצר שאינה מעורבת מותר כמו שביארנו בעירב דרך הפתח ונסתם הפתח ובעירב דרך חלון ונסתם החלון שאין לו מחיצות אלא דיורין ודיורין הבאים בשבת אין אוסרין אבל נתמעט מאתמול שניהם אסורים באותו בית וכיצד יעשה להתירה מיהא אצל האחד נועל זה את

פתחו הפתוח לו לאותו בית ואין די לו בבטול רשות שמתוך שבית אחד הוא משותף לשניהם יבא לטלטל ולא ירגיש הא בנעילת דלת מיהא אין עוד חשש ולא אמרו נועל ומבטל אלא ללמד שאין די לו בבטול רשות. ויש מצריכין בשתיהן ואין נראה כן. ומשנעל נעשה הוא אסור וחברו מותר אלא שאם חזר הלה ובטלו לחברו ובנעילת דלת הרי זה מבוטל שהרי מבטלין וחוזרין ומבטלין כמו שביארנו. ויש פוסקים שאין חוזרין ומבטלין וראשון עיקר כמו שיתבאר:

דף עט:

המשנה הרביעית והכונה להתחיל בה בביאור החלק השני והוא שאמר. כיצד משתתפין במבוי והתחיל לבאר שאחד יכול לשתף על ידי כלם ומעתה עומד אחד ומניח את החבית שלו במקום שרוצה להניח שם עירובו ואומר הרי זו לכל בני המבוי. ואחר כך הודיע שהוא צריך לזכות ואמר שמזכה על ידי בנו ובתו הגדולים. כלומר שאומר להם קבלו חבית זו לזכות בה לשם כל בני מבוי שמאחר שהם גדולים ואין רשות אב עליהם הרי היא זכייה גמורה. וכן [ע"י] עבדו ושפחתו העברים הואיל ואין גופם קנוי אין ידם כידו. וכן על ידי אשתו אעפ"י שאין קנין לאשה בלא בעלה וכל שכן על ידי אחרים אפי' קטנים הואיל והגיעו לקצת בחינה על הדרכים שהוזכרו בגיטין פרק התקבל [סד.] שהרי אמה העבריה על כל פנים קטנה היא. אבל לא על [ידי] בנו ובתו הקטנים ולא על ידי עבדו ושפחתו הכנענים שכל אלו ידן כידו ונמצא כמי שלא יצא השתוף מתחת ידו לזכות בו אדם אחר. וקצת רבני צרפת היה קשה להם מאי שנא בנו ובתו הקטנים שלא לזכות על ידם משפחה וקטנים דעלמא. ופרשו שלא אמרו כאן בבנים גדולים ממש וקטנים ממש אלא כל שסמוך לו על שלחן אביו נקרא קטן ואפי' הוא גדול וכל שאינו סמוך על שלחן אביו נקרא גדול ואפי' הוא קטן וכמו שאמרה ר' יוחנן בראשון של מציעא [יב.] בענין מה שאמרו שם מציאת בנו ובתו הקטנים הרי אלו שלו מציאת בנו ובתו הגדולים הרי היא שלהם. ואעפ"י ששמואל חלק שם עליו הלכה כר' יוחנן כמו שהתבאר שם. ואעפ"י שעבדו ושפחתו העברים סמוכים על שלחנו הם הואיל ובשכרם הם אוכלי' סמוכים על שלחן עצמם הם. וזה שאמרו שמזכה על ידי אשתו והרי היא אוכלת על שלחנו ומציאתה שלו אפשר שאף זו הואיל ומזונותיה עליו חוב גמור אין זו נקראת סמוכה. כך נראה לי. ומכל מקום הם מעמידים אותה בשאין סמוכה על שלחנו וכן שאינה מקבלת פרס הימנו. ומביאים ראיה ממה שהעמידוה במסכת נדרים בשיש לה בית באותו מבוי דזכיא לנפשה זכיא נמי לאחריני ואלו אוכלת על שלחנו לא היתה צריכה לזכות לעצמה

שהרי אינה צריכה עירוב עמו וכשסמוכים על שלחנו מיהא אעפ"י שהם גדולים הרי הם אצלו כעבדים כנעניים שאין זוכין מיד רבם אפי' מאחרים וכמו שאמרו העבד מקבל גט לחברו מיד רבו של חברו אבל לא מיד רבו שלו ואחרים הסמוכים על שלחנו מיהא אין בהם הדין כן אלא זוכין אעפ"י שאין עומדי' בשכרם שלא נאמר אלא בבניו או בעבדיו שרשותו שולטת עליהם וכל שכן באורחים שלו שאין זה נקרא סמוכים. ואף קטנים שאמרו שכשאינם סמוכים גדול הוא לענין זה דוקא בקטן אבל קטנה אפי' אינה סמוכה ידה כידו הואיל ואי בעי מסר לה (למנע"ל ומורק) [למנוול ומוכה] שחין. ומכל מקום קטנים דעלמא מזכה על ידם שהרי אמה העבריה קטנה היא. ואעפ"י שאין קטן מגיע לכלל זכייה בעירוב הקלו הואיל ומדרבנן הוא. זו היא שיטת חכמי התוספות. ויש חולקין עליהם לומר שכל שחלקו רשות לעצמן אעפ"י שסמוכים על שלחן האב דינם כשאר בני אדם. ועיקר הדברים שכל שהוא גדול מזכה על ידו וגדול גדול ממש קטן קטן ממש שלא נאמר כן אלא לענין מציאה ומשום איבה וקטנים שלו אינו אלא מפני שידן כידו והרי הוא כאלו לא יצא העירוב מתחת ידו. ואף באשתו מה שאמרו במסכת נדרים [פח.] בשיש לה (חצר) [בית] באותו מבוי לא נאמר אלא לרי' מאיר אבל לדעת רבנן שהלכה כדבריהם אפי' אין לה בית וכן עיקר:

זהו ביאור המשנה וכלה על הצד שביארנוה הלכה פסוקה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

חבית של שתופי מבואות צריך להגביהה מן הקרקע טפח ר"ל כשמזכה אותה לבני המבוי שכל שהיא ברשותו לא זכו בה בדבורו ובהגבהה זו הנעשית בשבילם זכו ואעפ"י שבהגבהה דעלמא לענין קנין צריך שיגביהנה שלשה טפחים בעירוב הקלו. ויש אומרים שאף לקנין דיה בטפח כמו שיתבאר במקומו. הא במערב משלהם שאינם צריכים לזכיה אין צורך בהגבהה כלל. ומכל מקום מקצת גאונים פרשו ענין הגבהה זו אף במערבים משלהם ר"ל שצריך שתהא החבית מונחת במקום גבוה כדי שתהא נכרת בין החביות עד שאם תתמעט מכשיעור או נשברה הרגישו בה ויוסיפו או יחזרו ויערבו. ועיקר הדברים כדעת ראשון שהרי בפרק הדר אמרו בעל הבית שהיה שותף עם שכניו לזה ביין ולזה ביין אין צריכין לערב. והרי ודאי אין החבית המשותפת גבוהה על האחרות. ושמא תאמר שזו לא נאמרה אלא לכתחלה הרי בתוספתא פרשוה בפי' כדעת ראשון והוא ששנו שם שתוף מבוי כיצד מניח אדם חבית של יין ושל שמן ושל תבואה ושל גרוגרות ושל זיתים בין משלו בין משל חברו ואומר הרי זו לכל בני מבוי אם היתה שלהם אין צריך לזכות אם היתה שלו מגביהה מן הארץ כל שהו ואומר זכיתי לכם ולכל שנתוספו עליכם. אלמא

בשלהם מיהא אין צריך לא לזכות ולא להגביה. ומשהו האמור כאן פירושו טפח והוא שאמר גם כן כיצד משתתפין וכו' מביאין חבית של יין וכו' משלו צריך (שזכות) [לזכות] משלהם צריך להודיע ומגביהה מן הקרקע משהו. ופרשו בו בגמרא טפח. ולפי שיטתנו זה שאמרו מגביהו וכו' אינו מוסב על סוף השמועה ר"ל משלהם אלא על ראשה ר"ל משלו וכמו שביארנו. וזכוי זה אף בעירובי חצרות כן שאין בין עירובי חצרות לשתופי מבואות אלא שעירובי חצרות בפת דוקא ושתופי מבואות אף בשאר מינין הא לענין זכוי זה וזה שוים:

פעמים שאינו צריך לזכות בפירוש אלא סתמו בפירושו והוא שאמרו בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהם היום פת שעל השלחן סומכין עליו משום עירוב ואמרי לה משום שתוף. ולא פליגי כאן במסובין בבית כאן במסובין בחצר. ופי' הענין כגון שזמנו אחד לאכול אצלו משלו וסתם הדברים כל שזמנם ויכולין לאכל לדעתם הרי הוא כאלו נשתתפו בו עמו ויש להם בו זכות כך פרשוה גדולי הדור ממה שהקשו בפרק הדר אלא מעתה הקנה להם פת בסלו הכי נמי דלא הוי שתוף והא אמר רב יהודה בני חבורה וכו'. אלמא הא דבני חבורה במקנה להם ביתו היא כלומר שזמנן לאכול משלו ואעפ"י שלא הקנה להם בפי' סתם הדברים כל שזמנם הרי הוא כאלו נשתתפו בו עמו:

המקדש אם טעם מלא לוגמיו יצא ואם לאו לא יצא ומלא לוגמיו לאו דוקא שהרי באחרון של יומא מוכיח שמלא לוגמיו הוא יותר מרביעית והרי כוס הקדוש כלו דיו ברביעית אלא מלא לוגמיו הוא אומר וזה שאמרו מלא לוגמיו כבר פרשו שם כמלא לוגמיו ר"ל כל שאלו יסלקנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו ולא המקדש דוקא אלא אף אחד מן המסובין ואפי' תנוק וכמו שאמרו לותביה לינוקא וכו'. ומכל מקום יש מי שאומר שלא יצאו בטעימת התינוק אלא מידי ברכה לבטלה אבל מידי קדוש לא יצאו. ואין נראה כן שהרי בפרק ערבי פסחי' [ק:] אמרו בני אדם שקדשו בבית הכנסת אמ' רב ידי קדוש יצאו. ר"ל אעפ"י שלא שתו:

עושין מדורה לחיה בשבת ואפי' בימות החמה מפני שהקרירות סכנה לה. וכן הדין לחולה שיש בו סכנה. וכן בהקיז דם ונצטנן וכיוצא באלו וכבר ביארנוה במסכת שבת: אילן של ע"ז אעפ"י שאין אנו יודעים בו שנעבד כל שנודע לנו שמצניעין פירותיו לשכר לשתייה ביום אידם מחזיקין אותו באשרה וכל שכן כשכמרים משמרין אותה ואין טועמין מפירותיה וכבר ביארנוה במסכת ע"ז:

דף פ.

המערב בחצרות בשביל כל חבריו אינו צריך להודיע שזכות הוא להם וזכין לאדם שלא בפניו אבל משלהם צריך להודיע אם הם חפצים בכך שמא יש בהם שמקפידים על עירובם ר״ל שעינם צרה בפת שלהם והמקפיד על עירובו אינו עירוב. ויש צדדים שאף בשלהם אין צריך להודיע כמו שיתבאר למטה:

כשם שביארנו בעירובי חצרות ושתופי מבואות שצריך לזכות לחבריו על ידי אחר כך הדין בעירובי תחומין כל שמניחם בשביל אחרים הצריכים לילך באותו צד צריך לזכות ואם לא זיכה אינו כלום וכל שמזכין על ידו עירובי חצרות ושתופי מבואות מזכין על ידו עירובי תחומין ובעירובי תחומין אפילו עירבו לו משלו צריך להודיעו מבעוד יום שאין מערבין עירובי תחומין אלא לדעת שמא אינו רוצה לילך באותו הצד להפקיע ממנו שאר רוחות ואפי׳ היה אחד חוץ לעירו ושבת בחוץ לתחום עירו ועירבו לו ליכנס לעירו כל שלא הודיעוהו מבעוד יום אינו עירוב שהרי מכל מקום שמא אינו רוצה להפקיע ממנו שאר רוחות:

עירובי תבשילין כל שמניחם לסמוך עליהם הוא ואחרים צריך לזכות להם על ידי אחר על הדרך שביארנו בעירובין אלו. ומכל מקום אין צריך להודיע שהרי זכות הוא וכל שזוכה באלו זוכה בעירובי תבשילין וכבר [ביארנו] ענין זה במקומו:

כבר ביארנו ששכירו ולקיטו של אדם מערבין לו עירובי חצרות שלא מדעתו וכן שכירו ולקיטו של עכו״ם משכיר שלא מדעתו. צריך שתדע שאין אומרין כן אלא מן הסתם ר״ל שלא נודע להם דעת הבעלים אבל כל שמיחו הבעלים לערב או להשכיר אין יכולים שכירו ולקיטו לערב או להשכיר. אבל אשתו של אדם מערבת או משכרת שלא מדעת הבעלים אפי׳ מיחה הבעל כבר שמן הסתם אדם מתרצה למה שאשתו עושה אעפ״י שכבר היה מוחה בדבר. ומכל מקום אם הוא מוחה בשעת העירוב או השכירות אין עירובה או שכירותה על כרחו כלום ואף כשערבה או השכירה אחר מחאה או מן הסתם אם הוא מוחה לאחר מעשה אינו כלום:

אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי כגון חצר שבין שני מבואות ויש לה דרך על זה ועל זה והיה רגיל באחד מהן יותר מן האחר שהיא אוסרת על אותו שרגיל ואירע עכשו שלא נשתתף עמהם בני מבוי זה נכנסין לתוך ביתו ונוטלין ממנו שתוף על כרחו ר״ל שמערבין לו שלא מדעתו על דעת להשתלם ממנו ובמוצאי שבת משתלמין ממנו בעל כרחו. ודברים אלו דוקא בחצר שהוא דר בה אבל בחצר אחרת שאינו רגיל בה הואיל ואינו אוסר בה אין מערבין לו משלו שלא מדעתו ואף בסתם ר״ל שלא מיחה הא

משל מערב שיזכה לו אף שלא מדעתו ואף בחצר אחרת הא על כרחו מיהא לא. ולענין גוף ההכשר כופין בני מבוי זה את זה לעשות לחי וקורה ואפי' מיחה כבר ולא עוד אלא אפי' הוא מוחה עכשו עושין אותו על כרחו ומשתלמין המנו הא יחיד או מיעוטו של מבוי אין כופין את האחרים. ומכל מקום אפי' יחיד שעשאן על כרחו כלם מכל מקום מחיצות גמורות הם ומועלת להם אלא שאינו משתלם מהן:

יש חולקין לומר שבני מבוי מערבין לאדם על כרחו ממה שמצאוה כן בתלמוד המערב בפי' וכמו שאמרו שם בפרק זה ר' יעקב בר אדי בשם ר' יודן נשיאה מערבין לאדם על כרחו. וכן פסקו שאשתו של אדם משכרת ומערבת אפי' על כרחו. והדברים נראין כדעת ראשון:

ולענין ביאור הסוגיא מה שהקשו משמועת נשים שעירבו ונשתתפו שלא מדעת בעליהן אין עירובן עירוב. ותירצו בה לא קשיא הא דאסרה הא דלא אסרה. כלומר כשדירתו אוסרת על בני מבוי יש מן הדין לבני מבוי לכופו לערב עמהם ועל הדרך שאמרו נוטלין ממנו שתופו על כרחו והילכך כל שעירבה אשתו במקומו הרי הוא כמי שכפאוהו בכך אבל בשאינו אוסר על בני המבוי כגון שיש לו פתח מחצרו פתוח לרשות הרבים או לחצר אחרת שהוא רגיל בה שאין בני מבוי זה רשאים לכופו לערב עמהם אם עירבה אשתו שלא מדעת אינו כלום. והוא שאמרו אחד מבני מבוי שרגיל וכו' דוקא רגיל שהוא אוסר אבל שאינו רגיל אין נוטלין שתוף ממנו על כרחו וכל שאין נוטלין ממנו על כרחו אם עירבה אשתו שלא מדעתו אינו כלום. וזה שאמרו רגיל להשתתף פי' אף ברגיל בביאה ויציאה אוסר וכופין אותו ובהווה דבר שמתוך שהוא רגיל בביאה ויציאה מסתמא רגיל הוא להשתתף עמהם. וגאוני ספרד אין מחלקין בענין זה בין שאוסר על החצר בין שאינו אוסר בה. והם גורסי' הא דאסר הא דלא אסר ומפרשי' הא ר"ל שמוחה בדבר ומתוך שמוחה אין אשתו יכולה לערב על כרחו והוא שאמרו אחד מבני מבוי וכו' ואם אשתו מערבת ואף בעל כרחו תערב היא בשבילו אלא שמע מינה שבמקום מחאה אין עירובה כלום וברגיל כופין אותו עד שיאמר רוצה אני ובשאין רגיל כיון שמיחה אין כופין אותו הא בלא מיחה אשתו מערבת לו בין ברגיל בין בשאינו רגיל. וגדולי המחברים כתבו בזו דברים זרים לומר שאף במוחה בשעת העירוב מערבת לו מדעת. ולשונם בזה אשתו של אדם מערבת שלא מדעת והוא שלא יאסור על שכניו אבל אם אוסר מערבת עליו ולא משתתפת אלא מדעת וכיצד אוסר כגון שאמ' איני מערב ולא משתתף עמכם. ובתלמוד המערב שבסוף פרק זה נראה לכאורה כדבריהם אלא שאין הדברים מתישבים כל כך:

אחד מבני מבוי שכעס על חבריו בשבת והפקיר חלק עירובו כדי לאסור על שכניו זה היה מעשה והורו בה קצת חכמי ההר שאין בטולו כלום מזו שאמרו אחד מבני מבוי וכו' ולא נשתתף וכו' שאעפ"י שכבר גלה דעתו מערב שבת שאינו רוצה להשתתף כופין אותו כל שכן זה שנשתתף שאין כח בידו לחזור ולהפקיר כדי לאסור עליהם שהרי זכו הם בחלקו זכיה גמורה בין השמשות ועוד ששבת שהותרה הותרה. ומה שאמרו אחד מבני המבוי שבקש יין ושמן ולא נתנו לו בטל השתוף. שמא בערב שבת היא אפי' תפרשה בשבת הואיל ומכל מקום אין רצונו לאסור אלא שהוא צריך לאותו דבר ואף כשיתנו לו לא יאסרו זה על זה מצד מה שלקח זה ונמצא שלא היה להם להקפיד והקפידו הרי נתגלה דעתם שאין שתופם שתוף אבל זה שכוונתו להזיק ולאסור דין הוא שיקפידו עליו ושלא יתבטל השתוף מתוך קפדא זו שהרי אין קפידתם אלא שלא יאסרו זה על זה:

דף פ:

נחלקו בסוגיא זו רב חייא וריש לקיש שלדעת רב חייא עושין אשרה לחי אבל לא קורה ולדעת ריש לקיש אפי' קורה ופסקו בה גדולי המחברים להחמיר ר"ל שעושים אותה לחי אבל לא קורה ואעפ"י שר' שמעון בן לקיש מיקל לא אמרו הלכה כדברי המיקל אלא בעירוב הא במחיצות לא. ומכל מקום לעיקר הטעם צריך לעיין מה שתלו הטעם באיסור קורה משום דכתותי מיכתת שיעורה ר"ל באשרה דישראל שאין לה בטילא ולשריפה קיימא והרי היא כמי שאינה והקורה צריכה שיעור ואינו והלא אף הלחי צריך שיעור מיהא לגבהו ואם עביו כל שהוא גבהו מיהא עשרה ומתוך כך פסקי גדולי המפרשי כריש לקיש ובין לחי בין קורה כשר שאינו אלא משום היכר וכמו שביארנו למעלה באשרה שעשאה סולם שכל שאסור דבר אחר גרם לה מותר. ומה שאמרו כאן מאן דאמ' לחי אבל קורה לא משום דכתותי מיכתת שיעורה אין זה מחלקת בהדיא אלא כאומר אפשר שקורה מיהא אסור. ומכל מקום אם תאמר שעל כל פנים חולקים הם זה עם זה טעם אחר הוא והוא שכל שאתה אומר כתותי מיכתת שיעוריה אין פירושו שיהא כמי שאינו אלא כמי שהוא מכותת במקומו והרי הלחי אינך צריך בו לחיזק ואתה דנו כעומד במקומו מכותת והרי אף עפר כיוצא בו כשר אבל קורה שאתה צריך בה לחוזק כשאתה רואה אותה כקש נדף אינה ראויה כלל. ומ"מ באשרה דעכו"ם הואיל ויש לה בטלה כשרה לדברי הכל:

מגדולי הדורות שלפנינו דחקו לומר שאעפ"י שאמרו בלחי שהוא צריך עשרה פסי חצר מיהא אין צריכין עשרה וכל שהם שלשה שיצאו מתורת לבוד דיים מתוך חומר

שהחמירו עליהם להיותם שנים הקלו שלא להצריך בגבהם עשרה. והוא שאמרו בכאן בקורה כתותי מיכתת שיעורה הואיל וצריכה שיעור אבל הלחי הואיל ויש במינו שאינו צריך שיעור והוא פסי החצר שהרי אפשר בכל שהוא ולהעמידו בפחות משלשה עושין אותו אשרה. והדברים זרים ולעולם לא מצינו שום מחיצה בפחות מעשרה וצריך להזהר בכך ואף הם לא אמרוה אלא בפקפוק:

המשנה החמשית והכונה בה ככונת משנה שלפניה והוא שאמר נתמעט האוכל וכו' והענין הוא שיתבאר בסמוך שבעירובי חצרות צריך שיעור כגרוגרת לכל אחד הן שעירבו משלהם הן שעירב כל אחד משלו ליזכה לאחרים וראוי לבני חצר לראות בעירובם בכל ערב שבת שמא נתמעט או כלה לגמרי ונמצאו סומכין עליו בטעות הא כל שלא נתמעט בתחלת היום אעפ"י שנתמעט בשבת דיורין הבאים בשבת הם ואינם אוסרים ואפי' נאכל או נשרף. ומשנתנו בשנתמעט מבערב ואם הרגיש בו ערב שבת זו וראה שנתמעט מכגרוגרת לכל אחד מוסיף ומזכה ואינו צריך להודיע כלומי מוסיף משלהם או משלו ומזכה ואינו צריך להודיע אף כשמוסיף משלהם שמאחר שכלם נתרצו בו תחלה סתם הדברים שבדעתם הראשונה הם עומדים. ופרשוה בגמרא שאפי' בשני מינין ר"ל שמערב משלהם ובמין אחר אין צריך להודיע ואין צריך לומר במערב משלו הא אם נתמעט ר"ל שכלה העירוב לגמרי אם עירב משלהם במין אחר צריך להודיע שמא יקפידו על עירובם ובאותו המין אינו צריך להודיע שמן הסתם עומדים הם בדעתם הראשונה ובמערב משלו אין צריך להודיע אפי' כלה ואפי' במין אחר שהרי אף בתחלת עירוב אינו צריך להודיע. כך היא שטת גדולי הפוסקי' אעפ"י שיצאו דבריהם בכאן בערבוב וצריכים תקון ומכל מקום גדולי המפרשים פוסקי' שבנתמעט מיהא אין צריך תוספת כלל כר' יוסי שאמ' במשנה שאחר זו שבסוף עירוב אפי' כל שהו ואין צריך להוסיף וכן כתבנוה בפרק רביעי. ויש דוחים זו של ר' יוסי ופוסקים כתנא קמא שאף בנתמעט צריך תוספת ומכל מקום יש מעמידין את שתיהן ומפרשי' שלא אמ' ר' יוסי שירי עירוב כל שהו אלא כשנשתתפו במבוי שנמצא שמן הדין אין צריך לעירוב חצרות אלא שלא לשכח מן התינוקות והוא שסמך לו ולא אמרו לערב בחצרות אלא שלא תשתכח וכו' כלומר אחר שנשתתפו במבוי אבל אם לא נשתתפו במבוי אף ר' יוסי מודה שבנתמעט צריך להוסיף וזהו ראש משנתנו וכן כתבוה גדולי הדורות. וכן כתבו שאם נתמעט השתוף אעפ"י שעירבו בחצרות צריך להוסיף שהשתוף אינו שלא לשכח אלא לצרך עצמו נתקן והביאוה ממה שאמרו בפרק הדר אפי' לר' מאיר דאיצריך עירוב ושתוף שכח אחד מבני

חצרות ולא עירב מותרין כאן וכאן שמאחר שעירבו רובן לא ישתכח הא שכח אחד מן המבוי ולא נשתתף אסורין במבוי.

נתוספו הדיורין ר"ל שבאו דיורין חדשים בחצר ואסרו עליהם הרי זה מוסיף משלו כגרוגרת לכל אחד מהנוספים ומזכה ואינו צריך להודיע הא משלהם צריך להודיע וזה שאמר מוסיף ומזכה וצריך להודיע כך פירושו מוסיף משלהם על שמם או מזכה להם משלו וצריך להודיע פי' במוסיף משלהם. ומכל מקום בגמרא נראה שהיה דעתם בביאור משנה זו שאף במזכה משלו יהא צריך להודיע והוא שאמרו זאת אומרת חלוקים עליו חבריו על ר' יהודה דאמ' בעירובי חצרות מערבין שלא לדעת ר"ל במערב משלו ומזכה. ושאלו בה פשיטא. מהו דתימא מתניתי' דהכא בחצר של שני מבואות שנמצא שאם יזכה לו בחצר האחרת וזו אף ר' יהודה מודה בה הא בחצר שבמבוי אחד אף לדעת חכמים במזכה משלו אין צריך להודיע ונמצא שאין כאן מחלקת ולא בא ר' יהודה אלא לפרש דברי חכמים. קמ"ל שאף בחצר שבמבוי אחד אמרו חכמים צריך להודיע ור' יהודה חולק עליהם והלכה כמותו. ומכאן כתבו גדולי הפוסקי' אוקימנא בחצר שבין שני מבואות שמתוך שאתה מתיר במבוי זה אתה אוסרו במבוי האחר הא בחצר שבמבוי אחד אין צריך להודיע. ומכל מקום לענין פסק לא עלו דבריהם כהוגן שהרי אמרו הלכה כר' יהודה וקיימא לן נמי הלכה כר' שמעון בשלש חצרות שעירבו שתיהן עם האמצעית שהאמצעית מותרת עם שתיהן ומה בין זו לחצר שבין שני מבואות ודאי אף זו מערבת עם שתיהן ומותרת עם שתיהן אלא שיש לפרש משנתנו בחצר שבין שני מבואות שזה שאינו רגיל עמהן עירבו לו שלא מדעת על דעת להשתלם ממנו הא כל שזכוהו בשלהם ודא הועיל. ועוד יתבאר מענין זה למטה. ויש מפרשי' שבחצר שבמבוי אחד אפי' עירבו לו משלו אין צריכין להודיע שזכות הוא לו אף בעירבו משלו שהרי אוסר על בני חצר והוא נאסר שלא להוציא מן הבתים לחצר ועכשו שנהגו לערב בתחלת השנה לכל שבתות השנה כשנתוספו דיורים אין חוששין להם כתבו גדולי הדור שמתחלה מתכוונים לזכות לכל הבא ואעפ"י שהוא כעין מקנה למי שאינו בעולם בעירוב הקלו וכן אעפ"י שאין נותני העירוב מזכין להם בפי' דעת צבור הוא על המנהג וכבר נהגו לזכות בעירובם לכל הבא. ומעתה כל שיש שם מזון שתי סעודות או כגרוגרת לכל בין לישנים בין לנוספים אין צריך להוסיף מחמת הדיורים הבאים ומכל מקום הם כתבו שאם נתמעט האוכל קודם שנתוספו צריך להוסיף מחמת הדיורים הנוספים שלא אמרו סוף עירוב בכל שהו אלא לאותם שהי' להם בתחלת העירוב כשיעור אבל אלו שלא היו שם בתחלת העירוב צריך להוסיף בשבילם בשעה שנתוספו. כך כתבוה גדולי הדור ונראין הדברים.

וכמה הוא שיעורו ר"ל של שתוף והוא הדין לעירובי חצרות בזמן שהם מרובין הן חצרות במבוי הן בתים בחצר. ופרשו בגמרא שהם שמונה עשר או יותר מזון שתי סעודות לכלם ואפי' היו שם הרבה עד שאלו היינו חולקים אותם לא היה מגיע כגרוגרת לכל אחד ואפי' לאלף שמזון שתי סעודות דבר חשוב הוא ומועיל לכלם הא כל למטה משמונה עשר צריך כגרוגרת לכל בית מן הבתים בעירוב ולכל חצר מן החצרות בשתוף אפי' היו הבתים והחצרות מרובין באכלוסין שאין הדבר תלוי בגולגולת. ולפי דרכך למדת ממה שכתבנו [זה] שאמרו [לקמן במתני'] ככר כאיסר והוא שלם מערבין [בו]. לא בככר אחד לבד אלא בהרבה עד שיהא שם כגרוגרת לכל אחד. וכן פרשוה גדולי הרבנים וגדולי המפרשים אבל גדולי המחברים פרשוה על כלם ובעירובי חצרות. נראה שהם מפרשים משנה זו דוקא בשתופי מבואות. ואין הדברים נראין שאין בין עירוב לשתוף אלא שהעירוב בפת דוקא והשתוף אף בשאר מינין

אמר ר' יוסי במה דברים אמורים בתחלת עירוב אבל בשירי עירוב כגון שנתמעט הואיל ובשבת ראשונה חל עליו שם עירוב אין צריך להוסיף. מכל מקום אם נתמעט מיד קודם שיכנס עליו שבת ראשון אינו כלום. ולא אמרו לערב בחצרות וכו' כלומר אחר ששתפו במבוי אף ביין מה צורך לערב בחצרות בפת אלא כדי שלא לשכח את התינוקות שאין נותנין לב על השתוף ודבר זה אינו אלא כעין טעם למה שהכשירו שירי עירוב בכל שהו הואיל והשתוף קיים וכן בשירי שתוף כל שהעירוב קיים. ויש אומרים כן אפי' בשניהם. ובתלמוד המערב פרשו טעם לעירובי חצרות מפני דרכי שלום כמו שכתבנו למעלה:

זהו ביאור המשנה וכלה הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

גדולי המחברים כתבו שכל האוכלים מצטרפים לשיעור השתוף. ויראה שסמכו בה על מה ששנו במסכת מעילה [יז.] כל האוכלין מצטרפין למזון שתי סעודות ואף בתוספות פרשוה כן. ומה שאמרו בעל הבית שהיה שותף עם שכניו לזה ביין ולזה בשמן אינו עולה לו אלמא לדברים הראויים לחברם אנו צריכים. הם פרשוה בשלא נשתתפו בו מתחלה לשם שתוף. ומכל מקום גדולי המפרשים כתבו שזו של מסכת מעילה דוקא בעירובי תחומין ששיעורו כשתי סעודות אף לאחד ולפיכך כל האוכלים מצטרפים בו אבל שתופי מבוי שהם אנשים הרבה היאך יצטרפו בחלוק מינין. ואם כן היאך אמרו החולק את עירובו אינו עירוב והלא אי אפשר שיביא זה יין וזה שמן ויתנו בכלי אחד ועוד שהרי בכלה האוכל אמרו שבמין אחד צריך להודיע ואם לכתחלה הוא בא מכמה מינין למה הקפידו עליו בסוף אלא שמע מינה לכתחלה אינו בא אלא ממין אחד והמזכה לבני מבוי אינו מזכה אלא במין אחד ובסוף הקלו בה. מכל מקום זו אינה ראי' שהרי כל

שכלה הרי הוא תחלת עירוב ואם אתה מפרשה בשנתמעט כמו שכתבוה הם הרי אין הלכה כן אלא אף במין אחד אין צריך להודיע כמו שכתבנו למעלה:

פירשו הגאוני' ששמונה עשר גרוגרות הם כשש ביצים ואין נרא' כן שהרי במס' שבת פ' מצניע [צא.] אמרו שגרוגרת הוא יותר מכזית ובכריתות פרק אמרו לו [יד.] אמרו שאין בית הבליעה מחזיק יותר משני זיתים. אלמא שלש מיהא לא מחזיק. ובאחרון של יומא [פ.] אמרו אין בית הבליעה מחזיק יתר מביצת תרנגולת אלמא שלש זיתים יותר מכביצה הם ואם כן כל שכן בשלש גרוגרות שהם יותר מכביצה ולחשבון זה נמצאו שמנה עשר גרוגרות יותר משש ביצים כמה שיהיה. זיש ספרים שגורסין בסוגיא זו ומילתא אגב ארחיה קמ"ל דשמונה עשר גרוגרות מזון שתי סעודות הם. ויש משבשים גירסא זו וגורסין לשמונה עשר גרוגרות לא הוו כשיעור מזון שתי סעודות ומכל מקום אפשר לפרש את שתיהן:

המשנה הששית והכונה בה ככונת (מה) [משנה] שלפניה והוא שאמר בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח דברי ר' אליעזר. פי' בכל דבר מאכל מערבין ומשתתפים חוץ מן המים ומן המלח שאין בהם סרך מזון וכן שאין בהם שום חשיבות וכמתנת חנם היא ור' יהושע אומר שאין מערבין עירובי חצרות אלא בפת שלימה והוא שאמר ככר העירוב אפי' הוא מאפה סאה והיא פרוסה אין מערבין בה ככר כאסר והוא שלם מערבין בה וכבר ביארנו לשיטתנו דוקא שיהו שם ככרות הרבה עד שאלו יחלקום יגיעו לכגרוגרת לכל אחד. ובגמרא היו מפרשים תחלה שלא היו ר' אליעזר ור' יהושע חלוקים כלל אלא שר' אליעזר היה עוסק בעירובי תחומין ושתופי מבוי ור' יהושע בעירובי חצרות ומתוך שאלו תנינא חדא זמנא בכל מערבין וכו' ופרשנוה במקומה בעירובי תחומין אמרה ונמצא מחלוקת המשנה בעירובי תחומין והקשו בה ממה שאמרו בכל מערבין עירובי תחומין ומשתתפין שתופי מבואות ולא אמרו לערב בפת אלא בחצרות בלבד וודאי ר' יהושע היא ונמצא שאף הוא מודה בעירובי תחומין ופירש רבה בר רב חנן שלא נחלקו ר' אליעזר ור' יהושע במשנה זו על תחומין ומבואות שהם נעשים בכל אלו אלא על חצרות שלדעת ר' אליעזר היא בכל דבר וסתם משנתנו היא בעירובי חצרות ולדעת ר' יהושע דוקא בפת ובשלם. ויש מפרשי' בה שאף ר' אליעזר מודה בחצרות שאין מערבין אלא בפת אלא שמערבין אף בפרוסה ור' יהושע חולק עליו לומר דוקא בשלמות והלכה כר' יהושע. ואעפ"י שר' אליעזר מיקל יותר שהרי ר' אליעזר ור' יהושע הלכה כר' יהושע ועוד שר' אליעזר שמותי הוא ועוד שהרי בגמרא נשאו ונתנו על דבריו של ר' יהושע וחקרו פרוסה למה נאסרה ותירצו בה משום איבה שלא יקנאו

המערבים בשלמות על אלו שמערבין בפרוסות. כלומר אנו משביחין בעירוב והם פוגעין בו ואפי' עירבו כלן בפרוסות שמא יחזור הדבר לקלקולו לערב זה בפרוס וזה בשלם. וכבר ביארנו לדעתנו שאעפ"י שלא התבאר בגמרא שיעור כשתופי מבואות:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

דף פא.

פרוסה זו לא אמרו שלא לערב בה אלא בשניטל ממנה יתר מכדי שיעור חלתה שכל שלא נפרסה אלא בכדי שיעור חלתה אין כאן [איבה]. ואף הם אומרים לא פרסה אלא לתקנה מטבלה ואפי' לא עשה הוא כן לתקנה או שהיתה מתוקנת בעיסה והוא פרסה לאכילה כל שלא פרסה ביתר מכן מערבין בה שהרי מכל מקום נסתלקה האיבה אחר שהם סבורים שלתרומת חלתה נפרסה. ולקצת גדולי הדור ראיתי דוקא בשנעשה כן לתקנה. ואין הדברים נראין שאם כן ל"ה לו לומר ניטל' הימנה כדי חלת' אלא ניטל' חלת' ממש. ומ"מ דוק' שלא נפרס' אלא בכדי חלת נחתום שהיא א' ממ"ח והוא שחוזר וקורא' כדי דמועה ר"ל כדי שיעור תרומת דגנה שהוא קרוב לשיעור חלת נחתום שזה באחד מארבעי' ושמנה וזה באחד מחמשים ואין לשון דמוע בכאן בתערובת תרומה בחולין שמדמע במאה שאם כן מה דמיון בכדי חלה לכדי דמוע והיאך אמרו בכדי חלתה או בכדי דמועה אלא שפעמים קורא לשלא ניטלה תרומתה מדומע וכמו שאמרו בפרק שלישי ספק נדמעו ספק לא נדמעו. הא מכל מקום כל שנפרסה בכדי שיעור חלת בעל הבית שהוא אחד מעשרים וארבעה אין מערבין לו בה:

נפרס הככר ולא חסר ממנה כלום אף זו אין מערבין בה מכל מקום אם חבר את הפרוסות על ידי קיסם אף הם סבורים ששלימה היא ואין כאן איבה ודוקא בשאין תפירת חבורה נכרת הא כל שנכר מקום תפירתה אינו כלום:

פת שמערבי' בה לא סוף דבר מחמשת המינין אלא אף של ארז ושל עדשי' אבל לא בפת דחן כלל וכל שנילוש בדברים הנמאסים על הדרך האמור [בעוגת] יחזקאל אפי' היתה של חטים אין מערבין בה. ופת פולין ושאר מיני קטנית אין מערבין בהן. וכתבו גדולי המפרשי' שלא סוף דבר בפת פולין או קטנית לבד אלא אף כל שנתערבו בכדי שיפסלו את תערבתן והוא שאמרו כאן ההוא (דשאר) [דמר] שמואל דשאר מינין הואי ר"ל מעורבין:

גדולי המפרשי' מתמיהים מה היה המנהג שאין מדקדקין בשיעור עירובי חצרות ואעפ"י שבזו אפשר שסמכו להיות המערבים מודדים במדה גדולה אף ליתר מכשיעור מכל

מקום הם חוזרים ומתמיהים מה היה המנהג להצטרף בקמח זה מעט וזה מעט ולשין אותו כאחת והלא צריך ככר שלם לכל אחד וכשכלם משתתפים לחלה אחת אין לכל אחד בה אלא פרוסה מועטת והרי נמצא שכלם עירבו בפרוסה ודורשים לעצמם שאפשר שסמכו על מה שאמרו במנחות [עו.] לחמי תודה שאפאן ארבע חלות יצא והא בעינן ארבעים ותירץ למצוה והקשה והא בעינן אפרושי תרומה מינייהו וכי תימא דמפריש והא אמרינן אחד שלא יטול פרוס ותירץ דמפריש להו בלישייהו. אלמא דוקא בתרומה הוא שצריך להפרישה בלישה מפני שאי אפשר לערבה שהרי היא לכהן ואסורה לזרים וצריכה תנופה אבל שאר החלות אעפ"י שהן בחלה אחת כשרות ואין אומרין כל אחת ואחת פרוסה היא שאלו כן הרי כל שנפרס לחמה קודם זריקת דמים הלחם פסול אלא שלכל אחת אנו קורין שלימה ואף בזו כל חלק וחלק אנו קורין שלם ומכל מקום צריכין כגרוגרת לכל אחד. וגדולי הדור מקשים בה שהרי בתודה אין צריך לארבעים אלא למצוה וכל שעשאן ארבע אחת מכל מין אינו צריך לפרסה לעשר פתיתין שאלו כן היה באפשר לחשבה מעתה כפרוסה אף אלו ראוי לדון את הכל כפרוסית אלא שהם מפרשי' שמאחר שאף בפרוסה מן הדין עירובו עירוב ולא נאסרה אלא משום איבה כל שאין פרוסה בפנינו אין חוששין לחזרה לקלקולה ושמא תאמר והלא כמה עמי ארץ כמה נשים מצטרפין לעירוב זה של קמח ואף הם אינם נותנים לב שתאפה אחר כן ונמצאו מערבין בקמח ולא בפת אלא שהכל נותנין על סמך מה שנהוג ומי שגובה את העירוב נעשה שליח לכלם לעשות הדבר כתקנו ועליו הם סומכי' וכשהוא אופה הרי הוא כאלו כלם אפאוהו:

המשנה השביעית ולפי מה שפרשו בה רוב מפרשי' היא מענין משניו' שלפניה בענין עירובי חצרות והוא שאמר. נותן אדם מעה לחנוני וכו' והוא שכבר פרשנו בפרק רביעי על העירוב שאינו משום קנין אלא משום דירה ומתוך כך אין קונין בעירוב לא במעה ולא בכלי כמו שבארנו שם. ופרשו במשנה זו שפעמי' מערבין על ידי נתינת מעה וכלי ועל זה אמרו נותן אדם מעה לחנוני או לנחתום. ופי' הדברים לחנוני שהוא מוכר יין ודר במבוי ולשתופי מבואות שנעשין ביין ולנחתום המוכר פת שדר עמו בחצר לעירובי חצרות שנעשים דוקא בפת שיזכה לו החנוני בשתוף עם בני המבוי או הנחתום לעירוב עם בני חצרו שאם יבאו בני המבוי לחנוני לקנות ממנו יין לשתוף או מן הנחתום לקנות ממנו ככר לעירוב יהא לו חלק בו ואעפ"י שלא עשאו לשתף ולערב שתופו שתוף ועירובו עירוב. ואעפ"י שבעלמא אמרו אין מעות קונות. בעירוב הקלו להעמיד את הדבר על דין תורה. וכן אם קנה יין מן החנוני או ככר מן הנחתום והודיעו שלצורך עירוב הוא קונהו ונטלוהו ושתפו ועירבו לו הרי זה עירוב ואין זה נקרא שלא מדעתו כיון שהודיעו

שלצורך עירוב הוא קונהו או שנתן לו מעה לצורך כך והרי הענין זכות לו הואיל וגלה דעתו בכך וחכמי' אומרי' לא זכו לו מעותיו כלומר שאלו עשאו שליח אפי' לא זכה הוא לו אלא שנטלו חברו ועירבו לו ודאי הועיל אעפ"י שלא זיכה הוא שכל כגון זה שליח עושה שליח אבל זה לא נעשה שליח אלא שעשאו זוכה בשבילו ונמצא שלא זכה באותו ככר ועדיין הוא שלו שאין מעות קונות עד שימשוך. ואעפ"י שבמציעא פרק הזהב פסקו קצת מפרשי' שכל שהלוקח דר עמו בחצר מעות קונות לו שאם תפול דליקה אף הוא טורח ומציל הרי אין שתוף מבוי בדין זה ולא רצו לחלק בה בין חצר למבוי או שמא בזו הואיל והכל משותף אין לומר בה שזה טורח ומציל ומעמידין אותה על הדין ונמצא מכל מקום שלא קנה בכך אלא שאמ' לו לזכות והוא לא זכה ואפי' עירב חנוני זה לכל האחרים וזיכה גם לזה אינו כלום שהרי לא נתכוון לזכות לו במתנת חנם כשאר הזוכים בעירוב אלא לקנות במעה והרי אינה קנויה לו ואף זה יודע שלא קנה ואין כאן גלוי דעת להיות הענין זכות לו לערב בשלו ונמצא מערב במעותיו שלא לדעתו ואין לומר זכין לאדם וכו' אלא במזכה לו בעירובו של מזכה כמו שביארנו.

דף פא:

ומודים בשאר כל אדם ר"ל שלא לנחתום ולחנוני אלא לאחד מבעלי בתים שאם אמ' לו כן זכו לו מעותיו שכל שאמ' לו חברו הילך מעה וזכה לי בעירוב וזכהו בפתו זכה לו שמאחר שאין בעל הבית עשוי למכור פת ויין ודאי לא נתכוון זה אלא לעשותו שליח ונעשה כאומר לו ערב לי שאף בחנוני עצמו אלו אמ' לו ערב לי קונה לו שאין מערבין לו לאדם אלא מדעתו. כלומר זה שאמרנו בחנוני ונחתום שמאחר שלא זכה לו אין זכויו כלום הוא מפני שאף בעירובי חצרות אין מערבין לו לאדם משלו אלא לדעתו ואעפ"י שמשל מערב מיהא זוכין לו שהרי אין כאן אלא זכות וזכים לאדם שלא בפניו משלו מיהא אין זכין לו שלא מדעתו הא אם משך הככר והניחו אצלו ודאי שליח עשאו. וכן יתבאר בגמרא שלא נחלקו אלא במעה אבל אם נתן לו כל אחד שיזכה לו בעירוב קונה מדין חליפין ומכיון שקנאו והודיעו שלעירוב הוא מתכוין גלוי הדעת הוא וזוכה לו שלא מדעת.

אמר ר' יהודה במה דברי' אמורים בעירובי תחומין וכו' ונחלקו בגמרא ר' יהושע ור' יוחנן שלדעת ר' יהושע כל מקום שאמ' ר' יהודה אימתי ובמה אינו אלא לפרש דברי חכמים ונמצא שר' יהודה לא בא אלא לפרש דברי חכמים כלומר זה שאמרו שאין מערבין לו לאדם אלא מדעתו שהדבר נאמר בסתם בין במערבין לו משלו בין בשל מערב

דוקא בעירובי תחומין שיש בו צד חובה שאעפ"י שמרויח ברוח זה מפסיד הוא בכל שאר הרוחות אבל בעירובי חצרות כל שהמערבים מזכים משלהם מיהא מערבין לו אף שלא מדעתו שזכין לאדם שלא בפניו הא בשלו מיהא לא עד שיודיעוהו כמו שביארנו. ומה שהוזכר למעלה בנתוספו דיורין שצריך להודיעם פירושו בחצר שבין שני מבואות ורגילה עם זו ולא עם זו ואם עירבו לה בשאינה רגילה שלא לדעתה חוב הוא לה ולדעת ר' יוחנן אימתי לפרש ובמה לחלוק ואם כן לדעת ר' יהודה אף במערבין לו משלו אין צריך להודיע ואין צריך אפי' לומר לחנוני זכה לי וכבר אמר כל ששנה ר' יהודה בעירובין הלכה כמותו ונמצא שבעירובי חצרות אף משלו מערבין לו שלא מדעתו הואיל ואין כאן אלא זכות מצד קניית הרשות אעפ"י שיש קצת חובה מצד פתו שכל שזכותו מפורסם אעפ"י שנמשך ממנו קצת חובה זכה אלא שאם לא ידע זה עד שנגלית החובה ונמנע מלקבל רשאי. וכן כתבוה קצת מפרשי' ומפני שידוע שר' יהושע ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן וכן שרב יהודה בשם שמואל ורב (זבי) [שיזבי] בשם רב חסדא סבורים כן ר"ל שר' יהודה בא לחלוק. ומכל מקום גדולי הפוסקי' נראה שסוברים בכאן שלא בא אלא לפרש ולעולם במערבין לו משלו צריך להודיע.

ומכל מקום קצת מפרשי' מהנדזים שלא להעמיד משנה זו בעירובי חצרות שהרי כל שהנחתום עמו בחצר מעות קונות לו על הדרך שכתבנו שפסקוה בפרק הזהב ופרשו ענין משנתנו בעירובי תחומין והוזכרו בה חנוני ונחתום שהרי בכל מערבין עירובי תחומין כמו שהתבאר. והענין הוא כגון שבני העיר רצו לערב לעיר אחרת ואמרו לו לחנוני או לנחתום להוליך להם פת או יין למקום פלוני וכל שירצה לקנות לצורך עירובו יהא הוא מזומן לשם והוא לא נעשה שליח לשם אלא שנעשה מזומן להם ליקח פתו ויינו והם מערבין לעצמם ברגלם או בפיהם ונתן זה מעה לחנוני שיזכה לו בעירובו ר"ל שיהא מונהו באחד מלוקחי פתו ולא אמ' לו שיערב לו או שיזכה לו על ידי אחר ולר' אליעזר הרי זה גלוי דעת אחר שהמעות קונות לו ממה שאמרו בה שמעמידהו על דין תורה. וחכמי' אומרי' לא זכו לו מעותיו ואין דעת הלוקח סומכת עליו והרי זה כמערב שלא מדעת. וכן יש מפרשי' הפרש שבין חנוני ונחתום לבעל הבית שחנוני ונחתום אין דעת בעל הבית סומכת עליו חושב הוא עליו שמא ימכרנו לאחרים הואיל ועשוי הוא למכור לכל אדם אבל בעל הבית דעתו סומכת עליו שאעפ"י שאמרו אין מעות קונות מכל מקום דוקא שאם רצה חוזר בו אבל כל שמשך אחר כן קנאו למפרע משעת נתינת מעות וכשאותו בעל הבית מעמיד לו ממכרו וזה עירב באותו [פת] בין נתינת מעות למשיכה כשמשכו משחשיכה כבר קנאו הלוקח לאותה פת מבעוד יום ונמצא שכבר עירב לעצמו

אבל נחתום אעפ"י שמעמיד לו ממכרו הואיל ולא סמך עליו הרי הוא כעירב לו שלא לדעתו. ויש מפרשי בזה שהפרשנו בין נחתום לבעל הבית שפירושו בבעל הבית המערב לבני העיר ומזכה להם את החבית או את הסל מלא ככרות ובא אחד ונתן לו מעה ליחשב לו למזון שתי סעודות ולא שיערב הוא עליו אלא שיערב הוא לעצמו בדבורו ואעפ"י כן כיון שבעל הבית זה מערב לבני העיר ומזכה להם את הסל על ידי אחר אעפ"י שלא זיכה לזה ממצותו נעשה כאומר לו זכה לי עירובי על ידי אותו הזוכה לאחרים שהרי לא הוציא עצמו מכללם ומתוך שזוכה לעצמו זוכה אף לזה. ומביאים ראיה לפי זה שאם לא כן מהו ששאלו מאי ניהו (שהו) [שאר] כל אדם וכל שאינו לא חנוני ולא נחתום הרי הוא בעל הבית שאף בשאר בני אדם יש הפרש בין קצתם לקצתם ועיקר הדברים כדעת ראשון:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

מה שביארנו במשנה שבבעל הבית קנה עירוב וכן אף בנחתום אם אמר לו ערב לי וכן אף בזכה ובכלי אף בתורת חליפין לא סוף דבר בעירובי חצרות אלא אף בעירובי תחומין כן:

ארבעה פרקים בשנה הכל רגילין להרבות בסעודה ואלו הן. ערב יום טוב האחרון של חג. וערב יום טוב ראשון של פסח. וערב עצרת. וערב ראש השנה כמו שביארנו הטעם בכלם במסכת חולין. ולפיכך בארבעה פרקים אלו משחיטין את הטבח בעל כרחו ר"ל שכופין אותו לשחוט על דרך זה שהוא מזכיר עכשיו והוא שאם קבל מן הלוקח דינר כדי ליתן לו בדינר בשר כופהו זה הלוקח לשחוט את השור וליתן לו ממנו בשר בדינר שקבל הימנו ואעפ"י שאין כאן לוקחים לשאר הבשר ואפי' היה השור שוה אלף דינרים מפני שמעותיו קנו לו בגוף הבשר עד שיעור דינר והרי הוא משותף בגוף הבשר ולא נשתתף בו אלא על מנת לשחוט לפיכך אם מת השור קודם שישחטנו מת ללוקח ואומר לו טול דינר מבשר הנבלה. ואעפ"י שחכמים תקנו שלא יהו מעות קונות מצד שלא יארע אונס למקחו של זה ברשותו של מוכר ולא יהא טורח להצילו אחר שקבל מעותיו כמו שיתבאר במקומו בזו החזירוה לדין תורה מפני כבודן של ימים אלו שיהא הלוקח יכול לכוף את המוכר לשחוט אבל בשאר ימות השנה הם עומדים בתקנת חכמים ואינו כופהו לשחוט ומתוך כך אם מת השור מת למוכר וצריך להחזיר לו דינרו. זיכה בעל השור לאחד בשר משור זה בדינר על ידי אחר בארבעה פרקים הללו שאי אפשר לו בלא בשר זכות הוא לו וקנאו ויכול לכופו לשחוט ואם מת מת ללוקח. בשאר ימות השנה

חוב הוא לו ולא קנאו ויכול המוכר לחזור בו אם מת מת ברשות מוכר. וכבר כתבנוה כן במקומה במסכת חולין פרק אותו ואת בנו:
מבוי שנטלה קורתו או לחיו בשבת נאסר אף לאותה שבת ואין אומרין בה שבת שהותרה הותרה כמו שהתבאר ואעפ"י שר' יהודה מיקל בזו וכבר אמרו כל ששנה ר' יהודה בעירובין הלכה כמותו בעירוב אמרו ולא במחיצות וכבר ביארנוה:

דף פב.

כבר ביארנו במקומו בשלישי של סנהדרין [כד:] שהפסולים מצד (מכירת) [עבירת] חמס אעפ"י שלא גנב או גזל להדיא הם המשחק בקוביא ומלוה ברבית ר"ל אף בשאינה קצוצה ובכללה כל אבק רבית ומפריחי יונים והוא שהיו מריצים יונים ומתנים זה עם זה שכל שיקדם במרוצתו לשל חברו יתן לו כך וכך. וסוחרי שביעית. ומשחק בקוביא מיהא דוקא כשאין לו אומנות אלא הוא. וכבר ביארנו הענין כלו יפה במקומו:
שנים שיושבין ואחד עובר לפניהם ונחלקו עליו אם הוא נזיר אם לאו זה אומר נזיר הוא ואם אינו נזיר הריני נזיר וזה אומר אינו נזיר ואם הוא נזיר הריני נזיר ונמצא כאחד מהם הרי חברו נזיר ואין אומרין לא נתנה נזירות אלא להפלאה ר"ל כשנודר על הודאי ולא כשנודר בספק אלא אף בנודר לו מן הספק כן. וכן אין מפקיעין זה מדין אסמכתא שאין דין אסמכתא באיסורין. ואף משחק בקוביא לא באו עליה מדין גזל ומתורת אסמכתא שאלו כן לא היינו צריכים לאין לו אומנות אלא הוא אלא טעם פסולו מפני שאינו עוסק ביישובו של עולם. ומה שהביאו בסוגיא זו ותני עלה וחכמים אומרים בין שיש לו אומנות (אלא) [שלא] הוא בין שאין לו פסול. אלמא מתורת אסמכתא הוא ומדין גזל כבר תירצוה שר' יהודה אמרה על דעת האומר אין נזירות אלא בהפלאה ואין הלכה כן כמו שביארנו:
ונשלם הפרק תהלה לאל
כיצד משתתפין וכו' כבר ביארנו בראש המסכתא שעניני המסכתא חלוקים לארבעה חלקים וענינם דרך כלל הוא: **הראשון** בתקוני המבואות הן סתום הן מפולש ותקוני החצרות ותקוני רשות הרבים בתקון עצמם ר"ל בהכשר לחיים וקורות ופסים ומחיצות ושאר דינים שבענינים אלו: **והשני** בתקון הבא להם מצד אחר בעירובי חצרות ושתופי מבואות ועל איזה דרך מערבין ובמה מערבין והיכן נותנין אותו ומי אוסר עליהם ושאר דינין שבענינים אלו: **השלישי** בענין עירובי תחומין ומפרטיו כיצד מערבין עירוב זה ובמה מערבים ומשתתפים בו: **הרביעי** בענין הרשויות ומפרטיו על איזה צד מטלטלין מזה לזה ובאיזה הכשר: וזה הפרק אמנם יכלול קצת שלשה חלקים האחרונים ועל זה

הצד יחלקו עניני הפרק לשלשה חלקים: **הראשון** בעניני עירובי תחומין כשאין רוצים לערב ברגלם אלא בפת או בשאר אוכלין כיצד מערבין ואם יכול אחד לזכות לאחרים ועל איזה צד. ואם צריך להודיע ואימתי צריך להודיע וכמה מערבין בו ובאיזה שיעור ולאיזה דבר מערבין אם אף לדבר הרשות או דוקא לדבר מצוה: **השני** בעירובי חצרות בששכחו ולא עירבו כיצד אוסרים זה על זה והיכן מניחין את העירוב ולבאר קצת דירות שאינן אוסרות: **השלישי** בענין הרשויות על איזה צד משתמשין בהן ובאיזה הכשר: זהו שורש הפרק דרך כלל אלא שיתגלגלו בו קצת דברים שלא מן הכונה כמשפט סוגיית התלמוד על הדרך שקדם:

והמשנה הראשונה ממנו אמנם תייחד לבאר עניני החלק הראשון שמניח אדם עירובי תחומין על חברו ובלבד שיזכה לו על ידי אחר ושיודיע לו קודם חשיכה וכן לבאר שיעור הצריך לכך והוא שאמר כיצד משתתפין בתחומין מניח אחד את החבית וכו' והוא שכבר ביארנו בפרק שלישי שעירובי תחומין ושתופי מבואות שוים לערב בהם ברוב אוכלין מה שאין כן בחצרות שאין מערבין להם אלא בפת. ומתוך כך הוא אומר שאם לא היה זה מערב ברגליו וכן שאינו מערב לעצמו רשאי אחד מן העיר לערב להניח חביתו ברחוק אלפים לאיזה צד שיברור ואומר הרי זו לכל בני עירי הרוצים לילך בצד זה חוץ לתחום לילך לבית האבל או לבית המשתה של שמחת מצוה שהוא בצד זה חוץ לתחום. ואעפ"י שבכל מקום הוא קוראם עירובי תחומין הוא מזכירם כאן בלשון שתוף ר"ל כיצד משתתפין בתחומין על שם מה שהוא רוצה לומר בהם שאחד מערב לכלם. והזכירו בענין זה דברים אלו ר"ל בית המשתה ובית האבל ממה שאמרו בגמרא שאין מערבין עירובי תחומין באוכלים אלא לדבר מצוה כגון אלו שהזכרנו כאן או להקביל פני רבו כמו שהזכרנו בפרק שלישי אם בא חכם למזרח עירובי למזרח. וכן לברוח מן העכו"ם שהוא מתירא מהם וכמו שאמרו שם אם באו עכו"ם למזרח עירובי למערב שהבריחה מן המזיקין ה"ה לענין זה כצורך מצוה הא לדבר הרשות לגמרי אין מערבין ואם עירב לדבר הרשות גדולי הדור מסכימים שאינו כלום ועל דרך מה שפרשו גדולי הרבנים בכאן שלא נתקן אלא לצורך הא שלא לצורך אין כאן תקנת עירוב ואפילו עירב אינו כלום. ומכל מקום לקצת חכמי הדור ראיתי שלא נאמר כן אלא לכתחלה הא בדיעבד עירובו עירוב. וכן כתבוה גדולי המחברים לפי מה שמצאנו ברוב ספרים. אלא שבקצת ספריהם ומן המדוייקים שבהם מצאתי שכתבו הרי זה אינו עירוב. ומכל מקום כל שמערב ברגליו לית דין ולית דיין שעירובו עירוב אף לדבר הרשות שכל שהוא שובת לשם שם הוא ביתו:

ונשוב לענין משנתנו והוא שכל שאמר כן ר"ל הרי זה לכל בני עירי ורובו (כלם) [ככולם] וכבר ביארנו בפרק חלון דוקא שזכה להם על ידי אחר וכל שמזכין על ידו עירובי חצרות מזכין על ידו עירובי תחומין. וכן צריך שיהא בעירוב זה כשיעור הצריך לו על הדרך שיתבאר. וכשהניחו על דרך זה נאמר אחר כן כל שקבל עליו מבעוד יום מותר משחשיכה אסור שאין מערבין משתחשך ופרשוה בגמרא שלא קבל דוקא ר"ל שיהא צריך שיקבל מבעוד יום אלא אין אנו צריכים מבעוד יום אלא ר"ל שכל שלא נודע לזוכה או לזוכים מבעוד יום שזה עירב עליהם אף כשנודע להם משחשיכה ונתרצו בדבר אינו כלום שמאחר שלא ידע זה מבעוד יום בעירוב אין כאן לומר דין ברירה כלל ואם מפני שחברו הניח עליו וזכהו אין זה כלום שאין מערבין עירובי תחומין שלא מדעת שהרי חוב הוא לו ואם נודע לו מבעוד יום ונתרצה מבעוד יום זו לא הוצרכה אלא קבל האמור במשנתנו לא סוף דבר שקבל אלא שהודיעוהו ר"ל שכל שנודע לזוכה מבעוד יום שזה עירב עליו אעפ"י שלא נתרצה בכך עד שחשיכה מותר שמכיון שנתרצה הוברר הדבר שמשעת ידיעתו היה דעתו בעירוב זה אבל אם לא נודע להם עד שחשיכה אינו כלום וכן הלכה.

וכמה שיעורו מזון שתי סעודות לכל אחד ואחד מן הרוצים לילך שם ואפי' היו כמה צריך שיעור שתי סעודות לכל אחד שמאחר שיש לו שם שיעור סעודת לילה וסעודת יום נתפרסם הדבר שעקר דעתו מן העיר ושדעתו לשבות לשם. ולא פי' במשנה זו אלא שיעור הפת וכבר ביארנו בפרק שלישי שהיין שיעורו בחצי לוג ושאר מינין שיעורן בכדי שישבע אדם מהן לשתי סעודות. ודבר העשוי ללפת בו את הפת שיעורו בכדי שילפת ממנו שתי סעודות ואעפ"י שאין דרך לפתן בלא לחם. בעירוב הקלו שכל שטרח בכך נתגלה דעתו ששובת הוא לשם. בפת מיהא פירשו בכאן שיעורו למזון שתי סעודות לכל אחד מזונו לחול כלומר שאינו אוכל כל כך כבשבת שמתוך מטעמים המוכנים לו בשבת הוא מוסיף אף באכילת הפת כמו שאמרו [במגילה ז:] רווחא לבסומי שכיחא ור' יהודה אומ' בשבת ולא בחול ואף הוא מתכוין להקל. והוא שר' יהודה סובר שבשבת (מעלא) [ממלא] כרסו במטעמים ומיני מתיקה וממעט בפת. ומאחר ששניהם להקל נתכונו כל שיש שם מזון שתי סעודות הן לחול הן לשבת דיו. והכל לפי מה שהוא אדם והוא שאמרו בסדר טהרות במסכת כלים [פט"ז] והזכרנוה בפרק שלישי יש שאמרו הכל לפי שהוא אדם. מלא קמצו למנחות. מלא חפניו לקטורת. מלא לוגמיו ביום הכפורים. מזון שתי סעודות לעירוב. ופרשנו שם שלא נאמר בה לפי מה שהוא אדם אלא להקל כלומר ששיעור זה ר"ל מזון שתי סעודות בינוניות מתיר אפי' ברעבתן שברעבתני' הא

כל שדיו בסעודתו בפחות מכן כגון זקן או חולה דיו בשתי סעודות הראויות לו. וכן מי שמזונו בחול מועט ממזונו בשבת שיעורו בשל חול ומי שמזון פתו מועט בשבת ממזון פתו בחול משערין לו בשבת.

ועכשו מפרש שיעור ב' סעודות בינוניות כמה הוא והוא שאמר ר' יוחנן בן ברוקא אומר ככר בפונדיון מארבע סאין בסלע כלומר ככר שאדם לוקחו בפנדיון בשעה שארבע סאין נמכרין בסלע שנמצאת כל סאה נמכרת בדינר והדבר ידוע שהדינר שנים עשר פונדיונין והסאה ששת קבין שהם שנים עשר חצאי קב ונמצא חצי קב לשתי סעודות. ומכל מקום בגמרא פרשו שאין צריך לשתי סעודות אלא רובע קב ושיעור זה לא נאמר אלא אחר שיטול החנוני מחצית הסאה לשכר טרחו והוצאת אפייתו ונמצא רובע הקב בככר הלקוח בפנדיון ובו שיערו שתי סעודות וכבר ידעת ברובע הקב שהוא ששת ביצים ונמצאת כל סעודה כשיעור שלשה ביצי'.

ר' שמעון אומ' שתי ידות לככר משלש לקב ובא להקל ולמעט בשיעור ודעתו שתשע סעודות בינוניות יש בקב וכשאתה עושה ממנו שלש ככרות שבכל אחד מהן שליש הקב נמצאו שתי סעודות בשני חלקים של ככר זה והרי ככר השלם שבו שליש הקב הוא שיעור שמנה ביצים שהרי הקב כ"ד ביצים ושלישיתו שמנה ביצים ונמצאו מן הששה ביצים שתי חלקיו ארבעה ומן השני ביצים עשה מהן שלישיות והם שש שלישיות ושני חלקיהן ארבע שלישיות ונמצא שתי סעודות חמשה ביצים ושליש ביצה ולר' יוחנן בן ברוקא ששה ביצים אין ביניהם אלא שני שלישי ביצה לשתי הסעודות. וכן לר' יוחנן בן ברוקא יש שמנה סעודות בקב ולר' שמעון יש תשעה סעודות בקב. והוא שאמרו קרובים דבריהם להיות שוים:

ולענין פסק הלכה כדברי המיקל ומערבין בככר שיש בו חמשה ביצים ושליש לכל אדם אפי' בחור ובריא ואפי' רעבתן ובפחות מכן למי שאינו רגיל אלא בפחות כגון חולה וזקן וכיוצא בהן. ומכל מקום גדולי הפוסקי' פסקו לענין עירובי תחומין כר' יוחנן בן ברוקא ממה שאמרו אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מככר בפונדיון מארבע סאין בסלע. חציה לבית המנוגע. ר"ל חצי ככר זה שיעדנו לעירוב כלו לר' יוחנן בן ברוקא ושתי ידות ממנו לר' שמעון. חצי הככר השלם נתון לשער בו בבית המנוגע שני' והבא אל הבית וכתי' והאוכל בבית וכו' והדבר ידוע שהנכנס לשם טמא מיד טומאת שבעה וכן אם היה מביא עמו מלבושיו שלא בדרך לבישה אלא על כתפיו טמאים מיד כטומאתו ר"ל טומאת שבעה אבל בגדים שהוא לובש אעפ"י שהוא נוגע בהם אין להם אלא טומאת ערב ונקראים ראשונים לטומאה אבל אם שהה שם כשיעור אכילת סעודה אחת אף הבגדים

נעשין אב הטומאה וטמאים טומאת שבעה. וזהו שכתב והבא אל הבית שמשמעו דוקא בשהיית שיעור אכילה אלא שזה בטומאת ערב. לבגדים וזה בטומאת שבעה אף לבגדים. ונמצא שלדעת ר' יוחנן ככר השלם המיועד לעירוב הוא ששה ביצים וחציו שלש ביצים והוא אכילת פרס האמורה בכל התלמוד שהיא שיעור סעודה אחת. ולר' שמעון שיעור הככר השלם ששתי ידותיו משוערות לשתי סעודות לענין עירוב חציו משוער לבית המנוגע והרי הככר השלם שמנה ביצים וחציו ארבעה ביצים והיא היא אכילת פרס לדעתו שהיא שיעור סעודה אחת ואעפ"י שלענין עירוב הוא עושה את הככר השלם בין שלש סעודות ונמצא שאין בשיעור סעודה אלא שני ביצים ומחצה ושתות ביצה מיקל הוא בעירובין להכשיר בסעודה דחוקה פחותה שליש מן הסעודה הראויה שהרי שני ביצים ומחצה ושתות הם י"ו שתויות וארבעה ביצים הם כ"ד שתויות:

ולענין פסק אף בזו נחלקו הפוסקי' בו והוא שגדולי הרבנים פסקו כר' שמעון ומפרשים בכל מקום אכילת פרס ארבעה ביצים וראיה לדבריהם שר' יהודה ור' יוסי סוברים כן כמו שאמרו בגמרא כמה שיעור שתי ביצים חסר קמעא ר' יוסי אומר שתי ביצים שוחקות שיער ר' שתי ביצים ועוד וכמה ועוד אחד מעשרים בביצה. והענין הוא שר' יהודה שיער בביצים קטנים ור' יוסי שיער בגסים ומכל מקום שניהם סוברים שהפרס ארבעה ביצים. ומכל מקום גדולי המחברים פסקו כר' יוחנן בן ברוקא ופסקו בכל מקום שאכילת פרס שלשה ביצים. וראיה לדבריהם ממה שאמרו בגמרא על ברייתא שהזכרנו אמ' רב חסדא זו דברי ר' יהודה ור' יוסי אבל חכמי' אומרי' כביצה ומחצה שוחקת. ואעפ"י שפרשו בה מאן חכמי' ר' יוחנן בן ברוקא מכל מקום הואיל ורב חסדא קורהו בלשון חכמי' לפסוק הלכה נתכון ונמצאת אכילת פרס שלשה ביצים שוחקות. ונראה לי כדעת ראשון שהרי לענין טומאת אוכלין נאמר בסוגיא חצי של חצי חציה לטומאת אוכלין. ולמדת שלר' יוחנן בן ברוקא שהככר ששה ביצים וחציו שלש לבית המנוגע וחצי חציו ביצה ומחצה לפסול את הגויה. נמצא חצי של חצי חציה שלשת רבעי ביצה לטומאת אוכלין. ולר' שמעון הככר השלם שמנה וחציו ארבעה לבית המנוגע וחצי חציו שנים לפסול את הגויה וחצי של חצי חציו ביצה שלימה לטומאת אוכלין בכביצה ומאחר שזו כר' שמעון אף בשאר כן.

חצי חציה ר"ל חצי פרס לפסול בה את הגויה והוא שהאוכל אוכלין טמאים בשיעור חצי פרס נפסלה גויתו מלאכל בתרומה ומדברי סופרי' שהרי מן הדין אין אוכל מטמא אדם וחכמים הוא שגזרו לפסול גופו בכך מלאכל בתרומה עד שיטבול ואין זו (גזרת) [מגזרת] שמנה עשר דבר הנזכרת במסכת שבת [יד:] שזו בדורות הראשונים נתקנה וזו

אינו פוסל במגע תרומה אלא נפסל גופו מלאכל בתרומה שאם יאכל תרומה עמו נראה כאוכל שניהם ביחד ומיטמא אוכל בחבירו. ושיעור חצי פרס שהוזכר בו הוא מפני שנתמעט בעכול ובשמונה עשר דבר גזרו אף בכביצה שיפסול תרומה במגעו:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה על הדרך שהזכרנו ודברי' שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

קטן עד בן ארבע או חמש שנים ר"ל עד סוף ארבע או עד סוף חמש ר"ל אף כל שנה חמשית יוצא בעירוב אמו ואין צריך לערב בשבילו או להוסיף ולזכות לו בעירובה אלא שהוא יוצא עמה בלא עירוב בשבילו ובלא זכוי והרי הוא כגופה לענין זה ואפי' היה אביו בעיר ויוצא ונכנס עמו שעד זמן זה הוא גדל עם האם וכרוך אחריה ונמנה עמה. הא מסוף חמש ולמעלה כל שנה ששית אם היה אביו בעיר ונכנס ויוצא עמו אינו יוצא בעירובה אלא אם כן עירבה לו או זכתהו בעירובו. ומכל מקום אף בזה אם עירב לו אביו בצפון ואמו בדרום יוצא לצד שעירבה לו אמו. ואם לא היה אביו בעיר יוצא בעירוב אמו בלא שום עירוב ובלא שום זכוי הא יתר על שש צריך לערב לעצמו. ואם יש לו אב ואין לו אם יש אומרי' שכל שאלו היתה אמו לשם יוצאה בעירובו כך הדין באב כשאין שם אם. ויש מפרשי' שלעולם אינו יוצא בעירוב אביו שאין הקטן כרוך אחר אביו. ועיקר הדברים כדעת ראשון. ולענין סוכה קטן שאין צריך לאמו והוא כבן חמש כבן שש חייב בסוכה מתורת חנוך:

ולענין ביאור לפי מה שפסקנו צריך שתפרש הסוגיא בדרך זה. קטן בן שש יוצא בעירוב אם. ר"ל כל שנה ששית. והשיבוהו ממה שאמרו קטן שאינו צריך לאמו אינו יוצא בעירוב אמו וכמה אמרו ר' ינאי וריש לקיש כבר ארבע וכבר חמש ר"ל עד סוף חמש. אלמא כל שנה חמשית אינו יוצא וכל שכן בששית וקשיא לרב אסי בחמשית וששית ותירץ רב הונא בריה דרב יהושע דודאי הכי הוא וכי אמרינן בשנה ששית יוצא בעירוב אמו וכל שכן בחמשית דוקא בעירב לו אביו ועירבה לו אמו דבצוותא דאמיה ניחא ליה טפי כל שנה ששית הא בלא שום עירוב אינו יוצא בעירוב אמו. והשיבו ממה שאמרו קטן שצריך לאמו יוצא בעירוב אמו וכמה עד בן שש ומדקתני עד עד בן שש פירשו מבן שנה עד שש ואם כן פירושו בלא שום זכוי עד בן שש אלמא דשנה חמשית מיהא יוצא בלא שום זכוי תיובתא. לימא תהוי תיובתיה דרב אסי דהא בברייתא זו דוקא עד בן שש הא שנה ששית אינו יוצא בלא זכוי ואיהו קאמ' דכל בן שש יוצא בלא זכוי דהא איהו לא מפרש למלתיה בעירבו לו אביו ואמו ומפרש לו בלא שום זכוי עד ועד בכלל. והקשה לימא קושיא דר' ינאי וריש לקיש דאינהו אמור דשנה חמשית אינו יוצא.

ותירצוה דשנה חמשית בליתיה לאבוה במתא יוצא בעירוב אמו. ונמצא דר"ה בדר"י כי איתותב משנה חמשית איתותב והילכך כל שנה חמשית יוצא הא משנה ששית בעירבה לו אמו לא איתותב וריש לקיש ור' ינאי אודו ליה בשנה חמשית בדליתי' לאבוה אלא (דבאיתיה) [דבדליתיה] לאבוה כל שנה חמשית. ונראין הדברים לפסוק כרב הונא בריה דרב יהושע במאי דלא איתותב והוא כל שנה ששית בעירבה לו אמו מצד אחד ואביו מצד אחד ובשנה חמשית לפסוק כברייתא דאיתותב מינה רב הונא דעד בן שש ולא עד בכלל אלא דטעמא (ראיתיה) [דליתיה] לאבוה איכא לדמויי לטעמא דעירבו לו אביו ואמו ומהניא אף לשנה ששית דהא לחמשית לא צריכא לן דלא פסקינן כריש לקיש. ויש פוסקי' כריש לקיש ואף חמשית דוקא בדליתיה לאבוה. ויש פוסקי' כרב אסי ואף ששית יוצא בלא שום זכוי בעירוב אמו אף באיתיה לאבוה. וכן דעת גדולי המחברים ועקר הדברים כמו שכתבנו. וענין ארבע וחמש פירושו ארבע לבריא וחמש לחולני או לפום חורפייהו. חמשית (אבריא) [בבריא] כששית לחולני. ומכל מקום גדולי המחברים לא חלקו כלל בין זה לזה ואף לפי שטתנו אני מסכים בזו. ואם כן כל חמש יוצא ובששית אינו יוצא בעירוב אמו אלא או בעירבו לו שניהם או בדליתי' לאבוה ועל הדרך שכתבנו וכסתמא דברייתא דקאמ' עד בן שש ולא מפליג בין ארבע לחמש:

דף פב:

כבר ביארנו שהקטן מבן שש ולמעלה צריך להוסיף בשבילו ומכל מקום מערב בשבילם לצד שהוא הולך אפי' על כרחם ר"ל אעפ"י שמיחו וכן הדין בעבדו ושפחתו הכנעני' אבל בנו ובתו הגדולים ועבדו ושפחתו העברים ואשתו אעפ"י שאוכלים על שלחנו אינו מערב להם על כרחם אלא אעפ"י שעירב עליהם יכולים למחות תיכף שידעו בין קודם חשיכה בין לאחר חשיכה וכל שעירבו לעצמן אין לך מחאה גדולה מזו ומכל מקום כל שלא מיחו אעפ"י שעירב בשבילם שלא מדעתם יוצאים הם בעירובו שהניח עליהם במזון שתי סעודות לכל אחד. ומעתה אין צריך שיודיעם מבעוד יום:

דף פג.

במסכת בבא בתרא אמרו המשתכר אל ישתכר יותר משתות. ואעפ"י שאמרו בכאן צא מהן מחצה לחנוני אין ממנה סתירה לחברתה שלא אמרו אל ישתכר יתר משתות אלא (בכירות) [בפירות] שאין בהן אלא טורח מקחן וממכרן אבל תבואה שיש בה טורח טחינה ולישה ואפייה והוצאת עצים ושכר המסייעים בעמלם שיערו בו מחצה:

כל ששיערנו בסוגיא זו בביצה פירושו בביצה וקליפתה חוץ מטומאת אוכלין ששיעורה בביצה בלא קליפתה שהרי טעם כביצה שבו הוא מדכתי' האוכל אשר יאכל אוכל שאתה יכול להאכילו בבת אחת והוא כביצה והרי אין דרך לאכלה בקליפתה. וזה שאמרו אין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת בביצה בלא קליפתה שיערו בדרך אכילתה. וזהו שאמרו בסוגיא זו ותנא דידן מאי טעמא לא תני טומאת אוכלין תירץ בה משום דלא שוו שיעורייהו בהדדי כלומ' שביצים הנזכרי' במשנתנו בקליפתן ולענין טומאת אוכלין בלא קליפתן. ויש מפרשי' בענין אחר וזה עקר:

שיעור חלה הוא ארבעים ושלש ביצים וחומש ביצה. והענין הוא שימלא כלי אחד מים על כל גדותיו ויתן בתוכו הביצים זה אחר זה בנחת והכלי שהוא מחזיק המים הנשפכים בסבת הביצים הוא הוא שיעור חלה וזו היא מדת עיסת מדבר והוא [שבעה] לגין וביצה וחומש ביצה. ומה שאמרו חמשת רבעים ר"ל חמשה לגין הוא למדה צפרית. והענין הוא שבירושלם הוסיפו על המדות של מדבר שתות מלבר. ר"ל שתות מכל מה שיש בו עכשו שהוא חומש מלגאו ר"ל מן הנשאר ובצפרי חזרו והוסיפו על של ירושלם שתות מלבר גם כן. ומעתה צא ולמד בעיסת מדבר שהיא עומר ועליה נאמר ראשית עריסותיכם והעומר עשירית האיפה צא וחשוב איפה שלש סאין סאה ששת קבין קב ארבע לגין נמצאו ע"ב לוגין לאיפה ועשיריתם לשבעי' לוג שבעה לוגין ולשני לוגין הנשארים ביצה וחומש ביצה שהלוג ששה ביצים בירושלם הוסיפו שתות מלבר וחזרו הששה לגין לחמשה לגין והלוג הנשאר לחמשה ביצים וביצה וחומש ביצה לביצה מצומצמת והרי בין הכל ששת לוגין ירושלמי' בצפורי חזרו והוסיפו אף על זו שתות מלבר וחזרו לחמשה לגין נמצא שיעור חלה שבעה לגין וביצה וחומש ביצה מדברים שהם ששה ירושלמיים שהם חמשה צפוריים. ומכאן אמרו האוכל במדה זו ליום אחד ר"ל בשתי סעודות ולא יהא ניזוק ברוב אכילה הרי זה בריא ומבורך. יתר מכאן רעבתן. פחות מכאן ומזיק לו הרי זה מקולקל במעיו. ולפי דרכך למדת שחמשת רבעים צפריים חייבי' בחלה ואין צריך לגרוס בה ועוד. מכל מקום יש גורסי' אותו ומפרשי' בה כדי שיעור חלה וכדי שישאר שיעור הסעודה כשנטלה חלתו ולא תתמעט אכילתו ויעמוד בדין מעי מקולקל.

ויש מפרשי' אותו כדי להיות הביצים שוחקות ופרשו בו כמה שנאמ' בסוגיא זו אחד מעשרי' בביצה ונמצא לארבעי' ביצים תוספת שני ביצים ויש מפרשי' אותו בתוספת ביצה לכל מפני שהם מפרשי' במה שפרשנו שתות מלבר שהיא שתות מלגאו ר"ל כל שהוא שתות ממה שיש שם ר"ל כשמחזירין שש לחמש ושתות מלבר הוא שתות הבא מן החוץ כשיעור שתות מה שיש בו עכשו כגון שיחזרו השבע לשש והם סוברים שתוספת

ירושלמית היתה בשתות מלבר וחזרו השבעה לגין לששה ונשארו ביצה וחומש ביצה שחזרו לביצה שוחקת ובצפורי הוסיפו שתות מלגאו וחזרו הש לחמש ונשארה הביצה כשהיתה. ועיקר הדברים כמו שפירשנו תחלה. ומכל מקום בזמן הזה שאין לנו מדה שבלוגין אלו לא מדברית ולא ירושלמית ולא צפרית חוזרין לראשונות ומודדין בביצים וצריך למדדה בריוח מפני שהביצים מהם גסות ומהם דקות ואין הדבר משוער בהם כל כך ומכל מקום עיקר השיעור בצמצום הוא בכלי הנעשה בתשבורת על דרך חשבון אצבעיים על אצבעיים כמו שיתבאר במקומו בע"ה:

דף פג:

המשנה השניה והכונה להתחיל בה בענין החלק השני אלא שהיא גם כן מענין החלק השלישי והוא שאמר. אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו וכו'. ופי' מרפסת הוא תקרה היוצאה לפני העליות מתפשטת על אויר החצר עשויה לתשמיש בני עליה ולפירוק משאם והוא הוא ענין אכסדרה שכשהוא עשוי לטיול קרוי אכסדרא וכשעשוי לתשמיש קרוי מרפסת וארך המרפסת כארך כל העליה ופתחי העליות פתוחין לה וכשרוצי בני עליות לצאת לרשות הרבים יורדים מבתי העליות למרפסת ומן המרפסת דרך סלם לחצר ומן החצר לרשות הרבים. ולפי סוגיית הגמרא אתה צריך לפרש שיש לפעמים עליות על עליות ועולין בני עליות עליונות לבתים שבעליותיהן דרך מרפסת זו ויש לפני עליות עליונות מרפסת גם כן שהיא יוצאת לפני העליות על אויר החצר רחבה יותר מן המרפסת האמצעית עד שכשירצו בני עליות גבוהות להשתמש בחצר דרך שלשול לא תהא המרפסת שבאמצע מונעתם ואנו קורים למרפסת עליונה תקרה כדי להבדיל בלשון בינה לאמצעית עד שיובן מדברינו כשנזכיר בסוגיא זו תקרה על המרפסת העליונה וכשנזכיר מרפסת על המרפסת האמצעית. וסתם הדברים התקרה העליונה גבוהה על המרפסת עשרה או מעשרה ולמעלה וכן המרפסת גבוהה על קרקע החצר עשרה או מעשרה ולמעלה. ופירש עכשו שאנשי חצר ואנשי מרפסת ר"ל אנשי העלייה האמצעית ששכחו ולא עירבו ר"ל אלו עם אלו אלא שמכל מקום עירבו אלו לעצמם ואלו לעצמם שאלו לא עירבו כל אחת לעצמה הרי אף הם אסורים להוציא כלי בתיהם למרפסת שלפני עליותיהם ואלו להוציא כלי בתיהם לחצר שלפני בתיהם אלא שכל אחת עירבה לעצמה ומותרין אלו למרפסת ואלו בחצר ולענין כלים ששבתו במרפסת ובחצר לא הוצרכנו בהיתרן לכלום שהרי גג ואכסדרא ומרפסת וחצר רשות אחת הן כמו שיתבאר ולא דברו במשנה זו אלא לענין בתים הפתוחים לחצר ובתים

שבעלייה הפתוחים למרפסת הא אין אנו עסוקין במשנה זו אלא שעירבה זו לעצמה והותרה מביתה למרפסת וזו לעצמה והותרה מביתה לחצר ואין דריסת רגל בני מרפסת על החצר אוסרת לבני חצר שאעפ"י שהסלם תורת פתח עליו כבר אמרו גם כן שהסלם תורת מחיצה עליו והכל להקל ואפי' לא עירבו בני מרפסת כל שעירבו בני חצר לעצמן אין דריסתם אוסרת להם מטעם זה שהזכרנו וכל שכן כשעירבו אף בני מרפסת לעצמן שהרי יש בה היתר מצד אחר והוא שרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה אבל מכל מקום רשויות חלוקות הם לאסור הוצאה וטלטול מזו לזו ר"ל מעלייה לחצר. וכן צריך שתפרש שאין לבני חצר במרפסת כלום ולא לבני מרפסת בחצר אלא דריסת רגל שאלו היו משותפים אלו בזו ואלו בזו היינו אוסרים אותם דרך הסולם כמו שיתבאר למטה בשתי גזוזטראות שבאים בני תחתונה דרך עליונה למלאת שאוסרת התחתונה על העליונה הואיל ונעשית המחיצה בשותפות אלא שבזו אין לאלו כלום על אלו ואין אוסרין זה על זה אלא שמכל מקום נאסר תשמיש שמזו לזו מדין חלוק רשויות ופירש בה שכל שגבוה עשרה טפחים למרפסת פחות מכן לחצר ר"ל שאם יש בחצר עמוד או תל גבוה עשרה שנמצא שאין תשמישו נוח לבני חצר שהרי אי אפשר להשתמש בו אלא על ידי זריקה וכן אין תשמישו נוח לבני עלייה גבוהה שהרי נמוך ממנה עשרה ואי אפשר להם להשתמש בו אלא על ידי שלשול שכל שמשתמשין בו מגבוה לנמוך בעומק עשרה נקרא שלשול וכל שמשתמשין בו מנמוך לגבוה בגובה עשרה נקרא זריקה וכל שתשמישו בשוה או מכל מקום בפחות מעשרה שלו הן בגובה הן בעומק נקרא תשמיש נוח וראוי. והא למדת שעמוד זה תשמישו נוח לבני מרפסת ומתוך כך נותנין אותו למרפסת שאלו למרפסת עצמה ולחצר עצמה כל (ששב) [ששבת] במרפסת או בחצר מותר הוא לשניהם שהכל רשות אחת אלא נותנין אותו לבני בתים הפתוחים למרפסת ובני חצר וכן בני עלייה גבוהה אסורים בו שכל שהוא לזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת פחות מכן לחצר. ר"ל שיש שיעור נמוכות מן המרפסת לראש העמוד עשרה טפחים ונמצא שאין תשמישו נוח לו נותנין אותו לחצר שתשמישו נוח לו בו ואתה צריך לידע שאם לא היה גבהו מן החצר עשרה ולא נמיכותו מן המרפסת עשרה שנמצא תשמישו נוח לזה ולזה נותנין אותו לשניהם ומאחר שהוא של שניהם נאסרו שניהם בו שהרי אלו אוסרים מכאן על אלו והוא ענין לזה בפתח ולזה בפתח ששניהם אוסרין זה על זה. וכן הדין בששניהם תשמישם בקשה כגון שהיה לזה נמוך עשרה ולזה גבוה עשרה והוא ענין לזה בשלשול ולזה בזריקה כמו שיתבאר בגמרא.

וכן חליית הבור ר"ל שהוציאו עפר ממנו והקיפוה על שפתו עד שנעשה אותו היקף רחב ארבעה שהוא ראוי להשתמש בו או סלע שעל גב קרקע החצר רחבה ארבעה אם שפת אותה חוליא או הסלע גבוה עשרה למרפסת פחות מכן לחצר על הדרך שביארנו. ואם הבור דרך דלייה שבו עמוק עשרה מן המרפסת והחולייא גבוהה עשרה מן החצר יתבאר בגמרא שנותנין אותו לשניהם. במה דברים אמורים ר"ל שכל שגבוהה עשרה נותנין אותה למרפסת בשהעמוד סמוכה לשפת המרפסת עד שהיא לה בתוך ארבעה טפחים אבל במופלגת ארבעה אף היא תשמישה קשה לה מצד רחקה כמו שהוא קשה לחצר מצד גבהה ונותנין אותה לחצר ר"ל אף לחצר שהרי לזה ולזה בזריקה הוא זו מצד הרוחק והפלגה וזה מצד הגובה ורוחק ארבעה לתשמיש הושטה כגובה עשרה לתשמיש הגבהה ונמצאו שניהם אוסרים זה על זה הואיל ולא עירבו ביחד וזריקתם אסורה לכל. ומכל מקום אלו עולין מכאן ואוכלין לשם מה ששבת בתוכו ואלו יורדין לשם ואוכלין גם כן. ולמדת ששלשה מינים הם בתשמיש קשה זריקה ושלשול והפלגה או ריחוק ואף היא נזכרת בסוגיא זו בלשון זריקה:

זהו ביאור המשנה וכן הלכה. ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

שתי חצרות הסמוכות זו לזו ויש ביניהן רשות אחת כגון כותל או עמוד רחב ארבעה וגבוה משלשה ולמעלה שתשמיש שתיהן שוה בו וכן חריץ שבין שתי חצרות רחב ארבעה ועמוק יותר משלשה אם אין הכותל או העמוד גבוה עשרה וכן שאין החריץ עמוק עשרה הרי תשמישו של רשות זו נוח לזה ולזה וזהו הנקרא לזה בפתח ולזה בפתח שכל שהוא פחות מעשרה הרי הוא כתשמיש סתם וכמוציא מביתו דרך פתחו לחצר. ומעתה נותנין אותו רשות לשניהם ונמצא שהוא רשות משותף וכל שלא עירבו החצרות ביחד אעפ"י שעירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן שניהם אסורים ברשות זה עד שיערבו יחד שהרי הואיל ואין המחיצה שביניהם גבוהה עשרה אין מערבין אלא אחד. וכן הדין אף במקום שאם רצו מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד. וזהו דין הנזכר בחלון שבין שתי חצרות שכל שמשהו ממנה בתוך עשרה רצו מערבין אחד רצו מערבין שנים ואם לא עירבו כאחד אסורים בתשמישו של חלון ושל כותל כלו. וכן משנתנו עמוד בחצר ואינו גבוה עשרה מקרקע החצר ולא נמוך עשרה מן המרפסת הרי יד שניהם שוה בו לתשמיש של נחת והרי כלזה בפתח ולזה בפתח ונותנין אותו לשניהם ושניהם אסורים עד שיערבו:

היה תשמיש רשות זה קשה לשניהם לזה בזריקה [ולזה בזריקה] כגון שעמוד זה שבין שתי החצרות גבוה עשרה אף זה נותנין אותו לשניהם והרי הוא משותף לשניהם הואיל

ותשמישו לשניהם בקשה ונמצאו אוסרים אלו על אלו להוציא ממנו לבתים אעפ"י שממנו לחצר מותר כמו שהתבאר. וכמו שאמרו בכותל שבין שתי חצרות גבוה עשרה שאין יכולין לערב אחד שאם היו בראשו פירות אלו אוכלין מכאן ואלו אוכלין מכאן ובלבד שלא יורידו למטה לבתים כמו שהתבאר. וכן הדין בתשמיש שהוא קשה לשניהם מצד שהוא לזה בשלשול ולזה בשלשול כגון בור עמוק עשרה שבין שתי החצרות שאסורין למלאת ממנו לבתים. וכמו שאמרוה בחריץ שבין שתי חצרות עמוק עשרה ורחב ארבעה שאין מערבין אחד ושניהם אסורים בו:

היה תשמישו קשה לאחד ונוח לאחר אם לזה בפתח ולזה בזריקה כגון כותל שבין שתי חצרות שצדו האחד גבוה עשרה טפחים לקרקע של חצר זה וצד אחר שוה לארץ ר"ל שאינו גבוה עשרה לקרקע של חצר זה כגון שהיה קרקע של חצר זה גבוה על הקרקע של חצר אחרת או שהיה לזה בפתח ולזה בשלשול כגון חריץ שבין שתי חצרות שצדו אחד עמוק עשרה לקרקע של חצר זה וצדו אחר שוה לקרקע של חצר זה ר"ל שאינו עמוק שם עשרה כל שכגון זה נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת וזה שתשמישו בקשה אסור בו ואינו אוסר על חברו. ואם כן במשנתנו היה עמוד בחצר גבוה עשרה לקרקע ואינו נמוך עשרה מן המרפסת נותנין אותו למרפסת ואם היה גבהו פחות מעשרה לקרקע החצר והוא נמוך עשרה מן המרפסת נותנין אותו לחצר. וגדולי המפרשים פרשוה כשעשו אנשי מרפסת דקה לפניהם בחצר שאין אוסרין בחצר. ואין צורך בכך שהרי הסולם תורת מחיצה עליו כמו שביארנו. וכל שעשו בני מרפסת דקה לפניהם יראה שאף בתשמישם שוה לשניהם ונותנין אותו לחצר מצד שגלו דעתם לסלק עצמם ממנו וכן נראה דעת גדולי המחברים:

היה תשמישו קשה לשניהם אלא שהיה קשה לזו יותר מזו כגון לזה בשלשול ולזה בזריקה שהשלשול אינו קשה כל כך כזריקה כגון שהיה עמוד זה גבוה עשרה מקרקע החצר ונמוך עשרה מן המרפסת נחלקו בה רב ושמואל שלדעת רב תשמיש שוה הוא ונותנין אותו לשניהם ואוסרין זה על זה ולדעת שמואל נותנים אותו לזה שבשלשול והלכה כרב.

אלא שצריך להוסיף בה דברים שאתה צריך בהם לידיעת ביאור הסוגיא ומתוך כך אני מעירך בביאורה דרך קצרה עד שמתוך ביאורה יעלה בידך מה שצריך לענין פסק שבה והוא שהקשו לדעת רב ממה שאמרו במשנתנו כל שגבוה עשרה טפחים למרפסת וקס"ד מאי מרפסת בני עליה ר"ל אותה עליה הגבוהה שעליה על הדרך שסדרנו במשנה וקורא לה מרפסת על שעולין לה דרך מרפסת והרי עמוד זה כשם שגבוה עשרה מקרקע החצר

כך נמוך עשרה מקרקע של אותה עלייה ונמצא לזה בשלשול ולזה בזריקה ואתה נותנה לאותה עלייה וכגון שאין המרפסת מפסקת בין התל והעלייה על הדרך שביארנו שאלו היתה מרפסת מפסקת אין תשמיש העליה הגבוהה על העמוד אלא בקושי גדול. ולמדת שכל לזה בשלשול ולזה בזריקה נותנין אותו לזה שבשלשול. ותירץ בה באותם הדרים במרפסת ר"ל בתים הפתוחים למרפסת והיא העלייה האמצעית שאין העמוד נמוך ממנה עשרה. ומכל מקום לא בדרים במרפסת עצמה שהרי אינה אוסרת כמו שאמרו הנותן עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו עירוב. והדר שם אינו אוסר. ומה שאמרו פחות מכן לחצר פירושו אף לחצר לאסור את שניהם שהרי אינה גבוהה מן החצר עשרה ולא נמוכה מן המרפסת עשרה והוה לי' לזה בפתח ולזה בפתח. והכי נמי מסתברא מדקתני סיפא במה דברי' אמורי' בסמוכה אבל במופלגת לחצר. ואם תפרש לחצר להתירה ר"ל לחצר דוקא ואין בני מרפסת אוסרין היאך אפשר לפרש כן והרי לזה ולזה בזריקה הוא זו מצד גבהה וזו מצד רחוקה כמו שביארנו במשנה אלא שפירושו אף לחצר ולאסור זה על זה כמו שהתבאר. וחזרו והקשו ממה שאמרו חוליית הבור והסלע בזמן שהם גבוהים עשרה למרפסת וקס"ד מאי מרפסת עלייה הגבוהה על הדרך שביארנו תחילה. ותירץ בה גם כן באותם הדרים במרפסת. וחזר והקשה תינח סלע שתשמישו בפתח למרפסת ובזריקה לחצר אבל בור כשבאנו להתירו למרפסת לא על תשמיש רוחב החולייא לבד באנו להתירו אלא אף למלא מן הבור הואיל והחולייא למרפסת. והרי מכל מקום הואיל ודליית הבור למרפסת בשלשול ולחצר בזריקה לזה ולזה תשמישו קשה הוא. ויש לדקדק בזו ובור מיהא מאי קושיא שהרי מכל מקום תשמישו למרפסת בשלשול לבד ולחצר בזריקה ושלשול והוה ליה למרפסת תשמיש נוח בערך אל תשמיש החצר וכמו שאמרו למטה דילמא שאני התם כיון דלזה בשלשול ולזה בזריקה ושלשול כלזה בפתח ולזה בזריקה דמי. ותירצו גדולי המפרשי' שאותו תירוץ אינו אלא דחייה בעלמא כלומר שאין ראייה משם למה שהוא רוצה להוכיח ממנה. ומכל מקום לא עמדה בו השמועה וכבר העלו הטעם לפי שאין אדם אוסר על חברו דרך אויר כמו שיתבאר. ולטעם זה אין צריכין לתירוץ זה וכל שתשמיש שניהם בקושי אעפ"י שזה קשה יותר מחברו כמה וכמה נותנין אותו לשניהם ואוסרין זה על זה. כך כתבוה גדולי המפרשים: ולמדת מדבריהם לענין פסק שאין משגיחין בין קושי הבא מצד אחד לקושי הבא משני צדדין או מכמה צדדין או מכמה אלא כל שהוא קשה לשניהם נותנין אותו לשניהם אעפ"י שאינו קשה לזה אלא מצד אחד וקשה לזה משני צדדי' והוא הדין לשלש או כמה. ומכל מקום יש מפרשי' שאותה האמורה למטה יש בה שלשה צדדין בקושי והוא שיש

שם הפלגה שהיא קרויה זריקה כמו שביארנו במשנה וכן יש שם זריקת גובה ושלשו. כמו שיתבאר הענין למטה וכל שקושיו של זה מצד אחד וזה משלשה צדדין נותנין אותו לזה למי שקשיו אינו בה אלא מצד אחד הא כל שקשיו של זה מצד אחד ושל זה משני צדדין כעין שנים הם ונותנין אותו לשניהם. וכן נראה דעת גדולי הרבנים ואף גדולי הדור מסכימים בה. וראיה לדבר למטה בדין הגזוזטרא כמו שיתבאר. וזהו מה שכוננו לחדשו בפסק זה:

דף פד.

ונשוב לביאור הסוגיא והוא שעל סמך אחת מן הדיעות שהזכרנו הקשו לרב מבור ותירצוה בבור מלא מים שנמצא שתשמישו לבני מרפסת בנחת שהרי אין צריכין בה לשלשול שהרי אף המים בתוך עשרה להם ולא עמד תירוץ זה שהרי מכל מקום מתחסר הוא בדלייתו ונמצא שיבא לידי שלשול ואף אם אין חסרונן מביאות לידי נמוכות עשרה שיצטרך בו לשלשול חוששין בה ואוסרין בה. ומכל מקום במים נובעין מיהא כל שמימיו בתוך עשרה למרפסת יש מתירין לבני מרפסת שאין כאן חסרון. וכן מצאתיה לקצת חכמי הדור ואיני מודה בכך שאף הנובעים מתחסרים הם ברוב דלייה ואעפ"י שאינם מתחסרים מכל וכל מכל מקום קרובים הם להתחסר למעט שיעורם מגובה עשרה לפחות מעשרה וכל שבא לידי חסרון מכל מקום אסור שאין נותנין את דברנו אלא לשיעורין. ומכל מקום חזרו ותירצוה בבור מלא פירות ולא פירות מתוקנים שאם כן חוששי שיהו נוטלין מהן עד שיביאו את הבור לנמוכית עשרה ויבאו לידי שלשול אלא בפירות של טבל שהם מוקצי מצד איסור טבל ולא יבאו לטלטל בהם. ואעפ"י שאמרו [ביצה לד:] טבל מוכן הוא אצל שבת דוקא שאם עבר ותקנו מותר אעפ"י שהיה מוקצה בין השמשות. הא קודם שתקנו מיהא מוקצה הוא לטלטול. ואעפ"י שביארנו בפרק חלון שהטבל הואיל וסופו ליטלטל בחול. אינו חשוב לבטל מחיצה המפסקת מכל מקום חשוב הוא למעט שיעור עשרה. ולמדנו מכל מקום שאין גוזרין בזה פירות של טבל מגזרת פירות מתוקנים. והקשו לשמואל משמועת אנשי חצר ולענין ביאור הדברים הוא מקשה ממה שדקדקו ממנה הא דביני ביני אסור כלומר שהוא גבוה עשרה מן התחתונים ונמוך עשרה מן העליונים. ותירצוה לדעתו בכותל תשעה עשר שאמצעיתו אינו גבוה עשרה לזה ולא נמוך עשרה מזה והוה ליה לזה כפתח ולזה כפתח. ולענין פסק אין צורך בכך ואף בכותל גבוה כן. והילכך לענין פסק אנשי חצר ואנשי עלייה ששכחו ולא עירבו כאחד אנשי חצר משתמשין בעשרה התחתוני ואנשי עלייה

משתמשין בעשרה העליוניי כיצד זיז היוצא מן הכותל אם למטה מעשרה הרי הוא לבני חצר בלבד בשהוא רחוק עשרה מן העלייה שהרי הוא לזה בפתח ולזה בשלשול למעלה מעשרה הרי הוא לבני עלייה והוא שיהא בתוך עשרה לבני עלייה שנמצא לזה בפתח ולזה בזריקה. היה הזיז בנתים ר"ל באמצע הכותל אם לא היה הכותל גבוה כ' אוסרין זה ע"ז שהרי לזה בפתח ולזה בפתח הוא. ואם הוא גבוה עשרים או מהם ולמעלה עד שלא ימעט מקום הזיז שיעור עשרה שלמעלה ממנו אף זו אוסרין זה על זה שהרי מכל מקום לזה בשלשול ולזה בזריקה הוא. דברים אלו בזיז שיש בו ארבעה על ארבעה הא פחות מכן אינו כלום ומותר לזה ולזה ודוקא בחצר אבל ברשות מקורה זיז שבכותל פחות מארבעה אסור לבני הבית ולבני העלייה שרשות היחיד משותף הוא וביתא כמאן דמליא דמיא כמו שהתבאר. ועלייה זו פרשוה גדולי המפרשי' בשפתוחה לרשות הרבים ויש לה גם כן חלון פתוח לחצר שיכולה לערב עם בני חצר ואינה אוסרת עליהם לפיכך בני חצר משתמשים בעשרה התחתונים או שעשו בני עלייה דקה בחצר שאינם אוסרין על בני חצר שאם לא כן אף הם אוסרי' עליהם אף בעשרה התחתונים.

דף פד:

וחזרו והקשו לשמואל ממה שאמרו בשתי גזוזטראות זו למעלה מזו שאם עשו מחיצות לעליונה ולא לתחתונה הואיל ורשות שניהם שולטת בו כגון שהעליונה משותפת על הדרך שיתבאר. שתיהן אסורות עד שיערבו אחד והמקשה סובר שהטעם באיסור זה מצד שמאחר ששתיהן תשמישן בקשה שהרי הוא לעליונה בשלשול ולתחתונה בזריקה ושלשול כל שזורקים דלים ממקומם ר"ל מגזוזטרא התחתונה לעליונה ויורד לנקב ומשלשלים משם למים ואחר כך מושכים ומעלים נותנין אותה לשניהם הואיל ומכל מקום תשמיש שניהם בקשה ואין צריך לומר בלזה בשלשול ולזה בזריקה לבד. ותירצוה לדעתו כגון בבאים בני תחתונה דרך סולמות לעליונה ונמצאת לשניהם בשלשול. ואביי תרצה בדולים ממקומם ובשהגזוזטראות זו לזו בתוך עשרה והרי הם כרשות אחת ולא נאמר לזה בנחת ולזה בקשה נותנין לזה שבנחת אלא ברשויות חלוקות וקמ"ל דאפי' עשו לעליונה דאיכא מיהא קושי פורתא לתחתונה אפי' הכי נותנין אותו לשניהם הואיל ורשות אחד הוא וכל שכן אם עשו לתחתונה דלשניהם בשלשול דאי לאו דלאשמועינן הכי אתא מה לי עשו לעליונה דאכתי מתחלה הוה סלקא דעתין דאתא לאשמועינן דלזה בשלשול ולזה בזריקה נותנין לזה שבשלשול אלא השתא מאי אתא לאשמועינן אלא דאשמעינן הא דכתבינא. והביא ראיה (מגי) [מגג] הסמוך לרשות הרבים בתוך עשרה

שבני רשות הרבים אוסרין תשמישו על בני חצר אעפ"י שאין בו תשמיש לבני רשות הרבים כלל אלמא משום דכל תוך עשרה כרשות אחת הוא. ודחו ראייתו דילמא ההיא בשיש לבני רשות הרבים תשמיש באותו גג כגון שמניחי שם (בומתסי וסודרים) [כומתא וסודרא]. ואעפ"י שאנו מפרשי בגג זה שהוא נמוך מרשות הרבים בפחות מעשרה על הדרך שיתבאר ומגבוה לנמוך אין בו מקום לכתוף. לשון מכתפין לאו דוקא אלא פירושו שמשתמשין בו. וסיים את דבריו לפרש בתשמישם כומתא וסודרא מצד שאין תשמיש נוח להם אלא להצנעת דברים דקים בשעה שעומדים ליפוש ושמא אין האיסור מחמת רשות אחת אלא מחמת התשמיש:

זהו ביאור השמועה לשטתנו אעפ"י שגדולי הרבנים פרשו דרך אחרת בזו של גג להיותו גבוה על רשות הרבים כמו שכתוי בפירושיהם. ומעתה נשוב לכתוב דברים שבסוגיא זו דרך פסק על הדרכים שאנו מזכירים עכשו:

גזוזטרא זו שהיא למעלה מן המים כגון בית הסמוך לנהר ויוצאים מכותל הסמוך לנהר שני זיזים ונסרים קבועים מזה לזה וחקק באמצע התקרה נקב רחב ארבעה טפחים לדלות דרך בו מן הבית למים וכן בדרך זה מן הספינה לים אין ממלאין בשבת דרך אותה ארובה מפני שהגזוזטרא רשות היחיד והים כרמלית ואפי' היתה תקרה רחבה ארבע אמות שהם כ"ד טפחים עד שאלו אתה רואה שפתיה כפופות בשיעור מחיצה שהוא גובה עשרה נשארו בשטחה ארבעה על ארבעה של נקב ואחר כך היה לנו לומר גוד אחית מחיצאתא עד המים על הדרך שאנו אומ' בשעשה מחיצות סביב לשפתי התקרה אעפ"י שאין נוגעות במים והרי יש כאן מחיצות למקום ארבעה על ארבעה שהוא הנקב. אינו כן גוד אמרינן כוף גוד לא אמרינן והילכך אין ממלאין הימנה בשבת אלא אם כן עשה לה מחיצה עשרה טפחי סביב הנקב או סביב לשפתי התקרה הא במחיצה מיהא מותר בין מלמעלה בין מלמטה ר"ל מלמעלה שהמחיצות מחוברות לגזוזטרא מתחתיה ושולי המחיצות משתלשלות כנגד המים ואעפ"י שאין מגיעות למים מטעם גוד אחית ומלמטה ר"ל שהמחיצות משוקעות במים ועולות כנגד הגזוזטרא כגון שעשאום בשולי הכותל או בשולי הספינה ומטעם גוד אסיק. ואעפ"י שגדולי הרבני' פרשוה מלמעלה למעלה מן הגזוזטרא ממש אין נראה כן. שהמחיצות שעל הגזוזטרא אינן נכרות שנעשו להתיר את המים אלא שכלם מתחת הגזוזטרא על הדרך שביארנו:

היו שתי גזוזטראות זו למעלה מזו כגון שיש לבית הסמוך למים או לספינה שתי עליות ועשו גזוזטרא בכל אחת ועשו לעליונה מחיצה עשרה משולשלת מלמעלה למטה כנגד הים או הנהר ולא עשו מחיצה לתחתונה שנמצאת דליית התחתונה אסורה ומצד

איסורה באים בני תחתונה ודולים דרך גזוזטרא עליונה שזורקים את הדלי דרך העליונה ומשלשלים ודולים. שניהם אסורים שנותנין אותה לשניהם ואוסרי' אלו על אלו אלא אם כן עירבו זו עם זו מערב שבת. ופרשוה למטה בשנעשית המחיצה בשתוף בני התחתונה שאם לא כן בגזל הם משתמשים בה ואין הגזל אוסר וכמו שאדם הבא לדור בחצר באונס וגזל אינו אוסר כך אלו שבאים לדלות בעליונה בגזל אינו אוסר ועליונים מותרים ותחתונים אסורים אלא שעשאוה בשותפות. ואעפ"י כן אם עשו בני תחתונה לעצמן הותרו עליונים בשלהם ואין שתוף התחתונים מפקיע שכבר גלו דעתם שסלקו עצמם ממנה וזו מותרת לעצמה וזו מותרת לעצמה וכשעשו את העליונה בשתוף ולא עשו לתחתונה שאמרנו שאוסרין זו על זו פרשנו בפרק זה בשהתחתונה מכוונת כנגד העליונה או שמכוונת כל כך שסמוכה לה בתוך ארבעה אבל אם מופלגת ממנה ארבעה שנמצא תשמיש התחתונה קשה משלשה צדדין זריקה והפלגה ושלשול נותנין אותה לעליונה שהיא בשלשול ואין תחתונה אוסרת וכמו שביארנו למעלה אלא שיש באים מצד שאין אויר אוסר כמו שיתבאר וכל שכן אם באים בני תחתונה בעליונה בסולמות למלאת דרך עליונה ויש להם רשות בכך בלא גזל שאוסרין זה על זה ואעפ"י שבסוגיא זו לא נאמר תירוץ זה אלא לדעת שמואל שאין הלכה כמותו יש לה מקום אף לדעת רב במקום שאלמלא כן היה תשמיש של תחתונה קשה משלשה צדדים ומכל מקום אם עשו לתחתונה אף בשתוף ולא עשו לעליונה אין עליונה אוסרת על התחתונה בדלייה שאין תשמישם נוח כלל שהרי מחיצות התחתונות מעכבות. כך מצאתיה לקצת חכמי הדור אלא שאיני נסמך בה כל כך שהרי אין תשמישה קשה כל כך ולא עוד אלא שכל שבאין בני עליונה בתחתונה ובשיש להם רשות כך הוא הדין ומכל מקום אם אין התחתונה למים עשרה אין עליונה אוסרתה בשום פנים שהרי הוא לזה בפתח ולזה בשלשול:

היו שני גזוזטראות בתוך גובה עשרה ר"ל שאין עשרה טפחים מזו לזו אין זה נקרא חלוק רשויות ואפי' היה קשה לזה מכמה צדדין אין נותנין אותה לחברתה ואוסרת זו על זו עד שיערבו שלא נאמר לזה בנחת ולזה בקשה נותני' לזה שבנחת אלא ברשויות חלוקות זו מזו ואעפ"י שתירוץ זה גם כן לדעת שמואל נאמר יש לו מקום אף לדעת רב על הדרך שפרשנו:

גג הסמוך לרשות הרבים ר"ל שהחצר עמוקה ורשות הרבי' שאחריה גבוה שהגג שבחצר הדבק עם רשות הרבים שאחר החצר גבוה הרבה מקרקע החצר ונמוך מקרקע רשות הרבים שאחריו בפחות מעשרה ומכיון שתשמישו בנחת לבני רשות הרבים אוסרין על בני חצר תשמיש של גג אלא אם כן עשה לו מן החצר לגג סולם קבוע לעמוד שם בין

בחול בין בשבת ומתוך קביעות הסולם יתיחד הגג ויחלק מרשות הרבים אבל סולם עראי שאינו מניחו שם אלא לשבתות כדי להתירו מרשות הרבי׳ אינו מתירו שאין תשמיש הגג מתיחד לחצר בכך. ויש מפרשי׳ סולם עראי סולם המיטלטל ומכל מקום בסולם קבוע מיהא נתיחד הגג לתשמיש חצר ואין רשות הרבי׳ אוסרתו אעפ״י שתשמישם נוח בו. ושמא תאמר וכיון שהגג הזה בתוך עשרה לרשות הרבים אף בסולם קבוע היאך הותר לבני חצר והלא כל רשות רחב ארבעה (אינו) [ואינו] גבוה עשרה כרמלית הוא והיאך משתמש מחצר לכרמלית והרי גג זה כשתעריכהו אצל רשות הרבים אינו גבוה עשרה. תדע שמפני קושיא זו דחקו גדולי הרבנים בפירושה כמו שיתבאר לך מדבריהם אלא שגדולי הדור מתרצים שכל שעמוק מתוכו עשרה וכשתעריכהו אצל רשות הרבים הוא גבוה שלשה רשות היחיד הוא אפי׳ בגבו והרי הוא כבור ברשות הרבים שחוליתו משלימתו לעשרה שהבור והחוליא מצטרפין לעשרה וגג החוליא נדון משום רשות היחיד אחר שהחוליא גבוהה מרשות הרבים שלשה:

סולם עראי זה שביארנו שאינו מתיר טלטול מחצר לגג אף כשאין בני רשות הרבים מכתפין עליו כלל הוא ואעפ״י שתשמיש בני חצר בנחת מצד הסולם שהוא כפתח ותשמיש בני רשות הרבים אינו בנחת כל כך מכל מקום שניהם בנחת הם הואיל ותוך עשרה הוא. ואעפ״י שיש נחת לזה מזה אינו כלום לדעת רב שפסקנו כמותו. ולשמואל הוא שיש לומר כן עד שמתוך כך היו סוברים לפרשה משום דקיימי בגו עשרה וכל שהם בתוך רשות אחת נותנין אותו לשניהם אעפ״י שהיה לזה בנחת ולזה בקשה. ואעפ״י שכל שיש מקום לומר כן אנו פסקנוה אף לדעת רב כמו שכתבנו מכל מקום בזו מיהא לא הוצרכנו להעמידה ברבים מכתפים עליו אלא שיש לבא בה מצד אחר והוא שבני רשות הרבים אין להם תשמיש בה אלא מצד הגזל וגזל אינו אוסר ולא תאסר אף בסולם עראי אלא בשרבים מכתפין עליו שכל שהחזיקו בכך בלא קפידת בעל הבית הוה ליה כעמוד שבחצר השוה לחצר ולמרפסת שאוסרים זה על זה ואפי׳ לא החזיקו אלא לתשמיש מועט כגון הנחת כובעם וסודרם בשעה שרוצים ליפש ויש מפרשים בסולם קבוע שמצד רשות הרבים קבעוהו כדי להרחיק בני רשות הרבים מעליו שיראה להם כמקום כניסת בעל הבית. ואף גדולי הרבנים וגדולי המפרשים האריכו בסוגיא זו בדרכים אחרים כמו שיראה לך מדבריהם אלא שעיקר הדברים כמו שכתבנו:

דף פה.

[בור שבין שתי חצרות מופלגת מכותל זה ארבעה ומכותל זה ארבעה זה מוציא זיז כל שהוא וממלא וזה מוציא זיז כל שהוא וממלא וכו']. למטה יתבאר שבור בין שתי חצרות ועובי הכותל באמצע ונמצא חצי הבור לחצר זה וחצי הבור לחצר הסמוכה לו שאין ממלאין ממנו בשבת מפני שנמצאו כל אחד ממלא מרשות חברו ואסור עד שיעשו לבור מחיצה והמחיצה חולקת המים ונמצא כל אחד ממלא בחלקו על הדרך שיתבאר אבל בור שבין שתי חצרות ומופלג מכותל זה ארבעה ומכותל זה ארבעה נחלקו בו בסוגיא זו רב ושמואל. ומצד שנתבלבלו הרבה מפרשים בענינה אני צריך לבארה לך דרך קצרה והוא שחצרות אלו שביל קטן מפסיק ביניהן ר"ל בין שני כותלי החצרות והבור באותו השביל ואין דיורין פתוחים לאותו השביל והבור אינו מוחלק במחיצת עשרה ואלו לא היה הבור מופלג מן הכותלים ארבעה היו שתי הרשויות שולטות בו והיו אוסרים זה על זה עד שיערבו אם הם ראויים לערב כגון שהחצרות דבוקות זו בזו מצד אחר ופתח ביניהן או שיעשו מחיצה עשרה כדין בור [שבין] שתי חצרות שהזכרנו אלא שמאחר שמופלג מהם ארבעה אין הרשויות שולטות בו ואם מצד שיש לשניהם רשות באותו שביל דרך אויר הואיל ומכל מקום אין דיורין פתוחים לו אינם אוסרין זה על זה שאין כאן עירוב רשויות מצד דריסת רגל אלא מצד שמדרך אויר והיה ראוי להתיר להיות זה ממלא מחלונו וזה ממלא מחלונו ואעפ"י כן הצריך שמואל להיות זה מוציא זיז כל שהוא מכותלו עד לבור וממלא דרך בו מחלונו ולא הוצרכנו לזיז אלא דרך היכר שלא יבאו במקום אחר להשתמש ברשות המשותף לשנים בלא עירוב.

ויש מפרשים שזיז כל שהוא דוקא ולמעט שאם היה בו ארבעה על ארבעה הרי הוא כחורי רשות היחיד והרי הוא כחלון עצמו. ואין נראה כן שכל שאינו אלא להיכר בעלמא כל שאינו ממלא מחלונו דיו ולא נאמר זיז כל שהוא אלא דרך רבותא. והוא שפירש רב יהודה אפי' קניא ר"ל קנה בעלמא שלא תאמר כל שהו לאו דוקא כעין מה שאמרו מאי כל שהו טפח אלא כל שהו דוקא אפי' קנה בעלמא. ומכל מקום הם מפרשים בהוצאת זיז מפני שהוא מקום פטור הואיל ואין בו ארבעה ולדעת זה דוקא בכל שהו. למדת שלדעת שמואל רשות המשותף אף לתשמיש אויר לבד אוסר מדרבנן. ויתבאר בסוגיא זו דוקא ברשויות דרבנן שצריך להחמיר בהן דרך חזוק אבל ברשויות של תורה אין תשמיש אויר אוסר אף לדעתו שהרי מקום שאין בו ארבעה על ארבעה מותר לבני רשות היחיד ולבני רשות הרבים לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו כמו שהתבאר שמאחר שאין כאן שיעור מקום הנחה הרי הוא אויר בעלמא וא"צ שום תיקון. ולפי דרכך למדת שלשיטתנו שלא

פרשנוה מצד מקום פטור זה שהביאו עליה בסוף הסוגיא זו של רב דימי לא הביאוה אלא לדמיון שכל שאין בו ארבעה על ארבעה הרי הוא כתשמיש אויר. ולדעת רב אין צורך להוצאת זיז כלל שאין אדם אוסר על חברו דרך אויר ר"ל הואיל ואינו משתמש אלא באוירו לא ברשויות של תורה ולא ברשות סופרים והלכה כרב והילכך זה ממלא מחלונו בין שהוא במבוי ואין דיורין פתוחים לו בין שהוא ברשות הרבים ודוקא בשחולייתה גבוהה עשרה טפחים כמו שאמרו בפרק אחרון שבור ברשות הרבים חוליתה עשרה טפחים חלון שעל גבה ממלאין ממנה בשבת:

זהו פסק שמועה זו דרך קצרה אלא שלענין ביאור שאלו בשמועת גג הסמוך לרשות הרבים הנזכרת למעלה אם מסכמת לדעת שמואל לומר שכל שאין שם סולם קבוע בני רשות הרבים אוסרים ואעפ"י שאין להם תשמיש ממש בגג שסתם רשות הרבים גפופים סמוכים לכותלים ומתרחקים על כרחם ואין להם תשמיש בגג אלא דרך אויר בזריקת איזה דבר ונדחית ממה שפירשוה למעלה בתשמיש ממש כגון רבים מכתפים עליו ואחר כך חקרו על דעת רב אם שמועת שתי גזוזטראות הנזכרת למעלה מסכמת לדבריו במה שנאמר בו לא שאנו אלא בסמוכה והוא סבור לפרש בה מפני שהתחתונה סמוכה ר"ל מכוונת כנגד העליונה לגמרי או בתוך ארבעה התחתונה נראית כמשותפת במחיצות של עליונה לגמרי הואיל ומכוונת להם ומתוך שהיא נראית כמשותפת במחיצות אוסרת אבל במופלגת ממנה ארבעה טפחים אפי' המחיצה גבוהה עשרה שנמצא תשמיש העליונה בשלשול אעפ"י כן עליונה מותרת לאמר שמאחר שאין תחתונה כנגדה ואינה נראית כמשותפת במחיצות אעפ"י שמכל מקום נראית כמשותפת באויר שתחת המחיצות או של מקום זריקתה אין שתוף שיש לה באויר אוסר ונדחית לומר שלא מטעם זה אלא שלזה בשלשול ולזה בזריקה ושלשול ר"ל מלבד ההפלגה על הדרך שביארנו.

והוציאו דעתו של רב משמועת שני בתים לשני בעלים ושלש חורבות ביניהם שזה משתמש בסמוך לו על ידי זריקה וזה משתמש בסמוך לו על ידי זריקה ואמצעי אסור. ולא נתברר דעתו של רב משמועה זו אלא על פי מה שהעלו ביאורה בסוף השמועה והוא שמתחלה היינו סבורים בה שהם עשויות כשורה ר"ל בית בצפון ובית בדרום וביניהן שלש חורבות רצופות כגון זו# ואמצעית אסורה מצד שהיא כרשות שניהם אחר שאין שם דיורין והסמוכות מותרות כמיוחדו להם אפי' היו של אחרים. כך פרשו בתוספות שלהם וכן עיקר.

דף פה:

ויתיב רב ברונא ואמר ליי והא מר הוא דאמר לזה בשלשול ולזה בזריקה שתיהן אסורות ואעפ"י שיש כאן נחת לאחד יותר מחברו ואף באלו הואיל ואין זריקת שמעון לחורבא הסמוכה לראובן אסורה מצד עצמה שהרי אין העברתה באויר אמצעית אוסרת שאין אויר אוסר ונמצא שאין בין תשמיש שמעון לסמוכה לו לתשמישו לסמוכה לראובן אלא שלזו תשמישה בשלשול ובקושי מועט ולזה בזריקה ובקושי מרובה. ולדעתך תשמיש שוה הוא שאינך מדקדק בין קשה לקשה הימנו והיה לך לאסרם אף בסמוכות. ופירש לו שבודאי כך הוא הדין ולא התיר בסמוכות אלא בעשויות כחצובא כגון זאת הצורה# וראובן משתמש דרך זריקה מביתו לחורבה שכנגדו אל הימין וכן שמעון משתמש דרך זריקה מביתו לחורבה שכנגדו אל השמאל ואעפ"י שאין אחד מהם יכול להשתמש באחת מהחרבות אלא דרך אויר החורבה האמצעית האסורה לשתיהם אין אדם אוסר דרך אויר. ומכל מקום אין כאן לומ' שיהא שמעון יכול לזרוק בשל ראובן [וראובן] בשל שמעון שהרי אי אפשר לו לצמצם שלא להעבירה דרך רשות הרבים שבין שני הבתים או שבין שתי החורבות וכן הלכה. וגדולי הדור פרשו בה לענין פסק דוקא בשחורבא אמצעית לבד היא המשותפת אבל חורבא שבימין מיוחדת לראובן ושל שמאל מיוחדת לשמעון ולפיכך כל אחד משתמש בשלו אעפ"י שמשתמשי' דרך אויר האמצעית שאין אוסרים דרך אויר אבל אם היו החורבות החיצונות משותפות אין כאן איסור דרך אויר לבד אלא איסור רשות המשותף זה על זה וכמו ששנינו באנשי חצר ומרפסת ששכחו ולא עירבו וכו' פחות מכן לחצר ופרשו בה אף לחצר ושניהם אסורים. אלמא אעפ"י שאין בני המרפסת משתמשין אלא דרך אויר אוסרין על בני חצר שלא אמרו שלא לאסור דרך אויר אלא כשהוא משתמש דרך אויר למקום שאינו משותף אלא של הפקר או מיוחד לאחד מהן שאין אדם אוסר על חברו מלהשתמש מרשותו לרשותו דרך אויר המשותף אבל אם הוא רוצה להשתמש דרך אויר למקום שהוא משותף אעפ"י שאין משתמשין בו אלא דרך אויר אוסר. וכן יש מפרשי' שלא נאמר שלא לאסור דרך אויר אלא למעלה מעשרה הא למטה מעשרה לא. ואף למעלה מעשרה לא נאמרה ברשות היחיד מקורה: זהו ביאור השמועה לפי מה שקבלנו. וגדולי המפרשי' האריכו בה בדרך אחרת ואף אנו נמשכנו אחר דבריהם בעשויות כחצובא לפרש טעם איסורן מפני שאי אפשר לאחד לזרוק בחורבא של צד חברו מפני הפסק רשות הרבים אעפ"י שהם פרשוה בדרך אחרת וגדולי הדור מכל מקום מקשים בה שאפי' זורק דרך אויר רשות הרבים או כרמלית מה בכך והא לזרוק מגגו לגגו דרך רשות הרבים מותר אלא אם כן האחד גבוה והאחד נמוך

שיש לחוש שמא יזרוק מנמוך לגבוה ולא יגיע ויפול ברשות הרבים וכן אם היו משפעים אפי' בשוים שהרי מתגלגלים הם הא כל שהם שוים ואינם משפעים זורק מזה לזה הואיל ולמעלה מעשרה הוא ואין בני רשות הרבים אוסרין דרך אויר. אלא שנראה לי בקושיא זו שלא נאמרה אלא בגגין שלו. וכן יש שואלין לדעת רב והרי הוא עצמו אמר בכותל שבין שתי חצרות שאין בו ארבעה אויר שתי רשויות שולטות בו ולא יזיז בו אפי' כמלא נימא ואף בזו נראה שלא מטעם שאדם אוסר אויר על חברו אלא שכל שהוא בין שתי חצרות ואין בו ארבעה אינו חשוב להיותו רשות בפני עצמו ובטל אצל שניהם:

זה שפסקנו בבור זה שאף בלא זיז ממלאין הימנו זה מחלונו וזה מחלונו כתבו גדולי המפרשי' דוקא כשנחלק הבור מתוכו שאם לא כן אף בהוצאת זיז אוסר שאינו יכול להחליף אף דרך מקום פטור. ונמשכים בזו למה שפירשו בהוצאת זיז מפני שהוא מקום פטור והרי למדנו שאף במקום פטור להחליף מיהא אסור ומאחר שנחלק הרי הוא מרשותו לרשותו דרך מקום פטור ולדעת רב שהלכה כמותו כשנחלק מיהא מותר בלא זיז. וכן כתבו דוקא שלא יניחו הדל' על שפת הבור:

זה שאנו קורין בשלש חורבות תשמיש של שמעון לחורבא הסמוכה לראובן זריקה אעפ"י שמכל מקום מלמעלה למטה הוא. טעם הדבר מפני שכל שהוא מפליג לזרוק כנגדו שלא בסמוך לו זריקה היא כאלו זורק מלמטה למעלה ולא עוד אלא שאף בסמוך לו כל שהדבר יוצא מתחת ידו לאלתר נקרא זריקה כמו שאמרו בגט הוא מלמעלה והיא מלמטה וזרקו לה ואין נקרא שלשול. אלא בסמוך לו ושאגדו בידו ולפעמים הוא תופש לשון שלשול וזריקה על דמיון תשמיש קשה לקשה הימנו:

המשנה השלישית והכונה בה בענין החלק השני והוא שאמר הנותן עירובו בבית שער אכסדרא ומרפסת אינו עירוב ר"ל בעירובי חצרות ומפני שדינם להיותם מונחים בבית אחד מבתי החצר הואיל ולהתיר בתים זה עם זה הוא נעשה. ואכסדרא ומרפסת אינו קרוי בית שער אעפ"י שיש לו ארבע מחיצות ומקורה הואיל ובני החצר עוברים דרך בה ליכנס לבתיהם אין נותנין עירוב בתוכה ואם נתן אינו עירוב. ויתבאר בגמרא דוקא בית שער של רבים כגון בית שער זה שממנו נכנסין כלם לבתיהם אבל בית שער של יחיד כגון שבתי החצר פתוחים זה לזה ונכנסי' לבתיהם זה דרך ביתו של זה שנמצא שחיצון של פנימי ר"ל הסמוך לו נקרא בית שער של יחיד שאינו בית שער אלא לפנימי הנותן שם את עירובו הרי זה עירוב.

והדר שם אינו אוסר ר"ל הדר בבית שער אכסדרא ומרפסת אינו אוסר על בני חצר שאינה קרויה דירה ואינו צריך ליתן חלקו בעירוב. וכבר ביארנו בסוף פרק הדר שאם בית שער

של רבים הוא אפי' ראוי לדירה אינו אוסר כגון בית שער של חצר או כגון חמשה בתים הפתוחים זה לזה שאינו אוסר אלא פנימי וחיצון שלו ר"ל הסמוך לו ואם בית שער של יחיד הוא אם ראוי לדירה אוסר לדעתנו. ואם כן משנתנו בבית שער שבחצר שאפי' היתה של יחיד הואיל ואינה ראויה לדירה אינה אוסרת. ויש פוסקי' שאף הראויה לדירה הואיל ושל יחיד היא אינה אוסרת כמו שביארנו שם.

בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות שבחצר כגון בית שבחצר שהיה מיוחד לאחת מאלו אם נתן עירוב בתוכו הרי זה עירוב שהרי מכל מקום לדירה הוא ובית הוא נקרא והדר שם אוסר עליו שדירה היא ואפי' הוא עשוי מענפי אילנות ומקנים שאינו בית של קבע כל כך. ודוקא כשהוא דר שם ובשעה שהוא דר שם ר"ל שקבע אכילתו לשם שמקום הפת גורם כמו שהתבאר הא אם לא היה דר שם אינו אוסר. אלא שמכל מקום לאותו בית מיהא אסור להשתמש בו. ר' יהודה אומ' אם יש שם תפיסת יד של בעל הבית אינו אוסר. פי' זו של ר' יהודה אינו מוסב על בית התבן לבד אלא על כל מי ששכר בית בחצר מבעל החצר שנמצא השוכר מצריכו בעירוב אם השאיר לעצמו תפיסת יד בבית. ר"ל רשות להצניע שם סחורתו או כליו הרי הוא כאורח אצלו ואינו מזקיקו לעירוב ואפי' השכירם לרבים הואיל והשאיר לעצמו תפיסת יד בכלם. ופרשוה בגמרא דוקא במיני כלים או סחורות שאינן ניטלין בשבת כגון טבל וכלים המוקצים. ופרשו בה אפי' היו נטלין לצרך גופם ומקומם כגון כלי שמלאכתו לאיסור. ויש מפרשי' דוקא שאינו ניטל כלל ופרשו בעששית (עששיות) של ברזל שאין עליו תורת כלי אבל כלים הנטלין בשבת אינו כלום שהרי סומך הוא ליטלם בשבת. ומכל מקום במשכיר לעכו"ם כבר ביארנו בשם התוספתא שאף בלא תפיסת יד אינו אוסר. ואם תאמר מה בין זה לזה. ישראל שכשהיא שלו אוסר מן הדין. בשוכר אוסר עד שיהא למשכיר בו תפיסת יד. עכו"ם שאף בשלו אינו אוסר מן הדין שהרי דירת עכו"ם לא שמה דירה. שוכר ושואל מיהא אין אוסרים אף בשלא השאיר לעצמו תפיסת יד ועוד שהרי כל עצמו של איסור אינו אלא שלא ילמד ממעשיו ומאחר שאין דרכו של ישראל להשאיל ולהשכיר מילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן. ומכל מקום בתלמוד המערב מוכיח שכל שנכנס ברשות (אסר) [אוסר] לאחר שלשים. ומכל מקום בישראל השוכר שכתבנו שאם יש לו תפיסת יד אינו אוסר. יש מפרשי' דוקא בשאין שם דיורים אחרים האוסרים וכמו שאמרו בגמרא היכי דמי תפיסת יד כגון חצרו של בן ניאוס והוא אדם אחד שהיה עשיר ובעל חצרות והיה משכיר או משאיל בחצר שהיה הוא דר בו בתים והיה משאיר לעצמו בכלם מקום הנחת סחורות ומיני כלים אבל אם היו שאר דיורין בחצר שאוסרים ויש לו לזה באותה

חצר שנים או שלשה בתים והשכיר מהם והשאיר לעצמו תפיסת יד הואיל והאחרים אוסרים עליו ואפי' בטלו לו האחרים את רשותם. ואין הדברים נראין:

זהו ביאור המשנה וכלה הלכה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא ממה שלא בארנוהו במשנה אלו הם:

כל מקום שאמרו חכמי' הדר שם אינו אוסר הנותן בו עירובו אינו עירוב חוץ מבית שער של יחיד שאעפ"י שאינו אוסר על הדרכי' שביארנו והוא כשאינו ראוי לדירה אם נתן עירובו לשם הרי זה עירוב וכשם שאין נותנין אותו בבית שער אכסדרא ומרפסת כך אין נותנין אותו בחצר וכן לא בבית שבחצר אחרת אלא בבית שבחצר עצמה ובכל אלו נותנין בו שתוף מבוי שאף באויר החצר נותנין אותו ובלבד בחצר שבאותו מבוי ופתוחה לאותו מבוי וכל שכן בבית שהוא שמור בו יותר אבל אין נותנין אותו באויר של מבוי שאינו נשמר כלל ולא בחצר שאינה פתוחה לאותו מבוי שהרי נעשה הוא להזכיר שאין מטלטלין בו בלא שתוף וכשאינה פתוחה למבוי אין כאן שום זכר:

זה שכתבנו בעירובי חצרות בבית שבחצר ובשתופי מבואות בחצר שבמבוי ופרשנו בו שבשתוף מיהא כל שכן בבית יש חולקי' לומר שהכל נאמר בדוקא וכשם שבעירוב אם נתנו בחצר אין סומכין עליו משום עירוב כך בשתוף אם נתנו בבית אין סומכין עליו משום שתוף. ושמועת בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהם היום שאמרו פת שעל השלחן סומכין עליו משום עירוב ר"ל הואיל וכלם יש להם רשות לאכלו ואמרי לה משום שתוף. ואמ' רבה ולא פליגי כאן במסובין בבית כאן במסובין בחצר כלומ' שבמסובין בבית הואיל ודין הנחת העירוב בבית סומכין עליו משום עירוב אבל אם מסובין בחצר אינו עולה להם אלא משום שתוף. הם מפרשי' שבמסובי' בבית אין סומכין עליו משום שתוף. ומכל מקום אנו מפרשי' שבמסובין בבית סומכין עליהם משום עירוב וכל שכן משום שתוף אם אינם צריכים אלא לשתוף אבל מסובין בחצר אין סומכין בו לעולם משום עירוב. ולדעתנו שתוף מבוי בחצר שבמבוי לא נאמר אלא לרבותא כלומר שאין צריך בית והוא שאמרו כל מקום שאמרו אין מניחין בו שתוף חוץ מאויר של מבוי ואם כדבריהם היה לו לומר כל מקום שמניחי' בו עירוב אין מניחין בו שתוף ומה שאמ' ר' מאיר אין סומכין על עירוב משום שתוף פירושו כשהניחו סתם משום עירוב אבל אם הניחו בפירוש משום עירוב ומשום שתוף סומכין עליו אף משום שתוף ומה שאין כן במניחו בחצר שאין סומכין עליו לעולם משום עירוב. וכן בירושלמי אמרו שתוף אינו צריך בית אלמא אם נתנו בבית כל שכן שמועיל. וכן המנהג ליתן עוגת העירוב ועוגת השתוף יחד בבית שבחצר:

כבר ביארנו בפרק רביעי שבית של קטן מניחין בו את העירוב שאין העירוב משום קנין שנאמר שאין הקטן בר הקנאה אלא משום דירה וכל שנראין כדרים שם ואוכלים סתם לשם יחד הועיל. ובמסכת סוכה [ג:] התבאר שבית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות אין מערבין בו ואין משתתפין בו ואין מניחין בו עירוב מפני שאינו ראוי לדירה. ומכל מקום דוקא עירוב אבל שתוף מניחין בו שהרי מניחין אף באויר חצר:

במסכת גיטין פרק נזקין התבאר שהבית שהורגלו ליתן העירוב בתוכה אסור לשנות וליתנו בבית אחרת שבחצר מפני דרכי שלום. וכן ביארנו שם בפרק התקבל. דין מערב בגזל. ודין ערב לי בתמרים ועירב לו בגרוגרת. ודין ערב לי במגדל ועירב לו בשובך. ודין מניח עירובו ברשות חברו שלא מדעתו ובפרק רביעי של מסכתא זו ביארנו שאין חולקין את העירוב ליתנו בשני בתים ואם עשו כן אינו עירוב:

דף פו.

ראוי לחכמים ולבני המעלה ליתן לכל אחד מקום לכבודו כפי ענינו אם מצד חכמה אם מצד עושר אם מצד איזה מעלה שבו ובלבד לכונה טובה. וזהו שאמרו ר' מכבד עשירים הוה וכן ר' עקיבא מכבד עשירים הוה וסמכו הטעם כדדרש רב מארי מאי דכתי' ישב עולם לפני אלקים חסד ואמת מן ינצרוהו. אימתי ישב עולם בזמן שחסד ואמת מן ינצרוהו ר"ל בזמן שיש עשירים שגומלין חסדים ומזמינים מן ר"ל מזון לצריכים לו:

המשנה הרביעית והכונה בה בענין החלק השני גם כן והוא שאמר המניח את ביתו ר"ל מערב שבת והלך לשבות בעיר אחרת אחד נכרי ואחד ישראל אוסר דברי ר' מאיר ומפני שהוא סובר שדירה בלא בעלים שמה דירה ובלבד בשהוא במקום שאפשר לבא ביומו כמו שביארנו בפרק הדר [אבל] באי אפשר לבא ביומו מותר. וכן הדין בספקו שספק סופרי להקל וכן ישראל לדעתו אוסר כל שהוא בתוך מהלך יומו הואיל ואפשר לו לבא אעפ"י שאי אפשר לו בכך אלא בעבירה ר' יהודה אומ' אינו אוסר שאינה קרויה דירה הואיל ואינו שם אעפ"י שהוא בתוך מהלך יומו בודאי ור' יוסי אומ' נכרי אוסר שאעפ"י שכל שאינו לשם אינה דירה שמא מכל מקום יחזור בשבת הואיל והוא תוך מהלך יום בודאי אבל ישראל אינו אוסר לפי שאין דרכו לבא בשבת הואיל והוא חוץ לתחום אעפ"י שהוא בתוך מהלך יומו ור' שמעון אומ' שאפי' הלך לשבות אצל בתו באותו העיר עצמה ואף בחצר הסמוכה לזו הואיל ומן הסתם הסיח דעתו מדירה בחצר זה בשבת זו אינו אוסר שמאחר שכך היה בדעתו אינו חוזר וכן הלכה הא נכרי מודה הוא בו שאוסר הואיל והוא בתוך מהלך יומו שאינו עומד במחשבתו וחוזר ויש חולקין

לומר שכל שכן בנכרי וכן מצאתיה לגדולי הדור ואף ישראל באותה העיר מיהא פרשו בגמרא דוקא אצל בתו שאינו ירא מבעלה שהאשה עקר הבית אבל הלך לשבות אצל בנו אוסר כל זמן שהוא בתוך התחום שלא סלק דעתו מלשוב שאינו בטוח מתגרת כלתו ודרך משל אמרו נבח בך כלבא על כלבתא פוק וכן הלכה ודבר זה בסתם נאמר וכל שהלך בסתם אנו דנין בו כן אבל אם שמענוהו בפי׳ שהוא מסיע דירתו מכאן לשבת זו גדולי הדורות כתבו שאף אצל בנו אינו אוסר ויראה לי כן אף בכל שנודע לנו שלא הכין צרכי סעודת שבת כלל. ולמדת מכל מקום שמי שיש לו שנים או שלשה בתים בשנים או בשלשה חצרות ודר באחת מהן שאינו אוסר אלא באותה שהוא דר בה כמו שהתבאר ואם נמלך בשבת עצמו וחזר יש אומרי׳ שהוא אוסר משעה שחזר ומביאים ראיה מעכו״ם דכי ליתיה לא אסר וכי אתי בשבתא אסר כמו שהתבאר.

וכן מבטל רשות שכשהוציא במזיד נתגלה דעתו שחזר בו ואסר. ומכל מקום גדולי המפרשי׳ כתבו שאינו אוסר שהעכו״ם והמבטל שהוציא כליו סתמן לא הסיעו מלבן דירה זו אבל זה שמן הסתם הסיעה מלבו אין חזרתו חזרה לאסור שכשחזר מיהא דיורין הבאין בשבת הם שדירתם בטלה מעקרה ודירה זו פנים חדשות הם. ואף גדולי הדור מסכימים לומר כן. ודעת ראשון נראה לי יותר מפני שלשון משנתנו מוכיח כן שהתירו לדעת ר׳ יוסי בישראל מטעם שאין דרכו לבא אלמא שאם עבר ובא אסר. ואף באותה העיר אנו מפרשים שהישראל סמוכים אנו עליו שלא לחזור ממחשבתו הא כל שמחשבה מועלת וחזר אוסר וכן עיקר. ואין זה כדיורין הבאין בשבת שאמרו שבת שהותרה הותרה שהרי עקר הדירה כבר היא לשם. וכתבו גדולי המפרשים שאעפ״י שהמניח את ביתו לשבות אצל בתו אינו אוסר מכל מקום אסור להם להשתמש בביתו והרי הוא כמבטל חצרו ולא בטל את ביתו ואף כשיבא הוא לביתו אסור להכניס ולהוציא מן הבית לחצר ומן החצר לבית. וכן כתבו במי שהיה לו כמה בתים בכמה חצרות ודר באחד מהם שאינו אוסר באחרות כמו שכתבנו שמכל מקום אסורים הם להשתמש בביתו ולהוציא ממנה לחצר או מן החצר לתוכה. וכן מי שיש לו חורבא בחצר אעפ״י שאין החורבה אוסרת לבני חצר אחר שאין שם דירה מכל מקום בני חצר אסורים לטלטל מן החצר לחורבא או מן החורבא לחצר וכן כל כיוצא בזה והדברים נראין:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה על הדרכים שביארנו ולא נתחדש עליה בגמרא דבר:

המשנה החמישית והכונה להתחיל בה בביאור החלק השלישי והוא שאמר. בור שבין שתי חצרות וכו׳ ויש גורסים באר שבין שתי חצרות. ולענין הדין ודאי שניהם שוים ובור זה או באר זה הוא בין שני תחומי החצרות ועובי הכותל מונח באמצעית הבור ונשאר

חצי הבור לכאן בחצר זה וחצי הבור לכאן בחצר זה אין בני החצר שמכאן ומכאן ממלאין הימנו בשבת מפני שנמצא כל אחד ממלא מרשות חברו ומטלטל מחצר לחצר והרי לא עירבו אחד או שאין פתח ביניהן שיהו יכולין לערב אחד ומתוך כך נאסר מלואם אלא אם כן עשו לאמצע הבור מחיצה עשרה הא כל שעשו כן נתברר חלק כל אחד בין שנעשית המחיצה מלמעלה למים בין מלמטה מן המים בין מתוך אגנו ר״ל משפת הבור ולפנים אעפ״י שאינו מגעת למים. אמר רשב״ג בית שמאי אומרים מלמטה ובית הלל אומרים מלמעלה. ורשב״ג אינו חולק עם תנא קמא בכלום אלא שבא לומר שדבר זה מחלוקת בית שמאי ובית הלל שבית שמאי אומרים מלמטה. ר״ל דוקא מלמטה. ובית הלל אומרים מלמעלה. ר״ל אף מלמעלה. ומה שאמרו בין מתוך אגנו בית הלל היא שבית הלל כוללים במלמעלה מלמעלה למים ומתוך אגנו. ור׳ יהודה חולק עם שניהם שאפי׳ ליכנס המחיצה בתוך אגני הבור אין אנו צריכים הואיל ומחיצה תלויה מתרת במים ואעפ״י שהיא למעלה משפת הבור או אף למעלה מחוליתה. וכן אעפ״י שאינה עשויה לשם המים מתרת. ומעתה כותל החצר מפסקת ביניהם אעפ״י שהכותל שכנגד הבור גבוהה הרבה מחולית הבור ושלא נעשית לשם המים וכשרוחב הבור יתר עד שנשאר ממנו מן הכותל ואילך לחצר זה אל חצר זה ממלאין זה מכאן וזה מכאן:

זהו ענין המשנה ואין הלכה כר׳ יהודה אלא כתנא קמא שהוא לדעת בית הלל. ומכל מקום צריך אתה לידע לענין פסק מהו נקרא למטה ומהו נקרא למעלה. ונחלקו בה בגמרא רב הונא ורב יהודה שלדעת רב הונא למטה למטה ממש. ויש מפרשים בו למטה בקרקעית הבור ואעפ״י שהמים חופין אותו לגמרי עד שאינה נראית כלל והיתרה מטעם גוד אסיק מחיצתא עד שפת הבור ואין חוששין לערבוב המים כלל ולמעלה ממש סמוך למים ואין צריך שיהו ראשי הקנים נכנסים בתוך המים ולא שיהו נוגעים במים כלל שאין חוששין לעירוב המים כלל. ומכל מקום גדולי הרבנים מפרשים למטה ממש סמוך למים ושאין צורך להיות ראשי הקנים נכנסים בתוך המים. ולמעלה ממש על שפת הבור אעפ״י שאינה מגעת למים בריחוק הרבה וזה וזה בבור ר״ל משפת הבור ולפנים. ונראה לי כפי׳ ראשון מפני שמשנתנו מתפרשת בו יפה שהם שלשה דינין. למטה מן המים ר״ל בקרקעית הבור. ולמעלה מן המים בסמוך למים. ומתוך אגנו הוא משפת הבור ולפנים וכלן מותרות שאין חוששין לעירוב המים כלל. ומכל מקום לדברי גדולי הרבנים אפשר שאין גורסין במשנתנו בין מלמעלה אלא בין מלמטה בין מתוך אגנו ומתוך אגנו שבמשנתנו הוא הוא מלמעלה הנזכר בגמרא. ואף בקצת גמרות מדויקות מצאתיה כן ר״ל שלא הוזכרה במשנה בין מלמעלה כלל ולגירסתנו אתה צריך לפרשה כדרך שכתבנו

תחלה ולדעת רב יהודה חוששין לעירוב המים ואין אומרים למעלה ממש אלא למטה למטה מן המים ר"ל בתוך המים משפת המים ולפנים. ושאלו לדבריו מאי שנא למטה ממש דלא משום דעריבי מיא למעלה מן המחיצה שהוא מקום דלייה והא למטה מן המים כן הואיל ומכל מקום מכוסית המחיצה ונשקעת בתוך המים אעפ"י שאינה מגעת לקרקעית הבור. ופרשה שיראו ראשי הקנים על המים טפח ולמעלה למעלה מן המים ר"ל סמוכה למים עד שיגעו הקנים במים. ושאלו שאף בנגיעת הקנים במים אין עירוב המים נפסק בכך והרי הוא כלמעלה ממש ר"ל כשאין הקנים נוגעין במים כלל. ופרשה בשהשקיע ראשי הקנים טפח בתוך המים שהוא מקום הראוי לדלייה ואעפ"י שאפשר שהוא דולה בכלי גדול שדלייתו למטה מן המחיצה כל שהמחיצה מפסקת בכדי הראוי לדלייה אפי' מועטת דנין אותה כמפסקת בכלה הא על שפתו מיהא אינו כלום. ולדעתו רשב"ג חולק עם תנא קמא במתוך אגנו לומר שלא הוזכר היתר אלא למטה לבית שמאי ובין למטה בין למעלה לבית הלל לגירסתנו שחלקנוה לשלש דינין והקשו לו אלא הא דאמר רב נחמן קורה ארבעת מתרת במים וכגון שהקורה מונחת באמצעית שפתי הבור בתוך אגנו של בור ואעפ"י שאין לחוש שילך הדלי לצד האחד שאין הדלי מהלך יותר מארבעה טפחים הרי מכל מקום מתערבים המים תחת הקורה. וגדולי הרבנים גורסין בתשובת הקושיא אלא קל הוא שהקלו במים על הדרך שאמרו במחיצה תלויה שאתה מתרת בחורבה ומתרת במים ואעפ"י שהם פירשו בה דרך אחרת אנו מפרשים לשיטה זו כלומר אלא זו של רב יהודה אינה אלא כרב הונא ומתרת בכל ענין ובלבד משפת הבור ולפנים ונמצאת מסקנת הסוגיא כרב הונא. אלא שיש מוסיפין בה שכל שהיא בתוך המים מיהא צריך שתהא טפח לא מחשש עירוב המים אלא שיהא לה היכר מחיצה וכל שכן גדולי המפרשים שמפרשים בתירוץ זה דרך אחרת לומר שלדעת רב יהודה הוא מתרצה כלומר שלא אמר רב יהודה צריך לשקע אלא לדעת רשב"ג שהוא סובר שחולק עם תנא קמא במתוך אגנו הא לתנא קמא ודאי אין צריך לשקע שמחיצה תלוי' מתרת ורב נחמן דאמר כתנא קמא הרי נמצאת אומר שאף רב יהודה מודה בה ואם כן הלכה כרב הונא וכמו שאמרו בכמה מקומות מחיצה תלויה מתרת במים. ואף הם מביאים ראיה מגזוזטרא שעל המים שהתרנוה במחיצה עשרה בין מלמעלה בין מלמטה ופי' מלמעלה תחת הגזוזטרא ותלויה כנגד המים אעפ"י שאינה מגעת למים ברחוק כמה וכן בבור אעפ"י שהדלי הולך לצד האחר שבמים הקלו להתיר בהיתר מחיצה לבד וכן אם נתן קורה רחבה ארבעה בתוך אוגן הבור ושוכבת על רחבה מותר ואעפ"י שאין אומרי' פי תקרה יורד וסותם אלא בקירוי ולא במחיצה כל שיש כאן היכר מחיצה ואין הדלי

הולך לחלק חברו להדיא מותר וכל שכן ברחבה ארבעה ותלויה עשרה. ויש פוסקין כן אף בחורבא ר"ל קורה התחובה מחומה לחומה כענין חורבא שנפלה ונשארו בה קורות שיש ברחבן ארבעה ומוטלת על רחבה שמותר לטלטל תחתיה מפני שחושבין שני חודי הקורה כיורדים וסותמים. ומכל מקום יש חולקי' בחורבא ובמים מיהא מתרת מתוך אגניה אבל על חוליתה הרי היא ככותל שעל הבור ואינה מתרת:

זו היא שטה הישרה שבענין זה. אבל גדולי הפוסקים כתבוה כרב יהודה ובתוך המים צריך שיראו ראשי הקנים טפח ולמעלה מן המים צריך לשקעם טפח. ואין גורסי' בתירוץ הקושיא אלא וכו' ודרך גירסתם קל הוא שהקלו במים כלומר בזו של קורה הואיל ואינו דולה בשל חברו ממש שהרי אין דלי הולך יתר מארבעה טפחי' ונמצא שאינו נכנס לחלק חברו כשיעור מקום אעפ"י שהמים מכל מקום מתערבין הקלו בה אבל מחיצה תלויה אינה מתרת אלא בשקוע טפח או בהראות ראשי הקנים טפח ומה שאמרו מחיצה תלויה מתרת במים על תנאים אלו היא אמורה. ומכל מקום לדעת זה קשה לפרש זו של גזוזטרא שנראה ממנה להתיר בתלויה ממש כמו שכתבנו. וכן מה שאמרו למטה בשם חנניה בן עקיבא גזוזטרא שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות חוקק בה ארבעה על ארבעה וממלא דאמרינן כוף וגוד. ואעפ"י שאין הלכה כמותו להקל כל כך בכוף וגוד. בגוד אחית מיהא הלכה כמותו. ומכל מקום הם דוחים זו של גזוזטרא מפני זו ופוסקי' בה דוקא בשקוע טפח או בהראות ראש המחיצה טפח. וראיתי לגדולי המחברי' שבגזוזטרא פסקו שמחיצה תלויה מתרת ובנדון שלפנינו פסקו כרב יהודה אלא שראיתי לגדולי הדור שמפרשי' את דבריהם שאף רב יהודה לא הצריך שקוע הקנים והראותם אלא בבור שהוא בין השותפים ומן המחיצה ואילך לאחד וכדי להרחיק דלייתו מחלק חברו אבל גזוזטרא שעל הים או הנהר אין כאן חלק מיוחד לגמרי לאחד מהם שהרי הפקר הם ומשל עצמו הוא דולה ודיו בהיכר מחיצה והדברים נראין:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

יש מפרשים בהיתר קורה רחבה ארבעה בחורבא בתשמיש של זריקה מחצר לתוכה והענין הוא שהם מפרשי' שחורבא זו היא בין שתי חצרות ונמצאו שתיהן אוסרות את החורבא זו על זו וחלקוה בקורה ארבעה וכל אחד משתמש בחלקו בזריקה ודוקא בחורבא הוא שדיה בחלוקת קורה הואיל ואין תשמישה אלא בזריקה ושיש מחיצות בין החצרות אבל חצר ודאי אין יכולי' לחלקה אלא במחיצה:

דף פו:

לענין סוכה המשלשל בדפנות מלמעלה ועשה דופן גבוהה עשרה משפת הסכך תלויה כנגד הארץ ורחוקה מן הארץ שלשה טפחים או יתר מהן פסולה שאין מחיצה תלויה מתרת שכל מחיצה שהגדיים בוקעים בה אינה מחיצה אבל מלמטה למעלה כל שגבוהה עשרה כשרה אפי' רחוקה כמה מן הסכך ובלבד שיהו הדפנות מכוונות כנגד שפת הגג אבל אם אין הכותל מכוון תחת שפת הגג בפחות משלשה פסולה שאויר פוסל בשלשה אף מן הצד כמו שיתבאר במקומו:

זה שכתבנו שאין מחיצה תלויה מתרת פירושו אף מחצר לחצר שאינה מעורבת ומה שהזכירו בגמרא שנעשה בצפרי ששכחו ולא הביאו ספר תורה ולמחר מצאו סדינים פרושים והביאוה דרך מחיצתם מחצר לחצר בלא עירוב ואותה מחיצת הסדינים מחיצה תלויה היתה לא כדין נעשה. ויש מפרשי' שברשות הרבים היה ומכל מקום הדין שוה בהם וכבר ביארנוה בראשון של סוכה:

כבר התבאר במסכת שבת פרק כלים שאין עושין אהל עראי [בשבת] ומכל מקום אם נעשה האהל כגון שנפרס טפח מאתמול מוסיפין אותו בשבת. ומכאן סוברים קצת מפרשים שאלו רצו להשפיל ראשי הסדינים עד שיגיעו לארץ או לפחות משלשה רשאים אלא שהדברים נראין שזו אינה מחיצה כלל והשפלתם תחלת מחיצה היא מה שאין כן באהל שכל שהוא פרוס טפח נקרא אהל ומחיצה נעשית לצניעות בעלמא ולא להכשיר מותרת לכתחלה כמו שביארנו בשבת פרק כלים:

דף פז.

כבר ביארנו שגזוזטרא שעל שפת הים אעפ"י שרחבה ארבע אמות על ארבע אמות וחקק בה ארבעה על ארבעה באמצעיתה לנקב שאילו ראינו שפתיה ככפופים היו מחיצותיה גבוהות עשרה לארבע רוחות ומוקפות על מקום ארבעה אינו כלום. גוד אחית אמרינן כוף וגוד לא אמרינן. ואפי' בימה של טבריא שיש בה אגנים ר"ל שפתים גבוהות דומות למחיצות וכן שעיירות וקרפיפות מקיפות אותה ברוב מקומות. ואעפ"י שמכל מקום עדיין כרמלית היא היה לנו לומר שדיו במעט היכר אף אלו אינו כלום. ומכל מקום לענין ביאור חנניה בן עקיבא שהיה מתיר בכוף וגוד והיה מצריך בה שיעור ארבע אמות פירושה כשאין כותל סמוך לה אלא שקבועה על גבי יתדות ודומה לתכונת אסיתא וכל חללה ומחיצותיה מתוכה אבל אם היתה סמוכה לכותל אינו צריך בה לשיעור כל כך והוא שאמרו היתה סמוכה לכותל בפחות משלשה צריך שיהא ארכה ארבע אמות

ורחבה י״א טפחי׳ ומשהו והענין שכותל הבית סמוך לנהר ושני זיזין יוצאין מן הכותל והנסרים תקועים עליהם ושפת הנסר בפחות משלשה סמוך לכותל והרי נמצאת הכותל אחת מן המחיצות שהרי כל פחות משלשה כלבוד ואעפ״י כן אותו אויר מועיל לדונו כנקב ומוסיף עליו טפח ומשהו ברחב ארבעה להשלים את הנקב לארבעה על ארבעה וצריך להיות בה עוד עשרה טפחים רוחב לצד הים לומר בהם כוף וגוד ונמצאת כותל שכנגד כותל הבית עשויה וצריך בארכה ארבע אמות לדון מהם עשרה טפחים מכאן ועשרה טפחים מכאן ככפופי׳ ולהשאר רחב ארבעה לנקב:

היתה גזוזטרא זו עומדת זקופה בפני עצמה ופרשו קצת מפרשים שאף זו דוקא לר׳ חנניא נאמרה וזקופה זו ר״ל שנראית כבנין בפני עצמו ושטחה עומד זקוף כנגד ולא כבולט מן הכותל והיא עומדת ארבעה טפחים סמוך לכותל צריכה שתהא גבוהה עשרה לצורך המחיצות ורחבה כנגד ארך הכותל ששה טפחי׳ ושני משהויין והרי הכותל מחיצה אחת למזרח וכשנגדו מחיצת הגזוזטרא למערב ואתה אומר לצפון ולדרום לכוף מכל צד טפח ומשהו לצד הכותל ונמצא אותם הכפופות תוך שלשה לכותל שהם כלבוד והרי יש לך ארבע מחיצות וארבעה טפחי׳ שטח רבוע לנקב ופותח חלון בכותלו וממלא. וגאוני ספרד פרשו בזו דרכים שהם צריכים אף לענין פסק ודרך פירושם היתה גזוזטרא זקופה כלומר שכבר נעשו לה ארבע מחיצות של עשרה עשרה מסביב צריך שיהו גובה המחיצות עשרה ושטח הגזוזטרא ששה טפחי׳ ושני משהויין ארבעה לצרך הנקב וטפח ומשהו מכל צד למקום הנחת רגל שיעמוד וימלא בריוח ואעפ״י שעד עכשו לא הצרכנו אלא לארבעה לצרך הנקב הוא מפני שהיה שטח הגזוזטרא מרובה ואעפ״י שהיינו אומרי׳ כוף וגוד לא היה התשמיש נפקע אבל זו שמחיצותיה משתלשלות כתיקנן אלו לא נשאר בשטחה אלא ארבעה טפחי׳ לנקב אין כאן מקום הנחת רגל וצריך שני טפחים ושני משהויין טפח ומשהו לכל רגל וכן הלכ׳ אף לדעת חכמי׳ ובפחות מכן אינו חשוב דריסת רגל במקום כזה שהתשמיש בו מבעית. ולשטה זו כך אתה מפרש מה שאמרו אחריה היתה זקופה ועומדת בקרן זוית צריכה גובה עשרה ר״ל המחיצה השלישית שהרי שני הכותלים מחיצות ואינו צריך אלא לשלישית הבאה דרך משלש מכותל לכותל כגון זו ואינו צריך הוצאת נסר לשטחה אלא שני טפחים ושני משהויין למקום עמידת שני רגליו על הדרך שביארנו ואין צריך להזכיר שיעור לנקב הואיל ועומדת דרך אלכסון משלש לשני כותלים ואף לו לענין פסק כך היא ואף לדברי חכמים כן ומתוך כך לענין פי׳ מיהא אין נראה כן שכל אלו לא נאמרו אלא לדברי ר׳ חנניא בן עקביא ולענין דין כוף וגוד ועל הדרך שפרשנו תחלה. ולשטה זו שפרשנו תחלה אתה מפרש זו של קרן

זוית שאינה עומדת באלכסון אלא שיש כאן כותל מזרחי וכותל צפוני על הים והגזוזטרא עומדת זקופה בצד שלישי מן המזרח למערב ופניה לצפון וחדה המזרחי סמוך לכותל המזרחי פחות משלשה ורחוקה מן הכותל הצפוני ארבעה טפחים וכשהגזוזטרא רחבה שני טפחי' ושני משהויין רואין טפח ומשהו ממנה כפוף כלפי צפון והרי נמצאת בפחות משלשה לצפון ונשאר טפח ומשהו כלפי מזרח להשלים ארבעה ונמצאו ארבע מחיצות בגובה עשרה ושטח ארבעה ומכל מקום הלכה שאין אומרין כוף וגוד כמו שהתבאר ושמא תאמר אף לדברי חכמי' הואיל וקורה ארבעה מתרת במים וכן שבשאר מקומות אנו אומרי' פי' תקרה יורד וסותם מפני מה אין גזוזטרא כקורה ארבעה אלמא הוצרכנו למחיצות וכן לר' חנניא מה הוצרכנו לדין כוף וגוד תהא פי הגזוזטרא יורדת וסותמת כתבו גדולי המפרשי' שהקורה הואיל והיא נתונה מכותל לכותל בתוך שפת הבור מחיצות מסיימות את התקרה אבל בזו המחיצות שהם האגנים רחוקות מאד מן הגזוזטרא ואין פי תקרה יורד וסותם אלא על ידי מחיצות:

המשנה הששית והכונה בה כענין משנה שלפניה והוא שאמר. אמת המים שעוברת בחצר כגון שעשו פירצה בכותל חצר שכנגדו שדרך בה יוצאת מן החצר והרי אמה זו הואיל ומכרמלית היא באה ר"ל מן הנהר הרי היא עדיין כרמלית אעפ"י שהיא ברשות היחיד ואינה בטלה אצל רשות היחיד שכרמלית היא הואיל ויש בעמקו עשרה וברחבו ארבעה שזהו שיעור כרמלית לאמת המים שבשיעור זה נמנע רגל מלדרוס. ואעפ"י ששיעור כרמלית הוא ארבעה על ארבעה בגובה שלשה ואינו גבוה עשרה. באמת המים אינו כן מטעם שכתבנו. ואם כן אמה זו פירושה בעמוקה עשרה ורחבה ארבעה ומתוך כך אין ממלאין הימנה בשבת אלא אם כן עשה לה מחיצה גבוהה עשרה טפחים בכניסה וביציאה ר"ל שיעשה מחיצה עשרה לרוחב האמה בתוך אגניה במקום כניסתה לחצר ובמקום יציאתה מן החצר ואין כותלי החצר שעליה מועילים אעפ"י שמחיצה תלויה מתרת במים מפני שאנו צריכים למחיצות שיהא ניכר שבשביל המים הן עשויות ואין צריך שיהו מחיצות אלו משוקעות בתוך המים עד שתהא המחיצה חולקת בין מים שברשות הרבים למים שברשות היחיד אעפ"י שגדולי הפוסקי' כתבוה כן שהא מחיצה תלויה מתרת במים כמו שהתבאר ופרשו בגמרא שאם עשו לה בכניסה ולא ביציאה או ביציאה ולא בכניסה לא עשה כלום שמכיון שמצד אחד מחברת למים שחוץ לחצר נעשית כלה כרמלית ור' יהודה חולק לומר שכותלי החצר מכשירין בה. והביא ראיה ממעשה שהיה באמה שהיתה נמשכת מאבל לצפרי והיתה נכנסת בחצרות והיו ממלאין ממנה על פי זקנים בשבת ואמרו לו מפני שלא היה בה כשיעור ר"ל עומק עשרה ורוחב

ארבעה שהוא שיעור כרמלית לנהר ולאמת המים וכל שאין בה כשיעור זה אינה חולקת רשות לעצמה אלא הרי היא בטלה אצל מקומה לידון כמקומה. ר"ל שאם היא ברשות הרבים נידונת כרשות הרבים ואם היא ברשות היחיד נידונת כרשות היחיד ונמצא שבדין היו ממלאים ממנה לחצרות שהרי הכל רשות היחיד הוא אבל זו שאנו אוסרין פירושו בעמוקה עשרה ורחבה ארבעה שהיא חולקת רשות לעצמה ואין ממלאין מכרמלית לרשות היחיד ומשנתנו אף בפרצת עשר או פחות מעשר היא ואעפ"י שבלשון ים הנכנס לחצר אמרו בפרק ראשון [יב.] שבפחות מעשר אין צריך כלום פירושה בשאינה עמוקה עשרה או שאינה רחבה ארבעה. ויש חולקי' בזו וכן שמחדשים קצת תנאים בענין זה. וכבר ביארנו הכל בשמועת לשון ים האמורה בפרק ראשון:

זהו ביאור המשנה והלכה כחכמי' ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

מה שהוזכר בסוגיא זו באמת המים העוברת בין החלונות נחלקו הפוסקי' בענינה אלא שמתוך בלבול הסוגיא אני רואה להעירך בביאורה כדי שתעמוד מתוך ביאורה על בירור הפסק יפה והוא שאמרו אמת המים העוברת בין החלונות כלומר שעוברת במבוי או בחצר והבתים על שפתה מכאן ומכאן וחלונות פתוחות בכל בית ובית שמהם משלשלים ודולים ומכניסים לבתיהם דרך חלונות והרי הקרקע שבין הבתים כמו סימטא שאין לו אלא שתי מחיצות ואמרו ע"ז לדעת תנא קמא פחות מג' משלשל דלי וממלא שלשה אין משלשל דלי וממלא ורשב"ג אומר פחות מארבעה משלשל דלי וממלא ארבעה אינו משלשל דלי וממלא. ולא נתברר שיעור שלשה וארבעה הבא בדבריהם על איזה דבר הוא חוזר ומתוך כך חקרו עליו תחלה אם נאמר באמת המים עצמה ר"ל ברוחב שלה כלומר שלדעת תנא קמא כל שיש ברחבה שלשה הוא כרמלית ואין ממלאין מכרמלית לרשות היחיד אף דרך מקום פטור אבל פחות משלשה מקום פטור הוא ומשלשל ודולה זה מכאן וזה מכאן ואיסור רשויות מזה על זה אין כאן לפי שאינו רשות היחיד ואין רשותם שולטת בו או שמא בעירבוב החצר שאמת המים בין שני בתיה או נשתתף המבוי שאמת המים בין שתי חצרותיה ואין כאן איסור חצר השותפין ששתי רשויות שולטות בה ואסורות מן החצר לבית אלא דין כרמלית ומקום פטור. ולרבן שמעון בן גמליאל כל פחות מארבעה מקום פטור הוא. אם כן נמצאת אומר במה שאמ' רב דמי בשם ר' יוחנן אין כרמלית בפחות מארבעה כרבן שמעון בן גמליאל אמרה ולא כתנא קמא אלא שעל כל פנים אמה זו רחב ארבעה יש בה שאלו אינה רחבה ארבעה לדברי הכל מקום פטור הוא ומשלשל ודולה אלא שנחלקו באגפיה ולהחליף דרך האגפים הגבוהים מן האמה אל החלון תנא קמא סובר כל שאין באגפיה שלשה מהן ולכותל אעפ"י שיש באמה

רחב ארבעה ועומק עשרה שהוא כרמלית משלשל הדלי לאגפים ומשם לאמה ודולה ומוציא מן האמה לאגפים ומכניס מאגפים לבית אבל כל שיש לאגפים שלשה אעפ"י שמודים הם שכל פחות מארבעה מקום פטור הוא אין מחליפין מכרמלית לרשות היחיד דרך עליו אלא בפחות משלשה ולרבן שמעון בן גמליאל אף בפחות מארבעה כן הואיל ומקום פטור הוא. וחזר והקשה ואם כן זו של רב דימי דלא כחד שהרי רב דימי אמר שכל מקום שאין בו ארבעה על ארבעה מותר לבני רשות היחיד ולבני רשות הרבים לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו. הרי שמכל מקום אסר את החלוף בפחות משלשה שהרי בכל פחות מארבעה אמרה. ותירץ בה שלא אסר רב דימי החלוף אלא ברשויות של תורה שמא יעביר מרשות לרשות אבל ברשויות דרבנן אף החלוף מותר למר בפחות משלשה ולמר אף בפחות מארבעה. וחזר והקשה והלא ר' יוחנן אף ברשויות דרבנן [נמי אמר דתניא] כותל שבין שתי חצרות וכו' ר' יוחנן אמר אלו מעלין וכו' ואמרו עליה ואזדא ר' יוחנן לטעמיה דאמ' רב דמי אמ' ר' יוחנן וכו' ובלבד שלא יחליפו. אלמא שאף ברשויות של סופרים הוא אוסר את החלוף. ותירצו שזעירי הוא שאמרה לדעת ר' יוחנן. ומעמיד פי' ברייתא זו באמת המים עצמה על הדרך שפירשנו תחלה ורב דימי כרבן שמעון בן גמליאל. והקשו בה ותהוי כחורי כרמלית ולפי (שנותנו) [שיטתנו] על זעירי הוא מקשה שמעמיד את המחלוקת באמת המים עצמה כלומר אף בפחות משלשה לתנא קמא ובפחות מארבעה לרבן שמעון בן גמליאל למה דנוה כמקום פטור והואיל ומנהר גדול היא נמשכת (נתונה) [נדונה] כמו שדנין טפל אצל עיקר וכשם שחורי רשות היחיד ר"ל חורים שבכותלי רשות היחיד שפתוחים לפנים כלפי הבית והם כרשות היחיד כמו שביארנו בראשון של שבת אף אמה זו אעפ"י שאינה כרמלית מצד עצמה נדונה כדין הנהר שהיא נמשכת ממנה. ותירץ בה שאין חורין לכרמלית הואיל ורשויות של סופרי' היא דיה באסורה שמחמת עצמה ורב אשי פרשה במופלגת ר"ל שהופרשה מן הנהר שהיא נפרשת הימנה. ויש מפרשי' בקושיא זו שלשניהם היא חוזרת כלומר בין שנעמיד את המחלוקת באגפים ואמה עצמה כרמלית בין שנעמידהו באמה עצמה כדעת זעירי אפי' נדון את האמה ככרמלית נתיר את השלשול מן החלון ונאמר שהחלון לאמת המים כחורי כרמלית שהרי בחלון שבתוך עשרה היא אמורה הואיל וסתם נאמרה וכל למטה מעשרה מקום כרמלית הוא ונמצא דולה מכרמלית לכרמלית ומותר. ותירץ בה שאין חורין לכרמלית ונמצא החלון רשות היחיד ואין ממלאין מכרמלית לרשות היחיד. ורב אשי פרשה במופלגת כלומר שהחלון אינה סמוכה כל כך לכרמלית שהרי יש שם אגפים בין הכותל והכרמלית אם בשלשה ואם בארבעה ושמא תאמר והרי אף האגפים

כרמלית ותהא החלון חורי כרמלית מצד האגפים כתבו גדולי המפרשים שהחלון אינו עשוי לאגפים אלא לאמה למלאת ממנה ומעתה אין הכותל טפלה לאגפים להיות חלון שבה חורי אגפים אלא חורי האמה אלו היתה סמוכה לו ואף הוא יכול [לתרצה] בחלון שלמעלה מעשרה או כרמלית למעלה מעשרה אלא שסתם נאמרה ולא רצה לחלק בה. ועיקר הדברים כפי' ראשון:

ונשוב לבאר הסוגיא והוא שפרשה רבינא בדרך אחרת ואנו מפרשי' לדעתו שלא נחלקו לא באמה עצמה שלדברי הכל כל שפחותה מארבעה מקום פטור הוא ולא לאגפיה ולהחליף שלדברי הכל אף ברשויות של סופרי' אסור להחליף אלא שלשה וארבעה שנחלקו עליו על בין המחיצות וענין מחיצות אלו הוא להשלים לאמה ארבע מחיצות שהרי דרך ארכה יש לה שתי מחיצות הבית אבל לרחבה מחיצות הבית תלויות הן שהרי האמה עוברת תחתיהן ומחיצה תלויה אינה מתרת אף במים אלא כשניכר שלשם המים הם עשויות ומתוך כך הוא עושה מחיצות אלו אלא שאינו מחברן שלא יעכבו את המים ואינו רוצה לעשותם תלויות שיעברו המים למטה אלא משקען בקרקע המים ומניח בין שתיהן ריוח שיצאו המים דרך שם ולדעת חכמי' כל שאין ריוח שביניהם אלא בפחות משלשה הרי הוא לבוד ומשלשל דלי וממלא בהכשר מחיצות אלו הא בשלשה מהן ולמעלה אסור שפרצה היא ולרבן שמעון בן גמליאל אף בפחות מארבעה שהרי הוא סובר תורת לבוד אף בפחות מארבעה כמו שהתבאר. וזהו שאמ' ואזדו רבנן לטעמייהו ורבן שמעון בן גמליאל לטעמיה ר"ל במה שנחלקו בתורת לבוד. ויש שאין גורסי' בה ארבעה ניפקי אלא דעבד לה ניפקי והיא גירסא מכוונת שאינם אלא שתי תעלות:

זהו ביאור הסוגיא. ולענין פסק כתבו גדולי המפרשי' שהלכה כרבינא. ולדברי הכל כל שהאמה פחותה מארבעה אינה כרמלית אלא מקום פטור וממלאין הימנה וכל שהיא כרמלית אעפ"י שאגפיה מקום פטור אעפ"י שרשויות של סופרים הם אסור להחליף. ומגדולי הראשוני' מביאי' ראיה לזה ממה שאמרו בפרק תפלין [קא.] אף בזמן שהמנעול למעלה מעשרה מביא מפתח מערב שבת ומניחו בהסקופא ולמחר פותח ונועל בו ומחזירו להסקופא או לחלון שעל הפתח ואם יש בחלון ארבעה על ארבעה אסור מפני שהוא כמוציא מרשות לרשות. למדת שאסור להחליף המפתח מאסקופה כרמלית לחלון רשות היחיד דרך מנעול שהוא מקום פטור. והביאו ראיה עליה זו של רב דימי שמע מינה שדבריו אף ברשויות של סופרים נאמרו. ומכל מקום גדולי הפוסקי' קבעו כזו שאמרו התם רשויות דאורייתא וכו' ובשל סופרים מותר אף להחליף כמו שביארנו בפרק חלון ואעפ"י שאמרו עליה חכמי' עשו חזוק וכו' כמו שהתבאר שם לדעת רב

ושמואל נאמרה ואין הלכה כדבריהם וזו של פרק תפלין אינה הלכה. ואעפ"י שאמרו עליה שמע מינה איתא לדרב דימי יש בכלל מאתים מנה ואם אף ברשות סופרי' אמרו אסור להחליף שמע מינה איתא לדרב דימי שאמרה ברשויות של תורה. ומכל מקום לענין רשות סופרי' אין הלכה כן וכן פרשוה בתוספות. וגדולי הדור מסכימים כדעת ראשון כדי להשוות דברי רב דימי וזעירי שלא עשאום כחולקי' אלא מצד שלא מצאו תירוץ לשמועת כותל שבין שתי חצרות ולאחר שתירצה רבינא נעשו שנים לדעת אחת: נמצא פסק הענין באמה העוברת בחצר שאם אין בה עמק עשרה ורחב ארבעה הרי היא בטלה אצל החצר ואפי' היה באגפיה שיעור כרמלית וכל שעירבו בו דולים וממלאין ומכניסין לבתיהם אם דרך חצר אם דרך שלשול בחלונות ואפי' היה במה שחוץ ממנה כשיעור שאין חורים לכרמלית ובלבד שלא נפרצה שם החצר במלואה ואם יש בה עמק עשרה ורחב ארבעה צריך מחיצה עשרה בכניסה ויציאה ואעפ"י שהיא תלויה הרי היא מתרת הן דרך חצר הן דרך חלונות הואיל ולשם מחיצה למים נעשית ושעירבו בחצר שאם לא עירבו יש בה שולטנות שתי רשויות לדעת קצת כמו שביארנו הא כותל שעל גבה אינה מתרת הואיל ולא לשמה נעשית. עשה בה מחיצות משוקעות במים אלא שהניח ריוח ביניהן להיות המים עוברות דרך שם אם אין ביניהם שלשה הרי היא מחיצה ואם יש ביניהם שלשה אינה מחיצה. ומכל מקום ממנה לאגפיה מותר הן שיש באגפיה כשיעור שהרי מכרמלית לכרמלית הוא הן שאין באגפיה כשיעור שהרי מכרמלית למקום פטור הוא אבל להחליף ר"ל להכניס אחר כן מאגפיה לבית לשטתנו אסור על כל פנים אפי' אין באגפיה כשיעור שהרי אסור להחליף מכרמלית לרשות היחיד דרך מקום פטור אעפ"י שהוא רשות סופרי'. ולשטת גדולי הפוסקי' מותר להחליף ומשלשל ודולה ומכניס ומוציא דרך אגפים. וגדולי הדור משלימים בפסק זה שאם היתה עוברת ברשות הרבים אם יש בה כשיעור ולאגפיה כשיעור הרי כשממלא ומוציא חוץ לאגפים אסור שהרי זה מכרמלית לרשות הרבים הא לאגפים עצמן מיהא מותר ואם אין לאגפיה שיעור הרי הוא מקום פטור ומותר למלאת ולהוציא לאגפים לדברי הכל אבל לשלשל מרשות היחיד לתוכו דרך אגפים ולהכניס לבית בדרך זה לשטתנו אסור. ולשטת גדולי הפוסקי' מותר. ואם אין בה שיעור הן שיש באגפיה שיעור הן שאין באגפיה שיעור מותר למלאת שהרי זה רקק מים שרשות הרבים עוברת בתוכו שהוא כרשות הרבים ולשלשל מיהא אסור ואם היתה עוברת בסימטא ויש שיעור בה ובאגפיה מותר למלאת שהרי מכרמלית לכרמלית הוא ואסור לשלשל וכן הדין ביש בה כשיעור ואין באגפיה כשיעור וכשאין בעמקה כשיעור ולא באגפיה כשיעור אבל אם יש בעמקה כשיעור ואין ברחבה כשיעור

שהוא ארבעה הרי הוא מקום פטור וכל שאין באגפיה כשיעור מותר למלאת ולשלשל דלי. וקצת חכמי הדור ראיתי שכתבו דרך קצרה דברים שנראה מהם שיש להם דרך אחרת בסוגיא זו ונוסח דבריהם אמה רחבה ארבעה ועמוקה שלשה עוברת בין החלונות ואגפיה גבוהים שלשה ואין רחבים שלשה משלשל דלי עליהן שמקום פטור הוא וממלא מן המים שהם כרמלית ומניח באגפיה שהם מקום פטור ומעלהו משם שכל רשויות של סופרים מותר להחליף אבל היו אגפיה שלשה אעפ"י שעדיין מקום פטור הם הואיל ורחבות שלשה שהוא מקום חשוב ויוצא מתורת לבוד חשוב הוא אצל הכרמלית ואין מותר להחליף:

דף פז:

המשנה השביעית והכונה בה כשלפניה. [והוא שאמר] גזוזטרא שהיא למעלה מן הים או מן הנהר וחקק בה כדי לדלות דרך חקק אין ממלאין ממנה בשבת אלא אם כן עשו לו מחיצה גבוהה עשרה טפחי' על הדרך שביארנו למעלה וכן צריך שיניח סביבות החקק טפח ומשהו כדי דריסת הרגל שבפחות משיעור זה אינו ראוי לדריסת הרגל במקום כזה שתשמישו נבעת כמו שכתבנו למעלה. וצורך מחיצות אלו הוא מפני שאין אומרין בשפת הגזוזטרא פי תקרה יורד וסותם. ולא סוף דבר כשאין שם שום מחיצה אלא כותל הבית שכל תקרה שאין לה אלא מחיצה אחת לדברי הכל אין אומרין בה פי תקרה יורד וסותם אלא אפי' בשתי מחיצות דעריבן שלדעת רב אומרי' על השאר פי תקרה יורד וסותם כמו שיתבאר. בגזוזטרא אינו כן מפני שהדבר צריך למחיצות הנכרות ומחיצות אלו בין מלמעלה בין מלמטה ופי' מלמעלה תחת הגזוזטרא דבקות עמה ומשתלשלות כנגד המים וטעם גוד אחית. ומלמטה פי' משוקעות במים ועולות למעלה ומטעם גוד אסיק כמו שביארנו למעלה ואפי' היתה התקרה רחבה ארבע אמות שאלו ראינו את שפתיה ככפופות היה בהם ארבעה מחיצות שהרי אמרו גוד אמרינן כוף וגוד לא אמרינן כמו שהתבאר. ולמדת שהמחיצה תלויה מתרת במים ואין צריך שיהו המחיצות משוקעות במים כמו שביארנו בבור שבין שתי חצרות שפסקנו כרב הונא ואף לדעת הפוסקי' בבור שבין שתי חצרות כרב יהודה שאמ' צריך שיהו ראשי הקנים משוקעים במים טפח. בגזוזטרא מיהא פוסקי' כן וכן ראינו לגדולי המחברים שפסקו בבור שבין שתי חצרות שצריך לשקע ראשי הקנים במים טפח כרב יהודא ובגזוזטרא פסקו בין למעלה וכו' וגדולי הדור פרשו הטעם שאף רב יהודה עצמו לא הצריך שקוע אלא בבור שמן המחיצה ולהקל לאחד ומן המחיצה ולכאן לאחר וכדי שלא ידלה משל חברו להדיא אבל גזוזטרא

שעל הים או על הנהר שיש לבעל הגזוזטרא רשות אף במה שחוץ לגזוזטרא כל שיש בה היכר מחיצה מותר והרי כל המים כמים הנתונים תחת הקורה בבור שאעפ"י שהמים מעורבי' הואיל ואין מיוחדות לאחד מהם אלא שיד שניהם שוה בו הקלו בה. וכל שעשה מחיצות אלו פירשו בגמרא שלא סוף דבר למלאת שהוא מותר אלא אפי' לשפוך שופכין מביתו לים דרך בה אעפ"י שנמצאו עכשו שופכין. אלו הולכי' מכחו חוץ לגזוזטרא מותר שהרי בעוקה שבחצר יתבאר למטה שמותר לשפוך מים בתוכה אעפ"י שיוצאים לרשות הרבים ואעפ"י שבעוקה אפשר דתיימי מיא ר"ל שהמים כלים מובלעים בקרקע קודם שיגיעו לרשות הרבים. ומעתה אף בשלא יארע כן ראוי להתיר שהרי הוא שופכם על דעת שיבלעו ולא נתכוון להיותן יוצאות לרשות הרבים שהרי לא התירו אלא בעוקה מחזקת סאתים אבל בזו אין השופכין כלים לעולם עד שיצאו מתחום הגזוזטרא אעפ"י כן מותר מפני שאין הדבר ניכר כלל וכן שהוא כחו ככרמלית. וגדולי המפרשי' נוטים לומר שאף בלא עירבה ומחיצה מותר לשפוך לגזוזטרא ויפול ממנה לים שהגזוזטרא אינה פחותה מדפני הספינה שהתרנו במסכת שבת לשפוך שופכין שלה על דפני הספינה. ואעפ"י שבחצר הוצרכנו לעוקה והיה לנו לומר לדעת זה לזרוק בתוכה ואם יצאו לחוץ יצאו שהרי כחו הוא בזו כחו ברשות הרבים הוא ואסור אבל בגזוזטרא מותר אלא שמכל מקום אף הם חוככים בדבר זה מפני שהגזוזטרא מתקלקלת ויבא לשפוך ממנה אל הים כדרכו אבל דפני הספינה אין בהם חשש קלקול. ויש שואלים בעיקר משנתנו שהרי בפרק הזורק בספינה שעל הים אמ' רב הונא מוציא זיז כל שהוא וממלא ורבה ורב חסדא אמרו עושה מקום ארבעה על ארבעה וממלא. ואעפ"י שפסקנו שם כרבה ורב חסדא. הרי מכל מקום נראה שאף לרבה ורב חסדא אין צריכין למחיצות אלא שיש מתרצין שאין מדמין גזוזטרא שבבית לספינה ובספינה הקלו הואיל ואין לגזור בה אטו מים שאין בהם עשרה שאין ספינה מהלכת בפחות מעשרה כמו שביארנו שם על דעת גדולי הדורות שלפנינו. ויש מתרצים שרבה ורב חסדא כך הם סוברים. ופי' דבריהם עושה מקום ארבעה על ארבעה במחיצות עשרה סביב החקק.

וכן שתי גזוזטראות זו למעלה מזו עשו לעליונה ולא [עשו] לתחתונה שתיהן אסורות עד שיערבו כמו שביארנו למעלה. ופרשו בגמרא דוקא שיש לתחתונה שתוף בעליונה שאם לא כן הרי אין תשמישם בעליונה אלא בגזל ואין תשמיש שבדרך גזל אוסר ואעפ"י שרגילה בו בחול רואין אותה בשבת כמו חזרת לבעלים. ואף בשתוף זה דוקא כשהתחתונה סמוכה ר"ל מכוונת כנגד העליונה או בתוך ארבעה אבל אם מופלגת ממנה ארבעה עליונה מותרת שהרי תשמיש החתונה בעליונה אינה אלא בזריקת גובה והפלגה

ושלשול ולעליונה בשלשול וכל כיוצא בזו נותנין אותה לזה שבשלשול כמו שהתבאר אעפ"י שיש לתחתונה שתוף בעליונה כמו שאמרנו. ויש מפרשי' מפני שאין תשמיש לתחתונה אלא דרך אויר ואין אדם אוסר דרך אויר כמו שביארנו. וכן התבאר בגמרא שאם חזרו ועשו גם לתחתונה הותרה העליונה לעצמה אעפ"י שעדיין יש לתחתונה שתוף בה ושהיא מכוונת כנגדה שמכיון שנעשתה תחתונה מחיצה לעצמה הרי יש כאן גלוי הדעת שסלקה עצמה מן העליונה. וכל שעשו לתחתונה בשתוף קצת חכמי הדור כתבו שאינה אוסרת על העליונה. ואין הדברים נראין וכבר ביארנוה למעלה:

זהו ביאור המשנה וכלה על הצד שפרשנוה הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

בתוספתא אמרו ששלש דיוטות זו למעלה מזו והעליונה והתחתונה לאחד ואמצעית לאחר לא ישלשל מן העליונה לתחתונה דרך אמצעית שאין משלשלין מרשות לרשות דרך רשות אבל משלשל הוא מן העליונה לתחתונה שלא בדרך אמצעית. משלשל אדם קדרה של בשר ונותנה על גבי זיז רחב ארבעה טפחי'. היתה חלון באמצע ארבעה על ארבעה אסור שאין משלשלין מרשות לרשות דרך רשות:

כבר ידעת שכל משקה הבא על הפירות משנתלשו ונוח לו בהן שהם מכשירי' ואם אין נוח לו בהם אין מכשירין וכן משקין שירדו מן השמים על הפירות במחובר כגון טל ומטר ותלשן ועדיין הלחות עליהן אם נוח לו בכך הוכשרו ואם לאו לא הוכשרו. מעתה השכים להביא פסל ר"ל פסולת התבואה להטמין פירותיו בה כגון עצה והוא תבן של מיני קטנית שהיו רגילין לטמון בה פירות על הדרך שאמרו מחפין את הקציעות בקש וכל שהשכים להביאם בעוד שהטל עליהם אם מתכוין בהשכמה זו כדי שיהא הטל עליהם לח ולא ייבש כל כך במהרה הרי הטל מכשיר את הזרעים שבעצה או את הפירות לטומאה ואין התרומה שבהם נאכלת בידים מסואבות ואם אין כונתו בהשכמה אלא כדי שלא ליבטל ממלאכתו ביום כגון שהוא שכיר הרי אין כונתו בטל זה ולא הוכשרו וכל שכיוצא בזה טומנין בעצה. ויש מפרשים זה שאמרו טומנין בעצה לענין הטמנת חמין בשבת והוא שאין טומנין בתבן שהוא לח מפני שמוליד הבל אבל טומנין ביבש והתירו להטמין בעצה אעפ"י שיש בה מעט לחות הואיל ואין מתכוין בכך שדבר שאין מתכוין מותר בכיוצא בזו שאפשר שאף בלחותה אינה מוספת הבל כשאר מיני התבן וזו של הכשר טומאה נתגלגלה עליה לדמיון שכל שלא כיון בה על הטל שבה לא הכשיר. ועיקר הדברים כדעת ראשון:

דף פח.

מסתפג אדם באלונטית בשבת אם רחץ בצונן או בחמי טבריא ופי׳ אלונטית סדין שאדם מסתפג בו אחר הרחיצה ואין חוששין לסחיטה ומניחה בחלון שבמרחץ הפתוחה לרשות הרבים כדי שתהא עין הרבים שולטת עליה ולא עוד אלא שיכול להביאה אף בידו לביתו הסמוכה למרחץ או לחצרו דרך גגות וקרפיפות שהן רשות אחת עם החצרות ואין חוששין שמא ישכח ויסחוט אבל לא ימסרנה לאולייריו ר״ל הבלנים מפני שחשודין על אותו דבר ר״ל על הסחיטה:

כשם שהקרקע אינה נגזלת לענין תשלומין ואונסין כך לענין שבת אינה נגזלת שאם היו שני דיורין בחצר ואוסרין זה על זה ובא אחר ותקף את חברו מערב שבת או בשבת ונכנס וישב בביתו בגזל לא הופקע איסורו הואיל וחברו מתכוין לתבעה ולדור בה אף בשבת וכן אם היתה חצר כלה מיוחדת לאחד ואין מי שיאסור עליו ובא אחד ונכנס בגזל וקבע דירתו באחד מבתי החצר מערב שבת או בשבת אינו אוסר עליו. וזהו שאמרו יש דין גזל בשבת כלומר שגזל הוא וקרקע אינה נגזלת ולפיכך חורבא מחזיר לבעלים כלומר מוחזרת היא מן הסתם ואינו אוסר ואפי׳ לא החזירה שאם תאמר לכשיחזיר הרי אף רשות עצמו יכול לבטל ומה הוצרכה אלא שאף מן הסתם דנין אותה כמוחזרת על כרחו של גזלן. וזה שתפשו בזו לשון חורבא לאו דוקא אלא שדבר בהווה מתוך שגזלתה מצויה על שאין דיורין מצויין בה ואין תשמישה אלא לשופכין שבחצר וכן שהיא נוחה להחזיר שאינה צריכה לפנוי כלים:

המשנה השמינית והכונה בה ככונת משנה שלפניה בענין הרשויות לבאר על איזה נאסרה הוצאה מכחו לרשות הרבים והוא שאמר. חצר שפחותה מארבע אמות (על ארבע אמות) אין שופכין לתוכה מים בשבת אלא אם כן עשו לה עוקה מחזקת סאתים מן הנקב ולמטה שמתוך שהחצר קצר הרבה הוא מתקלקל בשפיכתו לשם מים של רחיצת ידיו וכלי תשמישו ויש לחוש שמתוך שהוא חס על קלקולה יבא לשפכם לרשות הרבים או יתכוין להיותם נשפכים מכחו לרשות הרבים ומתוך כך אסור עד שיעשה חפירה בקרקע מחזקת סאתים והוא שיעור חצי אמה על חצי אמה ברום שלשה חומשי אמה שהרי אמה על אמה ברום שלש אמות מחזקת ארבעים סאה. אמה על חצי אמה ברום שלש אמות מחזקת עשרים סאה. חצי אמה על חצי אמה ברום שלש אמות מחזקת עשרה סאין חצי אמה על חצי אמה ברום אמה וחצי שהם שבעה חומשי אמה וחצי. חמש סאין. נמצא לכל חצי אמה על חצי אמה ברום חומש וחצי סאה. נמצא חצי אמה על חצי אמה ברום שלשה חומשין. סאתים. ושיערו חכמים שדרכו של אדם להסתפק סאתים בכל

יום לתשמיש נטילת ידיו וכליו וכשהחצר ארבע אמות אינו צריך עוקה. ופירש רבה הטעם בגמרא שכל שהחצר ארבע אמות מכילה היא סאתים דרך זלוף ואדם רוצה לזלפן בחצרו שראויה היא לזלף ולרבץ עפרה שלא יעלה אבק והואיל וכונתו בכך אף אם יזדמן שבשפיכתו יצאו לחוץ מכל מקום לא נתקיימה מחשבתו הילכך מותר לו לשפכן אף בלא זלוף ואף בסוף חצרו שיציאתם לחוץ קרובה ששפיכה שלא בזלוף בחצר של ארבע אמות דבר שאינו מצוי הוא ולא פלוג רבנן אבל פחותה מד' אמות אינה מקבלת סאתים דרך זלוף מפני שהן נעשות טיט ורפש לשם ודרכו לשפכן או ברשות הרבים או בחצר עצמה בסוף חצרו שיצאו לחוץ ונמצא שהוא מתכוין להיות המים יוצאין לחוץ וכחו כזה אסור כך הוזכר טעם חלוק זה בגמרא לדעת רבה. אלא שר' זירא נתן בו טעם אחר והוא שאמר התם תיימי מיא הכא לא תיימי. כלומר בחצר של ארבע אמות אף אם הוא שופכם המים כלים ונבלעים הא בפחות מארבע אינם כלים ויוצאים לחוץ ושאלו על זה בגמרא מאי בינייהו אריך וקטין איכא בינייהו. כלומר שהיא שמנה אמות על שתים שיש כאן קרקע בשבור כארבע על ארבע מרבעות לרבה אסור בלא עוקה אעפ"י שיש בה קרקע כארבע על ארבע שאף זו אינה ראויה לזלוף מפני שאין אויר שולט בה כל כך ולר' זירא זו מותרת בלא עוקה שהרי מכל מקום סאתים נבלעים בה אפי' דרך שפיכה כך פרשוה גדולי הרבנים והוא עיקר מה שנאמ' בה. ואעפ"י שגדולי המפרשי' כתבו באריך וקטין ארכה ארבע. אין הדברים נראין שאלו כן היאך נשמטו מליתן שיעור לרחבה וכי תעלה על דעתך שאורך ארבע ברוחב אחת יהו המים כלים בה ועוד שבפרק פסין אמרו בענין גנה וקרפף אי אשמעינן הלכה כר' יהודה הוה אמינא אריך וקטין לא כלומר אלא בבית סאתים מרבעות. אלמא לא נאמר אריך וקטין למיעוט שיעור אלא לשנוי תכונת החריץ וכן עיקר והלכה כר' זירא כמו שיתבאר. והילכך כל שיש בחצר שש עשרה אמות בשבור שהוא תשברתו של ארבע על ארבע הן ברבוע הן באריך וקטין שופך ואינו צריך עוקה אבל כל שפחותה משיעור זה אין שופכין לתוכה עד שיעשה עוקה מחזקת סאתים ושופך לשם ונבלעים בעוקה ושיעור זה מן הנקב ולמטה. והענין הוא שנקב עשוי לה על שפתה והוא נכנס מעט בחלל העוקה. והענין הנקב הוא שאם לפעמים ישתמש ביתר מסאתים לאחר שתתמלא העוקה יצאו המים דרך אותו הנקב לביב העשוי חוץ לחצר ברשות הרבים ונמשך עד הביב הגדול שבאמצע השביל שכן היה דרכם להיות ביב קטן יוצא מן הבית נמשך עד הביב הגדול שבאמצע וביב זה אינו עמוק שלשה ונמצא בטל אצל רשות הרבים שהוא בו ובחול שופכין מימיהם לשם והולכין לביב הגדול שבאמצע

ועוקה זו צריך שתהא מחזקת כשיעור מי תשמישו אף לכשיזדמן שישפוך שם יותר ויצאו לרשות הרבים מותר אפי' כור ואפי' כורי שלא נתנו חכמי דבריהם לשיעורין.
ועוקה זו מתרת בין בפנים ובין מבחוץ. ר"ל הן שעשאה בפנים תוך החצר בראש הבית סמוך לפתח רשות הרבים או שיעשה בחוץ ר"ל ברשות הרבים חוץ לפתח והוא שופך סמוך לפתח והמים יורדין לעוקה שהרי עוקה זו אינה רשות הרבים גמורה אלא מקום פטור שהרי גבהו משלשה ולמעלה ואין רחבו ארבעה. אלא שאם היא מבפנים אינה צריכה לקמור ר"ל לכסות וכמו שאמרו בתורת כהנים שש עגלות צב קמורות והרי תרגומו כד מחפיין אבל כשהיא ברשות הרבים צריכה לכסות בנסרים ועפר ואעפ"י שעוקה זו מקום פטור הוא ומותר לשפוך מרשות היחיד למקום פטור אף כשאותו מקום פטור ברשות הרבים אף לכתחלה ואף במקום מגולה. שמא לפעמים לא יצמצם בעוקה ויעשנה כשיעור ארבעה על ארבעה ברום שלשה שהוא כרמלית ונמצא שופך מרשות היחיד לכרמלית או שמא לא יעשנה בגובה שלשה ויסמוך על גודל הרוחב והרי הוא רשות הרבים וכשהוא מכסה ופתחה פתוח לחצר תדון כחורי רשות היחיד ואפי' אין בעמקה שלשה שהוא בטל אצל רשות הרבים או שהיא ארבעה על ארבעה ברום שלשה שהיא כרמלית ומתוך כך הצריכו לקמור אף בשיעור סאתים שהוא שלשה על שלשה בגובה משלשה ולמעלה אעפ"י שהוא מקום פטור. וגדולי המחברים פרשוה מפני מראית העין שלא יראה כשופך מרשות היחיד לרשות הרבים להדיא.
ר' אליעזר בן יעקב אומר ביב הקמור ארבע אמות ברשות הרבים שופכין לתוכו מים בשבת ר"ל שאעפ"י שאין שם עוקה ושהיא חצר פחותה מארבע אמות אם הביב שברשו' נמשך ארבע אמות עד הביב הגדול והוא קמור ופתוח לפנים מן הפתח שופך מפתח ביתו שבפנים לפתח הביב ויוצאין דרך פתחו שאצל הביב הגדול שהרי ביב זה דינו כחורי רשות היחיד הואיל ופתוחי' לרשות היחיד ושמצד האחר אינם פתוחים לרשות הרבים כמו שנבאר בסמוך. וגדולי הרבנים פרשו שהטעם מפני שסאתים מים נבלעים בביב זה שהוא רשות היחיד ואינם יוצאים לביב הגדול. ומעתה אף לכשיזדמן שישתמש ביתר מסאתים ויצאו לחוץ מותר. ונראה שהם מפרשי' בשיעור ביב זה ארבע אמות על ד' אמת או בשיעור זה בתשבורת שלהם שאם בארך לבד היאך לא נתנו שיעור ברחב וכי תעלה על דעתך שבארך ארבע אמות ברחב טפח יהו סאתים נבלעים ואם כן הדבר קשה לפרש שאם ביב זה ארבע על ארבע מה הוצרכה והרי יותר מעוקה היא וכן שאף חצר עצמה בשיעור זה אינה צריכה עוקה ושמא פירושו בארך ארבע וברחב הראוי לה על פי המנהג אעפ"י שאין שם ארבע רוחב. ומכל מקום גדולי האחרונים מפרשי' אותה בארך לבד

אף ברחב משהו שאין שם הבלע המים ומפני שמאחר שהוא קמור חורי רשות היחיד הוא אעפ"י שראש הביב פתוח לביב הגדול ורחוק יותר משלשה טפחי' מרשות היחיד הואיל ואף ביב הגדול אינו רשות הרבים שסתמה ארבעה על ארבעה בגובה שמשלשלה עד עשרה אלא שאם אין ארכו ארבע יש כאן משום חשד וכל שהביב קמור בארך לרחב רשות הרבים נמצא פתחו הפתוח לביב הגדול רחוק מן החצר. ואף הם מביאים ראיה לומר שבביב זה אין אנו צריכים בו אלא לארבע אמות ארך מה שנחלקו בו רבה ורב זירא באריך וקטין. והם מפרשי' אריך וקטין ארך ארבע בלא רחב ארבע אף בשאין שם שבור שש עשרה אמה. והקשו לר' זירא מן הברייתא שהוזכרה שם חצר שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות אין שופכין לתוכה מים בשבת אלמא ארבע אמות בארבע בעינן וקשיא לר' זירא. ותירצה שלדעת רבנן היא אמורה שהחמירו במשנתנו שאף גג גדול מאה אמה לא ישפוך לפי הביב והחמירו אף בזו. ומשנתנו ר' אליעזר בן יעקב היא שהקל בה וכשם שהקל בזו כך בזו וכל שארכה ארבע אעפ"י שאין רחבה ארבע מותר וכדקאמ' בביב. ודייק לה מדקאמ' במתניתי' חצר פחותה מארבע אמות שאלו אמ' חצר שאין בה ארבע אמות היה לנו לפרשה ארבע על ארבע אבל כשאמ' פחותה מארבע. משמע דוקא לארכה הא כל שיש בארכה אעפ"י שאין ברחבה מותר על הדרך האמור בביב. וחסורי מיחסרא והכי קתני חצר שפחותה מארבע אמות אין שופכין וכו' הא כל שיש בארכה ארבע אעפ"י שאין ברחבה ארבע שופכין שר' אליעזר אומר ביב הקמור וכו' ומכל מקום אנו מפרשי' באריך וקטין שיעור ארבע על ארבע בשבור ודיוק זה אנו מפרשי' בו מאי איריא דתני פחותה מארבע דמשמע דאין בהקפדה אלא שבור ארבע על ארבע ליתני שאין בה ארבע ר"ל ארבע על ארבע דמשמע מרובעות דוקא. אלא כולה ר' אליעזר בן יעקב היא שכל שיש בו שיעור מקום שיכלו בו המים של סאתים מותר אעפ"י שאינו מרובע. ומכל מקום לרבה מתניתי' ר' אליעזר בן יעקב היא. ולשיטתנו שניהם מודים שאין שופכין אלא בשיעור תשבורת שש עשרה אמה אלא דלרבה בעינן שיעור מרובע ולר' אליעזר אפי' אריך וקטין. ולשטה האחרת ר' אליעזר [בעי מרובע] ולר' זירא מותר בארך ארבע אעפ"י שאין שם רחב ארבע. ולדעתי דוקא ברחב הראוי בו לפי האורך כמו שכתבתי:

ולענין פסק הלכה כר' זירא דמתניתי' דייקא כוותיה ומשנתנו כלה ר' אליעזר והלכה כמותו. ואעפ"י שאמרו עליה מאי דוחקיה לאוקמה כר' אליעזר בן יעקב. לא לגריעות דבריו של ר' אליעזר אמרוה אלא מפני שהוצרך בה לחסר במשנתנו ולתרצה בחסורי מחסרא וכו' ומוטב לחסרה ולתרצה משתדחק משנתנו שלא לדקדק בלשונה כראוי.

והילכך משנתנו ר' אליעזר בן יעקב היא והלכה כמותו מן הכלל הידוע בו בקב ונקי. וכן מכלל המיקל בעירוב. ויש חולקי' ממה שאין למדין מן הכללות וכל שכן ליחיד במקום רבים ואעפ"י שבפרק החולץ פסקו אביי ורבא כמותו אף במקום רבים היכא דאתמר אתמר. ואם כן הלכה כחכמי'. וכן פסקוה גדולי המחברים וגדולי המפרשי'. והדברים נראין כדעת ראשון שאין לדחות שני כללים בלא טעם וראיה. וגדולי המפרשי' כתבו שאם חצר פחותה מארבע אמות וביב קמור משלימה מותר לשפוך לתוכה שהרי נעשה בין הכל חצר בת ארבע אמות.

וחכמי' אומרי' אפי' גג או חצר מאה אמה שבודאי הם נבלעות ומתירין לזלפם בחצר עצמה או אף לשפכם שהרי בודאי כלים ונבלעים הם וכן הדין בגג שאף הוא עשוי הוא לבלוע שגגין שטוחים היו ולא משפעים כשלנו. ואין הלכה כדברי האומר אף גג מאה אמה לא ישפוך שאין הגג עשוי לבלוע אלא לקלח שאין ראוי לומר כן אלא במשפעי' אבל גגים אלו הואיל ושטוחים הם עשויים הם לבלוע ואעפ"י כן מכל מקום לא ישפכם בביב זה. ויש מפרשי' שהם סוברי' שאין המים נבלעים בביב זה הואיל ואין בו רחב ארבע ולשטתנו אנו מפרשי' אותה אף ברחב ארבע ומפני שהוא כזורק להדיא מכחו לרשות הרבים והרי גלה דעתו שנוח לו שישפכו לחוץ ושלכך הוא מתכוין אלא שופך הוא לגג או לקרקע החצר והם יורדין לביב מאליהם ואם אינם כלים ויוצאים לחוץ אין לנו. ומכל מקום בזו מיהא הלכה כר' אליעזר ושופך אף לפי הביב הפתוח לשניהם.

והילכך לשטתנו כל שיש בחצר תשבורת שש עשרה אמה שופך בלא עוקה וכן בביב קמור הנמשך ארבע אמות הא בשאינו קמור לא שהרי כחו ברשות הרבים הוא. ודברים אלו כלן בחצר הסמוכה לרשות הרבים אבל בסמוכה לכרמלית שופך על פי הביב שלפנים מן הפתח ויוצאין לביב שבכרמלית אעפ"י שאינו קמור שכחו בכרמלית מותר כמו שביארנו במס' שבת פרק זורק בענין ספינה שבים שמותר לשפוך על דופן הספינה והם יורדין לים. וכן כתבוה גדולי המחברים אלא שיש חוככים בה שאם התירו בדופן ספינה שאין לחוש לקלקול לא התירו בחצר שמתוך שהוא חס על קלקול חצרו אם אתה מתירו יבא להוציא להדיא לכרמלית. ומביאין ראיה ממה שאמרו במשנתנו בדיוטות שמקצתן עשו עוקה וכו' את שלא עשו אסורי'. ופרשוה בגמרא בשלא עירבו. והקשו וכי לא עירבו מאי הוי כלומר תהא שופכת בפתח ביתה ומים נזחלים ויורדים לעוקה שהרי אין זה אלא כחו בחצר המשותפת שהוא ככרמלית וכחו בכרמלית לא גזרו. ותירץ גזרה שמא יוציא מים בכלים שבבית לחצר. ונראה הטעם שאעפ"י שבספינה אין גוזרין שמא יוציא וישפוך בידים לים מפני שבספינה אין לחוש לקלקול הספינה שכותליה עומדים

בגובה והשופכים נשפכים לשעתם וכן שמקום שפיכה אינו נראה בפנים אבל בחצר חוששי' ומכאן הוציאו שלא להתיר כחו בכרמלית אלא בספינה וכן כתבוה קצת רבני צרפת אלא שקשה להם מה שאמרו למעלה ללישנא בתרא לא תימא למלאת אבל לשפוך אסור אלא אף לשפוך מותר מהו דתימא הכא לא תיימי ומאחר שאין כלות עד שיצאו מתחום הגזוזטרא יאסרו קמ"ל כלומר שאעפ"י שאינן כלות מותר שכחו בכרמלית לא גזרו. אלא שמכל מקום הם מפרשי' קמ"ל כלומר דהכא נמי תיימי והרי אנו חושבים אותם משעה שנבלעו בים ככלות מאליהן הא אלמלא כן אסור שכחו בכרמלית אסור ולא הותר אלא בספינה. אלא שגדולי המפרשי' כתבוה כדעת ראשון ואף גדולי הדור נסכמים בה וממה שאמרו בסתם כחו בכרמלית לא גזרו ומאחר שסתם נאמרה לא שנא בספינה ולא שנא של גזוזטרא או של יבשה. ומה שאמרו במשנת דיוטות הם מתרצים שהטעם בדיוטות הוא שמאחר שהוא מותר לטלטל בכל החצר בכלים ששבתו בתוכה אם אתה מתיר כחו במים שבבית הדבר קרוב לטעות להוציא מים שבכלים עם הכלים לחצר מה שאין כן בכרמלית דעלמא ושמא תאמר אם כן כחו בקרפף שאינו יתר מבית סאתים יאסר שאף הוא מותר להשתמש בכלו בכלים ששבתו בתוכו בחצר שאינה מעורבת אינו דומה שבזו אם ישפכו אותם שלא עשו עוקה לפתח בתיהם יתקלקלו פתחי בתיהם וחצרם ולפיכך גזרו שמא יוציאו המים בכלים ששבתו בבית לעוקה:

ונשוב לבאר המשנה והוא שאמרו חצר ואכסדרה מצטרפין לארבע אמות ואין צריך לעוקה שהסאתים מתפרנסים בין החצר והאכסדרה. ולדעת ר' זירא אתה מפרשה אף בשאכסדרה אינה ברבוע עם החצר אלא שיוצאה ממנה כעין רצועה הואיל ויש בשבורם שש עשרה אמה. ולדעת רבה אתה מפרשה כשהאכסדרה כלה מהלכת על פני כל החצר וכבר פסקנו כר' זירא.

וכן שני דיוטות זו כנגד זו. כלומר כשם שחצר ואכסדרה מצטרפות על הדרך שביארנו כך שתי דיוטות ר"ל תקראות שלפני העליות זו כנגד זו ר"ל ששתיהן יוצאות מעליה אחת ופתח אחד של עליה פתוח לאחת ופתח שני שלה פתוח לאחרת הואיל ומכל מקום יש בין שתיהן ארבע אמות אעפ"י שאינן מחוברות ואינן דיוטא אחת אלא שתים ויש ריוח ביניהן מצטרפות ושופכין בהן בשבת בלא עוקה וכגון שיש על התקראות מעזיבה שנמצא שהמים נבלעות בתוכה כמו בחצר ומכל מקום צריך שיהו מכוונות זו כנגד זו שאלו היו זו למעלה מזו אין מצטרפות שמאחר שאין תשמישן נוח מזו לזו כשיצא אל האחת לשפוך והוא רואה שמתקלקל יהא טורח לשפוך באחרת וישפכם לרשות הרבים ומתוך כך מצריכין לה עוקה מחזקת סאתים כגון עריבה של עץ או גיסטרא ר"ל

חבית שבורה. וכמו שאמרו בגמרא אחת לי עוקה גיסטרא בריכה או עריבה אעפ"י שנתמלאו מערב שבת שופכין לתוכה בשבת וכן הדין ברחוקה ארבעה טפחי' זו מזו. ומה שאמרו אחר כן מקצתם עשו עוקה ומקצתם לא עשו את שעשו מותרים את שלא עשו אסורים. משנה אחרת היא ואינו חוזר על דיוטות שהוזכרו אלא על החצר שהוזכרה תחלה שפחותה מארבע אמות וצריכה עוקה ואמר על בני חצר זה שאם מקצתם עשו עוקה ומקצתם לא עשו את שעשו מותרים לשפוך ואת שלא עשו אסורים שהרי כל בית ובית מהם צריכה לסאתים. ופרשוה בגמרא בשלא עירבו הא אם עירבו מותרים ואפי' הם צריכים לכמה סאים והעוקה אינה מחזקת אלא סאתים שהרי אמרו אחת לי עוקא גסטרא בריכה ועריבה אעפ"י שנתמלאו מים מערב שבת שופכין להם בשבת אעפ"י שעכשו אינן כלות וודאי יוצאות שלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין והרי מכל מקום כלם כבית אחד. וכן שמאחר שנעשית שם עוקה זכר לדבר ולא יבא הוא בעצמו לשפוך ברשות הרבים ושמא תאמר אם כן אף בשלא עירבו ישפוך זה שלא עשה עוקה בתוך ביתו וירדו לחצר שאינה מעורבת לעוקת חברו שהרי חצר שאינה מעורבת דינה ככרמלית וכחו ככרמלית מותר. פרשו בגמרא גזרה דילמא אתי לטלטולי מאני דבתים לחצר כלומר אם אתה מתירו לשפוך בפתח ביתו מבפנים ולהתגלגל ולירד לעוקת חברו גזרה שמא יחוס על קלקול ביתו ויוציאם עם הכלי לחצר שאינה מעורבת. ויש גורסין במשנתנו זאת שתי דיוטות. ואין גורסין בה וכן. ומפרשי' שזו שאמרו מקצתן עשו עוקה וכו' על משנת דיוטות היא חוזרת כלומר שתי דיוטות זו כנגד זו שמקצתן עשו עוקה וכו' את שלא עשו אסורין לשפוך אף בשלהם אעפ"י שהולכים לעוקה האחרת אעפ"י שהוא כחו בכרמלית שדיוטות אלו כחצרות הם ורבים משתמשי' בכל אחת וכל שלא עירבו בני דיוטא זו עם זו אסור דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר וכו':

זהו ביאור המשנה וכלה הלכה היא חוץ ממה שכתבנו בו בפי' שאין הלכה כן ודברים שנכנסו תחת משנה זו בגמרא יתר על מה שלא ביארנוהו במשנה אלו הם:

דף פח:

חצר הפחותה מארבע שביארנו שאין שופכין בתוכה אלא בעוקא. דוקא בימות החמה שאין חצרו מטנפת והוא רוצה שיצאו מימיו לחוץ. אבל בימות הגשמים שופך ושונה ואינו נמנע שמאחר שהחצר מלוכלכת בעצמה מצד הגשמים אינו חושש להוציאם לחוץ ומאחר שאינו קפיד על יציאתם אף הוא רוצה שיבלעו במקומן ומתכוין בכל כחו לכך ואין לחוש שיגרום להוציאם מכחו ואם תאמר שמא יאמרו צנורו של פלוני מקלח מים

ויחשבו שמכחו ובכונתו הם באים ויבאו להקל כבר הם יודעים שסתם צנורות מקלחין הם בימות הגשמים מתמציתן של גשמים ואעפ"י שהשופכין הנמאסים מיהא הנשפכין דרך הביב אף בימות החמה אדם רוצה שיבלעו במקומם דרך שטח הביב ואעפ"י כן נאסרו אלא אם כן הוא קמור על הדרך שהתבאר. בזו איסורה שמא יאמרו צנורו מקלח ר"ל ביב שלו וסבורים הם שמכחו הוא ובכונתו אבל בחצר ובימות הגשמים סבורים הם שתמצית גשמים הוא. ומכל מקום אף בביב בימות הגשמים מותר שאף זו יש לתלותו בתמצית הגשמים העוברים דרך שם. ויש מפרשים בסוגיא זו שאינה חוזרת אלא על הביב ולדעת חכמים שאמרו לא ישפוך על פי הביב אבל בחצר אסור אף בימות הגשמים. ומביאים ראיה ממה שלא סדרוה בעלי הגמרא אלא אחר משנת וחכמים אומרים אפי' גג וכו'. ואין הדברים כלום שלא שימרוה עד כאן אלא ללמד שעל הכל היא חוזרת ובביב מיהא אין אנו צריכים לה שהלכה כר' אליעזר בן יעקב:

ממה שכתבנו למדת שזה שאמרו בשם רב נחמן בימות הגשמים עוקה מחזקת סאתים נותנין לו סאתים ר"ל להשתמש בה בכדי סאתים ואם מחזקת סאה נותנין לו רשות להשתמש בסאה. אין הלכה כן אלא כאביי שאמר הילכך אפי' כור ואפי' כורים כלומר מכיון שאף אתה סובר טעמים אלו הכל מותר ואפי' באין שם עוקה כלל. כלומר אחר שבימות הגשמים אי אתה חושש לקלקול חצרות ולא לגזרת צנורו של פלוני מקלח מים בימות הגשמים מיהא אפי' כור או כורים אפי' בלא שום עוקה. וכן מה שאמר בימות החמה מחזקת סאתים נותנין לה סאתים סאה אין נותנין לה כל עיקר. אין הלכה כן שאף בימות החמה אם מחזקת סאתים נותנין לה אפי' כור או כורים וכמו שאמרו אחת לי עוקה וכו' אעפ"י שנתמלאו מים מערב שבת וכו' וסתמא נאמרה אפי' בימות החמה שלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין והם תקנוה על רוב תשמישן של בני אדם שהוא בסאתים ולא הפליגו בין למרבה בין לממעיט אבל אם אינה מחזקת אלא סאה אין נותנין לה כל עיקר מגזרת שמא יבא להשתמש בסאתים שהוא רוב תשמישן:

זהו עיקר הדברים לענין פסק. ומכל מקום יש שפסקו שבימות החמה אין נותנין לה אלא סאתים ובאינה מחזקת סאתים אין נותנין לה כל עיקר. ובימות הגשמים במחזקת סאתים אפי' כור אפי' כורים מצד פירושי' שיש להם בסוגיא זו. ואף גדולי המחברים כתבו כן. ומה שכתבנו עיקר בלא שום פקפוק. ויש מי שכתב באותם הצנורות הנעשות בתוך חללי הכותל מלמעלה למטה ונקראות בלשון לעז אייגייראש ושופכין על פיהם את המים מלמעלה והמים יורדין למטה בחלל שבקרקע דרך הצנור וחלל הקרקע ברשות הרבים שצריך להזהר שלא לשפוך המים על פי הביב מלמעלה אלא שופכין בקצה השוקת

והם נמשכות לפי הביב. ואף בזו יש מפקפקים לומר שכל אותו השוקת כפי הביב הוא נחשב. ולמדת שאף לדבריהם אותו חלל שבקרקע נקרא כרמלית ויש מקילין בה לכללה בדין חורי רשות היחיד על הדרך שביארנו בביב הקמור ברשות הרבים שפתוח לרשות היחיד. וכן נראה עיקר. ומאחר שכן כש"כ אם חלל שבקרקע נעשה מקצתו ברה"י.
ומפרשי הלכה זו של עוקה. נתנו לה שם בחמורה ועמוקה. ועשאוה גדולה שבגדולות. ודקה מן הדקה. ופרשוה בסברות עמוקות. שלא רצו לזוז מהן כאלו נאמר בהן חקה. וכל הפורש מהם פרשו ממנו ועשו לפני פתחו רקה. לאמר מי שלח ידו בדברי הראשונים ונקה. ובמחילה מכבודם כשתעיין בדברינו תמצא הדברים נכוחים אין בהם נפתל ועקש מכשול ופוקה. והיה העקוב למישור והרכסים לבקעה. אמן אמן סלה:
ונשלם הפרק תהלה לאל

דף פט.

כל גגות וכו' כבר ביארנו בראש המסכתא שעניני המסכתא נחלקים לארבעה חלקים והרביעי מהם ענין הרשויות ומפרטיו על איזה צד מטלטלין בתוך הרשות עצמו בכלו או בארבע אמות לבד בקצת רשויות וכן על איזה צד מטלטלין מזה לזה הן ברשויות המיוחדות זו לאחד וזו לאחד הן בחצרות ובתים שנפרצו למקום האסור להם. ובא זה הפרק בעניני זה החלק. ועל זה הצד יחלקו עניני הפרק לשני חלקים: הראשון לבאר ברשויות המיוחדות זה לאחד וזה לאחד על איזה מטלטלין מזה לזה ועל איזה צד אין מטלטלין: והשני בחצרות ובתים שנפרצו למקום האסור להם על איזה צד נאסרו: זהו שורש הפרק דרך כלל אלא שיתגלגלו בו דברים כמשפט סוגיית התלמוד על הדרך שקדם:
והמשנה הראשונה ממנו תחל לבאר ענין החלק הראשון והוא שאמר כל גגות העיר רשות אחת ר"ל אעפ"י שהדיורין חלוקים למטה לכמה בני אדם שלא עירבו זה עם זה הגגות מיהא הואיל ואין תשמישם תדיר אחר שהם למעלה מעשרה אין בהם דין חלוק רשויות ומותר להוציא כלים ששבתו בגג זה לגג הסמוך וכן בכל גגות העיר מגג לגג שכלם נידונין כחצר אחת גדולה שמותר לטלטל בכלה ואפי' היתה מחיצה בין הגגין אפי' מחיצה עשרה כל שפתח פתוח בה מטלטלין מגג לגג דרך הפתח וכמו שאמרו בגמרא לדעתו מאי לאו דרך כותל. ותירץ לא דרך פתחים. ואמר אחר כן ובלבד שלא יהא גג אחד גבוה או נמוך עשרה ר"ל גבוה מחברו עשרה דברי ר' מאיר ושאלו בגמרא מאחר שהוא סובר שדיורין חלוקים מלמטה אין דיורין חלוקים מלמעלה ומשום שכל

למעלה מעשרה רשות אחת היא אף בגבוה או נמוך עשרה נאמר כן. ופרשוה שמן הדין כך הוא אלא שמתורת גזרה אמרה וממה שהיה ר' מאיר אומר כל מקום שאתה מוצא שתי רשויות והם רשות אחת ר"ל שתי רשויות מופלגים זה מזה ושניהם רשות אחת כגון עמוד רחב ארבעה וגבוה עשרה שהוא ברשות היחיד אלא שהוא במקום משותף לכמה בני אדם כגון שהוא בחצר שהוא רשות היחיד לזרוק ולטלטל אלא שהוא משותף ואחר שהחצר משתף וכן העמוד משתף היה לנו לדון את הכל כחצר להתיר תשמיש מחצר לעמוד אלא שמכח גזרה אסר ר' מאיר לכתף על אותו עמוד מן החצר ר"ל גזרה משום תל ברשות הרבים שהרי הרואה סבור שאף החצר הואיל ומשותפת לכמה [בני"א] רשות הרבים היא ויבא מזה לכתף על עמוד כזה ברה"ר להעלות מרה"ר לתוכו ולהוריד מתוכו לרשו' הרבים ואף זה כל שגבוה מחברו עשרה הרי הוא כעמוד.

וחכמים אומרים כל אחד ואחד רשות לעצמו וכל שלא עירבו [בדיורין] של מטה אסורים לטלטל מזה לזה שכשם שהדיורין חלוקין מלמטה כך חלוקים מלמעלה ואסור להוציא מגגו לגג חברו בשלא עירבו בדיורין של מטה. ור' שמעון מיקל על ר' מאיר בשני דברים אחת שאף בגבוה או נמוך עשרה מחבירו הוא מתיר בכלן. והשנית שלדעת ר' מאיר דוקא מגג לגג אבל גגות עם חצרו' או קרפיפו' לא. שלדעתו גגות רשות אחת לעצמן וחצרו' רשות אחת לעצמן וקרפיפו' רשות אחת לעצמן. ולדברי ר' שמעון גגות וחצרות וקרפיפות כלן רשות אחת הן. ואעפ"י שאינם רשויות שוים שהרי גגות למעלה מעשרה והאחרים קרקע גמור מכל מקום שוים הם מצד אחר והוא מצד שאין תשמישם תדיר ומתוך כך מטלטלין מזה לזה בקרפף מיהא דוקא שאינו יתר מבית סאתים שאם יתר מבית סאתים אף לטלטל בתוכו בחוץ לארבע אמות אסור שכרמלית הוא שלא עשו רשות אחת אלא כל אותם שמן הדין הם רשות היחיד אבל אותם שהם כרמלית לא הא בבית סאתים מותר עם האחרים שהזכרנו ואפי' היו של בעלים חלוקים ואפי' מחצר של רבים לחצר של רבים בלא שום עירוב ואין צריך עירוב אלא להוציא מן הבית כלים ששבתו בתוכה לחצר אבל כלים ששבתו באחת מאלו מוציאין אותם לכל האחרים שהוזכרו הא כלים ששבתו בתוך הבית אעפ"י שעירבה החצר והוציאום לחצר אין מוציאין אותם לאחת מאלו ולא אף לחצר הסמוכה לה אם לא עירבו שתי החצרות ביחד אם הם מאותן שמערבין אחד וכן לא לגג חברו וכל שכן לקרפף חברו שהרי אף מביתו לקרפף של עצמו אסור לדעת קצת כמו שהתבאר. והלכה כר' שמעון אלא שבעמוד ברשות היחיד מיהא אנו פוסקים כר' מאיר לדעת קצת כמו שיתבאר:

ויתבאר בגמרא לענין פסק שגג וחצר ואכסדרא ומרפסת וקרפף ומבוי כלן רשות אחת הן לטלטל מזה לזה לכלים ששבתו בתוכן אבל לא לכלים ששבתו בבית וכבר הזכירו בה הוראת הלכה למעשה כמו שאמרו בגמרא אמ' ר' כשהיינו למדים תורה אצל ר' שמעון בתקוע היינו מעלין שמן לסוך ואלונטית להסתפג מחצר לגג ומגג לקרפף ומקרפף לקרפף עד שהיינו מגיעין אצל המעיין שהיינו רוחצין בו ואמ' ר' בשעת הסכנה היינו מעלים ספר תורה מחצר לגג ומגג לקרפף לקרות בו. ופי' הדברי' בשמן ואלונטית וספר תורה שכתבנו בחצר. ונחלקו בה בגמרא שלדעת רב דוקא כשלא עירבו בני החצרות כל אחת לעצמו שנמצא שאין כלי הבית מצויים בחצר אבל אם עירבו כל אחת לעצמה שנמצאו כלי הבית מצויים בחצר ולא עירבו החצרות ביחד אסור לטלטל מזו לזו אף כלים ששבתו בחצר שמא יטעה ויוציא הכלים ששבתו בבית המצויים שם לחצרות. ולענין הלכה אף בעירבו כן ואין גוזרין זה מפני זה והרי נמצאו שני כלים בחצר אחת זה אסור ר"ל אותו ששבת בבית וזה מותר ר"ל אותו ששבת בחצר. ופירש רב יהודה בגמרא שכשאתה בא לדקדק ענין מחלקתה של משנתנו אתה מוצא שלדעת ר' מאיר גגים רשות לעצמן לטלטל בלא עירוב מגגו לגג חברו בכלים ששבתו בגג וכן חצרות רשות לעצמן לטלטל מחצרו לחצר חברו בלא עירוב או בחצר של רבים בכלים ששבתו בחצר וקרפיפות רשות לעצמן לטלטל מזה לשל חברו או משל חברו לשל חברו בכלם שהרי הוא אומר בגגים שהם רשות אחת לעצמן ומצד שאין רשויות מתחלקות מחמת שנוי בעלים אלא בבתים מפני שהם תדירות לדירה ואם כן הוא הדין בחצרות מזו לזו דרך פתחים שביניהם ובקרפיפות מזה לזה אבל מגג לקרפף או לחצר לא אפי' היו של אחד לדעת גדולי הרבנים. ולדברי חכמי' גגות וחצרות ואכסדרא ומרפסת רשות אחת מזה לזה וכל שכן כל מין מהם (כמינו) [במינו] חוץ מן הגג שבמינו אסור מצד חלוק דירותיו ושלא במינו מותר והמבוי רשות לעצמו ובמינו מצד ששתופו לרבים גדול מכל האחרים. וכן לדעתם הקרפיפות רשות אחת לעצמן שהרי אמרו בגמרא גג וחצר אכסדרא ומרפסת רשות אחת הן ולא הזכיר בה קרפף ומבוי והעמדנוה לדעת חכמים ואם כן משתמש הוא מגג לחצר ומחצר לחצר וכן בכלם זה עם זה חוץ ממבוי וכן חוץ מקרפף אעפ"י שאינו יתר מבית סאתים עם האחרים. וקרפיפות מיהא במינם מותרין זה עם זה אלא אם כן יש בו [יותר] מבית סאתים שזה אף בעצמו אסור. ואעפ"י שאף מגג לגג הם אוסרים בשנוי בעלים הוא מפני שהגגים כעין בתים שחלוקים למטה מהם אבל מגג לחצר מטלטלין אפי' מגג שלו לחצר המשותפת שאין הגג כבית ממש ליאסר טלטול ממנו לחצר המשותפת וכל שכן מגג המשתף לחצר המשתפת וכל שכן מחצר

לחצר. וכן הקרפיפות רשות אחת אפי' הם של שנים. וזהו שאמרו כל אחת ואחת רשות לעצמו כלומר דוקא גגות מצד חלוק דירות של מטה אבל חצרות רשות אחת שאם לא כן לשמעינן חצרות וכל שכן גגין אלא שמע מינה חצרות רשות אחת לעצמן ורשות אחת עם הגגין מטעם זה בעצמו אבל בקרפיפות הואיל ונשתנה דינם לענין שיעור בית סאתים נתחלק מאלו גם כן מהיות רשות אחת עמו. ומכל מקום יש לי מקום עיון אחר שאתה אוסר לדעת חכמים מגג לגג מצד דיורין של מטה שבוקעים ועולים היאך אתה מתיר מגג לחצר ויאסר מצד דיור שלמטה מן הגג כאלו מוציא מן הבית לחצר. אלא שמדברי גדולי המפרשי' נתברר לי שאין אומרים לאסור מצד הדיורין של מטה אלא הגג שמכניסי בו. ומתוך כך כתבו שלדעת חכמי' אסור לבעל חצר זו לטלטל מכלים שבחצרו לגגו של חברו שכמו שאסור לו להכניסם לביתו של חברו כך הדין לגגו שדיור ביתו בוקע ועולה אבל מגגו לחצר חברו או מחצר חברו לגגו הואיל ואין דיור בחצר שיאסרנו ואויר גג וחצר הוא הואיל ושניהם תשמיש שוה להיותם תשמיש דירה ולא גוף דירה מותר והלכך כל מגגו לחצרות ומחצרות לגגו מותר אבל מחצרו לגגות אסור. ומכל מקום אין הדברים מתישבים בעיני:

ונשוב לדברינו והוא שלדברי ר' שמעון כלם רשות אחת ואפי' הם של בעלים חלוקים ואפי' זה עם זה שאם לעצמן היינו ר' מאיר לפי מה שפי' רב יהודה בדבריו אלא אף זה עם זה וכמעשה האמור בשמן ואלונטית. וזהו שאמרו בגמרא על אותו מעשה תניא כותיה דרב יהודה שאלמלא מה שפי' הוא בדברי ר' מאיר היינו יכולין לפרש דברי ר' שמעון במה שאמר במשנתנו אחד גגות וכו' כל אחד במינו ופי' הוא בהם אף זו עם זו כמעשה של שמן ואלונטית. אלא שמכל מקום דוקא לכלים ששבתו בתוכם אבל לא לכלים ששבתו בבית. והלכה כר' שמעון אף בעירבו כמו שהתבאר. ומה שאסרנו מבית לקרפף לדעתנו דוקא כשהן של בעלים חלוקים אבל אם הכל שלו מותר וכן כתבוה גדולי המפרשי':

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם:

מאחר שפסקנו כר' שמעון אף בגבוה ונמוך משאר גגות עשרה ממילא נדחה מה שהיה ר' מאיר אומר שעמוד ברשות היחיד גבוה עשרה ורחב ארבעה אסור לכתף עליו אלא מותר שהרי זו נגררת אחר דבריו שבמשנה ונדחית בדחיית חברתה. וכן נראה דעת גדולי הפוסקי' והמחברים שלא הביאוה. ומכל מקום יש אומרי' שבזו הואיל והוזכרה בה גזרה ר"ל משום תל ברשות הרבים הלכה כר' מאיר בגזרותיו ואעפ"י שאביי אמ' הכא נמי גזרה וכו' אינו כן אלא בזו משום חלוק רשויות הוא ופוסקי' בה כר' שמעון

אבל זו גזרה גמורה היא והלכה כדבריו. וכן ראיה ממה שנשאו ונתנו על זה אם נאמר כן אפי' במכתשת וגיגית והעלו בה שלא אסרו אלא בעמוד ואמת הריחים ר"ל מקום מושב הריחים שמקומם קבוע ודומים לתל אבל מטלטלין כגון מכתשת וגיגית ותיבה שגבוהים עשרה לא גזרו לטלטל בה ברשות היחיד. ומאחר שפסקנו כר' מאיר צריך שתזכור שלא אמרו ברשות היחיד גמור אלא במקום משתף כגון חצר שלא עירבו שהיא כדאי לטעות עם רשות הרבים וזה שהוא קוראין שתי רשויות שהן אחת פירושו כעין שתי רשויות כשלא עירבו והן רשות אחת כשעירבו כמו שפירשנו בראשון של שבת אבל ברשות היחיד עצמה לא וכן בשתי רשויות ועירבו אין כאן גזרה כלל. ואף גדולי המפרשי' כתבו שלא גזר ר' מאיר אלא בעמוד וכותל וכיוצא בו אבל בבור שבחצר לא גזר שבור ברשות הרבים אינו מצוי ומה שאינו מצוי לא גזרו בו. ומכל מקום גדולי הרבני' פרשו שמועה זו אף בשהחצר לאחד. ואינו מחוור שכל שהוא לאחד אין כאן גזרה שהרי כל שהוא לאחד אף הוא משתמש מביתו לעליה ולחצר. אלא עיקר הדברים שלא אמרה אלא בחצר משותף ושלא עירבו. וכן ביארנוה בראשון של שבת. אחר שכן זה שאמ' ר' מאיר שהחצרות רשות אחת לטלטל מזו לזו כלים ששבתו בתוכם אף בלא עירוב והרי החצרות ודאי כותל עשרה ביניהם שאם לא כן אינם כדין. שתים מכל מקום לא דרך כותל שבין שתי חצרות גבוה עשרה ורחב ארבעה שבזו אעפ"י שאלו עולין מכאן ואוכלים וכו' מכל מקום אין מכניסין מזו לזו דרך בה אלא דרך פתחים שבה כמו שהוזכר בסוגיא זו. ומכל מקום באלו עולין מכאן וכו' הואיל והפירות לשם אין זה כתוף. ולענין פסק מיהא לר' שמעון אף דרך הכותל:

יש דברים בסוגיא זו שנאמרו לדעת חכמים אלא שיש מקום לקצתם אף לר' שמעון שהלכה כמותו ומתוך כך אנו צריכים לכתבם ומתוך בלבולים שיש בה אני רואה להעירך תחלה בביאורה דרך קצרה והוא שזה שאמרו לרבנן שהגגות כל אחת רשות בפני עצמה שלא לטלטל ממנה לחברתה אבל טלטול בעצמו מיהא מותר וסתם גגות אין מחיצות עשרה ביניהם ומתוך כך נחלקו בטלטול זה של עצמו רב ושמואל שלדעת רב אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות שהרי סמוך הוא לחברו שאינו רשאי לטלטל מזה לסמוך לו ואחר שכן הרי גג זה נפרץ למקום האסור לו ולדעת שמואל מטלטלין בכלו שמחיצות המבדילות בין הבתים שלמטה מהם רואין אותן כאלו עולות ומבדילות בין הגגים מטעם גוד אסיק ולא סוף דבר במחיצות הניכרות כגון שעולות על הגג שלשה טפחים בין גג לגג או לדעת קצת מפרשי' כל שאין תקרת הגג מכסה את הכותלים אעפ"י שאין הכותלים בולטים שבזו אף רב מודה בה אלא אף במחיצות שאין נכרות כגון שהגגים מחברים

ומכסים המחיצות שבין הדיורים מטלטלין בכל הגג כלים ששבתו בגג או בביתו כמו שנבאר. ובסוף הסוגיא נתחלף המחלקת בגגים השוים לר' מאיר שהם רשות אחת הואיל ואין ביניהם גג גבוה עשרה מחברו והוא הדין אף בשאין שוין לר' שמעון שהרי בשוין אין חלוק בין ר' מאיר לר' שמעון אלא אף שאין שוים לר' שמעון כשוים לר' מאיר. וכן גג יחידי אף לדעת חכמים ר"ל שאינו סמוך לאחרים שאין ממנו פרצה לרשות האסור בכל אלו לדעת רב מטלטלין בכלו ולשמואל דוקא בארבע אמות. ואם כן לדעת שמואל לא אמרו בגגות רשות אחת לטלטל מזה לזה אלא בשתי אמות לזה ושתי אמות לזה. והקשו שם דרב אדרב ודשמואל אדשמואל. ותירצו בה דרב אדרב לא קשיא התם ליכא מחיצאתא הכא איכא מחיצאתא. ויש גורסי' התם לא מינכרן מחיצאתא הכא מינכרן מחיצאתא כלומר גגים השוים לרבנן שכל אחד רשות לעצמו שהיה רב סובר לדעתם שאין מטלטלין בו אלא בארבע אמות הוא מפני שמאחר שאתה דן את הגגים כחלוקים זה מזה עד שאין לטלטל מזה לזה וגוד אסיק אין כאן שהרי אין המחיצות ניכרות על הדרך שביארנו הרי נמצא גג זה נפרץ למקום האסור לו אבל לר' מאיר הואיל וכלם כרשות אחת הם אצלו הרי מחיצות החיצונות שהן נכרות מכשירות כאלו הם כגג אחד ואין לאסור משום בני רשות הרבים העוברים לפניהם ולאחריהם ובצדי החצרות אעפ"י שאין מחצר לגגין מחיצות תחתונות וכן בגג יחידי אין בני רשות הרבים וחצרות שסביבותיו אוסרים ולשמואל הואיל והוא סובר גוד אסיק אף במחיצות שאין נכרות במחלקת ראשונה והוא גגים לרבנן אפי' שוים שכל רשות אחד רשות אחת לעצמו. הוא סובר שמטלטלין בכלו לדעת רבנן שכל אחד אתה רואה רשות אחת לעצמו וכן שאתה רואה מחיצות של מטה כאלו עולות למעלה הרי נשאר כל גג מוקף בעצמו והרי אין בו יתר מבית סאתים אבל לר' מאיר ור' שמעון שאתה דן את כל הגגות כאחת ואתה מתירן במחיצות החיצונות הרי יש כאן בין כל הגגות יותר מבית סאתים ואין זה היקף דירה והרי הוא כקרפף שכל שאינו מוקף לדירה דינו כקרפף ומחיצות של מטה הואיל ואין אתה דן את הגגות כחלוקים בפני עצמן אין גוד אסיק שבהם מועיל לעשות היקף דירה שהמחיצות אינן עשויות אלא למטה לדור בחללן והרי זה היקף יתר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ואין מטלטלי' בו אלא בארבע אמות וכן בגג יחידי לרבנן בשיש בו יתר מבית סאתים שהרי שמואל לא אסר אלא ביתר מבית סאתים ובמה ששמואל אוסר רב מתיר אלא שמצריך בו היכר מחיצות ומכל מקום אם אינו יתר מבית סאתים אף בלא היכר מחיצות מותר ומפני שכל שאינו יתר על בית סאתים אין דינו ככרמלית אלא כחצר והלכה כרב. לפיכך כל שאין יתר על בית סאתים אף בלא היכר מחיצות מותר אבל יתר על בית סאתים ואין

בו היכר מחיצות אף בשלו אסור לטלטל אלא בארבע אמות שכרמלית הוא אבל כל שאינו יתר מבית סאתים אינו ככרמלית אלא כחצר דלא גרעי מקרפף דעלמא. וכשאסרו בגג בכלים ששבתו בבית אעפ"י שאינו יתר על בית סאתים דוקא מביתו לגג חברו או המשתף אבל מגגו לביתו אף בלא היכר מחיצות כל שאינו יתר על בית סאתים מותר (במביתו) [כמביתו] לחצרו שבמקצת הוא חשוב לדירה כחצר אחר שאין בו יתר על בית סאתים ואין לו דין קרפף כלל ומותר אפי' עם הבית. ובזו הקלו בגג מקרפף דעלמא שלא הוקף לדירה שאלו קרפף דעלמא אף בפחות מבית סאתים אסור בכלים ששבתו בתוך הבית וזה מותר. וכן כתבוה בתוספות ואף גדולי הדור נסכמים בה אלא שיש חולקי' בה להקל אף בקרפף בשהבית והקרפף לאחד כמו שביארנו בפרק פסים. וכן יש חולקי' להחמיר אף מביתו לגגו מדין קרפף:

וכן לענין ביאור הסוגיא שאמ' שמואל לדעת רבנן שאף במחיצות שאין נכרות מטלטלים בכלו כתבו גדולי המפרשי' שלא סוף דבר כלים ששבתו בגגו אלא אף כלים ששבתו בביתו וזהו שהוצרך שמואל במשנת גג גדול סמוך לקטן שהקטן אסור בשיש דיורין על זה ועל זה שנמצא הקטן מחיצה נדרסת הא לאו הכי אף קטן מותר ואלמלא לא היה שמואל מתיר אלא כלים ששבתו בגג הרי היה אפשר להעמידה בכלי' ששבתו בבית. אלא שבכלם מתיר שמואל לדעת חכמים. ולפיכך הוצרכו להעמידה בשיש דיורין עליהם. ואף הם למדו מכאן במה שאסרו לדברי הכל כלים ששבתו בבית להוציאם לקרפף דוקא לקרפף חברו אבל לקרפף שלו מותר מידי דהוה אחצרו המיוחדת שהרי אף בגג הוא סובר שאויר קרפף הוא ונאסר ביתר מבית סאתים כמו שכתבנו לדעת שמואל ואעפ"י כן מביתו לגגו מותר כשאין בו סאתים והרבה חולקים בזו כמו שכתבו גם הם בפירושיהם.

ובמה שנחלקו רב ושמואל לדעת חכמים בטלטול כל אחד לעצמו הקשו בגמרא לרב ממה שאמרו כל אחד רשות לעצמו שהדברים נראין שכל אחד יכול לטלטל מיהא בשלו כמי שאומר כל אחד רשות לעצמו לטלטל בו בכלו. ותירצו בה לדעתו שלא נאמר אלא שלא לטלטל מזה לזה אף בארבע אמות כגון שתי אמות בגג זה ושתי אמות בגג זה כמי שאומ' כל אחד רשות לעצמו שלא לטלטל ממנו לחברו. וחזרו והקשו לו מלשון משנה שהיו שונין בבית מדרשו של שמואל וחכמי' אומרי' אין להם אלא גגם. ובבית מדרשו של שמואל היו מקשין מתוספתא זו לרב שלשון זה ודאי מוכיח שגגם מיהא כלו מותר להם ותירצו לדעת רב שאף לשון זה אפשר לתרצו כלשון האמור בנוסח משנה שלנו ר"ל כל אחד רשות לעצמו ופירושו אין להם אלא גגם לטלטול ארבע אמות אבל מזה לזה

אף בארבע אמות כגון שתי אמות בזה ושתי אמות בזה לא. ומכל מקום יכול היה לתרצה במחיצות הנכרות אלא שהיה רוצה לתרצה אף בשאין נכרות וכן שהמשנה סתם נאמרה.

דף פט:

וחזרו בגמרא ואמרו על רב יוסף שתמה על דברי שמואל במה שאמר שאף במחיצות שאין נכרות אומרי' גוד אסיק ואמר על זה לא שמיעא לי' הא שמעתא ואהדריה אביי את אמריתה ניהלן ואהא אמריתה ניהלן גג גדול סמוך לגג קטן גדול מותר להכניס בו כלי בית של מטה ואין פני קטן אוסרי' מצד שאסור להוציא כלי ביתו לגגו של חברו ונמצא גגו נפרץ למקום האסור לו שהקטן הרי הוא לגדול כפתח שהרי יש גיפופין לגדול מכאן ומכאן יתר על רחב הקטן או ד' טפחי' מצד אחד וכן שאין הפרצה ביתר מעשר אבל קטן אסור להוציא כלי ביתו לשם שהרי נפרץ הוא במלואו לגדול. וזו לענין פסק דברי הכל היא שהרי אף לר' מאיר ור' שמעון דוקא לכלים ששבתו בתוכן אבל לכלי הבית להוציא מביתו לגג חברו או לגג המשותף אינן רשות אחת וגדול מותר שפרצתו שכנגד הקטן אסור שנפרץ הוא במלואו. ומכל מקום לענין פי' אתה יכול לפרשה לדעת חכמי' שאמרו כל אחד רשות לעצמו ואיסורו של מטה אוסרו מלמעלה אף לכלים ששבתו בגגו והרי נמצא שזו קשה לשמואל שהרי יש כאן מחיצה אמצעית אלא שאינה נכרת והיה לו להתיר לטלטל בכל הגג אף בקטן מטעם גוד אסיק ואמרת לן עלה משמיה דשמואל לתרוצה למתניתי' אליביה לא שאנו אלא שיש דיורין על זה ועל זה עוברין תמיד מזה לזה שנמצאת המחיצה נדרסת ומחיצה הנדרסת אין אומרי' בה גוד אסיק אבל אין בה דיורין מותר אף הקטן מטעם גוד אסיק אבל כשיש בה דיורין הותר הגדול לצד הגיפופין והם מותר כותלי הגדול על הקטן שאינם נדרסות. ואעפ"י כן לא שב רב יוסף מתמיהתו והשיבם אנא הכי אמרי לכו לא שאנו אלא שיש מחיצה על זה ומחיצה על זה ר"ל בכל סביבותיהם חוץ מן הצד שהם מחוברים בו ומחיצות הגדול משוכות והולכות וסובבות על הקטן שהגדול נתר בגיפופי המחיצות ואין הקטן אוסרו מפני שהוא לו כפתח אבל הקטן אסור הואיל ונפרץ במלואו אבל אם אין שם מחיצות אף הגדול אסור ומחיצות הבית לא יתירו שהרי אינן ניכרות וחזרו והזכירוהו שדיורין אמר להם. ואף הוא השיבם שאם אמר להם לשון דיורין כך היה הענין לא שאנו שהקטן אסור בין לעצמו בין לגדול לטלטל בו אלא שיש מחיצה הראויי לדירה על כל אחד מהם ר"ל מחיצת עשרה טפחים ששיעור זה ראוי לדפנות של דירה שהרי גלו שתיהן את דעתן שרוצה כל אחד להשתמש בשלו ונמצא הגדול מותר בגיפופין הקטן ונאסר מתורת נפרץ במלואו

לעצמו ואף תשמישו נאסר לבני גדול שהרי מכל מקום לא מחלו בני קטן זכותם לבני גדול שהרי אף הם גלו בדעתם שרוצים להשתמש בשלהם אבל אם יש מחיצה הראויה לדירה על הגדול ולא על הקטן אף הקטן מותר לבני גדול אף לכלים ששבתו בתוך ביתם שהרי סלקו בני קטן את עצמם מגגן ומחלו טלטולן לבני גדול והוה ליה כמביתו לגגו ועל דרך מה שאמרו אחד שעשה סולם קבוע לגגו והאחרים לא עשו כן לגגן הרי זה מותר בכל הגגות כלן שמן הסתם אף הם סלקו עצמם ומחלוהו לזה ונשאר רב יוסף בתמיהתו וכבר פסקנו שאין הלכה כשמואל ודברי רב יוסף מיהא כלם הלכה הם ושמועה זו של סולם פירושה אף להוציא להם מביתו כמו בגג שיש בו מחיצה הראויה לדירה שאלו לטלטל מגג לגג ואליבא דרבנן היאך אמרה רב נחמן אליבא דרבנן שאין הלכה כמותם. אלא לדעת ר' שמעון אמרה ואפי' מביתו קאמ' שכלם מחלו לו והרי הן כגג שלו ושאר בעלי הגגין כל אחד אסור בשלו בכלים ששבתו בתוך ביתו שהרי אין הגגין שלהם אלא של זה.

ואביי חידש עוד בענין זה שאם בנה עליה על גבי ביתו שזהו כעשיית סולם להיות שאר הגגין נמחלים לו אם חזר ובנה לפניה רקה ארבעה ר"ל איצטבה רחבה ארבעה הרי סלק עצמו מן הגגות ולא קבל מחילתם והותרו כל הגגות לבעליהן כל אחד בשלו לפי ענינו. ודוקא בשעשה את הרקה בינו ובין הגגות בענין שיראה ממנה כאלו עשאה להבדיל בין גגו לגג חברו אבל אם נראה ממנה שעשאה לעמוד עליה לשמור את גינתו או את תרביצו נשארו הגגות באיסורן ועל זו אמרו פעמים שרקה לאסור. ולמדת שאם עשו כלם סולם קבוע כל אחד מותר בשלו ואסור בשל חברו. ומכל מקום אמרו על זו בתלמוד המערב דוקא בשכלם עולים בסולם מצרי ואחד עולה בסולם צורי אותו של צורי נעשה כפתח והשאר נעשה כמטפס ועולה מטפס ויורד. כלומר שאינו פתח ונמחל לבעלי הצורי. וגדולי הרבנים מפרשים בשמועה זו דרך אחרת והוא שהם גורסי' בנה עליה על גבי ביתו ועשה לפניה (רקה) [דקה] ארבעה הותר בכל הגגות. והם מפרשים (רקה) [דקה] פתח קטן וכל שבנה עליה והקיף כל גגו מחיצות לעלייה ופתח פתח לצד הגגין הרי גלה בדעתו שרוצה הוא בתשמיש שאר הגגין ושהוא מחזיק בכך ושאף הם לא הקפידו ומחלו ודוקא שפתח לצד הגגין אבל אם פתח לצד גינה או פרדס הרי הוא אף סלק עצמו מן הגגין ונאסר בהם. ויש מפרשי' הותרו בכל הגגות ר"ל האחרים שעירבו.

ואחר כך שאל רמי בר חמא לדעת רב אליבא דרבנן שאסר טלטול עצמו של גג אלא בארבע אמות שנמצא הגג כרמלית. אם היה עמוד ברשות הרבים סמוך לו גבוה ורחב ארבעה שהוא רשות היחיד אם מותר לטלטל מגג זה לאותו עמוד בארבע אמות שתי

אמות לזה ושתי אמות לזה (וכמהו) [ותמהו] על שאלתו שהרי איסורה פשוט מדין טלטול כרמלית לטלטול רשות היחיד וחזרו לומר ששאלתו היתה בשאכסדרה סמוכה לגג והוא של בעלים אחרים ואין לה מחיצות או פי תקרה שנאמר בה יורד וסותם אלא שנעשית בשפוע שאף זו דינה ככרמלית. וענין השאלה אם אחר שהם רשות אחת נדון אותם כאחת אעפ"י שהם של בעלים חלוקים והרי אין בה דירה למטה שיאסר כאיסור הגגין הנאסרים מצד דירות של מטה שיהו בוקעות ועולות או שמא יאסרו כדין מגג לגג. וכן השאלה בחורבא של אחרים וסמוכה לגג ופרוצה לרשות הרבים שאף היא כרמלית אם נאמר בה שמאחר שאין בה דירה יהא מותר או שמא הואיל וראויה היא לדירה יאסר. ונשארו שתיהן בספק. ואעפ"י שלענין פסק אין לנו בדברי חכמים כלום והרי שאלות אלו לדעת רבנן נשאלו יש להם מקום אף לר' שמעון ודנין בהם להקל כמו שנבאר. ומה שכעס רב ביבי על רב כהנא כשהיה מקנטר על שאלתו ואמ' לו וכי מאחר אתא ונצאי פירושו לדעתי שהוא קרא רב כהנא מאחר כלומר מאוחר ממני בזמן ר"ל שהוא ילד והוא בא ומקנתר עלי בהלכה. ויש גורסי' אתאי כלומ' וכי מתאחר בבית המדרש אני שאתה דן אותי כמדבר דרך קנתור לא מדרך עיקר:

זהו ביאור המשנה דרך קצרה אעפ"י שיש בה פירושי' אחרים ושגדולי המפרשי' האריכו בה הרבה:

והיוצא ממנה לענין פסק הוא שגגות וחצרות וקרפיפות רשות אחת לטלטל מזה לזה כלים ששבתו בתוכם וגג יחידי או גגים שוים אף לר' שמעון אם אין להם מחיצות הנכרות כגון שתקרת הבית יוצאת על הכותלים ומכסתם או שבולטת בחוץ כגון גגים שלנו המכוסים ברעפים אם יש בהם יתר מבית סאתים הרי הם כרמלית ודינם כקרפף יתר על בית סאתים שלא הוקף לדירה ואין מטלטלין בו אלא בארבע אמות וכל שכן שאין מטלטלין מן הבית לתוכן ולא מתוכן לבית כדין כרמלית עם רשות היחיד אפי' היו שניהם לאיש אחד אפי' מביתו של עצמו לגגו של עצמו שהרי מכל מקום אף את שלו נפרץ למקום האסור לו וגגין שאינם. שוים ר"ל שזה גבוה או נמוך עשרה מחברו אתה דן כל אחד מהם כגג יחידי ואם יש שם שוים ושאין שוים אתה דן את השוים כאחד ואת שאינן שוים כיחידים וכן הכל לפי מה שהוא ואם אין בגג היחידי או בשוים יתר מבית סאתים מטלטל בכלן מזה לזה אעפ"י שהם של בעלים חלוקים ומגג לחצר בכלים ששבתו בתוכם אבל לא לכלים ששבתו בבית ואם הכל לאחד אף בכלים ששבתו בבית כן אעפ"י שאין מחיצות נכרות שכל שאינו יתר מבית סאתים הרי הוא כקרפף המוקף לדירה וכל שהמחיצות נכרות אף ביתר מסאתים הדין כן. וכן מטלטלין מחצר

המשותפת לקרפף שלו שאין הקרפף רשות מיוחד ליאסר עם חצר המשותפת. וכן מותר לטלטול מחצר המשותפת לגג שלו וכל שאסור מבית לגג או לחצר ובאו לגג או לחצר דרך מלבוש מטלטלין באותו גג או באותה חצר אף שלא דרך מלבוש אבל לא מחצר זו לחצר אחרת. ויש פוסקי' שבגג יחידי אפי' ביתר מסאתים ואף בלא היכר מחיצות שכל שבגג יחידי אומרין בו גוד אסיק. וכן מצאתיה לקצת חכמי הדור אלא שהדברים מתמיהים. וכל שנאסר בטלטול גגו ובשאר גגות בשלו הוא נאסר לא בארבע אמות ובשאר אף בכל שהו ודבר זה בשהיו כל הגגין שוים אם להיות בכלם מחיצות אם שלא להיות מחיצות באחד מהם אבל אם היתה מחיצה הראויה לדירה לזה ולא לאחרים הוא מותר בכלם והאחרי' אסורים אף בשלהם שמן הסתם רשותם שבגגות נמחל לזה. וכן אם עשה סולם קבוע לגגו או גג לפני העליה. ומכל מקום אם הראה עצמו כמסתלק מהם כגון שעשה רקה נאסר הוא בכלם ולא עוד אלא שאין אותו הגג אוסר שהרי הרקה כסלוק ומחילת רשות אבל אם נראית כעשויה לשמור גנות ופרדסים או שהיו לו זרעים במקצת אותו הגג והוא הדין לשאר דברים שאדם משתדל בשמירתם הרי היא כמי שאינה וכל שאתה דן את הגג ככרמלית אם בנה בית במקצת אסור לו לטלטל ממנה לגג אף בארבע אמות שהרי כרמלית ורשות היחיד היא וכן מן הגג לעמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה אבל אם היה לו במקצת גגו אכסדרה או שהיא סמוכה לגגו ופרוצה לגג מרוח רביעי אם היא משפעת שאין לומר בה פי תקרה יורד וסותם הרי זה ספק ודנין בו לקולא ומשתמשין ממנה לגג בתוך ארבע אמות. ולקצת חכמי הדור ראיתי שמפרשין אותה אף במכוונת אעפ"י שיש לדון בה דין סתימת פי תקרה שמכיון שאין זו סתימה נכרת מקילין בה. וכן אם הגג פתוח לחורבא אעפ"י שהחורבה ראויה לדיורין הואיל ועכשו מיהא אין בה דיורין. ודוקא חורבא שאין לה דלתים ואין תשמישה אלא לשופכין אבל בית התבן ובית העצי' כל שבעליו משמרין אותה בדלת אעפ"י שאינו מצניע שם שום דבר. תורת בית עליו ואין מטלטלין ממנה לגגות אלא בעירוב או בטול רשות:

דף צ.

הספינה אפי' היתה יתרה מבית סאתים מותר לטלטל בכלה שהרי יש שם מחיצות והרי היא מוקפת לדירה ואין אומרי' שהמחיצות להבריח מים לבד הן עשויות ולא לדירה אלא אף לדירה הם עשויות ומטלטל בכלה בין בים בין ביבשה. ומכל מקום אם הפכה לזפתה אין מטלטלין על גבה אלא בארבע אמות שהרי בטלו מחיצות הא מכל מקום אם הפכה לדור תחתיה הרי גגה נחשב כגג יחידי ומשתמשין בכלו שהרי מחיצות הספינה

מחיצות נכרות הן ואם אין בה יתר מבית סאתים אף בהפכה לזפתה משתמש בכלה. ובשם תוספתא ראיתי שהבתי שבספינה צריכים לערב והילכך כל ספינות גדולות שיש בהם חדרים חדרים מיוחדים לשוכרים אם היו שם שני ישראלים צריכים לערב ולקנות רשות מן העכו"ם שבה אלא שיש מקילים לומר שבישכרו מרב החובל דים. ויש אומרי דוקא כשרב החובל השאיר לעצמו תפישת יד במה שהשכיר. וכבר כתבנו ענין זה בכדי הצורך בפרק רביעי:

דף צ:

אכסדרה שהיא בבקעה והרי הבקעה כרמלית כמו שהתבאר במקומו והאכסדרה קרויה על גבי קונדיסין שתוחבין ארבע קונדיסי בארבע רוחות ונותנין ארבע קורות מיתד ליתד ומסדרין הנסרים עליהם ולפעמים עושין לה מחיצות ולעולם אין עושין לה אלא שלש שבאותו צד שנכנסי בו אין עושין בו מחיצה כלל וכל שיש לה שלש מחיצות אעפ"י שפתוחה מצד רביעי לכרמלית מטלטלין בכלה שהלכה כרב. ומכל מקום בשתי רוחות אין אומרין פי תקרה יורד וסותם אלא בעריבן כמו שיתבאר וזו פירושה ביש לה שלש מחיצות או שתים דעריבן. ויש מפרשי אותה בלא שום דופן ואעפ"י שידוע שאף לרב אין אומרין פי תקרה יורד וסותם בשתי רוחות אלא אם כן עריבן. בזו הקלו הואיל ואין פתוחה אלא לכרמלית. אלא שבפרק פסין נראה סתירה לדבר זה כמו שהארכנו שם בענינים אלו ולמטה יתבארו בה דינים אחרים בע"ה:

ולענין הסוגיא מה שהקשו לרב אליבא דר' מאיר ליטלטל מגג לחצר וכו' הוא חוזר למעלה וכך פירושו לרב אליבא דר' מאיר שבגגין השוים אומר לדעתו שמטלטלין בכלו שנמצא עושה את הגגין כחצר ליטלטל מגג לחצר שהרי כלם כחצר הם והיאך הוא אומר שהגגים רשות אחת לעצמן והחצרות רשות אחת לעצמן כמו שביארנו למעלה. ותירץ בה משום גזרת ר"י בר אבדימי ר"ל גזרת תל ברה"ר שהוזכרה למעלה כלומר שכל שאתה מתיר מגג לחצר כ"ש שתתיר מגג לגג גבוה עשרה או נמוך עשרה שהוא דומיא דתל וחזרו והקשו לשמואל אליבא דרבנן שאוסר לדעתם בגג יחידי כשהוא יתר מבית סאתים ומפני שהוא דינו כקרפף ליטלטל מגג לקרפף בזמן שאין בקרפף ובגג אלא בית סאתים והרי אמרו לדעתם שגגים וחצרות רשות אחת וקרפיפות רשות אחרת. ותירץ רבה בר עולה גזרה שמא יפחת הגג מעשרה טפחי ומתרבה הקרפף ביתר מבית סאתים. וחזר והקשה ואם כן אף מקרפף לקרפף לא יטלטל שמא תפחת מחיצה שביניהם והוא נעשה יותר מבית סאתים. ותירץ בה שבזו אי מפחית מינכרא מילתא אבל בגג הואיל

ומבפנים לא נשתנה אעפ"י שנתמעט מבחוץ אינו נותן אל לבו. והוא הדין שהיה יכול להקשות לשמואל לא ליטלטל מגג לחצר שהרי הוא עושהו כקרפף ואין מטלטלין מחצר לקרפף אלא שרבנן לא אמרוה בפי' ר"ל שיהא גג וחצר רשות אחת עד שפרשה רב יהודה כדבריהם. ויש בשמועה זו בלבול פירושין ואין צריך בכך. ומה שאמרו תניא כותיה דרב הוא ממה שאמרו בבריתא זו בשם חכמים ואין מטלטלין בו אלא בארבע אמות. ומה שאמרו תניא כותיה דרב (ר') יהודא היא ממה שפירש דבריו של ר' מאיר בדרך שעל כל פנים הוצרכנו לפרש דברי ר' שמעון כלן רשות אחת לטלטל מזה לזה כמעשה שמן ואלונטית וכמו שביארנו למעלה:

דף צא.

כבר ביארנו במחלקת משנתנו שהלכה כר' שמעון אלא שנחלקו רב ושמואל שלדעת רב דוקא בלא עירבו [אבל עירבו] לא שמא יבא להוציא כלי הבתים לחצר ולשמואל אף בעירבו כן ואין גוזרין זה מפני זה ונמצאו שני כלים בחצר אחת זה אסור וזה מותר והרי הוא כענין שלש חצרות הפתוחות לרשות הרבים ועירבו שתים החיצונות עם האמצעית ולא עירבו החיצונות זו עם זו שאמרו היא מותרת עמהם והם מותרות עמה ואעפ"י שהחיצונות אוסרות זו עם זו אפי' דרך אמצעית אין גוזרין שמא יתחלפו בני אמצעית להוציא כלי החיצונות שבה מזו לזו כמו שביארנו בפרק מי שהוציאוהו. ויש מקשים בסוגיא זו דרב אדרב ודשמואל אדשמואל שהרי רב גזר בכאן וכדעת רבנן שאמרו בשלש חצרות שלשתן אסורות והרי הוא עצמו פסק [בפ'] מי שהוציאוהו [מט:] כר' שמעון. ושמואל נראה שם שסובר כרבנן והוא שאמרו שם אמ' שמואל זו דברי ר' שמעון אבל חכמי' אומרי' שלשתם אסורות וכטעמיה דאמ' שמואל חצר שבין שני מבואות עירבה עם שניהם אסורה עם שניהם. ומתרצים בה דרב אדרב לא קשיא שאני התם דמני דידיה אטו מני שאר חצרות לא גזר שאם אתה מתירו בשלו לא יבא להוציא של חצר זו לחצר זו אבל בכאן שכל הכלי' שלו אלא שזה שבת בבית וזה שבת בחצר ראוי לאסור זה מפני זה ולשמואל הדבר בהפך שבזו שבכאן הואיל ואתה אוסרו אף בשלו בקצת דברים והם אותה ששבתו בבית אתה רשאי להתירו בשבת בחצר אבל שלש חצרות שאין אתה אוסרו בשלו כלום ואתה מתירו בכלם להוציא את שלו בחצר זו ולחצר זו שמא יטעה ויוציא אף משל חצר זה לחצר זה. והקשו בסוגיא זו לרב מפשוטה של משנתנו שאם כדבריו מה הוצרך לומר במשנתנו אבל לא לכלים ששבתו בבית ומאחר שלא עירבו היאך כלי הבתים נמצאים בחצר והעמידוה בכומתא וסודרא שאדם לובשן ופושטן תמיד

והוציאם דרך מלבוש בחצר ופשט את בגדיו והניחם שם בחצר שמותר לטלטלם בחצר אבל לא ממנה לגג ושאר הרשויות שהוזכרו.

דף צא:

וחזרו והקשו לשמואל ורי יוחנן ממה שאמרו אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו זה עם זה ביחד כל שגבוה עשרה למרפסת פחות מכן לחצר כמו שביארנו בפרק שתוף. כלומר דבר זה פירושו בזמן שדיורין הרבה בחצר ודיורין הרבה במרפסת ועירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן שנמצא בני עלייה מותרין להוציא מעלייה למרפסת ובני חצר מבית לחצר אלא שנאסרו בני עליות בחצר בני חצר במרפסת הואיל ולא עירבו ביחד שאילו היו של יחידים ר"ל חצר לאחד ועליות לאחד אין צריך בעל העלייה לערב לעצמו להוציא למרפסת ולא בעל החצר להוציא מביתו לחצר אלא שיש שם הרבה דיורין ועירבו כל אחת לעצמו אלא שנאסרו את של זה בזה. ואמר עליה שבשכחו ולא עירבו גג וחצר ואכסדרה ומרפסת רשות אחת להתיר מזה לזה אלמא דוקא בלא עירבו. והעמידוה לדעת רבנן וכדעתם בשלש חצרות ודיקא נמי דלא קתני קרפף ומבוי ולרי שמעון אף קרפף ומבוי בכלל הא לרי שמעון אין כאן גזרה ואף בעירבו כן. וחזרו והקשו להם ממה שאמרו חמש חצרות הפתוחות מזו לזו שנמצאו יכולות לערב אחד וכלם פתוחות למבוי שנמצא שאין דריסה מזו לזו ושכחו כלם ולא עירבו אסור להכניס ולהוציא מחצרות למבוי וממבוי לחצרות אפי' כלים ששבתו בחצר ובאה לדעת חכמים שאין עושין את המבוי רשות אחת עם החצרות וכלים ששבתו בחצר מותר לטלטלם בכל החצר וכן אם שבתו במבוי מותר לטלטלם בכל המבוי. וזה שאמרו ובמבוי אסור אין הענין שהכלים ששבתו במבוי יהא אסור לטלטלם במבוי בחוץ לארבע אמות שאין הלכה כדברי האומר מבוי שלא נשתתפו בו אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות אלא מטלטלין בכלו כלים ששבתו בתוכו כמו שביארנו במסכת שבת פרק מילה. אלא כך פירושו ולמבוי אסור כלומר כלים ששבתו בחצר אסור להוציאן למבוי ואעפ"י שזו משנה יתירה היא שהרי אמרו בה אסור להכניס מחצר למבוי תירצו בה למטה חדא לעירבו וחדא ללא עירבו. ר"ל שבכלם אסרו חכמים להוציא מחצר למבוי ורי שמעון מתיר וכמו שביארנו לדעתו שהמבוי בכלל גג וחצר לרשות אחת וכן הלכה. ומכל מקום אמרו עליה ולא עירבו. אלמא שבעירבו ר"ל החצרות לעצמן הואיל וכלי הבתים מצויים בחצר לא. ותירצו בה מאי לא עירבו החצרות ביחד הא מכל מקום לעצמן עירבו ואף בזו מותר.

דף צב.

וחזרו והקשו לרי יוחנן על מה שסובר שהחצרות כלן רשות אחת לטלטל מזו לזו בין בעירבו בין בלא עירבו. מדברי עצמו ממה ששנינו כותל שבין שתי חצרות גבוה עשרה ורחב ארבעה מערבין שנים ולא אחד היו בראשו פירות אלו עולין מכאן ואוכלין ואלו עולין מכאן ואוכלים ובלבד שלא יורידו למטה אפי' בחצר ומפני שהחצרות אף לעצמן אינן רשות אחת. ואי אמרת בשלמא דוקא בלא עירבו מוקמינן להא בעירבו אלא אי אמרת בין בעירבו בין בלא עירבו קשיא הא. ופרשוה אף לדעת ר' שמעון ולמטה בבתים קאמ' הא להוריד לחצר ולאכל שם מותר. וכבר פסקנו שהלכה כר' שמעון אפי' בעירבו ואעפ"י שרב במקום שמואל הלכה כרב באיסורי הרי ר' יוחנן כשמואל כמו שאמר מי לחשך בין עירבו בין לא עירבו כלומר מי לחשך לחלק בה חלוקות הרי סתם נאמרה ובין עירבו בין לא עירבו וכן עיקר:

מעתה שתי חצרות וחורבה אחת ביניהם הן שלהם הן של אחרים שהיא כדין חצר אחר שאינה פרוצה לרשות הרבים ואחת מן החצרות עירבה לעצמה שנמצאו כלי הבתים מצויים בה ואחת לא עירבה נותנין אותה להשתמש בה אף לשעירבה ואין גוזרין שמא יוציא כלי הבתים המצויים בחצר לתוכה והרי אינה רשות אחת אלא עם החצר שהרי פסקנו שאין גוזרין בכך. ומעתה שניהם מותרין בה בכלים ששבתו בחצר ולא עוד אלא שלדעת רב שפסק בחצרות דוקא בלא עירבו בזו מודה מפני שהכלים שבבית מצוים בחצר הואיל ואף בחצר הם נשמרים אבל חורבא אין כלי הבית מצויים בה הואיל ואינם נשמרים שם אלא שאין אנו צריכים לכך שהרי אף בחצרות פסקנוה אף בעירבו:

ומכל מקום לענין באור רב הונא שאמר נותנין אותה לזה שלא עירבה היה סבור לדמותה לחצר ולגזור בעירבה שלא להשתמש בחורבא משום דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבא וחייא בר רב העיד על אביו שאף לשעירבה נותנין אותה אלא שנסתפק אם להיות שתיהן אסורות בחורבא ר"ל להיות זו אוסרת על זו אם להיות אף לכלים ששבתו בחצר מותרות בה ושלא לאסור זו על זו אחר שהחצרות רשות אחת. ואמר תחלה שתיהן אסורות פי' שזה שאמר רב ליתנה לשתיהן להחמיר אמרה לאסור זו על זו שלא להוציא לה אף כלים ששבתו בחצר אעפ"י שהן רשות אחת שאם תאמר שזה שאמר רב נותנין אותה אף לשעירבו להקל אמרה להיות שתיהן מותרות להוציא לה כלים ששבתו בחצרה וכדעת ר' יוחנן על דברי ר' שמעון שלא גזר בעירבו שמא יבא להוציא כלים ששבתו בבית המצויים בחצר לחצר האחרת אם כן מפני מה אין נותנין חצר שלא עירבה לחצר שעירבה. כלומר מפני מה גזר רב בחצרות אעפ"י שהן רשות אחת שלא לטלטל מזו לזו

בעירבו שנמצא שאסור שלא לטלטל מזו שעירבה כלים ששבתו בתוכה לחצר שבצדה שלא עירבה וכמו שאתה נותן החורבה אף לזו שעירבה לטלטל בני [החצר] כליהם לחורבא כך היה לך ליתן חצר שלא עירבה לזו שעירבה להיות זו שעירבה מוציאה כלי חצרה לזו שלא עירבה. ודחה לתמיהתו דבחצרות [איכא] למיגזר שהכלים ששבתו בבית מצויים בתוכה הואיל ועירבו אבל חורבא אין כלי הבית מצויים לשם. ובלישנא בתרא אף חייא בר רב אמרה כן שלדעת אביו נותנין אף לשעירבה להיתר ושתיהן מותרות. ודקא מקשינן אי הכי מפני מה אין נותנין וכו' על הדרך שביארנו הוא תירץ התם כיון דמינטר וכו' על הדרך שביארנו:

זה שביארנו בחורבא זו אפי' היא של אחרים גדולי הרבנים כתבוה כן. ומכל מקום גדולי המפרשים חולקים בה ופרשוה דוקא כשהיא של בעלי החצרות אבל בחורבא של אחרים לא. וראיה להם מפרק הדר [עד.] שאמרו שם אמ' רב אין המבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהו בתים וחצרות פתוחות לתוכו. שמואל אמ' אפי' בית אחד וחצר אחת. ור' יוחנן אמ' אפי' חורבא. ואזדא לטעמיה דאמ' הלכה כר' שמעון אף בעירבו. אלמא לא גזרינן דילמא אתי לאפוקי מאני דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר הכא נמי לא גזרינן דילמא אתי לאפוקי מאני דחצר לחורבא. כלומר לרב שהוא אוסר להכניס כלי המבוי לחורבא מגזרה שמא יכניס שם כלי הבתים דין הוא שלא תחשב החורבא מכלל המבוי להתירו אבל ר' יוחנן דלא גזר ומתיר להכניס כלי המבוי לחורבא ראויה היא להצטרף ליחשב מכלל המבוי להתירו. אלמא לדברי הכל החורבא אסורה להם וודאי פירושה בחורבא של אחרים ואעפ"י שאינה אוסרת מכל מקום אסורה היא. ובתוספות פירשו שכל שאינו אוסר אינו נאסר ופרשו זו של פרק הדר בשבית הבעלים פתוח לחורבא ואוסרה לאחרים. ושמא תאמר אם כן היינו בית והיינו דשמואל דאמ' בית אחד וחצר אחת. הם פרשוה בשהבית פתוח מצד אחד למבוי אחר ורגיל בו ואינו רגיל לצאת בפתח שבחורבא ונמצא חורבא יש כאן בית אין כאן. וגדולי הדור מביאין ראיה לדעת זה ממה שאמרו בתלמוד המערב היו שלש זה משתמש בחורבא דרך פתחו וזה משתמש בחורבא דרך פתחו האמצעית אסורה (אימתי בזמן שהאמצעית אסורה) אימתי בזמן שהאמצעית של שניהם אבל אם היתה האמצעית של אחד מן השוק זה משתמש באחת וזה בשתים. אלמא שאף בחורבא של אחרים מותר. אלא שהם מפקפקים בגופו של דבר למה מותר לזה יותר מחברו. ופרשוה כשאחד הוחזק להשתמש בה בחול ולפיכך נותנין אותה לזה שהורגל בה ואעפ"י שאמרו יש דין גזל בשבת וחורבא מחזיר לבעלים דוקא כשהבעלים משתמשים בה שתשמיש

הבעלים הוא שאוסר על האחרים אבל כשאין בעלים משתמשין בה אינה חוזרת להם ליאסר על אחרים:

המשנה השניה והכונה בה כמשנה שלפניה והוא שאמר. גג גדול סמוך לקטן גדול מותר להוציא כלים אף שבביתו לאותו הגג ואין אומרין מאחר שאסור לו מכל מקום להוציא כלי ביתו לגג הקטן שהרי הוא של חברו ומביתו לגג חברו או לגג המשתף אסור הרי נמצא הגדול נפרץ למקום האסור לו שפרצת הקטן אינה פרצה אצל הגדול אלא פתח הואיל ויש כאן מחיצות הניכרות וקטן אסור כמו שפירשנו למעלה שמן הסתם הקטן פרוץ במלואו והגדול נשארו לו גיפופין עד שנעשית פרצת הקטן אצלו כפתח הואיל ואין הפרצה יתרה מעשר. וכן צריך שתפרש בשכותלי הקטן נכנסים לתוך הגדול שנמצא שאין לקטן גיפופין כלל הא לאו הכי אף הקטן מותר והותר הגדול לעצמו וקטן לעצמו שגיפופי הגדול נעשין לקטן כלחי שהשוה מבפנים ונראה מבחוץ נדון משום לחי כמו שהתבאר. ואם לא היו שם מחיצות כלל שניהם אסורים ר"ל כל אחד בשלו לענין כלי הבית שהרי לכלים ששבתו בבית. כל גג של חברו מקום האסור לו הוא.

וכן חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת להוציא לה כלי הבתים אם עירבה לעצמה ואין פרצת הקטנה אוסרת עליה שאינה אלא כפתח הואיל ואינה יתרה אבל קטנה אסורה להוציא לה מן הבתים שלה שהרי נפרצה במלואה למקום האסור לה הואיל ולא עירבה עמה. ואף זו כשנכנסין כותלי הקטנה בגדולה הא לאו הכי כל אחת מותרת לעצמה אם עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן שגיפופי הגדולה נעשין לה לחי כמו שהתבאר וכן כשאמרו קטנה אסורה דוקא בנפרצה מבעוד יום שאם משנכנס שבת הרי שבת שהותרה הותרה כמו שיתבאר בגמרא שהרי כל פרצה שבין החצרות איסור דיורין הוא ולא איסור מחיצות:

זהו ביאור המשנה וכלה הלכה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

למדת ממשנתנו שדיורי גדולה מושלים בקטנה כלומר יש להם רשות בקטנה ומושכים אותה אצלו ואין דיורי קטנה מושלים בגדולה למשכם אצלו שהקטנה נגררת אחר הגדולה ולא הגדולה אחר הקטנה והרי הענין כאלו הקטנה נבלעת בתוך הגדולה. מעתה חצר קטנה שנפרצה במלואה לגדולה אם היו גפנים בגדולה אסור לזרוע בקטנה כאלו הכל רשות אחת שמאחר שהגפנים שהם עיקר אצל הזרעים הם בגדולה שהיא עיקר אצל [הקטנה] אבל הקטנה דנין כאלו היא וזריעותיה בתוך הגדולה ואם זרע הזרעים אסורים והגפנים שקדמו מותרים. היו גפנים בקטנה מותר לזרוע בגדולה שגיפופיה כמחיצה המבדלת והרי זה כהיה גדר בנתים זו סומך לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן ומותר אף

(לכשיתרשו) [לכשיגדלו] הזרעים הואיל ואין כאן מראית העין כמו שביארנו במסכת בבא בתרא וכן לענין גט שאם זרק לה גט בחצרה והיא עומדת שם מתגרשת כמו שיתבאר במקומו. אם היתה אשה בגדולה וזרק לה בעלה גט בקטנה ושתיהן שלה מתגרשת אעפ"י שהיא עומדת בגדולה הואיל והאשה שהיא עיקר אצל הגט בגדולה שהיא עיקר אצל הקטנה. אשה בקטנה וגט בגדולה אינה מתגרשת שהרי אעפ"י שהחצרות שלה צריך שתהא עומדת בתוך ביתה או חצרה אפי' בחצר המשתמרת והרי הגדולה חלוקה לעצמה שאין הקטנה נגררת אחר הגדולה הואיל והאשה בתוכה שהיא עיקר אצל הגט וכל שכן שאין הגדולה נמשכת אחר הקטנה אעפ"י שהאשה בתוכה.

דף צב:

צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה יוצאין ידי חובתן שהרי צבור שהוא עיקר בגדולה שהיא עיקר גם כן. צבור בקטנה ושליח צבור בגדולה אין יוצאין ידי חובתן שהצבור עיקר וכשהוא בגדולה שליח צבור שהוא בקטנה נחשב כאלו הוא עמהם לא שיהא השליח עיקר למשוך את הצבור למקומו אלא צבור עיקר כדרך שהזכרנו בגפנים ואשה שהם עיקר. ובכל אלו דוקא בנפרצה קטנה במלואה לגדולה אבל כל שלא נפרצה במלואה אלא שיש לה גיפופין וכן שאין הפרצה ביתר מעשר וכל שכן אם לא נפרצה כלל אלא שהיא פתוחה לה כל אחת רשות לעצמה ואין שום צירוף מזו לזו:

ולענין תפלה מיהא יש שואלים ממה שאמרו במסכת סוטה [לח:] אריכי באפי גוצי לא מפסיק תיבותא נמי לא מפסיק מחיצה מאי (תשמע) [ת"ש] דאמ' ר' יהושע בן לוי אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים וכן אמרוה בפסח שני [פה:] לענין שאף מן האגוף ולחוץ דנין אותו כעומד בפנים ואם כן אף בזו מחיצה שבין הצבור לשלוחם לא תפסיק. ופרשוה גדולי המפרשי' שזו של ר' יהושע לא נאמרה אלא שיש צבור במקומו של מוציא ומאחר שהמוציא ראוי להוציא את הצבור העומדי' במקומו אף אותם שהמחיצה מפסקתם יוצאים בברכתו או בתפלתו ועונים לכל דבר שבקדושה אף מבית הסמוך לה שלא נפרצה לו או אפי' בלא פתח כל ששומע את קולו דומיא דברכת כהנים להיותם בכלל ברכה אבל כשהשליח יחיד במקומו אין ראוי להוציא את שאחר המחיצה אלא אם כן צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה. וכן הדין בתשעה בגדולה ואחד בקטנה שמצטרפין לעשרה ואפי' האחד הוא השליח. תשעה בקטנה ואחד בגדולה אין מצטרפין על הדרך שביארנו בחברותיה:

צואה בגדולה אסור לקרות קרית שמע בקטנה ויש מפרשי' בה דוקא בתוך ארבע אמות. ולדעת האומר במסכת ברכות שכל הבית כארבע אמות אף בזה בכל הבית צואה בקטנה מותר לקרוא את שמע בגדולה ואפי' בתוך ארבע אמות של צואה כאלו היתה שם מחיצה ובלבד שלא תעמוד הצואה כנגד עיניו:

זה שביארנו שבגפני' בגדולה אסור לזרוע בקטנה פירושו אפי' חוץ לארבע אמות מפני שאנו חושבי' אותה כאלו היא כלה בתוך הגדולה. ולמדת שיש כאן מחיצות לאסור שהמחיצות שסביב הקטנה אוסרין עליה ואלו לא היו שם אותם המחיצות אלא שהיה הכל אויר היה מרחיק ארבע אמות וזורע:

דף צג.

סכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימים ר"ל לחיים על פתח האכסדרה ושתי דפנות בשני צדי האכסדרה לצפון ולדרום שתקרת האכסדרה קצרה מארבע אמות רוחב מפני שהיא הרבה על פני ארך כל הבית ונמצאו שני כותלי הבית משתמשין לקירוי האכסדרה מצד דופן עקומה אבל בצד שלישי של רוחב הבית העומד כנגד הנכנס האכסדרא רחבה שם הרבה נכנסת לארך הבית ואין כותל הבית שתחתיה משתמש לאכסדרה והרי שאין כאן אלא שתי דפנות ומכל מקום עשה הוא לחיים להכשיר את החצר על פתח האכסדרה והרי פצימין אלו עומדין במקום מחיצה ולחיים אלו נראים אם מבפנים אם מבחוץ ואם השוה את פצימיה כגון שבנה בצד הלחיים על פני כל רוחב הכותל עד שהושוו הלחיים לשאר הכותל הרי אין כאן לחי ונמצא תוספת מחיצה אוסר [אלא] שתוספת זה אינו תוספת מחיצה שהרי אינו עושה מחיצה ברוח הצריך לו אלא סלוק מחיצה הוא בהשואת הלחיים לכותל. וכן בחצר גדולה שנפרצה לקטנה שגדולה מותרת בגיפופיה אלו עבה את הגיפופין ובנה בצדם עד שהושוו את הגיפופים לחודה של מחיצת הקטנה שנמצאו שתיהן נפרצות במלואן זו לזו נאסרו שתיהן להוציא כלי הבית לשם ונמצא תוספת מחיצה אוסר אלא שזה אינו תוספת מחיצה אלא סלוק מחיצה על הדרך שביארנו:

בית שהיה חציו מקורה וחציו אינו מקורה וגפנים נטועים בצד זה תחת התקרה מותר לזרוע ירקות בצד זה במקום שאינו מקורה אף בתוך ארבע אמות שלענין כלאים פי תקרה יורד וסותם והרי הוא כאילו מחיצה גמורה בנתים ואם השוה את קירויו ר"ל שקירה את כל הבית אסור אלא אם כן בהרחקה ונמצא תוספת מחיצה אוסרת שאף זה סלוק מחיצה הוא:

יש במחיצת הכרם להקל ולהחמיר להקל כיצד הרי שהיתה מחיצה בצד הכרם והוא נטוע עד עיקר המחיצה ר"ל סמוך לה אפי' לא היתה אלא מחיצה של קנים זורע מאחורי המחיצה ואילך בלא שום הרחקה ואלו לא היתה שם מחיצה היה צריך להרחיק ארבע אמות להחמיר כיצד לא היו הנטיעות סמוכות לגדר אלא רחוקות ממנו והיה הוא רוצה לזרוע לפנים מן הגדר. וכבר ביארנו בפרק ראשון שכל קרחה שבין כרם לגדר והיא הנקראת מחול הכרם אם יש שם שתים עשרה אמות מקום פנוי זורע באמצע שכשאתה מניח לצד הכרם לעבודת הכרם בחרישת השוורים ארבע אמות וארבע לצד הגדר שדרכו של אדם להניחו פנוי לילך בו סביב הכרם ולהעמיד שם בקר וכליו נשאר באמצע ארבע אמות וכל שיש בו ארבע אמות מקום חשוב הוא ואינו בטל אצל הכרם להיות נדון מתחומו אבל אם לא היו שם שתים עשרה אמות מקום פנוי אפי' אחת עשרה לא יביא זרע לשם שכשפרנסת ארבע לצד הכרם וארבע לצד הגדר לא נשארו אלא שלש והרי הם בטלות אצל הכרם וכל שהוא מתחום הכרם אסור לזרוע אף בהרחקת ארבע אמות ואלו לא היה שם גדר אלא שהיה הכל אויר היה רשאי לזרוע בהרחקת ד' אמות כמו שהתבאר:
כבר ביארנו בפרק ראשון בענין הקפת שלשה חבלים לשיירא שחנתה בבקעה שאין מתירין ליחיד לטלטל בקרפף של מחיצות ר"ל של שתי לבד או של ערב לבד כגון של חבלים או של קנים אלא בבית סאתים הואיל ואין כאן מחיצות קיימות וכן לשנים בית סאתים לכל אחד לדעת קצת. ויש אומרים בין שניהם כמו שביארנו שם אבל בשיירא ר"ל שהם שלשה הותר להם להקיף כל צרכם. מעתה שלש קרפיפות זה בצד זה כגון שהיו שלשה מהלכין בדרך והקיפו שלש קרפיפות לדירה במחיצות של שתי לבד אם היו שנים החיצונים מגפפים ר"ל שהם רחבים מן האמצע ועודפים עליו עד שהוא פרוץ במלואו בשניהם כגון זה אעפ"י שיחיד בזה ויחיד בזה ואין כאן שיירא בקרפף אחד הרי דיורי החיצונים באמצעית ונותנין להם כל צרכם בכל אחד מהם בין בחיצוניי' בין באמצעי וכן כתבוה גדולי המפרשים שמאחר שנעשו שיירא באמצעי הרי החיצונים כחצר לאמצעי ובלבד שלא יהא שם בית סאתים פנוי מכלים כמו שכתבנו בפרק ראשון.
וכן דוקא שכותלי האמצעי נכנסים לכאן ולכאן עד שאינו ניתר בנראה מבחוץ אעפ"י ששוה מבפנים שאם לא כן כלם מגפפי' הם. וכן הדין אם גיפופי החיצוניים רחבים ארבע אמות שאין נקראין עוד גיפוף שהרי אין להם תורת לחי כמו שהתבאר.
אמצעי מגפף ושנים החיצוניים אינם מגפפים כגון שהוא רחב מהם עד שהם פרוצים במלואם הרי הם יחידים ואין נותנין להם אלא בית סאתים לכל א' וכל שיש בו יתר על בית סאתים אסור הוא והפתוח לו ונמצא שאם האמצעי יתר מבית סאתים כלם

אסורי שהרי נפרצו החיצונים למקום האסור להם שהרי מ"מ אין כאן שיירא והרי דיורי האמצעי בחיצוני ולא של חיצונים באמצעי והילכך הרי אין באמצעי אלא דיור אחד ובחיצונים בכל אחד שני דיורין עם האמצעי שחושבין בתוכו והרי מכל מקום אין כאן שלשה. (היו שנים באמצעי ובחילונים אחד אחד הרי מכל מקום אין כאן שלשה). היו שנים באמצעי ובחיצונים אחד אחד הרי מכל מקום אם נמלכו הפנימיים לצאת ביחד כאחד מן החיצוניים ונמצאו שלשה בחיצון ומתוך כך מקילין בו אעפ"י שאפשר לפנימיים שיחלקו ויצא אחד מכאן ואחד מכאן ר"ל שיהא דעתו בכך מבין השמשות ונמצא שקנה שביתה בסלוק עצמו מן האחר ולא יהו אלא שנים בכל אחד מן החיצוניים שכל כיוצא בזה תולין להקל וכל שכן אם היו שנים בזה ושנים בזה ויחיד באמצעי נראה שנותן לב לשניהם אלא אם כן גלה דעתו שאינו רוצה לצאת אלא באחד:

דף צג:

כבר ביארנו במסכת שבת בפרק הזורק שהמבוי שהוא שוה מתוכו ונעשה בצד ראשו מדרון לרשות הרבים כגון שהיה קרקע המבוי גבוה מקרקע רשות הרבים והוצרך לשפע אצל פתחו לצד רשות הרבים שאותו מדרון הוה לו כמחיצה ואינו צריך לחי וקורה. למדת שהגדוד כמחיצה. ואחר שכן כל שהיו שתי חצרות סמוכות זו לזו והאחת גבוהה מחברתה עשרה הרי יש כאן מחיצה מצד זה ואינו צריך מחיצה אחרת אף לעליונה וכל שכן לתחתונה שהוא אצלה מחיצה גמורה. היה שם גדוד חמשה כגון שקרקע החצר גבוה מחברתה חמשה ובנה עוד מחיצה חמשה על הגדוד הרי אלו מצטרפין למחיצה ואין צריך כלום מאותו חצר ואין אומרין או כלו בגדוד או כלו במחיצה ומפני שהמחיצה ראויה למנוע שם מחיצה מן הגדוד אחר שהיא מונעת ראיית החמשה של גדוד אין אומרין כן שהרי מכל מקום הרי הכל מין מחיצה הוא. ומעתה שתי חצרות שזו למעלה מזו עשרה או שיש שם גדוד חמשה ומחיצה חמשה הרי הוא ככותל שבין שתי חצרות ומערבין שנים ואין מערבין אחד פחות מכן מערבי' אחד ולא שנים שהכל רשות אחת היא:

ולענין ביאור מיהא זה שהיה רב חסדא אומר שאין מצטרפי' והקשו לו משמועה זו של שתי חצרות ותירץ בה שמודה הוא בתחתונה הואיל והכל נראה לה שהוא אצלה מחיצה אבל לעליונה מיהא אינן מצטרפי' למחיצה הקשו לו אי הכי תחתונה תערב תרי. כלומר תערב לעצמה כדין החצר החלוקה מחברתה וראשונה לא תערב כלל אף בפני עצמה כלומ' לא יועיל לה עירוב שהרי פרוצה היא וצריכה לתקון אחר. ופרשה

כגון שהיתה עליונה מגפפת והולכת עד עשר אמות. פי' כגון שיש ביניהם מחיצה עשרה או גדוד עשרה בחוץ לעשר אמות מכאן ומכאן ונשארה פרצת עשר שאין בה מחיצה גמורה אלא שיש בהן גדוד חמשה ומחיצה חמשה ולענין זה מיהא אחר שיש שם מחיצה עשרה מועלת מחיצה זו שלא ליחשב כפרצת עשר שתהא כפתח לערב אחד אם ירצו אלא מערבין שנים דלגבי הא סתימה היא. והקשה ממה שאמר פחות מכן מערבין אחד ולא שנים. כלומ' אם אין בגדוד חמשה ואחר שיש שם מחיצה גמורה בשני ראשיו הרי זה כפתח והיה לו לומר רצו מערבין שנים לא רצו מערבין אחד. ופרשה כגון שנפרצה התחתונה במלואה לעליונה כגון שאין רחב כלה אלא כנגד פרצת העשר. והקשו ומכל מקום תינח לבני תחתונה שאם תערב לעצמה העליונה אוסרתה אלא עליונה תערב כמו שתרצה שהרי הפרצה פתחה של עליונה היא וכו' וכבר ביארנו הלכה רווחת שמצטרפין:

דיורין הבאים בשבת כגון שתי חצרות שכותל ביניהן ועירבו כל אחת לעצמה ונפל הכותל שהרי אלו היו לאדם אחד היה מטלטל בכלו מביתו ואין כאן איסור אלא מחמת דיורין שנתוספו אין אוסרין זה על זה שהשבת הואיל והותרה מקצתה הותרה כלה לענין איסור דיורין שאלו נפרצה לרשות הרבים או לכרמלית ודאי אסור כמו שיתבאר אבל כשנפרצה לחצר שאינה מעורבת או שעירבו כל אחת לעצמה אין כאן אלא דיורין ואין אוסרין בשבת. וכן הדין בעירבו שתי חצרות ביחד מצד חלון או פתח שהיה ביניהם ונסתמו בשבת שמשתמשין דרך חורים או דרך גובה הכותל כמו שהתבאר. ואם כן מה שאמרו במשנתנו חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת וקטנה אסורה מפני שקטנה כפתחה של גדולה ואינה אוסרת עליה אבל הגדולה אוסרת על הקטנה מחמת דיוריה פירושה שנפרצה מבעוד יום הא משקדש היום אף הקטנה מותרת הואיל ואין כאן איסור מחיצות אלא איסור דיורין והילכך כותל שבין שתי חצרות שנפל זה מטלטל מכאן עד עיקר המחיצה וזה מכאן עד עיקר המחיצה כמו שהיו עושין מתחלה ור"ל בכלים ששבתו בבית הואיל ועירבה כל אחת לעצמה. וגדולי המפרשים כתבו בה שכבר יצאו לחצר קודם שנפל הכותל שאלו לאחר שנפל הואיל והחצרות נפרצו למקום האסור להם שהרי אסורות הן זו עם זו אין מוציאין לה מן הבתים מתחלה דיינו שנתיר בכלה טלטול כלים ששבתו בחצר. מאי למימרא הרי כל חצרות רשות אחת הן ואף מחצר לחצר כן אלא שבכלים ששבתו בבית היא אמורה ומאחר שאין כאן צורך מחיצה אם רצו לפרוס וילון ביניהם דרך צניעות בעלמא מותר וכן הדין להסירה כשירצו שאין בה

דין אהל כלל אחר שאין בה שום צרך ואעפ"י שנחלק בה רב הלכה בזו כשמואל שהרי לא מחלקת של עצמן הוא אלא של אחרים וכבר נפסקה שאין אוסרין:
ולענין ביאור מה שאמרו אמ' להו שמואל אי קפיד אבא קטרו ביה המייניה. דרך בדיחותא היא. כלומר שתסתייע עשיית המחיצה בשלו על כרחו ואין צריך לומר שלדעת רב אין מחיצה אלא קבועה ושעל זה אמ' שמואל קטרו לה בהמייניה שתהא קבועה. וכן בפירושי' אחרים שנאמרו בה. ומה שאמרו ורב אי סבירא ליה דאסור לימא אסור. והשיבו אתריה דשמואל הוה שנראין הדברים שאין לחכם לאסור במקום חכם אחר. דוקא באיסור חמור כל מקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב אף במקומו. ויש פוסקי' בזו כרב ולא שיהא רב חולק על דיורין הבאים בשבת ולא בחצר גדולה שנפרצה לקטנה שכל אחת מותרת לעצמה שהרי גיפופי גדולה מכשירין בה אלא שבזו הואיל ונפלה מחיצה האמצעית כלה וכל אחת נפרצה במלואה לחברתה ותשמישה של זו נוח בזו יש לגזור שלא לטלטל כלי הבתים לחצר עד עיקר מחיצה שמא ימשך ויטלטל לחצר אחרת ומתוך כך אינו מטלטל אלא בארבע אמות. ומכל מקום שטת הסוגיא מוכחת כדעת ראשון:

דף צד.

המשנה השלישית והכונה לבאר בה בענין החלק השני והוא שאמר חצר שנפרצה לרשות הרבים ר"ל במלואה והוא שלא נשארו שם גיפופין מכאן ומכאן לעמוד במקום לחי או שהיתה הפרצה ביתר מעשר שאין הגיפופי' מועילים עוד כלום המכניס מרשות היחיד לתוכה או מתוכה לרשות היחיד חייב מפני שיש לה דין רשות הרבים. ותמהו עליו בגמרא וכי מפני שנפרצה לרשות הרבים הויא ליה רשות הרבים והלא אינה של רבים ואעפ"י שעוברים ושבים דרך בה אין זה אלא כעין גזלה והרי בעל חצר מונעם לכשירצה שזו שאמרו לענין דיני ממונות רבים שבירו דרך לעצמן מה שבירו ביררו אעפ"י שהשדה של אחד כבר העמדנוה במקומה בשאבדה להם דרך באותה שדה ועכשו ביררו בו דרך לאחד מן הרוחות שאעפ"י שאין יודעין מקום דרכם הואיל ומכל מקום היה להם דרך לשם ואבדה להם וביררוה לעצמם מה שבירו ביררו. ואם תאמר שבחצר זה כן ודאי כך הוא הדין אלא שאי אפשר לפרש כן שהרי אמרו ר' חנינא על מקום מחיצה מחלקת אבל תוך החצר עצמה ודאי כרמלית היא ופירושה על מקום מחיצה הסמוך לרשות הרבים. אלמא הדבר פשוט שלא אבדה להם דרך בתוכה שאלו כן לא הוצרך ר' חנינא לומר כן. ואעפ"י שלר' חנינא מיהא אין קושיא דמקום הכותל מיהא אין תמיהה

לר' אליעזר אם מחזיקה ברשות הרבים מ"מ לדידן ומפרשים פלוגתייהו אתוכה קשיא דהא מדר' חנינא נפקא לן דלאו באבדה להם דרך עסיקינן ומכל מקום תירץ בה עד מקום מחיצה הפנימית (כחו) [כמו] שאף אנו מפרשי' בה וכל תוך החצר במשמע ועדיין אפשר להעמידה באבדה להם דרך. וחזר ואמר אי בעית אימא וכו' כלומר לא באבדה להם דרך שמכל מקום אי אפשר שבזו חלקו חכמי' ומעולם לא נחלקו על תוך החצר שאם אבדה להם דרך בה ועכשו החזיקו ודאי אף לרבנן רשות הרבים גמורה היא ואם לא כן ודאי כרמלית היא והמכניס או המוציא מרשות היחיד או מרשות הרבים לתוכה פטור לדברי הכל ולכתחלה אף בתוכה אסור לטלטל אלא שהענין כר' חנינא שאמר על מקום מחיצה מחלקת ר"ל על מקום הכותל ומדין צדי רשות הרבים שמקום הכותל הוא קרוי צדי רשות הרבים שלדעת ר' אליעזר כרשות הרבים דמי והמוציא מרשות היחיד להם חייב ולדעת רבנן אף הם כרמלית והיא היא המחלקת בצדי רשות הרבים דעלמא כגון שלא נפרץ הכותל שהמקום הסמוך לכותל בכדי שאין דרך בני אדם לעבור לשם ולהתחכך בכותלים לר' אליעזר דינו כרשות הרבים ולרבנן דינן ככרמלית אלא שבזו דוקא לרבנן כשיש שם חפופין והם מיני יתדות ואבנים מונעים ההלוך משם שלא לקלקל את הכותל אלא שבמקום מחיצה מיהא אף בלא חפופין דנין אותה חכמי' ככרמלית וזה שאמר ר' אליעזר מתוכה לא דקדק לשונו ומפני שחכמי' אומרי' מתוכה הוא תופשה בלשון זה. כך פירושו שהיו אומרי' לו ואי אתה מודה שמתוכה לרשות הרבי' פטור שהרי כרמלית היא אף בצדיה כן. והוא השיבם שתוכה כרמלית שאין רגל רבים דורסת שם אבל צדיה רשות הרבים הואיל ורבים דורסים שם והלכה כחכמי'. אלא שלפי מה שביארנו בסוגיא זו יש שואלים בה תוכה היאך היא כרמלית והרי יש כאן שלש מחיצות ושלש מחיצות דאורייתא כמו שביארנו בפרק ראשון במה שאמרו שהקורה והלחי משום היכר אלמא שאין שם צורך מחיצה ששלש מחיצות מן התורה. תירצו בה גדולי המפרשי' שהענין שם ביאורו כשיש בפתח המבוי אסקופה גבוהה שלשה טפחי' ונמצא שאין תשמישו נוח לשם ונמצא שאין כאן דריסת רבים אבל מכל מקום אין רשות היחיד גמורה אלא בארבע מחיצות ומה שאמרו חצר שהרבים נכנסי' לה בזו ויוצאים בזו רשות היחיד לשבת פירושה בד' מחיצות. ויש מתרצים שלא אמרו שלש מחיצות דאורייתא אלא בפתוח לכרמלית אבל בפתוח לרשות הרבים שלש מחיצות לאו דאורייתא ולדעת זה מבוי הפתוח לרשות הרבים אין הכשרו בקורה אלא בצורת פתח או בלחי לדעת האומר לחי משום מחיצה. ודברים אלו מתמיהים שהרי כל הדברים סתם נאמרו בין באסקופא בין בלא אסקופא, בין בפתוח לכרמלית בין בפתוח לרשות הרבי'. וכן גדולי

הדור מביאים ראיה לסתירת דבריהם ממה שאמרו בפרק ראשון כיצד מערבין רשות הרבי' עושין לחי מכאן וצורת פתח מכאן ופרשנוה במבואות המפולשין לרשות הרבים וצורת פתח לא עדיפא מדופן שלישי. ומכל מקום בתוספות פרשו שבודאי רשות היחיד היא ולא כמו שכתבנו למעלה שבלא אבדה להם דרך כרמלית היא אלא כל שאבדה להם דרך רשות הרבים ובלא אבדה רשות היחיד. ותירצו בשאלה זו שדברי חכמי' לר' אליעזר במה שאמרו לו מי לא מודית וכו' כך פירושן אי אתה מודה שאם נפרצו כל מחיצות שבחצר כפריצת מחיצה זו שהיא כרמלית והמטלטל מתוכה של חצר לרשות הרבי' שאינו חייב הואיל והיא רחוקה מכל מקום מרשות הרבים ואין בה זכות לרבים אם כן אף בשלא נפרצה אלא מרוח אחת במקום מחיצה מיהא אעפ"י שסמוכה לרשות הרבים ושנפרץ מקום הכותל לגמרי דנין בה כן אבל בשלש מחיצות מיהא רשות היחיד היא לדברי הכל וכן עיקר:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ולא נתחדש עליה בגמרא דבר שלא ביארנוהו:

המשנה הרביעית והכונה בה בענין החלק השני והוא שאמ' חצר שנפרצה משני רוחותיה ר"ל שנפרצה למקום האסור לה כגון לרשות הרבים או לכרמלית והדבר ידוע במבוי ובחצר הנפרצים למקום האסור להם שאם נפרצו ביתר מעשר אינו פתח הואיל ולא עשו לה משקוף אלא פרצה ואין לחי וקורה ולא לחיים או פס ארבעה ולא עומד מרובה על הפרוץ מכשירה אלא שימעט את הפרצה מעשר ומשנה זו עסוקה שבין השמשות החצר קיימת בארבע מחיצות ומשנכנס שבת נפרצה משתי רוחות ונמצא שנאסרה. ופרשוה בגמרא בשתי רוחות דעריבן ר"ל מזרח ודרום ובפרצה פחותה מעשר שאם היתה הפרצה יתרה מעשר אפי' מרוח אחת היתה נאסרת ולא הוצרך להזכיר בה פרצת שתי רוחות ואפי' נשארו לה גיפופין ואם אינה יתרה מעשר והיתה הפרצה בשתי רוחות מכוונות אפי' בתחלת שבת מותר שכשם שאתה אומר ברוח אחד פתחא הוא אף בשתי רוחות כן אלא שהפרצה אינה אלא בעשר אבל היא בשתי רוחות דעריבן ואין לומר בה פתחא היא שכל שנפרץ בקרן זוית פתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי ואפי' נפרצה בקרן זוית בארבעה טפחים יצאה מתורת פתח וכל כיוצא בזה אסורה אף לאותה שבת והלכה כדבריו שאין אומרי' שבת שהותרה הותרה אלא בדיורין אבל לא במחיצות כמו שהתבאר. וכן בית שנפרץ משתי רוחותיו ואף בבית שאלו בה בגמרא מפני מה הוא תופש בה פרצה משתי רוחות שאם אתה מכשירה מרוח אחת ומטעם פי תקרה יורד וסותם שהרי בית תקרה יש בו מה שאין כן בחצר ומבוי ואין צריך לבא בה מטעם פתחא הוא ודין פי תקרה נאמר אף בפרצה יתרה מעשר שמאחר שפי התקרה סותם אין

חלוק בין עשר ליתר מעשר ואם כן אף משתי רוחות כן והיה יכול לתרץ שנפרצה משתי רוחות זו כנגד זו שבזו אין פי תקרה יורד וסותם הואיל והוא כמבוי המפלש וכמו שאמרו בראשון של סכה בסכך על גבי אכסדרה שאין לה פצימין אביי אמ' כשרה פי תקרה יורד וסותם ואמ' ליה רבא אפי' נטל דופן האמצעי אמ' ליה בהא מודינא לך דהוה ליה כמבוי המפלש אלא שמשנתנו סתם נאמרה וכל שתי רוחות במשמע אעפ"י שנשארו שתים דעריבן ועוד שהרי ר' יהודה הוזכר במשנתנו ולדעתו אף בשנפרץ במבוי המפלש אומרין פי תקרה יורד וסותם כמו שיתבאר במשנה הבאה אחר זו ובסוגיא שלה.

דף צד:

ומתוך טעמים אלו לא תירצה בנפרצה מרוחות מכוונות זו כנגד זו ונשאו ונתנו רב ושמואל בתירוצה והוא שרב תירצה בנפרץ בקרן זוית שאין להתירה מתורת פתח אף בעשר והוא הדין אם נפרצה ביתר מעשר אעפ"י שלא נפרצה בקרן זוית וזו אין מעכבת שלא להכשירה מדין סתימת פי תקרה אלא אף הוא צריך בתירוצו שקירויו באלכסון ופרשו בו גדולי הרבנים שנעשה בשפוע כעין שלנו שכל כיוצא בזה אין לומר בה פי תקרה יורד וסותם. ויש מקשים עליהם ממה שאמרו בסמוך שמואל לא אמ' כרב באלכסון לא קתני. ואם כפי' זה הרי סתם קירויו כך הוא עד שמתוך כך הם מפרשי' אותה בענין אחר. ולדעתי אין כאן קושיא שסתם גגות שלהם לא היו משופעים כמו שהתבאר בכמה מקומות. ואחר כך חזר שמואל לדין חצר במשנתנו ופרשה בפרצה יתר מעשר שברוח אחת נאסרה וביאר שלא תפש בה שתי רוחות אלא משום בית שבאחת מיהא פי תקרה יורד וסותם בבית והקשו לו מבית שאף בשתי רוחות נאמר כן שאעפ"י שבאכסדרה בבקעה ראינו לשמואל שאינו סובר פי תקרה יורד וסותם הני מילי בשלש ר"ל באכסדרה שאין שם מחיצה רביעית כלל שהרי כנגד הפתח כלו פרוץ במלואו בלא שום רושם של דופן אבל בית שהיו בו ארבעה מחיצות ונפרצו קצתם אי אפשר שלא נשארו בהם גיפופי' ואם כן אף בשתי רוחות כן ואף ביתר מעשר שכל שאתה בא להכשיר מתורת סתימת פי תקרה אף ביתר מעשר כן ונכשיר את הכל אף לשבת הבאה. ויש גורסין דוקא בארבע אבל בשלש אית ליה וכבר כתבנו ענין גירסא זו עם שאר ענינים ראויים לסוגייא זו בפרק פסים. ומכל מקום בכאן תירצוה שנפרץ בקרן זוית וקירוה בארבעה ר"ל נפרץ בקרן זוית שאין כאן דין פתח וקירויו רחוק ארבעה טפחים שהוא שיעור מקום מן הפרצה שנמצא כשתאמר יורד וסותם אינו סותם מקום הכותל הנפרץ אלא לפנים הימנו שיעור מקום שאין בו שום רשום של כותל והרי כתבנו לדעתו שאין

אומרי' פי תקרה יורד וסותם אלא במקום שנאמר בו גפוף לכותל וזו שאין בה שום גיפוף אין כאן עוד לומר פי תקרה יורד וסותם. ואמרו על זה שמואל לא אמ' כרב דלא קתני באלכסון. רב לא אמ' כשמואל שאם אין כאן אלא ריחוק התקרה הרי נשארו שלשה הכותלים עם תקרה שלהם ונעשו כאכסדרה שאין בה אלא שלש מחיצות ואומרי' בה פי תקרה יורד וסותם אעפ"י שאין שום רשות לדופן מצד רביעי וזהו מחלקתם באכסדרה בבקעה שלדעת רב מטלטלין בכלה מדין סתימת פי תקרה ולשמואל אין מטלטלין (לה) [בה] אלא בארבע אמות שאין אומרין בה פי תקרה יורד וסותם אף ברוח אחת כל שנפרץ במלואו ולא נשארו בו גיפופין כלל כגון אכסדרה שלא היה שם דופן רביעי מעולם. והרי שמשנתנו נתישבה לדעת שניהם ולמדת שמה שפרשנו על שטתנו בענין אכסדרה שיש לה שלש מחיצות והרבה מפרשי' בלבלו את השמועה מצד שטה אחרת שיש להם באכסדרה ובשאר דברים שבסוגיא זו כמו שתמצא בפירושיהם ועיקר הפי' הוא על הדרך שכתבנו אלא שלעקר הענין חזרו ואמרו בעשר כולי עלמא לא פליגי כלומר כל שאין הפרצה יתרה מעשר אעפ"י שנפרץ הבית לאותו רוח במלואו לדברי הכל אומרי' בו פי תקרה יורד וסותם מאחר שאף הוא מודה בעלמא בכל שיש שם גיפופין שהוא פתח בזו אעפ"י שאין שם גיפופין או שנפרץ בקרן זוית שאינו פתח הואיל ולא נפרץ ביתר מעשר אומרי' פי תקרה יורד וסותם כי פליגי ביתר מעשר שלדעת רב אף בזו אומרי' פי תקרה יורד וסותם ולשמואל הואיל ובעלמא ר"ל בחצר ובמבוי אינו פתח ואף מרוח אחת ואף בגיפופין אף בבית אין אומרין בו פי תקרה יורד וסותם. איכא דאמרי ביתר מעשר כולי עלמא לא פליגי שאף לרב הואיל ובעלמא יצא לו מתורת פתח אף בכאן אין אומרין פי תקרה וכו' כי פליגי בעשר שלדעת רב הואיל ובעלמא בשלא נפרץ במלואו הוי פתח בזו אעפ"י שנפרץ במלואו או שנפרץ בקרן זוית דנין בו סתימת פי תקרה ולשמואל לעולם אין דנין סתימת פי תקרה לנפרץ במלואו. וזה שאמרו ביתר מעשר כולי עלמא לא פליגי פירושו בנפרץ במלואו או בקרן זוית. וכן כתבוה מגדולי הראשונים שבקאטאלונייאה. וראיה לדבריהם שהרי כשנחלקו בעשר על כרחנו בזו נחלקו שאם לא כן אף בלא תקרה פתח הוא לדברי הכל וודאי על הדרך שנחלקו זה בזה בעשר הודו זה לזה ביתר מעשר. ומכל מקום לגדולי הדור ראיתי שמפקפקין בה כמו שהתבאר בחבוריהם:

ולענין פסק הלכה כלישנא בתרא ולדעת רב וכל שנפרץ ביתר מעשר במלואו ר"ל שלא נשארו שם גיפופין או בקרן זוית אין דנין בו סתימת פי תקרה אבל בעשר אף בנפרץ במלואו או בקרן זוית אומרין פי תקרה יורד וסותם אלא אם כן הקירוי באלכסון וכן

ביתר מעשר אם יש שם גיפופין ודין פי תקרה נאמר אף בשתי רוחות ודוקא דעריבן כמו שביארנו בפרק פסין:
ונשוב לענין משנתינו והוא שבמבוי שנטלה קורתו או לחיו באותה שבת בכל אלו אמ' ר' יהודה שמותרין לאותה שבת ולר' יוסי אסור שאם אמרו בדיורין לא אמרו במחיצות הלכה כר' יוסי כמו שהתבאר:
זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא ממה שלא ביררנו במשנה אלו הן:

דף צה.

קורה ארבעה מתרת במים אבל לא בחורבא. וכבר ביארנוה בפרק שתוף. ומה שהוזכרה אינו אלא שהוא בא בהיתרה מדין סתימת פי הקורה התחובה בתוך אגני הבור שתהא שפת התקרה יורדת וסותמת שהרי במחיצה אחת די שאלו הוצרכנו לשתי מחיצות הרי אין דין פי תקרה בשתי מחיצות אלא אם כן בעריבן אלא שבחורבא ובמים דיינו במחיצה אחת על הדרך שביארנו ענינה בפרק שתוף:
סכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין כשרה וענין פצימין אלו פירושו לחיים. וכן אכסדרה זו פירושה אכסדרה שבחצר שסתם אכסדרא בשלש מחיצות כמו שביארנו בפרק פסים ודרך הכניסה אין בה שום מחיצה ולא פתח ולא שום גפוף או רשום של מחיצה ופתח ואם כניסת האכסדרא והחצר לצד מזרח הרי כותלי הבתים שבצפון ובדרום וכותלי הבתים שבמערב נמצאו שלש מחיצות לאכסדרא ולחצר וכבר ידעת שכמו שאתה מצריך למבוי הסתום משלש רוחותיו לחי או קורה מצד רביעי כך אתה מצריך לחצר זה שני לחיים אחד מכאן ואחד מכאן ברוחב משהו ובגובה עשרה או פס ארבעה מצד אחד. ואכסדרה זו האמורה בכאן הוא שתקרה יוצאת מכותלי הבתים לשלש רוחות קצרה בשני הצדדין שבארך החצר בפחות מארבע אמות ורחבה מצד השלישי שכנגד הנכנס ביתר מארבע שכך הוא סתם הדברים שמצד הרוחב אין אדם ממעט באויר כל כך והסכוך הוא באויר החצר ושפת הסכך דבקה עם שפת תקרת האכסדרה משלשה צדדים לצפון ולדרום ולמערב ושפת הסכך שבכניסת החצר אינו דבק בכלום ונמצא סכך זה שאין לו אלא שתי דפנות והם כותלי הבית שמצפון ודרום שתקרת האכסדרה קצרה בהם פחות מארבע ומכשירין את הסוכה מתורת דופן עקומה אבל הצד השלישי שכנגד הנכנס אין כותל הבית מכשירה שהרי תקרת האכסדרה רחבה לשם ויוצאה מתורת הכשר דופן עקומה והרי אין כאן אלא שתי דפנות ואמר על זה שאם הוכשרה

חצר זה בלחיים משהו או בכניסתו או בצד הדופן השלישי אעפ"י שאתה צריך לדופן שלישית של סכה לדופן שלם שיהא גבוה עשרה ורחבה שבעה או לפס ארבעה ומשהו עומד בפחות משלשה סמוך לדופן עד שיצטרפו הוא ואוירו לדופן שלם כמו שהתבאר במקומו. בזו מכל מקום הואיל ולחיים משהו נקראים דופן בחצר לענין שבת אף בכאן נעשים דופן ואעפ"י ששאר מחיצות הנתרות בענין זה אינן נתרות אלא לשבת שבתוך החג לבד כגון סכך על גבי מבוי שיש לו לחי ועל גבי פסי ביראות. טעם הדבר באלו שעיקר ההכשר מצד הלחי ופסי הביראות שאתה חושבם לדופן בלא צירוף פי תקרה שאין תקרה במבוי או בפסי הביראות ואין אומרי' פי תקרה במבוי (מצת) [מצד] שפת הסכוך שאין אומרי' דין פי תקרה בבנין עראי אבל כאן אינך מתיר את סוכתך מצד הלחיים לבד אלא שמכיון שהלחיים נקראים דופן לענין שבת ולהתיר בשבת מיהא אפי' לא היה שם תקרה בזו שיש בה תקרה ראויים הלחיים ליעשות דופן להכשיר אף בחול בצירוף פי תקרה עד שנראה ממש שלא הוצרכנו בה להכשר פי תקרה. אין הענין כן אלא מתוך שהלחיים עיקר עד שבמקום כזה הם נעשים דופן להכשיר אף בחול לא חשש להזכירה. או שמא הואיל ושני לחיים במקום פס ארבעה הם ופס ארבעה ומשהו מתיר אף בחול לפעמים כגון בהעמדה בפחות משלשה כמו שהתבאר במסכת סכה מתיר בזו ואעפ"י שאינו מתיר אלא בהעמדה בפחות משלשה כל פס ארבעה חשוב הוא ומתיר בחצר לשבת מתיר הוא לסכה אף בחול או שמא עדיפי שני לחיים מפס ארבעה. ונראה כדעת ראשון. אבל בשאין בה הכשר לחיים נחלקו בה אביי ורבא שלדעת אביי כשרה שאף בזו הואיל ומכל מקום לא נפחתה דופן האמצעי שאין החצר מבוי מפלש עד שתהא בו בקיעת רבים אומרי' בו פי תקרה שברוח מערב יורד וסותם ולרבא אין אומרי' פי תקרה יורד וסותם הואיל ואין כאן אלא שתי דפנות דלא עריבן. וכן שאף כשאתה רואה אותה כסותמת אינה מחיצה אלא להגין תחתיה לא להיותה דופן לחוצה לה ר"ל לסוכה אבל אכסדרה בביקעה אומרי' בה פי תקרה יורד וסותם שהמחיצות עשויות להגין לה והלכה כרבא.

ודין פי תקרה פירושו על שפת תקרת האכסדרה אבל לא על שפת הסכך שהסכך בנין עראי הוא ואין דנין על שפתו שיהא יורד וסותם ואם לא כן אף בסכך על גבי מבוי שיש לו לחי היית מכשירו אף בחול ששפת הסכך יורד וסותם. אלא שלא נאמר אלא בתקרה קבועה וכן דוקא בשקורת התקרה עבה יותר מן הסכך הסמוך לה עד שמקצת שפת התקרה יורד בתוך חלל שתחת הסכך ואותו עובי היתר על שפת הסכך דנין כאלו יורד עד הארץ אבל אם השוה את קירויו ר"ל שפת הסכך עם שפת התקרה ואינו יורד בחלל כלום

אין כאן דין פי תקרה. ובמסכת סכה נאמרה בלשון אחרת שבאין לה פצימין כלם מודיי שפסולה ואין אומרין פי תקרה יורד וסותם אבל כשיש בה לחיים אביי אמ' כשרה אמרינן לבוד ר"ל שרואין את הלחיי' כלבודים זה בזה ונעשים דופן גמור כשם שהם דופן לענין שבת כך לענין סכה אף לחול ולרבא אין לחיים מכשירי' מיהא בחול והרי היא כסכך על גבי מבוי ואין סתימת פי תקרה מצטרפת להכשיר. וכבר התבאר בהדיא שם בגמרא שהלכה כלשון הראשון וכדעת רבא ומגדולי המפרשים נראה שסוברים כלשון אחרון שלאביי כשרה דוקא בשבת ולרבא פסולה אף בשבת. ונותנין טעם לדבריהם שאין זה דומה ללחי שהתרנוהו מיהא בשבת שבתוך החג כמו שכתוי בפירושיהם. ואין הדברים נראין. וענין זה שפרשנו בשמועת אכסדרא שיש לה פצימין הוא על פי גדולי הפוסקי' וצורתם שציירו בהלכותיהם. וכן נראה מלשון גדולי המחברים שפירשוה כסכה העשויה כמבוי וסמכוה עם אותה שאמרו סכך על גבי מבוי שיש לו לחי ולשונם בזה סכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין בין נראין מבפנים ואין נראין מבחוץ כשרה לא היו לה פצימין פסולה מפני שהוא סכה העשויה כמבוי שהרי אין לה אלא שני צדי האכסדרה ואמצע האכסדרה אין בו כותל ושכנגדו אין בו פצימין. סכך על גבי מבוי שיש לו לחי או על גבי באר שיש לו פצימין כשרה לשבת [שבתוך] החג מתוך שלחי זה ופסין אלו מחיצה לענין שבת הרי הם מחיצה לענין סכה. ומכל מקום היה להם לפרש מפני מה באכסדרה הוכשרה אף בחול. וענין נראה מבפנים ושוה מבחוץ או נראה מבחוץ ושוה מבפנים הוא בלחי שיוצא מן הכותל בעצמו כגון שקצר בעובי הכותל עד שמתוך קצורה נראה אותו היוצא כבליטה ואותה הבליטה נקראת לחי ולפעמים הבליטה שוה מבפנים ומגרעת שלה מצד חוץ ונראה לעומדים בחוץ כגון זה ולפעמים הבליטה שוה מבחוץ ומגרעת שלה מצד פנים ונראית לעומדים מבפנים כגון זה והרבה מפרשי' מתבלבלים בסוגית שמועה זו ואף גדולי המחברים הראו עצמם כמכוונים בה על בירור אמיתי ואעפ"י כן לא נתישבו לי דבריהם. ומה שכתבתי נראה לי ברור וכבר הרחבנו הביאור. בה יותר בראשון של סכה:

עירובי חצרות כבר ביארנו שמערבין אותם אפי' שלא לדעת שזכין לו לאדם אפי' שלא בפניו אבל עירובי תחומין אין מערבין אותם אלא לדעת כמו שהתבאר:

כבר ביארנו במשנה שהלכה כר' יוסי שכל שנפרצה החצר למקום האסור לה בשבת אסורה אף לאותה שבת ואין אומרי' במחיצות הואיל והותרה הותרה בין שנפרצה לרשות הרבים בין שנפרצה לכרמלית הא נפרצה לחצר אחרת שאינה מעורבת עמה הואיל ואין כאן אלא איסור דיורין הואיל והותרה הותרה:

ולענין ביאור זה שאמרו כאן שנפרצה לכרמלית כאן שנפרצה לרשות הרבים הכרמלית בא להחמיר כלומר שנפרצה לרשות הרבים הלכה כר' יהודה אבל לכרמלית מחמירין בה שמצא מין את מינו וניעור. ויש מפרשים בהפך. ולענין פסק הכל שוה כמו שביארנו:

המשנה החמשית והיא מענין החלק הראשון והוא שאמר הבונה עליה על גבי שני בתי' כגון שהם בשני צדי רשות הרבים מטלטלי' תחת העליה שפי תקרה שמכאן ומכאן יורד וסותם. וכן גשרים המפולשים ויש להם מחיצות שלימות מלמטה בשני הצדדין מותר לטלטל תחתיהן וחכמים אוסרים שהרי אין דין פי תקרה בשתי רוחות הואיל ואין שם אלא שתי מחיצות וכן שאותן שתי המחיצות אינן קשורות זו בזו אלא מכוונות זו כנגד זו כמו שביארנו והלכה כחכמים ועוד אמר ר' יהודה מערבין במבוי המפלש ר"ל שתופי מבואות לטלטל בכלו אף בלא הכשר צורת פתח מכאן ולחי מכאן ששתי מחיצות רשות היחיד מן התורה הן לטלטל בתוכו וחכמים אוסרין שאין למבוי תועלת בשתוף עד שיוכשר בצורת פתח ולחי. והלכה כחכמי' כמו שהתבאר:

ולענין ביאור מכל מקום יראה בגמרא שטעמו של ר' יהודה במשנתנו בבנין עליה אינו מדין פי תקרה אלא מדין שתי מחיצות. ומכל מקום יש מפרשי' אותה לדין פי תקרה וכבר כתבוה גדולי הרבנים בפירושיהם. ולענין פסק אין לנו [נ"מ] כמו שהתבאר. ומה שנתחדש בגמרא בדין מי שיש לו שני בתים בשני צדי רשות הרבים כבר התבאר:

ונשלם הפרק תהלה לאל

המוצא תפלין וכו' כבר ביארנו שעניני המסכתא נחלקים לארבעה חלקים. והרביעי מהם ענין הרשויות ומפרטיו על איזה צד מטלטלין בקצת רשויות ועל איזה צד אין מטלטלין אף בעצמם ועל איזה צד מטלטלין מזה לזה. ובא זה הפרק בביאור אלו הענינים ועל ידי תשמיש שמרשות היחיד לרשות הרבים בנעילת דלת נתגלגלו בו בקצת עניני נעילת דלת בדברים שדומים בהם למלאכה ועל ידי זה בקצת עניני שבות שבדברים אחרים ועל זה הצד יחלקו עניני הפרק לארבעה חלקים:

הראשון לבאר על איזה צד מקילין בתשמיש הרשויות באסורי סופרים שבהם בדבר מצוה או אף לקצת דברים של רשות מצד איזה צורך:

והשני על איזה צד אוסרין תשמיש לכל רשות היחיד ברשות הרבים או אף בתשמיש של רשות עצמו לפעמים ועל איזה צד מקילין בהם: השלישי על איזה צד מקילין בנעילת דלת בקצת דברים שיש בהם נדנוד עבירה אם באיסור טלטול אם בדמיון מלאכה: והרביעי בקצת מינים שבשבות שהותרו בקצת מקומות אחרים:

זהו שרש הפרק דרך כלל אלא שיתגלגלו בו קצת דברים שלא מן הכונה כמשפט סוגיית התלמוד על הדרך שקדם:

והמשנה הראשונה ממנו אמנם תחל בביאור ענין החלק הראשון והוא שאמר המוצא תפלין ר"ל שמוצאן בשבת במקום האבוד מכניסן לעיר ולבית זוג זוג ר"ל אחד בראש ואחד בזרוע על הדרך שהוא לובשם בחול ואם היו שם חוזר תמיד ומכניסם זוג זוג עד שיכניס את כלם. ולא סוף דבר לדעת האומר שבת זמן תפלין הוא אלא שגזרו בהנחתם מחמת שמא תפסק הרצועה ויביא בידו שהרי מכל. מקום הואיל וזמן תפילין הוא אין נמנעין להקל מצד גזרה. אלא אף לדעת האומר שבת לאו זמן תפילין הוא שהלכה כן וכמו שאמרו והיה לך לאות מי שצריכין אות יצאו שבתות וימים טובים שהם גופם אות. מקילין בזו מפני שמכל מקום הואיל ואין בהנחתם חיוב חטאת אחר שהבאתם דרך. מלבוש ולא דרך משוי כמו שהתבאר בששי של שבת [סא.] במקום הצלת כתבי הקודש הקלו.

רבן גמליאל אומר שנים שנים. כלומר שהקלו בו להכניס דרך מלבוש שנים בראש ושנים. ביד מפני שאף בדרך זה לא הופקעה תורת מלבוש מעליו מצד מה שאמרו מקום יש בראש שראוי להניח בו שני תפילין ומסתמא אף ביד כן הא ביתר מכן אינו דרך מלבוש אלא משוי ואין מקילין בה. והלכה כתנא קמא ר"ל להכניסן זוג זוג לבד שכל שלובש בשבת ביתר מה שדרכו בחול משוי הוא. ושאלו בה בגמרא שהרי לענין דליקה בשבת פסקנו במסכת שבת פרק כתבי שלובש בשבת ככל מה שירצה אף ביתר ממה. שאין דרכו בחול ולובש ומוציא ופושט וחוזר ולובש ומוציא ופושט אפי' כל היום כלו. ותירצו בה התם דבחול כמה דבעי לביש לענין הצלה שרו ליה רבנן. כלומר שלענין מלבושים אעפ"י שאין דרכו בחול אלא בשמונה עשר מכל מקום אם רצה ללבוש יותר אין מוחה בידו. ומעתה אף בשבת לובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול להתעטף אבל בתפילין שבחול אי אפשר לו ללבוש אלא זוג אחד ומשום בל תוסיף שאף לדעת הפוסק במסכת סנהדרין שאין דין בל תוסיף נאמר בתפילין לא נאמרה אלא לענין שלא להתחייב זקן ממרא בהוראתו כמו שביארנו שם. אבל בבל תוסיף ודאי עובר והילכך אף בשבת אינו מציל אלא זוג זוג שדין בל תוסיף עושהו משאוי. ודברים אלו בהבאה דרך רשות הרבים נאמרו הא לחצר ולמבוי שאינו מפולש מצילן אפי' כמה ואפי' שלא כדרך מלבוש ואפי' תקן מציל עמהן כמו שביארנו במסכת שבת

במה דברים אמורים בישנות ופרשו בגמרא שיש בהם רצועות והן מקושרות ר"ל שיש שם קשר של תפילין הנראה כמין יו"ד בשל זרוע וכמין דל"ת בשל ראש והרי ודאי

תפילין הם וראוי להקל בשבת בכיוצא בזו שלא להניחן בבזיון אבל בחדשות ר"ל שיש בהם רצועות אבל אינם מקושרות כקשר של תפילין פטור ר"ל ואינו נזקק להם ואעפ"י שאף בשבת יכול להביאם לידי קדושה בעניבה כעין הקשר הראוי להם מכל מקום שמא קמיעים הם כך כתבוה גדולי הפוסקים:

ולענין פסק נמצאת למד מדבריהם שהעניבה כשרה בתפילין אלא שגדולי המגיהים פרשוה שאין חוששין לקמיע וכמו שאמרו בגמרא שאין אדם טורח בקמיע לעשותו כמין תפילין. הא אין הטעם אלא שאין כאן קדושה ואי אפשר לה לבא להם בשבת שמאחר שהקשר הלכה למשה מסיני קשר מעליא בעינן ועניבה פסולה בהם. ומה שאמרו בגמרא על זה דעניב להו כעין קשירה דידהו אין הלכה כן. ומכל מקום למדנו שלא הקלו בתפילין אף להבאת זוג זוג אלא בישנות וכן הלכה. ואחר כך בא ולמד שאם היו שם כל כך עד שאם יכניסם זוג זוג לא נמצאו כלים עד שתחשך והוא ענין צבתים או כריכות. ופי' צבתים הוא שמוצא הרבה מהם אלא שמונחים בתקנם זוג זוג. ופי' כריכות שמוצא הרבה מהם והם עומדים בערבוב הואיל ואלו מכניסן זוג זוג אף הוא צריך לחזור לשם משתחשך מוטב שיחשיך עליהן ר"ל שיעמוד שם כל היום עד שתחשך ויביא את כלם וכן הלכה.

דף צה:

ובסכנה מכסן והולך לו. פרשוה בגמרא בסכנת עכו"ם ר"ל שעת השמד ומתירא שאם יתעכב שם ירגישו עכו"ם בסיבת עמידתו וסבורים עליו שהוא רוצה להניחם ומסתכן וכל שכן שאם יוליכם פחות פחות מארבע אמות או אם נותנם לחברו וחברו לחברו כל שכן שהדבר מתפרסם הילכך מכסן בקש או בעפר כדי שישתמרו וחוזר לשם לכשתחשך ומביאם בהעלמה וכן הלכה. ואין בזו חלוק בין בזוג אחד בין בזוגות הרבה אלא שכלה הבאתם קודם שקיעת החמה בין בצבתים בין בכריכות שאינן כלות עד שתחשך ובכלן אמרו בסכנת שמד שהוא מתירא מבעוד יום שמכסן והולך לו. ואף ר' שמעון לא חלק בזו לומר נותנם לחברו וכו' שהרי אף בזו הדבר מתפרסם אלא שמשנה זו העמידוה בגמרא בחסורי מיחסרא וכך הוא הענין בסכנה מכסן והולך במה דברים אמורים בסכנת עכו"ם ר"ל שעת השמד על הדרך שביארנו שנמצאת היראה מבעוד יום אבל בסכנת לסטים שמתירא שיפגעו בו וישללוהו והרי יראה זו אינה ביום אלא בלילה ואם יכניסם זוג זוג אינם כלים עד שתחשך ואם ימתין עד שתחשך מתירא מן הלסטים מוליכן פחות פחות מארבע אמות ובזו חלק ר' שמעון לומר שנותנן לחברו בפחות מארבע אמות וחברו

לחברו עד שיגיע לחצר החיצונה של עיר ואעפ"י שיש כאן פרסום הרבה מצד רבוי האנשים אעפ"י כן מוטב לעשות הדבר בפרסום זה משנתיר על ידי אחד ויבא להביא ביתר מארבע אמות. ומכל מקום לענין פסק הלכה כשניהם ואיזו שירצה יעשה. כך פסקוה גדולי המחברים אלא שיש חולקים לפסוק כתנא קמא.

וכן בנו וכו'. ופרשו בגמרא שילדתו אמו בשדה נותנו לחברו וחברו לחברו על הדרך האמור. ואעפ"י שהדבר מפורסם ביותר ושהטלטול מיד ליד קשה לתינוק והיה לנו להתיר בהבאה פחות מארבע אמות ויעמוד ליפש רגע אחד וכן תמיד פחות מארבע לפחות מארבע אעפ"י כן לא הקלו בה מגזרה שלא יעביר בארבע. ולתנא קמא מוליכו בפחות פחות מארבע על הדרך האמור. ואף בזו הלכה כשניהם שאף התינוק סרך מצוה יש בו שצריך להרחיצו ולסוכו.

ר' יהודה אומר נותן אדם חביתו לחברו ר"ל שאם יש אדם צמא חוץ לתחום וצריכים להביא לו מים דרך רשות הרבים שהרי מצטרפין שם העברה ברשו' הרבים והוצאה חוץ לתחום מתירין הכל ומתקבצים שם הרבה בני אדם בתחום שבצד העיר והרבה מחוץ לתחום שכנגד הצמא ונותנין זה לזה וכשמגיעין לסוף התחום נותנה זה שמתחום העיר לאותו שמן התחום האחר וכן זה לזה עד שיגיעו לצמא ואמרו לו לא תהלך זו יותר מבעליה וכשם שאתה אוסר על בעל החבית שלא יצא חוץ לתחום כך יש לך לאסור על החבית שלא יוציאוה חוץ לתחום שהבהמה והכלים כרגלי הבעלים. ר"ל שהשואל או הלוקח בהמה או כלים ביום טוב אינו יכול להוליכם אלא למקום שהבעלים הראשונים יכולים לילך שם. ושאלו בגמרא וכי לית ליה לר' יהודה דין הבהמה והכלים כרגלי הבעלים. ופרשוה במערן מחבית לחבית והשניה של זה שמביאין וכן תמיד עד שמגעת לו חבית שלו בתוך אלפים ממקומה למקומה אלא שהמים הולכים חוץ לתחום. וזה שאמרו לו לא תהלך זו יותר מבעליה פירושו על המים כלומר לא יהלכו מים שבזו יותר מרגלי בעליה. ור' יהודה היה מיקל במים מצד שהמים אצלו אינן בדין תחומין ר"ל שאינן קונות שביתה אצל הבעלים וכל אדם מותר להוליכן כרגליו. והקשו בה שאף ר' יהודה לא אמרה אלא במים הבלועים בעיסה וכענין האשה ששאלה מים ומלח לעיסתה כמו שביארנו במסכת יום טוב אבל כל שהם [בעין] הן בחבית הן בקדרה לתבשיל הואיל ורוטבה ניכר לא. וחזרו ופרשוה במים שלא קנו שביתה כגון שנתמלאו היום ממעיין הנובע או מן הנהר והרי אמרו נהרות המושכים ומעיינות הנובעים הרי הן כרגלי כל אדם. והחבית מכל מקום אעפ"י שקונה שביתה ולא עירוה מחבית לחבית מכל מקום

בטלה החבית אצל המים הואיל וטפלה היא להם וכמו שאמרו המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי את החי במטה פטור אף על המטה:

ולענין פסק כל שהוא כן ודאי כך הוא הדין אלא שא"א שחלקו בזו לומר שלא תהא החבית בטל' אצל המים. וכן חזקו את קושיית' שאף ר"י לא אמרה אלא בשיירי' ואם כמ"ש אף בשאר בנ"א כן אלא שחזרו ופרשוה בשיירא והקלו בה לגבי מים בענין תחומין ומפני שהם אנוסים למים ולא אונס של סכנה שאם כן אין לך דבר שעומד מפני פקוח נפש אלא שהם צריכי' לה צורך הרבה ולרבנן אין מקילין בה והלכה כדבריהם. ורב אשי פרשה בחבית של הפקר ומים של הפקר שאין קונין שביתה והרי אין כאן איסור הוצאת תחומין ולא איסור רשות הרבים. ואמרו לו האמור במשנתנו הוא ר' יוחנן בן נורי שהיה סובר חפצי הפקר קונין שביתה. ובזו לענין פסק הואיל ואין הלכה כר' יוחנן בן נורי כמו שביארנו בפרק שלישי. הלכה כר' יהודה. וכבר למדת בענין הוצאה חוץ לתחום על איזה צד אסור ועל איזה צד מותר אבל לענין העברה ברשות הרבים בפחות פחות מארבע כלם התירו ולא נחלקו עליו אלא לענין הוצאה חוץ לתחום אבל לענין העברה ברשות הרבים בפחות פחות מארבע אמות לא נחלקו. ומכל מקום אתה צריך לעיין שהרי לא התירו העברה ברשות הרבים בפחות פחות מארבע או בנתינה לחברו וחברו לחברו אלא למצוה או במקום הדחק. ואפשר שאף זו לצורך גדול נאמרה. ומכל מקום יש פוסקים בה כרבנן ומשום העברה ברשות הרבים אבל לא משום הוצאת תחומין שהרי אין הלכה כר' יוחנן בן נורי כמו שהתבאר:

זהו ביאור המשנה וכבר למדת פסק שבה מתוכה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

התפלין צריך להזהר שלא להקל בכבודם בשום צד. היה בא מן השדה וחבילתו על ראשו מסלקם מראשו וקושרם בזרועו שלא ינהג בהם מנהג בזיון ומקום הנחתם בשל ראש מקום שמוחו של תינוק רופס ובשל זרוע בקיבורת ונמצא של ראש מונח כנגד המוח ושל זרוע כנגד הלב:

מצות אין צריכות כונה לצאת ואחר שכן אם הוסיף עליהן אף בלא נתכוון בתוספתו למצוה ונמצא שכל שהמצוה בזמנה אינה צריכה כונה לא לצאת ולא לעבור בה בבל תוסיף שלא בזמנה הואיל ומצוה אין כאן אף בבל תוסיף אינו עובר אלא אם כן הוא מתכוין למצוה וכבר ביארנוה במקומות אחרים:

דף צו.

הלילה זמן תפלין הוא אלא שגזרו בהם שמא יישן בהם ויבא עמהם לידי הדיטות. ומעתה לכתחלה אינו מניחן אבל אם היה לובשם אינו צריך לחלוץ עד זמן שינה ואם הניחם משחשיכה אין כאן לא איסור לאו ולא איסור עשה אלא איסור מדברי סופרי. ושמא תאמר אם כן היאך דקדקו כל כך במסכת ברכות בזמן הנחתן כדי שיראה את חברו ברחוק ארבע אמות אפשר מפני שעד תחום זה הוא זמן שינה לרוב בני אדם. וגדולי המחברים חולקים בזו לומר שלילה אינו זמן תפלין ושהמניחם משחשיכה עובר בלאו. ואין הדברים נראין. ובמקומו יתבאר בע"ה:

פסח ומילה מצות עשה הם ולא מצינו כרת לעשה אלא בשני אלו ואף באלו מתוך שאינן בלאו אין בשגגתן חטאת ואעפ"י שנאמר בפסח לשון שמירה שני' ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה וכל מקום שני' השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה היה לנו לחייב חטאת בשגגתן כבר אמרו השמר דלאו לאו השמר דעשה עשה:

כבר ידעת שמצות עשה שזמן גרמא נשים פטורות וכן למדת שהתפלין הואיל ואין שבת ויום טוב זמן תפלין מצות עשה שהזמן גרמא הם ומכל מקום אם רצו לעשותה הרשות בידן ואין כאן איסור בל תוסיף שלא באה תורה להחמיר עליהן אלא להקל. ואם כן אשה שמצאה תפלין בשבת אף היא מכניסתן זוג זוג והוא שאמרו מיכל בת כושי ר"ל בת שאול והיו קורין אותו כן על שם דברי כוש בן ימיני שנאמי על שאול כמו שהתבאר במועד קטן [עז.] ואמרו עליה שהיתה מנחת תפלין וכן על אשתו של יונה שהיתה עולה לרגל ומביאה עולת ראיה ולא מיחו חכמים בידן. וכן אמרו [חגיגה יז] נשים סומכות רשות ואעפ"י שאמרו דבר אל בני ישראל בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות. פירושו מתורת חובה אבל כל שרצו לעשות עושות ואין בזה דין בל תוסיף. וכן בכל מצות שהנשים פטורות בהן אם רצו לעשותן עושות וכן הדין בכל הפטורין כגון מקמץ ומצרף נחשת בעולת ראיה. וכן בעוסק במצוה אלא שבאלו הואיל ושייכי במצות אלו אעפ"י שאיזו סבה פוטרתם כשעושין אותה מברכין עליה אבל אשה אינה מברכת עליה שהרי אי אפשר לה לומר וצונו. ויש חולקי' להתירן אף בברכה כמו שביארנו בקצת מקומות. וכן גדולי המפרשי' חולקין לומר שמאחר שאין האשה חייבת בתפלין אם מוצאתם בשבת אינה מכניסתם הואיל ואין זה דרך מלבושה בחול מתורת חיוב. ולענין תקיעת הרשות ביום טוב אין מעכבין את התינוקות מלתקוע אבל נשים ודאי מעכבין:

דף צו:

תכלת של ציצית צריך שיהא צבוע לשם תכלת. ומעתה המוצא תכלת בשוק אעפ"י שבדקם ויצאו מתורת ספק קלא אילן פסול ולא סוף דבר בלשונות ר"ל לשונות של צמר (סדוק) [סרוק] וצבוע שהדברים נראין שעל דעת מלבוש (וצבעו אלף) [צבעו אלא] אף בחוטים וכן לא סוף דבר בחוטים שאף בהם אפשר שטוואם לארגם בשפת הבגד אלא בשמצאם טוואים ושזורים שהדברים מוכיחים שלצורך ציצית נעשו כמו שאמרו בספרי פתיל תכלת תכלת טווי ושזור אעפ"י כן פסולים ולא עוד אלא אפי' מצאן מופסקין למדת הציציות והוא שיהו משולשלים ארבע אצבעות מן הטלית כמו שיתבאר במקומו שהיה לנו לומר אלמלא שלצורך ציצית נעשה לא טרח (כלי הא) [כולי האי] אעפ"י כן הכל פסול עד שיתברר שלשמה טוואוהו וצבעוהו:

דף צז.

בליטת האותיות שבתפלין ר"ל שינין שבקציצות צריך שתהא מבחוץ. ר"ל שיהיו האותיות בולטות ולא שוקעות והוא שאמרו נוייהן מלבר ויש מפרשי' שלא יהו האותיות בולטות בצד פנימי של עור המודבק בקלף התפלין אלא בחוץ למראית העין. ויש מפרשי' שמקום השער של עור נקרא נוייהן והוא מלבר ר"ל שהכתיבה במקום הבשר כמו שהתבאר במקומו:

הלוקח תפלין ממי שאינו מומחה בעשייתם צריך לבדקם אם נעשו כתקנם אם לאו ואם לקח מהם הרבה ביחד לחזור ולמכרם בודק מהם שלש קציצות רצה שתים של ראש ואחת של יד רצה שתים של יד ואחת של ראש ואם מצאם כשרים הוחזק הכל להכשר אבל בשתים לא ואעפ"י שבענין קטלנית אמרו בתרי זמני הויא חזקה בזו לא הוכשרו כלם אלא בבדיקת שלש ואעפ"י שזה שלקחם הוא ממנו לקחם מתגר אחר ואם לקחם צבתים צבתים ר"ל כרכים כרכים והרבה תפלין בכל כרך וכרך כל צבת וצבת צריך בדיקה בשלש קציצות שחזקת הצבתים שמהרבה בני אדם הם נקחים ואם היה התגר מומחה סומכין על בקיאות התגר שבשעת מקחו בדקם:

דף צז:

המשנה השניה והוא מענין משנה שלפניה והוא שאמר הקורא בספר על האסקופה וכו' פי' אסקופה הוא המפתן הנדרס ברגלי הנכנס כמו שתרגם (יונתן ידיו) [ושתי כפות ידיו] כרותות על המפתן על אסקופתא. וכבר ידעת שכל ספריהם היו עשויים בגליון כעין ספר

תורה שלנו וכשהיה עומד זה על אסקופת הבית והיה קורא בספר נתגלגל הספר מידו ר"ל שנתפשטו יריעות הספר שמצד האחד ונפלו ונשאר אגדו שמצד האחר בידו ואמר על זה שמתירין לו לגלגלו אצלו שמאחר שלא נפל כלו מידו אין דנין אותו כאלו נפל כלו מידו עד שיקרא מכניס מרשות לרשות שכל שאגדו בידו עדיין אינו נקרא נח ברשות אחר. ומכל מקום שאלו בגמרא אם אסקופא זו רשות היחיד כגון שגבוהה עשרה ורחבה ארבעה או שיש כנגדה למעלה תקרה על הדרך שביארנו בראשון של שבת. וקמה רשות הרבים ר"ל ומה שלפניה והוא המקום שנפל שם ראש הספר האחד הוא רשות הרבים ומה שאתה מתירו. הוא מפני שכל שאגדו בידו אין כאן הנחה גמורה אלא איסור סופרים מגזרת שמא יבא להקל אף אם נפלה כלה מידו ואם כן היינו ר' שמעון שאמר אפי' בארץ עצמה גוללו אצלו שאין לך שום דבר של שבות עומד בפני כתבי הקדש שהרי ר' יהודה לא היה מיקל אלא בשלא היה בארץ לגמרי אלא אם כן הוא מסולק מן הארץ מעט אפי' כמלא החוט. ושאלו בגמרא על זה רישא וסיפא ר' שמעון ומציעתא ר' יהודה. ותירצו בה שתחלת המשנה דברי הכל היא ובאסקופה הנדרסת שאם אתה אוסרו לגלול ומניח ראשו אחד על האסקופה וראשו האחר ברשות הרבים יש כאן בזיון גדול מצד הדריסה וכל שיש בו חשש בזיון כל כך אין אסורי סופרים עומדים בפני בזיון של כתבי הקדש ובזו לא נחלקו ר' יהודה ור' שמעון כלל ואם כן הלכה פסוקה כן. ואעפ"י שטעם זה נדחה בגמרא לא נדחה מצד עצמו שהדין בודאי כך הוא אלא שנדחה מצד מה שאמרו עליה בברייתא תוך ארבע אמות גוללו חוץ לארבע אמות הופכו על הכתב ומניחו כן ואם באסקופה הנדרסת אף בחוץ לארבע אמות הואיל ואגדו בידו אין כאן הנחה גמורה ואין כאן אלא איסור סופרים והוא נדחה לכבוד כתבי הקדש. ולדעת זה משנתנו בשאין כאן חשש דריסה היא הואיל וכן כל שהאסקופה רשות היחיד ושלפניה רשות הרבים אסור לגללו אחר שאין כאן חשש דריסה. ואם כן משנתנו דוקא באסקופה כרמלית ר"ל שאין עליה תקרה ורחבה ארבעה וגבוהה שלשה ומה שלפניה רשות הרבים ותוך ארבע אמות שאפי' נפלה מידו לגמרי והגביהה וגללה אין כאן חיוב חטאת לא גזרו אבל חוץ לארבע אמות שאם נפלה מידו והגביהה וגללה יש כאן חיוב חטאת גזרו בה אף באגדו בידו הואיל ואין כאן חשש דריסה וכן פסקוה גדולי המחברים. ומכל מקום לפי סוגיית הגמרא אין זה עולה לענין פסק שהרי הקשו בה שמאחר שמכל מקום אין כאן חשש דריסה נחוש שמא יכניס מרשות הרבים לרשות היחיד דרך האסקופה שלא בהנחה על האסקופה אלא בהעברה דרך עליה וכדרבא דאמ' המעביר מתחלת ארבע לסוף ארבע דרך כרמלית חייב שהרי מכל מקום הלכה כן כמו שביארנו במקומו עד

שהוצרך להעמידה באסקופה ארוכה ר"ל שרחבה ארוך (ומתוח) [וימשוך] הרבה שסתם הדבר שעומד הוא ליפש על האסקופה קודם שיכניס את הספר לרשות היחיד וכבר ידעת שהמוציא דבר מרשות היחיד לכרמלית ומניחו שם ואחר כך חוזר ועוקרו מן הכרמלית ומניחו ברשות הרבים פטור וזו שהעמידוה באסקופה ארוכה ודאי אינה הלכה שהרי בקריאה לאור הנר בשבת אמרו אפי' גבוה שתי קומות אפי' גבוה שתי מרדעות אלא שחזרו והעמידוה אף בשאינה ארוכה. סתם כתבי הקדש אדם מעיין בהם תמיד וסתם הדברים כשהוא על האסקופה נח הוא לשם לעיין אלא שאף בזה חזרו והקשו שמא יעיין ברשות הרבים ויכניסהו לשעתו ברשות היחיד עד שהוצרכו להעמידה כבן עזאי שהוא סובר מהלך כעומד ונמצא שהלוכו על האסקופה נדון כעמידה. ואעפ"י שמודה בן עזאי בזורק. לזריקה לא חיישינן שהרי אסור לזרוק כתבי הקדש משום בזיון. ונמצא שמשנתנו כל שאין שם חשש דריסה אין מתירין לו אף באסורי סופרים ואם כן משנתנו אין הלכה כן ר"ל לגללו אצלו אלא שיש לה מקום באסקופה הנדרסת וגדולי המחברים פסקוה אף בכל [אסקופה] שבתוך ארבע אמות כמו שכתבנו. שמא לא חששו לשקלא וטריא שבגמרא שלא נאמר אלא דרך דחייה ומשא ומתן אלא שאין נראה כן. ולמדת מכל מקום שמשנתנו הלכה היא אם אף באסקופה רשות היחיד ובאסקופה הנדרסת אם באסקופה כרמלית אעפ"י שאינה נדרסת ובתוך ארבע אמות לדעת גדולי המחברים ובזו לא נחלקו ר' יהודה ור' שמעון ודברי הכל היא. היה קורא בראש הגג ונתגלגל הספר מידו לאויר רשות הרבים ועדיין אגדו בידו והרי אין כאן. חשש בזיון כלל עד שלא הגיע לתוך עשרה גוללו אצלו אפי' נח כגון שהיה הכותל משופע ואם בתוך עשרה אם לא נח גוללו אצלו ואם נח כגון שהיה הכותל משופע ויש שם ריוח בכדי ארבעה טפחי' שנח שם אינו גוללו שאעפ"י שכל שאגדו בידו אינו הנחה גמורה מכל מקום אסור סופרי' יש כאן וכל שאין בו חשש דריסה אין מקילין בה. אלא שמכל מקום הופכו על הכתב ר"ל שהופך היריעה הגויל [על] פניה להגין עליה שלא יעלה אבק על האותיות ואעפ"י שהלכה אמרו כותבי ספרים תפלין ומזוזות לא התירו להם להפוך יריעה על פניה וכל שכן להניחם פתוחים אלא פורס עליהם את הבגד בזו ענינה שאין לו בגד וכל שאין לו בגד מוטב לו להפוך יריעה על פניה משיניחנו פתוח ויעלה אבק עליהם.

לא היה הכותל משופע אלא שנתגלגל לפחות משלשה הרי הוא כנח בארץ מתורת לבוד והופכו על הכתב ובזו נחלק ר' יהודה לומר שאפי' אינו מסולק אלא מלא החוט גוללו. ואף בגמרא פרשו שאף תנא קמא סובר כן ולא עוד אלא שכלה ר' יהודה היא וחסורי מיחסרא והכי קתני הגיע לעשרה טפחים הופכו על הכתב במה דברי' אמורים בכותל

משופע שיש כאן הנחה אבל בכותל שאינו משופע אפי׳ פחות משלשה גוללו שכל תוך שלשה צריך הנחה על גבי משהו ר״ל שאם זרק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים שבאמצע אפי׳ עבר תוך שלשה לקרקע רשות הרבים פטור אלא אם כן נח ברשות הרבים אלא שמכל מקום אחר שהוא תוך שלשה אין צריך להנחה על גבי מקום חשוב אלא דיו בהנחה על גבי משהו כמו שביארנו במקומו. ואף זה אף בתוך שלשה גוללו אלא אם כן נח על גבי משהו וכל שכן אם נח לארץ שאינו גוללו שאין הלכה כר׳ שמעון שאמ׳ אפי׳ בארץ עצמה גוללו הואיל ואגדו בידו שאין שבות עומד בפני כתבי הקדש. שאין אומרין כן אלא במקום חשש בזיון כמו שביארנו. ויש פוסקים שכל תוך שלשה אינו צריך הנחה כלל אפי׳ על גבי משהו כמו שכתבנו במסכת שבת:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ולא נתחדש עליה בגמרא דבר שלא ביארנוהו:

דף צח:

המשנה השלישית והכונה בה בביאור החלק השני והוא שאמר זיז שלפני החלון פתוחה לרשות הרבים וזיז יוצא מן הכותל כנגד החלון שאדם יכול להשתמש בה דרך אסקופת החלון ואמר שבני עלייה נותנין על אותו הזיז ונוטלין הימנו בשבת. מפני שהזיז ודאי למעלה מעשרה הוא ורשות הרבים אינה מתפשטת למעלה מעשרה וכל למעלה מעשרה שבה מקום פטור הוא והרי נמצא זה מכניס או מוציא מרשות היחיד למקום פטור. ומכל מקום פרשו בגמרא שלא הותר אלא בכלים הנשברים ר״ל כלים שמשתברי׳ בנפילתם כגון כוסות וקערות של חרס וכיוצא באלו שאלו יפלו לרשות הרבים לא יבא להכניסן שהרי ישתברו בנפילתם אבל כלים שאין משתברים אסור שאעפ״י שמכל מקום פטור שמא מתוך שהזיז אין בו מחיצות יפלו לרשות הרבים ויבא להביאם. אלא שדבר זה יש בו מחלוקת גדולה בין המפרשי׳ והוא שגדולי הרבנים סוברים שזה שאסרנו בכלים שאין משתברים אף בזיז רחב ארבעה כן ממה שאמרו בסוגיא זו בגמרא זיז היוצא ברשות הרבים נותנין עליו כוסות וצלוחיות וקערות ומשתמש בכותל עד עשרה טפחים התחתונים. ר״ל שאם היה הזיז יוצא כנגד אורך כל הכותל לא סוף דבר שהוא משתמש במה שממנו כנגד החלון אלא משתמש בכלו בין שהזיז מכוון כנגד החלון בין שהוא נמוך ממנו הרבה אלא אם כן היה בתוך עשרה התחתונים לרשות הרבים כמו שביארנו ואמרו על זה אם יש שם זיז אחד למטה הימנו אינו משתמש אלא כנגד חלונו כלומר אם יש לאדם אחר זיז למטה הימנו כגון שהבית לאחד והעליה לאחר לא יוציא העליון על הזיז שלו אלא במה שמכוון מן הזיז כנגד רוחב חלונו אבל לא משפת דפני החלון

ולהלן מכאן ומכאן מפני שאויר הזיז התחתון עולה עד לרקיע ונמצא העליון כמוציא כלים ששבתו בתוך ביתו לאויר חצר חברו. והקשו על זה היכי דמי אי דלית ביה ארבעה אף כנגד חלונו למה ישתמש ופירשו הם ז"ל אי דלית ביה ארבעה בעליון הן שיהא בתחתון ארבעה הן שלא יהא בתחתון ארבעה היאך הוא משתמש כלל אף כנגד חלונו ואף בכלים הנשברים שהרי אף באלו לא הותר אלא ברוחב ארבעה שאינו מצוי כל כך ליפול אבל כשאין בו ארבעה הואיל ונפילתם מצויה הרי הוא כזורק לרשות הרבים בכונה או בפשיעה. ואעפ"י שאמרו מקום שאין בו ארבעה על ארבעה מותר לבני רשות הרבים ולבני רשות היחיד לכתף עליו. דוקא בתשמיש עראי אבל תשמיש תדיר במקום כזה לא. ואי דאית ביה ארבעה מה ענין שיאסרהו זיז שלמטה הימנו אפי' התחתון גם כן רחב ארבעה שהרי מכל מקום רשות היחיד אינו עולה עד לרקיע אלא כשאינו מוצא דבר המונעו אבל זה אינו עולה אלא עד קרקעיתו של זיז עליון שהרי אף זיז עליון רשות בפני עצמו הוא וכל שכן אם התחתון אינו רחב ארבעה שאין לו אויר למעלה הימנו. ופרשוה בשיש לתחתון ארבעה והעליון אין לו ארבעה ונמצא העליון באויר התחתון ואעפ"י כן משתמש במה שמן הזיז כנגד החלון שהרי מכיון שעובי כותל החלון משלימו לארבעה הרי הזיז המחובר בו כחורי החלון ר"ל זויותיו ותקוני הרחבתו. למדנו לשטה זו שכל בכלים שאין נשברים אף בזיז רחב ד' אסור ובכלים הנשברים בזיז רחב ארבעה מותר שלא ברחב ארבעה אסור ושני אלו אין בהם הפרש בין שיהא תחתיו זיז לאחר בין שאין בו כלל ואם יש בו אין בו הפרש בין שיש בתחתון רחב ארבעה בין שאין בו רחב ארבעה ומכל מקום בתוספות מתמיהים אם כן אף בגג הסמוך לרשות הרבים בלא מחיצות אפי' רחב כמה לא ישתמש בכלים שאין נשברים [לפיכך הם אומרים שכל שהוא רחב ארבעה אפי' בכלים שאין נשברים מותר] ואין חלוקה בין נשברים לאין נשברים אלא כשאין רחב ארבעה ומשנה ובריייתא כשאין רחב ארבעה היא שנויה וזה שלא העמיד משנתנו ברחב ארבעה ואף בכלים שאין נשברים מפני שסתם הזיז אינו רחב ארבעה וזה שהקשו בברייתא אי דלית ביה ארבעה אפי' כנגד חלון לא לשתמש דמשמע אף בכלים הנשברים שהרי העמדנו ראש השמועה בכך פרשוה גדולי הדור לדעתם אי דלית ארבעה בעליון אבל בתחתון יש ארבעה אף כנגד חלונו לא ישתמש שהרי העליון אוירו של תחתון הוא ואעפ"י שסתם זיז אינו רחב ארבעה מאחר שנתלה איסור העליון בתחתון משמע שהתחתון רשות חשוב הוא. אלא שקשה להם אם כל השמועה בשאין רחב ארבעה אף למטה מעשרה אמאי לא שהרי מקום פטור הוא הא בדאית ביה ארבעה וכשיטת גדולי הרבנים כרמלית הוא ואסור. ושמא מגזרת רוחב ארבעה הוא אעפ"י שלענין פירוש

הסוגיא נראין דבריהם של ראשונים. לענין פסק נראה כדעת התוספות. ואף גדולי הדור נסעדו בה מסוגיית זיז רחב ארבעה שבסוף פרק חזקת הבתים אעפ"י שאין בה הכרח וכל שבית ועליה של שנים וזיזים יוצאים לשניהם כל ששניהם שוים הם שאין רחבים ארבעה הן שרחבים ארבעה עליון משתמש בעליונים תחתון בתחתונים ואם התחתון רחב ארבעה ועליון אינו רחב ארבעה הרי התחתון רשות חשוב ועולה עד לרקיע ואוסר לעליון כמו שביארנו. ומכל מקום אם רשות התחתון משותפת בין שניהם אינו מבטל לעליון כך כתבוה קצת חכמי הדור ממה שאמרו בבור שבין שתי חצרות כל אחד מוציא זיז כל שהוא וממלא ובזיז היוצא לכרמלית מותר לדברי הכל ואף בכלים שאין נשברים ואין גוזרין בה משום רשות הרבים שרשות הרבים עצמה אינה אלא גזרה. וממה שצריך עוד לבאר כאן הוא שהדברים מוכיחים שאויר רשות היחיד שאמרו שעולה עד לרקיע לא סוף דבר ברשות היחיד שבמחיצות אלא אף בעמוד כן שהרי זיז אין בו מחיצות הואיל וחששו בו לנפילת כלים וכן שכל שיש בו מחיצות אינו קרוי זיז ואעפ"י כן יש לו אויר. ומכל מקום ראשונם של גאונים כתבו שלא אמרו כן אלא ברשות היחיד במחיצות. והביאוה ממה שאמרו בפרק חלון עמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה ונעץ בה יתד כל שהו מיעטו לדעת אביי ורבא אעפ"י שאין הלכה כן ואם לא כן למה ימעט והלא אף היתד באויר רשות היחיד הוא ואין הדברים נראין.

עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים בתוך ארבע אמות ואין גוזרין שמא יכניס וכן עומד ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד ובלבד שלא יוציא חוץ לארבע ר"ל על טלטול שברשות הרבים שלא יוציאנו מארבע אמותיו וכל שאינו עושה כן מותר ואין חוששין שמא יעבירנו חוץ לארבע אמות או שמא יכניסנו לפניו. וכן בעומד ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד אין חוששין שמא יוציאנו הא כל שהעבירו ארבע אמות חייב ואפי' בהיה רשות היחיד גבוה (עד) [עשרה] שכשעקרו ממקום זה והניחו במקום זה מעבירו דרך למעלה מעשרה שהרי המעביר חפץ מתחלת ארבע לסוף ארבע דרך כרמלית או מקום פטור חייב והוא ענין דרך עליו כלומר למעלה מראשו שהוא מקום פטור והטעם מצד שהולכין אחר עקירה והנחה הא כל שאינו מעבירו מארבע אמותיו מותר. ומכל מקום פרשו בגמרא דוקא בחפצים שאין צריכים לו אין לחוש שמא ימשוך החפץ אחריו להכניס או להוציא אבל כל שצריך לו אסור והוא שאמר בסמוך לא יעמוד אדם ברשות הרבים וישתה ברשות היחיד ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים אלא אם [כן] הכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה. שהרי מאחר שהמים צריכים למקום שהוא. ויש מפרשי חפצים הצריכי לו כלומר שהם כלי חמדה או של תועלת כגון של

זהב או של כסף אבל כלים שאין צריכים לו מכניס ראשו בלבד ושותה במקומו. וכן כתבוה גדולי המחברים ואין נראה כן. ובכרמלית מיהא מותר אף בלא הכנסת ראשו ורובו ואף בכלים הצריכים לו. לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתין מים ברשות הרבים או ברשות הרבים וישתין מים ברשות היחיד וכן לא ירוק. ופרשו בגמרא שאם עשה כן חייב חטאת ואעפ"י שאין כאן עקירה ממקום ארבעה מחשבתו משויא ליה מקום. וכן זרק ונחה בפי הכלב או בפי הכבשן אחר שהוא מכוין לזרקה לשם הואיל ואין כאן דעת אחרת מעכבת מחשבתו עושתהו מקום כמו שביארנו בראשון של שבת וכן ברוק אתה צריך לומר שאעפ"י שכל המשקין ברביעית מחשבתו מחשבם ועושה אותם כרביעית ואם הוא ברשות היחיד והוציא פי האמה ברשות הרבים והשתין ברשות הרבים אסור לכתחלה ואם עשה פטור ספק הוא אם נדון אותו אחר עקירת המים ממקום הנחתן במקוה אחר יציאתם. ומכל מקום אם היה עומד ברשות היחיד ומשתין ברשות היחיד אלא שמתגלגלין ויוצאין לרשות הרבים או בהפך זה מותר שהרי חצר שיש בה ארבע אמות שופך לשם מים אף בלא עוקה כמו שהתבאר. ומכל מקום דוקא ברשות היחיד שיש בו ארבע אמות אבל בפחות מכן הרי הוא כמכוין להוציאם והוה ליה כחו ברשות הרבים שאסור. והוא שאמרו בתלמוד המערב לא סוף דבר עומד ברשות היחיד ומשתין ברשות הרבים אלא אפי' עומד ברשות הרבים ומשתין ברשות הרבים ומתגלגלין ויורדין לרשות היחיד אסור וכן בהפך. ועוד אמרו שם הדא אמרה סלון שהוא עומד ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה אין שופכין לתוכה מים בשבת ר' יהודה אומר אף מי שנתלש רוקו בפיו לא יהלך ארבע אמות עד שירוק וכן הלכה. ופרשוה בגמרא דוקא בשהפך בו בתוך פיו להוציאו לחוץ אבל אם לא הפך בו מותר להלך בו:

זהו ביאור המשנה וכן הלכה ומה שנכנס תחתיה בגמרא ממה שלא ביארנוהו כך הוא:

דף צט.

אף לענין הכשר אוכלין לטומאה שהדבר ידוע שרוקו של אדם מתולדות המים הוא ומכשיר דוקא. בהפך בה אבל לא הפך בה הרי היא כגופו של אדם ואינו מכשיר. מעתה האוכל דבלה של תרומה בידים מסואבות שהן שניות והשני פוסל את התרומה אלא שהדבלה לא הוכשרה אם אחר שהכניסה בפיו הכניס ידו לתוך פיו ליטול צרור ונגעה הוכשרה וקבלה טומאת היד ודוקא בהפך ברוקו על דעת להוציאו לחוץ:

כל העושה דברי' הממאיסי' הרי זה נמאס. ואם עושה אותם לפני מי שגדול ממנו הרי זה דרך הדיוטות ופורק עול יראה. דרך הערה אמרו הכיח בפני רבו חייב מיתה. ודוקא

בכיח ורק שהיה לו להסתלק משם או לכסותו אחר כן. ודרך סמך הביאוה ממה שכתוב ולמשנאי אהבו מות אל תקרי למשנאי אלא למשניאי והם מחללים את כבוד התורה בגנות מדותיהם:

המשנה הרביעית והכונה בה כענין משנה שלפניה והוא שאמר. לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים ברשות הרבי' וישתה ברשות היחיד אלא אם כן הכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה. ואעפ"י שהתרנו לעמוד ברשות היחיד ולטלטל ברשות הרבים והיה לנו ג"כ להתירו בזה בהוצאת ראשו לבד. כבר ביארנו דוקא בחפצים שאין צריכים לו אבל זה שהוא צמא והמים צריכים לו חוששין שמא ימשכם אחריו ויכניסם. ומכל מקום בכרמלית מותר בהוצאת ראשו לבד שהרי אף הוצאה גמורה בכרמלית אינו אלא גזרה בעלמא ואין גזרה לגזרה.

דף צט:

וכן בגת. פירשו בגמרא שלענין מעשר נאמרה והוא שהטבל אסור באכילת קבע ומותר באכילת עראי ואמר שהרוצה לשתות על הגת שזהו שתיית עראי הואיל ואינו מוציאו מן הגת אלא ששותהו עליו לא יעמוד בבית וישתה בגת אלא א"כ מכניס ראשו ורובו [כי] חוששין שמא יוציא היין חוץ לגת ונמצא שותה טבלים. ופרשו בגמ' לדעת חכמים שבמזיגה חמין הוא שנאמר כן שאינו ראוי להחזיר את המותר שהחמין מקלקלין את היין אבל על הצונן מותר אף בלא הכנסת ראשו ורובו (לגג) [לגת] שמאחר שהמותר ראוי לחזור אינו קובע. ומכל מקום לענין פסק לעולם אינו נקבע בצונן לאסור שתייה במקומו אלא משהניחו בחביות ויש לה החרצני והזגים מעל פני החבית כמו שביארנו במסכת ע"ז. ויש פוסקין שאין הלכה כסוגיא זו ואין קבע אף לשלא במקומה אלא בקפוי של חבית והשלאה החרצנים ממנה.

ומה שהוזכר במשנה זו אחר כן מענין המזחילה יש בה ובסוגיא המתגלגלת עליה חלוף נוסחאות. ועיקר הגרסאות לדעתנו היא גירסת גדולי הרבנים ונוסח משנתם קולט אדם מן המזחילה למטה מעשרה ומן הצנור מכל מקום ושותה וענין מזחילה הוא כמין מרזב והוא שגגותיהם היו שטוחים בשוה ר"ל שלא בשפוע ובצד הגג הנוטה לרשות הרבים [עושים] הרבה נקבים לצאת המים דרך (בם) [שם] ועושין מרזב באותו צד על פני כל הכותל שכל מי הגג ננערים בה דרך הנקבים והמים נוזלים דרך המזחילה לצד ראש המזחילה האחד לרשות הרבים שלא יהו המים נגרים דרך רוחב הכותל ויזיקוה. וסתם מזחילה היא בפחות משלשה סמוך לגג והרי היא כגג שהיא רשות היחיד. וכן

פי המזחילה אינו יוצא מן הכותל שלשה טפחים. ואמר על זה שעומד אדם ברשות הרבים וקולט מן המים הנגרים מן המזחילה בעוד שהם באויר בידיו או בכליו אפי' למטה מעשרה שהוא אויר רשות הרבים והוא הדין למעלה מעשרה שהוא אויר מקום פטור ושותה ברשות הרבים ואין כאן מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים שהרי בשעה שקולטם המים באויר רשות הרבים או באויר מקום פטור הם. ואמרו על זה בגמרא קולט אין מצרף לא. ר"ל שאסור לצרף ידו או כליו במזחילה עצמה או בפי המזחילה או בסמוך לה פחות משלשה וליטול מן המים לשם. ושאלו בה מאי טעמא אמ' רב נחמן הכא במזחילה פחות מג' סמוך לגג עסקינן דכל פחות משלשה לגג כגג דמי והילכך כל שצירף ידו למזחילה נמצא מוציא מרשות היחיד ושותה ברשות הרבים וצירוף זה אסור בכל מקום שיהא בו הגג ר"ל בין שהיה הגג למטה מעשרה בין שיהא למעלה מעשרה שהגג בכל מקום שהוא רשות היחיד הוא ואפי' למטה מעשרה אלא שסתם גג למעלה מעשרה הוא והוא שמזכיר בזה למטה מעשרה אם היה הגג גבוה כל כך שלא נצטרפה ידו בפחות משלשה סמוך לגג. ובריייתות שבאו עליה בגמרא כך הם תניא נמי הכי עומד אדם ברשות הרבים ומגביה ידו למעלה מעשרה וקולט אבל לא מצרף. וכן אתה יכול לגרוס בה למטה מעשרה שאין הכונה אלא להרחיק ידו מפי המזחילה שלשה. והברייתא השנייה תניא אידך לא יעמוד אדם ברשות הרבים ויגביה ידו למעלה מעשרה פחות משלשה סמוך לגג ויצרף אבל קולט הוא ושותה. ואף בזו הוא הדין למטה מעשרה. ומה שאמרו אחר כן במשנתנו ומן הצנור מכל מקום ושותה. ענינו הוא שלפעמים אין עושין מזחילה על פני כל הכותל אלא מכוונים שיהיו כל מי הגג ננערים במקום אחד ועושים שם נקב אחד שהמים יוצאים דרך בו ותוחבים שם צנור ארוך כעין שפופרת שהמים מתקלחים דרך בו ופי הצנור בולט חוץ לגג הרבה וסתם צנור אינו רחב ארבעה וכן אינו חורי רשות היחיד שהרי רחוק הוא מן הגג שלשה אעפ"י שראשו האחד קבוע בכותל. ומעתה שותה מכל מקום שבו ר"ל בין בקליטה בין בצירוף בין ביד בין בכלי מפני שהוא מקום פטור ואין בזה חלוק בין למטה מעשרה בין למעלה מעשרה שכל שהוא רחוק מן הגג שלשה ואינו רחב ארבעה בין למטה מעשרה בין למעלה מעשרה מקום פטור הוא. ומכל מקום פרשו בגמרא שאם הצנור ארבעה על ארבעה אסור ר"ל בצירוף ידו פחות משלשה שהרי נמצא מוציא מרשות לרשות וזה שאמרו בה אסור פירושו חייב אלא שמתוך ששנה בה תחלה קולט ר"ל לכתחלה שנה בזו לשון איסור. ומכל מקום גדולי המחברים כתבו בה שאינו חייב ומטעם שלא נחו המים. ואף גדולי הדור הביאו ראיה לדבריהם משמועת הכניס ידו לחצר חברו וקבל מי גשמים והוציא.

האמורה בראשון של שבת. ונראין דבריהם. ואם היה הצנור למטה מעשרה ומופלג מן הגג שלשה הרי הוא כרמלית ואסור להוציא ממנו לרשות הרבים. ויש מפרשים לשטה זו שכל שאינו מצרף ידו למזחילה אפי' קירבה שם בפחות משלשה קליטה הוא ולא צירוף וכל שהותרה קליטה הותרה אף בסמיכות ידו בפחות משלשה ואין נראה כן.

ויש גורסין במשנתנו קולט אדם מן המזחילה למעלה מעשרה ומן הצנור ומכל מקום ושותה. כלומר שכל הדברים במזחילה להתיר בקליטה ולאסור בצירוף. והם גורסים בגמרא קולט אין מצרף לא מאי טעמא. אמ' רב נחמן הכא במזחילה שלשה עשר עסיקינן פירוש שכשהגביה ידו למעלה מעשרה אעפ"י שהוא בפחות משלשה למזחילה עדיין היא רחוקה מן הגג אבל כשצירף ידו למזחילה לגמרי נמצאת ידו בפחות משלשה לגג והרי הוא מוציא מרשות לרשות. ותניא נמי הכי עומד אדם ברשות הרבים ומגביה ידו למעלה מעשרה בפחות משלשה ר"ל פחות משלשה למזחילה אבל לא יצרף ר"ל בפחות משלשה לגג. ותניא אידך לא יעמוד אדם ברשות הרבים ויגביה ידו למעלה מעשרה בפחות משלשה לגג ויצרף אבל קולט הוא ושותה. ונמצא לדעת זה שאין צירוף נאסר בסמיכות ידו למזחילה בפחות משלשה אלא בסמיכות ידו לגג בפחות משלשה. וגדולי המחברים נראה שנמשכו לשטה זו וכל גדולי הפוסקים גורסין ברשות היחיד בשתיהן ומכונים בה לדרך אחרת. וכן יש מפרשי' שכל שהוא למטה מעשרה הרי הוא רשות העומד בו. וכן יש מתבלבלים בדרכים אחרים. ועיקר הדברים כדעת ראשון. ומכל מקום אף לשטתנו כל שאסרנוהו ברשות הרבים הוא הדין ברשות היחיד אם הגג פרוץ לגגות אחרים שהרי אסור לו לטלטל ממנו לבית אבל לחצר מותר שהגג והחצר רשות אחת הן ואף מן הבית לא נאסר אלא להכניסם לבית אבל לשתות במקומו מותר ואם הם מי גשמים שירדו בשבת ולא שבתו בגג בין השמשות קולט ומכניס לבית אבל לא יצרף הא שבתו בגג אף בקולט אסור להכניסם לבית:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ולא נתחדש עליה דבר שלא ביארנוהו:

המשנה החמישית והכונה בה כשלפניה והוא שאמר בור ברשות הרבים וחולייתה גבוהה עשרה טפחים חלון שעל גבה ממלאין הימנה בשבת וסתם משנתנו שהבור בעצמו עמוק עשרה ואעפ"י כן אנו מצריכין להיות חולייתו גבוהה עשרה. ומתוך כך שאלו עליה בגמרא אם בסמוכה לכותל למה לי חוליא עשרה שהרי מאחר שאין בין שפת חלל הבור לכותל ארבעה ואינו ראוי להלוך מקום פטור הוא והבור בעצמו רשות היחיד וכשמכניס מן הבור לבית נמצא מכניס מרשות היחיד לרשות היחיד דרך אויר מקום פטור ואין צורך לחוליא כלל. ופירשה רב חמא במופלגת מן הכותל ארבעה שאם אין שם

חוליא עשרה נמצא מכניס מרשות היחיד לרשות היחיד דרך אויר רשות הרבים. ואעפ"י שרשות היחיד תופס אוירו עד לרקיע והרי הבור רשות היחיד הוא אי אפשר כשהוא משלשל את הדלי או מעלהו שלא יטהו שלא כנגד הבור ויכנס בתוך עשרה של רשות הרבים (ואעפ"י שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר כל למטה מעשרה גופו של רשות הוא ומה שאין אוסר אדם דרך על חברו לא נאמר אלא אם כן בשתי רשיות שכל אחד מהם רשות שלם כגון שתי גזוזטראות או שני זיזין רחבים כל אחד ארבעה) אבל כשהחוליא גבוהה עשרה הרי הדלי בתוך החוליא קודם שיגיע לאויר רשות הרבים. ור' יוחנן תירצה בסמוכה. ופי' הדברים שהבור וחולייתה מצטרפים לעשרה לדונו רשות היחיד. ודברי שתיהן כהלכה נאמרו. ונמצא שכל שסמוכה לכותל בפחות מארבעה מותר בלא חוליא וברחוקה מן הכותל ארבעה דוקא בחוליא עשרה. ומכל מקום גדולי הדור משיבים על הראשונה אף ברחוקה מה אנו צריכים לחוליא והרי כל שהוא למעלה משלשה טפחים קלוטה אינה כהונחה וכל שאגדו בידו אין כאן אפי' שבות והרי בהיה קורא בראש הגג ונתגלגל הספר מידו והגיע למטה מעשרה שהוא אויר רשות הרבים לא אמרו שלא לגללו אלא בכותל משופע שנח אבל לא בכותל ישר שלא נח. וכן בקורא בספר על האסקופה אמרו למטה בפרק זה באסקופה כרמלית ורשות הרבים עוברת לפניה דכיון דאגדו בידו שבות נמי ליכא ואף כאן כיון דקלוטה לאו כמי שהונחה ואגדו בידו אפי' שבות נמי ליכא לפיכך כתבו שתירוץ זה אינו אלא לדעת האומר קלוטה כמי שהונחה ואין הלכה כן. והילכך כל שהחוליא גבוהה שלשה אפי' מופלגת מותר אבל בשאינה גבוהה שלשה דוקא בסמוכה. ולשטה זו יש להתירה לדעתנו אף בפחות משלשה שהרי פסקנו למעלה כרבא שאף תוך שלשה צריך הנחה על גבי משהו אלא שיש פוסקים בה שאין צריכה הנחה כלל כמו שביארנו.

אשפה ברשות הרבי' גבוהה עשרה חלון שעל גבה זורקין לתוכה בשבת ופרשוה בגמרא באשפה של רבים שאינה עשויה לפנותה וליטלה משם אבל של יחיד לא שמא תנטל אשפה והויא לה רשות הרבים ומתוך שהרגיל עצמו לזרוק בה לא יזהר בכך אף לכשנטלה ואין לחוש לדילמא מיגנדר ואתי לאיתוייה שסתם אשפה אין זורקין בה אלא דברים הנמאסים. ויש גורסין שופכין לתוכה והוא הדין והוא הענין וכן (ברור) [בבור] אין גוזרין בזו שכל שאגדו בידו אין דרך להתגלגל מידו:

זהו ביאור המשנה ומה שנתגלגל בה במבוי אחד שצד האחד כלה לים וצדו אחד לאשפה כבר ביארנוה בפרק ראשון ולא נתחדש עליה בגמרא דבר שלא ביארנוהו:

המשנה הששית והכונה בה כשלפניה והוא שאמר אילן המיסך על הארץ ר"ל שענפיו מתפשטים אילך ואילך עד שהם סוככים על שטח הארץ הרבה אם אין נופו ר"ל שפתותיהם של נופים גבוהות מן הארץ שלשה מטלטלין מתחתיו שהרי נחשבו שפתות הנופים כלבודים בארץ והרי הן כמחיצות שעפ"י שהענפים נמוכים בראשיהם גבוהות הן באמצעיתן ונמצאו כאן מחיצות עשרה. ופרשוה בגמרא דוקא בשאין תחתיו יתר מבית סאתים ואפי' נטעו מתחלה לכך שנמצא מוקף לשם דירה. מכל מקום אין תשמישה אלא לאויר ר"ל להסתופף שומרי גנות או הרוצים לעמוד שם לשאוף רוח וכל דירה שתשמישה לאויר אין מטלטלין בה אלא בבית סאתים ואם יש בה יתר מבית סאתים אין מטלטלין בה אלא בארבע אמות. ואם בבית סאתים פרשוה בשני של סוכה [כד:] בשתקנם בהוצא ודפנא שלא יטלטל את נופו רוח מצויה שכל מחיצה שאינה עומדת ברוח מצויה אינה מחיצה.

היו שרשיו גבוהים מן הארץ שלשה טפחים כלומר שיצאו מן הארץ על פניה שרשים גבוהים שלשה לא ישב עליהם שאין משתמשין במחובר אבל פחות משלשה לארץ הרי הוא כקרקע ומותר לישב עליהן. ובתלמוד המערב באחרון של יום טוב אמרו ר' אחא בשם רב אסור לדוש על גבי זמורה בשבת. היא שרשי האילן היא קולחי כרוב. בשגבוהים שלשה אבל אין גבוהים שלשה כארץ הם:

זהו ביאור המשנה וכן הלכה ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הם

דף ק.

שרשי אילן הבאים מלמעלה משלשה לתוך שלשה והוא שאחר שגבהו נכפפו ראשיהם לתוך שלשה מה שהוא בתוך שלשה מיהא מותר לישב עליו שכל פחות משלשה לארץ כארץ הוא ואעפ"י שהוא בא ויוצא מכח איסור אינו איסור. יצאו ממנה ענפים הרבה ביחד זו למעלה מזו כמשוניתא והוא אילן שענפיו מתדרגין זו למעלה מזו כגון זה ענפים שלמעלה משלשה אסור להשתמש בהם ותחתונים שבתוך שלשה לארץ מותר ואם יצאו מהם לצדדין עד שראשן המחובר לאילן גבוה משלשה וראש הענף מושפל בתוך שלשה משתמשין במה שהוא פחות משלשה וכן כל כיוצא בזה. מעתה גפן שבבית ועולה לעלייה או לגג דרך ארובה וכשעלתה על העלייה או על הגג נתפשט על הגג ענף בפחות משלשה לגג או לעלייה משתמשין באותו ענף אעפ"י שבא מכח איסור וכן כל כיוצא בזה. ומכל מקום אם לא היה גוף מקום הענף או השרש שרוצה לישב עליו כלו בתוך שלשה אלא צדו אחד גבוה משלשה וצדו אחר בתוך שלשה כגון שהיה הקרקע גבוה

מצד אחד יותר מחברו אסור והוא שאמרו בברייתא שרשי' הגבוהי' מן הארץ שלשה טפחים אעפ"י שצדו אחד שוה לארץ הרי לא ישב עליהן שאין עולין באילן ואין נתלין בו ואין נסמכין בו ולא יעלה מבעוד יום לישב שם כל היום אחד אילן ואחד בהמה אבל בור ושיח ומערה מטפס ועולה מטפס ויורד אפי' הן מאה שאין הענין באילן משום טורח אלא מגזרת תלישה ובור ושיח ומערה אין בהם חשש של כלום:

עבר ועלה באילן אם מבעוד יום עלה אפי' במזיד ר"ל בכונת לישב שם בשבת מותר לו לירד אף משחשיכה ואם משחשיכה עלה ובמזיד אסור לו לירד ובשוגג מיהא מותר שלא קנסו שוגג אטו מזיד. ובבהמה מותר לירד אף בעלה במזיד משום צער בעלי חיים. ואילן יבש בימות החמה שנמצא יבשותו ניכר לכל מותר לעלות בו בשבת שכל שאין בו לחלוח יצא מכלל מחובר. ומראית העין אין כאן שהרי הואיל ובימות החמה הוא יבשותו ניכר לכל. ודוקא בשאין בו פירות ר"ל משנה שעברה שמשנה זו אין צריך לומר שהרי יבש הוא. וכן דוקא בגרודא ר"ל חלק שאין לחוש בו לשבירת קסמין. ובמקום שראו אותם פרוצים בכך ושאינן בני תורה אסורין אף באלו. והוא שסמכו על זה רב בקעה מצא וגדר בה גדר ר"ל מקום פרוץ ושאינן בני תורה:

כבר ביארנו בראשון של סנהדרין זריקת הדם היאך היא חלוקה לפי ענין הקרבנות מהם במתנה אחת ומהן במתן ארבע. מעתה כל שנתערבו הדמים במינן כגון של אחת באחת ושל ארבע בארבע ינתנו כדינם (ותערבו) [נתערבו] של אחת בשל ארבע שאם נותנן באחת עובר על בל תגרע ואם נותנן בארבע עובר על בל תוסיף. ינתנו באחת שאם נתת [בארבע] ועברת על בל תוסיף עשית מעשה בידך ומוטב לעבור בשב ואל תעשה משיעבור בידים. וכבר ביארנוה במסכת ראש השנה פרק ראוהו בית דין:

דף ק:

מותר לאדם להלך על גבי עשבים בשבת אפי' בימות הגשמים שהם רכות ונוחות להשבר. וכן אפי' נועל מנעלים שהדבר מצוי לשברן בנקל שכל דבר שאין מתכוין מותר. וזו שנאמרה כאן לאסור לא על דעת ר' שמעון נאמרה וכבר ידעת שהלכה כר' שמעון:

אסור לאדם שיכוף את אשתו לדברי' שבצנעה אפי' לכונת מצוה אלא ירצה תחלה ואחר כך יעשה מעשה. דרך הערה אמרו מלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמנו. אפי' לא נתנה תורה לישראל למדנו צניעות מחתול. ר"ל שמכסה את צואתו. וגזל מנמלה ר"ל שמכינה לחמה בקיץ ואין אחת גוזלת לחברתה. ועריות מיונה ר"ל שאינו נזקק אלא

לבת זוגו. ודרך ארץ מתרנגול שמפייס ואחר כך בועל והוא שמהלך סביבותיה ופושט לה כנפיו דרך פיוס:

אעפ"י שמדת הצניעות משובחת אצל הכל בנשים משובחת ביותר ואעפ"י כן כל שמתחבבת אצל בעלה ומפייסתו לכונת מצוה אין זה פריצות אצלה אלא זריזות ומדה מעלה ושכרה שמור לה לצאת ממנה בנים הגונים הואיל ואין כונתה אלא לכך. וכבר העיד הכתו' ותצא לאה לקראתו וגו':

בשני של נדה [לא:] אמרו אסור לאדם שישמש את מטתו ביום שמא יראה בה דבר מגונה ותתבזה עליו. וכן שישראל קדושים הם ואין משמשין מטותיהם ביום. ובבית אפל מותר. ותלמיד חכם מאפיל בטליתו ומשמש:

ומה שנתגלגל כאן באיסור ייחוד של איש עם אשה כבר התבאר במקומות אחרים:

דף קא.

המשנה השביעית ויתחיל בביאור עניני החלק השלישי והוא שאמר. הדלת שבמוקצה ר"ל שבמקום המוקצה כגון רחבה שאחורי הבתים או של דיר וסהר ואין הבעלי' חוששי' לעשות לה דלת קבוע אלא עומדת זקופה כנגד הפתח וכשהוא פותח מפילה לארץ. ואמר עליה אם שכשהוא נועל היא גבוהה מן הקרקע שלשה טפחים מותר לנעול בה שאין כאן דמיון בנין אבל אם אינם גבוהים שלשה אין נועלי' בהם מפני שנראה כבונה. ויש מפרשי' גבוהים מן הארץ שהם קשורים ותלויים בחבל וגבוהים שלשה שזה נקרא הכנה ומותר לטלטלה מתורת דלת. וכן חדקים שבפרצה ר"ל חבילות של קוצים שסותמין בה את הפרצה שלא יכנס שם גנב או חיה רעה וכן מחצלת וכן הלכה. ומכל מקום יש פוסקי' שמשנה זו באה כר' אליעזר שסובר בפקק החלון שאין נועלין בו אלא אם כן קשור ותלוי. וכבר ביארנו בפרק כל הכלים שאין הלכה כמותו ומותר בפקק החלון אף בלא גובה מן הארץ ואף בלא שום קשור ובדלת מיהא דיו בקשור:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ודברים שנכנסו תחתיה בגמ' אלו הן:

דלת הנגררת ומחצלת הנגרר והקנקן הנגרר ר"ל שאינם גבוהים מן הארץ אלא נגררים בה הואיל ומכל מקום קשורים ותלויים שם נועלין בהם בשבת. ואם תאמר משנתנו שהצריכה גובה שלשה. אתה מפרש את זו בשהיה שם ציר אעפ"י שאין לה עכשו שכל שהיה שם ציר שם דלת עליו ואינו נפקע הא אם לא היה שם ציר צריך גובה שלשה. ויש פוסקי' כברייתא זו והוא שדי בגבוהים אפי' כמלא נימא. ואף זו לדעת שכתבנו במשנה זו יש אומרי' שבאה כר' אליעזר ואין הלכה כמותו. וענין קנקן הוא כלי שאחורי

המחרישה לפעמים נועלין בו. וסוכי קוצים וחבלי קוצים אין בהם מקום להיכר ציר. ולדעת ראשון צריך שיהו גבוהים.

ודלת אלמנה שאינה נגררת ר"ל אעפ"י שאינה נגררת אין נועלין בה בשבת. ופרשו בדלת אלמנה (דיחד שבא) [דחד שיפא] כלומר מלוח אחד שאין לה בת זוג וזו ודאי אין לה צורת פתח והוה ליה כבונה או שאין שם דלת עליה וטלטולה אסור. וכן ביארו בה דלית לה גישמי ר"ל משקוף למעלה ואסקופה למטה להיות הדלת חובטת בו וכל כיוצא בזו אין שם דלת עליה שהרי אם קשורה היא בחבל מתנדנדת היא ואם אינה קשורה צריך הוא להפילה לארץ כשהוא פותח. ויש גורסין דלת אלמנה הנגררת וראשונה עיקר:

כשאדם בא לסדר עצים לאור ביום טוב צריך להזהר שלא יראה כבונה ומלמטה למעלה אסור ר"ל שישים תחלה בקעת אחת ואחר כך אחרת עליה דרך בנין אלא תהא האחת בידו גבוהה מעט וישים אחרת תחתיה. וכן בביצים וקדרה ומטה וחבית. וכבר ביארנו ענינה ברביעי של יום טוב ולא נתגלגלה כאן אלא מתורת בנין:

כשרים שבדור וחכמיהם ראוי להם להוכיח בני דורם כדי לשמרם מן העבירות וכשהם מנהיגים אותם על דרך זה נאמר עליהם שהם מגינים עליהם מן הפורעניות והוא שכתוי טובם כחדק ישר ממסוכה. כלומ' טובים שבהם הם כחדקים שסותמין בהם את הפרצות להיותם מגינים על הפרדס וכן ישר ממסוכה כלומ' שהוא נקרא ישר מצד שהוא מגין על בני דורו כמסוכה לגינה ולא המשיל את הטובים לחדק לגנאי אלא לשבח על הדרך שביארנו:

המשנה השמינית והיא חוזרת לענין החלק השני אלא שהמשנה שלפניה הוקדמה לזו שלא כסדר. לא יעמוד אדם ברשות היחיד ויפתח ברשות הרבים כגון שיושיט ידו בחור שיש שם ויטול המפתח שהוא בחור שברשות הרבים ויפתח מבחוץ במנעול שברשות הרבים ואעפ"י שאין ממקום מפתח עד המנעול ארבע אמו' מכל מקום שמא יכניס המפתח אצלו. וכן לא יעמוד ברשות הרבים ויפתח ברשות היחיד כגון שהיה מקום המנעול תחת תקרה שהוא נידון כרשות היחיד כמו שביארנו בראשון של שבת. או שהיה מקום מנעול גבוה עשרה ורחב ארבעה אעפ"י שנטל המפתח ממקום פטור כגון למעלה מעשרה גזרה שמא יביאנה אצלו לתוך עשרה ונמצא מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים ואסור עד שיעשה מחיצה עשרה ברשות הרבים ויעמוד בתוכה שנמצא זה מכניס מרשות היחיד לרשות היחיד בלא רשות הרבים באמצע דברי ר' מאיר ואמרו לו מעשה בשוק של פטמין ר"ל טבחים שהיה בירושלם שהיו נועלים ומניחים את המפתח בחלון שעל הפתח ר"ל שהיה רחב ארבעה שהוא רשות היחיד והרי שהיה עומד ברשות

הרבים ומטלטל ברשות היחיד. ושאלו בגמרא אמ' ר' מאיר רשות הרבים ומהדרו ליה אינהו כרמלית. כלומר שאף ר' מאיר לא אסר אלא ברשויות של תורה אבל ברשויות של סופרים לא שמענו וירושלם כיון שדלתותיה נעולות בלילה אעפ"י שלא נשתתפו בה כרמלית היא ואפי' ביום כמו שביארנו בראשון של שבת. ותירצו בה שמשנתנו לאחר שנפרצו בה פרצות ולא היה אפשר לדלתותיה לינעול ונמצא שהיא רשות הרבים ואחר כך פירשו בה שדברי ר' מאיר אף בשערי גנה נאמרו שהיא כרמלית ר"ל שמה שלפניהם מסתמא כרמלית היא בפתחו בית שער קטן לשמירת הגנה והוא רשות היחיד ונמצא הוא אוסר אף מכרמלית לרשות היחיד. ומשנתנו חסרה וכך הם הדברים וכן לא יעמוד ברשות היחיד ויפתח לכרמלית וכו' ועל זו [השיבוהו] מירושלם לא שתאמר שחכמים לא חלקו עליו ברשות הרבים שהרי אמרו עומד אדם ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד אלא שתשובה זו השיבוהו על הכרמלית והעלו בגמרא שחזר בו ר' מאיר משערי גנה ולא חלק אלא ברשויות של תורה ואף בזו הלכה כחכמים ומותר אף ברשות הרבים כל שהוא בחפצים שאין צריכים והרי מפתח אין צריך לו למשכו אצל עצמו אלא לפתוח ולנעול ולהניחו במקומו והילכך עומד אדם ברשות היחיד ופותח ונועל ברשות הרבים או ברשות הרבים ופותח ונועל ברשות היחיד ובלבד שלא יוציא את המפתח מרשות לרשות. ולפי מה שכתבנו עם מה שנאמ' בסוגיא שלה בגמרא כל שרשות הרבים או כרמלית עובר לפני הדלת ומקום המנעול רשות היחיד כגון למעלה מעשרה ורחב ארבעה אי אפשר לו ליטול מפתח מרשות הרבים או מן הכרמלית לפתוח ולנעול אלא נותנו מערב שבת במנעול או בחלון שלמעלה ממנו אעפ"י שהוא רחב ארבעה על ארבעה ולמחר פותח ונועל ומחזיר את המפתח למקומו אעפ"י שעומד ברשות הרבים וכל שכן בחלון שאין בו ארבעה על ארבעה שהוא מקום פטור וכן באסקופה גבוהה שלשה ואין רחבה ארבעה שהוא גם כן מקום פטור כמו שביארנו בראשון של שבת. ואם המנעול למטה מעשרה ורחב ארבעה הרי הוא כרמלית ומותר להניח את המפתח בחלון כרמלית או בהאסקופה כרמלית. ואם אין המנעול רחב ארבעה מותר בכל ענין ואפי' מרשות הרבים שהרי מקום פטור הוא ובלבד שאחר שיפתח יניחנו במקומו ולא ברשות היחיד או בכרמלית שכל מקום שאין בו ארבעה על ארבעה מותר לבני רשות היחיד ולבני רשות הרבים לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו ואף ברשויות של סופרים אסור להחליף כמו שהתבאר:

דף קא:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ולא נתחדש בה בגמרא דבר לענין פסק אלא שמתוך שהסוגיא מבולבלת אני רואה להעירך מעט בביאורה והוא שאמרו בה פתחי גנה ר"ל שסתמן מנעול שלהם למעלה מעשרה וכל שיש בהם ארבעה נמצאו רשות היחיד לדברי הכל או אם אין בו ארבעה על ארבעה אלא שהוא עבה בכדי שיש לחוק בעביו ארבעה טפחים והוא רשות היחיד לדעת ר' מאיר שסובר חוקקין להשלים בזמן שיש להם בית שער מבפנים פותח ונועל מבפנים. פי' בית שער זה הוא בית קטן שפתח הגנה פתוח לו והשומר עומד לשם בשעת גשמים ולפעמים עושין אותם מבפנים ולפעמים עושין אותם מבחוץ. ומכל מקום סמוך לפתח הוא. ואמר על זה שאעפ"י שהגנה עצמה כרמלית שהרי יתרה היא מבית סאתים אם יש לה בית שער מבפנים פותח ונועל מבפנים. כלומ' שעומד בפנים ונוטל את המפתח מתחת האסקופה ופותח ונועל בשער הגנה דרך חוץ שנמצא עומד ברשות היחיד ומושיט ידו דרך חור בחוץ ופותח או נועל שהרי מטלטל הוא מרשות היחיד לרשות היחיד אבל אסור לו לעמוד בחוץ ולפתוח שהרי עכשו עומד ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד. בית שער מבחוץ. ר"ל חוץ לגנה עומד הוא בתוך הבית שער ופותח ונועל גם כן דרך חוץ שהרי עומד ברשות היחיד ומטלטל ברשות היחיד ובזו אף אם הוא עומד בפנים ר"ל בגנה אסור שהרי מכרמלית לרשות היחיד הוא. היה להם בית שער מכאן ומכאן על הדרך שביארנו אין להם בית שער כלל אינו פותח ונועל כלל שהמנעול רשות היחיד. ואם עומד מכאן נמצא עומד ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד. ואם מכאן נמצא עומד בכרמלית ומטלטל ברשות היחיד. וכן חנויות הפתוחות לרשות הרבים בזמן שהמנעול למטה מעשרה שהוא כרמלית מביא מפתח מערב שבת ומניחו באסקופה שהוא כרמלית גם כן שסתם אסקופה זו כרמלית היא ולמחר פותח ונועל כדרכו ומחזירו לאסקופה ובזמן שהוא למעלה מעשרה שהוא רשות היחיד מביא מפתח מערב שבת ומניחו במנעול ולמחר פותח ונועל כדרכו ומניחו במקומו ואעפ"י שהאסקופה כרמלית והוא עומד עליה מותר שעומד אדם בכרמלית ומטלטל ברשות היחיד. ועל זה אמרו הדר ביה ר' מאיר משערי גנה ואם כן במנעול למטה מעשרה אפי' אינו עומד באסקופה אלא ברשות הרבים מותר וחכמים אומרים אף בזמן שהמנעול למעלה מעשרה מביא מפתח מערב שבת ומניחו באסקופה ולמחר פותח ונועל בו ומניחו בהאסקופה או בחלון שעל גבי הפתח ופירושה שהמנעול מקום פטור הוא שאינו רחב ארבעה אלא שיש בו עובי לחוק בו והם סוברים שאין חוקקין להשלים ונמצא טלטולו מכרמלית למקום פטור וכן בחלון שאין בו ארבעה על ארבעה שעל

הפתח ואם היה בחלון ארבעה על ארבעה הרי נמצא מוציא מאסקופה שהיא כרמלית לחלון שהיא רשות היחיד דרך המנעול שהוא מקום פטור וכל הוצאה מרשות לרשות אף דרך מקום פטור אסורה. ומפני שלא נתברר מה שביארנו בסוגיא הוא שואל האי מנעול היכי דמי אי דלית ביה ארבעה על ארבעה מקום פטור והיאך אמ' ר' מאיר מניחו במנעול אבל באסקופה אסור. ואי דאית ביה ארבעה על ארבעה רשות היחיד הוא והיאך אמרו חכמים שמוציאו מן המנעול ומחזירו לאסקופה הרי מטלטל מרשות היחיד לכרמלית. ופרשוה בשאין בו ארבעה אלא שיש לחוק בו ארבעה על הדרך שביארנו. שמע מינה לדעת ר' מאיר שחוקקין להשלים שחזר בו משערי גנה כמו שביארנו. אלא שכבר פסקנו כחכמים ואף ברשות הרבים כן. ושמע מינה לרבנן איתה לרב דימי ואסור מיהא להחליף שהרי כשהוציא מן האסקופה כרמלית למנעול שהוא מקום פטור אסרו לטלטלה משם ולהניחה בחלון ארבעה ואעפ"י שכבר הניחו במקום פטור ולמדת שלרבנן כל שהמנעול מקום פטור מניחו אפי' ברשות הרבים ולא תפש בה אסקופה אלא ללמד שאף בכרמלית אסור להחליף. והרבה מפרשים נתחבטו בביאור סוגיא זו ללא צורך ומה שראוי ממנה לענין פסק כבר ביארנוהו במשנה:

המשנה התשיעית והיא חוזרת לכסדרה בענין החלק השלישי והוא שאמר נגר שיש בראשו גלוסטרא. פי' נגר הוא כעין יתד ותוחבין אותו אחר שנסגר הדלת בנקב שבאסקופה כדי להעמיד הדלת סגור ולפעמים קושרין אותו בחבל שתחוב במסמר אחורי הדלת ביום כדי שלא יאבד ובלילה מתירין אותו וסוגרין בו ולפעמים כשהחבל חזק וארוך תוחבין אותו בלא התר קשורו וכשהוא על דרך זה הוא קרוי ניטל באגדו וכשתוחבין אותו בנקב האסקופה הוא כבונה אלא שקלוסטרא מתירו והקלוסטרא הוא עובי שבראשו עושהו כעין בוכנא ראוי להדק בו והרי יש עליו תורת כלי ואין כאן נראה כבונה ומותר אף בלא קשירה לתחבו באסקופה שהלכה כר' יוסי.

דף קב.

נגר הנגרר ר"ל שקשור אחורי הדלת אבל אינו תלוי אלא שהחבל ארוך כל כך שהנגר נגרר בארץ עד שאדם שומטו ומניחו בקרן זוית הרי זה כמי שלא נקשר שאין כאן היכר שלנעילה הוא עומד והרי הוא כנותנו שם מתחלה ונראה כבונה ונועלין בו במקדש אחר שהוא קשור ששבות בעלמא הוא אבל לא במדינה והמונח ר"ל שאינו קשור כלל לא ביום ולא בלילה אפי' במקדש אסור ור' יהודה מתיר במונח במקדש ובנגרר אף במדינה הואיל וקשור הוא. ופרשו בגמרא שכל שאינו נגרר אעפ"י שראשו מגיע לארץ לר' יהודה

אף במדינה מותר אבל כל שאינו לא קשור ולא תלוי והוא הדין לקשור אלא שהוא נגרר בארץ עד שאדם שומטו משם במדינה אסור. והלכה כרי יהודה. וקשור זה שהוא מתיר פרשו בגמרא דוקא שקשור בדלת עצמה אבל אם נקשר במזוזת הדלת אין כאן הוכחא שלנעילה הוא עומד. ואם היה ניטל באגדו בחבל חזק מותר בכל ענין אפי' היה תלוי בבריח שאדם סוגרו בו תמיד מוכיח עליו שלנעילה הוא עומד אבל בקשר חלוש לא. והוא שאמרו רב אחא איקלע לנהרדעא חזייה להההוא דהוה קטיר בגמ' אמר דין לא ניטרוק ר"ל שלא ינעול בו אחר שאין קשורו אלא בגמי. היה נקב בגופו של נגר והיה מסמר יוצא ממנו ויש נקב בדלת עובר כל עביו של דלת עד שכשאדם פותח תוחב את הנגר באותו מסמר לנקב הדלת העובר לצד חוץ והוא הנקרא נשמט אסור שזהו בנין גמור ולא עוד אלא אפי' לא היה נקב הדלת עובר לצד חוץ אלא עד מקצת עוביו של דלת הרי מכל מקום הוא נראה כבונה ואסור ואם עשה לו בית יד עד שהוא נעשה כבוכנא מותר שתכונתו מוכחת עליו שלשם כלי נעשה ולא לבנין וכן כלים גדולים שמלאכתם לאיסור שמותר לטלטלם לצורך גופם ומקומם אפי' היו רבים צריכים בטלטולם מחמת גדלם הרי הם מטלטלים לסמכם לדלת להעמידה ננעלת וכבר ביארנוה במסכת שבת פרק כלים:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ומה שנתחדש עוד בגמרא ממה שלא ביארנוהו במשנה כך הוא:

כבר ביארנו במסכת שבת שאין עושין אהל עראי ביום טוב ואין צריך לומר בשבת אבל מוסיפין בשבת ואין צריך לומר ביום טוב. מעתה כיפי דארבא והם כעין מעגלים הנקראים צירקליש ונועצים הספינה מכאן ומכאן כדרך שנועצים שנושאים את המת בתוכה לפרוס את הטלית עליה ואף בספינה נועצין אותם ראשו אחד בדופן זה מחצי אמה לחצי אמה על פני כל הספינה ופורסין עליהם בגדים ומחצלות להגין מפני החום או הצנה או הגשמי' וכל שיש בעובי הכיפים טפח ונעצם מבעוד יום הרי הוא אהל ואין פריסת המחצלות עליהם אלא תוספת אהל. וכן הדין אם אין בהם טפח אלא שהם נעוצים בפחות משלשה שתורת לבוד מחברם. וכן כל שמתייירא על צאנו בימות החמה ורוצה לעשות להם מחיצה ביום מפני החמה ורוצה לסלקה בלילה כדי שישאפו את האויר פורס מחצלת מבעוד יום וכורכה סמוך לשקיעת החמה ומשייר בה אהל טפח ולמחר פורשה לגמרי ואינו אלא מוסיף:

וילון העשוי כנגד הפתח לצניעות בעלמא ולא מתורת אהל. מותר לנטותו ולפרקו שכל שנעשה מן הצד לצניעות בעלמא אין עליו תורת אהל כלל:

כילה שאין בגגה טפח וכן אין בפחות משלשה סמוך לגגה רוחב טפח מותר לנטותה ולפרקה בשבת. ואפי' היה שפועה כמה ששפועי אהלים לא כאהלים ושפועה הוא מנקדת האמצע עד מקום ששפת היריעה כלה:

דף קב:

כובע של לבד העשוי להניחו על הראש מפני הגשמים או מפני החמה אעפ"י שיש בו שפה סביב שהוא עושה צל כמו אהל מותר ללבשו ובלבד שיהא מהודק על ראשו כדי שלא יפול ויבא להביאו. וגדולי המחברים כתבו בענין הדוק זה כונה אחרת:

המשנה העשירית והכונה בה בביאור ענין החלק הרביעי והוא שאמר. מחזירין ציר התחתון במקדש. פי' שהרבה דברים של איסור שבת הותרו במקדש וחזרת ציר תחתון בדלת הואיל ולא יצא העליון נוחה הרבה אלא שנאסרה מחשש שמא יתקע ובמקדש לא חששו והעליון כאן וכאן אסור שבעליון דרכו לתקוע במקבות וגרזן ור' יהודה מתיר בעליון במקדש ובתחתון במדינה. ויש מפרשי' והעליון כאן וכאן אסור כשיצא אף העליון ומפני שהתחתון יוצא תחלה הוא תופשה בלשון זה. ונמצא שר' יהודה מתיר אף כשיצאו שניהם והלכה כחכמים. ובגמרא פרשו בדלת של שידה תיבה ומגדל במקדש מחזירין ר"ל התחתון ובמדינה דוחקין אם לא יצא כלו מנקב האסקופה אלא שקרוב לצאת והעליון כאן וכאן לא יחזיר שמא יתקע ואם תקע חייב חטאת. של בור ושל דות ושל יציע לא יחזיר ואם החזיר חייב חטאת מפני שאין אלו חוזרין לצירם אלא בדוחק גדול וחזרתם בתקיעה. ויש מפרשי' שהציר שלהם בקרקע והרי זה בנין גמור. מחזירין רטיה במקדש ר"ל מי שהיתה לו מכה בידו והניח רטיה עליה מבעוד יום והוצרך ליטלה בשבת מצד שרצה לעבוד עבודה ונמצאת הרטיה חציצה לו ולאחר עבודה רשאי להחזירה שאם לא תתיר חזרתה נמנע מעבודתו וזה אחד מן הדברים שהתירו סופם משום תחלתם כמו שביארנו במסכת יום טוב. אבל לא במדינה גזרה שמא יניח מתחלה והנחה לכתחלה כאן וכאן אסור מפני שני דברים. אחד משום רפואה ואחד שמא ימרח הרטייה וזהו [ממחק] הנזכר באבות מלאכות. ומכל מקום מה שאין בו חששות אלו אלא שמגין מותר להחזיר אף במדינה. והוא שאמרו יוצאין בציפי צמר ובפיקורין כמו שביארנו במקומו. קושרין נימא (בשבת) [במקדש] ר"ל נימת כנור של שיר קרבן שנפסקה קושרין אותה להכשירה לזמר. ובגמ' פרשוה לדעת ר' אליעזר שסובר מכשירי מצוה דוחין את השבת אף במה שהיה אפשר מבערב וכל שכן בזו שנפסקה בשבת ואין הלכה כדבריו כמו שביארנו במסכת שבת פרק מילה. ומעתה לענין פסק לא קשירה

דוקא אלא עניבה. ויש פוסקים אף בקשירה גמורה מפני שמכשירין אלו לא היה אפשר לו לעשותן מבערב שהרי נפסקה הנימא בשבת וכדעת ר' יהודה שמתיר במכשירין שאי אפשר לו לעשותם מבערב. והיתר זה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. פירושו אף לדעת האומר שאין עיקר שירה בכלי אלא בפה ובמדינה אסור שמא יקשור מתוך שהדבר מצוי ושהוא קפיד בה על הכנור ולכתחלה ר"ל להניח בה נימא חדשה שלא היתה שם מעולם כאן וכאן אסור.

דף קג.

חותכין יבלת במקדש ר"ל שומא שבבשרו ועושה אותו בעל מום ורשאי לחתכה בין שיחתכה הוא בעצמו בין שיחתכה לו חברו. ודוקא בדבר שאין דרך לחתכה בו כגון בשניו או בידו. ויתבאר בגמרא שאם היתה יבשה חותכה אף בכלי. ובמדינה אסור שמא יחתכנה בסכין או במספרים והוא תולדת גוזז ולפיכך בכלי ובלחה כאן וכאן אסור שמלאכה גמורה היא ואפי' עלתה לו בשבת שלא היה אפשר לו מבערב אסור. וגדולי המחברים כתבו שבדיעבד מיהא אף בכלי ואף במדינה פטור בין לעצמו בין לאחר:

דף קג:

כהן שלקה באצבעו כורך עליה גמי במקדש שלא תראה מכתו. ודוקא במקום שלא יחוץ הגמי בין בשרו לכלי כגון באצבע של שמאל שאין עבודה אלא בימין או בימין ושלא במקום עבודה כגון גב היד וכן דוקא גמי אבל בגד הוה ליה ייתור בגדים ואסור אפי' צלצול קטן ר"ל אזור קטן כל שהוא חשוב בפני עצמו אבל כל שאינו בגד בפני עצמו כל שאינו במקום בגדים כגון על אצבעו או על עקבו אינו חוצץ אלא בשלש אצבעות על שלש אצבעות ששלש אצבעות על שלש אצבעות בכל מקום פוסל ולא משום חציצה לבד שאם כן שלא במקום עבודה מיהא מותר אלא משום ייתור בגדים ולא תפשה בגמרא בלשון חציצה אלא אשגר לישנא הוא ואף הגמי במדינה אסור מפני שיש בו קצת רפואה ורפואה יש בה משום שבות ואם להוציא דם ר"ל שמהדקה בגמי כדי להוציא את דמה כאן וכאן אסור משום חובל.

בוזקין מלח על גבי הכבש שלא יחליק ר"ל מכתתין מלח ומפזרין על כבש המזבח בשעת גשמים שמתוך שהוא חלק בלא מעלות ומדרגות הוא מחליק רגלי העולה והתירו לכתת מלח ולפזרו שם כדי שלא יחליק. ולשון בוזקין נאמר על הכתות והשבור. וגדולי המחברים ראיתי שפירשו בפירושי המשנה שעל הפזור נאמר לשון בוזקין ומפני

שהפזור פעם אחר פעם רק הוא כעין מראה הבזק. ולי נראה כפירוש ראשון וממה שאמרו בשני של יומא (כב:) אסור למנות את ישראל אפי' לדבר מצוה שני' ויפקדם בבזק. ופירושו בשברי חרסים שהיה כל אחד נוטל מכתת חרש ומניח לפניו ומונין אותם החרסים.

וממלאין מבור גדול ומבור הגולה בגלגל בשבת פי' במקדש. ושני בורות אלו כך היה שמן ושניהם היו בלשכה אחת שבעזרה ובמדינה אסור על ידי גלגל אבל לא בשבת ומבור הקר ביום טוב ובור זה כך היה שמו והיה במקום ידוע אצלם. ובור זה בלבד הותר להם בקבלה למלאת ממנו ביום טוב על ידי גלגל אעפ"י שלא היה במקדש אבל לא בשבת מפני שכך היה מעשה כשעלו מן הגולה שהוצרכו למים והתירוהו והיו קורין לו בור הקר על שם שהיו מימיו נובעים ביותר מלשון כהקיר בור מימיה. והוא שאמרו לא כל בורות היקרות התירו. כלומר לא כל בור שהוא מים נובעין התירו אלא זה בלבד. ובלשון אחרת אמרוה בגמרא שהוקרו עליה דברים כלומר שנשאו ונתנו עליו הרבה כמים הנובעים וכמעיין המתגבר.

שרץ שנמצא במקדש מת כהן מוציא אותו בהמיינו ר"ל באבנטו שלא יגע בו ויטמאנו שהשרץ מטמא במגע ואינו מטמא במשא ואין האבנט חוזר ומטמא את הכהן שהרי ראשון הוא ואין אדם מיטמא אלא מאב הטומאה ומשום איסור טלטול בשבת ליכא שאין שבות במקדש ואינו מחזר אחר פשוטי כלי עץ שאינן מקבלים טומאה שנוח לו לטמא את אבנטו משיחזר אחר כלי עץ (וישאה) [וישהה] את הטומאה דברי ר' יוחנן בן ברוקה ר' יהודה אומר שמחזר הוא אחר הצבת של עץ כדי שלא לרבות את הטומאה ר"ל לטמא את המיינו וכן הלכה ומהיכן מוציאין אותה פי' בשבת כלומר שלא אמרו להקל בכבוד שבת בשביל כבוד מקדש אלא בקצת מקומות שבעזרה שהם קדושים ובא לחקור על אי זה ממקומות שבמקדש אמרו להקל בזו ולהוציא את הטומאה בשבת מהיכל ומאולם ומבין אולם למזבח שהוא עיקר מקום תשמישן של ישראל ושל כהנים אבל בשאר מקומות שבעזרה אם נמצא שם מכסהו בקדרה ומניחו עד שתחשך דברי ר' שמעון בן ננס ור' עקיבא אומר מכל מקום שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת אם נכנס שם בטומאה והיינו כל העזרה וכן הלכה. ושאר כל המקומות למר כדאית ליה ולמר כדאית ליי. ר"ל עזרה לבן ננס. ולשכות לרי עקיבא אם נמצאת שם טומאה כופה עליו פסכתר ר"ל סיר של נחשת עד שתחשך וכ"ש שבמדינה בכל מקום אסור במקום כיוצא בזה ר"ל שאינו מקום אכילתו או מקום שביתתו שאלו במקומות אלו אף במדינה

מותר מתורת גרף של רעי ר' שמעון אומ' כל שהתירו לך חכמי' משלך נתנו לך כלומר שהרי לא התירו אף במקדש אלא את השבות והרי אף מן הדין היה מותר:

זהו ביאור המשנה וכלה על הדרכים שכתבנו הלכה פסוקה היא ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא ממה שלא ביארנוהו במשנה אלו הן:

זה שאסרנו במשנה החזרת רטיה במדינה לא סוף דבר בשסלקה הוא אלא אף בשפירשה מאליה. ומכל מקום בשפרשה מאליה מיהא דוקא שפרשה על גבי קרקע שמאחר שפרשה על גבי קרקע הרי חזרתה כהנחה מתחלה. אבל פרשה על גבי כלי כגון שנפלה לו על הכר או על הכסת מחזירה ואין צריך לומר שאם הוחלקה למעלה דוחקה למטה ואם הוחלקה למטה דוחקה למעלה. ואף לכתחלה רשאי לגלות מקצת הרטיה ולקנח פי המכה אבל רטיה עצמה לא יקנח מחשש שמא ימרח שאם מירח חייב חטאת כמו שהתבאר. ויש מפרשי' בשמועה זו שאף בסלקה כל שלא הניחה על גבי קרקע מחזירין אף במדינה ומשנתנו בפרשה על גבי קרקע. וכן נראה דעת גדולי הפוסקי'. ואין הדברים נראין:

ארבעה עשר בניסן שחל להיות בשבת שחיטת הפסח וזריקת דמו ומיחוי קרביו והקטר חלביו דוחין את השבת שהרי אי אפשר לו לעשותם קודם השבת ואעפ"י שהרכבה והבאה אינן אלא שבות שהרי בהרכבה אעפ"י שלא אמרו חי נושא את עצמו בבהמה מכל מקום ירושלם דלתותיה נעולות בלילה ואינה אלא כרמלית ובהבאה שלא על כתפיו חוץ לתחום תחומין דרבנן מכל מקום היה אפשר מבערב. ואעפ"י כן ביבלת [לחה] מיהא אם היה (ידו) [על ידו מותר] לחתכה בידו (חותך וביבשה אפי' בכלי) שאין שבות במקדש ברוב מינין שבשבות ואם היתה יבשה חותכה אפי' בכלי שאף זה שבות היא והואיל וכבר הוא במקדש מותר. ולמדת ששבות מקדש במקדש התירו שבות מקדש במדינה לא התירו:

אעפ"י שביארנו בראשון של שבת שאין מניחין בשר לצלות על גבי האש ערב שבת אלא בכדי שיצולו מבעוד יום שאין כאן עוד גזרה שמא יחתה בגחלים שהרי חתוי בגחלים קשה לו אעפ"י כן משלשין את הפסח לתנור עם חשכה ולא מפני שהשבות הותר במקדש שהרי צליית פסחים כל אחד צולהו בביתו ואף שבות של צורך מקדש במדינה לא התירו אלא מפני שבני חבורה זריזים הם בכל מקום שהם ולא יבאו לחתות:

כשם שהתירו קצת מיני שבות המקדש כך לכל דבר שבקדושה שהרי הקורא בספר על האסקופה ונתגלגל מידו אמרו שגוללו אצלו וקראו קדושת הספרים שבות מקדש וכן התירו לפעמים שבות במקום מצוה:

דף קד.

חצר שנתקלקלה בימי הגשמים מביא תבן אפי' בשבת ומרדה על הקרקע ר"ל שוטח לדרכו עליה וכשהוא מרדה לא ירדה בסל ובקופה שזהו דרך חול ומתוך שלא ירגיש יבא להשוות את הגומות אלא בשולי קופה ר"ל קופה שנשתברה ונשארו השולים שמתוך שנויו יזכור ששבת הוא ולא יבא להשוות גומות ומצד התבן אין כאן השוואת גומות שהתבן אין דעתו לבטלו לשם מן הסתם. אף כתיתת המלח ו פזורה על הכבש שהתרנו במשנה פירושו שאינו מבטל לה אלא שדעתו למלוח ממנה עורות קדשים לאחר דריסתו שאלו מבטל לה הרי מוסיף בבנין ואף בחול אסור להוסיף בבנין המזבח שהבנין נמסר מפי הגבורה שלא להוסיף ושלא לגרוע שנ' מיד ה' עלי השכיל ושמא תאמר ואם אינו מבטלה הרי היא חוצצת בין רגלי הכהנים לכבש בהולכת איברים לכבש וכבר אמרו כל הזבחים שקבל דמן זר ואונן ערל ויושב על הכלי או על רגלי הבהמה או על רגל חברו פסל ומשום חציצה והולכת איברים לכבש עבודה היא וטעונה כהן באמת כך הוא ולא התירו אלא בהולכת עצי למערכה שאינה עיקר עבודה וכשרה בזה:

כבר ביארנו במשנה שבמדינה אין ממלאין על ידי גלגל וביארנו הטעם מפני שהוא דרך השקאה מתוך שהוא נעשה בלא טורח שמא ימלא לגנתו ולחורבתו. ומכל מקום במקום שאין שם לא גנה ולא חורבה מותר ואם רואין בהם שמערימין למלאת בשבת להשתמש בהם למלאכתם בחול אוסרין להם שמא תאמר היאך לא אסרנו מלוי זה מצד השמעת קול כמו שאמרו אולודי קלא אסור. וכן שאמרו לא מספיקין ולא מטפיחין וכו' תדע שלא אמרוה אלא בקול של שיר ומגזרה שמא יתקן כלי שיר וזה שאמרו מעלין יין בדיופי והוא מיניקת ששואבין בה את היין. ויש מפרשי' בה העלאת יין מחבית מלאה לריקנית דרך קנישקני והוא לשון דיופי ר"ל שתי פיות ומטיפין מים מן הערק לחולה. וענין ערק הוא כלי שפיו צר מלמעלה ובתחתיתו נקבים נקבים דקים ומוציאין את המים טפה טפה וכשנופלים בתוך כלי של מתכת נשמע מהם קול כקול שיר כלי הנחשת הנקראים צינבאש ובלשון תלמוד זמזומי ועושין אותו לפעמים להעיר את החולה מצד הקול מצד שהקול אינו בא כל כך בבת אחת ואינו מבהילו ולפעמים עושין אותו ליישן את הניעור מצד נעימות הקול הנמשך ממנו. ולפי מה שכתבנו כל שהוא נעשה להוליד את הקול לבד כדי להעיר את הישן אף בבריא מותר שלא אסרו אולודי קלא אלא בקול של שיר אבל כל שנעשה ליישן את הניעור הרי זה נעשה להולדת קול של שיר ובחולה הוא שמותר אבל בבריא אסור. וכן המשמר את זרעיו מפני העופות או קשואים ודלועין מפני חיה שאמרו לא יספק בכפיו ולא יטפח בלבו ולא ירקד ברגליו להשמיע קול כדי להבריחם כדרך

שעושה בחול. לא מפני שהולדת קול אסורה שלא בכוונת שיר אלא שמא מתוך שהוא עושה דרך חול אינו מרגיש ושמא יטול צרור ויזרוק לרשות הרבים. וכן מה שאמרו נשים המשחקות באגוזים אסור לא משום הולדת קול אלא מחשש השואת גומות והראיה שהרי אף במשחקות בתפוחים אסרו אעפ"י שאין שם קול אחר שכן מותר לקשקש על הדלת בשבת ואין אוסרין משום השמעת קול. ומה שהוזכר כאן לעולא בההוא גברא דטרף אדשא ואמ' ליתחיל גופיה דקא מחיל שבתא. שלא כהלכה נאמר וקללת חנם היתה. והוא שאמרו בסוגיא באמימר דשרא לממלא בגלגלא ומעשה רב. ומכל מקום יש פוסקי' כעולא לאסור כל השמעת קול ממה שאמרו בתלמוד המערב באחרון של יום טוב אמ' ר' אלעזר כל משמיעי קול אסורים בשבת ר' אלעזר איעצר בסדרא סליק לביתא אשכחון דמיכין דמך על תרעא בכן דלא בעי מקיש בשבת. ועוד אמרו שם ר' ירמיה שארי מקיש על תרעא בשבתא ואמ' (עלה) [ליי] אביי מאן שרא לך. ואם כן כל מה שבא בסוגיא זו בתירוצין של שמועות אלו שנויי דחיקי נינהו ואין סומכין עליהם לדחות כמה שמועות. ומכל מקום גדולי הפוסקי' והמחברים כתבו כדעת ראשון וכן נראה שהרי בכל מקום אמרו מעשה רב:

דף קד:

כל טמא שנטמא באב הטומאה של תורה שהוא טעון טבילה מן התורה אם נכנס למקדש באותה טומאה חייב כרת. וכן אם הכניס שם שרץ טמא או כלי שנטמא בו או אדם טמא חייב שהרי טימא מקדש שכל שנטמא באב הטומאה בכלל זה אפי' כלים. ולא סוף דבר שאר כלים שאפשר להיות הם בעצמם אב הטומאה על ידי מדרס הזב אלא אף כלי חרס אעפ"י שאינן בני מדרס הואיל ומכל מקום נטמא באב הטומאה:

כשהוצרכו ליכנס למקדש לבנות או לתקן כגון רקועי פחים וכיוצא בו או להוציא משם את הטומאה מצוה שיהו נכנסין שם כהני' תמימים וטהורים. אם אין שם תמימים יכנסו טמאים. (שטמא) [טמא] ובעל מום יכנס טמא ואל יכנס בעל מום שהטומאה דחויה היא בצבור. ואם אין שם טמא יכנס בעל מום וכל שיש כהנים אפי' טמאים ובעלי מומים לא יכנסו אחרים. אין שם כהנים כלל יכנסו לויים לא מצאו לויים יכנסו ישראל. ומה שנתגלגל בסוגיא זו במי שהחשיך לו חוץ לתחום כבר התבאר בפרק מי שהוציאוהו בעזר הצור ובישועתו:

ונשלם הפרק תהלה לאל

ומהנה נשלם מה שנראה לנו לכללו במסכת עירובין תהלה לאל. יבא אחריו מה שיראה לכללו במסכת חולין בעזר הצור ובישועתו אמן: